

Gorazd
MEŠKO

Katja
EMAN

UREDNIKA

Varnost v lokalnih skupnostih – multidisciplinarne perspektive

Univerza v Mariboru

Fakulteta za varnostne vede

Varnost v lokalnih skupnostih – multidisciplinarne perspektive

Urednika
Gorazd Meško
Katja Eman

Junij 2024

Naslov <i>Title</i>	Varnost v lokalnih skupnostih – multidisciplinarne perspektive <i>Safety and Security in Local Communities – A Multidisciplinary Perspectives</i>
Urednika <i>Editors</i>	Gorazd Meško (Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede) Katja Eman (Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede)
Recenzija <i>Review</i>	Darko Anželj (Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije) Zoran Kanduč (Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani)
Jezikovni pregled <i>Language editing</i>	Barbara Erjavec (Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede)
Tehnični urednik <i>Technical editor</i>	Jan Perša (Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba)
Oblikovanje ovitka <i>Cover designer</i>	Jan Perša (Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba)
Grafika na ovitku <i>Cover graphic</i>	White wooden bookshelf foto: Martin Adams, unplash.com, 2019
Grafične priloge <i>Graphic material</i>	Viri so lastni, razen če ni navedeno drugače. Avtorji prispevkov in Meško, Eman (urednika), 2024

Založnik <i>Published by</i>	Univerza v Mariboru Univerzitetna založba Slomškovo trg 15, 2000 Maribor, Slovenija https://press.um.si , zalozba@um.si
Izdajatelj <i>Issued by</i>	Univerza v Mariboru Fakulteta za varnostne vede Kotnikova ulica 8, 1000 Ljubljana, Slovenija https://fvv.um.si , fvv@um.si
Izdaja <i>Edition</i>	Prva izdaja
Vrsta publikacije <i>Publication type</i>	E-knjiga
Dostopno na <i>Available at</i>	http://press.um.si/index.php/ump/catalog/book/885
Izdano <i>Published at</i>	Maribor, junij 2024

© Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba
/ University of Maribor, University Press

Besedilo / *Text* © avtorji prispevkov in Meško, Eman (urednika), 2024

To delo je objavljeno pod licenco Creative Commons Priznanje avtorstva-Nekomercialno-Deljenje pod enakimi pogoji 4.0 Mednarodna. / *This work is released under a Creative Commons Attribution-Noncommercial-Share Alike 4.0 International license.*

Uporabnikom je dovoljeno reproduciranje, distribuiranje, dajanje v najem, javno priobčitev in predelavo avtorskega dela, če navedejo avtorja in širijo avtorsko delo/predelavo naprej pod istimi pogoji. Za nova dela, ki bodo nastala s predelavo, ni dovoljena komercialna uporaba.

Vsa gradiva tretjih oseb v tej knjigi so objavljena pod licenco Creative Commons, razen če to ni navedeno drugače. Če želite ponovno uporabiti gradivo tretjih oseb, ki ni zajeto v licenci Creative Commons, boste morali pridobiti dovoljenje neposredno od imetnika avtorskih pravic.

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Naslov projekta: Varnost v lokalnih skupnostih – primerjava ruralnih in urbanih okolij

Šifra projekta: P5-0397 (A)

Financer projekta: Javna agencije za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije

Javna agencija za znanstvenoraziskovalno
in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije

Sofinancirano s strani Javne agencije za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost
Republike Slovenije

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Univerzitetna knjižnica Maribor

351.78:352(082)(0.034.2)

VARNOST v lokalnih skupnostih [Elektronski vir] : multidisciplinarne
perspektive / urednika Gorazd Meško, Katja Eman. - 1. izd. - E-knjiga. -
Maribor : Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba, 2024

Način dostopa (URL): <https://press.um.si/index.php/ump/catalog/book/885>
ISBN 978-961-286-875-8 (PDF)
doi: 10.18690/um.fvv.6.2024
COBISS.SI-ID 199185667

ISBN 978-961-286-875-8 (pdf)
978-961-286-876-5 (trda vezava)

DOI <https://doi.org/10.18690/um.fvv.6.2024>

Cena Brezplačni izvod
Price

Odgovorna oseba založnika prof. dr. Zdravko Kačič,
For publisher rektor Univerze v Mariboru

Citiranje Meško, G., Eman, K. (ur.). (2024). *Varnost v lokalnih skupnostih –*
Attribution *multidisciplinarne perspektive*. Univerza v Mariboru, Univerzitetna
založba. doi: 10.18690/um.fvv.6.2024

Kazalo

	Predgovor Gorazd Meško, Katja Eman	1
Prvi del: Programska skupina Varnost v lokalnih skupnostih: preučevanje multidisciplinarnosti in multiperspektivnosti varnosti v lokalnih okoljih		7
1	Raziskovanje na področju varnosti v lokalnih skupnostih <i>Research on Safety and Security in Local Communities</i> Gorazd Meško, Natalija Žarn	9
2	Varnostno okolje v Sloveniji: povezanost in soodvisnost nacionalne in človekove varnosti <i>Security Environment in Slovenia: Correlation and Interdependence Between Concepts of National and Human Security</i> Bernarda Tominc, Andrej Sotlar	39
3	Večdimenzionalnost varnosti, večfunkcionalnost varnostnih organizacij in pričakovanja prebivalstva – kompleksnost sistemskega zagotavljanja varnosti v lokalni skupnosti <i>The Multidimensionality of Security, the Multifunctionality of Security Organisations and the Residents' Expectations – the Complexity of the Systemic Provision of Security in the Local Community</i> Andrej Sotlar, Bernarda Tominc	57
Drugi del: Urbane in ruralne perspektive varnosti v lokalnih okoljih		81
4	Lokalna skupnost, družbene vezi, solidarnost in razumevanje varnosti <i>Local Community, Social Ties, Solidarity, and Understanding of Security and Safety</i> Aleš Bučar Ručman	83
5	Ruralna kriminologija in varnost v lokalnih skupnostih – slovenske perspektive <i>Rural Criminology and Security in Local Communities – Slovenian Perspectives</i> Katja Eman, Gorazd Meško	109

6	Dejavniki, povezani z občutkom varnosti v Sloveniji – urbana in ruralna perspektiva <i>Factors Related to the Perceptions of Safety in Slovenia – Urban and Rural Perspective</i> Vanja Erčulj	125
7	Prestopništvo in viktimizacije mladoletnikov iz ruralnih okolij – rezultati slovenske študije ISR4 <i>Delinquency and Victimization of Juveniles in Rural Environments – Results of the Slovenian Study ISR4</i> Iza Kokoravec Povh	141
Tretji del: Policijska in redarstvena dejavnost v lokalnih skupnostih – vpliv in sodelovanje deležnikov na področju zagotavljanja varnosti v lokalnem okolju		171
8	Samozaznava legitimnosti policistov: longitudinalna študija v Sloveniji <i>Self-legitimacy of Police Officers: Longitudinal Study in Slovenia</i> Rok Hacin, Gorazd Meško	173
9	Zaznana uspešnost policijskega dela skozi prizmo časa <i>Perceived Effectiveness of Police Work Through the Lens of Time</i> Kaja Prislan Mihelič, Branko Lobnikar	199
10	Organizacija občinskih varnostnih organov in pravna analiza njihovih pooblastil zdaj in v prihodnje <i>Organisation of Municipal Security Bodies and a Legal Analysis of Their Powers Now and in the Future</i> Bojan Tičar, Tine Mesarič	223
11	Zagotavljanje lokalne varnosti: sodelovanje redarstva z drugimi subjekti <i>Ensuring Local Security: Cooperation of Municipal Wardens With Other Entities</i> Miha Dvojmoč	241
Četrti del: Multikulturalnost in (vprašljivo) neformalno odzivanje na varnostna tveganja		257
12	Izzivi zagotavljanja kakovosti življenja Romov v Prekmurju in vpliv preteklih izkušenj na zagotavljanje varnosti za vse <i>Challenges in Ensuring Quality of Life for Roma in Prekmurje and the Impact of Past Experiences on Ensuring Safety for All</i> Branko Lobnikar, Kaja Prislan Mihelič	259
13	Vigilantske skupine v Sloveniji: pravni in varnostni vidiki <i>Vigilante Groups in Slovenia: Legal and Security Aspects</i> Benjamin Flander	287

Peti del: Kibernetska varnost in varnost v lokalnih skupnostih		311
14	Kibernetski prostor in kibernetska varnost v luči trajnostnega razvoja: sinergija lokalnih skupnosti v Družbi 5.0 <i>Cyberspace and Cybersecurity in the Light of Sustainable Development: Synergy of Local Communities in Society 5.0</i> Igor Bernik	313
15	Prekrški zoper javni red in mir, storjeni na internetu, sedaj in v prihodnje <i>Minor Offences Against Public Order Committed on the Internet Now and in the Future</i> Bojan Tičar, Andreja Primec	339
Biografije urednikov in avtorjev		353

Predgovor

GORAZD MEŠKO, KATJA EMAN

Leta 2019 smo vstopili v drugo obdobje dela programske skupine Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru (UM FVV) Varnost v lokalnih skupnostih (2019–2024), ki smo jo podnaslovili 'primerjava ruralnih in urbanih okolij'. Prvo obdobje dela programske skupine Varnost v lokalnih skupnostih je bilo bolj splošne narave. V zadnjem obdobju smo cilje raziskovanja usmerili v primerjalne vidike med ruralnimi in urbanih okolji ter varnostjo v lokalnih skupnostih, kasneje pa predvsem v ruralna okolja. Cilji našega raziskovanja so bili usklajeni s cilji trajnostnega razvoja Združenih narodov, vrednotami in načeli Sveta Evrope in prioriteta raziskovanja na področju varnosti v Evropski uniji. Nekaj tem, ki smo jih obravnavali, so dobile tudi globalno razsežnost zaradi pandemije covid-19, ki je bila na eni strani velika ovira za izvedbo empiričnega dela načrtovanega raziskovanja, na drugi pa izjemna priložnost za preučevanje nepredvidenih družbenih pojavov.

Člani programske skupine Varnost v lokalnih skupnostih – primerjava ruralnih in urbanih okolij so bili naslednji sodelavci UM FVV: Igor Bernik, Aleš Bučar-Ručman, Bojan Dobovšek, Miha Dvojmoč, Katja Eman, Vanja Ida Erčulj, Barbara Erjavec, Benjamin Flander, Rok Hacin, Iza Kokoravec (MR), Branko Lobnikar, Gorazd

Meško, Maja Modic, Urška Pirnat (MR), Aleksander Podlogar, Kaja Prislán Mihelič, Andrej Sotlar, Bojan Tičar, Bernarda Tominc in Natalija Žarn (MR).

Obdobje raziskovanja v letih med 2019 in 2024 je obeležila pandemija covid-19, ki je nekoliko omejila delo raziskovalcev. Kljub temu pa se nismo ustavili in smo si prizadevali dosegati zastavljene cilje, pri čemer smo upoštevali tudi novo družbeno realnost in jo vključili v naše raziskovalno delo. Rezultati na tem področju so bili vidni v nacionalnem in mednarodnem okolju, predvsem v sodelovanju s slovensko policijo, CEPOL in v vrhunskih mednarodnih znanstvenih publikacijah.

Empirični del raziskovanja, predvsem že skoraj tradicionalno anketo za lokalne prebivalce in policiste, ki smo jo pilotsko izvedli leta 2006, kasneje prvič v okviru ciljnega raziskovalnega projekta o vlogi policije v lokalnih okoljih in občutkih ogroženosti prebivalcev leta 2011 in v okviru programske skupine leta 2017. Leta 2022 smo jo izvedli ponovno. To zbiranje podatkov je bilo zelo velik zalogaj, kajti posledice covid-19 je bilo možno čutiti povsod, tudi pri pripravljenosti za sodelovanje pri zbiranju podatkov. Kljub velikim naporom smo uspeli in opravili prvo longitudinalno študijo (2011, 2017 in 2022) o varnosti v lokalnih skupnostih v Sloveniji in širše, pri čemer smo uporabili enak vprašalnik (z nekaj modifikacijami). Tri baze podatkov za prebivalce in policiste (skupaj 6 baz) so izziv za statistične analize in oblikovanje teorije o varnosti v lokalnih skupnostih v prihodnje. Naslednje zbiranje podatkov o vidikih varnosti v lokalnih okoljih pri prebivalcih in policistih sledi leta 2027 ali 2028.

Poleg osrednjega empiričnega raziskovanja so raziskovalci programske skupine opravili še številne druge raziskave. Najprej bi omenili sodelovanje v mednarodni študiji o samonaznanitvi mladoletniškega prestopništva in viktimizacij – International Self-Report Delinquency Study – ISRD 4, kjer je bila v študijo vključena tudi mlada raziskovalka programske skupine. Sledil je še en velik mednarodni raziskovalni projekt – mednarodna viktimizacijska študija na kmetijah. V študijo smo vključili čez 500 slovenskih kmetij in prispevali zajetno količino prispevkov v mednarodnih publikacijah. To je bila tudi prva tovrstna študija v Sloveniji in je služila kot izhodišče raziskovalnega dela nove mlade raziskovalke, ki obravnava viktimizacije v ruralnih okoljih Slovenije. Raziskovalci programske skupine so sodelovali tudi v dveh velikih mednarodnih raziskovalnih projektih o kriminaliteti in ukrepih za preprečevanje okužb, ki ga je vodila Univerza v Cambridgeu, Velika Britanija, in delu policije v času pandemije covid-19, kjer je bila

vodilna institucija Michigan State University iz ZDA. Poleg teh projektov so raziskovalci programske skupine sodelovali še v projektu o statistiki kriminalitete in pravosodja v Evropi, temeljnem raziskovalnem projektu o kibernetiki varnosti, številnih ciljnih (aplikativnih) raziskovalnih projektih, ki so jih financirala ministrstva in Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije. Na tem mestu bi omenili dva ciljna raziskovalna projekta, ki sta imela za rezultat knjigi v slovenskem jeziku, namenjeni snovalcem politik in praktikom (seveda pa tudi raziskovalcem in študentom). Prva je knjiga z naslovom *Ko se srečata znanje in odločanje: Pristopi k ocenjevanju varnostnih tveganj* (Prislan Mihelič, Modic, Lobnikar, Slak in Mihelič, 2024), druga pa *Policijsko delo v skupnosti in partnersko zagotavljanje varnosti v lokalnih skupnostih* (Meško, Eman, Modic in Hacin, 2024). Obe knjigi sta objavljeni v odprtem dostopu. Prav tako so v odprtem dostopu objavljeni vsi zborniki nacionalnih konferenc programske skupine Varnost v lokalnih skupnostih in večina mednarodnih objav (članki v znanstvenih revijah in poglavja v knjigah pri mednarodnih založbah in konferenčni zborniki v angleškem jeziku).

Raziskovalci programske skupine so dejavno sodelovali v mednarodnih strokovnih in znanstvenih združenjih. Kljub omejitvam zaradi covid-19 so se redno udeleževali konferenc in dejavno prispevali v opus mednarodne kriminološke in varnostne literature. Rezultat predhodnih, predvsem pa dela v programski skupini z mednarodnim povezovanjem in testom zahodnih kriminoloških teorij (o mladostniškem prestopništvu, ruralnih perspektivah, občutkih ogroženosti in strahu pred kriminaliteto, preprečevanju kriminalitete, legitimnosti zagotavljanja varnosti idr.) v slovenskem prostoru sta bili priznanji Freda Adler Distinguished International Scholar (DIC ASC), leta 2024 pa Gerhard O. W. Mueller Award for International Criminal Justice (IS ACJS). To sta najvišji priznanji s področja primerjalne kriminologije in kazenskega pravosodja v divizijah največjih ameriških kriminoloških združenj. Veliko argumentov v prid podelitvi priznanj je izhajalo tudi s področja dela programske skupine, ki smo jo zasnovali deset let pred njenim začetkom s prvimi študijami lokalne varnosti, pri čemer je bil poudarek na upoštevanju človekove varnosti, načel Sveta Evrope o pravni državi, človekovih pravicah in spoštovanju dostojanstva ljudi. Vsa ta uvodna prizadevanja so imela za rezultat objave v mednarodnih publikacijah, sodelovanje v mednarodnih in evropskih institucijah in organizacijah (npr. vključitev UM FVV v United Nations Academic Impact leta 2010; sodelovanje v številnih dejavnostih OVSE, DCAF, EUCPN, CEPOL idr.), pobudah civilne družbe in kasnejše formiranje programske skupine s področja varnosti v lokalnih skupnostih. Korak za korakom.

Leta 2015 smo začeli z organizacijo nacionalnih konferenc s področja varnosti v lokalnih okoljih (Ljubljana, Murska Sobota, Novo mesto in Slovenska Bistrica), ki smo jih nadaljevali tudi po letu 2019, ko smo imeli konferenco v Novi Gorici, sledile pa so konference v Ljutomeru (online), Podčetrtku (online), Celju in Kranju. Leta 2024 bo konferenca v Kočevju, kjer bomo predstavili prispevke, povezane predvsem z romsko tematiko, ki nam je v okviru preučevanja marginaliziranih skupin zaradi pandemije covid-19 ostala za zaključek drugega obdobja raziskovanja. Bienalno konferenco UM FVV smo obogatili z vsebinami programske skupine in svoje delo predstavili širši strokovni javnosti. Izdali smo več konferenčnih publikacij v angleškem jeziku. Nadgradnja dosedanjih prizadevanj pa bo objavljena knjiga o ciljih trajnostnega razvoja OZN, varnosti, odzivanju na kriminaliteto, ki vsebuje izbrane konferenčne prispevke z mednarodne konference Criminal Justice and Security 2023, ki so jih recenzirali mednarodno priznani raziskovalci. Pomemben kazalnik našega kakovostnega dela je tudi povabilo na razpravo o zagotavljanju varnosti in delu policije v lokalnih okoljih na Švedskem na letošnjem Stockholmskem kriminološkem simpoziju, kjer so sodelovali razpravljavci z najboljših svetovnih univerz. Tudi to je znak, da je naše delo v okviru programske skupine cenjeno v mednarodnih raziskovalnih krogih in praksi.

V programsko skupino dejavno vključujemo študente, ki pomagajo pri zbiranju podatkov, se udeležujejo konferenc. Od leta 2017 dalje pa imamo tudi nov predmet – Varnost v lokalnih skupnostih, ki je raziskovalno naravnano. Študenti se udeležujejo mednarodne študentske konference o varnosti v lokalnih skupnostih v Črni gori, pri čemer je pomembno poudariti, da smo spomladi 2024 organizirali že sedmo mednarodno študentsko konferenco. Predmet Varnost v lokalnih skupnostih si izberejo tudi študenti iz drugih evropskih držav v okviru Erasmus+, ki se s študenti UM FVV redno udeležujejo mednarodne študentske konference.

V programski skupini skrbimo tudi za razvoj bodočih raziskovalcev. Od leta 2015 dalje smo imeli v programski skupini tri mlade raziskovalke, ki so ali še preučujejo teme s področja varnosti v lokalnih skupnostih – primerjava med bolj in manj varnimi soseskami v urbanih okoljih, samonazanitev mladoletniškega prestopništva in viktimizacij ter viktimizacije v ruralnih okoljih. Prva mlada raziskovalka je že uspešno zaključila študij, drugi dve pa sta še doktorski študentki varstvoslovja.

Pomemben dosežek je vključitev raziskovalcev programske skupine v dejavnosti na področju ruralne kriminologije, kjer se pojavljajo kot dejavni člani delovnih skupin mednarodnih kriminoloških združenj s področja ruralne kriminologije. Prispevek

raziskovalcev programske skupine v mednarodnem okolju je velik, saj Slovenijo kot najbolj dejavno na tem področju umeščajo poleg t. i. »velikih štirih« – Združene države Amerike, Velika Britanija, Kanada in Avstralija. To je rezultat našega raziskovanja, objav v mednarodnih publikacijah in organizacije mednarodne bienalne konference Criminal Justice and Security in Central and Eastern Europe.

Po skoraj desetih letih dela programske skupine Varnost v lokalnih skupnostih (2015–2018 in 2019–2024) ugotavljamo, da smo opravili veliko raziskovalnega dela, se povezali z institucijami na državni in lokalni ravni v Sloveniji ter ponesli dober glas o našem raziskovalnem delu po svetu. Ne nazadnje pa je vključitev raziskovalnih vsebin programske skupine v pedagoški proces v številne predmete UM FVV tudi velik dosežek, kajti to pomeni korak naprej proti t. i. na raziskovanju temelječemu poučevanju ter dejavnemu vključevanju študentov v raziskovalno delo.

V nadaljevanju predstavljamo poglavja v knjigi »*Varnost v lokalnih skupnostih – multidisciplinarne perspektive*«, ki si sledijo po področjih oz. delih knjige. Prvi del obravnava delo programske skupine Varnost v lokalnih skupnostih: preučevanje multidisciplinarnosti in multiperspektivnosti varnosti v lokalnih okoljih. V tem delu Gorazd Meško in Natalija Žarn predstavita pregled raziskovanja varnosti v lokalnih skupnostih v Sloveniji, sledi prispevek Aleša Bučarja Ručmana o lokalni skupnosti, družbenih vezeh, solidarnosti in razumevanju varnosti. Bernarda Tominc in Andrej Sotlar razpravljata o varnostnem okolju in soodvisnosti nacionalne in človekove varnosti ter večdimenzionalnosti varnosti, večfunkcionalnosti varnostnih organizacij in pričakovanj prebivalstva glede varnosti.

Drugi del knjige obravnava urbane in ruralne perspektive varnosti v lokalnih okoljih. Katja Eman in Gorazd Meško predstavita ruralno kriminologijo in varnost v lokalnih skupnostih – slovenske perspektive, Vanja Erčulj obravnava dejavnike, povezane z varnostjo v Sloveniji v perspektivi urbanih in ruralnih okolij, Iza Kokoravec Povh piše o prestopništvu in viktimizacijah mladoletnikov iz ruralnih okolij v Sloveniji.

Tretji del obravnava policijsko in redarstveno dejavnost v lokalnih skupnostih – vpliv in sodelovanje deležnikov na področju zagotavljanja varnosti v lokalnem okolju. V tem delu so poglavja, ki so jih napisali Rok Hacin in Gorazd Meško o zaznavanju legitimnosti slovenske policije v treh obdobjih, Kaja Prislan Mihelič in Branko Lobnikar o zaznani uspešnosti policijskega dela skozi prizmo časa, Bojan Tičar in Tine Mesarič o organizaciji občinskih varnostnih organov in pravna analiza

njihovih pooblastil sedaj in v prihodnje in Miha Dvojmoč o zagotavljanju lokalne varnosti: sodelovanje redarstva z drugimi subjekti.

Četrty del obravnava multikulturnost in (vprašljivo) neformalno odzivanje na varnostna tveganja. V tem delu Branko Lobnikar in Kaja Prislan Mihelič razpravljata o izzivih zagotavljanja kakovosti življenja Romov v Pomurju in vpliv preteklih izkušenj na zagotavljanje varnosti za vse, Benjamin Flander pa predstavi pravne in varnostne vidike vigilantske skupine v Sloveniji.

V zadnjem, petem delu knjige z naslovom Kibernetska varnost in varnost v lokalnih skupnostih Igor Bernik piše o kibernetskem prostoru in kibernetska varnost v luči trajnostnega razvoja, Bojan Tičar in Andreja Primec pa skleneta publikacijo s poglavjem o prekrških zoper javni red in mir, storjenimi na internetu.

Ob tej priložnosti se zahvaljujemo vsem, ki so nam omogočili raziskovanje in nas pri tem podpirali. Zahvala gre vsem prebivalcem, policistom, predstavnikom občin, različnih državnih in lokalnih organizacij, županom, ki so omogočili izvedbo nacionalnih konferenc, Skupnosti občin Slovenije za obveščanje o naših dejavnostih, vodstvu slovenske policije za podporo na vseh področjih raziskovanja, vsem kolegom in kolegicam s Fakultete za varnostne vede, Inštituta za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani, vsem recenzentom naših del, piscem prispevkov »iz prakse«, ki so obogatili naše zbornike z vsebinami njihovega vsakdanjika na področju razumevanja in prakse različnih preventivnih dejavnosti ter zagotavljanja varnosti v lokalnem okolju. Hvala tudi Javni agenciji za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije (ARIS) za financiranje raziskovalnega dela programske skupine Varnost v lokalnih skupnostih. Hvala vsem avtorjem poglavij, recenzentoma in lektorici za opravljeno veliko delo. Ne nazadnje gre zahvala tudi kolegom z Univerzitetne založbe Univerze v Mariboru za odlično urejanje knjige, s katerimi imamo odlične izkušnje z urejanjem publikacij programske skupine Varnost v lokalnih skupnostih od samega začetka.

Poglavja v tej knjigi izhajajo iz raziskovalnega dela programske skupine, dva prispevka pa sta napisana v povezavi z drugima projektoma, ki ju je financirala ista raziskovalna agencija (ARIS). Pri teh dveh poglavjih je to zapisano v opombi na koncu obeh poglavij.

Prvi del: Programska skupina Varnost v lokalnih skupnostih: preučevanje multidisciplinarnosti in multiperspektivnosti varnosti v lokalnih okoljih

RAZISKOVANJE NA PODROČJU VARNOSTI V LOKALNIH SKUPNOSTIH

GORAZD MEŠKO, NATALIJA ŽARN

Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede, Ljubljana, Slovenija
gorazd.mesko@um.si, natalija.zarn1@um.si

Programska skupina Varnost v lokalnih skupnostih je prva programska skupina v zgodovini Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru. Poglavlje prikazuje nekatere ugotovitve raziskovanja varnosti v lokalnih skupnostih v zadnjih desetletjih s poudarkom na ključnih temah raziskovanja: (1) o raziskovanju varnosti v lokalnih skupnostih v Sloveniji po letu 2000; (2) kriminaliteti, viktimizacijskih študijah, občutkih varnosti in socialni koheziji v lokalnih skupnostih; (3) policijskem delu v skupnosti kot temeljni dejavnosti zagotavljanja lokalne varnosti in (4) vlogi občin pri zagotavljanju lokalne varnosti. Sledi še predstavitev nacionalne ter mednarodne konferenčne dejavnosti. V sklepnem delu poglavja avtorja predstavi število objav v mednarodnih znanstvenih revijah, knjige pri mednarodnih založbah, gesla v enciklopedijah, uredništvo v mednarodnih znanstvenih revijah in prispevek k nacionalnim in lokalnim politikam ter razvoju mladih raziskovalcev. Dodatne raziskovalne izzive je prineslo obdobje covida-19, ko so raziskovalci dodatno raziskovali spremembe glede zagotavljanja varnosti in gibanja kriminalitete v Sloveniji in širše.

DOI
[https://doi.org/
10.18690/um.fvv.6.2024.1](https://doi.org/10.18690/um.fvv.6.2024.1)

ISBN
978-961-286-875-8

Ključne besede:
varnost,
zagotavljanje varnosti,
raziskovanje,
programska skupina,
Fakulteta za varnostne
vede

Univerzitetna založba
Univerze v Mariboru

DOI
[https://doi.org/
10.18690/um.fvv.6.2024.1](https://doi.org/10.18690/um.fvv.6.2024.1)

ISBN
978-961-286-875-8

Keywords:
safety,
security,
research,
programme group,
Faculty of Criminal Justice
and Security

RESEARCH ON SAFETY AND SECURITY IN LOCAL COMMUNITIES

GORAZD MEŠKO, NATALIJA ŽARN

University of Maribor, Faculty of Criminal Justice and Security, Ljubljana, Slovenia
gorazd.mesko@um.si, natalija.zarn1@um.si

The Safety and Security in Local Communities Programme Group is the first programme group in the history of the Faculty of Criminal Justice and Security at the University of Maribor. This chapter presents some findings of research on local safety in the past two decades, focusing on: (1) local safety and security since 2000; (2) crime, victimisation studies, fear of crime and social cohesion in local communities; (3) community policing as a basic security provision activity in local communities; and (4) the role of municipalities and local governance in ensuring security. In conclusion, publications in international journals, books published by international publishers, encyclopaedia entries, membership in international editorial boards, contributions to national and local policies, and the development of future researchers are presented. Additional research challenges were brought about by the COVID-19 period, where researchers further explored changes in security provision and crime trends in Slovenia and beyond.

1 Uvod

V poglavju predstavljamo razvoj raziskovanja na področju varnosti v lokalnih okoljih v Sloveniji pred in med izvajanjem raziskovalnega programa Varnost v lokalnih skupnostih (2015–2018 in 2019–2024). V obdobju pred letom 2015, ko je Fakulteta za varnostne vede dobila prvo programsko skupino v svoji zgodovini, je potekalo več individualnih in skupinskih raziskovalnih projektov, ki so jih v okviru dejavnosti programske skupine raziskovalci kakovostno nadgradili. Predstavljamo izbor raziskovanja, ki je posredno ali neposredno vplival na razvoj dela programske skupine Varnost v lokalnih skupnostih. V uvodu navajamo cilje raziskovalnega dela v obdobju 2019–2014, ki so nadgradnja ciljev iz prvega obdobja dela programske skupine. Prvi cilj je bil opraviti temeljit pregled literature s področja varnosti v urbanih in ruralnih lokalnih skupnostih. V ospredju preučevanja so bile metode raziskovanja, analize kriminalitete, viktimizacijske študije, vključujoč tudi študije o strahu pred kriminaliteto. Poleg tega smo pregledali literaturo o formalnem družbenem nadzorstvu in partnerskem sodelovanju na lokalni ravni ter varni rabi svetovnega spleta.

Kot nadgradnjo splošnih ciljev programske skupine (2015–2018) smo si raziskovalci zadali cilje v naslednjem raziskovalnem obdobju (2019–2024). Prvi cilj je pregled literature s področij ruralne in urbane kriminologije ter raziskovalnih metod, uporabljenih v predhodnih študijah; kriminalitete, viktimizacije in analiz strahu pred kriminaliteto; sodobnih varnostnih izzivov v Evropi in njihovega vpliva na varnost v Sloveniji in spreminjanje praks na področju družbenega nadzorstva; zagotavljanja varnosti v lokalnih okoljih; modelov sodelovanja varnostnih organizacij in njihovih metodah dela v ruralnem in urbanem okolju ter varne rabe svetovnega spleta.

Drugi cilj je analizirati kriminaliteto, kršitve javnega reda in miru, viktimizacije ter strah pred kriminaliteto, pri čemer bomo identificirali pojavne oblike in območja gostitve specifičnih oblik kriminalitete in prekrškov na ruralnih in urbanih območjih Slovenije; preučili viktimiziranost in strah pred kriminaliteto pri prebivalcih ruralnih in urbanih skupnosti in opravili primerjavo ugotovitev z zadnjo viktimizacijsko študijo iz leta 2000 in študijo o strahu pred kriminaliteto iz leta 2009.

Tretji cilj je preučiti težave in varnostne izzive, ki so povezani z marginalnimi in marginaliziranimi družbenimi skupinami (begunci, priseljenci, Romi idr.), ter med marginaliziranimi in specifičnimi družbenimi skupinami ugotavljati zaznave narave

in kakovosti policijske dejavnosti. V zasledovanju tega cilja bomo: ugotavljali, kako se (ne)strpnost in solidarnost pojavljata in razlikujeta med različnimi lokalnimi (ruralnimi in urbanimi) okolji ter skupnostmi, in pri tem poskušali ugotoviti temeljne značilnosti ter vplive družbe na te pojave in razlikovanje. Zanimalo nas bo, kako se to razlikovanje kaže na konkretnem primeru – odnosu do beguncev, drugih priseljencev in njihovih potomcev, pri tem pa želimo ugotoviti in predstaviti tudi primere dobrih praks; in ugotavljali, kako policijsko dejavnost zaznavajo pripadniki marginaliziranih družbenih skupin in pripadniki specifičnih (na primer narodnostno in kulturno opredeljenih) družbenih skupin ter kako se njihove zaznave razlikujejo od zaznav večinskega prebivalstva.

Četrty cilj je usmerjen v preučevanje zagotavljanja varnosti, učinkovitost družbenega nadzorstva in policijske dejavnosti, kjer nameravamo: preučiti pravne vidike zagotavljanja varnosti na lokalni ravni s poudarkom na analizi pravodajne moči občin pri predpisovanju prekrškov v ruralnih in urbanih občinah; preučiti prevladujoče oblike zagotavljanja varnosti, preventivne dejavnosti in stališča prebivalcev ter članov varnostnih sosvetov v občinah do različnih oblik zagotavljanja varnosti (socialna prevencija, situacijska prevencija, generalna in specialna prevencija, neformalno in formalno nadzorstvo idr.); preučiti zaznave prebivalcev glede njihovih pričakovanj razvoja varnostnih dejavnosti v prihodnje in proučiti zaznave prebivalcev glede kakovosti ter dostopnosti različnih pristopov nujenja pomoči žrtvam kaznivih dejanj; preučiti zaznave policistov in predstojnikov policijskih enot o varnosti in delu policije na lokalni ravni, njihova mnenja o varnostnih težavah v ruralnih in urbanih okoljih ter možnosti odločanja o prioritetah pri izvajanju policijske dejavnosti (razmerja med proaktivnim in reaktivnim policijskim delom) v demokratični družbi; analizirati resnost zaznave varnostnih težav med prebivalci in policisti ter ugotavljati pripravljenost prebivalcev poročati o teh težavah institucijam formalnega družbenega nadzorstva; preučiti razlike v organizaciji, pristopu in metodah delovanja državnih varnostnih in nadzorstvenih institucij v ruralnih in urbanih okoljih; preučiti vzorce odnosov netradicionalnih policijskih organizacij (zasebnovarnostnih, redarskih, inšpekcijskih, carinsko-davčnih itd.) v razmerju do policije v smislu sodelovanja, prekrivanja in dopolnjevanja nadzorstvenih dejavnosti in na področju zaščite, reševanja in pomoči raziskati vprašanja institucionalnih zmogljivosti, zainteresiranosti in motiviranosti državnih in lokalnih uradnikov ter služb na eni strani in prostovoljcev ter nevladnih organizacij na drugi strani.

Peti cilj je usmerjen v proučevanje varne rabe svetovnega spleta, kjer nameravam: preučiti dostop do kibernetskega prostora v ruralnem okolju in identificirati možne oblike ogrožanja uporabnikov glede na njihove demografske značilnosti; preučiti posebnosti uporabe kibernetskega prostora v ruralnem okolju z vidika uporabnikov in družbenih nadzorovalcev (predvsem policije in drugih deležnikov pri preprečevanju in preiskovanju kibernetske kriminalitete) in pripraviti priporočila za varno rabo modernih tehnologij v kibernetskem prostoru (internet stvari, avtonomnost in avtomatizacija).

V enem prispevku je nemogoče predstaviti vse raziskovalno delo sodelavcev programske skupine in glavna sporočila njihovega raziskovanja, zato predlagamo, da si zainteresirani bralci ogledajo bibliografijo članov programske skupine v sistemu COBISS/SICRIS in preberejo prispevke, ki obravnavajo specifične teme. Dejavnosti programske skupine so objavljene tudi na spletni strani raziskovalne dejavnosti Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru (Fakulteta za varnostne vede, n. d.).

Poglavje je razdeljeno na podpoglavja: (1) o raziskovanju varnosti v lokalnih skupnostih v Sloveniji po letu 2000; (2) o kriminaliteti, viktimizacijskih študijah, občutkih varnosti in socialni koheziji v lokalnih skupnostih; (3) policijskem delu v skupnosti kot temeljni dejavnosti zagotavljanja lokalne varnosti in (4) vlogi občin pri zagotavljanju lokalne varnosti ter sklepne misli.

2 Raziskovanje varnosti v lokalnih skupnostih v Sloveniji po letu 2000

Raziskovanje varnosti v Sloveniji v zadnjih dveh desetletjih je bilo multidisciplinarno in obsega raziskave, ki so obravnavale številne teme s področja varnosti v lokalnem okolju. V prispevku ne bomo predstavili vseh raziskav, ampak predvsem tiste, ki so vplivale na razvoj programske skupine Varnost v lokalnih skupnostih in kasneje prispevale k prepoznavnosti našega dela v nacionalnem in mednarodnem okolju.

Prvi raziskovalni projekt na področju varnosti v lokalnih skupnostih po letu 2000 v Sloveniji je bil projekt, poimenovan »Strah pred kriminaliteto, policijsko preventivno delo in javno mnenje o policiji« (Meško idr., 2000), v katerem so ugotovili, da policijsko delo v skupnosti zmanjšuje kriminaliteto, probleme v skupnosti in strah pred kriminaliteto. Meško (2001) je objavil pregledni članek o izzivih policijskega dela v skupnosti v Sloveniji. Leta 2001 so ugotovitve pilotske raziskave,

poimenovane »V skupnost usmerjeno policijsko delo: primerjava med mnenji policistov in prebivalcev« (Pagon in Lobnikar, 2001a), o skladnosti pričakovanih prebivalstva in policije glede policijskega dela v skupnosti pokazale, da prebivalci pozitivno ocenjujejo policijsko delo v skupnosti in da je po njihovem mnenju preventivna dejavnost temeljna dejavnost policije. Na drugi strani pa so bili policisti drugačnega mnenja, in sicer vidijo kot temeljno dejavnost policije preiskovanje kriminalitete in procesiranje osumljencev kaznivih dejanj. Pagon in Lobnikar (2001b) sta preučevala mnenja policistov glede policijskega dela v skupnosti in mnenja prebivalcev Ljubljane o ustanovitvi mestne policije. Policisti so bili naklonjeni izvajanju novih pristopov v policijski dejavnosti, kljub prevladujočemu prepričanju o potrebnosti tradicionalnega izvajanja policijske dejavnosti.

V okviru dejavnosti Sveta Evrope je Meško (2003) prevedel priročnik o preprečevanju kriminalitete v urbanih okoljih. Namen priročnika je bil v praktičnem prispevanju k razvoju politike in odpiranju novih razsežnosti v razmišljanju o preprečevanju kriminalitete in reševanju varnostnih problemov v urbanih okoljih. Izvedena je bila tudi študija o lokalnih preventivnih dejavnostih glede odzivanja na vsakodnevno nasilje v osmih evropskih državah (Butchart idr., 2004). Pokazalo se je, da se posledice kriminalitete in varnostnih problemov odražajo predvsem v lokalnih okoljih, zato bi bilo prednost treba dati obojemu, represivnemu odzivanju in programom za ozaveščanje občanov in rizičnih skupin v okviru preventivnih dejavnosti. V istem letu je Meško (2004a) opravil študijo o možnostih upoštevanja Evropske listine o urbanih okoljih (Svet Evrope, 1992) pri preventivnih in varnostnih dejavnostih v slovenskih občinah. Oviri na poti do sodobnega preprečevanja kriminalitete na lokalni ravni sta centralizirana ureditev in neopredeljena vloga občin na področju zagotavljanja javne varnosti. Občinski sveti za varnost služijo v večini primerov le kot *ad hoc* posvetovalna telesa županov, morala pa bi delovati na podlagi medsebojnega sodelovanja in vključevanja predstavnikov različnih institucij, ki so odgovorne za področje določanja prednosti glede reševanja kriminalitetne in varnostne problematike v slovenskih občinah (Meško, 2004a, Meško in Lobnikar, 2005a).

Meško in Lobnikar (2005a) sta raziskovala, v kolikšni meri varnostni (so)sveti slovenskih občin prispevajo k zagotavljanju lokalne varnosti in kako le-ti sodelujejo z institucijami družbenega nadzorstva. Rezultati raziskave so pokazali, da varnostni sveti v nekaterih občinah delujejo učinkovito, v drugih pa obstajajo zgolj formalno. Ovire za bolj učinkovito delovanje varnostnih svetov so nejasne vloge sodelujočih v

varnostnih svetih, različno razumevanje varnostnih problemov in partnerstev z drugimi institucijami, pomanjkanje ustrezne zakonodaje, neznanje in nepripravljenost za sodelovanje ter izogibanje odgovornosti pri reševanju varnostnih problemov. So se pa pokazali tudi pozitivni učinki obstoja varnostnih svetov, in sicer demokratizacija družbenega nadzorstva, sodelovanje občanov, spodbujanje k ozaveščenosti javnosti, spoznavanje različnih deležnikov na varnostnem področju in razprave o lokalnih varnostnih problemih. To je bila ena izmed prvih empiričnih študij o partnerskem sodelovanju na področju zagotavljanja varnosti v lokalnem okolju v evropskem prostoru in temelj za kasnejše raziskovanje varnosti v lokalnih skupnostih v Sloveniji, ki se je nadaljevalo po letu 2010 v okviru ciljnega raziskovalnega projekta (Meško idr., 2012) in kasneje v okviru programske skupine Varnost v lokalnih skupnostih (2015–2018 in 2019–2024).

Meško idr. (2013) so v študiji o zagotavljanju varnosti v urbanih lokalnih skupnostih v okviru evropskega projekta URBIS izvedli intervjuje s predstavniki lokalnih skupnosti v glavnih mestih nekdanjih jugoslovanskih republik, ki se ukvarjajo z zagotavljanjem varnosti v občinah. Predstavniki lokalnih skupnosti so videli policijo kot odgovorno za reševanje varnostnih problemov v urbanih okoljih. Kot razlog za to so navedli, da je policija zakonsko pristojna in primerno usposobljena. Na drugi strani so lokalnim predstavnikom pripisali manjšo vlogo pri zagotavljanju varnosti, saj je njihovo delovanje omejeno z zakoni. Največji poudarek je bil na želji po vzpostavitvi partnerskega odnosa med vsemi, ki delujejo na področju zagotavljanja lokalne varnosti, in tesnim sodelovanjem med njimi. Tukaj pa sta se srečevala mentaliteta zagotavljanja varnosti v okviru tradicije iz Jugoslavije in novih pričakovanj Evropske unije ob pomanjkljivi zakonski ureditvi področja.

Nekaj izhodišč za raziskovanje varnosti v lokalnih skupnostih je prispeval tudi temeljni raziskovalni projekt Zakonitost in legitimnost policijske dejavnosti, kazenskega pravosodja in izvrševanja kazenskih sankcij (2013–2016), ki je poudaril pomen legitimnosti, pravičnosti v postopkih, nediskriminatorne obravnave posameznikov in številne druge z vladanjem na državni in lokalni ravni povezanimi perspektivami (Meško idr., 2016).

Temeljni in ciljni raziskovalni projekti članov programske skupine, ki so kot vodje ali sodelavci sodelovali v raziskovalnih projektih, so v zadnjem desetletju pripomogli k razvoju raziskovanja specifičnih področij varnosti o modeliranju mednarodnih migrantskih tokov na Balkanu (2022–2025), varne uporabe pametnih naprav med

starejšimi občani (2021–2024), krepitve strokovnega znanja in veščin policistov in policistk na področju izvajanja preventivnih ukrepov v šolskem prostoru (2023–2026), policijskega dela v skupnosti (2022–2024), razvoja zasebnega varovanja (2022–2024), modela strateškega načrtovanja in vodenja pri zagotavljanju notranje varnosti (2023–2025) in varnosti uporabnikov kibernetskega prostora (2018–2020). Opravili smo tudi več mednarodnih projektov (SHINE in bilateralni projekt o policijskem delu v ruralnem okolju v Sloveniji in ZDA) (Fakulteta za varnostne vede, n. d.).

3 Kriminaliteta, viktimizacijske študije, občutki varnosti in socialna kohezija v lokalnih skupnostih

3.1 O kriminaliteti in neredu

Raziskovalci so opravili analizo dvajsetletnega raziskovanja kriminalitete in kršitev javnega reda in miru z uporabo geografskih informacijskih sistemov v Sloveniji (Meško idr., 2022). Prve analize so bile opravljene v Ljubljani, kasneje pa še za druga območja (Meško idr., 2003). Vizualizacija obravnavanih kršitev zakonov je pomemben prispevek k strateški analitiki na področju formalnega družbenega nadzorstva.

Raziskovanje prostorske porazdelitve kriminalitete v urbanih okoljih v Sloveniji je bilo izvedeno v več študijah. Študija o geografski porazdelitvi kriminalitete v Ljubljani je pokazala, da se največ prijavljenih kaznivih dejanj zgodi v centru mesta in na območju BTC (Meško idr., 2003). Naslednja študija je dala podobne rezultate, in sicer so se Meško idr. (2010) osredotočili na značilnosti teh območij. Pozneje je bilo ugotovljeno, da je za območja z visoko stopnjo premoženjske kriminalitete značilno naslednje: dnevne migracije ljudi, nezadostna varnost na parkiriščih, pomanjkanje varnostnega osebja, nepazljivost prebivalcev ter visoka koncentracija turistov in šolarjev (Hacin in Eman, 2016). Analize so bile osredotočene samo na najbolj pogosto prijavljena kazniva dejanja, kot so premoženjska kriminaliteta, nasilniška kriminaliteta in kršitve javnega reda in miru, kar je predstavljalo glavno pomanjkljivost teh raziskav, druge analize kriminalitete so predstavljene v učbeniku o kartiranju kriminalitete, ki sta ga napisala Eman in Hacin (2021). Učbenik (Eman in Hacin, 2021) se uporablja pri predmetih Osnove kriminologije s penologijo,

Kriminologija in viktimologija ter Kriminologija in kriminalitetna politika na Fakulteti za varnostne vede.

Pirnat (2021) je celostno obravnavala perspektive kriminalitete, kršitev javnega reda in miru ter zaznav lokalnega prebivalstva v povezavi s policijskih delom v Ljubljani v soseskah z malo varnostnih problemov in soseskah, kjer so kriminaliteta in druge kršitve pogostejše. Pirnat in Meško (2019) sta poleg kriminalitete analizirala še podatke o varnosti v lokalnih skupnostih iz leta 2017 in predstavila primerjavo med zaznavami varnostnih problemov v lokalnih skupnostih med regijami v Sloveniji. Rezultati raziskave so pokazali, da varnostni problemi, kot so socialni problemi, ekološki problemi, javni red in mir ter zloraba drog in alkohola, ne predstavljajo večjih težav v severnoprimorski in gorenjski regiji. Večjo težavo predstavljajo varnostni problemi (migracije, ulična kriminaliteta in drzno vedenje, socialni problemi, ekološki problemi, javni red in mir ter zloraba drog in alkohola v štajerski, obalno-kraški in pomurski regiji. Hacin (2019) je opravil regionalno analizo kriminalitete v občinah na schengenski meji in predstavil uvodno fenomenološko analizo kaznivih dejanj v slovenskih občinah (Hacin, 2020).

Izredne razmere zaradi pandemije covid-19 so povzročile tudi nove izzive na področju kriminalitete in obravnavanja kaznivih dejanj. Meško in Urbas (2021a) sta opravila analizo kriminalitete, ki jo je v času pandemije covid-19 obravnavala policija, in tudi nove oblike kriminalitete, ki so se pojavile zaradi spreminjajočih se rutin ljudi v času pandemije. Povečanje medosebnega nasilja zaradi dolgotrajnega skupnega bivanja in frustracij kot posledica omejevanja gibanja ter drugih razlogov, kot so izguba službe, pomanjkanje komunikacijskih sredstev (npr. računalnikov za šolanje na daljavo) in povečana raba internetnih trgovin, so spremenile sliko običajne kriminalitete. Avtorja predstavitva spremembe tako na nacionalni ravni kot tudi na ravni Evropske unije. Analizo kriminalitete in dela na področju preiskovanja kaznivih dejanj sta predstavila tudi na konferenci CEPOL leta 2021 (Meško in Urbas, 2021b). Pregled vseh študij o covidu-19, kriminaliteti in družbenem nadzorstvu v Sloveniji smo strnili v poglavju v knjigi o kriminaliteti in družbenem nadzorstvu v času covid-19 v mednarodni perspektivi (Meško in Kokoravec, 2022). Sledila je še globalna primerjava kriminalitete v glavnih mestih držav in (varnostnih) ukrepov za preprečevanje okužbe s covidom-19, pri čemer je bilo v študijo vključenih vseh pet policijskih postaj Policijske uprave Ljubljana. Študija je pokazala, da v Sloveniji nismo imeli najstrožjih ukrepov, vendar pa je bila občutljivost ljudi na ukrepe visoka. Kriminaliteta v Ljubljani je odražala približno enake spremembe v strukturi kot v

drugih mestih po svetu (Nivette idr., 2022). Hacin in Meško (2024) sta opravila primerjalno študijo o femicidu v Sloveniji in sosednih državah ter državah Jugovzhodne Evrope na osnovi uradnih statistik kriminalitete pred, med in po pandemiji covid-19. V okviru programske skupine smo izvedli tudi študijo o samonaznanitvi mladoletniškega prestopništva in viktimizacij v okviru mednarodne študije »International self-report delinquency study 4 – ISRD4« (Kokoravec idr., 2021).

3.2 O viktimizacijskih študijah, strahu pred kriminaliteto in občutkih varnosti

V Sloveniji so izvedli viktimizacijske študije, kjer so merili občutek varnosti pri prebivalcih (Pavlovič, 1993, 1999; Pirnat idr., 2018; Umek, 2004). Delež tistih, ki so se počutili ogroženo, je bil majhen (približno tretjina), razlike je bilo zaznati glede na tip območja, spol in starost anketiranca (Pavlovič, 1999). Pojma strah pred kriminaliteto in potencialna viktimizacija sta bila prvič predstavljena leta 1998, ko sta Meško in Pavlovič (1998) poudarila vlogo občutkov ranljivosti in značilnosti strahu pred kriminaliteto. Leta 1999 sta Meško in Umek predstavila in uporabila socialnopsihološki in sociodemografski model za preučevanje strahu pred kriminaliteto. Raziskave so pokazale, da obstajajo razlike med urbanimi in ruralnimi okolji, saj so prebivalci urbanih okolij izražali večji strah pred kriminaliteto kot prebivalci ruralnih okolij (Meško in Areh, 2003; Meško idr., 2013b; Meško in Umek, 1999). Model merjenja strahu pred kriminaliteto je bil dopolnjen z dodatnimi družbenoekonomskimi dejavniki, kot so: družbene mreže, stopnja nereda v soseski, možnost viktimizacije, posledice viktimizacije za življenje, resnost kaznivega dejanja, zaupanje v javne institucije in preventivni ukrepi. Prebivalci ruralnih okolij so ocenili, da bi se jim manj verjetno v prihodnjem letu zgodilo katero od kaznivih dejanj (Meško, 2012; Meško idr., 2013b; Vošnjak, 2011).

Zaskrbljenost zaradi kriminalitete vpliva na kakovost življenja ljudi, kar se kaže v dejstvu, da ljudje prilagodijo svoje vedenje in se izogibajo določenim območjem in dejavnostim, zato da zavarujejo sebe in svojo lastnino (Umek, 2004). Meško (2004b) je v svoji raziskavi ugotovil, da predstavniki lokalnih skupnosti dajejo največji poudarek naslednjim dejavnikom preprečevanja kriminalitete: socialna preventiva, samozaščitni ukrepi, formalno in zasebno družbeno nadzorstvo.

Ugotovitve Meška (2000) kažejo, da je starejše moške in ženske bolj strah kot mlajše, saj je njihovo pričakovanje morebitnih nevarnosti v njihovem življenjskem okolju bolj izrazito kot pri mladih ljudeh. Poškodbe oziroma premoženjska škoda imajo veliko težje posledice pri starejših kot pri mlajših ljudeh. Starejši ljudje imajo tudi manjšo sposobnost, da se spopadejo s potencialnimi storilci in so bolj ranljivi.

Na podlagi pregleda preteklih študij so Meško idr. (2007) razpravljali o tem, kakšna vrsta policijskega dela lahko vpliva na višjo stopnjo občutkov varnosti. Izvedena je bila primerjava med izvajanjem tradicionalnega policijskega dela in policijskim delom v skupnosti. Glavni cilj policijskega dela v skupnosti je izboljšanje kakovosti življenja prebivalcev, ukvarja se z vsakodnevnimi težavami v lokalni skupnosti, kot so kršitve javnega reda in miru, nered v soseski ipd. Policijsko delo v skupnosti je preventivna dejavnost, ki izboljšuje stanje reda v soseskah in ponovno vzpostavitve le-tega. Nered v soseskah vpliva na občutke prebivalcev o varnosti bolj kot kriminaliteta sama (Meško idr., 2007).

Raziskava iz leta 2011 o občutkih ogroženosti in zagotavljanja varnosti v lokalnih skupnostih je pokazala, da zaznavajo prebivalci kot najbolj ogrožajoče dejavnike revščino, brezposelnost in gospodarsko nazadovanje. Tem dejavnikom negotovosti, kot jih skupno poimenujemo, sledijo znaki družbenega nerada v okolju, kot so uživanje alkohola in drog na javnem mestu, organizirana kriminaliteta in varnost v cestnem prometu (Sotlar in Tominc, 2012).

Lobnikar idr. (2016) so izvedli študijo o implementaciji policijskega dela v skupnosti. Ugotovitve študije so pokazale, da se prebivalci v lokalnih skupnostih počutijo varno in da je največji varnostni problem v njihovem okolju kopičenje smeti in ničvrednega blaga. Nato so bili na vzorcu prebivalcev iz 24 slovenskih občin analizirani občutki varnosti in zaznava virov ogrožanja v lokalnih skupnostih. Ugotovljeno je bilo, da se dve tretjini prebivalcev počuti varno v svoji soseski tako podnevi kot ponoči. Največje varnostne grožnje so po njihovem mnenju brezposelnost, alkoholizem, preprodaja drog, pijančevanje, kopičenje smet in revščina. O varnostnih problemih v lokalni skupnosti anketirani prebivalci najpogosteje govorijo s svojimi družinskimi člani, prijatelji ali znanci (Flander in Hribernik, 2017; Tominc in Sotlar, 2017).

Bučar Ručman (2014; 2015) je raziskoval migracije in z njimi povezane vire ogrožanja v Sloveniji. Pri tem je opredelil dva vira kriminalitete kot posledice migracij na slovenskem območju, in sicer gre pri prvem viru za kriminaliteto, ki je povezana

z izkoriščanjem migrantov, pri drugem viru pa za kriminaliteto priseljencev in njihovih potomcev. V raziskavi o trgovini z ljudmi sta Frangež in Bučar Ručman (2017) potrdila obstoj le-te v namene prisilnega prosjačenja in prisilne kriminalitete nad migranti v Sloveniji. Izpostavljeno je bilo tudi, da se ob migracijah pojavljajo tudi družbena izolacija, alkoholizem, droge, prostitucija, brezposelnost in procesi marginalizacije (Meško idr., 2018). Prebivalci, ki so imeli večji občutek varnosti, so pojave, povezane z migracijami, zaznavali kot manj problematične (Hacin in Eman, 2017).

V raziskavi Slovenskega javnega mnenja in raziskavah, ki jih je opravila Fakulteta za varnostne vede v letih 2011 in 2017, rezultati kažejo, da so za prebivalce Slovenije najbolj ogrožajoči dejavniki socialnoekonomske razmere in kakovost življenja, šele nato sledi kriminaliteta. Na legitimnost varnostne politike najbolj vpliva javno mnenje, ki mora biti verodostojno. V raziskavah so sodelovali prebivalci Slovenije in policisti, ki so se strinjali, da so najbolj ogrožajoči socialnoekonomski dejavniki, kot so brezposelnost, revščina in težave, povezane z zlorabo alkohola. Sotlar in Tominc (2018) sta ugotavljala, kako se nekatere tradicionalne državne varnostne organizacije znajdejo v lokalnih skupnostih. V raziskavi so sodelovali tako prebivalci Slovenije kot policisti, najbolj zeleno poslanstvo Slovenske vojske je pomoč ob naravnih in drugih nesrečah, šele na drugem mestu najdemo tipično nacionalnovarnostno nalogo, to je varovanje države pred morebitnim zunanjim napadalcem. Tominc in Sotlar (2019) sta raziskovala mnenje prebivalcev o varnostnih pojavih v urbanih in ruralnih okoljih v Sloveniji v letu 2017. Kot ključne težave zaznavajo prebivalci pojave, kot so brezposelnost, točenje alkohola pijanim osebam, divjanje z avtomobili, revščina, točenje alkohola mladoletnim osebam, pijančevanje na javnih mestih, alkoholizem in nepravilno parkiranje. Presenetljivo so kazniva dejanja zaznana kot manj pomemben varnostni pojav, ki povzroča težave, bivanje v različno urbaniziranih lokalnih skupnostih pa vpliva na zaznavanje varnostnih pojavov pri prebivalcih. Prebivalci srednje velikih in malih občin se počutijo bistveno manj ogrožene kot prebivalci velikih občin.

Prislan in Lobnikar (2020) sta preučevala zadovoljstvo prebivalcev iz različno urbaniziranih skupnosti z izvajanjem varnostnih storitev ter njihov občutek varnosti in ali obstajajo razlike v takšnih zaznavah med prebivalci ruralnih in urbanih okolij. Rezultati so pokazali, da so anketiranci glede zagotavljanja varnosti najbolj zadovoljni z delom policije, delo redarjev in občine so ocenili slabše. Z delom institucij za zagotavljanje varnosti so najmanj zadovoljni prebivalci ruralnih okolij,

drugih razlik niso ugotovili. Velika večina anketiranih prebivalcev se počuti zelo varno, varneje se počutijo prebivalci, ki živijo v individualnih hišah. Meško in Eman (2023a) sta ugotavljala viktimizacije, občutke varnosti, zadovoljstvo z delom policije in preventivno naravnost na slovenskih kmetijah.

Začetno delo o subjektivnih zaznavah ogroženosti pri uporabi sodobne tehnologije v kibernetnem prostoru sta v začetku prejšnjega desetletja opravila Bernik in Meško (2011) ter Meško in Bernik (2011). Leta 2018 je Meško napisal tudi razširjeni uvodnik v reviji *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice* (Meško, 2018), v katerem je predstavil pomembne dimenzije kibernetne kriminologije in viktimologije, pri čemer kriminološke perspektive predstavljajo kazniva dejanja ter njihove značilnosti, viktimološke pa oblike viktimizacij, strahu pred kibernetno kriminaliteto ter ukrepe za preprečitev ponovne viktimizacije. Meško idr. (2019, 2020) so obravnavali kriminološke, viktimološke in varnostne vidike kibernetne kriminalitete in tveganj pri uporabi svetovnega spleta.

Erčulj (2019) je preučevala dejavnike, povezane z občutkom (ne)varnosti v lokalnih skupnostih. Rezultati raziskave so pokazali, da je z občutkom varnosti najmočnejše povezana kakovost medosebnih odnosov v soseski. V študiji sta bila uporabljena posodobljena vprašalnika za policiste in prebivalce o varnosti v lokalnih skupnostih iz leta 2011 (Meško idr., 2012a). V študiji so bila identificirana območja, kjer sta manjši občutek varnosti prebivalcev in slabša socialna kohezija. Vse to pa lahko vodi do povečanja kriminalitete (Erčulj, 2019).

V raziskavi, ki je bila izvedena na različno urbaniziranih območjih v Sloveniji, so Prislan idr. (2019) ugotavljali, katere samozaščitne ukrepe najpogosteje uporabljajo prebivalci lokalnih skupnosti, kakšne so razlike pri tovrstnem vedenju glede na stopnjo urbaniziranosti oziroma ruralnosti območja bivanja ter kakšni so trendi v spremembah samozaščitnega vedenja. Najpogostejši samozaščitni ukrepi v Sloveniji so zavarovanje hiše oziroma stanovanja in opreme pri zavarovalnici, redno zaklepanje vhodnih vrat in zapiranje oken, kasko zavarovanje avtomobila in medsebojni dogovor s sosedi ali znanci, da jim varujejo dom ob njihovi odsotnosti. V urbanih okoljih se uporabljajo tudi protivlomna vrata in okna, v strnjenih vaseh pa zaščitne ograje okoli hiše ali posesti in senzorska luč pred vhodnimi vrati. Na slovenskem podeželju je pogosta tudi uporaba psa čuvaja kot samovarovalni ukrep.

Meško idr. (2019) so izvedli študijo o virih ogrožanja v kibernetnem prostoru, v kateri je sodelovalo 258 študentov Univerze v Mariboru. Ugotovitve so pokazale, da so študenti najpogosteje žrtev naslednjih kibernetnih groženj: nezaželena zasebna sporočila, ki so vsebovala seksualno vsebino ali prošnjo, okužba z virusi in nepooblaščen dostop uporabnikov do njihove e-pošte, računa socialnega omrežja ali drugega spletnega računa. Študenti so kot najbolj resne posledice izpostavili tiste, ki jim povzročijo finančno škodo (Meško idr., 2019).

V raziskavi so se avtorji osredotočili na primerjavo varnosti uporabnikov kibernetnega prostora v urbanih in ruralnih okoljih. Ugotovitve raziskave kažejo, da so uporabniki najpogosteje viktimizirani s kibernetnimi grožnjami, kot so pojavna okna, ki se pojavijo z namenom pridobitve podatkov uporabnikov, elektronska sporočila z okuženimi priponkami in lažno spletno oglaševanje. Prejetje lažnega elektronskega sporočila z okuženo priponko in izsiljevanje z lastnimi seksualnimi vsebinami bi prebivalcem tako urbanih kot ruralnih okolij povzročilo največ škode (Meško idr., 2020).

Primerjalna empirična študija o strahu pred kriminaliteto v realnem svetu in kibernetnem okolju je pokazala, da so se strah pred kriminaliteto, negotovost in občutki ogroženosti preselili tudi v kibernetni prostor (Erčulj in Meško, 2022). Dejavniki strahu oz. občutkov ogroženosti v kibernetnem prostoru ostajajo podobni kot v preteklosti (Bernik in Meško, 2010; Meško in Bernik, 2011).

3.3 O socialni koheziji in solidarnosti v skupnosti

V raziskavi o varnosti v lokalnih skupnostih, ki so jo izvedli Meško idr. (2012), je bil uporabljen merski instrument merjenja socialne kohezije (McKee, 2001). Vprašalnik je pokazal visoko zanesljivost tudi v slovenskem prostoru. Ugotovljeno je bilo, da so prebivalci v slovenskih občinah skupnostno močno povezani, najbolj so se strinjali s trditvijo, da bi jim sosed v stiski posodil denar. Prebivalci hiš so izrazili višjo stopnjo skupnostne povezanosti kot prebivalci blokov, zato so prebivalci strnjanih vaških naselij bolj skupnostno povezani kot prebivalci v urbanih okoljih (Meško idr., 2012a). Leta 2017 je bila študija ponovljena, rezultati so bili podobni kot pri prejšnji študiji (Flander in Hribernik, 2017; Lobnikar idr., 2016). Flander (2015) je v študiji o socialni prevenciji kriminalitete raziskoval stopnjo tveganja revščine in socialne izključenosti ter ju primerjal s stopnjo kriminalitete. Rezultati študije kažejo, da je bilo za statistične regije z visoko povprečno stopnjo tveganja

revščine in socialne izključenosti značilna visoka stopnja pravnomočno obsojenih oseb (Flander, 2015).

Bučar Ručman (2020) je predstavil temeljne značilnosti ruralnih, urbanih in suburbanih skupnosti v Sloveniji in prikazal, kako ljudje, ki živijo v tovrstnih skupnostih, razumejo solidarnost in skupno življenje različnih družbenih skupin. Odgovori vseh treh analiziranih skupnosti so na prvo mesto med zaznamimi grožnjami postavili družbenoekonomske razmere. Prebivalce lokalnih skupnosti so za merjenje socialne distance tudi spraševali, koga ne bi želeli imeti za soseda. Kot najbolj moteče so navedli alkoholizirane osebe in narkomane na javnih krajih.

4 Policijsko delo v skupnosti kot temeljna dejavnost zagotavljanja lokalne varnosti

V Sloveniji se je izvajanje policijskega dela v skupnosti začelo zaradi demokratizacije družbe in družbeno političnih sprememb. Opuščati so se začele stare prakse izvajanja policijske dejavnosti in predstavljena je bila nova zasnova policijskega dela, to je, da je le-to usmerjeno v skupnost (Jere idr., 2012; Lobnikar in Meško, 2001; Meško, 2009, 2010; Meško in Lobnikar, 2021). Prvi poskus implementacije policijskega dela v skupnosti se je imenoval Javna varnost, začel se je izvajati leta 1991, kasneje je bil preimenovan v Projekt policija. Vseboval je elemente policijskega dela v skupnosti in tudi analize le-teh, spodbudni rezultati so pokazali koristi policijskega dela v skupnosti (Meško in Lobnikar, 2005b). Preden se je policijsko delo v skupnosti dokončno uveljavilo, pa je na poti do tja naletelo na številne ovire, tako finančne kot tudi v smislu implementacije policijskega dela v skupnosti na lokalni, regionalni in državni ravni (Meško, 2001; Meško in Klemenčič, 2007; Pečar, 2002). Vodje policijskih okolišev morajo opravljati tudi drugo policijsko delo, zato se ne morejo posvetiti samo delu v skupnosti. Na to skrb vzbujajoče dejstvo so opozorili tako vodje policijskih okolišev kot predstavniki vodstev policijskih postaj (Meško idr., 2012). V praksi policijskega dela v skupnosti se še vedno pojavljajo težave glede pomanjkanja finančnih sredstev, spreminjanje narave policijskega dela in nepripravljenost tako prebivalcev lokalnih skupnosti kot drugih subjektov za sodelovanje s policijo (Ivančič in Žibrat, 2016). Od leta 2000 je bilo izvedenih več študij s področja policijskega dela v skupnosti, za mnenje so raziskovalci spraševali policiste, prebivalce lokalnih skupnosti, župane in druge predstavnike občin (Meško idr., 2024).

Meško in Lobnikar (2005b) sta ugotovila, da vzpostavljanje lokalnega partnerstva z varnostnimi sosveti ni bilo učinkovito. Po mnenju predstavnikov lokalnih skupnosti je policija odgovorna pri reševanju težav na lokalni ravni. V študiji o profesionalnosti slovenske policije je bilo ugotovljeno, da policisti policijsko delo v skupnosti dojemajo kot koristno za policijo in prebivalce v lokalnih skupnostih. Vodje policijskih okolišev poudarjajo kot glavno težavo pomanjkanje kadra. Prebivalci lokalnih skupnosti niso naklonjeni k sodelovanju s policijo pri skupnem reševanju varnostnih problemov, ker menijo, da je to v pristojnosti strokovnjakov (Meško, 2006). Na drugi strani pa je bilo ugotovljeno, da prebivalci izkazujejo pripravljenost za sodelovanje s policijo v omejenem obsegu in brez izpostavljanja ter da so z delom policije zadovoljni. Kljub dobri oceni zadovoljstva prebivalcev z delom policije pa prihaja do razhajanj med pričakovani prebivalcev do policije. Leta 2005 so bili anketirani prebivalci Slovenije na obmejnih območjih glede stališč do dela policistov na teh območjih. Najvišje je bila ocenjena uspešnost vzpostavljanja in zagotavljanja reda in miru na obmejnih območjih, nato so sledili uspešnost izvajanja kontrole prehajanja državne meje, preprečevanje nezakonitih prehodov in spoštovanje dostojanstva prebivalcev obmejnega območja. Kar polovica anketiranih je izrazila močno podporo pri sodelovanju s policijo in posredovanju podatkov o nezakonitih prehodih državne meje (Lobnikar idr., 2005).

Pripravljenost prebivalcev za sodelovanje s policijo predstavlja pomemben dejavnik vzpostavljanja policijskega dela v skupnosti, ta pripravljenost pa je odvisna od več dejavnikov (Lobnikar idr., 2013a; Meško idr., 2012b, 2024). Raziskava Meška idr. (2014) kaže, da je vpliv postopkovne pravičnosti na pripravljenost prebivalcev za sodelovanje s policijo večji kot ocena učinkovitosti policije (Meško idr., 2014). Novejša študija (Meško in Hacin, 2023, 2024) je te rezultate potrdila. V študiji, kjer je bila preučevana stopnja podrejanja policiji, je bilo ugotovljeno, da učinkovitost policije vpliva na pripravljenost podrejanja policiji in upoštevanja ukazov in navodil policistov (Reisig idr., 2014). Ugotovitve raziskave o partnerskem odnosu med policijo in prebivalci kažejo, da imajo policisti in prebivalci lokalnih skupnosti drugačen pogled na partnerski odnos med njimi. Policisti menijo, da občani niso najbolj naklonjeni k sodelovanju z njimi in nudenju informacij, vendar pa jih občani obvestijo, če vidijo sumljive dogodke. Pokazale so se razlike v odnosu do sodelovanja med policisti in prebivalci, saj imajo le-ti, starejši od 40 let, in tisti, ki živijo v manjših občinah, bolj pozitivne poglede na partnerski odnos med policisti in državljani. Med prebivalci je stopnja pripravljenosti za sodelovanje s policisti nižja kot pri samih policistih. Starejši prebivalci, ki živijo v manjših občinah, so tisti, ki so

najbolj pripravljeni sodelovati z njimi. Najbolj naklonjene policijskemu delu v skupnosti pri delu z občani so policistke, toda pomembna ugotovitev študije kaže, da kljub dejstvu, da so občani pripravljeni sodelovati s policisti pri policijskem delu v skupnosti, pa tega občutka z njimi ne delijo policisti, saj niso zaznali pripravljenosti občanov za tovrstno sodelovanje (Nalla idr., 2016).

Med letoma 2010 in 2012 so raziskovalci Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru izvedli ciljni raziskovalni projekt, poimenovan *Občutek ogroženosti in vloga policije pri zagotavljanju varnosti na lokalni ravni*. Del raziskovanja je obsegal analizo obstoječih oblik policijskega dela v skupnosti in izvedeno je bilo anketiranje prebivalcev v 24 slovenskih občinah. Anketiranci so najbolj ocenili nudenje pomoči pri zaščiti in reševanju, sledijo jim preventivno delovanje, zmanjševanje strahu pred kriminaliteto v skupnosti, usmerjanje pozornosti na povratnike, sodelovanje s prebivalci v občini, zmanjševanje števila ponovnih klicev z istega naslova, preprečevanje vandalizma in preprečevanje zlorabe drog (Meško idr., 2012). Izvedena je bila tudi ocena implementacije policijskega dela v skupnosti v večkulturni lokalni skupnosti. Statističnih razlik med romsko skupnostjo in drugimi prebivalci glede zaznave policijskega dela v skupnosti ni, kar kaže na uspešno implementacijo policijskega dela v skupnosti v opazovanem lokalnem okolju (Lobnikar idr., 2013b). Za slovensko okolje je bil preveden vprašalnik za merjenje stopnje implementacije policijskega dela v skupnosti (McKee, 2001). Kasneje so Lobnikar idr. (2016) v raziskavi uporabili dopolnjen vprašalnik, ki je vseboval dimenzije merjenja uspešnosti implementacije policijskega dela v skupnosti. Vseboval je naslednja področja: merjenje kakovosti stikov s policisti, zaznava kriminalitete in nereda, strah pred kriminaliteto in merjenje skupinske povezanosti prebivalcev. Rezultati raziskave so pokazali, da kar dve tretjini anketirancev menita, da so policisti v postopkih pravični in objektivni, sama implementacija policijskega dela v skupnosti pa je dala pozitivne rezultate, saj se anketiranci počutijo v svojem okolju varno, so povezani kot skupnost in obravnava policije je kakovostna. Policisti ocenjujejo svoje delo bolj uspešno kot prebivalci, največje razlike so se pokazale pri ocenjevanju zakonitosti dela policistov, varovanju človekovih pravic in svoboščin, obravnavi pritožb nad delom policije in odzivanju na nujne klice (Lobnikar in Prisljan, 2017). Analiza vpliva zaznane prisotnosti policije v soseski na mnenje prebivalcev o policijskem delu je pokazala, da zaznava prisotnosti policije pozitivno vpliva na mnenje prebivalcev o policijskem delu (Modic, 2017). Raziskava, ki je bila opravljena v urbanih lokalnih okoljih, je pokazala, da prebivalci doživljajo policijo različno glede na varnostno stanje soseske, kjer živijo. Bolj kot dejansko varnostno

stanje v soseski je pomembno subjektivno zaznavanje varnostnih problemov. Prebivalci, ki so zaznali manj nereda in kriminalitete, so imeli boljše mnenje o učinkovitosti policije in njeni postopkovni pravičnosti (Meško in Pirnat, 2017). Pirnat in Meško (2018) sta preučevala zaznave glede kriminalitete, družbenih procesov in zaznave policije v urbanih soseskah v Ljubljani. Anketiranje je potekalo v soseskah, kjer sta bili manjša in večja obremenjenost s kriminaliteto in prekrški zoper javni red in mir. Ugotovitve so pokazale, da varnostne razmere vplivajo na zaznavanje prebivalcev glede varnosti in da obstaja možnost vpliva na zagotavljanje varnosti v lokalnih skupnostih (Pirnat in Meško, 2018). Nadgradnja predhodnega prispevka je bil članek o testiranju hipoteze nespremenljivosti zaznav varnosti (Reisig idr., 2020) v različnih soseskah slovenske prestolnice.

Eman idr. (2021) so opravili pregled stanja na področju organizacije policijskega dela v skupnosti na vseh treh ravneh policijske dejavnosti – lokalni, regionalni in državni. Opravljeni so bili intervjuji s pristojnimi za policijsko delo v skupnosti na vseh treh ravneh. Ugotovitve kažejo, da se je policijsko delo v skupnosti precej spremenilo oziroma zmanjšalo zaradi preobremenjenosti policistov z izvajanjem drugih nalog, kot so ukrepi za zagotavljanje varnosti, povezani z epidemiološkimi razmerami. Največjo težavo za izvajanje uspešnega policijskega dela v skupnosti predstavlja večletna kadrovska podhranjenost slovenske policije.

Ugotovitve raziskave o primerjavi uspešnosti implementacije policijskega dela v skupnosti v slovenskih urbanih in ruralnih okoljih v letih 2011, 2013, 2016 in 2017 kažejo, da policisti menijo, da se slovenska policija čedalje manj zaveda potreb, ki jih imajo prebivalci, da so najbolj uspešni pri vzdrževanju javnega reda in miru, najmanj uspešni pa pri preiskovanju kaznivih dejanj in sodelovanju s prebivalci, predvsem v urbanih okoljih. Prav tako menijo, da so prebivalci pripravljeni sodelovati pri preventivnih dejavnostih policije, da je nudenje pomoči prebivalcem enako pomembno kot izvrševanje zakonov in da je njihova dolžnost, da z vsemi prebivalci ravnajo enakovredno. Policisti ocenjujejo, da je kakovost policijskega dela v skupnosti boljša v ruralnih kakor v urbanih okoljih (Hacin in Meško, 2021).

V raziskavi o stališčih vodij policijskih enot in njihovih pooblaščenecv o ključnih vprašanih pomiritvenega postopka je Flander (2021) izvedel intervjuje z uslužbenci policije. Zastavil jim je dvajset vprašanj, ki so se nanašala na število (ne)uspešno izvedenih pomiritvenih postopkov, izobraževanje in usposabljanje za izvajalce, pripravo na izvedbo, nadzor, strukturo pritožnikov, pritožbene razloge,

(ne)sodelovanje pritožnikov in policistov v postopku, nepristranskost in neodvisnost, pomanjkljivosti veljavne normativne ureditve ter možnosti za izboljšanje le-te in prakse s področja izvajanja pomiritvenega postopka (Flander, 2021).

Erčulj in Modic (2022) sta v raziskavi predstavili mnenje prebivalcev o zadovoljstvu in učinkovitosti policije. Izvedli sta spletno anketo, v kateri je sodelovalo 1.017 anketirancev. Rezultati so pokazali, da je s policijo zadovoljnih ali zelo zadovoljnih 30,3 % anketiranih, 10,4 % anketiranih je učinkovitost policije na 11-stopenjski lestvici ocenilo z oceno 8 ali več.

Policijo je pandemija covida-19 prisilila k prilagajanju na hitro spreminjajoče se okolje in ustrezno odzivanje na vse vrste kriminalitete. Specifične spremembe pri policijskem delu v skupnosti v ruralnem okolju sta predstavili Eman in Bulovec (2023). Lobnikar in Prislan (2021) sta ugotavljala vpliv pandemije na spremembe v izvajanju policijskih nalog. V raziskavi je sodelovalo 355 slovenskih policistov, ki so ocenjevali vpliv organizacijskih sprememb na njihovo operativno delo in odnose s prebivalci zaradi pandemije covida-19 ter ocenili odziv policijske organizacije za zmanjševanje tveganj za njihovo zdravje. Rezultati raziskave so pokazali, da so se poslabšali odnosi znotraj policijske organizacije kot tudi odnosi policistov z lokalno skupnostjo.

5 Vloga občin pri zagotavljanju lokalne varnosti

Kako je varnost v lokalnih skupnostih urejena s pravnega vidika, je raziskoval Tičar (2015) in ugotovil, da je poleg policije občina pomemben nosilec zagotavljanja lokalne varnosti na širšem varnostnem področju (gre za delovanje občinskih redarstev kot varnostnih sosvetov). V letu 2010 je v Sloveniji delovalo v posameznih občinah 179 varnostnih sosvetov, najpogosteje so bili ustanovitelji župani občin, ki so sodelovali s policijo, predstavniki šol, socialnimi službami, zasebnovarnostnimi podjetji, društvi in nevladnimi organizacijami. Člani varnostnih sosvetov so se povprečno sestali od enkrat do trikrat letno. Po njihovem mnenju je bila temeljni nosilec zagotavljanja varnost v občini policija, sledili so ji občinska redarstva in zasebnovarnostna podjetja (Ministrstvo za notranje zadeve, 2010). Sodelovanje policije in posamezne občine poteka na neformalni ravni, v veliki meri pa je odvisna od pripravljenosti predstavnikov občin. Predstavniki policije menijo, da varnostni sosveti niso zaživel v polni meri, saj je policija tista, ki nosi vso pobudo in

odgovornost za reševanje problemov v lokalni skupnosti. V manjših občinah so na sejah varnostnega sosveta poleg obravnave poročil policije in občinskega redarstva obravnavali tudi poročila drugih institucij s področja varnosti, kot so inšpekcijske službe, gasilska društva, osnovne šole, Sveti za preventivo in vzgojo v prometu (Meško idr., 2012a; Modic, 2015).

Občinska redarstva so močno vpeta v lokalno skupnost in povezana s prebivalci na območju svojega delovanja (Dvojmoč, 2007). Dobivajo vedno večje pristojnosti in tudi pomen, tako v zagotavljanju varnosti v cestnem prometu kot tudi v zagotavljanju javnega reda in miru (Modic idr., 2014). Občine imajo pri uveljavljanju prekrškov veliko vlogo, saj na tak način dosegajo spoštovanje pravnega reda na lokalni ravni (Tičar idr., 2017). Redarstva vplivajo na višjo stopnjo reda in varnosti, predvsem v cestnem prometu. Razviden pa je tudi napredek v razvoju sodelovanja med policijo in občinskimi redarstvi, predvsem na preventivnem področju v obliki sprejetja strategij, ki dajejo poudarek na skupnem delovanju policije in občinskih redarstev v lokalni skupnosti (Dvojmoč, 2017).

Ključni izziv predstavljajo občinski programi varnosti, kjer je še vedno precej nejasnosti glede vsebine, obsega in koordinacije (Meško idr., 2024). Občine na tem področju nihajo med izjemno urejenimi glede na predpise in pristojnosti ter tistimi, kjer se problemi rešujejo *ad hoc*, ko se ti pojavijo, pri čemer prevladujeta improvizacija in fleksibilnost. Ne glede na malo slabše napisane občinske programe varnosti pa je solidarnost med občinami v primeru večjih nesreč visoka tudi zaradi regionalne organiziranosti civilne zaščite in reševalne dejavnosti.

6 Od urbanega proti ruralnemu

Raziskovanje varnosti v lokalnih skupnostih že od začetka dela programske skupine poteka v različnih lokalnih skupnostih, od urbanih do ruralnih. Študijo smo zasnovali tako, da smo podatke zbirali v 24 lokalnih skupnostih, pri čemer smo imeli 8 mestnih, 8 manjših mest, kjer se prepletajo okolja različnih vrst, in 8 ruralnih lokalnih skupnosti. Na istih območjih glede na prevladujočo urbanost ali ruralnost je bilo izbranih tudi 14 policijskih postaj. Kraji zbiranja podatkov v posameznih občinah pa so bili izbrani glede na specifične značilnosti sosesk, naselij ipd. Ker je večina tujih študij obravnavala varnostne teme predvsem v urbanih okoljih in ker večina kriminoloških teorij temelji na urbanih perspektivah prestopništva, kriminalitete in odzivanja na kriminaliteto, smo se odločili zapolniti vrzel ruralnih perspektiv

odklonskosti, prestopniškega vedenja, kršitev zakonov ter formalnih in neformalnih odzivov na kazniva ravnanja in deviantno vedenje. Nekaj znanstvenih srečanj je bilo namenjenih primerjavam med urbanimi in ruralnimi okolji, sledila pa so izključno ruralne perspektive. Opravili smo pregled teorije o ruralnih perspektivah varnosti, kriminologije in drugih ved ter opravili prvo viktimizacijsko študijo v ruralnem okolju na slovenskih kmetijah (Eman in Meško, 2023; Meško in Eman, 2023a, 2023b), izvedli smo tudi pilotsko študijo o varnosti v manjšem mestu in ruralnem okolju na vzorcu lokalnih prebivalcev ne-Romov in Romov (Meško in Žarn, 2024a, 2024b).

Rezultat raziskovalnega dela na tem področju so bile tematska številka *Revije za kriminalistiko in kriminologijo* 2019/5 (Meško in Bobnar, 2019), tematska številka revije *Policing – An International Journal* (2024) in tematske številke revije *International Criminology* o strahu pred kriminaliteto in kriminaliteto na podeželju (Ceccato in Meško, 2022). Vsebine, ki smo jih obravnavali v okviru programske skupine in spremljajočih projektov, pa so dobile mesto tudi v obliki razširjenih uvodnikov o primerjalni kriminologiji (2023), ruralni kriminologiji (2020), kibernetiki kriminologiji in viktimologiji (2018) in evropskem policijskem sodelovanju pri čezmejni kriminaliteti (2017) v reviji *Crime, Criminal Law and Criminal Justice*. Če se ozremo nazaj, smo bili člani programske skupine v preteklosti tudi gostujoči uredniki mednarodnih revij na temo ekološke kriminalitete in kriminologije (*Crime, law and Social Change*, 2013) ter policijske dejavnosti (*Policing – An International Journal of Police Strategies and Management*, 2009) in več tematskih številke revije *Varstvoslovje*. Zadnji pomembnejši projekt je knjiga o ruralni kriminologiji – kontinentalne perspektive (Bowden in Meško, 2024, v tisku). S področja dela programske skupine smo organizirali več nacionalnih in mednarodnih konferenc ter se udeleževali pomembnih nacionalnih in mednarodnih dogodkov.

7 Konferenčna dejavnost programske skupine *Varnost v lokalnih skupnostih*

Programska skupina *Varnost v lokalnih skupnostih* je potekala v dveh fazah, in sicer je bila v prvi fazi v obdobju (2015–2018) usmerjena v splošno preučevanje varnosti v lokalnih skupnostih, v drugi fazi (2019–2024), ki še traja, pa je usmerjena v primerjavo ruralnih in urbanih okolij. Od leta 2015 dalje je v okviru dela programske skupine organizirana nacionalna konferenca s področja varnosti v lokalnih skupnosti v sodelovanju s slovensko policijo in občinami (2015 – Ljubljana, 2016 – Murska

Sobota, 2017 – Novo mesto, 2018 – Slovenska Bistrica, 2019 – Nova Gorica, 2020 – Ljutomer, 2021 – Podčetrtek, 2022 – Celje, 2023 – Kranj) (Programska skupina Varnost v lokalnih skupnostih (2015–2018), n. d.; Programska skupina Varnost v lokalnih skupnostih (2019–2024), n. d.). Ob vsaki nacionalni konferenci s področja varnosti v lokalnih skupnostih smo izdali recenzirani zbornik v slovenskem jeziku. Zborniki so javno dostopni na spletni strani Univerzitetne založbe Univerze v Mariboru (Meško, 2023). S tem programska skupina sledi ideji o odprtem dostopu do našega raziskovanja za vse ciljne skupine od županov, lokalnih vodij, policije, prebivalcev, ustvarjalcev politik, drugih raziskovalcev do študentov ter drugih zainteresiranih. Pozno jeseni v letu 2024 načrtujemo izvedbo 10. nacionalne konference o varnosti v lokalnih skupnostih v sodelovanju s Skupnostjo občin Slovenije in Občino Kočevje.

Organizirali smo več mednarodnih konferenc, in sicer leta 2016 o varnosti v lokalnih skupnostih v Srednji in Vzhodni Evropi, leta 2018 o z znanjem podprtim odzivanjem na kriminaliteto ter oblikovanjem kriminalitetnih in varnostnih politik, leta 2021 o ruralni kriminologiji in varnosti na podeželju v Srednji in Vzhodni Evropi ter leta 2023 o ciljih trajnostnega razvoja Združenih narodov – Ruralne in urbane varnostne perspektive v Srednji in Vzhodni Evropi (Meško, 2023).

Dejavnost raziskovalcev programske skupine na področju raziskovanja podeželja, kriminalitete in družbenega nadzorstva je prinesla članstvo v Sekciji za ruralno kriminologijo pri Ameriškem kriminološkem združenju (*Division of Rural Criminology ASC*), Delovni skupini o ruralni kriminologiji pri Evropskem kriminološkem združenju (*ESC*) in Mednarodnem združenju za preučevanje kriminalitete v ruralnih okoljih (*International Society for the Study of Rural Crime*). Postali so tudi pridruženi člani *Centre for Rural Criminology (CRC)* v Avstraliji (Meško, 2023). Na konferencah smo predstavljali ugotovitve raziskovalnega dela v Sloveniji in prispevali svoje znanje k splošnim spoznanjem na tem področju. Poleg omenjenih konferenc so člani programske skupine samostojno ali v soorganizaciji organizirali številne druge znanstvene in strokovne posvete.

8 Zaključek

V obdobju programske skupine od leta 2015 dalje smo objavili 240 izvirnih znanstvenih člankov, ki seveda ne spadajo vsi na področje dela programske skupine, temveč tudi drugih raziskovalnih interesov raziskovalcev programske skupine. Kljub

temu je to zavidljivo število objav, od katerih jih je trideset v prvi, devetinštirideset v drugi in sedeminštirideset v tretji četrtini glede na merila SICRIS. En članek je bil leta 2021 objavljen v reviji *Nature Human Behaviour* (izjemno visok faktor vpliva revije v letu 2021/IF = 25.252) (Nivette idr., 2021). Pomembno je tudi to, da smo prispevali gesla v enciklopediji o ruralni kriminologiji o študijah s področja varnosti (Meško in Sotlar, 2023), kriminaliteti in vodi (Meško in Eman, 2023) in ruralni kriminologiji v Evropi (Meško in Bowden, 2023).

Poleg predstavljenega dela smo raziskovalci programske skupine v obdobju od leta 2015 opravili tudi številne recenzije za mednarodne in nacionalne znanstvene revije in založbe, ki izdajajo znanstvene monografije (v obdobju 2019–2024 več kot sto dvajset recenzij; od začetka programske skupine v letu 2015 pa več kot sto šestdeset recenzij). Ocenjevali smo tudi raziskovalne projekte v okviru razpisov Horizont 2020 in nacionalnih raziskovalnih agencij. Nekateri raziskovalci programske skupine so postali uredniki in souredniki odličnih znanstvenih revij in člani najvplivnejših revij s področja kriminologije in varnostnih ved na globalni ravni. V programski skupini je ena mlada raziskovalka zaključila usposabljanje, na usposabljanju pa sta še dve mladi raziskovalki, v letu 2024 smo kandidirali še za eno mesto mladega raziskovalca.

Raziskovanje v slovenskem okolju je izjemnega pomena za slovensko družbo. Raziskovalci programske skupine smo poleg raziskovalnega dela sodelovali tudi v različnih delovnih odborih, delovnih skupinah, organizaciji konferenc v času predsedovanja Slovenije EU, pripravi nacionalnih politik, pojavljanju v medijih in kritičnih razpravah z namenom izboljšanja varnosti ljudi, ki živijo in delajo v Sloveniji. Z vidika znanstvenega vpliva pa se je pokazalo, da smo tudi na pravi poti, saj smo objavili več odličnih prispevkov v vrhunskih revijah in knjigah pri mednarodnih založbah – te objave pa so imele dve prevladujoči značilnosti – ali je šlo za primerjalne študije, najsi gre za primerjanje različnih časovnih obdobj ali pa primerjave z drugimi državami. Vse študije pa so bile kvantitativne empirične narave. Kvalitativne študije počasi pridobivajo na veljavi, vendar počasneje.

Ogromno opravljenega raziskovalnega dela v obeh obdobjih programske skupine priča, da smo na Fakulteti za varnostne vede našli v programski skupini odlični skupni imenovalci – varnost v lokalnih skupnostih, kajti ne glede na vire ogrožanja varnosti, tveganja, poškodbe in škodo, se posledice vedno kažejo na lokalni in individualni ravni. Torej, treba je razmišljati globalno in probleme reševati lokalno.

S tem pa se kaže tudi vse večja pomembnost lokalnih skupnosti in prizadevanj za trajnostni razvoj ter vzpostavljanje in ohranjanje odpornih (lokalnih) skupnosti v družbi tveganj. Glede na prioritete Organizacije združenih narodov v okviru ciljev trajnostnega razvoja in prioritet Evropske unije na tem področju je dejavnost programske skupine Varnost v lokalnih skupnostih aktualna in predstavlja odlično priložnost za testiranje doseganja proklamiranih ciljev na nacionalni in lokalni ravni v Sloveniji, z dodatnimi projekti mednarodnega značaja pa tudi primerjalno kriminološko in varstvoslovno raziskovanje, ki prispeva h korpusu znanja v globalni perspektivi.

Viri in literatura

- Bernik, I. in Meško, G. (2011). Internetna študija poznavanja kibernetških groženj in strahu pred kibernetško kriminaliteto. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 62(3), 242–252.
- Bowden, M. in Meško, G. (2024). *Rural criminology in Global: Perspective – State of the art in the World's continents*. Bristol University Press.
- Bučar Ručman, A. (2014). *Migracije in kriminaliteta: pogled čez meje stereotipov in predsodkov*. Založba ZRC.
- Bučar Ručman, A. (2015). Življenje v multikulturnih lokalnih skupnostih: od pasti generatorjev konflikta do primerov dobre prakse. V G. Meško (ur.), *Varnost v lokalnih skupnostih: zbornik prispevkov Prve nacionalne konference o varnosti v lokalnih skupnostih, Ljubljana, 27. november 2015* (str. 75–83). Fakulteta za varnostne vede.
- Bučar Ručman, A. (2020). Družbene vezi, solidarnost, različnost in družbena vključenost: primerjava ruralnih in urbanih skupnosti v Sloveniji. V G. Meško, R. Hacin in K. Eman (ur.), 6. *Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: Varnost v ruralnih in urbanih okoljih: konferenčni zbornik* (str. 97–107). Univerzitetna založba Univerze v Mariboru.
- Butchart, A., Kinnunen, A., Lapeyre, F., Lemaitre, A., Marcus, M., Meddings, D., Meško, G., Rybicki, R., Stromman, O. J. in Tavares, C. (2004). *Confronting everyday violence in Europe: An integrated approach: Final report*. Council of Europe.
- Council of Europe. (1992). *Evropska urbana lista*. Council of Europe.
- Dvojmoč, M. (2007). Umestitev občinskih redarstev v nacionalno-varnostno strukturo Republike Slovenije. *Varstvoslojce*, 9(3-4), 251–258.
- Dvojmoč, M. (2017). Občinska redarstva v Sloveniji – analiza dosedanjega razvoja in pogled v prihodnost. *Varstvoslojce*, 19(1), 80–98.
- Eman, K. in Bulovec, T. (2023). Community policing in rural parts of Slovenia in the time of COVID-19. *International Journal of Rural Criminology*, 7(2), 174–196.
- Eman, K. in Hacin, R. (2021). *Uvod v kartiranje kriminalitete*. Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba.
- Eman, K., Ivančič, D. in Bagari, D. (2021). Koordinacija policijskega dela v skupnosti na treh ravneh policijske organizacije – državno, regionalno in lokalno. V G. Meško in I. Kokoravec (ur.), 7. *Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: Policijsko delo v skupnosti in zagotavljanje varnosti v lokalnih skupnostih: konferenčni zbornik* (str. 23–37). Univerzitetna založba Univerze v Mariboru.
- Eman, K., Ivančič, D. in Bagari, D. (2024). Intertwined rural and urban policing in the local communities of the Pomurje region in Slovenia. *Policing: An International Journal*. <https://doi.org/10.1108/PIJPSM-11-2023-0157>
- Erčulj, V. (2019). Dejavniki, povezani z občutkom (ne)varnosti v lokalnih skupnostih. V G. Meško, R. Hacin in K. Eman (ur.), 5. *Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: Uvod v razpravo*

- o varnosti v urbanih in ruralnih okoljih: konferenčni zbornik (str. 77–86). Univerzitetna založba Univerze v Mariboru.
- Erčulj, V. in Meško, G. (2022). Fear of crime – measurement of fear of ordinary crimes and fear of crimes in cyberspace. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 73(4), 308–318.
- Erčulj, V. in Modic, M. (2022). Učinkovita, odgovorna in odprta policija – ocena zadovoljstva in učinkovitosti policije med prebivalci Republike Slovenije. V G. Meško in I. Kokoravec (ur.), 8. Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: Cilji trajnostnega razvoja in varnost v lokalnih skupnostih (str. 95–105). Univerzitetna založba Univerze v Mariboru.
- Fakulteta za varnostne vede (n. d.). *Temeljni in ciljni raziskovalni projekti*. <https://www.fvv.um.si/vstopna-stran/raziskovalna-dejavnost/temeljni-in-ciljni-raziskovalni-projekti/>
- Flander, B. (2015). Socialna izključenost, kriminaliteta in (ne)varnost v lokalnih skupnostih. V G. Meško (ur.), *Varnost v lokalnih skupnostih: zbornik prispevkov Prve nacionalne konference o varnosti v lokalnih skupnostih, Ljubljana, 27. november 2015* (str. 65–74). Fakulteta za varnostne vede.
- Flander, B. (2021). Pomiritveni postopki in policijsko delo v skupnosti. V G. Meško in I. Kokoravec (ur.), 7. Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: Policijsko delo v skupnosti in zagotavljanje varnosti v lokalnih skupnostih (str. 133–150). Univerzitetna založba Univerze v Mariboru.
- Flander, B. in Hribernik, N. (2017). Socialna kohezija in varnost v lokalnih skupnostih – stališča prebivalcev. V G. Meško, K. Eman in U. Pirnat (ur.), 3. Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: Varnost v lokalnih skupnostih – izsledki raziskovanja zaznav varnosti v Sloveniji (str. 45–54). Univerzitetna založba Univerze v Mariboru.
- Frangč, D. in Bučar Ručman, A. (2017). Specific forms of human trafficking in Slovenia: overview and preventive measures. *Police Practice and Research*, 18(3), 230–244.
- Hacin, R. (2019). Primerjava kriminalitete v slovenskih občinah. V G. Meško, R. Hacin in K. Eman, (ur.). *Uvod v razpravo o varnosti v urbanih in ruralnih okoljih: konferenčni zbornik 5. nacionalne konference o varnosti v lokalnih skupnostih* (str. 57–64). Univerzitetna založba Univerze v Mariboru.
- Hacin, R. (2020). Kriminaliteta v občinah ob schengenski meji. V G. Meško, R. Hacin in K. Eman (ur.), 6. Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: varnost v ruralnih in urbanih okoljih: konferenčni zbornik 6. nacionalne konference o varnosti v lokalnih skupnostih (str. 109–117). Univerzitetna založba Univerze v Mariboru.
- Hacin, R. in Eman, K. (2016). Uporaba metod policijske analitike pri preprečevanju premoženjske kriminalitete v slovenskih urbanih okoljih. V G. Meško, K. Eman in U. Pirnat (ur.), 2. Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: varnost v lokalnih skupnostih: konferenčni zbornik (str. 109–118). Univerzitetna založba Univerze v Mariboru.
- Hacin, R. in Eman, K. (2017). Migracije, socialna kohezija in zaznava varnostnih pojavov. V G. Meško, K. Eman in U. Pirnat (ur.), 3. Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: Varnost v lokalnih skupnostih – izsledki raziskovanja zaznav varnosti v Sloveniji (str. 77–84). Univerzitetna založba Univerze v Mariboru.
- Hacin, R. in Meško, G. (2021). Policijsko delo v skupnosti v urbanih in ruralnih okoljih. V G. Meško in I. Kokoravec (ur.), 7. Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: Policijsko delo v skupnosti in zagotavljanje varnosti v lokalnih skupnostih (str. 83–92). Univerzitetna založba Univerze v Mariboru.
- Hacin, R. in Meško, G. (2024). Femicide and COVID-19 pandemic: examining the situation in Croatia, Hungary, Montenegro, North Macedonia, and Slovenia. *Journal of Contemporary Criminal Justice*. DOI: 10.1177/10439862241245839
- Ivančič, D. in Žibrat, B. (2016). Izkušnje Policijske uprave Murska Sobota pri izvajanju policijskega dela v skupnosti na območju Pomurja. V G. Meško, K. Eman in U. Pirnat (ur.), 2. Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: Varnost v lokalnih skupnostih (str. 3–11). Univerzitetna založba Univerze v Mariboru.
- Jere, M., Sotlar, A. in Meško, G. (2012). Praksa in raziskovanje policijskega dela v skupnosti v Sloveniji. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 63(1), 3–13.

- Kokoravec, I., Meško, G. in Haen Marshall, I. (2021). Juvenile delinquency and victimisation: Urban vs rural environments. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 72(4), 323–336.
- Lobnikar, B. in Meško, G. (2010). Responses of police and local authorities to security issues in Ljubljana, The capital of Slovenia. V M. Cools, S. De Kimpe, A. Dormaels, M. Easton, E. Enhus, P. Ponsaers in G. Vande Walle (ur.), *Police, policing, policy and the city of Europe* (str. 175–195). Eleven International Publishing.
- Lobnikar, B. in Modic, M. (2015). Analiza kakovosti policijskega dela v lokalnih skupnostih: pogled prebivalcev Slovenije. V G. Meško (ur.), *Varnost v lokalnih skupnostih: zbornik prispevkov Prve nacionalne konference o varnosti v lokalnih skupnostih, Ljubljana, 27. november 2015* (str. 55–64). Fakulteta za varnostne vede.
- Lobnikar, B. in Prisljan, K. (2017). Uspešnost policijskega dela v skupnosti: podobnosti in razlike v samoznavi policistov in oceni prebivalcev. V G. Meško, K. Eman in U. Pirnat (ur.), 3. *Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: Varnost v lokalnih skupnostih – izsledki raziskovanja zaznav varnosti v Sloveniji* (str. 55–66). Univerzitetna založba Univerze v Mariboru.
- Lobnikar, B. in Prisljan, K. (2021). Vpliv pandemije covid-19 na izvajanje policijske dejavnosti v Sloveniji: pogled slovenskih policistov. V G. Meško in I. Kokoravec (ur.), 7. *Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: Policijsko delo v skupnosti in zagotavljanje varnosti v lokalnih skupnostih* (str. 5–21). Univerzitetna založba Univerze v Mariboru.
- Lobnikar, B., Sotlar, A. in Meško, G. (2013a). Razvoj policijske dejavnosti v Srednji in Vzhodni Evropi. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 64(1), 5–18.
- Lobnikar, B., Hozjan, U., Šuklje, T. in Banutai, E. (2013b). Policing a multicultural community: a case study of the Roma community in northeastern Slovenia. *International Journal of Comparative and Applied Criminal Justice*, 38(2), 191–209.
- Lobnikar, B., Pagon, M., Umek, P., Sotlar, A., Bučar-Ručman, A., Tominc, B. in Butinar, J. (2005). *Raziskava o ocenah in stališčih prebivalcev obmejnih območij do dela policistov na bodoči schengenski meji: raziskovalno poročilo*. Fakulteta za policijsko-varnostne vede.
- Lobnikar, B., Prisljan, K. in Modic, M. (2016). Merjenje uspešnosti implementacije policijskega dela v skupnosti v Sloveniji. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 67(2), 89–110.
- McKee, A. J. (2001). The community policing evaluation survey: Reliability, validity, and structure. *American Journal of Criminal Justice*, 25(2), 199–209.
- Meško, G. (2001). V skupnost usmerjeno policijsko delo – izziv za slovensko policijo? *Teorija in praksa*, 38(2), 272–289.
- Meško, G. (2004a). Partnersko zagotavljanje varnosti v lokalni skupnosti – želje, ideali in ovire. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 55(3), 258–265.
- Meško, G. (2004b). Local safety councils in Slovenia: A story on attempts to make communities responsible for solving crime and safety problems. V G. Meško, M. Pagon in B. Dobovšek (ur.), *Policing in Central and Eastern Europe – Dilemmas of contemporary criminal justice* (str. 734–744). Faculty of Criminal Justice and Security.
- Meško, G. (2009). Transfer of crime control ideas: Introductory reflections. V G. Meško in H. Kury (ur.), *Crime policy, crime control and crime prevention – Slovenian perspectives* (str. 5–19). Tipografija.
- Meško, G. (2012). A Reflection on selected fear of crime factors in Ljubljana, Slovenia. *Varstvoslojje*, 14(4), 422–434.
- Meško, G. (2018). On some aspects of cybercrime and cybervictimization: editorial. *European Journal of Crime, Criminal law and Criminal Justice*, 26(3), 189–199.
- Meško, G. (2023). Raziskovalno delo Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru v zadnjih petdesetih letih (1973–2023). V G. Meško (ur.), *Znanstveno raziskovanje in pedagoška dejavnost Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru: (1973–2023)* (str. 9–42). Fakulteta za varnostne vede.
- Meško, G. (prev.). (2003). *Preprečevanje kriminalitete v urbanih okoljih: priročnik za lokalno samoupravo*. Ministrstvo za notranje zadeve; Informacijsko dokumentacijski center Sveta Evrope pri NUK.
- Meško, G. (ur.). (2000). *Strah pred kriminaliteto, policijsko preventivno delo in javno mnenje o policiji: raziskovalno poročilo*. Visoka policijsko-varnostna šola.

- Meško, G. in Arch, I. (2003). Strah pred kriminaliteto v urbanih okoljih. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 54(3), 144–152.
- Meško, G. in Bernik, I. (2011). Cybercrime: Awareness and fear: Slovenian perspectives. V N. Memon in D. Zeng (ur.). EISIC 2011 (str. 28-33), CPS.
- Meško, G. in Bobnar, T. (2019). Uvodnik. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 70(5), 397–398.
- Meško, G. in Bowden, M. (2023). Europe. V A. Harkness idr. (ur.), *The encyclopedia of rural crime* (str. 329–332). Bristol University Press.
- Meško, G. in Eman, K. (2023). Water crimes. V A. Harkness idr. (ur.), *The encyclopedia of rural crime* (str. 162–165). Bristol University Press.
- Meško, G. in Hacin, R. (2023). Police legitimacy and community policing in Slovenia. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 74(4), 303–316.
- Meško, G. in Hacin, R. (2023). Police legitimacy in urban, suburban and rural settings: A study in Slovenia. *Policing: An international journal*. DOI: 10.1108/PIJPSM-08-2023-0102
- Meško, G. in Klemenčič, G. (2007). Rebuilding legitimacy and police professionalism in an emerging democracy: The Slovenian experience. V T. Tyler (ur.), *Legitimacy and criminal justice – International perspectives* (str. 84–114). Russell Sage Foundation.
- Meško, G. in Kokoravec, I. (2022). COVID-19, crime and social control in Slovenia. V D. Siegel, A. Dobryninas in S. Beccuci (ur.), *COVID-19, society and crime in Europe* (str. 81–98). Springer.
- Meško, G. in Lobnikar, B. (2005a). The contribution of local safety councils to local responsibility in crime prevention and provision of safety. *Policing*, 28(2), 353–373.
- Meško, G. in Lobnikar, B. (2005b). Policijsko delo v skupnosti: Razumevanje uvoženih idej, njihova kontekstualizacija in implementacija. V G. Meško, M. Pagon in B. Dobovšek (ur.), *Izzivi sodobnega varstvoslovja* (str. 89–109). Fakulteta za policijsko-varnostne vede.
- Meško, G. in Lobnikar, B. (2021). Police reforms in Slovenia in the past 25 years. *Policing*, 15(1), 237–250.
- Meško, G. in Pavlovič, Z. (1998). Strah pred kriminaliteto – izzivi za raziskovanje. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 49(4), 346–353.
- Meško, G. in Pirnat, U. (2017). Kriminaliteta in zaznavanje varnosti v urbanih soseskah. V G. Meško, K. Eman in U. Pirnat (ur.), *3. nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: Varnost v lokalnih skupnostih – izsledki raziskovanja zaznav varnosti v Sloveniji* (str. 35–44). Univerzitetna založba Univerze v Mariboru.
- Meško, G. in Sotlar, A. (2023). Safety and security studies. A. Harkness idr. (ur.), *The encyclopedia of rural crime* (str. 50–52). Bristol University Press.
- Meško, G. in Umek, P. (1999). Značilnosti socialnopsihološkega in demografskega modela strahu pred kriminaliteto. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 50(2), 131–137.
- Meško, G. in Urbas, V. (2021a). Delo policije na področju preiskovanja kriminalitete v Sloveniji v času covida-19 s poudarkom na prvem valu epidemije covida-19 spomladi 2020. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 72(1), 21–35.
- Meško, G. in Urbas, V. (2021b). Crime investigation during the COVID-19 pandemic in Slovenia: initial reflections. V D. Nogala (ur.), *Pandemic effects on law enforcement training & practice: taking early stock from a research perspective 5-7 May 2021 [CEPOL Research & Science Conference]* (str. 83–96). CEPOL.
- Meško, G. in Žarn, N. (2024a). *Izlaganje o projektima i aktivnostima Fakulteta sigurnosnih znanosti na području lokalne sigurnosti: predavanje na Radnom sastanku – pripremna aktivnost za organizacija Okruglog stola "Rad policije u manjinskim zajednicama – naglasak na romske zajednice"*, Čakovec, 29. 2. 2024.
- Meško, G. in Žarn, N. (2024b). *Rad policije u manjinskim zajednicama – naglasak na romske zajednice: sodelovanje pri okrogli mizi, Policijska akademija „Prvi hrvatski redarstvenik“*, Zagreb, 18. 4. 2024.
- Meško, G., Dvoršek, A., Dobovšek, B., Umek, P. in Bohinc, U. (2003). *Analiza porazdelitve nekaterih odklonskih pojavov v Ljubljani*. Fakulteta za policijsko-varnostne vede.
- Meško, G., Eman, K. in Flander, B. (2016). *Oblast, legitimnost in družbeno nadzorstvo*. Fakulteta za varnostne vede.

- Meško, G., Eman, K., Modic, M. in Hacin, R. (2024). *Polijsko delo v skupnosti in partnersko zagotavljanje varnosti v lokalnih skupnostih*. Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba.
DOI: 10.18690/um.fvv.4.2024.
- Meško, G., Fallshore, M. in Jevšek, A. (2007). Policija in strah pred kriminaliteto. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 58(4), 340–351.
- Meško, G., Hacin, R., Pirnat, U. in Eman, K. (2018). Migration issues in Slovenia: Beyond the rhetoric of university-level criminology and crime prevention education for sustainable development. V H. Kury in S. Redo (ur.), *Refugees and migrants in law and policy: Challenges and opportunities for global civic education* (str. 495–528). Springer.
- Meško, G., Kutnjak Ivković, S. in Hacin, R. (ur.). (2024). *Sustainable Development Goals of the UN, Safety, Provision of Security, and Responses to Crime and Security Threats*. University of Maribor Press.
- Meško, G., Maver, D. in Klinkon, I. (2010). Urban crime and criminal investigation in Slovenia. V G. W. Corner, A. Corner in D. K. Das (ur.), *Urbanization, policing and security: global perspectives* (str. 301–322). CRC Press.
- Meško, G., Prislán, K. in Hacin, R. (2019). Varnost uporabnikov kibernetskega prostora. V G. Meško, R. Hacin in K. Eman (ur.), *5. Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: Uvod v razpravo o varnosti v urbanih in ruralnih okoljih: konferenčni zbornik* (str. 121–128). Univerzitetna založba Univerze v Mariboru.
- Meško, G., Prislán, K. in Hacin, R. (2020). Varnost uporabnikov kibernetskega prostora: analiza zaznav med prebivalci v urbanih in ruralnih okoljih. V G. Meško, R. Hacin in K. Eman (ur.), *6. Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: Varnost v ruralnih in urbanih okoljih: konferenčni zbornik* (str. 119–129). Univerzitetna založba Univerze v Mariboru.
- Meško, G., Sotlar, A., Lobnikar, B., Jere, M. in Tominc, B. (2012). *Občutek ogroženosti in vloga policije pri zagotavljanju varnosti na lokalni ravni: Poročilo ciljnega raziskovalnega projekta*. Fakulteta za varnostne vede.
- Meško, G., Šifrer, A. in Vošnjak, L. (2013b). Strah pred kriminaliteto v mestnih in vaških okoljih v Sloveniji. *Varstvoslovje*, 14(3), 259–276.
- Meško, G., Tankebe, J., Jere, M., Eman, K. in Reisig, M. D. (2014). Vpliv postopkovne pravičnosti in legitimnosti policijske dejavnosti na spoštovanje zakonov pri slovenskih mladostnikih. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 65(1), 35–47.
- Meško, G., Tominc, B. in Sotlar, A. (2013). Urban security management in the capitals of the former Yugoslav republics. *European Journal of Criminology*, 10(3), 284–296.
- Meško, G., Reisig, M. D. in Tankebe, J. (2012b). Postopkovna pravičnost. Legitimnost policije in sodelovanje javnosti s pravosodnimi organi. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 63(2), 112–122.
- Modic, M. (2015). Vloga in vidiki sodelovanja občin pri zagotavljanju varnosti na lokalni ravni – predstavitev ugotovitev ciljnega raziskovalnega projekta. V G. Meško (ur.), *Varnost v lokalnih skupnostih: zbornik prispevkov Prve nacionalne konference o varnosti v lokalnih skupnostih, Ljubljana, 27. november 2015* (str. 46–54). Fakulteta za varnostne vede.
- Modic, M. (2017). Vpliv zaznane prisotnosti policije v soseski na mnenje prebivalcev o policijskem delu. V G. Meško, K. Eman in U. Pirnat (ur.), *3. Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: Varnost v lokalnih skupnostih – izsledki raziskovanja zaznav varnosti v Sloveniji* (str. 27–34). Univerzitetna založba Univerze v Mariboru.
- Nalla, K. M., Meško, G. in Modic, M. (2016). Assessing police-community relationships: is there a gap in perceptions between police officers and residents? *Policing and Society*, 28(3), 271–290.
- Nivet, A. E., Zahnow, R., Aguilar, R., Ahven, A., Amram, S., Ariel, B., Burbano, M. J. A., Astolfi, R., Baier, D., Bark, H.-M., Beijers, J. E. H., Bergman, M., Breetzke, G., Concha-Eastman, I. A., Curtis-Ham, S., Davenport, R., Diaz, C., Fleitas, D., Gerell, M., Jang, K.-H., Kääriäinen, J., Lappi-Seppälä, T., Lim, W.-S., Revilla, R. L., Mazerolle, L., Meško, G., Pereda, N., Peres, M. F. T., Poblete-Cazenave, R., Rose, S., Svensson, R., Trajtenberg, N., van der Lippe, T., Veldkamp, J., Vilalta Perdomo, C. J. in Eisner, M. P. (2021). A global analysis of the impact of COVID-19 stay-at-home restrictions on crime. *Nature human behaviour*, 5(7), 868–877.
DOI: 10.1038/s41562-021-01139-z

- Pagon, M. in Lobnikar, B. (2001a). V skupnost usmerjeno policijsko delo: primerjava med mnenji policistov in prebivalcev. *Varstvoslovje*, 3(3), 182–189.
- Pagon, M. in Lobnikar, B. (2001b). *V skupnost usmerjeno policijsko delo v mestu Ljubljana: Ugotavljanje potreb za ustanovitev mestne policije ali redefiniranje dela državne policije: končno poročilo s popravki*. Visoka policijsko-varnostna šola.
- Pavlovič, Z. (1993). Mednarodna anketa o viktimizaciji: Ljubljana 1992. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 44(2), 129–138.
- Pavlovič, Z. (1999). Mednarodni ankete o kriminaliteti oz. viktimizaciji Slovenija (Ljubljana) 1992–1997 (3. del). *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 50(2), 122–130.
- Pečar, J. (2002). Preprečevanje kriminalitete in policija. *Varstvoslovje*, 4(2), 122–131.
- Pirnat, U. (2002). *Oblike, vzroki in odzivi na kriminaliteto v urbanih lokalnih skupnostih* [Doktorska disertacija]. Fakulteta za varnostne vede.
- Pirnat, U. in Meško, G. (2018). Varnost v urbanih lokalnih skupnostih – primerjava med soseskami v Ljubljani. V G. Meško, A. Sotlar in B. Lobnikar (ur.), *4. Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: Sklepne ugotovitve raziskovanja (2015–2018): konferenčni zbornik* (str. 141–167). Univerzitetna založba Univerze v Mariboru.
- Pirnat, U. in Meško, G. (2019). Zaznava varnostnih problemov v lokalnih skupnostih – primerjava med regijami v Sloveniji. V G. Meško, R. Hacin in K. Eman (ur.), *5. Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: Uvod v razpravo o varnosti v urbanih in ruralnih okoljih: konferenčni zbornik* (str. 87–96). Univerzitetna založba Univerze v Mariboru.
- Pirnat, U., Hacin, R. in Meško, G. (2018). Pregled raziskovanja varnosti v lokalnih skupnostih v Sloveniji. V G. Meško, A. Sotlar in B. Lobnikar (ur.), *4. Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: Sklepne ugotovitve raziskovanja (2015–2018): konferenčni zbornik* (str. 7–43). Univerzitetna založba Univerze v Mariboru.
- Prislan, K. in Lobnikar, B. (2020). Zadovoljstvo prebivalcev z zagotavljanjem varnosti v različno urbaniziranih lokalnih skupnostih. V G. Meško, R. Hacin in K. Eman (ur.), *6. Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: Varnost v ruralnih in urbanih okoljih: konferenčni zbornik* (str. 49–57). Univerzitetna založba Univerze v Mariboru.
- Prislan, K., Meško, G. in Lobnikar, B. (2019). Samovarovalni ukrepi prebivalcev Slovenije – primerjava med ruralnimi in urbanih območji bivanja. V G. Meško, R. Hacin in K. Eman (ur.), *5. Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: Uvod v razpravo o varnosti v urbanih in ruralnih okoljih: konferenčni zbornik* (str. 65–76). Univerzitetna založba Univerze v Mariboru.
- Programska skupina Varnost v lokalnih skupnostih (2015–2018). (n. d.). *O programski skupini*. <https://fvv.um.si/programskaskupina/o-skupini.html>
- Programska skupina Varnost v lokalnih skupnostih (2019–2024). (n. d.). *Programska skupina Varnost v lokalnih skupnostih – primerjava ruralnih in urbanih okolij*. <https://fvv.um.si/psvls/>
- Reisig, M. D., Tankebe, J. in Meško, G. (2014). Compliance with the Law in Slovenia: The Role of Procedural Justice and Police Legitimacy. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 20(2), 259–276.
- Reisig, M., Flippin, M., Meško, G. in Trinkner, R. (2020) The effects of justice judgments on police legitimacy across urban neighborhoods: a test of the invariance thesis. *Crime and delinquency*. 67(9), 1295–1318.
- Sotlar, A. in Tominc, B. (2012). Zaznava deklarativnih virov ogrožanja nacionalne varnosti v slovenski družbi. *Varstvoslovje*, 14(3), 231–258.
- Sotlar, A. in Tominc, B. (2018). V iskanju verodostojne varnostne funkcije sodobnih oboroženih sil – med teoretičnimi koncepti, kompleksnim varnostnim okoljem, normativnimi okviri in javnim mnenjem. V G. Meško, A. Sotlar in B. Lobnikar (ur.), *4. Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: Sklepne ugotovitve raziskovanja (2015–2018)* (str. 313–334). Univerzitetna založba Univerze v Mariboru.
- Tičar, B. (2015). Pravna ureditev varnosti na lokalni ravni. V G. Meško (ur.), *Varnost v lokalnih skupnostih: zbornik prispevkov Prve nacionalne konference o varnosti v lokalnih skupnostih, Ljubljana, 27. november 2015* (str. 34–45). Fakulteta za varnostne vede.

- Tičar, B., Kandolf, S. in Dvojmoč, M. (2017). Pooblastila občin za pravno urejanje in dejansko sankcioniranje lokalnih prekrškov v teoriji in praksi. V G. Meško, K. Eman in U. Pirnat (ur.), *3. nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: Varnost v lokalnih skupnostih – izsledki raziskovanja zaznav varnosti v Sloveniji* (str. 95–108). Univerzitetna založba Univerze v Mariboru.
- Tominc, B. in Sotlar, A. (2017). Trendi percepcije javnosti do virov ogrožanja v lokalni skupnosti. V G. Meško, K. Eman in U. Pirnat (ur.), *3. Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: Varnost v lokalnih skupnostih – izsledki raziskovanja zaznav varnosti v Sloveniji* (str. 17–26). Univerzitetna založba Univerze v Mariboru.
- Tominc, B. in Sotlar, A. (2018). Ni pomembno, kaj je res, ampak kar ljudje verjamejo, da je res – stabilnost javnega mnenja o virih ogrožanja. V G. Meško, A. Sotlar in B. Lobnikar (ur.), *4. Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: Sklepne ugotovitve raziskovanja (2015–2018)* (str. 73–103). Univerzitetna založba Univerze v Mariboru.
- Tominc, B. in Sotlar, A. (2019). Razlike v zaznavanju varnostnih pojavov med prebivalci urbanih in ruralnih okolij v Sloveniji. V G. Meško, R. Hacin in K. Eman (ur.), *5. Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: Uvod v razpravo o varnosti v urbanih in ruralnih okoljih* (str. 45–55). Univerzitetna založba Univerze v Mariboru.
- Umek, P. (2004). Viktimizacijska študija 2001. V G. Meško (ur.), *Preprečevanje kriminalitete – teorija, praksa in dileme* (str. 149–162). Inštitut za kriminologijo.
- Vošnjak, L. (2011). *Strukturalna analiza socio-demografskega, socialno psihološkega in celostnega modela zaskrbljenosti ljudi glede kriminalitete in sodobnih oblik negotovosti* [Doktorska disertacija]. Fakulteta za varnostne vede.

VARNOSTNO OKOLJE V SLOVENIJI: POVEZANOST IN SOODVISNOST NACIONALNE IN ČLOVEKOVE VARNOSTI

BERNARDA TOMINC, ANDREJ SOTLAR

Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede, Ljubljana, Slovenija
bernarda.tominc@um.si, andrej.sotlar@um.si

Kompleksnost varnostnega okolja ne izhaja samo iz številnih med seboj povezanih virov ogrožanja, h kompleksnosti prispeva tudi soodvisnost različnih ravni zagotavljanja varnosti. Koncepta nacionalne in človekove varnosti sta oba usmerjena v zagotavljanje varnosti in dobrobiti družbe/posameznika, čeprav se v osnovi bistveno razlikujeta. Koncept nacionalne varnosti običajno največ pozornosti namenja tistim grožnjam, ki vplivajo na strateški in razvojni potencial države, ki torej ogrožajo življenjske in strateške interese ter cilje države. Brez zagotovljene nacionalne varnosti ni mogoče računati na uresničevanje človekove varnosti, ki je danes osrednji koncept zagotavljanja varnosti, usmerjen na varnost posameznika. Ta koncept odgovornost za varnost vse bolj nalaga lokalnim oblastem oz. lokalnim skupnostim, saj je njihova naloga skrb za dobrobit lokalnega prebivalstva. Zatorej je nujno izvesti oceno groženj, ranljivosti in tveganj na nacionalni in lokalni ravni. Zaradi njihovega pogostega prepletanja in soodvisnosti pa je nujna usklajenost in sodelovanje med lokalnimi in nacionalnimi ravni odločanja in delovanja na področju varnosti.

DOI
[https://doi.org/
10.18690/um.fvv.6.2024.2](https://doi.org/10.18690/um.fvv.6.2024.2)

ISBN
978-961-286-875-8

Ključne besede:
človekova varnost,
nacionalna varnost,
zaznavanje varnosti,
soodvisnost,
varnostne grožnje,
tveganja in izzivi

Univerzitetna založba
Univerze v Mariboru

DOI

[https://doi.org/
10.18690/um.fvv.6.2024.2](https://doi.org/10.18690/um.fvv.6.2024.2)

ISBN

978-961-286-875-8

Keywords:

human security,
national security,
security perception,
interdependence,
security threats,
risks,
and challenges

SECURITY ENVIRONMENT IN SLOVENIA: CORRELATION AND INTERDEPENDENCE BETWEEN CONCEPTS OF NATIONAL AND HUMAN SECURITY

BERNARDA TOMINC, ANDREJ SOTLAR

University of Maribor, Faculty of Criminal Justice and Security, Ljubljana, Slovenia
bernarda.tominc@um.si, andrej.sotlar@um.si

The complexity of the security environment does not arise solely from numerous interconnected sources of threat; it is also influenced by the interdependence of different levels of security provision. Both concepts (national security and human security) are directed towards ensuring safety and well-being for society and individuals, although they fundamentally differ. The focus of the national security concept typically emphasises threats that affect the strategic and developmental potential of the country. Without assured national security, the realisation of human security—a central concept in security provision—cannot be guaranteed. Responsibility for security is increasingly placed on local authorities or communities, as their task is to promote the well-being of the local population. Conducting assessments of threats, vulnerabilities, and risks at both national and local levels is crucial. Due to their frequent overlap and interdependence, coordination and collaboration between local and national decision-making and action in the field of security are essential.

1 Uvod

Razprava izhaja iz predpostavke, da človekova in nacionalna varnost sovpadata. Še več, večina pristopov k človekovi varnosti izpostavlja državo kot njenega ključnega garanta, saj ima legitimno pravico uporabe fizičnega nasilja za zagotavljanje človekove in državne varnosti. So pa potrebe posameznika postale pomembna vhodna determinanta v oblikovanju nacionalne in mednarodne varnostne politike (Prezelj, 2008). Torej koncept človekove varnosti ne nadomešča ali izpodriva tradicionalnih konceptov nacionalne in mednarodne varnosti, ampak ga dopolnjuje tako, da ga usmerja na človeške vidike varnosti. Koncepti človekove, nacionalne in mednarodne varnosti se vzajemno krepijo. Pa vendar varna država še nujno ne pomeni varnih ljudi in se država ne pojavlja vedno v vlogi garanta varnosti, ampak kot problem varnosti sam – to lahko ponazorimo s primeri političnega nasilja, omejevanja svobode izražanja, socialne ogroženosti, zanemarjanja okoljske varnosti zaradi gospodarskih interesov ipd.

Koncept človekove varnosti je bil razvit leta 1994 v okviru Poročila Združenih narodov o človekovem razvoju (United Nations Development Programme [UNDP], 1994), kjer je človekova varnost opredeljena z vidika odsotnosti različnih groženj. Še pred tem, leta 1991, je UNDP že opredelil človekovo varnost kot osvobojenost od strahu in pomanjkanja, leta 1994 pa predvidel prenos fokusa varnosti z jedrske varnosti na človekovo varnost in leta 1999 opozoril na številne žrtve in kršitve človekovih pravic v znotrajdržavnih oboroženih spopadih (Grizold in Bučar, 2011). Človekova varnost je kompleksen koncept, ki poleg odsotnosti fizičnih groženj, kot sta vojna in nasilje, vključuje tudi socialno, ekonomsko, okoljsko in zdravstveno varnost.

Ta, dokaj nov koncept, je prinesel številne novosti v odnosu do tradicionalnega koncepta (nacionalne) varnosti, kar se še posebej nanaša na posameznika kot temeljni referenčni objekt varnosti. Nobenega dvoma ni, da je svet globalno povezan, v določeni meri pa nam počasi prihaja v zavest tudi to, da dinamika globalizacije škodi perspektivi človekovega razvoja in zagotavljanju osnovnih človekovih potreb (Hampson, 2008). Zato se poleg globalizacije danes pojavlja še en fenomen, in to je individualizacija, v okviru katerega se poudarja pomen posameznika, saj ima človekova varnost neposredne učinke na mir in stabilnost, zato je izražen močan interes po celostnem zagotavljanju varnosti (Grizold in Bučar,

2011). Posameznikova naravna potreba po varnosti, dostojanstvu in razvoju je ključna za celotno družbo. Če posameznik ni varen, nima možnosti razvoja, ne uresničuje lastnega blagostanja, to vpliva na stabilnost in mir v družbi ter posledično tudi na nacionalno varnost. Globalizacija in individualizacija torej dodatno vplivata na razumevanje človekove varnosti, saj sta neposredno povezana z mirom, stabilnostjo ter osnovnimi človekovimi potrebami.

Pri proučevanju človekove varnosti moramo upoštevati tudi značilnosti sodobnega varnostnega okolja in njegove kompleksnosti oziroma sestavljenosti ter medsebojni povezanosti, saj se pogosto v enkratnem dogodku pojavi več različnih dimenzij groženj (Tominc in Sotlar, 2021). Na primer podnebne spremembe, naravne nesreče, migracije, terorizem, pandemije ipd. imajo neposreden vpliv na človekovo varnost.

V prispevku je analizirano zaznavanje varnostnih pojavov v lokalni skupnosti. Pri tem je simptomatično, da je veliko najbolj motečih pojavov mogoče razložiti ravno skozi prizmo človekove varnosti.

2 Konceptualizacija človekove varnosti

Človekova varnost je osredotočena na osebno varnost pred nasiljem (ang. *violence*) ali škodo (ang. *harm*) in na dostop do osnovnih življenjskih potrebščin. Sem sodi zaščita posameznika pred kriminaliteto in terorizmom, nalezljivimi boleznimi, politično in drugo korupcijo, množičnimi migracijami itd. (Vogrin idr., 2008). Tvorec besedne zveze Lincoln Chen (Bajpai, 2000, citirano v Vogrin idr., 2008) je menil, da »strokovni izraz človekova varnost usmerja koncept varnosti k preživetju, dobrobiti in svobodi ljudi. Človekova varnost je cilj, končni smisel vseh varnostnih prizadevanj. Druge oblike varnosti, na primer vojaška, niso končni cilj. Druge oblike varnosti so lahko le sredstva za končni cilj, ki ga predstavlja človekova varnost.« (Vogrin idr., 2008, str. 12).

Koncept človekove varnosti, ki vsebuje ekonomsko, prehransko, zdravstveno, okoljsko, osebno, skupnostno in politično razsežnost varnosti (Malešič, 2012; Smith, 2002; Tsai, 2009; UNDP, 1994) je bil oblikovan v duhu kritičnih teorij¹, še posebej

¹ Kritične teorije poglobljajo spoznanja tradicionalnih šol varnosti in so tudi one izzvale državocentrično perspektivo zagotavljanja varnosti in so v ospredje postavile posameznika kot temeljni referenčni objekt in družbene skupine (poddržavne in nedržavne referenčne objekte). O varnosti govorijo kot o izpeljanem konceptu, ki izhaja iz političnih in filozofskih pogledov na svet. V bistvu se poudarja potreba po premiku osredotočenosti iz vojaških razsežnosti

konstruktivizma², in predpostavlja, da so glavna referenčna točka zagotavljanja varnosti posamezniki, ki predstavljajo državo in ne država sama kot taka.

UNDP je izpostavil, da občutek ogrožanja oziroma negotovosti izhaja bolj iz skrbi glede vsakdanjega življenja kot iz strahu pred kataklizmičnem svetovnem dogodku (Grizold in Bučar, 2011; Smith, 2002; UNDP, 1994), saj nacionalne in mednarodne skupnosti pogosto prezrejo posameznika in njegove potrebe. Torej gre pri človekovi varnosti za to, kako ljudje opredelijo lastno varnost in kaj je njim pomembno (vrednote in norme), njihovo zaznavanje pa je lahko drugačno ali celo nasprotujoče na primer politično definiranim virom ogrožanja. Ko začno ljudje razmišljati o skupnih interesih, tudi definicija varnosti postane »človekocentrična« (Tsai, 2009). Človekocentrični pogled na zagotavljanje varnosti pa je nujen za nacionalno, regionalno in globalno stabilnost (UNDP, 1994).

Glavne značilnosti paradigme človekove varnosti so: (1) človekova varnost je univerzalna skrb, ki je pomembna za ljudi po vsem svetu, saj so grožnje skupne vsem; (2) sestavni deli človekove varnosti so medsebojno odvisni, saj grožnje človekovi varnosti ne ostanejo znotraj državnih meja; (3) človekovo varnost je lažje doseči z zgodnjo intervencijo (npr. preprečevanjem) kot s pozno intervencijo; in (4) človekova varnost je usmerjena na ljudi tako, da se ukvarja s tem, kako ljudje »živijo in dihaajo« v družbi (Smith, 2002; UNDP, 1994).

Soglasja o pomenu koncepta človekove varnosti trenutno ni možno doseči, prav tako pa ni jasno, kako bo ta koncept dejansko operacionaliziran. Koncept človekove varnosti se razvija v grobem v tri smeri: (1) pozornost je še vedno usmerjena v nasilne konflikte; (2) vse več pozornosti se namenja razumevanju človekovih potreb na poti do trajnostnega razvoja; (3) negujejo se visoki standardi človekovih pravic (Smith, 2002). Človekova varnost presega tradicionalne predstave o varnosti in se

obnašanja države na posameznike, skupnosti in identitete (Smith, 2002). Na temelju kritičnih teorij se je oblikovala politika varnosti in emancipacije, ki opozarja na neustreznost obstoječih teorij in izpostavlja posameznika kot ključni referenčni objekt varnosti, hkrati pa varnost povezuje z emancipacijo človeka na različnih področjih njegovega bivanja (Malešič, 2012).

² Nova svetovna ureditev, ki je nastopila po koncu hladne vojne in po padcu Berlinskega zidu je zahtevala prevetritev tradicionalnih paradigem preučevanja varnosti, zagovarja bolj sociološki pristop (Huysmans, 2002), pripisuje pomen družbenim razmerjem (Agius, 2013) in daje večji pomen kulturnim dimenzijam oblikovanja politik (Hough, 2004). Konstruktivistična paradigma je postala ena od prevladujočih pristopov k preučevanju varnosti (Balzacq, 2010) in se usmerja v stran od materialistične perspektive, ki zagotavlja moč v mednarodnih odnosih. Pri konstruktivizmu najdemo zametke sekuritizacije, ki se je razvila v okviru Københavenske šole, saj konstruktivizem zastavlja vprašanje (Agius, 2013), kako sta varnost in grožnje varnosti »družbeno konstruirana« pojma.

osredotoča na vprašanja, kot je razvoj in spoštovanje človekovih pravic (Tadjbakhsh, 2005).

Debate okrog koncepta oziroma paradigme zagotavljanja človekove varnosti se vrtijo na treh ravneh: (1) okrog odgovornosti mednarodne skupnosti za zaščito in promocijo temeljnih naravno danih pravic posameznika do »življenja, svobode in iskanja sreče«; (2) okrog humanitarnosti (predvsem s poglobljanjem in krepitevijo mednarodnega humanitarnega prava); (3) okrog ekonomskih, prehranskih, zdravstvenih, okoljskih, osebnih, skupnostnih in političnih razsežnosti varnosti (Hampson, 2008; Malešič, 2012; Smith, 2002; Tsai, 2009; UNDP, 1994). Prvi dve se nanašata na ožjo opredelitev človekove varnosti, tretja pa na širšo opredelitev.

Grizold in Bučar (2011) prevzemata Newmanove štiri pristope h konceptu človekove varnosti: (1) pristop, ki poudarja temeljne človekove dobrine (blaginja je kazalnik varnosti); (2) dogmatični oziroma intervencionistični pristop (človekova varnost se mora nujno usmeriti na posameznika); (3) razvojno pogojen pristop, kjer je razvoj sredstvo in ne cilj; in (4) pristop, usmerjen na netradicionalno varnost in civilno družbo.

Predstavniki ožjih pristopov se usmerjajo na nasilne grožnje posameznikom, čeprav priznavajo povezanost teh groženj z drugimi družbenimi pojavi, kot so revščina, šibke vlade in razne oblike socioekonomskih in političnih vplivov. Ti pristopi izpostavljajo nujno pomoč, preprečevanje in reševanje sporov ter gradnjo miru (Hampson, 2008; Vogrin, 2008).

Predstavniki širših pristopov pa zagovarjajo stališče, da se mora varnostna agenda razširiti proti grožnjam lakote, bolezni, naravnih nesreč, ki ubijejo več ljudi kot vojna, genocid in terorizem, in predstavljajo tudi temelje človekove ogroženosti. Bolj kot nasilje poudarjajo razvojne probleme (Hampson, 2008; Vogrin, 2008).

Pristop človekove varnosti poskuša preoblikovati tradicionalne predstave o varnosti, uokvirjene v smislu nacionalne in regionalne stabilnosti ter stabilnosti političnih in gospodarskih sistemov, in se osredotočiti na človeka. Jamstvo nacionalne varnosti torej ni več v vojaški moči, temveč v ugodnih socialnih, političnih in gospodarskih razmerah, spodbujanju človekovega razvoja in varovanju človekovih pravic (Tadjbakhsh, 2005).

Tam, kjer država nima močnih (stabilnih) institucij, je običajno več varnostnih problemov, pri čemer ne mislimo samo na vojne in druge konflikte, ampak na razširjenost korupcije, kriminalitete in socialnih tveganj (brezposelnost, revščina). To je dokazal tudi Englehart (2009; citirano v Trobbiani, 2013), ki je na podlagi podatkov dokazal jasno in pozitivno povezanost med močjo (stabilnostjo) državnih institucij in spoštovanju človekovih pravic v več kot 140 državah sveta.

Izguba oz. pomanjkanje človekove varnosti (kot so socioekonomsko pomanjkanje, surove kršitve človekovih pravic, širjenje epidemioloških groženj, kot je HIV/aids itn.) ima neposredne učinke na mir in stabilnost tako znotraj držav kot med njimi. Zato je tudi v interesu držav, da varnost (tj. ne le fizični obstoj, ampak tudi blaginjo) svojemu prebivalstvu in tudi širši mednarodni skupnosti zagotavljajo celostno (Grizold in Bučar, 2011). Celostni pristop k varnosti združuje tako posameznika kot družbo kot celoto (globalizacijo in individualizacijo) in združuje različne dimenzije varnosti.

Pregled različnih razumevanj človekove varnosti pokaže, da pristopi poudarjajo predvsem netradicionalne grožnje varnosti, vendar pa pri tem ne zanemarjajo oziroma zavračajo tradicionalnih groženj. Koncept človekove varnosti je prinesel številne novosti v odnosu do tradicionalnega koncepta (nacionalne) varnosti, kar se še posebej nanaša na posameznika kot temeljni referenčni objekt varnosti za razliko od države. Osnova koncepta tradicionalne varnosti je suverenost države, medtem ko je osnova koncepta človekove varnosti suverenost posameznika (Prezelj, 2008).

Zagovorniki človekove varnosti izpostavljajo zlasti naslednje prednosti koncepta:

- predstavlja novo paradigmo razmišljanja o varnosti, ki se osredotoča na grožnje v vsakdanjem življenju ljudi (npr. prehrana, kriminaliteta itd.);
- usmerja pozornost od države k ljudem;
- izpostavlja povezanost varnosti in nevarnosti v sodobnem svetu;
- utegne prispevati k temu, da bo manjšina (bogati) razvila bolj tankočuten in odgovoren odnos do večine (revni) v svetu;
- lahko spodbudi pozitivno globalno zavedanje ljudi;
- spodbuja interdisciplinarno raziskovanje (Grizold in Bučar, 2011).

Kritiki človekove varnosti konceptu očitajo, da je preveč vseobsežen in zato ne dosega ciljev pri izboljšanju pogojev za človeka (Human Security Initiative, 2011).

Kaldor idr. (2007) v t. i. madridskem poročilu predlagajo, da naj postane koncept človekove varnosti ključni koncept varnostnega delovanja EU v prihodnosti. EU je namreč postala globalni varnostni akter, ki posreduje v številnih krizah po svetu. Tudi NATO se vedno bolj ukvarja z zagotavljanjem človekove varnosti. Že proces širjenja v svoji politični dimenziji izpostavlja kriterij demokratičnega političnega sistema in spoštovanja temeljnih človekovih pravic in svoboščin za članice. Poleg tega pa se vojaki zveze NATO vedno bolj soočajo z nalogami zagotavljanja varnosti za ogrožene skupine ljudi (humanitarne naloge, naloge izgradnje lokalne infrastrukture, pomoč pri razdeljevanju pomoči, zaščita t. i. varnih območij ipd.).

V konceptu človekove varnosti je najbolj eksplicitno vsebovano prizadevanje za celostni pristop razumevanja sodobne varnosti (Grizold in Bučar, 2011), kar je pa tudi naše vodilo v nadaljevanju.

3 Človekova varnost skozi javno mnenje v Sloveniji

Če je temeljna prvina današnjega koncepta varnosti ohranitev človekovega življenja ter zagotovitev njegove svobode in blaginje in občutki (ne)varnosti večine ljudi izvirajo bolj iz problemov vsakodnevnega življenja (Grizold in Bučar, 2011), potem je nujno pogledati, kaj so tiste zadeve, ki najbolj tarejo ljudi v lokalnem okolju. Sledili bomo široki opredelitvi človekove varnosti.

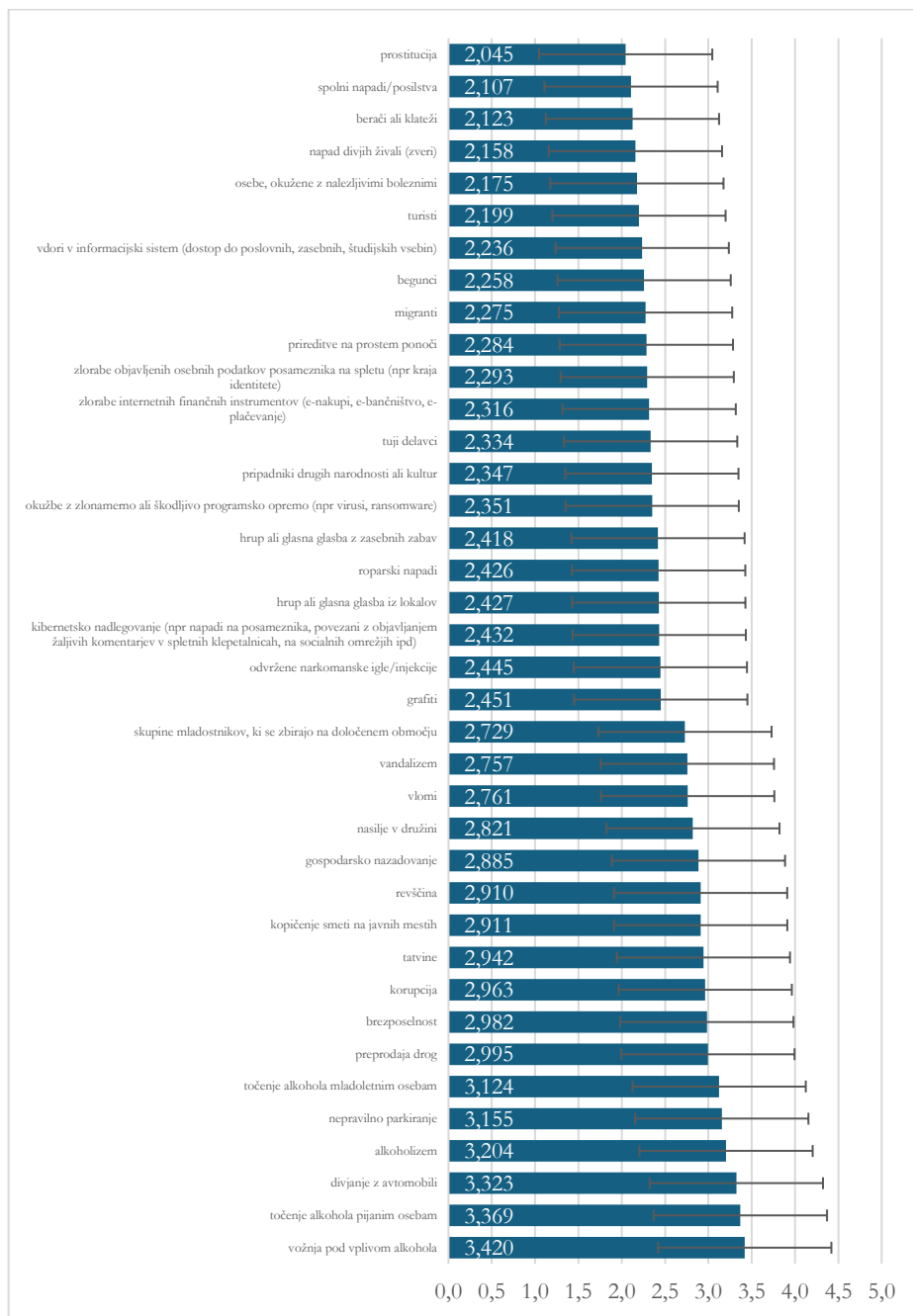
Zgodnje raziskave javnega mnenja v smislu ocenjevanja človekove varnosti kažejo, da so za varnost Slovenije ključni nevojaški viri ogrožanja (Malešič in Vegič, 2007), med njimi kriminaliteta, socioekonomski dejavniki (brezposelnost, revščina, nizka rodnost) ter prometne nesreče in uničevanje okolja. Sledijo samomori, naravne in tehnološke nesreče, gospodarske težave, begunci in nezakoniti priseljenci.

V raziskavi leta 2011 (Sotlar in Tominc, 2012) so bili kot najbolj ogrožajoči pojavi opredeljeni dejavniki negotovosti, kot sta brezposelnost in revščina, izzivi, povezani z opojnimi substancami (alkohol in droge), kriminaliteta, ogrožanje prometne varnosti, ekonomski dejavniki tveganja (gospodarsko nazadovanje gospodarska

kriminaliteta in korupcija). Za najmanj ogrožajoče dejavnike so bili ocenjeni turisti, spolni napadi/posilstva ter pripadniki drugih narodnosti ali kultur.

Raziskava, izvedena leta 2017 na enakem vzorcu (Sotlar in Tominc, 2021; Tominc in Sotlar, 2017), je pokazala podobne rezultate. Med najbolj ogrožajočimi so bili točenje alkohola pijanim osebam, brezposelnost, revščina, alkoholizem, tatvine, divjanje z avtomobili in vlomi, kot najmanj ogrožajoči dejavniki pa spolni napadi/posilstva, prostitucija, turisti, zapuščeni avtomobili, migranti, begunci in tuji delavci.

Z namenom doseganja raziskovalnih ciljev *Programske skupine Varnost v lokalnih skupnostih: primerjava ruralnih in urbanih okolij* smo v okviru terenskega raziskovanja spomladi 2022 izvedli anketiranje med prebivalci in policisti v 24 slovenskih občinah. Raziskava je pokazala, da je alkoholizem še vedno najbolj pereč problem lokalnega okolja, sledijo izzivi, povezani s prometno varnostjo (divjanje z avtomobili in nepravilno parkiranje). Societalna dejavnika, brezposelnost in revščina, ki sta bila v preteklosti zaznana kot najbolj ogrožajoča vira, danes nista več čisto v vrhu virov ogrožanja, odmik od preteklih let je statistično značilen. Sledita gospodarsko nazadovanje in korupcija. V primerjavi s preteklimi leti je zaznavanje problema kopičenja smeti na javnih mestih nižja, enako velja za zaznavanje nasilja v družini. Dejavniki, ki vplivajo na podobo okolja (vandalizem, grafitiranje), v očeh javnosti prav tako vse bolj izgubljajo pri občutkih ogroženosti. Tudi prireditve na prostem ponoči za prebivalce ne predstavljajo večjega problema. Turisti so bili običajno zaznani kot najmanj ogrožajoči v preteklih raziskavah, kar se je ob zadnjem merjenju javnega mnenja spremenilo. Med manj ogrožajočimi dejavniki ostajajo tudi tuji delavci, migranti ter berači ali klateži. Kot najmanjši problem v lokalni skupnosti prebivalci konstantno označujejo prostitucijo in spolne napade/posilstva (Tominc in Sotlar, 2023). Zaznavanje teh varnostnih pojavov pri prebivalcih je prikazano na grafu 1.

Graf 1: Varnostni pojavi v lokalni skupnosti v letu 2022 – povprečna vrednost s standardnim odklonom

Dobljene rezultate v nadaljevanju soočamo z dejavniki, ki jih opredeljuje poročilo UNDP o človekovi varnosti z namenom ugotavljanja, kako je človekova varnost dojeta v Sloveniji. Pri tem sledimo širši opredelitvi človekove varnosti, ki skladno s Poročilom o človekovem razvoju (1994) zajema naslednje dimenzije: (1) ekonomska varnost (brezposelnost, negotovost zaposlitve, dohodkovna neenakost, inflacija, nerazvita socialna varnost in brezdomstvo); (2) prehranska varnost (problemi fizičnega in ekonomskega dostopa do hrane); (3) zdravstvena varnost (nevarnosti za življenje in zdravje ter neustrezen dostop do zdravstvenih storitev); (4) okoljska varnost (degradacija ekosistemov, onesnaževanje vode, zraka in tal); (5) osebna varnost (fizično nasilje, vojna, diskriminacija, nasilje v družini, zloraba otrok); (6) varnost skupnosti (etnične napetosti in nasilni konflikti); in (7) politična varnost (državna represija in kršenje človekovih pravic) (UNDP, 1994).

V tabeli 1 so prikazani varnostni pojavi, razvrščeni glede na pet dimenzij človekove varnosti.³ Kriterij razvrščanja temelji na zavedanju, da je narava groženj sodobnega sveta takšna, da tudi dimenzij človekove varnosti ne moremo striktno ločevati, saj med njimi obstajajo povezave in prekrivanja, zato smo poskušali varnostne pojave razvrstiti v posamezno dimenzijo človekove varnosti glede na končne posledice, ki jih grožnje imajo/povzročijo pri posamezniku. Zavedamo se, da bi nekatere varnostne pojave lahko uvrstili tudi v katero drugo dimenzijo, vendar je pri odločitvi na koncu vedno prevladal premislek, kakšna je dejanska posledica nekega pojava in kdo jo najbolj občuti.⁴

Tabela 1: Zaznavanje varnostnih pojavov leta 2022 glede na dimenzije človekove varnosti

Dimenzije človekove varnosti	Varnostni pojavi	<i>M</i>	<i>Md</i>	<i>Mo</i>	<i>SD</i>
Ekonomska varnost	brezposelnost	2,98	3,00	3	1,077
	korupcija	2,96	3,00	3	1,225
	revščina	2,91	3,00	3	1,096
	gospodarsko nazadovanje	2,89	3,00	3	1,100
	zlorabe internetnih finančnih instrumentov (e-nakupi, e-bančništvo, e-plačevanje)	2,32	2,00	2	1,139

³ Človekova varnost ima sicer več dimenzij, vendar v dve dimenziji (prehransko in politično varnost) nismo mogli uvrstiti nobenega od varnostnih pojavov, ki smo jih proučevali v naši raziskavi.

⁴ Tipičen primer takšnega varnostnega pojava je »preprodaja drog«, ki sodi v polje kriminalitete in bi lahko bil uvrščen skupaj s podobnimi pojavi v dimenzijo osebne varnosti. Toda skladno s človekocentrično filozofijo koncepta človekove varnosti smo upoštevali, da preprodaja drog predvsem omogoča uživanje drog, ta pa vodi v hude zdravstvene posledice in (lahko) celo smrt posameznika. Zato smo varnostni pojav uvrstili v dimenzijo zdravstvene varnosti.

Dimenzije človekove varnosti	Varnostni pojavi	<i>M</i>	<i>Md</i>	<i>Mo</i>	<i>SD</i>
	berači ali klateži	2,12	2,00	1	1,209
Zdravstvena varnost	točenje alkohola pijanim osebam	3,37	3,00	4	1,211
	alkoholizem	3,20	3,00	3	1,156
	točenje alkohola mladostnikom	3,12	3,00	3	1,226
	preprodaja drog	2,99	3,00	3	1,290
	odvržene narkomanske igle/injekcije	2,45	2,00	1	1,289
	osebe, okužene z nalezljivimi boleznimi	2,17	2,00	1	1,180
	napad divjih živali (zveri)	2,16	2,00	1	1,237
Okoljska varnost	kopičenje smeti na javnih mestih	2,91	3,00	2	1,247
	vandalizem	2,76	3,00	3	1,164
	grafiti	2,45	2,00	2	1,244
Osebna varnost	vožnja pod vplivom alkohola	3,42	3,00	3	1,195
	tatvine	2,94	3,00	3	1,171
	nasilje v družini	2,82	3,00	3	1,098
	vlomi	2,76	3,00	2	1,219
	kibernetsko nadlegovanje (npr. napadi na posameznika, povezani z objavljanjem žaljivih komentarjev v spletnih klepetalnicah, na socialnih omrežjih ipd.)	2,43	2,00	2	1,217
	roparski napadi	2,43	2,00	2	1,190
	okužbe z zlonamerno ali škodljivo programsko opremo (npr. virusi, ransomware)	2,35	2,00	2	1,166
	zlorabe objavljenih osebnih podatkov posameznika na spletu (npr. kraja identitete)	2,29	2,00	1	1,191
	vdori v informacijski sistem (dostop do poslovnih, zasebnih, študijskih vsebin)	2,24	2,00	1	1,144
	spolni napadi/posilstva	2,11	2,00	1	1,187
	prostitucija	2,04	2,00	1	1,183
	Varnost skupnosti	divjanje z avtomobili	3,32	3,00	3
nepravilno parkiranje		3,15	3,00	3	1,239
skupine mladostnikov, ki se zbirajo na določenem območju		2,73	3,00	3	1,171
hrup ali glasna glasba iz lokalov		2,43	2,00	2	1,182
hrup ali glasna glasba z zasebnih zabav		2,42	2,00	2	1,155
pripadniki drugih narodnosti ali kultur		2,35	2,00	1	1,296
tuji delavci		2,33	2,00	1	1,242
priveditve na prostem ponoči		2,28	2,00	1	1,154
migranti		2,27	2,00	1	1,271
begunci		2,26	2,00	1	1,270
turisti		2,20	2,00	1	1,266

Legenda: 1 – *sploh ne ogroža*, 5 – *zelo močno ogroža*; $N = 1.145$; *M* – povprečna vrednost, *Md* – mediana, *Mo* – modus, *SD* – standardni odklon

4 Razprava

Pri ekonomski dimenziji (ang. *Economic security*) človekove varnosti je treba upoštevati tako blaginjo posameznika kot blaginjo celotne družbe. Ekonomska varnost zahteva zagotovljen osnovni dohodek (UNDP, 1994), kar je povezano z zaposlitvijo ali socialnimi transferji. Na primer brezposelnost (še posebej, če pride do nje pri določenih skupinah ljudi kot so mladi ali etnične manjšine ipd.) je lahko eden od glavnih dejavnikov, na katerih temeljijo politične napetosti in etnično nasilje (UNDP, 1994). V raziskavi 2022 prebivalci ekonomski varnosti ne pripisujejo večjega pomena (povprečje ne dosega srednje vrednosti); brezposelnost in revščina imata izmed vseh varnostnih pojavov najvišje povprečne vrednosti, brezdomstvo (berači, klateži) pa prebivalci ne dojemajo kot večje grožnje.

Glede zdravstvene varnosti (ang. *Health security*) je javno mnenje že bolj razdeljeno. Zdravstvena varnost se navezuje na načine prehranjevanja, ki še vedno povzroči veliko smrti, pri revnih ljudeh zaradi pomanjkanja hrane, v razvitem svetu pa zaradi preobilnega in nezdravega načina prehranjevanja. Povezana je tudi z onesnaženostjo okolja (vode in zraka), nevarnosti za življenje in zdravje ter neustrezen dostop do zdravstvenih storitev (UNDP, 1994). Glede na to, da je v Sloveniji še dovolj hrane, ne preseneča, da v naši raziskavi kot bolj ogrožajoči dejavniki zdravju izstopajo tisti, ki izhajajo iz nezdravega življenjska sloga (točenje alkohola pijanim osebam, alkoholizem, točenje alkohola mladoletnim osebam, preprodaja drog), in so med vsemi varnostnimi pojavi v lokalni skupnosti najvišje ocenjene, po drugi strani pa ljudi bolj malo skrbijo nalezljive bolezni (osebe, okužene z nalezljivimi boleznimi).

Okoljska varnost (ang. *Environmental security*) se navezuje na bivalno okolje in je pomembna za počutje ljudi in njihovo prihodnost. Gre za zaščito našega okolja pred škodljivimi vplivi, kot so onesnaževanje zraka, voda in tal, izguba biotske raznovrstnosti ter podnebne spremembe. Pomembno je, da se zavedamo svoje odgovornosti do okolja in sprejemamo trajnostne odločitve, ki bodo ohranile naš planet za prihodnje generacije (United Nations, 1987). Ljudje smo z razvojem močno obremenili okolje tako zaradi onesnaževanja kot zaradi črpanja naravnih virov. Lahko bi rekli, da je ena največjih okoljskih groženj pomanjkanje vode, kar je lahko tudi dejavnih največjih konfliktov – etničnih sporov in političnih napetosti (Tominc in Sotlar, 2022). V raziskavo smo v to dimenzijo sicer uvrstili varnostne pojave, ki bolj vplivajo na red/urejenost v lokalnem okolju (kopičenje smeti na

javnih mestih, vandalizem, grafiti), in ugotovili, da pri njih ni izrazitega odklona javnega mnenja v negativno ali pozitivno smer (niti ogrožajo, niti ne ogrožajo izrazito).

Morda noben drug vidik človekove varnosti ni tako pomemben za ljudi kot njihova osebna varnost (ang. *Personal security*) oz. varnost pred fizičnim nasiljem, ki pa lahko variira glede na stopnjo nasilja (grožnje nasilja imajo več oblik – fizično mučenje, vojna, etnične napetosti, kriminaliteta, ulično nasilje, posilstvo, nasilje v družini, zloraba otrok, samomori, zloraba drog ipd.) (UNDP, 1994). Zato ne preseneča, da smo v ta sklop lahko uvrstili več kot eno četrtino varnostnih pojavov (11). Zanimivo je, da so kot bolj ogrožajoči dejavniki opredeljeni tisti, ki se nanašajo na lastnino (tatvine, ropi), kot pa tisti, ki se nanašajo na spolno nedotakljivost (spolni napadi/posilstva, prostitucija). Enako bi lahko trdili za dejavnike s področja kibernetike varnosti.

Varnost skupnosti (ang. *Community security*) se osredotoča na varnost in dobro počutje lokalnih skupnosti in skuša operacionalizirati človekovo varnost, človekov razvoj in paradigme izgradnje države na lokalni ravni. Večina ljudi črpa varnost iz članstva v skupini – družini, skupnosti, organizaciji, rasni ali etnični skupini, ki lahko zagotovi kulturno identiteto in pomirjujoč nabor vrednot (UNDP, 1994). Zato je pomembno, kakšna je ta skupnost, kaj posamezniku omogoča in katere izzive postavlja predenj. V raziskavi smo se tej dimenziji varnosti približali z dvema skupinama varnostnih pojavov. Prva se nanaša na urejenost/prijetnost lokalnega okolja, druga pa na etnično sestavo skupnosti. Pri tem večji pomen prebivalci pripisujejo urejenosti okolja, zato jih npr. bistveno bolj moti divjanje z avtomobili, hrupna glasba kot pa pripadniki drugih družbenih skupin, kot so migranti, tuji delavci, begunci in turisti ipd.

5 Zaključek

Spreminjajoča narava sodobnih groženj je pretežno orientirana na zaščito državljanov (človekove pravice) in vladavine prava, torej gre za človekovo varnost. Kompleksnost varnostnega okolja pa narekuje, da se koncepti zagotavljanja varnosti (človekove, nacionalne in mednarodne) medsebojno dopolnjujejo. Država mora zagotoviti varnost v najširšem pomenu, ko gre za njene prebivalce, pa izhajati iz dimenzij človekove varnosti.

Varnostni teoretiki (Grizold, 1996; Sotlar idr., 2020) varnost opredeljujejo kot družbeno kategorijo oziroma pojav, ki predstavlja eno izmed temeljnih dobrin, nepogrešljivih vrednot, stanje in ne nazadnje tudi cilj, ki omogoča obstoj, hkrati pa pripomore h kakovosti življenja in k skladnejšemu razvoju posameznika in sodobne družbe oziroma določene skupnosti na mednarodni, nacionalni kot tudi lokalni ravni. Temu pritrjujejo tudi laiki. V duhu časa, ko človeštvo stremi h kopičenju dobrin, legitimno razmišljamo tudi o varnosti kot dobrini in kakšen odnos imamo do te dobrine.

Pričujoča razprava je nakazala določene priložnosti za nadaljnje raziskovanje. Smiselni bi bil celostni pristop k zaznavanju človekove varnosti, skladno s teoretičnimi koncepti človekove varnosti in vse bolj poudarjenega trajnostnega razvoja. V prihodnje raziskave o zaznavanju varnosti pri prebivalcih bi zato veljalo uvrstiti takšne, ki merijo vse dimenzije koncepta človekove varnosti. Med nje sodita tudi prehranska varnost (ang. *Food security*) in politična varnost (ang. *Political security*). Pri prehranski varnosti gre predvsem za vprašanje razpoložljivosti hrane in posameznikove zmožnosti dostopati do nje (finančni vidik), kar zna biti spričo vse večje globalizacije gospodarstva vedno večji problem zaradi odvisnosti od velikih korporacij, še posebej v kriznih razmerah (to so pokazale tudi izkušnje ob pandemiji covid-19). Dejavniki, ki vplivajo na prehransko varnost, so tudi gospodarski, okoljski, logistični, kmetijski ipd. Pri prihodnjem raziskovanju smo lahko tudi nacionalno specifični in poleg že identificiranih naslovimo tudi vprašanja, kot so lastništva prehranskih proizvodnih obratov, samooskrbe, delovanja prehranske verige ipd.). Pri politični varnosti pa gre primarno za vprašanja, ki se nanašajo na človekove pravice in svoboščine, kršitve katerih se nanašajo na svobodo izražanja, združevanja in drugega nasilja države nad prebivalci z namenom, da posamezniku onemogoči svobodno uresničevanje svojih pravic in da si življenje oblikuje v skladu s prepričanji (UNDP, 1994). Zato v prihodnje raziskovanje ne bi škodilo (ponovno) vključiti vprašanj, ki se nanašajo na odnos med oblastjo in posamezniki (dogodki v času covid-19 kar sami kličejo po tem), druge dimenzije pa okrepiti z dodatnimi spremenljivkami oz. opise obstoječih varnostnih pojavov smiselno prirediti.

Tudi zadnje poročilo UNDP (2022) se zavzema za razširitev okvira človekove varnosti ob novi generaciji groženj, kot so npr. kibernetске grožnje, predvsem pa se zavzema za dodajanje solidarnosti k strategijam človekove varnosti. Pri tem solidarnost ni mišljena le kot dobrodelnost, ampak gre za poziv k prizadevanju za

človekovo varnost skozi »oči človeštva«. Problem človeštva namreč ni v pomanjkanju iznajdljivosti, sposobnosti, da bo našlo rešitve za probleme, ampak v nezmožnosti poistovetiti naše varnosti z varnostjo drugih. V tem smislu bi naj bili tudi nacionalni interesi na področju varnosti drugotnega pomena. Priznati je treba, da je poročilo v tem smislu odprtega duha in optimistično, a hkrati moramo opozoriti, da je – tako kot pri npr. globalnih okoljskih problemih – tudi pri (varnostnih) grožnjah potrebno iskreno skupno prizadevanje vseh držav. Tega pa v letu 2024 žal ne vidimo v izobilju, kar vlade držav spet usmerja bolj v zagotavljanje nacionalne varnosti, pri čemer jim znajo biti nekatera načela človekove varnosti prej v breme kot v pomoč.

Viri in literatura

- Agius, C. (2013). Social constructivism. V A. Collins (ur.), *Contemporary security studies* (str. 87–103). Oxford University Press.
- Balzacq, T. (2010). Constructivism and securitization studies. V M. D. Cavelty in V. Mauer (ur.), *The Routledge Handbook of Security Studies* (str. 56–72). Routledge.
- Hough, P. (2004). *Understanding global security*. Routledge.
- Human Security Initiative (2011). *Definition of human security*. <http://www.humansecurityinitiative.org/definition-human-security>
- Huysmans, J. (2002). Defining social constructivism in security studies: The normative dilemma of writing security. *Alternatives: Global, Local, Political*, 27(1), 41–62.
- Grizold, A. in Bučar, B. (2011). Izzivi sodobne varnosti: Od nacionalne in mednarodne do človekove varnosti. *Teorija in praksa*, 48(4), 827–851. http://dk.fdv.uni-lj.si/db/pdfs/tip2011_4_Grizold_Bucar.pdf
- Hampson, F. O. (2008). Human security. V P. D. Williams (ur.), *Security studies: An introduction* (str. 229–243). Routledge.
- Kaldor, M., Martin, M. in Selchow, S. (2007). Human security: A new strategic narrative for Europe, *International Affairs*, 83(2), 273–288. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2346.2007.00618.x>
- Malešič, M. (2012). Teoretske paradigme sodobne varnosti in okolje kot varnostno vprašanje. *Teorija in praksa*, 49(2), 264–282.
- Prezelj, I. (2008). Človekova varnost v teoriji in praksi. *Delo in varnost*, 53(6), 17–26.
- Smith, S. (2002). *The contested concept of security*. Institute of defence and strategic studies Singapore. http://dr.ntu.edu.sg/bitstream/handle/10220/4423/rsis-workpaper_31.pdf?sequence=1
- Sotlar, A. in Tominc, B. (2012). Zaznava deklarativnih virov ogrožanja nacionalne varnosti v slovenski družbi. *Varstvoslovje*, 14(3), 231–258. http://www.fvv.uni-mb.si/rV/arhiv/2012-3/02_Sotlar_Tominc.pdf
- Tadjbakhsh, S. (2005). *Human security: Concepts and implications - With an application to post-intervention challenges in Afghanistan*. https://www.sciencespo.fr/ceri/sites/sciencespo.fr.ceri/files/etude117_118.pdf
- Tsai, Y.-T. (2009). The emergence of human security: A constructivist view. *International Journal of Peace Studies*, 14(2), 19–33. <https://www.jstor.org/stable/41852991>
- Tominc, B. in Sotlar, A. (2017). Trendi percepcije javnosti do virov ogrožanja v lokalni skupnosti. V G. Meško, K. Eman in U. Pirnat (ur.), *Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: Varnost v lokalnih skupnostih – izsledki raziskovanja zaznav varnosti v Sloveniji: konferenčni zbornik* (1.

- izd.) (str. 17–25). Univerzitetna založba Univerze.
<http://press.um.si/index.php/ump/catalog/book/300>
- Tominc, B. in Sotlar, A. (2021). Policijsko delo (v skupnosti), ki ga radi spregledamo – študija primera sodelovanja policije in gasilcev. V G. Meško in I. Kokoravec (ur.), 7. *Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: policijsko delo v skupnosti in zagotavljanje varnosti v lokalnih skupnostih: konferenčni zbornik* (str. 151–166). Univerzitetna založba Univerze.
<https://doi.org/10.18690/978-961-286-534-4>
- Tominc, B. in Sotlar, A. (2022). Trajnostni razvoj podeželja kot strateškega vira za zagotavljanje stabilnosti in varnosti družbe. V G. Meško in I. Kokoravec (ur.), 8. *Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: Cilji trajnostnega razvoja in varnost v lokalnih skupnostih* (str. 147–162).
<https://press.um.si/index.php/ump/catalog/book/724>
- Tominc, B. in Sotlar, A. (2023). Zaznavanje varnostnih pojavov v slovenskih občinah: Je slovensko javno mnenje še vedno stabilno. V G. Meško in I. Kokoravec (ur.), 9. *Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: varnost v lokalnih skupnostih – dobre prakse, aktualne teme in raziskovanje varnosti v lokalnih skupnostih v zadnjem desetletju* (str. 79–89). Univerzitetna založba.
<https://press.um.si/index.php/ump/catalog/book/822>
- Trobbiani, R. (26. 4. 2013). *How should national security and human security relate to each other?* E-International Relations. <https://www.e-ir.info/2013/04/26/how-should-national-security-and-human-security-relate-to-each-other/>
- United Nations. (1987). *Report of the World Commission on Environment and Development: Our common future*. <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/5987our-common-future.pdf>
- United Nations Development Programme (UNDP). (1994). *Human development report 1994*. Oxford University Press.
<https://hdr.undp.org/system/files/documents/hdr1994encompletenostats.pdf>
- United Nations Development Programme (UNDP). (2022). *New threats to human security in the anthropocene: Demanding greater solidarity*. <https://hs.hdr.undp.org/pdf/srhs2022.pdf>
- Vogrin, A., Prezelj, I. in Bučar, B. (2008). *Človekova varnost v mednarodnih odnosih*. Fakulteta za družbene vede.

VEČDIMENZIONALNOST VARNOSTI, VEČFUNKCIONALNOST VARNOSTNIH ORGANIZACIJ IN PRIČAKOVANJA PREBIVALSTVA – KOMPLEKSNO SISTEMSKEGA ZAGOTAVLJANJA VARNOSTI V LOKALNI SKUPNOSTI

ANDREJ SOTLAR, BERNARDA TOMINC

Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede, Ljubljana, Slovenija
andrej.sotlar@um.si, bernarda.tominc@um.si

Varnost je večdimenzionalna, saj zajema odsotnost oziroma obvladljivost groženj na številnih področjih od kriminalitetnega in drugih notranjevarnostnih področij do zaščitno-reševalnega, obrambno-vojaškega in informacijskovarnostnega. Z grožnjami se spopadajo specializirane varnostne organizacije. Njihova številčnost, pristojnosti, pooblastila in delovanje na različnih ravneh odkrivajo vso kompleksnost systemskega zagotavljanja varnosti. To se še posebej pokaže v primeru večjih kriz, ki zahtevajo odziv več sektorjev. Ker mora država tovrstne kompleksne situacije predvideti in normativno-pravno urediti, se pogosto znajde pred dilemo, ali naj varnostne organizacije razvija v smeri eno- ali večfunkcionalnosti, in še posebej, kakšne pristojnosti naj jim dodeli. A zdi se, da je dilema vse bolj lažna, saj raziskave kažejo, da so prebivalci glede teh vprašanj zelo pragmatični in predvsem pričakujejo, da jim bo »nekdo« hitro in učinkovito priskočil na pomoč, manj ali skoraj nič pa se ne ukvarjajo z vprašanjem, ali je to tudi ustavno in zakonsko sprejemljivo.

DOI
[https://doi.org/
10.18690/um.fvv.6.2024.3](https://doi.org/10.18690/um.fvv.6.2024.3)

ISBN
978-961-286-875-8

Ključne besede:
večdimenzionalnost,
večfunkcionalnost,
kompleksnost,
systemske zagotavljanje
varnosti,
pričakovanja prebivalcev

Univerzitetna založba
Univerze v Mariboru

DOI
[https://doi.org/
10.18690/um.fvv.6.2024.3](https://doi.org/10.18690/um.fvv.6.2024.3)

ISBN
978-961-286-875-8

THE MULTIDIMENSIONALITY OF SECURITY, THE MULTIFUNCTIONALITY OF SECURITY ORGANISATIONS AND THE RESIDENTS' EXPECTATIONS – THE COMPLEXITY OF THE SYSTEMIC PROVISION OF SECURITY IN THE LOCAL COMMUNITY

ANDREJ SOTLAR, BERNARDA TOMINC

University of Maribor, Faculty of Criminal Justice and Security, Ljubljana, Slovenia
andrej.sotlar@um.si, bernarda.tominc@um.si

Keywords:
multidimensionality,
multifunctionality,
complexity,
systemic provision of
security,
residents' expectations

Security is multidimensional, as it includes the absence or controllability of threats in many areas, from criminal and other internal security areas to protection and rescue, defence and military and information security. Threats are dealt by specialised security organisations. Their number, competencies, powers and operation at different levels reveal all the complexity of the systemic provision of security. This is especially evident in the case of major crises that require the response of several sectors. Since the state must anticipate and regulate such complex situations, it is often faced with the dilemma of whether to develop mono- or multifunctional security organisations, and especially what powers should be assigned to them. It seems that the dilemma is getting false, as research shows that residents, above all, expect that "someone" will help them quickly and efficiently, while they are not so much concerned whether this is also constitutionally and legally acceptable.

University of Maribor Press

1 Uvod

V tretjem desetletju tretjega tisočletja se zdi, da se na mnogih področjih rušijo postulati (Shepherd, 2012), za katere smo še ne tako dolgo nazaj verjeli, da so večni. Na to najbolj vpliva hitro spreminjajoče se varnostno okolje, ki ga pogosto označujemo kar s pojmom »kriza«. Ta je v 21. stoletju – vsaj tako kaže – edina konstanta, ki zadeva enkrat eno, drugič drugo področje oziroma dimenzijo, hkrati pa ima multiplikatorski učinek, zaradi česar njene posledice slej ko prej dosežejo vse in vsakogar. Svetovna gospodarska in finančna kriza, migrantska kriza, pandemija covid-19, vojna v Ukrajini, izraelsko-palestinski konflikt, energetska kriza, teroristični napadi, kibernetični napadi, naravne in druge nesreče in še kakšna tovrstna »globalna« nadloga ustvarjajo občutek neobvladljivosti (ne)varnosti, pa naj jo opazujemo na individualni, nacionalni, mednarodni, ali kot v našem primeru, lokalni ravni. Zagotavljanje varnosti v družbi namreč ne poteka samo na različnih ravneh upravne organiziranosti države (nacionalna/državna, regionalna, lokalna), ampak tudi na različnih področjih, ki se v laični (pa tudi strokovni) javnosti istovetijo s pojmom »varnost«.

Čeprav za lastno varnost največ lahko storijo prebivalci sami, se v vsaki družbi pojavljajo tudi grožnje, ki jih ni mogoče obvladovati brez delovanja specializiranih varnostnih organizacij – od policije, vojske, obveščevalnih služb, civilne zaščite, gasilcev do zasebnega varovanja in drugih organizacij. Toda v zadnjem obdobju je celo sintagma »specializirana organizacija« na preizkušnji. Vsebina delovanja varnostnih organizacij, ki jo najbolj zamejujejo pristojnosti in pooblastila, se je namreč pomembno spremenila, zato se nekdanj striktna »delitev dela« med njimi ne zdi več tako zelo striktna. A varnostne organizacije si ne določajo nalog, pristojnosti in pooblastil same – za vsem tem stoji država, v določeni meri pa tudi lokalna samouprava. V pogojih, ko se večina varnostnih organizacij sooča s kadrovskega problemi, hkrati pa so krize kompleksne, torej večdimenzionalne, države iščejo ustrezne načine za njihovo učinkovito obvladovanje. Pri tem vse pogosteje naletijo tudi na čisto konceptualna vprašanja, kot so na primer, čemu je (naj bo) kakšna organizacija prvenstveno namenjena, kje še lahko pomaga in s kakšnimi pooblastili, kako je s podvajanjem pristojnosti, ali so pripadniki varnostnih organizacij ustrezno usposobljeni za opravljanje netipičnih nalog in podobno. In vse to ob dejstvu, da za vse represivne organizacije velja, da morajo strogo delovati v okviru zakonskega

okvira in da lahko opravljajo samo tiste naloge, ki so jim izrecno dovoljene oz. dodeljene.

V prispevku obravnavamo tradicionalne, netradicionalne in potencialne naloge /pristojnosti dveh državnih, lokalne in zasebne varnostne organizacije oz. dejavnosti: oboroženih sil, policije, občinskega redarstva in zasebnega varovanja ter opozarjamo na vse večji problem (konsistentnega) systemskega zagotavljanja varnosti na nacionalni in posledično lokalni ravni organiziranosti države.

2 Večdimenzionalnost kot glavna značilnost sodobne varnosti

Sodobno varnostno okolje ni tako predvidljivo, kot je bilo npr. pred štirimi ali petimi desetletji (npr. v času sprejemanja Helsinške sklepne listine), ko je bila grožnja z globalno, po možnosti jedrsko, vojno glavna skrb držav in njihovih prebivalcev, čeprav so v resnici prevladovali lokalni in regionalni vojaški konflikti. Vojna v Ukrajini in izraelsko-palestinski konflikt nas sicer opominjata na večno aktualnost vojaških groženj, a upamo si trditi, da gre pri njunem dojetju tudi za precejšnjo mero evropocentričnega dojetja problema, saj smo se Evropejci osvajalnih vojn v ali na pragu Evrope že nekoliko odvadili.

Države definirajo grožnje, za katere menijo, da so najbolj verjetne. To zapišejo v svoje strateške dokumente, za katere je značilno iskanje ravnovesja med abstraktnostjo in konkretnostjo grožnje. »Resolucija o strategiji nacionalne varnosti Republike Slovenije (ReSNV-2)« (2019) je tipičen tovrstni dokument, ki na prvi pogled ponuja (všečen) nabor groženj, ki pa si jih marsikatera lokalna skupnost, še manj pa posameznik marsikdaj težko prevedeta v svoj vsakdanjik. Občine tako vsaj delno poskušajo odgovoriti na varnostne izzive s svojimi občinskimi programi varnosti, ki spričo dejstva, da izhajajo iz »Zakona o občinskem redarstvu (ZORed)« (2006), varnostne problematike na lokalni ravni ne naslavljajo celostno, ampak predvsem z vidika vprašanj, ki jih v teoriji umeščamo v področje notranje varnosti. Potem pa so tu še prebivalci lokalne skupnosti, ki vsak po svoje občutijo grožnje, nevarnosti oz. (varnostne) pojave, kar vedno znova pokažejo tudi empirične raziskave (Tominc in Sotlar, 2017, 2018, 2019, 2023). Že na tej točki, torej na ravni referenčnega subjekta, se nam pokaže večdimenzionalnost varnosti.

Večdimenzionalnost lahko pokažemo tudi z razlago – danes politikom sicer zelo ljube teme – hibridnih groženj. Gre za grožnje, ki imajo lahko neposreden ali posreden vpliv na praktično vse in vsakogar, a so velikokrat – dokler nas ne prizadenejo – precej neoprijemljive. »ReSNV-2« (2019) jih (pravilno) ne definira kot novo obliko groženj, ampak kot »implikacijo že obstoječih subverzivnih oblik, katerih hitrost, obseg in pogostost pojavljanja so se s pomočjo sodobnih tehnologij okrepili«. Značilnost hibridnih groženj je večdimenzionalnost in horizontalna razpršenost, kar se izraža v mnogih vidikih, od političnodiplomatskega, informacijskega, vojaškega, gospodarskega, finančnega, obveščevalnega do pravnega vidika. V praksi gre za medsebojno povezano, kompleksno in nepredvidljivo uporabo prikrite ali odkrite kombinacije tradicionalnih in neregularnih vojaških in civilnih ter kriminalnih metod in sredstev, ki jih vodijo in izvajajo državni in nedržavni akterji, ki uporabljajo različne metode, vrste in načine hibridnega delovanja, njihovo delovanje pa je usmerjeno v šibke točke ciljane države ali družbe, z namenom destabilizacije, povzročanja zmede in povečanja ranljivosti, za doseganje lastnih geopolitičnih interesov in vpliva (»ReSNV-2«, 2019). Primer uporabe kibernetских napadov, ki jih je bila deležna Slovenija v zadnjem času¹, kaže, da lahko tudi »nacionalni« vir ogrožanja, hitro postane »lokalni« in »individualni« – končne posledice namreč vedno prizadenejo ljudi.

In ne nazadnje omeniti moramo še eno dimenzijo varnosti, in sicer najpomembnejšo (če predpostavimo, da na večino groženj nimamo vpliva, da bi jih preprečili) – organizacije in njihove pristope, s katerimi se bo družba v najširšem pomenu (se pravi tako država kot lokalna skupnost in posameznik) odzvala na dejanske in potencialne grožnje. Premalo določni smo, če rečemo, da se mora na grožnje (še posebej hibridne) odzvati celotni sistem nacionalne varnosti, z vsemi svojimi podsistemi oz. prvini (Sotlar idr., 2020). Ali kot je to predvideno glede hibridnih groženj v resoluciji: »Republika Slovenija bo hibridne grožnje ter z njimi povezana tveganja naslavljala s celovitim, medsektorskim in nadresorskim pristopom in sodelovanjem, vključujoč vse ravni države in družbe.« (»ReSNV-2«, 2019) Težava je v detajlih, v našem primeru v implementaciji, saj »vse ravni države in družbe« v praksi pomeni, da se računa predvsem na varnostne organizacije, še najraje tiste tradicionalne, kot so policija, obveščevalne službe in vojska, v zadnjem času tudi

¹ Več o napadih glej v Polletno poročilo o kibernetских incidentih in napadih, 2023-2, ki ga pripravlja Urad Vlade Republike Slovenije za informacijsko varnost (URSIV), ki spremlja incidente in kibernetские napade na strukture, ki so nujne za nemoteno delovanje države ali za zagotavljanje nacionalne varnosti (URSIV, 2024).

službe s področja kibernetске varnosti, ki pa si delijo eno pomembno skupno lastnost – gre za državne, centralizirane in bolj ali manj represivne organizacije. Zanje pa še posebej velja, da smejo (in morajo) opravljati samo tiste naloge, ki so jim izrecno določene v zakonih, kar pomeni, da je njihova *ad hoc* uporaba onemogočena, zato mora biti njihovo angažiranje pri netipičnih nalogah pravočasno predvideno (domišljeno) in zakonsko urejeno.

3 Naloge varnostnih organizacij v Sloveniji – tradicionalne in vendar več kot to

Kot rečeno, nas v naši razpravi zanimajo štiri varnostne organizacije oz. dejavnosti, in sicer policija, Slovenska vojska, občinsko redarstvo in zasebno varovanje. Gre za kombinacijo državnih, lokalnih in zasebnih varnostnih entitet, ki pa delujejo tako na državni kot lokalni ravni. Ko gre za policijo, Slovensko vojsko in zasebno varovanje, govorimo celo o najštevilčnejših entitetah na širšem področju zagotavljanja varnosti (namenoma smo izpustili civilno zaščito in gasilstvo, ki delujeta »samo« v sistemu varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami). Po drugi strani se občinsko redarstvo po številu svojih pripadnikov lahko primerja zgolj s kakšnim srednje velikim zasebnovarnostnim podjetjem ali veliko policijsko enoto, toda ker gre za edino lokalno policijsko/varnostno/nadzorstveno organizacijo, ki je v domeni lokalnih samouprav (občin) in predstavlja težišče občinskih programov varnosti, je relevantno tudi za našo razpravo. Podatki o številu pripadnikov obravnavanih organizacij so prikazani v tabeli 1.

Tabela 1: Število pripadnikov policije, Slovenske vojske, občinskih redarjev in zasebnovarnostnega osebja

Organizacija/dejavnost	Število
Policija	8.162 ²
Slovenska vojska	6.201 ³
občinski redarji	276 ⁴
zasebnovarnostno osebje	cca 6.300 v 165 podjetjih ⁵

² Samo policistov (pooblaščenih oseb) je bilo 7.083. Podatek je z dne 31. 12. 2023 (Policija, 2023j).

³ Gre za poklicne pripadnike oz. stalno sestavo Slovenske vojske. Samo vojaških oseb (vojakov, podčastnikov, častnikov in vojaških uslužbencev) je bilo 5.781. Podatek je za maj 2024 (Slovenska vojska, 2024).

⁴ Podatek je z dne 31. 12. 2023 in pridobljen neposredno od Ministrstva za javno upravo (e-poštno sporočilo).

⁵ Gre za imetnike službenih izkaznic, ki jih nosijo varnostniki, varnostni tehniki, operaterji varnostno-nadzornih centrov, pooblaščen inženirji varnostnih sistemov in varnostni menedžerji oz. odgovorne osebe. Pri varnostnem

3.1 Policija

Temeljne naloge policije definira 4. člen »Zakona o nalogah in pooblastilih policije (ZNPPol)« (2013), nanašajo pa se predvsem na varovanje življenja, osebne varnosti in premoženja ljudi; preprečevanje, odkrivanje in preiskovanje kaznivih dejanj in prekrškov ter odkrivanje in prijemanje storilcev kaznivih dejanj in prekrškov; vzdrževanje javnega reda; nadzor in urejanje prometa; nadzor državne meje; naloge v zvezi z gibanjem in prebivanjem tujcev; varovanje določenih oseb, prostorov, objektov in okolišev objektov; naloge ob naravnih in drugih nesrečah; in druge naloge, določene v »ZNPPol« (2013) in drugih predpisih. Zakon tudi določa, da policija pri opravljanju nalog sodeluje s posamezniki in skupnostjo ter izvaja preventivno dejavnost.

Na osnovi predstavljenih nalog lahko sklepamo, da policija opravlja naloge v okviru sistema notranje varnosti, vendar ne izključno, saj opravlja tudi naloge ob naravnih in drugih nesrečah. Celo več – je ena izmed pomembnejših organizacij v sistemu varstva pred naravnim in drugimi nesrečami (Sotlar idr., 2020). Toda njena večfunkcionalnost (malce prikrito) izhaja tudi iz določb 107. člena »Zakona o organiziranosti in delu v policiji (ZODPol)« (2013), ki opredeljuje delovanje policije ob naravnih in drugih nesrečah, v krizi,⁶ vojnem ali izrednem stanju. Policija se namreč pripravlja, opremi in usposablja tudi za tovrstne varnostne razmere. V primerih naravnih in drugih nesreč velikega obsega in drugih izjemnih okoliščinah, krizi, vojnem ali izrednem stanju opravlja policija naloge s svojega delovnega področja tako, da nastalim razmeram oziroma okoliščinam prilagaja svojo organiziranost, oblike in metode dela ter načine delovanja in sodelovanja. Ukrepe kriznega odzivanja v okviru pristojnosti policije, njihov obseg in trajanje določi vlada, Državni zbor RS pa lahko ob razglasitvi vojnega ali izrednega stanja na predlog vlade odloči o vključevanju policije v dejavnosti za zagotovitev varnosti RS. Čeprav to nikjer (v zakonu ali kakšnem drugem dokumentu) ni eksplicitno omenjeno, »prilagajanje organiziranosti, oblik in metod dela ter načina delovanja in sodelovanja« namiguje na potencialno izvajanje vojaške funkcije policije v morebitni vojni!

osebju gre za oceno za leto 2024, pri številu zasebnovarnostnih podjetij pa za stanje na dan 7. 5. 2024 (Ministrstvo za notranje zadeve [MNZ], 2024).

⁶ »ZODPol« (2013) krizo definira kot »nastanek izrednih oziroma izjemnih varnostnih dogodkov, pojavov, razmer, stanj in situacij, ki ogrožajo notranjo, nacionalno in mednarodno varnost oziroma lahko vodijo v vojno ali izredno stanje, policija pa mora za njihovo obvladovanje in zaradi nujnosti oziroma za zagotovitev varnosti, zavarovanja vitalnih interesov in pomembnih dobrin družbe v skladu s predpisi, načrti ter načeli in pravili mednarodnega prava uvesti in izvajati ukrepe kriznega odzivanja«.

3.2 Slovenska vojska

Tudi Slovenska vojska ima v zakonu določene klasične in nekatere manj tradicionalne naloge. »Zakon o obrambi (ZObr-UPB-1)« (2004) določa naslednje naloge: izvajanje vojaškega izobraževanja in usposabljanja za oborožen boj in druge oblike vojaške obrambe; zagotavljanje potrebne ali zahtevane pripravljenosti; izvajanje vojaške obrambe ob napadu na državo; sodelovanje pri zaščiti in reševanju ob naravnih in drugih nesrečah; izvrševanje obveznosti, ki jih je država sprejela v mednarodnih organizacijah in z mednarodnimi pogodbami; in sodelovanje s policijo pri širšem varovanju državne meje v notranjosti državnega ozemlja v skladu z načrti in po predhodni odločitvi vlade.

Zadnje omenjeno nalogo, ob sodelovanju pri zaščiti in reševanju, kjer je tudi uradno del sistema varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami, lahko okvalificiramo kot netipično, z njo pa Slovenska vojska skozi mala vrata stopa celo na področje delovanja sistema notranje varnosti. Ne nazadnje je nalogo sodelovanja pri varovanju državne meje Slovenska vojska dobila šele leta 2004, in sicer potem, ko se je država nekaj let pred tem prvič srečala z izrazito povečanim številom ilegalnih prestopov državne meje. V dveh desetletjih je bilo tovrstno (so)delovanje s policijo dodobra preizkušeno v praksi in prav po zaslugi migrantskega vala v letu 2015 dobilo tudi nadgradnjo. Ta se kaže v spremembi zakona o obrambi, ki omogoča, da pripadniki Slovenske vojske pri opravljanju nalog varovanja državne meje, če to zahtevajo varnostne razmere, izvajajo tudi izjemna, v teoriji bi jim lahko rekli policijska, pooblastila. Tako lahko opozarjajo, napotujejo, začasno omejujejo gibanje oseb in sodelujejo pri obvladovanju skupin in množic. O tem odloča Državni zbor RS na predlog vlade z dvotretjinsko večino glasov (»ZObr-UPB-1«, 2004: 37.a člen). Resnici na ljubo se je do zdaj (kljub večkratnim pobudam različnih politikov) to zgodilo samo enkrat, in sicer leta 2016. Če kaj, potem lahko tovrstne naloge Slovenske vojske z uporabo policijskih pooblastil⁷ determinirajo njeno večfunkcionalnost.

⁷ Policijska pooblastila imajo sicer tudi pripadniki vojaške policije, vendar z omejeno stvarno in krajevno pristojnostjo ter niso predmet naše obravnave. Nobenega dvoma pa ni, da so najboljše usposobljeni za izvajanje »policijskih« nalog v Slovenski vojski.

3.3 Občinsko redarstvo

Čeprav so določeni nastavki občinskih/komunalnih redarstev obstajali že v socializmu, je v samostojni Sloveniji predvsem »Zakon o lokalni samoupravi (ZLS)« (1993) na ramena občin naložil odgovornost, da urejajo promet v občini ter opravljajo naloge občinskega redarstva in to tako, da organizirajo komunalno-redarstvene službe in skrbijo za red v občini. Sledila je določitev pristojnosti lokalnih skupnosti in pooblastil občinskih redarstev v »Zakonu o varnosti cestnega prometa (ZVCP)« (1998) (Sotlar in Dvojmoč, 2015). Leta 2006 so bile naloge (in pooblastila) podrobneje določene z »Zakonom o občinskem redarstvu (ZORed)« (2006), ki hkrati določa, da je občinsko redarstvo tudi prekrškovni organ občine oziroma občin, ustanoviteljic medobčinskih redarstev.

Občinsko redarstvo (oziroma mestno redarstvo, če gre za mestno občino) skrbi za javno varnost in javni red na območju občine (ali več občin, če gre za medobčinsko redarstvo), njegove naloge oz. pristojnosti pa v osnovi določa 3. člen »ZORed« (2006), in sicer: nadzorovati varen in neoviran cestni promet v naseljih; varovati ceste in okolje v naseljih in na občinskih cestah zunaj naselij; skrbeti za varnost na občinskih javnih poteh, rekreacijskih in drugih javnih površinah; varovati javno premoženje, naravno in kulturno dediščine; in vzdrževati javni red in mir. Poleg tega lahko občinsko redarstvo opravlja tudi naloge, ki jih določajo predpisi občin. Naloge občinskim redarjem nalagajo tudi »Zakon o varstvu javnega reda in miru (ZJRM-1)« (2006), »Zakon o pravilih cestnega prometa« (ZPrCP-UPB7)« (2021), »Zakon o cestah« (ZCes-1)« (2010), »Uredba o izvajanju izvedbene uredbe Komisije (EU) o pravilih in postopkih za upravljanje brezpilotnih zrakoplovov« (2020), »Zakon o zaščiti živali« (ZZZiv)« (2013) in »Zakon o omejevanju uporabe tobaknih in povezanih izdelkov« (ZOUTPI)« (2017). Občinski redarji imajo podobna pooblastila kot zasebni varnostniki, pri čemer se določena uporabljajo na način, kot je določen za policiste. Za občinsko redarstvo sicer lahko potrdimo, da so tipična organizacija sistema notranje varnosti, hkrati pa ne moremo zanikati, da občinski redarji opravljajo precej raznovrstne naloge in pristojnosti, ki se z leti počasi širijo.

3.4 Zasebno varovanje

Zasebno varovanje ima v Sloveniji približno petintridesetletno zgodovino, čeprav so določeni nastavki zasebnega varovanja obstajali tudi v času socializma (Sotlar in Čas, 2011). Leta 1994 je bila dejavnost prvič urejena z zakonom, leta 2003 drugič,

trenutno pa velja zakon, ki je bil sprejet leta 2011. »Zakon o zasebnem varovanju (ZZasV-1)« (2011) definira zasebno varovanje kot varovanje ljudi in premoženja na varovanem območju, določenem objektu ali prostoru pred nezakonitimi dejanji, poškodovanjem ali uničenjem z varnostnim osebjem ter sistemi tehničnega varovanja. Gre za gospodarsko dejavnost, namenjeno varovanju ljudi in premoženja, ki jo Republika Slovenija ureja v javnem interesu z namenom varovanja javnega reda, javne varnosti, varstva naročnikov, tretjih oseb in varnostnega osebja, ki neposredno opravlja dejavnost.

Trenutno se zasebno varovanje v Sloveniji izvaja v osmih oblikah, za katere morajo zasebnovarnostna podjetja od MNZ pridobiti licence (Sotlar idr., 2022). Konkretno naloge, ki jih opravljajo zasebni varnostniki, izhajajo iz določb pogodbe, ki jo naročnik sklene z zasebnovarnostnim podjetjem, vendar te ne morejo obiti bistva oblik/licenc varovanja, ki jih določa »ZZasV-1« (2011). Oblike varovanja/licence so varovanje ljudi in premoženja; varovanje oseb; prevoz in varovanje gotovine ter drugih vrednostnih pošiljk; varovanje javnih zbiranj; varovanje prireditev v gostinskih lokalih; upravljanje z varnostno-nadzornim centrom; načrtovanje sistemov tehničnega varovanja; in izvajanje sistemov tehničnega varovanja.

Zasebnovarnostna podjetja lahko danes delajo praktično za katerega koli zasebnega ali javnega naročnika, za enkrat so izjeme samo Slovenska obveščevalno-varnostna agencija in zavodi za prestajanje kazni zapora. Po drugi strani zasebnovarnostna podjetja varujejo tudi objekte kritične infrastrukture in objekte posebnega pomena za obrambo in varnost. Poleg tega se mnoga ukvarjajo tudi s požarnim varovanjem, v času ukrepov za zaježitev epidemije covida-19 pa je njihovo varnostno osebje odigralo eno ključnih, čeprav prezrtih nalog varovanja in zaščite prebivalstva (Sotlar in Dvojmoč, 2021). Naloge zasebnega varovanja tako ne moremo več ozko vezati samo na sistem notranje varnosti, ampak se vključujejo tudi na področje varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami.

4 Večfunkcionalnost ključnih varnostnih organizacij – nekaj primerov iz slovenske prakse

Nobena teorija in nobena raziskava ne dajeta toliko dokazov o večfunkcionalnosti varnostnih organizacij kot njihovo delovanje v vsakdanjem življenju. Vsakokratna (varnostna) situacija oz. kriza je tista, ki determinira obseg in vsebino odziva

varnostnih organizacij, seveda znotraj njihovih zakonskih pristojnosti. V nadaljevanju so predstavljene nekatere naloge, ki sta jih v zadnjih letih izvajali policija in Slovenska vojska.

Čeprav se na prvi pogled morda ne zdi, opravlja policija tudi vse več ne tipično (tradicionalnih) policijskih nalog, ki jih ne predpisuje obsežna zakonodaja. Poslanstvo policijskega poklica je tudi ali predvsem v pomoči ljudem. Letalska policijska enota je zanesljiv partner pri izvajanju humanitarnih nalog in se je doslej izkazala že v mnogo primerih. Ob tem najprej pomislimo na enoto, ki nudi ponesrečenim in obolelim helikopterski nujni medicinski prevoz. Leta 2023 je policija pomagala reševati ponesrečene ob snežnem plazju na Mojstrovki, poleti 2023 pa je ob poplavih katastrofalnih razsežnosti nudila pomoč s štirimi helikopterji in v nekaj dneh rešila 286 ljudi in deset živali ter prepeljala 45 specialistov z različnih delovnih področij in več kot 13 ton hrane, goriva in drugega tovora na prizadeta območja širom Slovenije (Policija, n. d. a; 2023b). Leta 2022 je letalska enota slovenske policije v gorskih reševalnih akcijah nudila pomoč 129 osebam (Policija, 2023a). Najobsežnejše in najbolj zahtevno je bilo prav gotovo reševanje 18 pohodnikov po udaru strele na Triglavu ter obvladovanje požara na Krasu (gašenje požara, pregledovanje terena za odkrivanje žarišč in usmerjanje gasilcev) (Policija, n. d. a; 2022, 2023b). V tej naravni nesreči je policija za gašenje požara in oskrbo gasilcev z vodo uporabila tudi vodni top (Policija, 2022), ki se običajno uporablja za obvladovanje množic. Leto kasneje pa je vodni top policija uporabila za čiščenje cest (Policija 2023i). Za opravljanje zaščitno-reševalnih nalog ob poplavih so policisti uporabljali tudi brezpilotne letalnike (Policija, 2023i).

Policisti ob vsakdanjem delu pogosto opravijo še ogromno na videz majhnih nalog, ki lahko na koncu rešijo življenja (pomoč nenadoma obolelih, rojevanje na poti, pogovori s samomorilci ipd.). Pomembno vlogo imajo tudi pri izobraževanju (preventivni projekti Kreakcija, Šolar na smučih, Dnevi medgeneracijskega sožitja 2022) (Policija, 2022b; 2024a; 2024b), strokovnih posvetih (E-zloraba otrok, Dnevi varstvoslovja, Nasilje (v družini), Mladi in kriminal) in usposabljanju (vaja gašenje v naravnem okolju 2023) (Policija, 2023c; 2023d; 2023f; 2023g; 2023h).

Letalska enota pomaga tudi ob humanitarnih nalogah v tujini (npr. poplave v Bosni in Hercegovini leta 2014) in nalogah usposabljanja policijskih enot za potrebe zaščite reševanja in pomoči (v Severni Makedoniji leta 2023) (Policija, n. d. a; 2023b).

Slovenska vojska je zunaj obrambnega sistema že leta zelo prisotna s svojo helikoptersko enoto. Helikopterske posadke Slovenske vojske so samo avgusta 2023 za potrebe reševanj v gorah, helikopterskih nujnih medicinskih prevozov⁸ in pomoči pri poplavih skupaj naletele 326 ur (Slovenska vojska, 2023). Statistika med letoma 2015 in 2023 kaže, da se je posredovanje posadk letalstva Slovenske vojske za prevoz poškodovanih ali obolelih v primerljivem obdobju med letoma 2015 in 2021 skoraj potrojilo (180 poškodovanih ali obolelih in naletenih 190 ur v letu 2015; 476 poškodovanih ali obolelih in naletenih 530 ur) (Slovenska vojska, 2023a). Izjema je seveda leto 2023, ko je število posredovanj zaradi največjih poplav v zgodovini Slovenije naraslo za 4-krat (986 poškodovanih ali obolelih in naletenih 750 ur) (Slovenska vojska, 2023a). Slovenska vojska pa je poleg tega na prizadetih območjih z moštvom in materialnimi sredstvi (pri zaščiti in reševanju ljudi, evakuaciji, oskrbo z najnujnejšimi življenjskimi potrebščinami, pitno vodo, hrano in zdravili, sanitetnega materiala, pri reševanju materialnih sredstev, gradnji mostov, prevozu delavcev vzdrževalnih služb in tovora ter goriva na nedostopna območja s kombiniranimi gradbenimi stroji, bagri, tovornimi in bojnimi vozili, sodelovala pri vzorčenju in identifikaciji nevarnih snovi, gradila zaščitne nasipe ipd.) pomagala skladno z navodili Uprave RS za zaščito in reševanje (Slovenska vojska, 2023b; 2023c; 2023d; 2023e), in sicer skladno z Načrtom delovanja SV pri zaščiti, reševanju in pomoči ob naravnih in drugih nesrečah z imenom Vihra (Slovenska vojska, 2023e). Po sami nesreči pa so z brezpilotnimi zmogljivostmi sodelovali pri izvajanju nadzora nad plazovitimi območji, ki so se pojavila kot posledica poplav (Slovenska vojska, 2023d).

Slovenska vojska je s svojo letalsko enoto intenzivno sodelovala še v eni veliki naravni nesreči, ki je prizadela Slovenijo v zadnjih letih, to je pri gašenju velikega požara 2022 na Krasu, pri čemer so naleтели 240 ur (Slovenska vojska, 2022c).

Slovenija je pogosto žrtev še ene vrste naravne nesreče, to je suša in tudi v teh primerih je Slovenska vojska dejavna, in sicer za oskrbo s pitno vodo, kot je to bilo poleti 2022 v slovenski Istri (Slovenska vojska, 2022d).

⁸ Slovenija namenskih helikopterjev za reševanje in pomoč nima, zato se helikopterska nujna medicinska pomoč že dobrih 27 let izvaja s helikopterji Slovenske vojske in Policije.

Od velikih varnostnih dogodkov zadnjih let velja omeniti še vlogo Slovenske vojske ob t. i. migrantski krizi, ko je šlo za poglobljeno sodelovanje med policijskim in vojaškim delom za učinkovitost celovitega pristopa pri zagotavljanju obrambe in varnosti Republike Slovenije (Slovenska vojska, 2022a) skladno s 37.a členom »ZObr« (2004). Delovanje na meji se je izkazalo kot odlična priložnost za preverjanje, prilagajanje in urjenje taktik, ki omogočajo učinkovito izvajanje nalog tudi na področju nezakonitih prestopov državne meje, poleg tega pa so posebne enote (Specializirana enota vojaške policije, Posebna enota za specialno taktiko ipd.) izkoristile priložnost za urjenje postopkov protiterorističnega in protidiverzantskega delovanja, usposabljanje vodnikov službenih psov ipd. (Slovenska vojska, 2022b). Opravljali so tudi inženirske naloge pri urejanju poti za lažje patroljiranje, samostojne opazovalnice, zagotovili helikopter in brezpilotne letalnike za opazovanje obmejnega območja (Slovenska vojska, 2021b). V teh nalogah Slovenska vojska sodeluje na podlagi Operativno-taktičnega načrta sodelovanja Slovenske vojske in policije pri širšem varovanju državne meje (Slovenska vojska, 2021b). Slovenska vojska je po koncu migrantske krize dobila tudi nalogo odstranjevanja žičnate ograje (M. V., 2023), ki je bila postavljena z namenom reguliranja in obvladovanja ilegalnih migracij.

Neopažena ni ostala niti vloga Slovenske vojske v zdravstveno epidemiološki krizi, ko je vojaška zdravstvena enota nudila pomoč zdravstvenim vrstam v boju z epidemijo covid-19 (jemanje brisov, razkuževanje, prevozi, cepljenje, zagotavljanje toplih obrokov, laboratorijske analize, mobilna bolnišnica, letalski prevozi državljanov in medicinske opreme ipd.) (Slovenska vojska, 2020a; 2020b; 2020c; 2020d; 2021a).

Slovenska vojska tudi v prihodnje načrtuje aktivno izvajanje nalog, ki imajo značaj civilno-vojaškega sodelovanja. Tako vsaj izhaja iz Predloga vojaške strategije (2024), ki je bil februarja 2024 predstavljen strokovni in laični javnosti. Dokument ugotavlja, da »podpora drugim elementom nacionalnovarnostnega sistema ni osnovna naloga Slovenske vojske, vendar je ta z delom svojih sil in sredstev vedno pripravljena sodelovati z njimi z namenom krepitev nacionalne odpornosti«. Tako bo Slovenska vojska posebno pozornost namenila sodelovanju pri zaščiti, reševanju in pomoči ter sinergiji delovanja z notranjo varnostjo. To naj bi okrepilo zaščito in varnost ljudi ter prispevalo k stabilnemu in varnemu okolju. Vojaška obramba se dopolnjuje s civilno obrambo, kar omogoča doseganje sinergijskih učinkov pri spoprijemanju

tako z vojaškimi kot nevojaškimi grožnjami. Slovenska vojska bo s prilagodljivo organizacijsko strukturo pripravljena na stalno, učinkovito in integrirano delovanje z drugimi deležniki sistema nacionalne varnosti in sodelovanje z lokalnimi skupnostmi. Tako bo prispevala k pripravljenosti državljanov za obrambo države ter k ozaveščenosti in odpornosti družbe.

Glede na številne primere delovanja policije in Slovenske vojske onkraj svojih klasičnih nalog ne preseneča mnenje prebivalcev in policistov, ki so za potrebe programske skupine Varnost v lokalnih skupnostih⁹ odgovarjali na vprašanje o tem, katere naloge naj bi prvenstveno izvajala Slovenska vojska. Rezultati so prikazani v tabeli 2.

Tabela 2: Naloge Slovenske vojske skozi oči prebivalcev in policistov

	populacija	<i>N</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>SN</i>
Slovenska vojska naj varuje državo pred morebitnim zunanjim napadalcem.	policisti	460	3,77	1,311	0,061
	prebivalci	1143	4,23	1,032	0,031
Slovenska vojska naj sodeluje v mednarodnih mirovnih in humanitarnih operacijah.	policisti	458	3,90	1,119	0,052
	prebivalci	1141	4,05	1,059	0,031
Slovenska vojska naj pomaga policiji pri zagotavljanju reda in varnosti, vendar brez policijskih pooblastil.	policisti	459	2,88	1,351	0,063
	prebivalci	1145	3,66	1,249	0,037
Slovenska vojska naj pomaga policiji pri zagotavljanju reda in varnosti, vendar s policijskimi pooblastili.	policisti	458	2,50	1,382	0,065
	prebivalci	1144	3,29	1,392	0,041
Slovenska vojska naj pomaga policiji pri varovanju meje pred prehodi ilegalnih migrantov.	policisti	458	3,64	1,327	0,062
	prebivalci	1140	4,06	1,082	0,032
Slovenska vojska se naj bori proti terorizmu.	policisti	459	3,49	1,380	0,064
	prebivalci	1145	4,09	1,080	0,032
Slovenska vojska naj pomaga ob naravnih in drugih nesrečah.	policisti	457	4,35	1,011	0,047
	prebivalci	1144	4,42	0,869	0,026
Slovenska vojska naj sodeluje pri gradnji cest in drugih javnih delih.	policisti	460	2,86	1,470	0,069
	prebivalci	1145	3,18	1,458	0,043

Lestvica: 1 – sploh se ne strinjam, 5 – se popolnoma strinjam

Če bi torej vprašali prebivalce, naj bi Slovenska vojska predvsem pomagala ob naravnih in drugih nesrečah ($M = 4,42$), varovala državo pred morebitnim zunanjim napadalcem ($M = 4,23$), se borila proti terorizmu ($M = 4,09$), pomagala policiji pri varovanju meje pred prehodi ilegalnih migrantov ($M = 4,06$) in sodelovala v mednarodnih mirovnih in humanitarnih operacijah ($M = 4,05$). Bistveno manj

⁹ V okviru terenskega raziskovanja z namenom doseganja raziskovalnih ciljev *Programske skupine Varnost v lokalnih skupnostih: primerjava ruralnih in urbanih okolij* je bila spomladi 2022 izvedena anketa med 1.145 prebivalci in 463 policisti, in sicer v 24 občinah v Sloveniji.

prebivalci podpirajo Slovensko vojsko pri morebitni pomoči policiji pri zagotavljanju reda in varnosti, čeprav brez policijskih pooblastil ($M = 3,66$) in še manj z njimi ($M = 3,29$). Zgolj šibko pa prebivalstvo podpira Slovensko vojsko pri morebitni gradnji in drugih javnih delih ($M = 3,18$). Če izvzamemo boj proti terorizmu, ki je kot kaznivo dejanje najprej naloga policije, in dejstvo, da Slovenski vojski kot primarno ne priznajo naloge nacionalne obrambe, lahko rečemo, da prebivalci Slovenije precej dobro razumejo poslanstvo sodobnih oboroženih sil, čeprav pri tem niso tako tankočutni kot policisti.

Policisti so glede vseh nalog Slovenske vojske izrazili manjše strinjanje z navedenimi nalogami kot prebivalci. Policistom je še posebej tuja ideja, da bi jim Slovenska vojska pomagala pri zagotavljanju reda in varnosti, pri čemer bi smeli uporabljati policijska pooblastila ($M = 2,50$), pa tudi, če ne bi imeli policijskih pooblastil, to zanje ne bi bilo sprejemljivo ($M = 2,88$). Tudi policisti Slovensko vojsko očitno vidijo kot nekakšno pomožno civilno zaščito ($M = 4,35$), pa tudi sodelovanju Slovenske vojske v mednarodnih operacijah ($M = 3,90$) dajejo majhno prednost pred nalogo nacionalne obrambe ($M = 3,77$). Lahko zaključimo, da so policisti precej bolj občutljivi, ko gre za opravljanje netipičnih nalog Slovenske vojske, kar je možno pojasniti tudi z njihovim poznavanjem/zavedanjem o pooblastilih, ki jih določene naloge predpostavljajo.

5 Razprava

Iz zapisanega izhaja, da v Sloveniji *de facto* že obstaja večfunkcionalnost večine varnostnih organizacij. V tem smislu sledijo trendom drugod po svetu. Transformacijo doživljajo predvsem oborožene sile, vsaj o njih najpogosteje poročajo avtorji (Berndtsson idr., 2015; Edmunds, 2006; Garb, 2019; Goldby idr., 2018; Martínez, 2022). Razloge za transformacijo vidijo kot posledico prilagajanja spremenjenim varnostnim razmeram, a tudi kot posledico zavestne politične odločitve o novem, večfunkcionalnem poslanstvu oboroženih sil, ki naj, da bodo legitimne, vseskozi služijo ljudem, tudi ko ne izvajajo tradicionalnih (bojnih) nalog. A ne spreminjajo se samo naloge oboroženih sil. Z njimi je na preizkušnji tudi vojaška identiteta, saj se vsi vojaki – »bojevniki« ne počutijo dobro v bolj »civilni« vlogi (Garb, 2019).

Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces – DCAF (2015) nazorno pojasnjuje, kako so se oborožene sile v zadnjih desetletjih spremenile. V preteklosti so oborožene sile igrale širšo vlogo, ne le v smislu zaščite nacionalnega ozemlja pred invazijo, ampak tudi v smislu potencialnega vodenja ofenzivnega bojevanja, včasih v okviru vojaških zavezništev. Vendar pa sčasoma ofenzivno vojskovanje postane vse redkejšo, dejanja agresije pa so po mednarodnem pravu nezakonita. Tudi zaradi teh trendov je primarni namen oboroženih sil (še vedno) nacionalna obramba. Oborožene sile pa vse pogosteje opravljajo naloge, s katerimi se zagotavlja notranja varnost in stabilnost. V preteklosti je bila ta vloga pogosto omejena na odzivanje na nasilne notranje grožnje, kadar notranje varnostne sile (policija) niso bile več kos na primer upornikom ali separatistom. Sodobne grožnje notranji varnosti kot tudi profesionalizacija vojske in njene spreminjajoče se vloge v družbi pa prispevajo k temu, da so oborožene sile vse pogosteje vpoklicane za posredovanje v situacijah, kjer pridejo do izraza njihova organizacija, velikost, oprema ali zmogljivosti, zato so zelo primerne za dopolnitev primarno civilnih operacij. Naloge oboroženih sil na področju notranje varnosti lahko vključujejo pomoč pri izvajanju policijskega dela (npr. kazenski pregon, operacije za zagotavljanje javnega reda, mejni nadzor, nadzor mamil, preiskave kriminalitete, kibernetске operacije, zbiranje podatkov); zaščito in reševanje ob naravnih in drugih nesrečah; varnostno-zaščitne naloge (na primer kritične infrastrukture, pomembnih oseb ali velikih javnih dogodkov); naloge pomoči, ki niso povezane z varnostjo (npr. iskanje in reševanje, usposabljanje in spremljanje, oprema in zagotavljanje prostorov, znanstvene raziskave, varstvo okolja); razvojne naloge (npr. infrastrukturni in inženirski projekti, pomoč pri spravilu letine, izobraževalni programi). Oborožene sile vse pogosteje sodelujejo tudi na področju zagotavljanja mednarodne varnosti, na primer v mirovnih misijah ter odzivih na transnacionalne varnostne grožnje, kot so proliferacija orožja, terorizem, organizirana kriminaliteta in kibernetске grožnje. Nove vloge in odgovornosti ustvarjajo priložnosti, da oborožene sile razširijo svoje kompetence, s tem pa tudi dokažejo svojo pomembnost. A nove vloge ustvarjajo tudi nove zahteve do oboroženih sil, za katere ni nujno, da so ustrezno pripravljene, hkrati pa ustvarjajo nova tveganja za zlorabo moči, vključno z militarizacijo kazenskega pregona, neprimerno uporabo vojaške sile, vmešavanjem vojske v politične zadeve, neuravnoteženim financiranjem obrambnega in notranjevarnostnega sektorja ter negativnimi vplivi na pripravljenost oboroženih sil za primarno nalogo, to je nacionalno obrambo (DCAF, 2015). Vsekakor je zanimivo, da DCAF, ki se je bolj kot noben drug forum zavzemal za demokratični nadzor nad

oboroženimi silami in v tem smislu izdal mnogo priporočil, sprejema novo realnost, ko gre za vlogo oboroženih sil v sodobnem času.

Ob vsem zabeleženem udejstvovanju Slovenske vojske lahko ugotovimo, da je to potekalo skladno z zakonom in da tudi sam področni zakon še ni prešel meje, ko bi iz slovenskih oboroženih sil naredil »pomožno policijsko silo«, kar se ponekod po svetu očitno dogaja. Marsikakšno tovrstno nalogo si sicer današnje oborožene sile lahko »privoščijo« tudi zaradi dejstva, da gre v večini primerov za poklicne vojske, kjer je mogoče pričakovati tudi višjo stopnjo profesionalnosti. Čeprav tega v naši raziskavi nismo proučevali, pa je možno sklepati, da je tudi zato prebivalstvo bolj naklonjeno netradicionalnim nalogam Slovenske vojske, kot bi sicer smeli pričakovati. Pogoste in kakovostno opravljene naloge (na primer na področju zaščite in reševanja) prav tako dvigujejo legitimnost Slovenski vojski, ta pa je ključna, da ji prebivalstvo zaupa tudi pri opravljanju drugih nalog.

In kako je s policijo? V smislu spremenjenih nalog za naš prispevek ni relevanten proces militarizacije policij po svetu (Kraska, 2001), saj ta še vedno poteka v povezavi z izvajanjem temeljnih policijskih nalog, kot sta pregon kriminalitete in zagotavljanje javnega reda in mira. Gre torej bolj za organizacijsko formo, opremljenost in taktiko delovanja policije, kot pa za sprejemanje novih – na primer vojaških – nalog. Vseeno na tem mestu opozorimo, da je Svet Evrope že pred 45 leti z Resolucijo 690 (1979) postavil določene standarde za delovanje policije, zapisane v Deklaraciji o policiji, ki je priloga resolucije (Council of Europe, 1979). Za našo razpravo je relevantno poglavje o primernem delovanju policije v vojni in drugih izrednih razmerah ter v pogojih okupacije države s strani tuje sile. Ne glede na to, koliko se nekatera priporočila morda zdijo – predvsem majhnim državam – težko uresničljiva (Sotlar in Tominc, 2016), jih velja imeti ves čas v mislih. Deklaracija med drugim pravi, da naj policisti nadaljujejo opravljanje nalog varovanja oseb in premoženja tudi med vojno in sovražnikovo okupacijo, saj je to v interesu civilnega prebivalstva. Zaradi tega nimajo statusa »borca« in zanje določbe ženevske konvencije o ravnanju z vojnimi ujetniki, ne veljajo. Za policiste namreč veljajo določbe ženevske konvencije o zaščiti civilnih oseb v vojnem času. Okupacijska sila policistom ne sme ukazati opravljanja nalog, ki se ne nanašajo na varovanje oseb in premoženja. V času okupacije policisti ne smejo sodelovati pri ukrepih proti pripadnikom odporiških gibanj, pri izvajanju ukrepov za zaposlovanje prebivalstva v vojaške namene in pri varovanju vojaških objektov. Če policist med okupacijo

odstopi, ker je prisiljen izvrševati nelegitimne ukaze okupatorske oblasti, ki so v nasprotju z interesi civilnega prebivalstva, in ker ne vidi drugega izhoda, mora biti ponovno vključen v policijo takoj po koncu okupacije. Niti med okupacijo niti po njej policist ne sme biti deležen nobene kazenske ali disciplinske sankcije, ker je v dobri veri izvršil ukaz organa, ki se šteje za pristojnega, če je izvršitev takega ukaza štela za običajno dolžnost policije. Okupacijska oblast ne sme izvajati nobenih disciplinskih ali sodnih ukrepov proti policistom zaradi izvrševanja ukazov, ki so jih izdali pristojni organi v času pred okupacijo.

Vse navedeno ni ravno pisano na kožo slovenski policiji, ko gre za njeno vlogo v izrednem ali vojnem stanju, saj se še kako dobro spominjamo njene vloge v osamosvojitveni vojni, pa tudi vlog, ki so jih v podobnih razmerah odigrale policije drugih majhnih držav (npr. na Hrvaškem, v Bosni in Hercegovini in v Severni Makedoniji). Seveda pa Slovenija danes uživa status članice Evropske unije in zveze NATO, kar ji daje dodatna zagotovila v okviru skupne oz. kolektivne obrambe. Zato si še lahko privoščimo, da določene varnostne situacije, ki jih predvidevajo tako Deklaracija o policiji kot zelo splošno zapisane določbe »ZODPol« (2013), zaenkrat malo abstrahiramo. Sicer pa je nabor nalog, pristojnosti in pooblastil slovenske policije tako obsežen, da hočeš nočeš sodeluje v vseh prvinah nacionalnovarnostnega sistema, od notranjevarnostne, zaščitno-reševalne, informacijskovarnostne do obveščevalno-varnostne (Sotlar idr., 2020), v omejenem obsegu pa tudi obrambne prvine. Njena večfunkcionalnost torej res ni vprašljiva.

Občinsko redarstvo je specifično, in kot smo videli, presega pomen zgolj »občinskega organa za zagotavljanje reda in varnosti«. Skozi slabi dve desetletji razvoja v sodobni podobi so ga nekatere občine prepoznale kot koristno »orodje« lokalne skupnosti, zato brez njega praktično ne mine nobeden načrtovan ali *ad hoc* večji dogodek v občini. Druge so ga prepoznale predvsem kot kanal, preko katerega v občinski proračun lahko priteče kar precej denarja od glob, tretje pa vse do danes še niso ugotovile, kaj bi z redarstvom počele, in ga preprosto nimajo! Občine, ki so redarstvom znale poleg represivne funkcije poiskati tudi preventivo, katerih redarji sodelujejo s policijo in zasebnim varovanjem in s svojo prisotnostjo dajejo občanom občutek, da so tam zaradi njih in ne župana ali polnjenja proračuna, so ugotovile smisel pluralne policijske dejavnosti.

Najbolj specifična varnostna organizacija oz. dejavnost pa je zasebno varovanje. Je edini izmed vseh (ne zgolj obravnavanih!) varnostnih subjektov v Sloveniji, ki ga je država v samo osemnajstih letih trikrat na novo urejala s posebnimi zakoni. Prav zato nekoliko preseneča, da ga ta ista država ne zna nekoliko bolje uporabiti tudi v svoje namene, seveda ob poštenem plačilu. Še najbolj se po njem začne ozirati, ko ji začne zmanjkovati kadrovskih resursov v državnih varnostnih organizacijah, kar se je pokazalo tako ob veliki migrantski krizi leta 2015, ob epidemiji covid-19 in v zadnjem času, ko se pojavljajo ideje o angažmaju zasebnih varnostnikov v smislu pomoči pri določenih nalogah pravosodne policije (npr. spremljanje zapornikov in pripornikov na razprave na sodišča), kar se je še ne dolgo nazaj zdelo bogokletno, ali o (prihodnji) vlogi zasebnega varovanja pri varovanju kritične infrastrukture.

Z vidika prebivalstva je ključen funkcionalni imperativ, se pravi, da vsaka organizacija opravi svojo zakonsko določeno nalogo (in še kakšno zraven, kar pa je že bolj socialni imperativ). Večfunkcionalnost obravnavanih organizacij je tako samo voda na mlin doseganja tega imperativa, saj je za posameznika ključno, da se varnostni problem reši. Glede na to, da se praktično vse organizacije srečujejo s pomanjkanjem kadra (Garb idr., 2023), bo ključna beseda v prihodnosti »sodelovanje«, ki pa ga je mnogo lažje doseči, če se pripadniki organizacij med seboj poznajo in so vsaj za silo usposobljeni za opravljanje tudi kakšne naloge, ki ni vsak dan na njihovem dnevnem redu.

Viri in literatura

- Berndtsson, J., Dandeker, C. in Ydén, K. (2015). Swedish and British public opinion of the armed forces after a decade of war. *Armed Forces and Society*, 41(2), 307–328.
<https://www.jstor.org/stable/48609190>
- Council of Europe. (1979). *Declaration on the police. Resolution 690 (1978)*.
<https://pace.coe.int/pdf/b665278876aaf96f6c0da9ef97f75b4d5e6facb095940fd07465d1ce5c673c34/res.%20690.pdf>
- Edmunds, T. (2006). What are armed forces for? The changing nature of military roles in Europe, *International Affairs*, 82(6), 1059–1075. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2346.2006.00588.x>
- Garb, M. (2019). Kdo je pravi vojak?: Analiza sodobne vojaške identitete. *Sodobni vojaški izjivi: znanstveno-strokovna publikacija Slovenske vojske*, 21(4), 15–26.
https://dk.mors.si/info/images/SVI/PDF/2019_4/
- Garb, M., Sotlar, A. in Kovačič, A. (2023). Kadri v slovenskem nacionalnovarnostnem sistemu. *Revija obramba*, 55(12), 24–26.
- Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces (DCAF). (2015). *The armed forces. SSR Backgrounder series. DCAF*.
https://www.files.ethz.ch/isn/195684/DCAF_BG_10_The%20Armed%20Forces.11.15-1.pdf

- Kraska, P. B. (2001). The military – criminal justice blur. V P. B. Kraska (ur.), *Militarizing the American criminal justice system: The changing roles of the armed forces and the police* (str. 3–13). Northeastern University Press.
- Martínez, R. (2022). Military multifunctionality and democracy: A dangerous coexistence. *Notes Internacionals*, 2022(277). CIDOB. <https://doi.org/10.24241/NotesInt.2022/277/en>
- Ministrstvo za notranje zadeve. (7. 5. 2024). *Seznam imetnikov licenc na dan 7. 5. 2024*. GOV.si. <https://www.gov.si/drzavni-organi/ministrstva/ministrstvo-za-notranje-zadeve/o-ministrstvu/direktorat-za-policijo-in-druge-varnostne-naloge/sektor-za-zasebno-varstvo-in-obcinska-redarstva/>
- M. V. (16. 5. 2023). 'Velik dan za kraje ob južni meji': začelo se je odstranjevanje panelne ograje. *24ur.com*. <https://www.24ur.com/novice/slovenija/zacelo-se-je-odstranjevanje-panelne-ograje-na-meji.html>
- Policija. (24. 7. 2022a). *Razmere na Krasu vendarle pod nadzorom. K aktivnostim za ukrotitev požara smo poskušali na vse možne načine prispevati tudi policisti*. <https://www.policija.si/medijsko-sredisce/sporocila-za-javnost/sporocila-za-javnost-gpue/114593-razmere-na-krasu-danes-pod-nadzorom-pri-aktivnostih-za-ukrotitev-pozara-poskusamo-na-vse-mozne-nacine-prispevati-tudi-policisti>
- Policija. (24. 5. 2022b). *Sodelovanje policije na dnevih medgeneracijskega sožitja*. <https://www.gov.si/dogodki/2022-05-23-sodelovanje-policije-na-dnevih-medgeneracijskega-sozitja/>
- Policija. (n. d. a). *Pomembni dosežki*. <https://www.policija.si/o-slovenski-policiji/organiziranost/generalna-policijska-uprava/uprava-za-policijske-specialnosti/letalska-policijska-enota/pomembni-dosezki>
- Policija. (2023a). *Letno poročilo o delu policije 2022*. <https://www.policija.si/images/stories/Statistika/LetnaPorocila/PDF/LetnoPorocilo2022.pdf>
- Policija. (4. 12. 2023b). *Flota slovenske policije bogatejša za še en večnamenski transportni helikopter AW 169*. <https://www.policija.si/medijsko-sredisce/sporocila-za-javnost/sporocila-za-javnost-gpue/120495-flota-slovenske-policije-bogatejsa-za-se-en-vecnamenski-transportni-helikopter-aw-169>
- Policija. (19. 9. 2023c). *13. posvet E-zlorabe otrok. Tveganja za spolne zlorabe otrok na spletu ob tehnoloških inovacijah in družbenih krizah še naraščajo*. <https://www.policija.si/medijsko-sredisce/sporocila-za-javnost/sporocila-za-javnost-gpue/119879-13-posvet-e-zlorabe-otrok-tveganja-za-spolne-zlorabe-otrok-na-spletu-ob-tehnoloskih-inovacijah-in-druzbenih-krizah-se-narascajo>
- Policija. (13. 7. 2023d). *Letalska policijska enota sodelovala pri vaji za obvladovanje požara v naravnem okolju*. <https://www.policija.si/medijsko-sredisce/sporocila-za-javnost/sporocila-za-javnost-gpue/119146-letalska-policijska-enota-sodelovala-pri-vaji-za-obvladovanje-pozara-v-naravnem-okolju>
- Policija. (13. 6. 2023e). *Na 24. Dnevih varstvoslovja udeležence konference nagovorila tudi Poklukar in Jusič*. <https://www.policija.si/medijsko-sredisce/sporocila-za-javnost/sporocila-za-javnost-gpue/118751-na-24-dnevih-varstvoslovja-udelezence-konference-nagovorila-tudi-poklukar-in-jusic>
- Policija. (11. 12. 2023f). *S strokovnim posvetom Preseganje meja osvetlili tudi mednarodne vidike obravnave nasilja v družini*. <https://www.policija.si/medijsko-sredisce/sporocila-za-javnost/sporocila-za-javnost-gpue/120555-na-strokovnem-posvetu-preseganje-meja-osvetlili-mednarodne-vidike-obrnave-nasilja-v-druzini>
- Policija. (23. 11. 2023g). *Okoli 250 udeležencev na strokovnem posvetu z naslovom Ali so otroci s posebnimi potrebami lahko žrtve nasilja in hkrati verodostojne pričev?*. <https://www.policija.si/medijsko-sredisce/sporocila-za-javnost/sporocila-za-javnost-pu-murska-sobota/120427-v-murski-soboti-okoli-250-udelezencev-na-strokovni-posvetu-z-naslovom-ali-so-otroci-s-posebnimi-potrebami-lahko-zrtve-nasilja-in-hkrati-verodostojne-price>

- Policija. (18. 10. 2023h). *Letošnji, 20. posvet Mladi in kriminal privabil več kot 200 udeležencev*. <https://www.policija.si/medijsko-sredisce/sporocila-za-javnost/sporocila-za-javnost-pu-maribor/120139-letosnji-20-posvet-mladi-in-kriminal-privabil-vec-kot-200-udelezencev>
- Policija. (9. 8. 2023i). *S policijsko opremo v pomoč na poplavljeni območja: v Poljansko dolino vodni top, ki bo pomagal s cest odstraniti blato, pred dnevi z droni iskali ljudi za evakuacijo*. <https://www.policija.si/medijsko-sredisce/sporocila-za-javnost/sporocila-za-javnost-gpue/119476-s-policijsko-opremo-v-pomoc-na-poplavljena-obmocja-v-poljansko-dolino-vodni-top-ki-bo-pomagal-s-cest-odstraniti-blato-pred-dnevi-z-droni-iskali-ljudi-za-evakuacijo>
- Policija. (31. 12. 2023j). *Število zaposlenih v Policiji*. <https://www.policija.si/o-slovenski-policiji/statistika/zaposleni-v-policiji>
- Policija. (18. 1. 2024a). *Razglasili tri najboljše komunikacijske kampanje študentov, sodelujočih v letošnjem projektu Kreakcija*. <https://www.policija.si/medijsko-sredisce/sporocila-za-javnost/sporocila-za-javnost-pu-maribor/120847-razglasili-tri-najboljse-komunikacijske-kampanje-studentov-sodelujocih-v-letosnjem-projektu-kreakcija>
- Policija. (12. 2. 2024b). *Šolar na smuč: 3.200 otrok se bo učilo smučanja in teka na smučeh, med njimi bodo mnogi na smučke stopili prvič*. <https://www.policija.si/medijsko-sredisce/sporocila-za-javnost/sporocila-za-javnost-gpue/121027-solar-na-smuci-3-200-otrok-se-bo-ucilo-smucanja-in-teka-na-smucch-med-njimi-bodo-mnogi-na-smucke-stopili-prvic>
- Predlog vojaške strategije*. (2024). <https://www.gov.si/novice/2024-02-01-v-javni-razpravi-trije-novi-strateski-dokumenti-s-podrocja-obrambe/>
- Resolucija o strategiji nacionalne varnosti Republike Slovenije (ReSNV-2). (2019). *Uradni list RS*, (59/19).
- Shepherd, J. L. (2012). Introduction: Critical approaches to security in contemporary global politics. V J. L. Shepherd (ur.), *Critical approaches to security: An introduction to theories and methods* (str. 1–8). Routledge.
- Slovenska vojska. (23. 10. 2020a). *V takojšnji pripravljenosti za pomoč ob epidemiji tudi Slovenska vojska*. <https://www.slovenskavojska.si/medijsko-sredisce/novica/v-takojsnji-pripravljenosti-za-pomoc-ob-epidemiji-tudi-slovenska-vojska/>
- Slovenska vojska. (30. 10. 2020b). *Pripadniki Slovenske vojske sodelujejo pri zaježitvi širjenja novega koronavirusa*. <https://www.slovenskavojska.si/medijsko-sredisce/novica/pripadniki-slovenske-vojske-sodelujejo-pri-zajezitivni-sirjenja-novega-koronavirusa/>
- Slovenska vojska. (3. 4. 2020c). *Slovenska vojska s svojimi zmogljivostmi podpira prizadevanja za omejitev širitve novega virusa*. <https://www.slovenskavojska.si/medijsko-sredisce/novica/slovenska-vojska-s-svojimi-zmogljivostmi-podpira-prizadevanja-za-omejitev-siritve-novega-virusa/>
- Slovenska vojska. (17. 3. 2020d). *V Vojašnici Edvarda Peperka pripravljena kapaciteta za namestitev ljudi ob epidemiji*. <https://www.slovenskavojska.si/medijsko-sredisce/novica/v-vojasnici-edvarda-peperka-pripravljena-kapaciteta-za-namestitev-ljudi-ob-epidemiji/>
- Slovenska vojska. (24. 11. 2021a). *Slovenska vojska v podporo zdravstvenemu sistemu Republike Slovenije napotila dodatna štiri zdravstvena mostva*. <https://www.slovenskavojska.si/medijsko-sredisce/novica/slovenska-vojska-v-podporo-zdravstvenemu-sistemu-republike-slovenije-napotila-dodatna-stiri-zdravstvena-mostva/>
- Slovenska vojska. (3. 2. 2021b). *Pri preprečevanju nezakonitih migracij Slovenska vojska sodeluje že pet let*. <https://www.slovenskavojska.si/medijsko-sredisce/novica/pri-preprecevanju-nezakonitih-migracij-slovenska-vojska-sodeluje-ze-pet-let/>
- Slovenska vojska. (13. 1. 2022a). *Delovanje Slovenske vojske na območju državne meje – Operacija odboj*. <https://www.slovenskavojska.si/medijsko-sredisce/novica/delovanje-slovenske-vojske-na-obmocju-drzavne-meje-operacija-odboj/>
- Slovenska vojska. (31. 8. 2022b). *Sodelovanje SEVP na meji*. <https://www.slovenskavojska.si/medijsko-sredisce/novica/sodelovanje-sevp-na-meji/#carouselNewsControls>
- Slovenska vojska. (27. 7. 2022c). *10 dni pomoči, podpore in sodelovanja 15. polka vojaškega letalstva pri gašenju požarov na Krasu*. <https://www.slovenskavojska.si/medijsko-sredisce/novica/10-dni-pomoci-podpore-in-sodelovanja-15-polka-vojaskega-letalstva-pri-gasenju-pozarov-na-krasu/>

- Slovenska vojska. (4. 8. 2022d). *Sodelovanje Slovenske vojske pri preskrbi slovenske Istre z vodo*. <https://www.slovenskavojska.si/medijsko-sredisce/novica/sodelovanje-slovenske-vojske-pri-preskrbi-slovenske-istre-z-vodo/>
- Slovenska vojska. (1. 9. 2023a). *Helikopterske posadke Slovenske vojske samo avgusta prepeljale 520 oseb in naletele 326 ur*. <https://www.slovenskavojska.si/medijsko-sredisce/novica/helikopterske-posadke-slovenske-vojske-samo-avgusta-prepeljale-520-oseb-in-naletele-326-ur/>
- Slovenska vojska. (4. 8. 2023b). *Slovenska vojska pomaga pri odpravi posledic ujme na območju celotne Slovenije*. <https://www.slovenskavojska.si/medijsko-sredisce/novica/slovenska-vojska-pomaga-pri-odpravi-posledic-ujme-na-obmocju-celotne-slovenije/>
- Slovenska vojska. (8. 8. 2023c). *Slovenska vojska neutrudno v pomoč prebivalcem pri odpravi posledic poplav*. <https://www.slovenskavojska.si/medijsko-sredisce/novica/slovenska-vojska-neutrudno-v-pomoc-prebivalcem-pri-odpravi-posledic-poplav/>
- Slovenska vojska. (7. 9. 2023d). *Pripadniki Slovenske vojske bodo izvajali monitoring plazovitih območij*. <https://www.slovenskavojska.si/medijsko-sredisce/novica/pripadniki-slovenske-vojske-bodo-izvajali-monitoring-plazovitih-obmocij/>
- Slovenska vojska. (28. 8. 2023e). *Slovenska vojska ostaja dejavna pri sanaciji okolja neurij in poplav*. <https://www.slovenskavojska.si/medijsko-sredisce/novica/slovenska-vojska-ostaja-dejavna-pri-sanaciji-okolja-neurij-in-poplav/>
- Slovenska vojska. (maj 2024). *Sestava Slovenske vojske*. <https://www.slovenskavojska.si/pripadnice-in-pripadniki/slovenska-vojska-v-stevilkah/>
- Sotlar, A. in Čas, T. (2011). Analiza dosedanjega razvoja zasebnega varovanja v Sloveniji – med prakso, teorijo in empirijo. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 62(3), 227–241.
- Sotlar, A. in Dvojmoč, M. (2015). Municipal warden services in the pluralised policing environment in Slovenia. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 66(4), 330–341.
- Sotlar, A. in Dvojmoč, M. (2021). Zasebno varovanje in korporativna varnost v času epidemije covida-19 v Sloveniji. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 72(1), 79–90.
- Sotlar, A., Dvojmoč, M., Tominc, B. in Modic, M. (2022). Pluralna policijska dejavnost v Sloveniji: podobne naloge in pooblastila, različni nadzorstveni in pritožbeni postopki? *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 73(1), 35–48. https://www.policija.si/images/stories/Publikacije/RKK/PDF/2022/01/RKK2022-01_AndrejSotlar_PluralnaPolicijskaDejavnost.pdf
- Sotlar, A. in Tominc, B. (2016). The changing functions of the police and armed forces (in extraordinary situations) in Slovenia. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 67(4), 326–338. https://www.policija.si/images/stories/Publikacije/RKK/PDF/2016/04/RKK2016-04_AndrejSotlar_TheChangingFunctionsOfThePoliceAndArmedForces.pdf
- Sotlar, A. in Tominc, B. (2017). Slovenska vojska kot pomožna policijska in zaščitno-reševalna služba? - pričakovanja javnosti glede nalog oboroženih sil. V G. Meško, K. Eman in U. Pirnat (ur.), *Varnost v lokalnih skupnostih – izsledki raziskovanja zaznav varnosti v Sloveniji: konferenčni zbornik: 3. Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih, 28. november 2017, Novo mesto, Slovenija* (str. 67–75). Univerzitetna založba Univerze v Mariboru.. <http://press.um.si/index.php/ump/catalog/book/300>
- Sotlar, A. in Tominc, B. (2023). Večfunkcionalost Slovenske vojske v očeh prebivalcev in policistov. V G. Meško in I. Kokoravec (ur.), *9. Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: varnost v lokalnih skupnostih – dobre prakse, aktualne teme in raziskovanje varnosti v lokalnih skupnostih v zadnjem desetletju* (str. 181–190). Univerzitetna založba. <https://press.um.si/index.php/ump/catalog/book/822>
- Sotlar, A., Grizold, A. in Vuča Beršnak, J. (2020). *Institucionalizacija zagotavljanja nacionalne varnosti Republike Slovenije: konceptualizacija, razvojni mejniki, politika in sistem*. Fakulteta za družbene vede, Založba FDV.
- Tominc, B. in Sotlar, A. (2017). Trendi percepcije javnosti do virov ogrožanja v lokalni skupnosti. V G. Meško, K. Eman in U. Pirnat (ur.), *Varnost v lokalnih skupnostih – izsledki raziskovanja zaznav varnosti v Sloveniji: konferenčni zbornik* (str. 17–25). Univerzitetna založba.

- Tominc, B. in Sotlar, A. (2018). Ni pomembno, kaj je res, ampak kar ljudje verjamejo, da je res – stabilnost javnega mnenja o virih ogrožanja. V G. Meško, A. Sotlar in B. Lobnikar (ur.), *4. Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: sklepne ugotovitve raziskovanja (2015–2018): konferenčni zbornik* (str. 73–103). Univerzitetna založba.
- Tominc, B. in Sotlar, A. (2019). Razlike v zaznavanju varnostnih pojavov med prebivalci urbanih in ruralnih okolij v Sloveniji. V G. Meško, R. Hacin in K. Eman (ur.), *Uvod v razpravo o varnosti v urbanih in ruralnih okoljih: konferenčni zbornik* (str. 45–55). Univerzitetna založba.
- Tominc, B. in Sotlar, A. (2023). Zaznavanje varnostnih pojavov v slovenskih občinah: je slovensko javno mnenje še vedno stabilno? V G. Meško in R. Hacin (ur.), *Varnost v lokalnih skupnostih – dobre prakse, aktualne teme in raziskovanje varnosti v lokalnih skupnostih v zgodnjem desetletju urbanih in ruralnih okoljih: konferenčni zbornik* (str. 81–92). Univerzitetna založba.
- Urad Vlade Republike Slovenije za informacijsko varnost (URSIV). (2024). *Polletno poročilo o kibernetičkih incidentih in napadih, 2023-2*. <https://www.gov.si/assets/vladne-sluzbe/URSIV/Datoteke/Porocila/Polletno-porocilo-o-kibernetičkih-incidentih-in-napadih-2023-2.docx>
- Uredba o izvajanju izvedbene uredbe Komisije (EU) o pravilih in postopkih za upravljanje brezpilotnih zrakoplovov. (2020, 2021). *Uradni list RS*, (195/20, 31/21).
- Zakon o cestah (ZCes-1). (2010, 2012, 2014, 2015, 2018, 2021). *Uradni list RS*, (109/10, 48/12, 36/14, 46/15, 10/18, 123/21).
- Zakon o lokalni samoupravi (ZLS). (1993). *Uradni list RS*, (72/93).
- Zakon o nalogah in pooblastilih policije (ZNPPol). (2013, 2015, 2017, 2019, 2021). *Uradni list RS*, (15/13, 23/15, 10/17, 46/19, 47/19, 153/21).
- Zakon o občinskem redarstvu (ZORed). (2006, 2017). *Uradni list RS*, (139/06, 9/17).
- Zakon o obrambi (ZObr-UPB1). (2004). *Uradni list RS*, (103/04, 95/15, 139/20).
- Zakon o omejevanju uporabe tobakčnih in povezanih izdelkov (ZOUTPI). (2017). *Uradni list RS*, (9/17, 29/17).
- Zakon o organiziranosti in delu v policiji (ZODPol). (2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2020, 2021). *Uradni list RS*, (15/13, 11/14, 86/15, 77/16, 77/17, 36/19, 66/19, 200/20, 172/21).
- Zakon o pravilih cestnega prometa (ZPrCP-UPB7). (2021). *Uradni list RS*, (156/21, 161/21).
- Zakon o varnosti cestnega prometa (ZVCP). (1998). *Uradni list RS*, (30/98).
- Zakon o varstvu javnega reda in miru (ZJRM-1). (2006, 2020). *Uradni list RS*, (70/06, 139/20).
- Zakon o zasebnem varovanju (ZZasV-1). (2011). *Uradni list RS*, (17/11).
- Zakon o zaščiti živali (ZZZiv). (2013, 2018, 2020, 2021). *Uradni list RS*, (38/13, 21/18, 92/20, 159/21).

Drugi del: Urbane in ruralne perspektive varnosti v lokalnih okoljih

LOKALNA SKUPNOST, DRUŽBENE VEZI, SOLIDARNOST IN RAZUMEVANJE VARNOSTI

ALEŠ BUČAR RUČMAN

Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede, Ljubljana, Slovenija
ales.bucar@um.si

Lokalno okolje moramo razumeti kot prostor, ki ga sestavljata fizični in družbeni prostor. Lokalno okolje močno vpliva na izgradnjo naše identitete, kjer je identiteta, vezana na lokalno okolje, ena najmočnejših. V sociologiji se kot osreden koncept za analizo življenja ljudi uporablja skupnost, zato predstavimo ključna sociološka izhodišča skupnosti pri Tönniesu, Durkheimu, Parsonsu in Webbru. Nadalje predstavimo ugotovitve čikaške sociološke šole in razlage kriminalitete pri Burgessu (koncentrični krogi), Shawu in McKayu (teorija družbene dezorganizacije), nato pa jih nadgradimo s sodobnejšimi teorijami: Bronfenbrennerjevo ekološko-sistemsko teorijo ter teorijo kriminalnih vzorcev (Brantingham in Brantingham). Prispevek sklenemo s predstavitvijo posledic priseljevanja in pokažemo na obstoj izključenih skupin znotraj naših družb, kar preverimo in potrdimo z empiričnimi podatki raziskave programske skupine Varnost v lokalnih skupnostih (2022) o socialni distanci.

DOI
[https://doi.org/
10.18690/um.fvv.6.2024.4](https://doi.org/10.18690/um.fvv.6.2024.4)

ISBN
978-961-286-875-8

Ključne besede:
lokalna skupnost,
varnost,
solidarnost,
migracije,
socialna distanca

Univerzitetna založba
Univerze v Mariboru

DOI

[https://doi.org/
10.18690/um.fvv.6.2024.4](https://doi.org/10.18690/um.fvv.6.2024.4)

ISBN

978-961-286-875-8

Keywords:

local community,
safety and security,
solidarity,
migration,
social distance

LOCAL COMMUNITY, SOCIAL TIES, SOLIDARITY, AND UNDERSTANDING OF SECURITY AND SAFETY

ALEŠ BUČAR RUČMAN

University of Maribor, Faculty of Criminal Justice and Security, Ljubljana, Slovenia
ales.bucar@um.si

The local environment should be understood as a space composed of both physical and social dimensions. The local environment strongly influences the construction of our identity, with local identity being one of the strongest. In sociology, the concept of community is central to the analysis of people's lives. Therefore, we present the key sociological conceptualisations of community in the works of Tönnies, Durkheim, Parsons, and Weber. Further, we present the conclusions of the Chicago School of Sociology with findings of Burgess (concentric circles) and Shaw and McKay (social disorganisation theory) and then enhance them with contemporary theories: Bronfenbrenner's ecological systems theory and the theory of criminal patterns (Brantingham and Brantingham). We conclude by presenting the consequences of migration and highlighting the existence of excluded communities within our societies, verifying and confirming this with empirical data on social distance from the 2022 research of the Research Programme »Security and Safety in Local Communities«.

1 Uvod

Lokalno okolje, v katerem živimo, vpliva na naše življenje na različnih ravneh in določa dinamiko našega vsakodnevnega delovanja, naših dejavnosti kot tudi način razumevanja in vzpostavljanja odnosov z ljudmi v naši neposredni bližini (sosedji, sokrajani, someščani). *Lokalno okolje moramo namreč razumeti kot prostor, ki ga sestavljata fizični in družbeni prostor.* Oba skupaj vplivata na življenje ljudi. Fizični prostor vključuje neposreden fizični teren z vsemi zemljišči (kmetijskimi in/ali javnimi (npr. parki)), objekti (stanovanjski objekti, kot so hiše, bloki, gospodarska poslopja, trgovine, objekti za storitveno dejavnost, upravne stavbe, tovarne itd.) in vso infrastrukturo (prometno infrastrukturo (ceste, železnice, postaje)), telekomunikacijsko in energetska infrastrukturo). Družbeni prostor sestavljajo ljudje in vezi, ki nastajajo na osnovi vsakodnevnih interakcij in tudi kot posledica delovanja najrazličnejših nacionalnih in lokalnih struktur, v katerih delujejo ljudje kot posamezniki ali kolektivitete, in s svojim delovanjem reproducirajo delovanje teh struktur v svojem okolju. To so temelji, na osnovi katerih se oblikujejo specifične družbene vezi, različne oblike solidarnosti in sodelovanja.

Četudi gre v diadi prostor-družba za na prvi pogled mogoče nepovezana elementa, na eni strani nežive predmete in na drugi strani ljudi, nam podrobnejši razmislek razkrije številne povezave in njuno medsebojno prepletenost. Velik del fizičnega prostora je ustvarjen ali preoblikovan po zahtevah, potrebah in zmožnostih ljudi. Še več, kot pravi Urry (2002), občutek in dojemanje prostora, v katerem živimo, nista preprosto določena, temveč sta družbeno konstruirana. Na drugi strani pa fizični prostor pomembno določa delovanje ljudi in vpliva tudi na njihove prioritete, zmožnosti in celo na temeljno družbeno delovanje, organiziranost in solidarnost. Življenje ob reki ali ob morju se pomembno razlikuje od življenja v hribovitih ali gozdnatih predelih. Življenje na prostoru z vročim podnebjem je drugačno od tistega v izrazito mrzlem. Življenje na prostoru, ki je izrazito potresno ogroženo, je drugačno od tistega, kjer te nevarnosti ni. Pri tem moramo razumeti, da razlike niso vidne samo v različnih prilagoditvah fizičnega prostora in infrastrukture (npr. protipotresna gradnja, drugačen tip hiš, izgradnja jezov, ozkih ulic), temveč vpliva fizični prostor tudi na družbeno dinamiko. Ta se vidi v razvoju različnih gospodarskih dejavnosti, v različni organizaciji delovnega procesa in vsakodnevnih dejavnosti (npr. turizem ob posebnih naravnih znamenitostih, obalah, počitek in umiritev družbenega življenja v delu dneva z največjimi temperaturami v južnoevropskih državah). Še več, fizični prostor vpliva tudi na temeljne značilnosti

družbe, kar lahko nazorno vidimo na primeru povezave med visoko potresno ogroženostjo na Japonskem in kulturnimi značilnostmi japonske družbe (Hunter, 2015).¹

Predstavljene ugotovitve o povezanosti in vzajemnem sovplivanju fizičnega in družbenega prostora na makro ravni (držav, regij) se preslikajo tudi na mikro lokalno raven (mesta in vasi). Ob tem lahko opazimo svojevrsten paradoks – življenje v lokalni skupnosti podobnega tipa (urbano, polurbano, ruralno) v različnih državah ima več skupnih značilnosti kot pa življenje v različnih lokalnih skupnostih znotraj iste države. Vsakodnevna dinamika in dejavnosti ljudi, njihova opravila, način povezovanja, sodelovanja, oblikovanja družbenih vezi, prevlada formalnega oz. neformalnega družbenega nadzorstva in družbena delitev dela so si v Ljubljani, Zagrebu, Dunaju, Amsterdamu, Berlinu bolj podobni, kot pa so v Ljubljani in Marezigah, Oplotnici ali Križevcih pri Ljutomeru. Enako velja na drugi strani seveda za manjše kraje in vasi.

Lokalno okolje močno vpliva na oblikovanje naše identitete. Primarne identitete so pripisane z rojstvom in jih ne moremo izbirati (npr. etnična pripadnost, »rasa«, spol), drugače pa je s sekundarnimi identitetami. Te prevzemamo skozi življenje s socializacijo. Cohen (2006, str. 101) ugotavlja, da lahko sočasno prevzemamo več identitet, ki so lahko vezane na starost, spol, invalidnost, »raso«, etnično pripadnost, narodnost, versko prepričanje, pripadnost določeni subkulturi, spolno usmerjenost itd. Identitete se med seboj praviloma dopolnjujejo, nadgrajujejo in ne nasprotujejo, od posamezne situacije, preteklih izkušenj, značilnosti prevladujočega družbenega diskurza, stereotipov, postavljanja meja med identitetami, vključevanja oziroma izključevanja pa je odvisno, katera bo prešla v ospredje. Pri tem je identiteta, vezana na lokalno okolje, prostor, v katerem živimo, ali mogoče celo najbolj prostor, v katerem smo odraščali, tista, ki nas najmočneje zaznamuje oz. najtrdneje interpelira (kliče v svoj objem). Identiteta biti Ljubljančan, Mariborčan, Koprčan je ena najmočnejših in prevladujočih in ostaja z nami tudi po selitvi v novo lokalno okolje. Pripadnost, zvestoba, podpora lokalnemu športnemu klubu (npr. Olimpiji, Mariboru, Muri) izhaja ravno iz te identifikacije z lokalnim okoljem, ki jo posamezniki tako javno manifestirajo in s tem identiteti dodajo še čustveno

¹ Ob analizi vpliva lokalnega fizičnega okolja in njegovih potencialnih nevarnosti (npr. potresni ogroženosti) na družbeno delovanje, velja opozoriti na ugotovitve Aldricha (2011), da na okrevanje – poselitev območja po naravni nesreči (potresu) – najbolj vpliva socialni kapital. Ta ima večji vpliv kot škoda ob potresu, gostota prebivalstva, ekonomski kapital itd.

komponento. Identitete nam omogočajo metafizično povezanost z drugimi, s katerimi nas družijo to, da delimo iste identitete, in to, da nas tudi drugi vidijo in prepoznajo kot takšne.

V sociologiji se kot osrednji koncept za analizo življenja ljudi uporablja skupnost. Kot bomo pokazali kasneje, je ta že dolgo kot predmet sociološke analize prisotna pri številnih ključnih avtorjih (npr. Tönniesu, Durkheimu, Webbru, Parsonsu). Sociološki pristop, ki se ukvarja s skupnostmi (sociologija skupnosti), je že vse od čikaške sociološke šole dalje tesno povezan tudi z raziskovanjem urbanih in ruralnih okolij, razmerami v njih – kar vključuje tudi pomemben segment nezaželenega, škodljivega, nezakonitega vedenja, tj. kriminalitete. Ob tem moramo opozoriti na konceptualni premik, ki se je zgodil konec leta 1960. Kot ugotavljata Day in Murdoch (1993) je koncept skupnosti pričel izgubljati pomen znotraj sociologije. Razumljen je bil namreč kot koncept (preživetega) funkcionalizma. V zatonu študij skupnosti so nekateri avtorji celo predlagali, da naj se ta pristop opusti (na primer Margaret Stacey (1969) v članku z naslovom »The Myth of Community Studies«). Kot pravita Scott in Marshall (2009), je bil to predvsem čas odmika od mikrosocioloških pristopov in prevlade makrosocioloških perspektiv. Slednji so v ospredje postavljali procese na makro ravni, ki naj bi najmočneje zaznamovali mikro (lokalno) okolje. In vendar, ker je bila potreba po uporabi koncepta, ki povezuje prostor in ljudi, je ta vakuum zapolnil nov koncept, tj. lokalnost (ang. *locality*). Ta je uvodoma vključeval predvsem prostorsko dimenzijo in zapostavljal vprašanja, vezana na družbeno življenje na tem prostoru (Day in Murdoch, 1993), vendar je nato kmalu prišlo do hiperinflacije njegovih pomenov, med katerimi so bili nekateri tudi zelo blizu (ali celo nekakšen sinonim) za koncept skupnosti (Cooke, 1990). Pristop, uporabljen v tem prispevku, vztraja pri izvirnem in sociološko podrobno utemeljenem konceptu skupnosti in preučevanju njegove vloge v povezavi z mikro (lokalnim) okoljem. Nikakor ne zanikamo vpliva družbenih struktur in procesov (makro ravni) na življenje v lokalnem okolju – urbanem in ruralnem – (mikro ravni). Še več, poudarjamo jih, a zato ne vidimo potrebe po tem, da bi morali določen koncept opustiti oz. nadomestiti z novim (celo sinonimom).

2 Teoretična izhodišča – razumevanje povezave med skupnostjo in lokalnim okoljem

Življenja človeških skupnosti na določenem lokalno omejenem prostoru (državi, mestu ali vasi) in vpliv vzpostavitve posebnih struktur (institucij), ki regulirajo, nadzorujejo in upravljajo njihova življenja, so že od nekdaj predmet intelektualnih

razprav. Še pred oblikovanjem sociologije, sta se vprašanja življenja ljudi v organizirani skupnosti in njenega vpliva na delovanje človeka dotaknila Hobbes in Rousseau. V ospredje sta postavila eno od ključnih družbenih vprašanj: »Ali je človek slab ali dober?« Če smo natančni, je to vprašanje na koncu mogoče prevesti tudi na skupni imenovalec nasilja in ga zastaviti tako: »Ali je človek sebičen in za dosego svojih sebičnih ciljev tudi nasilen?« Njun izhodiščni pogled kaže na diametralno različen pristop. Hobbes (1651/2008) je bil prepričan, da je človekovo naravno stanje, torej življenje izven politične skupnosti in nadzora države – ki se na koncu prenese v družbeno prakso in realizira na mikro ravni lokalne skupnosti, »osamljeno, revno, neprijetno, brutalno in kratko«. Človeka torej ni videl kot prijetnega, sočustvujočega, prijaznega, temveč kot sebično in egoistično bitje, ki za svoje ozke cilje poseže tudi po nasilju. Njegov pogled na primarno človeško naravo zaznamujeta dva reka *Homo homini lupus* (človek človeku volk) in pa *Bellum omnium contra omnes* (vojna vseh proti vsem). To stanje je po Hobbesovem mnenju mogoče preseči le s predajo naših pravic in svoboščin avtoriteti suverena, ki mu z družbeno pogodbo predamo pooblastilo za legitimno vladanje, ki ga, v zameno za krhko stanje miru in urejenih medosebnih odnosov, nikoli ne izzivamo in izpodbijamo. Človeka pred njegovo nasilno naravo po Hobbesovem mnenju rešuje politična skupnost in podreditev avtoriteti suverena. Pustimo ob strani, da je Hobbes ob tem spregledal nasilje nosilcev moči in države nad lastnim ljudstvom in nasilje med političnimi skupnostmi oz. državami, do katerega navadno pride ravno zaradi različnih interesov na vrhu. Drugačen pogled na temeljno naravo človeka ponudi Rousseau (1754/1993), ki vidi človeka primarno kot miroljubno, nenasilno in v skupnost usmerjeno bitje. Prelom, od katerega gredo stvari narobe, je vzpon političnih in družbenih institucij in oblikovanje civilizacije, kot jo poznamo danes. Takrat se pojavijo zasebna lastnina, nenaravne družbene razlike, kompetitivnost in posledično nasilje.

Poleg klasičnih teoretikov so se z vprašanjem človeškega življenja v skupnostih, odnosov in interakcij ukvarjali tudi sociologi. Najbolj poznani so Tönniesova razumevanje in razlikovanje med konceptom skupnosti (orig. *Gemeinschaft*) in družbe (orig. *Gesellschaft*), Durkheimov vpogled in razlikovanje med organsko in mehansko solidarnostjo in Webrova konceptualizacija komunalizacije in agregacije. Kot pravi Cooke (1990) je pri bazičnih sociologih (Webu, Marxu, Durkheimu) mogoče prepoznati skupni imenovalec, ki je botroval spremembam družbenih odnosov. Vsi menijo, da je pojav kompetitivnega kapitalizma, racionalne moderne družbe in industrializma vodil v uničenje do takrat obstoječih socialnih vezi. Za razliko od

Hobbesa in Rousseauja se po njihovem preobrat ne zgodi ob vzpostavitvi civilizacije, države, temveč na oblikovanju in dominaciji posebnega ekonomsko-političnega sistema (tj. kapitalizma), ki v času Hobbesa in Rousseauja še ni obstajal oz. je bil v čistih začetkih. Po mnenju omenjenih sociologov je moderna uničila skupnost in njej pripadajoče družbene vezi, ki so obstajale v predmoderni obliki. Vzpostavile so se nove, bolj krhke vezi in odnosi, ki temeljijo na ekonomskem kapitalu, plačilu in ne vzajemnosti.

Za analizo in razumevanje skupnosti v ruralnih in urbanih okolij lahko kot izhodišče uporabimo Tönniesov (1887/2001) pristop in konceptualizacijo. *Gemeinschaft* opredeljuje ideja, da v njenem prvotnem oziroma naravnem stanju združuje zaključeno celoto vseh človeških hotenj in prizadevanj ali t. i. skupne volje (Tönnies, 1887/2001, str. 22) in da ljudi pri tem vodita želja po neposrednem sodelovanju in iskanju konsenza. Združevanje in sodelovanje v takšni družbeni organizaciji je povečini naravno in spontano, saj temelji na *Wesenwille* (naravni volji). Obsega (le) nekatere elemente mišljenja in v glavnem izvira iz tradicije, mnenj, občutkov, nagonov in hotenj. Na drugi strani pa naj bi *Gesellschaft* določala *Kürwille* ali *Willkür* (racionalna volja), tj. abstraktna in nenaravna »volja«, ki predstavlja zgolj del procesa razmišljanja (Tönnies, 1887/2001, str. 98). V tej obliki skupnega življenja ljudje složno živijo drug ob drugem, vendar v bistvu niso povezani, marveč ločeni (Tönnies, 1887/2001, str. 52). Takšna družba obstaja na velikih, urbaniziranih območjih, kjer imajo posamezniki čim manj neposrednih stikov in gojijo posebej neosebne odnose, ki temeljijo na preračunljivosti in iskanju osebnih koristi. Tönnies je prepričan, da se *Gemeinschaft* iz skupnosti krvi (družine ali sorodstva) razvije v skupnost kraja oziroma prostora (kjer ljudje živijo blizu drug drugega), nato pa v skupnost duha (v kateri ljudje sodelujejo v prizadevanjih za doseganje skupnega cilja). Za potrebe pričujoče analize je najpomembnejša druga oblika skupnosti, in sicer prostorska skupnost. Tönnies (1887/2001, str. 28) trdi, da soseka predstavlja popoln zgled tovrstne skupnosti in »splošno značilnost skupnega življenja na vasi. Bližina prebivališč, skupna polja, celo način, kako so posesti razporejene druga od drugi, vodijo ljudi v medsebojna srečanja in jih pripravijo, da se navadijo drug na drugega in razvijejo intimna poznanstva. /.../ čeprav je osnovno pogojeno s skupnim življenjem, lahko takšna skupnost obstaja celo, ko so ljudje odsotni iz soseke, vendar je to težje kot pri sorodstvenih vezeh; ohranjano mora biti preko določenih navad, ki določajo skupno druženje in običajev, ki se jih razume kot svete«.

Durkheim (1893/1984) v središče svoje analize postavlja družbene vezi in solidarnost. Zaključil je, da je prevladujoči tip solidarnosti v določeni družbi odvisen od družbenih vezi in specifičnih značilnosti družbe. V homogenih, preprostejših družbah solidarnost izhaja iz podobnosti med pripadniki družbe. Vezi med ljudmi izhajajo iz podobnih prepričanj, vrednot, pogledov, verovanj. V dokaj homogenih družbah, z majhno etnično, narodnostno, versko, kulturno, jezikovno, izobrazbeno, poklicno raznolikostjo med ljudmi, so vezi med njimi in povezanost posledica neposredne vzajemne pomoči, podpore in nekakšne soodvisnosti. Posameznik je razumljen kot član kolektiva, v katerega vlaga sebe, nazaj pa dobiva podporo, ko jo rabi. Tukaj posameznik svojo individualnost postavlja v ozadje, potencialno drugačnost pa podreja kolektivu. Vzpostavi se moralni konsenz kolektiva in *mehanska solidarnost*. Ob velikih spremembah v družbi, industrializaciji, modernizaciji, družbeni heterogenosti in pluralnosti, tehničnih in tehnoloških inovacijah, političnih spremembah ter postopnega vzpostavljanja vse bolj kompleksnih družb pride v ospredje nova oblika solidarnosti, tj. *organska solidarnost*. Homogenosti, podobnosti, vzajemnosti, neposrednega vlaganja v skupnost in pridobivanja pomoči iz skupnosti ni več. Ključnega pomena je sedaj sposobnost koordiniranja specializiranih in diferenciranih vlog posameznikov, ki vodi v natančno družbeno delitev dela.

Da je zmotno misliti, da se mehanska in organska solidarnost izključujeta ali da je moderna pomenila nadomestitev enega tipa solidarnosti z drugim, je opozoril že Parsons (1960). Temu dodaja, da solidarnosti tudi ni mogoče razporejati hierarhično. Goffman (2014) meni, da je mehanska solidarnost predpogoj za nastanek organske solidarnosti in zanjo značilne družbe. Po mnenju Thijssena (2012) takšna ugotovitev izhaja tudi iz Durkheimovih poznejših del, v katerih razpravlja o tem, da sta obravnavani obliki solidarnosti v razmerju, ki omogoča njuno medsebojno uveljavljanje in krepitev. Thijssen (2012) to stališče dodatno nadgradi s pozivom po opustitvi enosmernega pogleda na prehod iz mehanske v organsko solidarnost in zagovarja »cikličnost« medsebojnega povezovanja med obema vrstama solidarnosti. V današnjih družbah tako lahko nazorno vidimo sočasen obstoj mehanske in organske solidarnosti. Prva prevladuje na podeželju, medtem ko je druga značilna za urbana središča. Temelj vezi v določeni skupnosti pa vpliva tudi na zaznavanje varnosti in družbeno nadzorstvo. Če so prvo solidarnost zaznamovale tesne vezi in povezanost, drugo pa družbena delitev dela, lahko zaključimo, da sta temu pripadajoča tudi različna pristopa za preprečevanje kriminalitete in še več, razumevanje in izvor strahu pred kriminaliteto. V okolju, kjer se ljudje med seboj poznajo, če ne drugače vsaj na videz, jim to daje občutek varnosti, v ospredju pa je

neformalno družbeno nadzorstvo. V okolju, kjer se ljudje ne poznajo, a vendar so vse storitve razmeroma gladko opravljene, je v ospredju formalno družbeno nadzorstvo. V prvem okolju neznanec vzbuja sum, v drugem okolju pa je pravilo. Če se v homogenem okolju, kjer se ljudje med seboj poznajo, vsi ljudje začnejo obračati ob pojavu policijskega vozila na vasi, je to v velikih urbanih središčih nekaj popolnoma vsakdanjega in ne pritegne nobene posebne pozornosti.

Parsons (1971, 1977) je v središče svoje analize solidarnosti in družbene skupnosti postavil tudi koncept državljanstva. Zanj je verjel, da je temelj organske solidarnosti modernih družb in ključni dejavnik integracije. Biti član določene skupnosti – državljan določene države – je namreč temelj za izgradnjo (politične) solidarne skupnosti. Vendar, kot zaključuje Wallerstein (1999), državljanstvo vključuje, a ob tem hkrati izključuje. Državljanstvo je temelj vključenosti in privilegij vseh, ki ga imajo, in izhodišče za izključenost za vse, ki ga nimajo. Med te lahko štejemo priseljence – tudi legalne, najbolj pa neregularne in nedokumentirane. Vsi lahko sicer živijo v imigrantski državi, lahko so v njej celo rojeni, plačujejo davke in prispevke, vendar imajo v tej državi formalno omejene politične in socialne pravice. Poleg formalnega izključevanja na osnovi državljanstva je treba prepoznati tudi neformalno izključevanje, ki poteka na osnovi delitev na »nas« in »njih«. Ta je posledica različnih družbenih procesov, kot so na primer oblikovanje in delovanje predsodkov, rasizem, oblikovanje izključujočih družbenih identitet in diskurz drugosti, vzpostavljanje družbenih meja, nacionalizem (Cohen, 2006).

Svoj pogled na razlikovanje med dvema oblikama družbenih odnosov je razvil tudi Weber (1922/2002). Njegov koncept komunalizacije družbenih odnosov se navezuje na odnose in razmerja, za katere je značilen občutek solidarnosti, ki temelji na emocionalni, afektivni ali tradicionalni navezanosti članov specifične družbene skupine. Ti so povezani z dolgotrajnimi odnosi, ki presegajo zgolj trenutno doseganje cilja in vplivajo na oblikovanje vezi med člani skupine. Komunalnega (tj. skupnostnega) družbenega odnosa ne določajo skupne lastnosti oz. položaj posameznikov, tudi ne enotni odzivi oz. ravnanja, temveč delovanje, pri katerem se upoštevatata vzajemnost in delovanje drugih, ki so usmerjeni v doseganje skupnih interesov in ciljev (Weber, 1922/2002).

Weber (1922/2002) je opredelil še en pojem, ki je značilen za družbene odnose, tj. agregacijo družbenih odnosov. Ta po njegovem mnenju nastane kot rezultat usklajevanja in uravnoteženja interesov ali zaradi racionalnih stališč ali

preračunljivosti. To namreč zagotovi pogoje, da se cilji dosegajo na podlagi racionalnega dogovora in soglasja. Weber (1922/2002) pravi, da lahko idealni tip tovrstnih odnosov najdemo v blagovni menjavi na svobodnem trgu, prostovoljnem združevanju posameznikov, ki si prizadevajo za doseganje konkretnih ciljev, in prostovoljnem združevanju, ki temelji na ideoloških vrednotah. Če predpostavljamo, da je prvi tip družbenih odnosov bolj značilen za manjše skupnosti in podeželje, potem drugi tip družbenih odnosov prevlada v heterogenem urbanem okolju, v katerem je treba cilje dosegati v družbenih skupinah, ki jih sestavljajo neznanci. Glede na to, da sta komunalizacija in agregacija družbenih odnosov po Webrovem mnenju skupna veliki večini družbenih odnosov, lahko sklepamo, da gre pravzaprav za dve plati medalje, zlasti če skušamo to razlikovanje upoštevati pri preučevanju ruralnih in urbanih skupnosti.

Poleg omenjenih konceptov je Webrov sociološki pristop zaznamoval tudi njegov zaključek o modernih družbah in posledici vzpona racionalnega delovanja, dominacije birokratskih institucij, ki prinašajo rigidnost, specializiranost, brezdušnost, uničujejo kreativnost in v ospredje postavljajo zgolj ozko racionalno doseganje ciljev. Ekonomska razmerja kapitalistične proizvodnje postanejo tako temeljno gonilo družbenega delovanja. Weber (1930/2001) je v tem videl zapiranje modernega človeka v »*železno keletko*«. Zaključimo lahko, da pride do oblikovanja družbe, ki jo zaznamujejo učinkovitost transportnega sistema (ljudje pridejo od točke A do točke B), učinkovita oskrba s hrano za množice prebivalcev velikih mest, dobro delovanje drugih podsistemov (šolskega, zdravstvenega), a vendar se v teh okoljih pristna vez med ljudmi izgubi. Z drugimi besedami, ključnega pomena postane cilj, pot do njega in njeni stranski učinki pa so nepomembni.

3 **Povezave med lokalnim okoljem in kriminaliteto**

Povezave med kriminaliteto, lokalnim okoljem in specifičnimi značilnostmi posamezne četrti v mestu so bile postavljene v ospredje raziskovanja čikaške sociološke šole na začetku prejšnjega stoletja. Burgess (1925/1967) je zaključil, da je mogoče Čikago razdeliti na pet koncentričnih krogov: osrednje poslovno središče, prehodno območje oziroma območje s slabšimi razmerami, območje delavskih hiš, stanovanjsko območje in spalno območje. Značilno je bilo, da so se razmere pomembno razlikovale. Najslabše stanje je bilo v prehodnem delu oziroma t. i. »slumih«, v katerih so prevladovali socialna beda, onesnaženost, slabi medsebojni odnosi, bolezni in kriminaliteta. To so bili deli mest, kamor so se po prihodu v ZDA

naselili priseljenci in nastale so tipične priseljenke četrti (italijanska, grška, kitajska itd). Razmere so bile nato v vsakem naslednjem krogu boljše. Delavci so se sčasoma in v primeru izboljšanja socialnega položaja preselili na območja, ki so bila bolj oddaljena od centra. Tako so nastajala območja z revnim prebivalstvom v centru in območja na obrobju, kjer so živeli bogatejši prebivalci (Burgess, 1925/1967). Omenjene ugotovitve kažejo na povezavo med socialnim položajem večjega števila posameznikov in njihovim mestom prebivanja. Te značilnosti so aktualne še danes in ne veljajo zgolj za ameriška mesta, temveč tudi za številna mesta v Evropi (v Franciji, Angliji, Švedski, Nemčiji, Belgiji).

Uvodne zaključke čikaške šole sta nato nadgradila Shaw in McKay (1969) in oblikovala *teorijo družbene dezorganizacije*. S sekundarno analizo statističnih podatkov (sodne statistike, policijske statistike, popis prebivalcev, šolske statistike itd.) sta ugotovila, da obstaja povezava med ekonomsko-socialnimi razmerami prebivalcev, bivanjskimi razmerami v soseski in delovanjem formalnih in neformalnih mehanizmov družbenega nadzorstva v določenih skupnostih oz. soseskah. Zmanjšana moč nadzorstvenih mehanizmov je bila po njunem mnenju posledica hitre industrializacije, povečanega priseljevanja in urbanizacije, povzročala pa je nastanek družbeno dezorganiziranih sosesk. V njih so se odklonskost in pripadajoče vrednote prenašale iz generacije v generacijo. V središču mest, kjer so v bližini tovarne, onesnaženo okolje, najstarejše hiše in slabe bivanjske razmere, so se naseljevali ljudje spodnjega družbenega razreda. Zaradi slabih pogojev so ljudje tam živeli, le če so jih v to prisilile ekonomske razmere. Novi priseljenci so se zaradi slabega ekonomskega položaja najpogosteje priselili na ta območja, pri tem pa so računali, da se bodo ob izboljšanju ekonomskega položaja kmalu odselili v boljše predele na obrobju. Zaradi tega niso nikoli resnično zaživel v tem prehodnem okolju. V takšnih razmerah se prebivalci med seboj tudi niso povezovali oz. vzpostavljali družbenih vezi. Prebivanje v teh soseskah je bila preživitvena strategija, kjer je vsaka družina gledala predvsem nase. Ob njihovi izselitvi so prazno mesto v dezorganiziranih soseskah zapolnili na novo priseljeni priseljenci, pri katerih se je opisani proces ponovil. Sčasoma je prebivanje v revnejših predelih mesta predstavljalo tudi vir stigmatizacije, saj je soseska, v kateri je posameznik prebival, postala indikator socialnega statusa in družbene pozicije posameznika (Shaw in McKay, 1969). Shaw in McKay (1969) sta v povezavi s kriminaliteto na teh območjih zaključila, da je bila ta vgrajena v skupnost, saj »delinkventnost izvira iz dinamike življenja v skupnosti. /.../ Dejstvo, da je v Čikagu v delu blizu poslovnemu območju in industriji, stopnja delinkventnosti več let ostala relativno konstantna kljub

zaporednim spremembam prebivalstva z rodnostjo in narodnostnim spremembam, [kar] podpira ugotovitve, da so dejavniki, ki povzročajo delinkventnost, vgrajeni v skupnost.«.

Na drugi strani je bila za soseske z nizko stopnjo kriminalitete in storilcev značilna medsebojna povezanost prebivalcev, večja homogenost, delovanje različnih prostovoljnih in prostočasnih organizacij, cerkev itd. Norme in vrednote, ki so jim bili izpostavljeni mladostniki v teh skupnostih, so bile skladne s splošno sprejemljivimi normami družbe. V teh soseskah je bila skupnost živa, vzajemno povezana in dejavna, medtem ko je bilo v soseskah z visokim deležem prestopnikov stanje popolnoma drugačno. Mladostniki so imeli v teh okoljih možnost učenja prestopniškega vedenja. Pri vzpostavljanju odklonskih vzorcev vedenja Shaw in McKay (1969, str. 172) sprejmeta ugotovitve teorije različnih druženj. Avtorja večkrat izpostavita, da se fantje v soseskah z visokim deležem prestopnikov takšnega vedenja naučijo od starejših storilcev v soseski, s katerimi imajo vzpostavljene posebne odnose. Otroci, ki živijo v okoljih z nizko stopnjo kriminalitete, so od takšnega vedenja umaknjeni in se ga zato ne naučijo. Prav tako je pri Shawu in McKay (1969, str. 318) mogoče razbrati sprejemanje Mertonovega pogleda na družbeno anomijo in vzroke odklonskosti. Tako ugotavljata, da so otroci tako v revnih in bogatih predelih izpostavljeni istim vrednotam in merilom uspeha, pri tem je bilo otrokom iz nižjega razreda ta merila težko doseči na legalen način. Ukvarjanje s kriminaliteto kot obliko »organiziranega načina življenja« (Shaw in McKay, 1969, str. 319) (razvoj kriminalne kariere) je predstavljal način doseganja družbenih ciljev in vrednot. Kariera, znotraj katere so otroci spodnjega razreda lahko dosegali družbeno določene kriterije uspešnosti, pa je bila skoraj izključno vezana na kriminalno pot.

Vpliv lokalnega okolja oz. natančneje lokalne skupnosti na posameznikovo izvajanje kriminalitete oz. tudi oblikovanje strahu pred kriminaliteto je mogoče prepoznati tudi v nedavnih raziskovalnih pristopih. Izhodišče predstavlja Bronfenbrennerjeva (1977, 1979) ekološko-sistemska teorija, ki je združila zaključke iz obsežnega nabora raziskav iz različnih disciplin, predpostavlja pa, da na naš razvoj vplivajo različni dejavniki iz okolja. Ti soobstajajo skozi različne plasti socialnega okolja. V ekološki teoriji se te plasti – ki niso strogo omejene in omejene, temveč se prelivajo druga v drugo – začnejo z mikrosistemom (npr. dejavnosti, vloge in medsebojni odnosi v posameznikovem neposrednem okolju znotraj družine, vrstnikov in učiteljev v šolah, sodelavcev na delovnem mestu), mesosistemom (npr. medsebojni odnosi med

vsaj dvema elementoma mikrosistema; npr. odnosi med družino, sošolci, učitelji in vrstniki v soseski), eksosistemom (npr. povezave in procesi med dvema ali več okolij, pri čemer vsaj eno ni neposredno okolje otroka in v katerem otrok nima dejavne vloge in neposrednega stika, vendar nanj posredno vpliva, npr. starševsko delovno mesto, množični mediji, neposredno lokalno okolje, posameznikova socialna mreža itd.). Makrosistem se nanaša na kulturne in ideološke vzorce, ki določajo formalne in neformalne institucije ter »postavlja vzorec za strukture in dejavnosti, ki se pojavljajo na konkretni ravni« (Bronfenbrenner, 1977, str. 515). Vključuje formalna pravila, zakone, politike, prepričanja, znanja, običaje in vsakodnevne prakse ter življenjski slog, podprt s prevladujočimi vrednotami določene kulture in subkulture. Zadnja raven, kronosistem, vključuje spremembe ali doslednost v času, ne le na ravni posameznika, temveč tudi na ravni okolja (npr. spremembe v družinski strukturi, socialnoekonomskem statusu, zaposlitvi, kraju bivanja). Svetovna zdravstvena organizacija (WHO) (2002) sprejema ekološko teorijo kot teoretično izhodišče za razumevanje vzrokov za nasilje. Ekološki okvir je vedno bolj uporabljen v raziskavah o različnih oblikah nasilja, npr. nasilju v intimnopartnerskih odnosih (Di Napoli idr., 2019), spolnih zlorabah (Casey in Lindhorst, 2009), močno pa je vplival tudi na raziskave o medvrstniškem nasilju in nasilju na šolah (Astor in Benbenishty, 2019; Benbenishty in Astor, 2005; Espelage, 2014; European Crime Prevention Network [EUCPN], 2021; WHO, 2015).

Sodobnejši pogledi na prostorsko analizo kriminalitete se nanašajo tudi na področje raziskovanja okoljske kriminologije. Ta v ospredje postavlja vprašanja o krajevni razporeditvi kriminalitete, a vendar ob tem zapostavlja vprašanja o dejanskih vzrokih za kriminaliteto. Brantingham in Brantingham (1993, 2008) sta oblikovala teorijo kriminalnih vzorcev, v kateri povezujeta fizični prostor in čas oz. če smo natančni, gre za povezavo med prostorom in družbeno dejavnostjo na določenem fizičnem prostoru. Navajata, da je mogoče prostor v lokalnem okolju razdeliti na tri različne kategorije: generatorje kriminalitete, privlačevalce kriminalitete in nevtralne cone. *Generatorji kriminalitete* so prostori, ki privlačijo večje število ljudi, vendar njihov namen ni storitev kaznivih dejanj. To so prostori, kot na primer trgovine, trgovski centri, poslovne cone, zdravstveni domovi in bolnišnice, športni objekti, mestna središča, turistične zanimivosti itd. Izvajanje kaznivih dejanj na teh prostorih je posledica velike koncentracije obiskovalcev, s tem pa se na tem prostoru pojavi tudi več potencialno dostopnih predmetov. Storilci tako vedo, da lahko na teh mestih pridobijo »nagrado«. Pri tem ni nujno, da so na teh prostorih organizirani storilci. Avtorja dopuščata tudi možnost, da so med obiskovalci namreč nekateri

posamezniki iz lokalnega in širšega okolja, ki sicer niso prišli na to mesto zaradi storitve kaznivega dejanja, vendar jih priložnost in razmere premamijo. Kot *privlačevalci kriminalitete* delujejo predeli mest, ki so znani po ustvarjanju kriminalnih priložnosti. Prestopniki, ki večinoma prihajajo iz bolj oddaljenih naselij, se na te prostore odpravijo načrtno in z namenom izvrševanja kaznivih dejanj. Ta mesta predstavljajo na primer središča nočne zabave, četrti s prostitutcijo, mesta, kjer se preprodaja prepovedane druge, velika nakupovalna središča ob pomembnih prometnih poteh, nevarovana parkirišča. *Neutralna središča* so tisti deli mest, ki ne privlačijo načrtnih storilcev, prav tako pa ne ustvarjajo priložnosti za kriminaliteto. Avtorja sicer opozarjata, da posameznih predelov ne smemo razumeti kot čista nevtralna mesta, generatorje ali privlačevalce kriminalitete. Navadno specifičen prostor deluje kot generator za določene oblike kriminalitete, privlačevalec za druge in nevtralno mesto za tretje oblike kriminalitete. Izvajanje kaznivih dejanj je tako odvisno od možne nagrade za storilca, poznavanje dejanske priložnosti, stopnje tveganja za storilca in njegove/njene veščine za izvedbo odklonskega dejanja.

4 Priseljevanje in vključenost/izključenost priseljencev v lokalno okolje

Ena ključnih značilnosti družb ekonomsko razvitih držav je njihova etnična heterogenost. Ta je v večini primerov posledica priseljevanja, ki se je v evropskem prostoru najbolj množično odvijalo po drugi svetovni vojni. Potreba po delovni sili in razvoj evropskega povojnega gospodarstva sta privabila veliko število delavcev, ki so jim v naslednjem koraku sledili družinski člani. Tudi danes je priseljevanje najpogosteje povezano s potrebo na trgu dela imigrantske države, kjer je pomanjkanje lokalnih delavcev ali pa ti niso primorani opravljati umazanih, nevarnih in zahtevnih poklicev (t. i. 3D poklici, ang. »dirty, dangerous, demanding«) za ponujeno plačilo. Ne glede na potrebo po delavcih pa se priseljenci po selitvi v novo državo pogosto srečajo z dvema oblikama izključevanja: formalnim in družbenim izključevanjem. Formalno izključevanje vključuje različne formalne politike in pravila, ki vzpostavljajo razlikovanje med domačimi prebivalci in tujci, v EU so izpostavljeni zlasti tujci, ki prihajajo iz t. i. tretjih držav. To pogosto vodi v diskriminacijo in viktimizacijo (npr. določeni so posebni pogoji za vključitev na trg dela, nimajo iste socialne pomoči, nimajo pravice do socialnega stanovanja). Družbene izključitve pa predstavljajo delitve na »nas« in »njih«, ki temeljijo na predsodkih, nestrpnosti, rasizmu in oblikovanju izključujočih družbenih identitet. Posledica je izključevanje priseljencev in njihovih potomcev ter njihovo nameščanje v »lokalne totalne institucije« (Bučar Ručman, 2016). Te razumemo kot fizične

prostore, v katerih so (obtičali) priseljenci (priseljenske četrti, zapori, centri za odstranitev tujcev, begunski centri, delavski domovi itd.), in tudi kot družbene prostore izključenosti in marginalizacije, v katerih so prijateljske interakcije omejene na krogu ljudi z istimi narodnostnimi oz. priseljskimi identitetami, ustvarjanje družine znotraj »svojega« narodnostnega oz. priseljskega kroga. Bučar Ručman (2015) navaja terensko raziskavo iz Velenja, v kateri je bilo ugotovljeno, da so vsi sogovorniki, ne glede na narodnost (torej Slovenci, Hrvati, Bošnjaki, Srbi), izpostavili, da v njihovem lokalnem okolju obstaja nenapisano družbeno pravilo, da si resnega partnerja poiščejo v lastni narodnostni skupini. Mladi vzpostavljajo prijateljstva s prijatelji različnih narodnosti, razmere pa so drugačne pri oblikovanju družine. Sogovorniki so kot ključen dejavnik navedli pritisk staršev in družine. Zavedajo se, da v primeru kršitve nenapisanega pravila sledi pritisk družine, izključevanje in stigmatizaciji.

Kot smo predhodno zapisali, je eden od dejavnikov, ki vpliva na oblikovanje (politične oz. nacionalne) skupnosti koncept državljanstva, ki pa sočasno vključuje (državljane) in izključuje (nedržavljane). Med vse formalno izključene spadajo tudi priseljenci in njihovi potomci, ki nimajo državljanstva. Mehanizmi formalnega izključevanja se ne ustavijo tukaj. Dodatno razlikovanje je vezano na njihov formalni status prebivanja. Priseljenci z dovoljenjem za stalno bivanje imajo večji obseg pravic kot priseljenci, ki bivajo zgolj začasno. Najmanj pravic imajo seveda tisti, ki nimajo oz. ne morejo imeti formalno urejenega statusa. Njihov neregularni status in strah pred izgonom jim onemogočata sodelovanje s policijo in drugimi institucijami ter jih izpostavi izkoriščanju in viktimizaciji. Zavratnik Zimic idr. (2003) ugotavljajo, da lahko migranti – po večini neregularni, lahko pa tudi regularni, ki ob iskanju boljšega življenja v tujih državah postanejo žrtve trgovcev z ljudmi – končajo v podjetjih, v katerih so delavci popolnoma izkoriščeni na ribiških ladjah, v organizirani kriminalni dejavnosti, prisiljeni v beračenje, spolno izkoriščanje ali druge oblike prisilnega dela. Poleg primerov v gradbeništvu, ki jih opisujejo Bučar Ručman (2014) in Kanduč in Bučar Ručman (2016), smo lahko v zadnjem času v medijih spremljali novice o brutalnem izkoriščanju delavcev v pakirnici rib (Carl, 2022) in avtopralnici (Ponudič in Luzar, 2022). Tokrat so bili zlorabam prvič izpostavljeni delavci iz oddaljenejših držav (Indija), ki nimajo svojih socialnih mrež v Sloveniji in so zato še bolj ranljivi. Delavci so bili nastanjeni v prostorih tovarn, izpostavljeni konstantnemu video nadzoru, delodajalci so jim odvzeli potne liste.

Socioekonomska segregacija v evropskih mestih je bila predmet obsežne študije, ki so jo izvedli Tammaru idr. (2016). Ugotovili so, da se je segregacija po letu 2000 povečala. Ta pojav je posledica več dejavnikov, med katerimi so globalizacija, družbene neenakosti, programi države blaginje (ali njihova odsotnost) ter dostopnost socialnih stanovanj na nepremičninskem trgu. V Londonu je segregacija povezana tudi z migracijami, saj so se oblikovale priseljske četrti temnopoltih Afričanov, Indijcev, Pakistancev in priseljencev iz držav, ki so se pridružile EU po letu 2000. Podobno je v Amsterdamu, kjer so segregirani priseljenci iz Maroka in Turčije, priseljske četrti pa obstajajo tudi v Stockholmu (Musterd in van Gent, 2016). V Franciji so v nekaterih četrtih okoli velikih mest (Pariz, Lyon in Marseille), naseljeni večino priseljenci (Bade, 2005). V Sloveniji so delavski domovi predstavljali specifično obliko prostorske segregacije in izolacije priseljencev. Ti domovi so delovali kot lokalne totalne institucije, ki so izolirale priseljence tudi od drugih skupin priseljencev (Bučar Ručman, 2014; Mozetič, 2009). Kraj bivanja pa vpliva tudi na socialni položaj ljudi, ki živijo tam. Prebivanje v zloglasnih soseskah velikih mest lahko vodi v diskriminacijo ljudi, ki živijo v njih. Ti prebivalci imajo težave pri iskanju zaposlitve, pridobitvi kredita, zagotovitvi dobre izobrazbe, zdravstveni oskrbi, izpostavljeni so ostrejšemu formalnemu nadzoru.

Raziskava Zavrtnik idr. (2009) je pokazala, da vsi priseljenci niso (enako) nezaželeni in lokalno prebivalstvo priseljence kategorizira v različne skupine. Še več, nekateri niso niti razumljeni in naslovljeni kot priseljenci, temveč so predstavljeni (in tudi sami sebe razumejo tako) kot globalni poslovneži, globalni nomadi. Manley idr. (2016) opisujejo razmere v Londonu, kjer »ekstremno bogati tujci« kupujejo nepremičnine v najdražjih delih mesta, Musterd in van Gent (2016) pa izpostavljata identično situacijo v Stockholmu. Tako se poleg etnične segregacije vzpostavi še socialna. Lokalni prebivalci z nizkimi dohodki živijo ločeni od nezahodnih priseljencev iz istega socialnega razreda. Na drugi strani bogati priseljenci živijo ločeno od drugih priseljencev in tudi revnejših lokalnih prebivalcev. Posest ekonomskega kapitala odpira vrata totalne institucije. Ob tem pa se ironično prav ta skupina ljudi zapira za nova vrata in ograje t. i. ograjenih oz. varovanih skupnosti (ang. *gated communities*).

Razlikovanje med priseljenci, ki jih velja sprejeti, in tistimi, ki jih ne želimo, pa je prisotno celo v primerih, ko ljudje bežijo pred vojno. Nazoren dvojni odnos je mogoče videti v odnosu do beguncev iz Sirije, ki so leta 2015/2016 na poti v Nemčijo prehajali Slovenijo, pri tem pa bili izpostavljeni najostrejšemu nadzoru

policije in vojske (prehod izven *de facto* zaprtega koridorja je bil nemogoč), in odsotnosti nadzora nad begunci iz Ukrajine od leta 2022 (simbolično – slednji so celo opravičeni plačila cestnine). To razliko je priznal celo Urad Vlade Republike Slovenije za komuniciranje, ki je na uradnem profilu Twitter objavil naslednji tвит (in ga nato izbrisal): »Ukrajinski begunci prihajajo iz okolja, ki je v kulturnem, verskem in zgodovinskem smislu nekaj povsem drugega kot okolje, iz katerega prihajajo begunci iz Afganistana.« (Ta. L., 2022)

5 Empirični podatki raziskave programske skupine Varnost v lokalnih skupnostih (2022)

Odnos do različnih skupin priseljencev in socialno distanco smo empirično preverili tudi v naši terenski raziskavi v sklopu raziskovanja programske skupine »Varnost v lokalnih skupnostih – primerjava ruralnih in urbanih okolij«. Terensko zbiranje podatkov je potekalo leta 2022. Vprašanje za prebivalce se je glasilo »*Kakšen je najtesnejši (najbližji) odnos z osebo iz določene skupine (naštete spodaj), ki bi bil za vas osebno še sprejemljiv*«, pri tem pa so bili za odnos na voljo naslednji odgovori: priženjeni družinski član, tesni prijatelj, sosed, sodelavec, znanec, zgolj obiskovalec naše države, prepovedal bi jim vstop v državo.² V nadaljevanju predstavljamo nekatere zaključke, v katerih so odgovori razdeljeni glede na tip lokalnega okolja, iz katerega prihajajo anketiranci: (1) hiša na samem, zaselek ali manjša vas (oddaljena od pošte, šole, trgovine); (2) strnjeno vaško naselje (vas, kraj, trg) s šolo, pošto, trgovino; (3) primestno naselje ali manjše mesto; (4) večje mesto, mestna občina.

Na osnovi empiričnih podatkov lahko zaključimo, da je *odnos do nekaterih skupin priseljencev statistično pomembno povezan z velikostjo lokalnega okolja, v katerem prebivajo anketiranci*. Stopnja sprejemanja in vključenosti priseljencev je višja v bolj urbaniziranih okoljih. Največji delež prebivalcev, ki bi bili pripravljene sprejeti priseljence kot svojega priženjenega družinskega člana, je v večjih mestih oz. mestni občini in obratno, najmanj jih je v vaških okoljih. *Podatki pa se razlikujejo tudi glede na*

² To vprašanje je bilo pripravljeno na osnovi analize klasičnih študij o socialni distanci, ki jih je opravil Bogardus (1925, 1933, 1947, 1958, 1967), in so jih kasneje preverili in nadgradili drugi raziskovalci (Owen idr., 1977; Parrillo in Donoghue, 2005, 2013). Izhajajoč iz njihovega koncepta smo uporabili lestvico za merjenje socialne distance, ki smo jo prilagodili glede na slovensko kulturno okolje. Pri tem smo upoštevali podatke Statističnega urada RS (2020) (število priseljencev) in jim dodali nekatere kategorije marginaliziranih skupin, ki so vključeni v Evropsko družboslovno raziskavo in Slovensko javno mnenje (vprašanje »Koga ne bi imeli za soseda«) (Kurdija idr., 2016). Dodatno smo upoštevali, da so Javakshvili idr. (2016) opravili tudi validacijo vprašalnika in lestvice za merjenje socialne distance, ki jo je oblikoval Bogarus. Zaključili so, da je ta pristop ustrezen način za merjenje odnosa do etničnih skupin in s tem povezanih družbenih vrednot.

to, od kje priseljenci prihajajo. V najožji krog socialne mreže (družino) so ljudje v vseh okoljih različno pripravljene sprejeti različne priseljence oz. pripadnike manjšinskih skupin (muslimane, jude, Rome, begunce). Najbolj so v vseh okoljih pripravljene sprejeti priseljence, ki prihajajo iz zahodne Evrope (Avstrija, Švica, Nemčija, Italija), v to skupino pa lahko umestimo tudi priseljence iz Hrvaške. V naslednji skupini so priseljenci iz Srbije, BiH, Črne gore, Severne Makedonije, Ukrajine, Ruske federacije, Azije, Afrike in na koncu te skupine Kosova. Najmanj pa so ljudje pripravljene v svoji najožji socialni krog sprejeti muslimane, Jude, begunce in Rome. Pomembna značilnost je tudi, da so razlike med ruralnim in polurbanim okoljem majhne, medtem ko se pojavi velika razlika z velikimi mesti oz. mestnimi občinami (povprečje vseh vrednosti (vseh skupin priseljencev oz. manjšinskih skupin), prikazanih v tabeli 1, za odgovor priženjen družinski član med tremi tipi naselij je v velikih mestih približno 40 % višje kot na podeželju in v polurbanih naseljih). Pomembna značilnost, ki jo lahko razberemo iz tabele 1, je tudi to, da pri priseljenih in manjšinskih skupinah, ki so najmanj zaželeni znotraj družine, se socialna distanca pokaže tudi tako, da jih ljudje v manjšem deležu želijo v svoji socialni bližini kot tesne prijatelje, sosedo, sodelavce. Največji delež bi jih želel zgolj kot obiskovalce države (v primeru muslimanov kot znance) ali bi jim v primeru Romov in beguncev celo prepovedal vstop v državo. Ob tem so zaključki, da jih ljudje v takšnem obsegu želijo zgolj kot obiskovalce ali bi jim celo prepovedali vstop, izjemno skrb vzbujajoči, saj gre v vseh primerih – razen beguncev – za skupine, kjer imajo ljudje praviloma vsi slovensko državljanstvo. Tako nazorno vidimo obstoj izključenih skupnosti znotraj naših skupnosti.

Odgovore o sprejetosti priseljencev oz. manjšinskih skupin glede na velikost in tip lokalnega okolja prikazujemo v tabeli 1, kjer so združeni odgovori »hiša na samem, zaselek ali manjša vas (oddaljena od pošte, šole, trgovine« in »strnjeno vaško naselje (vas, kraj, trg) s šolo, pošto, trgovino«. Odgovori so prikazani tako, da izkazujejo odstotek odgovora po posameznem naselju.

Tabela 1: Socialna distanca do različnih priseljencev in manjšin glede na kraj prebivališča respondentov

	Priženjen družinski član (%)			Tesen prijatelj (%)			Sosed (%)			Sodelavec (%)			Znanec (%)			Zgolj obiskovalec vaše države (%)			Prepovedal bi vstop v državo (%)			Statistična značilnost (χ^2)
	V	P	M	V	P	M	V	P	M	V	P	M	V	P	M	V	P	M	V	P	M	
BiH	14,5	16	20,7	14,5	19,2	20,4	17,2	18	16,4	16	15,6	11,6	19,2	18,8	16,7	14,9	10,4	11,6	3,8	2	2,5	$\chi^2(12) = 18,96; p < ,09$
Hrvaška*	16	16,5	21,8	13,9	17,7	19,3	16,2	20,1	18,2	13,9	15,4	11,2	19,5	18,1	14,8	17,2	11	12,6	3,2	1,2	2,2	$\chi^2(12) = 23,34; p < ,03$
Srbija*	14,7	15,8	21,2	13,2	17	20,1	16,1	18,6	15,4	15,1	15	12,3	20,3	20,2	15,4	17,6	11,1	12,6	3,1	2,4	3,1	$\chi^2(12) = 24,13; p < ,02$
S. Makedonija*	12	13	19,2	13,9	16,6	16,2	14,7	17,8	17,8	13,5	17	14,5	21,4	21,3	14,2	21,9	12,3	15	2,5	2	3,1	$\chi^2(12) = 30,61; p < ,001$
Kosovo*	10,9	12,2	16,8	11,5	12,2	15,1	12	16,1	16	10,9	15,4	12,3	20,3	24,8	16	26,4	13,4	19	8	5,9	4,8	$\chi^2(12) = 38,37; p < ,001$
Črna gora*	12	13,4	21	12,6	16,6	16	13,2	16,2	16,5	12,4	15,4	12	22,4	23,3	15,7	23,1	13	16,8	4,2	2	2	$\chi^2(12) = 38,91; p < ,001$
Nemčija	16,4	16,2	21,3	14,3	17	18,5	16,6	16,2	15,7	12,2	11,1	11,5	21,6	26,1	17,1	16,8	12,6	14,6	1,9	0,8	1,4	$\chi^2(12) = 15,32; p < ,23$
Italija	15,6	15,7	21,4	14,5	14,6	18,1	16,2	16,1	14,8	10,7	13	12	21,2	23,6	18,1	18,9	15,4	14,2	2,9	1,6	1,4	$\chi^2(12) = 15,87; p < ,20$
Francija	15,3	14,2	21,2	14,6	18,1	18,2	15,3	15,7	15,9	10,5	12,2	10,3	20,3	23,2	15,4	22,2	15,7	17,6	1,7	0,8	1,4	$\chi^2(12) = 19,36; p < ,08$
Avstrija	17,2	15,4	22	15,1	19	18,1	16,6	15,8	17,3	10,1	14,6	11,1	19,9	21,3	15	19,7	12,6	14,8	1,3	1,2	1,7	$\chi^2(12) = 19,67; p < ,07$
Švica	16,3	16,9	22	14,6	18,1	18,7	15,7	15,7	16,7	11,5	13,8	9,7	19,7	20,1	15,3	20,9	14,2	16,2	1,3	1,2	1,4	$\chi^2(12) = 16,93; p < ,15$
Ukrajina*	12,5	12,6	16,2	12,6	15	16,7	13,6	13,8	17,3	11,1	15,8	8,6	21,3	22,1	17	24,9	18,6	20,9	4	2	3,3	$\chi^2(12) = 22,03; p < ,04$
Ruska fed.*	11,6	13	16,4	10,7	13,4	15	11,5	14,2	13,6	11,5	13,4	7,5	19,3	22,4	19,8	29,8	19,3	22,3	5,7	4,3	5,3	$\chi^2(12) = 24,38; p < ,02$
Afrika*	12,2	12,4	15,9	11,1	14,3	13,7	11,7	14,3	14,5	10,3	13,5	7,8	20,5	23,5	18,4	30,6	20,3	27,7	3,6	1,6	2	$\chi^2(12) = 22,72; p < ,03$
Azija*	12	13,2	16,8	11,1	14	15,6	13	12	15,9	10,5	14,4	8,1	19,3	25,6	17,6	30,9	18,8	23,7	3,2	2	2,2	$\chi^2(12) = 31,57; p < ,02$

	Priženjen družinski član (%)			Tesen prijatelj (%)			Sosed (%)			Sodelavec (%)			Znanec (%)			Zgolj obiskovalec vaše države (%)			Prepovedal bi vstop v državo (%)			Statistična značilnost (χ^2)
Muslimani*	10	7,5	18,1	11,3	13,8	15	10	12,6	10	10	11,9	8,6	21,6	28,5	18,9	25,7	19,4	23,1	11,5	6,3	6,1	$\chi^2 (12) = 40,75;$ $p < ,001$
Judi *	10,3	9,8	14,8	10,5	14,2	15,3	10,7	10,6	10,6	10,1	11,8	6,1	21	28	17,3	27,7	21,7	30,4	9,7	3,9	5,6	$\chi^2 (12) = 36,95;$ $p < ,001$
Romi*	7,8	5,5	10	8	9,9	9,7	6,1	10,3	8,6	7,6	10,3	5,6	19,1	28,1	19,4	31,2	23,7	33,6	20,1	12,3	13,1	$\chi^2 (12) = 35,05;$ $p < ,001$
Begunci*	8,3	6,7	12,5	8,6	9,9	7,5	6,5	10,7	9,4	7,1	9,1	7,2	13,6	24,9	16,9	36,1	25,3	32,8	19,8	13,4	13,6	$\chi^2 (12) = 37,95;$ $p < ,001$

V = vaško okolje (združeni odgovori »hiša na samem, zaselek ali manjša vas (oddaljena od pošte, šole, trgovine)« in »strnjeno vaško naselje (vas, kraj, trg) s šolo, pošto, trgovino«)

P = primestno naselje ali manjše mesto

M = večje mesto/mestna občina

*statistično značilna povezava med krajem prebivališča in sprejetostjo priseljencev oz. pripadnikov manjšinskih skupin

5 Zaključna razprava

Naša življenja najbolj neposredno zaznamuje naše ožje lokalno okolje. V njem vzpostavimo vezi z drugimi člani skupnosti in v njem najpogosteje prihaja do implementacije velikih političnih odločitev in vpliva struktur na makro ravni na naše življenje. Tega prostora ne razumemo le kot fizični prostor, temveč tudi kot kombinacijo fizičnega in družbenega prostora. Sociologija se že od svojega začetka dotika vprašanja življenja človeka v skupnostih in kaže na razlikovanje družbenih vezi med posamezniki v različnih lokalnih okoljih. Število prebivalcev, gostota poseljenosti, infrastruktura, z drugimi besedami urbanizacija, ne vpliva namreč samo na prostor, temveč zlasti na to, kako ljudje na tem prostoru živijo, kako se med seboj povezujejo, razumejo, kako zaznavajo (ne)varnost in kriminaliteto in kaj jim zagotavlja občutek varnosti oz. vzbuja pri njih občutke ogroženosti ter ne nazadnje tudi to, kako sprejemajo drugačnost. V delih sociologov lahko prepoznamo skupne točke pri razumevanju oz. razlikovanju skupnosti na manjše, bolj homogene, medosebno neposredno povezane skupnosti, ki jih danes lahko prepoznamo v ruralnem okolju in večje, heterogene skupnosti, ki jih danes predstavljajo velika urbana središča. Dinamika življenja in vezi v manjših ruralnih okoljih temeljijo na neposredni vzajemni pomoči in predvsem na medsebojnem poznavanju – kjer to seveda ne pomeni, da v teh majhnih skupnostih vsi prebivalci spoštujejo zakone in med njimi ni storilcev kaznivih dejanj, temveč zgolj to, da v teh okoljih ljudje takšne posameznike poznajo in temu primerno prilagodijo svoje interakcije z njimi. Vir stabilnosti, mirnosti in občutka varnosti je torej poznavanje članov skupnosti. Na drugi strani se razmere v velikih urbanih središčih razlikujejo, ljudje se med seboj zelo redko poznajo – tako zaradi velikosti hiš, blokov kot tudi fluktuacije prebivalcev (selitve, oddajanje stanovanj, veliko število študentov in turistov itd.). Ljudje v teh okoljih niti ne pričakujejo, da se bodo z drugimi poznali, ključno jim je, da so zagotovljeni temeljni pogoji za bivanje (transport, trgovina in oskrba s hrano), med temi pogoji pa je osrednjega pomena zagotovitev osebne varnosti – odsotnost možnosti fizičnega napada neznancev.

Razumevanje dinamike lokalnih skupnosti omogoča, da znamo razložiti tudi nekatere vsakodnevne dogodke, konflikte, krize. Iz zgornjih zaključkov lahko sklepamo, zakaj praktično v vseh ruralnih okoljih ljudje ostro nasprotujejo predlogom za odprtje doma za begunce oz. prosilce za azil – če smo natančni, nasprotujejo kakršnemu koli prihodu ljudi, ki jih sami ne prepoznajo kot svojih (v preteklosti so bili tarče takega nasprotovanja celo materinski domovi, zavodi za

otroke in mladostnike s posebnimi potrebami). Zaradi istih dejavnikov se prebivalci v manjših okoljih hitreje zatečejo k vigilantskim ukrepom samozaščite, če ocenijo, da sistemske rešitve zagotavljanja varnosti niso učinkovite (spomnimo samo na primer ustanovitve vaše straže za zaščito pred vlomi v Ivančni Gorici v letu 2023). Ob tem spregledajo kompleksnost in tudi nevarnost takšnega delovanja in v želji po zaščiti, varnosti posežejo po ukrepu, ki je takšnemu okolju najbližje – tesnem medosebnem sodelovanju. Kriminaliteta že od nekdaj namreč ob vseh negativnih posledicah, na drugi strani poveča povezanost prebivalcev. V ruralnem okolju to ljudje naredijo z dobesedno demonstracijo svojih dejavnosti na terenu, v mestih pa s političnim aktivizmom in zahtevami institucijam, političnim odločevalcem in pritisku v javnosti (izpostavljanjem problemov v medijih). Rešitve so torej tiste, ki so skladne z ukrepanjem in delovanjem v njihovem »tipu« skupnosti. Razmere v lokalni skupnosti in strah pred kriminaliteto so priljubljena tema tudi populističnega političnega delovanja in različnih ekstremističnih skupin (t. i. vard, straž in drugih grupacij), ki se skušajo prikazati kot zaščitniki lokalnih prebivalcev. Pri tem seveda ne smemo spregledati, da varnost občanov in celo nacionalno varnost veliko bolj ogrožajo ravno takšni vigilantski in ekstremistični samooklicani zaščitniki kot pa tisti dejavniki, ki jih te skupine izpostavljajo kot »grešne kozle«.

Na osnovi empiričnih podatkov programske skupine Varnost v lokalnih skupnostih lahko sklepamo, da je razlog za večje izključevanje določenih skupin priseljencev v manjših vaseh pomanjkanje pristnih izkušenj iz dejanskih interakcij s priseljenci in manjšinskimi skupinami. Področje neznanega zapolnijo strahovi, predsodki, ki jih širi populistična politika, hujskaštvo preko spleta in tudi medijski diskurz. V mestih, kjer je večja heterogenost, ta prazen prostor nadomestijo pristne izkušnje in pri tem ne gre pozabiti pregovorne modrosti »strah je znotraj votel, zunaj ga pa nič ni«. A vendar, ob tem ne smemo spregledati, da so nekatere kategorije ljudi, v nekaterih primerih celo večinoma sodržavljeni, izpostavljeni socialni izključitvi, saj celo večina ljudi v sicer strpnejših velikih mestih meni, da bi lahko bili zgolj obiskovalci naše države (muslimani 23,1%, Judi 30,4%, Romi 33,6% in begunci 32,8%). Ob teh podatkih lahko vidimo, da je treba dopolniti Parsonsove (1977) ugotovitve o državljanstvu kot temelju za oblikovanje skupnosti. Prav tako je treba dopolniti Wallersteinov (1999) zaključek, da državljanstvo vključuje tiste, ki ga imajo, in izključuje tiste, ki ga nimajo. Očitno je, da poleg formalnih mehanizmov vključevanja/izključevanja potekajo še družbeni (neformalni) mehanizmi izključevanja. Ti se ne ozirajo na državljanstvo, temveč vplivajo na stališča o tem, kako blizu so ljudje pripravljeni sprejeti pripadnike manjšinskih skupin (Romi, Judi,

Muslimani) na osnovi drugih dejavnikov (predvidevamo lahko, da vpliva medijskega poročanja, vpliva socialnih omrežij in delovanja mnenjskih voditeljev).

Viri in literatura

- Aldrich, D. (2011). Social, not physical, infrastructure: The critical role of civil society after the 1923 Tokyo earthquake. *Disasters*, 36(3), 398–419.
- Astor, R. A. in Benbenishty, R. (2019). *Bullying, school violence, and climate in evolving contexts: Culture, organization, and time*. Oxford University Press.
- Bade, K. (2005). *Evropa v gibanju: migracije od poznega 18. stoletja do danes*. Založba *Cf.
- Benbenishty, R. in Astor, R. A. (2005). *School violence in context: Culture, neighborhood, family, school, and gender*. Oxford University Press.
- Bogardus, E. S. (1925). Social distance and its origins. *Journal of Applied Sociology*, 9, 216–226.
- Bogardus, E. S. (1933). A social distance scale. *Sociology and Social Research*, 17, 265–271.
- Bogardus, E. S. (1947). Measurement of personal-group relations. *Sociometry*, 10, 306–311.
- Bogardus, E. S. (1958). Racial distance changes in the United States during the past thirty years. *Sociology and Social Research*, 43, 127–135.
- Bogardus, E. S. (1967). *A forty-year racial distance study*. University of Southern California Press.
- Brantingham, P. L. in Brantingham, P. J. (1993). Environment, routine, and situation: Toward a pattern theory of crime. V R. Clarke in M. Felson (ur.), *Routine activity and rational choice: Advances in criminological theory*, (vol. 5, str. 259–294). Transaction Publishers.
- Brantingham, P. in Brantingham, P. (2008). Crime pattern theory. V R. Wortley in L. Mazerolle (ur.), *Environmental criminology and crime analysis* (str. 78–93). Willan Publishing.
- Bronfenbrenner, U. (1977). Toward an experimental ecology of human development. *American Psychologist*, 32(7), 513–531.
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development: Experiments by nature and design*. Harvard University Press.
- Bučar Ručman, A. (2014). *Migracije in kriminaliteta: Pogled čez meje stereotipov in predsodkov*. Založba ZRC SAZU.
- Bučar Ručman, A. (2015). Analiza migracij in odnosov v multikulturni skupnosti – primer Mestne občine Velenje. *Dve domovini*, 41, 113–125.
- Bučar-Ručman, A. (2016) Strukturno nasilje kot mehanizem zapiranja migrantov v globalne in lokalne totalne institucije. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 1(67), 16–25.
- Burgess, E. W. (1925/1967). The growth of the city: An introduction to a research project. V R. E. Park, E. W. Burgess in R. D. McKenzie (ur.), *The city* (str. 47–62). The University of Chicago Press.
- Carl, E. (2022). *Izkoriščani in nadzorovani delavci v pakirnici rib na Kozini: Šuštarjevi mislijo, da smo mašine*. RTV Slovenija. <https://www.rtvsl.si/gospodarstvo/izkoriscani-in-nadzorovani-delavci-v-pakirnici-rib-na-kozini-sustarjevi-mislijo-da-smo-masine/630148>
- Casey, E. A. in Lindhorst, T. P. (2009). Toward a multi-level, ecological approach to the primary prevention of sexual assault: Prevention in peer and community contexts. *Trauma, Violence, & Abuse*, 10(2), 91–114.
- Cohen, R. (2006). *Migration and its enemies: Global capital, migrant labour and the Nation-State*. Ashgate.
- Cooke, P. (1990). Locality, structure, and agency: A theoretical analysis. *Cultural Anthropology*, 4, 1–20.
- Day, G. in Murdoch, J. (1993). Locality and community: Coming to terms with place. *The Sociological Review*, 41(1), 82–111.
- Di Napoli, I., Procentese, F., Carnevale, S., Esposito, C. in Arcidiacono, C. (2019). Ending intimate partner violence (IPV) and locating men at stake: An ecological approach. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 16(9), 1–18.
- Durkheim, E. (1893/1984). *The division of labor in society*. Free Press.

- Espelage, D. L. (2014) Ecological theory: Preventing youth bullying, aggression, and victimization. *Theory Into Practice*, 53(4), 257–264.
- European Crime Prevention Network. (2021). *Bullying among minors: An ecological approach towards effective anti-bullying interventions. Part of the EUCPN Toolbox on bullying among minors.* https://eucpn.org/sites/default/files/document/files/2111_Toolbox%20Bullying_THEORY_ENG_LR.pdf
- Gofman, A. (2014). Durkheim's theory of social solidarity and social rules. V V. Jeffries (ur.), *The Palgrave handbook of altruism, morality, and social solidarity: Formulating a field of study* (str. 45–69). Palgrave Macmillan.
- Hobbes, T. (1651/2008). *Leviathan*. Oxford University Press.
- Hunter, J. (2015). Earthquakes in Japan: A review article. *Modern Asian Studies*, 50(1), 415–435.
- Javakhishvili, N., Schneider J. F., Makashvili, A. in Kochlashvili, N. (2016). Measuring ethnic attitudes: Tolerance and social distance from cross-cultural perspective. V G. T. Papanikos (ur.), *An anthology of social themes* (str. 193–203). Athens Institute for Education & Research.
- Kanduč, Z. in Bučar-Ručman, A. (2016). Razredna vojna, delo in migracije. *Dve domovini*, 43, 77–89.
- Kurdija, S., Hafner Fink, M., Malnar, B. in Podnar, K. (2016). *Slovensko javno mnenje 2016/1: Raziskava o odnosu delo-družina, Stališča Slovencev o družinski problematiki in potrebah družin, Stališča o izbranih vidikih zdravja in zdravstva, Ogledalo javnega mnenja* [Podatkovna datoteka]. Univerza v Ljubljani, Arhiv družboslovnih podatkov. https://doi.org/10.17898/ADP_SJM161_V1
- Manley, D., Johnston, R., Jones, K. in Owen, D. (2016). Occupational segregation in London: A multilevel framework for modelling segregation. V T. Tammaru, S. Marcinczak, M. van Ham in S. Musterd (ur.), *Socioeconomic segregation in European capital cities: East meets West* (str. 30–54). Routledge.
- Mozetič, P. (2009a). Nevidni delavci sveta: zaposlovanje in delo »neevropskih« državljanov tretjih držav in režim delavskih domov. *Casopis za kritiko znanosti, domišljijo in antropologijo*, 37(238), 31–50.
- Musterd, S. in van Gent, W. (2016). Changing welfare context and income segregation in Amsterdam and its metropolitan area. V T. Tammaru, S. Marcinczak, M. van Ham in S. Musterd (ur.), *Socioeconomic segregation in European capital cities: East meets West* (str. 55–79). Routledge.
- Owen, C. A., Eisner, H. C. in McFaul, T. R. (1977). A Half-Century of Social Distance Research: National Replication of the Bogardus Studies. *Sociology and Social Research*, 66(1), 80–98.
- Parsons, T. (1960). Durkheim's contribution to the theory of integration of social systems. V K. H. Wolff (ur.), *Emile Durkheim, 1858–1917* (str. 118–153). Ohio State University Press.
- Parsons, T. (1971). *The system of modern societies*. Prentice-Hall.
- Parsons, T. (1977) *Social systems and the evolution of Action Theory*. Free Press.
- Ponudič, H. in Luzar, M (2022). *Suženjsko izkoriščanje indijskih delavcev v ljubljanski avtopralnici?* RTV Slovenija. <https://www.rtvlo.si/slovenija/suzenjsko-izkoriscanje-indijskih-delavcev-v-ljubljanski-avtopralnici/636782>
- Rousseau, J. J. (1754/1993). *Razprava o izvoru in temeljih neenakosti med ljudmi*. Študentska organizacija Univerze v Ljubljani.
- Scott, J. in Marshall, G. (2009). *A dictionary of sociology* (3rd ed.). Oxford University Press.
- Shaw, C. R. in McKay, H. (1969). *Juvenile delinquency and urban areas: A study of rates of delinquency in relation to differential characteristics of local communities in American cities*. University of Chicago Press.
- Stacey, M. (1969). The myth of community studies. *The British Journal of Sociology*, 20(2), 134–147.
- Ta. L. (2022). *Ukom o izbrisnem tvitu o beguncih, o tem tuji novinarji vprašali tudi Logarja*. N1. <https://n1info.si/novice/slovenija/ukom-pojasnjuje-zakaj-je-z-vladnega-profila-izbrisan-tvit-o-beguncih/>
- Tammaru, T., Marcinczak, S., van Ham, M. in Musterd, S. (ur.). (2016). *Socio-economic segregation in European capital cities: East meets West*. Routledge.
- Thijssen, P. (2012). From mechanical to organic solidarity, and back: With Honneth beyond Durkheim. *European Journal of Social Theory*, 15(4), 454–470.
- Tönnies, F. (1887/2001). *Community and civil society*. Cambridge University Press.
- Urry, J. (2002). *Consuming places*. Routledge

- Wallerstein, I. (1999). *Utopistike ali izbira zgodovinskih možnosti 21. stoletja*. Založba *Cf.
- Weber, M. (1922/2002). *Basic concepts in sociology*. Kensington.
- Weber, M. (1930/2001). *The Protestant ethic and the spirit of capitalism*. Routledge.
- World Health Organization. (2002). *World report on violence and health*.
https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/42495/9241545615_eng.pdf
- World Health Organization. (2015). *Preventing youth violence: An overview of the evidence*.
https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/181008/9789241509251_eng.pdf?isAllowed=y&sequence=1
- Zavratnik, S., Kralj, A., Medarič, Z. in Simčič, B. (2009). *Migracije, integracija in multikulturalnost*.
<http://nesstar2.adp.fdv.uni-lj.si/webview/velocity?study=http%3A%2F%2F193.2.85.182%3A80%2Fobj%2FfStudy%2Fmigim07&format=html&mode=transform#V14zavr>
- Zavratnik Zimic, S. (2003). Trdnjava Evropa ali odprta Evropa? Izzivi za države »schengenske periferije«. V M. Pajnik in S. Zavratnik Zimic (ur.), *Migracije, globalizacija, Evropska unija* (str. 15–41). Mirovni inštitut.

RURALNA KRIMINOLOGIJA IN VARNOST V LOKALNIH SKUPNOSTIH – SLOVENSKE PERSPEKTIVE

KATJA EMAN, GORAZD MEŠKO

Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede, Ljubljana, Slovenija
katja.eman@um.si, gorazd.mesko@um.si

Ruralna kriminologija se osredotoča na pojav in oblike kriminalitete na podeželju. Podeželje, njegovi prebivalci in velikost skupnosti vplivajo na pojavnost kriminalitete in drugačnost posameznih oblik kriminalitete od klasičnih. Prvi začetki razvoja ruralne kriminologije v svetu segajo v drugo polovico 20. stoletja. V Sloveniji se je ta razvoj te 'nove' kriminološke veje začel veliko pozneje, a vendarle ne moremo mimo dejstva, da bi lahko marsikatero preteklo reprezentativno kriminološko študijo umestili (tudi) v polje ruralne kriminologije. Namen prispevka je predstaviti pregled študij v zadnjem desetletju, ki spadajo na področje ruralne kriminologije, in na ta način prikazati razvoj nove kriminološke smeri v slovenskem prostoru. Pregled pokaže raznoliko in vse bolj bogato zbirko kriminološkega raziskovanja, pri čemer izstopajo preučevanje policijskega dela v skupnosti, viktimizacij in ekološke kriminalitete v ruralnem okolju.

DOI
[https://doi.org/
10.18690/um.fv.v.6.2024.5](https://doi.org/10.18690/um.fv.v.6.2024.5)

ISBN
978-961-286-875-8

Ključne besede:
ruralna kriminologija,
ruralno okolje,
viktimizacije,
policijsko delo v skupnosti,
ekološka kriminaliteta,
Slovenija

Univerzitetna založba
Univerze v Mariboru

DOI

[https://doi.org/
10.18690/um.fvv.6.2024.5](https://doi.org/10.18690/um.fvv.6.2024.5)

ISBN

978-961-286-875-8

Keywords:

rural criminology,
rural environment,
victimisation,
police work in the
community,
environmental crime,
Slovenia

RURAL CRIMINOLOGY AND SECURITY IN LOCAL COMMUNITIES – SLOVENIAN PERSPECTIVES

KATJA EMAN, GORAZD MEŠKO

University of Maribor, Faculty of Criminal Justice and Security, Ljubljana, Slovenia
katja.eman@um.si, gorazd.mesko@um.si

Rural criminology focuses on the occurrence and forms of crime in rural areas. The countryside, its inhabitants, and the size of the community influence the crime incidence and the difference between individual forms of crime. The first beginnings of rural criminology in the world date back to the second half of the 20th century. In Slovenia, this development of the 'new' branch of criminology began much later. Still, we cannot ignore the fact that many past representative criminological studies could also be placed in the field of rural criminology. The paper presents an overview of studies in the last decade in the field of rural criminology and, in this way, shows the development of a new criminological direction in Slovenia. The review shows a diverse and increasingly rich body of criminological research on community policing, victimisation and environmental crime in rural settings.

1 Uvod

Podeželje lahko opišemo kot del kulturne pokrajine, za katerega je značilna odmaknjenost od mestnih središč, redkejša poseljenost in kmetijska dejavnost, ki narekuje kmečki (t. i. tradicionalni) način življenja. Kljub tradicionalnemu načinu življenja in ohranjeni stavbni dediščini (tj. stanovanjska stavba in gospodarska poslopja) se v sodobnih ruralnih naseljih dandanes gradijo bolj uniformirane in modernizirane hiše, ki velikokrat nimajo niti gospodarskega poslopja niti kmetijske dejavnosti. Na ta način se zmanjšujejo razlike med mesti in podeželjem, a tradicionalni način življenja je še vedno ostal. Zanj so značilni nizka gostota poselitve in počasnejša rast prebivalca (stabilnost prebivalstva), oddaljenost od mest, malo hrupa, manjša dejavnost pri potrošnji, naravna pokrajina (rastlinski in živalski viri), povezanost ljudi med seboj (tradicije, običaji, narodna in rasna enovitost) in njihova vključenost v kmetijstvo in gozdarstvo. Tempo življenja na ruralnih območjih je umirjen in konservativen (Kumer, 2017).

Pregled preteklih študij je razkril, da se kriminaliteta na splošno pogosteje pojavlja in v mestih kot pa na podeželju. V ruralnem okolju so medosebni spori, zloraba alkohola in drog ter nasilje v družini in spolno nasilje med najpogostejšimi oblikami kriminalitete. McKechnie (2019) opozarja, da ima v določenih primerih kriminaliteta v ruralnem okolju lahko finančne, čustvene in fizične posledice za žrtve, njihove sorodnike in skupnost ter lahko privede do dolgoročnih posledic. Kazniva dejanja v ruralnem okolju lahko porušijo oskrbo s hrano za živino in trgovanjem, kmetom pa predstavljajo velike izgube in stroške. Prav tako se od klasičnih razlikujejo odzivi na kriminaliteto v ruralnih krajih in dostop do povezanih storitev. Za ruralna območja so značilne manjše koncentracije prebivalcev, specifični (bolj osebni) odnosi med ljudmi z višjo stopnjo socialne kohezije, organizirano okolje, višja raven pomoči med sosedi in okrepljen neformalni družbeni nadzor. Vse to pa lahko vpliva na nizko število prebivalcev, ki so pripravljeni poročati o nezakonitem ravnanju in ga prijaviti pristojnim organom. Ceccato (2021) in Harkness (2021) opozarjata, da je v ruralnih skupnostih toleranca do nasilja med prebivalci visoka. Ker so ljudje med seboj povezani in odvisni drug od drugega, nekaterih incidentov nikoli ne prijavijo pristojnim organom (Meško in Eman, 2024). Tudi zaradi tega je bila kriminaliteta (in viktimizacija) v ruralnem okolju dolga leta zanemarjena v kriminološkem raziskovanju.

Ruralna kriminologija je kriminološka veja, ki se osredotoča na pojavnost in pojavne oblike kriminalitete v ruralnem okolju, saj le-to, njegovi prebivalci (kmetje in podeželski ljudje) in velikost teh skupnosti vplivajo na pojavnost kriminalitete in tudi na drugačnost posameznih oblik kriminalitete od klasičnih, ki prevladujejo v urbanih okoljih. Gre za dokaj novo vejo kriminologije. Intenzivneje se razvija šele v zadnjem stoletju. Osredotoča se na pojavnost in pojavne oblike kriminalitete v ruralnem okolju, na viktimizacije oz. žrtve in njihovo ruralno okolje. Pretekle študije razkrivajo veliko sivo polje neprijavljenih kaznivih dejanj. Pri tem je treba poudariti, da manjša zgoščenost prebivalcev, bolj osebni medsebojni odnosi z višjo stopnjo socialne kohezije, urejeno in čisto okolje, višja raven pomoči med sosedi in okrepljen neformalni družbeni nadzor vplivajo na nizko stopnjo (prijavljene) kriminalitete v ruralnem okolju. Vse to pa ne pomeni, da je kriminaliteta v takšnem okolju zanemarljiva (Meško in Eman, 2023, 2024).

Prvi začetki razvoja ruralne kriminologije v svetu segajo v drugo polovico 20. stoletja. Ruralna kriminologija je v Evropi, tako kot drugod, nastajala počasi, saj so se družbene vede v zadnjih dveh stoletjih osredotočale na probleme kriminalitete, predvsem povezane z urbanizacijo. Številni prispevki o ruralni kriminologiji imajo splošne in ne posebne teme – kot so pojav kriminalitete v policiji in družbeni odzivi na kriminaliteto (Meško idr., 2024). V Sloveniji se je ta razvoj 'nove' kriminološke veje začel veliko pozneje, a vendarle ne moremo mimo dejstva, da bi lahko marsikatero preteklo kriminološko študijo umestili tudi v polje ruralne kriminologije. Zato je namen prispevka predstaviti pregled analiz in študij v zadnjem desetletju, ki spadajo na področje ruralne kriminologije, in na ta način prikazati razvoj nove kriminološke smeri v slovenskem prostoru. Pregled literature pokaže raznoliko in vedno bolj bogato zbirko kriminološkega raziskovanja v ruralnem okolju, pri čemer izstopata policijsko delo v skupnosti in viktimizacije, sledi pa ekološka kriminaliteta na podeželju.

2 Pregled preteklih študij o varnosti in varnostnih problemih v ruralnih lokalnih skupnostih

Slovensko podeželje je zelo raznoliko, kar se kaže v naravnih danostih socioekonomskih razmer (vpeljava visokotehnoloških dejavnosti, dvig števila prebivalcev, zmanjševanje števila kmetij), zaradi česar ima potencial za kakovostno življenje različnih starostnih in socialnih skupin prebivalcev. V Sloveniji je ruralni značaj izrazit, saj nimamo velikih mest, zato več kot polovico države obsegajo zelo

raznolika ruralna območja. Slovenski ruralni svet je sčasoma postal prostor raznolikih dejavnosti, ki v povezavi z mesti deluje kot harmoničen mozaik naravnih in kulturnih kakovosti. Kmetijstvo se še naprej razvija v visoko učinkovito dejavnost s pridelovalnimi potenciali tal za kmetijsko rabo, narava in kakovostna kulturna krajina pa sta največja vrednost in primerjalna prednost. Pri tem Ravbar (2006) dodaja, da je takšna preobrazba slovenskega ruralnega okolja posledica družbenih procesov, kot so deagrarizacija, industrializacija, urbanizacija, konkurenčnost (tekmovalnost) ter prehod v informacijsko družbo. Posledično se vloga in funkcija ruralnih območij spreminjata, ker kmetijstvo ponekod nima več odločilne vloge v gospodarskem razvoju (Meško idr., 2024).

V tem delu prispevka predstavljamo pregled v zadnjem desetletju opravljenih študij o varnostnih izzivih v slovenskem okolju, kjer smo se osredotočili predvsem na tiste, ki so bile izvedene v ruralnih okoljih ali pa so obsegale oboje, tako urbane kot ruralne skupnosti. Zaradi lažje preglednosti smo jih razdelili v naslednje tematske sklope: (1) varnost in ruralne lokalne skupnosti; (2) kriminaliteta, mladoletniško prestopništvo, viktimizacije in strah pred kriminaliteto; (3) policijska dejavnost v ruralnem okolju; (4) ekološka kriminaliteta in ruralna ekološka kriminologija

2.1 Varnost in ruralne lokalne skupnosti

Dejavno prizadevanje za ruralne kriminologije v slovenskem prostoru in širše (tj. srednji in vzhodni Evropi) predstavlja tematska številka Revije za kriminalistiko in kriminologijo iz leta 2019 o varnosti v lokalnih skupnostih z ruralnih in urbanih vidikov varnosti. V tej številki revije je Donnermeyer (2019) razpravljal o varnosti ruralnega prebivalstva in ruralnih skupnosti v urbaniziranem svetu. Bučar Ručman (2019) je izpostavil pomen povezanosti in solidarnosti pri odzivanju na občutke ogroženosti v ruralnih in urbanih skupnostih. Flander in Tičar (2019a) sta problematizirala posameznikovo pravico do varnosti na državni in lokalni ravni. Sotlar in Tominc (2019) sta identificirala varnostne pojave v slovenskih lokalnih skupnostih. Hacin in Eman (2019) sta primerjala, ali se zaznavanje groženj pri policistih v urbanih in ruralnih okoljih razlikuje in zakaj. Pirnat in Meško (2019a) sta preučevala zaznavanje varnostnih problemov, družbenih procesov in policije v urbanih soseskah Ljubljane. Prisljan in Lobnikar (2019) pa sta analizirala stališča prebivalcev o najprimernejših modelih policijskega dela v Sloveniji.

Drugi pomembni mejnik, usmerjen bolj v slovensko okolje, pa je bila 5. Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih v Novi Gorici in zbornik prispevkov z naslovom *Uvod v razpravo o varnosti v urbanih in ruralnih okoljih* (Meško idr., 2019a). Prispevki so naslavljali različne aktualne tematike urbanih in ruralnih okolij, kot so: policija in lokalna skupnost (Govekar in Rosič, 2019) ter kriminaliteta (Eman idr., 2019), korupcija (Dobovšek, 2019) in drugi varnostni pojavi (Tominc in Sotlar, 2019; Pirnat in Meško, 2019b); pravica do varnosti (Flander in Tičar, 2019b); občutki (ne)varnosti (Erčulj, 2019) in samovarovalni ukrepi (Prislan idr., 2019); varnost v kibernetnem prostoru (Bernik, 2019).

Sledili so še šesti (Meško idr., 2020), sedmi (Meško in Kokoravec, 2021), osmi (Meško in Kokoravec, 2022) in deveti zbornik konference (Meško in Hacin, 2023), kjer so avtorji z različnimi prispevki še poglobljali ali razširjali področje preučevanja varnosti v ruralnih skupnostih, med njimi tudi kriminološki vidik. Na splošno so prihodnje raziskovalne izzive na področju ruralne kriminologije v Evropi predstavili Meško (2020) ter Meško idr. (2024), ki opozarjajo na geografsko in kulturno raznolikost ruralnih območij širom Evrope, kar se odraža tudi v varnostnih izzivih in odzivih.

Med temami zagotavljanja varnosti v lokalnih skupnostih so bile v študijah zajete tudi oblike oz. načini zagotavljanja varnosti (Prislan in Lobnikar, 2020) in varnostno samoorganiziranje (Modic, 2020; Tominc in Sotlar, 2020). Modic in Prislan Mihelič (2023) sta se poglobili v možnosti izboljšanja varnosti v občinah, Dvojmoč (2022, 2023) pa je razpravljal o uporabi zasebnovarnostnih in detektivskih storitev pri zagotavljanju varnosti v lokalnih skupnostih. Vsaka tema je pomembna, saj prispeva svoj del v mozaiku zagotavljanja varnosti v ruralnih in urbanih lokalnih skupnostih.

2.2 Kriminaliteta, mladoletniško prestopništvo, viktimizacije in strah pred kriminaliteto

Če ponovno pogledamo teme, ki obkrožajo kriminaliteto v ruralnem okolju, opazimo različne študije, ki se ukvarjajo z orisom in analizo pogojev, v katerih se v ruralnem svetu poraja kriminaliteta. Meško (2019) opozarja, da uradni statistični podatki kažejo na nižjo stopnjo kriminalitete v ruralnih okoljih, vendar to ne odraža realne slike dejanskega stanja v raznolikih ruralnih skupnostih ter kazenskoopravnih in varnostnih potreb v ruralnih okoljih. V Sloveniji je še vedno prisoten prenos kmetijske dejavnosti s staršev na otroke, pri čemer mlade prevzemnike kmetij

podpira celo Evropska unija. Tako pa ruralne skupnosti predstavljajo skupnosti s posebnimi značilnostmi, potrebami, prednostnimi cilji in (varnostnimi) težavami.

V okviru raziskovanja programske skupine varnost v lokalnih skupnostih so bile izvedene tri nacionalne raziskave (v letih 2011, 2017 in 2022) o varnostnih pojavih v lokalnih skupnostih, ki so zajele tako urbana kot tudi ruralna območja. Analizo pridobljenih podatkov o kriminaliteti so izvedli člani programske skupine, pri čemer so o kriminaliteti v urbanih in ruralnih ali samo ruralnih lokalnih skupnostih razpravljali Eman in Hacin (2015) pri analizi oblik kriminalitete v občini Puconci ter Hacin (2020) pri analizi kriminalitete v občinah ob schengenski meji. Podobno so nezakonite prehode državne meje na območju Policijske uprave Murska Sobota analizirali Eman, Ivančič in Bagari (2020). V ospredje pa je bila postavljena tudi kibernetška kriminaliteta (Meško idr., 2020; Bernik, 2021).

S kriminaliteto v ruralnem okolju je tesno povezano tudi mladoletniško prestopništvo. Deviantnost mladih na podeželju je bila pogosto zajeta v primerjalnih študijah z urbanih okolji. Na primer, tematska številka revije *Varstvoslojje* (Gorgen in Meško, 2013), ki je temeljila na evropskem projektu *YOUPREV*, je analizirala samonaznanitveno mladoletniško prestopništvo v Belgiji, Nemčiji, na Madžarskem, Portugalskem, v Sloveniji in Španiji v mestih in na podeželju (Bertok idr., 2022). Kot osnova za preventivne dejavnosti je služila anketa o samoprijavi prestopniškega vedenja v šolah na urbanih in ruralnih območjih. Nadaljevanje tega projekta v Sloveniji v okviru Mednarodne študije o samoprijavljenem prestopništvu (ISR4) je preliminarni pregled mladoletniškega prestopništva in viktimizacije v urbanih in ruralnih okoljih (Kokoravec idr., 2021). Kokoravec in Meško (2021a) sta se poglobila v analizo mladoletniškega prestopništva v Sloveniji skozi leta, podrobneje pa sta analizirala prestopništvo in viktimizacije na Gorenjskem (Kokoravec in Meško, 2023) ter policijsko delo z mladostniki (Kokoravec in Meško, 2021b).

Del študij, ki so se izvajale v urbanih in ruralnih okoljih, je bil vedno tudi strah pred kriminaliteto. Tako so Meško idr. (2012) ugotovili, da prebivalci strah pred kriminaliteto povezujejo z zaznavo neurejenosti soseske, ki se kaže v prisotnosti vinjenih ljudi na javnih mestih, deviantnosti mladih in vandalizmu. Študije iz ruralnega okolja (Meško, 2020; Meško in Eman, 2024) kažejo, da so pogostejše specifične oblike kriminalitete (npr. zloraba drog in alkohola, nasilje v družini in ekološka kriminaliteta), povečuje pa se tudi strah pred kriminaliteto. Dejavnosti organiziranih kriminalnih združb so se preselile na podeželje, zlasti kar zadeva

nezakonite migracije in trgovino z ljudmi čez schengensko mejo. Ruralna kriminaliteta, povezana z organizirano kriminaliteto, vključuje proizvodnjo in promet z mamili, organizirane tatvine, spolne delikte in nasilje (Eman in Meško, 2023). Erčulj (2020) se je poglobljala v preučevanje obsega in narave strahu pred kriminaliteto na urbanih in ruralnih območjih.

Meško in Pirnat (2016) sta pregledala viktimizacijske študije v Sloveniji z namenom ugotovitve njihove uporabnosti pri zagotavljanju varnosti v lokalnih skupnostih. Prislan, Krobe in Lobnikar (2016) pa so preučevali viktimizacijo zaradi nasilja v družini na območju Pomurja. Meško in Eman (2022) sta predstavila rezultate prve študije o viktimizacijah in kriminaliteti na kmetijah, ki je bila izvedena na podeželju v Sloveniji med letoma 2020 in 2021. Ugotovila sta, da so zaznave viktimizacije povezane s tatvinami kmetijske opreme in orodja, povzročanjem škode, ropi in vlomi, medosebnim nasiljem in goljufijami. Rezultati so pokazali, da je v ruralnih skupnostih več kriminalitete z »osebno konotacijo« (na primer nasilje v družini in spolno nasilje). Gre za prvo študijo v ruralnem okolju v nacionalnem obsegu, čeprav je bila zaradi pandemije covida-19 soočena z nekaj omejitvami pri izvedbi.

2.3 Policijska dejavnost v ruralnih okoljih

Na Fakulteti za varnostne vede Univerze v Mariboru (in širše, v Sloveniji) ima preučevanje policijskega dela v lokalni skupnosti izjemno dolgo zgodovino (Meško, 1997), pa vendarle se na ruralna okolja ni posebej osredotočalo. Preučevanje policijske dejavnosti v ruralnem okolju se je začelo širiti šele v zadnjem desetletju (Meško, 2021), ko so se raziskovalci začeli osredotočati na samo naravo policijskega dela v ruralnem okolju (Erčulj in Modic, 2021), njegove značilnosti in razlike v primerjavi s policijskim delom v urbanih okoljih (Eman idr., 2021). Dejavnost policije je močno odvisna od okolja, v katerem deluje (Meško idr., 2019). Policija mora upoštevati posebnosti ruralnega okolja in naravo ustrezno organiziranega in operativnega policijskega dela (predvsem dela »generalistov«, ki obvladajo vsa področja policijskega dela). Hkrati se slovenska policija v ruralnem okolju sooča z edinstvenimi izzivi in si prizadeva za reševanje problemov, ki se pojavljajo skoraj vsakodnevno in so velikokrat bolj socialne kot pa kriminalne oziroma varnostne narave (Eman in Bulovec, 2021). Njihov glavni cilj je izboljšati kakovost življenja ljudi na podeželju z zmanjšanjem tveganja, vendar imajo slovenski policisti v ruralnih okoljih zaradi oddaljenosti nekaterih območij pogosto daljši odzivni čas kot v mestih (Meško in Eman, 2022).

Posebno pozornost je zahtevala tudi pandemija covid-19, ki je imela velik vpliv na izvajanje policijske dejavnosti v Sloveniji (Eman in Bulovec, 2023; Lobnikar in Prisljan, 2021) in širše (Nivette idr., 2021; Meško in Urbas, 2020). Izkazalo se je, da so kakovost opravljenega dela policije, hitra odzivnost na težave in dostopnost še bolj pomembni pri oblikovanju javnega mnenja in predstavitvi policijske dejavnosti v Sloveniji (Meško, 2021). Podrobno primerjavo policijskega dela v skupnosti med urbanimi in ruralnimi območji Pomurja pa so opravili Eman, Ivančič in Bagari (2024).

Slovenske študije o policijskem delu na podeželju kažejo, da imajo prebivalci podeželja na splošno pozitiven in odprt odnos s policijo (in obratno) ter so z njo pripravljeni sodelovati. Poleg tega so raziskave (Tičar in Meško, 2021; Meško idr., 2021) pokazale, da majhnost, medsebojno poznavanje in povezanost zmanjšujejo resnost policijskega ukrepanja (Prisljan Mihelič in Modic, 2023). Veliko policistov živi v vaških okoljih, kjer se ljudje dobro poznajo in imajo veliko stikov, zato je odnos med vaščani in policisti še toliko bolj osebni in pristen. Tudi v prihodnje bo treba reševati probleme glede vloge in položaja policije na podeželju ter njenih pooblastil in ukrepov, ki jih izvaja za zagotavljanje varnosti na podeželju (Meško idr., 2019). Raziskave (Meško idr., 2020; Eman idr., 2022) izpostavljajo, da je ključnega pomena interes in pripravljenost policistov za policijsko delo v skupnosti, pri čemer poudarjajo pomen pozitivnega mnenja in odnosa prebivalcev do policije in policistov. Meško in Hacin (2024) sta se pri tem še posebej poglobila v analizo legitimnosti na vseh treh ravneh – urbani, suburbani in ruralni.

2.4 Ekološka kriminaliteta in ruralna ekološka kriminologija

Eman in Meško (2020) sta opozorila, da obstaja veliko prekrivanja oziroma dopolnjevanja med ruralno in ekološko kriminologijo, saj se številni 'zločini' zoper okolje dogajajo stran od središč upravljanja in nadzora. Eman in Meško (2020, 2021a, 2021b, 2023) sta v zadnjem desetletju preučevala tudi različne varnostne izzive na področju ekološke kriminologije v Sloveniji, vključno z ekološko kriminaliteto v ruralnih okoljih in pred kratkim tudi kriminaliteto zoper vode (Eman, 2023; Eman idr., 2020; Eman in Meško, 2021a), kjer sta še posebej problematizirala prepletenost ekološke in ruralne kriminalitete ter kriminološkega raziskovanja.

3 Dve desetletji preučevanja varnosti v (ruralnih) lokalnih skupnostih in razvoj ruralne kriminologije v Sloveniji

Začetek razvoja ruralne kriminologije v svetu lahko umestimo v drugo polovico 20. stoletja, v Sloveniji je to začetek 21. stoletja. Tako kot v Evropi se tudi v Sloveniji ruralna kriminologija razvija počasi, saj je v zadnjih dvajsetih letih opazen premik z urbanih na ruralna okolja in preučevanje z njimi povezanih problemov pri zagotavljanju varnosti (v lokalnih skupnostih). Z gotovostjo lahko iz do zdaj napisanega sklenemo, da smo v Sloveniji priča razvoju nove veje kriminologije. Pomembno se nam zdi dejstvo, da kriminologi tokrat ne sledijo zgolj tujim študijam in raziskovalcem, kot se je to dogajalo pri ekološki kriminologiji, ampak so enakovredni drugim ruralnim kriminologom in dajejo pobude za novo raziskovanje. Prav tako velja izpostaviti, da je slovensko ruralno okolje edinstveno (tj., majhnost Slovenije, veliko ruralna območja, razvitost poljedelstva, živinoreje in gozdarstva itd.), kar vpliva na unikatnost in raznolikost opravljenih študij. Opravljen pregled preteklih študij pri nas pokaže raznoliko in vedno bolj bogato zbirko kriminološkega raziskovanja v ruralnem okolju, pri čemer izstopata policijsko delo v skupnosti in viktimizacije, sledi pa ekološka kriminaliteta na podeželju.

Pretekle študije ruralne kriminologije in kriminologov so pokazale, da manjše koncentracije prebivalcev, specifični (bolj osebni) družbeni odnosi z višjo stopnjo socialne kohezije, urejeno (čisto) okolje, višja stopnja pomoči med sosedi in okrepljen neformalni družbeni nadzor vplivajo na manjše število varnostne problematike, pri čemer pa so lahko tisti, ki se zgodijo, resnejši oz. s hujšimi posledicami (nasilje v družini, spolni delikti itd.). Ceccato (2021) poudarja, da ruralne kriminološke študije zahtevajo obsežen in interdisciplinaren nabor teorij in metod, ki zagotavljajo smernice za obravnavo vse večjih količin podatkov iz relativno novih virov, kot so zbiranje množic, družbeni mediji in daljinsko zaznavanje, vključno z droni (Ceccato in Meško, 2021). Industrializacija kmetijstva in tehnološki napredek v kmetijski mehanizaciji sta naredila kmetije z različno drago opremo in živino privlačne tarče (organiziranih) kriminalnih združb. Ne glede na ta trend razvoja so ruralna okolja izpostavljena tudi drugim oblikam kriminalitete, kot so vandalizem, požigi in različne oblike tatvin (Tucker, 2015).

Programska skupina Varnost v lokalnih skupnostih je v obeh obdobjih raziskovanja (2015–2018; 2019–2024) pomembno vplivala na proučevanja izzivov, problemov, načinov in oblik zagotavljanja varnosti v urbanih in ruralnih lokalnih skupnostih,

prav tako pa pomembno prispevala k razvoju nove kriminološke smeri, ruralne kriminologije, pred katero so v slovenskem okolju številni izzivi in priložnosti.

Člani programske skupine pa se niso ustavili na nacionalni ravni, ampak so posegli še više. Prispevek članov programske skupine h globalni ruralni kriminologiji je v prispevkih v knjigi Bowden in Meško (2024) o ruralni kriminologiji v različnih državah sveta in tematski številki revije *Policing – An International Journal* o policijski dejavnosti v ruralnih okoljih (Meško in Bowden, 2024). Prispevek k predstavljanju dela na področju ruralne kriminologije predstavlja uvodnik v reviji *European journal of crime, criminal law and criminal justice* (Meško, 2023) in še bi lahko naštevali. Intenzivno raziskovanje ruralnih perspektiv v dokaj kratkem času nas je umestilo med vodilne raziskovalce na tem področju v Evropi in širše.

Viri in literatura

- Bernik, I. (2019). Je varnost uporabnika globalnega kibernetskega prostora pogojena z realnim okoljem?. V G. Meško, R. Hacin in K. Eman (ur.), *Uvod v razpravo o varnosti v urbanih in ruralnih okoljih: konferenčni zbornik* (1. izd.) (str. 129–135). Univerzitetna založba Univerze v Mariboru.
- Bernik, I. (2021). Uporaba elektronskega komuniciranja policije s prebivalstvom za izboljšanje povezanosti in promocijo policijskega dela v skupnosti. V G. Meško in I. Kokoravec (ur.), 7. *Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: policijsko delo v skupnosti in zagotavljanje varnosti v lokalnih skupnostih: konferenčni zbornik* (1. izd.) (str. 185–199). Univerzitetna založba Univerze v Mariboru.
- Bertok, E., Meško, G. Schuster, I. in Tomaszewska, P. (2022). Physical teen dating violence in high school students in Slovenia: prevalence and correlates. *New directions for child and adolescent development*, 178, 59–77. DOI: 10.1002/cad.20436
- Bowden, M. in Meško, G. (ur.). (2024, v tisku). *Rural criminology in global perspective: State of the art on the world's continents*. Bristol University Press.
- Bučar Ručman, A. (2019). Social ties, solidarity and threat perception in rural and urban communities in Slovenia. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 70(5), 409–421.
- Ceccato, V. (2021). Special issue – Contemporary issues in Brazilian criminology. *Criminal Justice Review*, 46(4), 400–403. <https://doi.org/10.1177/07340168211038260>
- Ceccato, V. in Meško, G. (2021). Special issue: Crime, fear of crime and environmental harm in rural areas. *International Criminology* 1(3), 175–177. <https://doi.org/10.1007/s43576-021-00032-z>
- Dobovšek, B. (2019). Posebnosti korupcije v ruralnem okolju v Sloveniji. V G. Meško, R. Hacin in K. Eman (ur.), *Uvod v razpravo o varnosti v urbanih in ruralnih okoljih: konferenčni zbornik* (1. izd.) (str. 109–119). Univerzitetna založba Univerze v Mariboru.
- Donnermeyer, J. F. (2019). The importance of place: Safety and security of rural peoples and communities in an urbanising world. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 70(5), 399–408.
- Dvojmoč, M. (2022). Pojavnost zasebnega varovanja v lokalnih skupnostih. V G. Meško in I. Kokoravec (ur.), 8. *Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: [konferenčni zbornik]: cilji trajnostnega razvoja in varnost v lokalnih skupnostih* (1. izd.) (str. 107–117). Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba; Fakulteta za varnostne vede. DOI: 10.18690/um.fvv.5.2022.8
- Dvojmoč, M. (2023). Posebnosti naročanja detektivskih storitev v lokalnih skupnostih – analiza primera slovenske občine. V G. Meško in R. Hacin (ur.), 9. *Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: varnost v lokalnih skupnostih – dobre prakse, aktualne teme in raziskovanje varnosti v*

- lokalnih skupnostih v žadnjem desetletju* (1. izd.) (str. 159–167). Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba. DOI: 10.18690/um.fvv.8.2023.14
- Eman, K. (2023). The harms and crimes of water theft and pollution. V H. N. Pontell (ur.), *Oxford research encyclopedia. Criminology and criminal justice*. Oxford University Press. DOI: 10.1093/acrefore/9780190264079.013.773.
- Eman, K. in Bulovec, T. (2021). A case study of rural crime and policing in Pomurje region in Slovenia. *Journal of Rural Studies*, 85(1), 43–51. doi:10.1016/j.jrurstud.2021.05.012
- Eman, K. in Bulovec, T. (2023). Community policing in rural parts of Slovenia in the time of COVID-19. *International Journal of Rural Criminology*, 7(2), 174–196.
- Eman, K. in Hacin, R. (2015). Analiza kriminalitete na območju Občine Puconci z uporabo metode kartiranja kriminalitete. *Analiza PAZU HD*, 1(1), 27–44.
- Eman, K. in Meško, G. (2020). Policing water crimes. V K. Eman, G. Meško, L. Segato in M. Migliorini (ur.), *Water, governance, and crime issues* (str. 75–91). Springer.
- Eman, K. in Meško, G. (2021a). Water crimes and governance: the Slovenian perspective. *International criminology*, 1(3), 208–219. DOI: 10.1007/s43576-021-00031-0
- Eman, K. in Meško, G. (2021b). Access to safe and affordable drinking water as a fundamental human right: the case of the Republic of Slovenia. V J. Blaustain, K. Fitz-Gibbon, N. Pino in R. D. White (ur.), *The Emerald handbook of crime, justice and sustainable development* (1. izd.) (str. 465–484). Emerald Publishing, DOI: 10.1108/978-1-78769-355-520201025.
- Eman, K. in Meško, G. (2023). Slovensko podeželje in ekološka kriminaliteta. V G. Meško in R. Hacin (ur.), 9. *Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: varnost v lokalnih skupnostih – dobre prakse, aktualne teme in raziskovanje varnosti v lokalnih skupnostih v žadnjem desetletju* (1. izd.) (str. 147–158). Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba. DOI: 10.18690/um.fvv.8.2023.13.
- Eman, K., Meško, G., Segato L. in Migliorini, M. (ur.). (2020), *Water, governance, and crime issues*. Springer. DOI: 10.1007/978-3-030-44798-4.
- Eman, K., Ivančič, D. in Bagari, D. (2019). Pojavne oblike kriminalitete in posebnosti policijskega dela v ruralnih predelih Pomurja. V G. Meško, R. Hacin in K. Eman (ur.), *Uvod v razpravo o varnosti v urbanih in ruralnih okoljih: konferenčni zbornik* (str. 97–107). Univerzitetna založba Univerze v Mariboru.
- Eman, K., Ivančič, D. in Bagari, D. (2020). Nezakoniti prehodi državne meje na območju Policijske uprave Murska Sobota. V G. Meško, R. Hacin in K. Eman (ur.), 6. *Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: varnost v ruralnih in urbanih okoljih: konferenčni zbornik* (1. izd.) (str. 23–35). Univerzitetna založba Univerze v Mariboru.
- Eman, K., Ivančič, D. in Bagari, D. (2021). Koordinacija policijskega dela v skupnosti na treh ravneh policijske organizacije – državno, regionalno in lokalno. V G. Meško in I. Kokoravec (ur.), 7. *Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: policijsko delo v skupnosti in zagotavljanje varnosti v lokalnih skupnostih* (str. 23–37). Univerzitetna založba Univerze v Mariboru.
- Eman, K., Ivančič, D. in Bagari, D. (2022). Uresničevanje ciljev trajnostnega razvoja pri zagotavljanju varnosti v lokalni skupnosti Murske Sobotice: policija in občina z roko v roki. V G. Meško in I. Kokoravec (ur.), 8. *nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: [konferenčni zbornik]: cilji trajnostnega razvoja in varnost v lokalnih skupnostih* (1. izd.) (str. 65–80). Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba; Fakulteta za varnostne vede. <https://press.um.si/index.php/ump/catalog/book/724>
- Eman, K., Ivančič, D. in Bagari, D. (2024). Intertwined rural and urban policing in the local communities of the Pomurje region in Slovenia. *Policing: An International Journal*, 47(3). <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/PIJPSM-11-2023-0157/full/html>
- Erčulj, V. (2019). Dejavniki, povezani z občutkom (ne)varnosti v lokalnih skupnostih. V G. Meško, R. Hacin in K. Eman (ur.), *Uvod v razpravo o varnosti v urbanih in ruralnih okoljih: konferenčni zbornik* (str. 77–86). Univerzitetna založba Univerze.
- Erčulj, V. (2020). Tehtanje strahu pred kriminaliteto. V G. Meško, R. Hacin in K. Eman (ur.), 6. *Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: varnost v ruralnih in urbanih okoljih: konferenčni zbornik* (1. izd.) (str. 87–96). Univerzitetna založba Univerze v Mariboru.

- Erčulj, V. in Modic, M. (2021). Policijsko delo v ruralnih skupnostih – ključne ugotovitve tujih raziskav. V G. Meško in I. Kokoravec (ur.), *7. Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: policijsko delo v skupnosti in zagotavljanje varnosti v lokalnih skupnostih: konferenčni zbornik* (1. izd.) (str. 69–82). Univerzitetna založba Univerze v Mariboru.
- Flander, B. in Tičar, B. (2019a). The right to security – an outline of the legal regulation at the state and local levels in Slovenia. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 70(5), 422–438.
- Flander, B. in Tičar, B. (2019b). Analiza ureditve temeljne pravice do varnosti na pravnosistemskem in lokalnem nivoju v Republiki Sloveniji. V G. Meško, Hacin, R. in Eman, K. (ur.), *Uvod v razpravo o varnosti v urbanih in ruralnih okoljih: konferenčni zbornik* (1. izd.) (str. 35–44). Univerzitetna založba Univerze v Mariboru.
- Görgen, T. in Meško, G. (2013). Introduction to a special issue on the YouPrev project: expanding self-reports to include adolescents' views on prevention of youth deviance. *Varstvoslovje*, 15(4), 417–419.
- Govekar, E. in Rosič, S. (2019). Policija in lokalna skupnost – sodelovanje Policijske uprave Nova Gorica in Mestne občine Nova Gorica. V G. Meško, R. Hacin in K. Eman (ur.), *Uvod v razpravo o varnosti v urbanih in ruralnih okoljih: konferenčni zbornik* (str. 15–34). Univerzitetna založba Univerze v Mariboru.
- Hacin, R. (2020). Kriminaliteta v občinah ob schengenski meji. V G. Meško, R. Hacin in K. Eman (ur.), *6. Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: varnost v ruralnih in urbanih okoljih: konferenčni zbornik* (1. izd.) (str. 109–117). Univerzitetna založba Univerze v Mariboru.
- Hacin, R. in Eman, K. (2019). Police officers perception of threats in urban and rural environments. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 70(5), 455–468.
- Hacin, R. in Meško, G. (2021). Policijsko delo v skupnosti v urbanih in ruralnih okoljih. V G. Meško in I. Kokoravec (ur.), *7. nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: policijsko delo v skupnosti in zagotavljanje varnosti v lokalnih skupnostih: konferenčni zbornik* (1. izd.) (str. 83–92). Univerzitetna založba Univerze v Mariboru.
- Harkness, A. (2021). *Victorian farm crime survey: Results*.
<https://express.adobe.com/page/H4jeQ3vvA7bsO/>
- Kokoravec, I. in Meško, G. (2021). Mladoletniško prestopništvo v Sloveniji skozi leta. V G. Meško (ur.), *Varnost v lokalnih skupnostih – med ruralnimi in urbanih perspektivami* (1. izd.) (str. 199–229). Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba.
- Kokoravec, I. in Meško, G. (2021). Policijsko delo z mladimi. V G. Meško in I. Kokoravec (ur.), *7. Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: policijsko delo v skupnosti in zagotavljanje varnosti v lokalnih skupnostih: konferenčni zbornik* (1. izd.) (str. 117–131). Univerzitetna založba Univerze v Mariboru.
- Kokoravec, I. in Meško, G. (2021a). Mladoletniško prestopništvo v Sloveniji skozi leta. V G. Meško (ur.), *Varnost v lokalnih skupnostih – med ruralnimi in urbanih perspektivami* (1. izd.) (str. 199–229). Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba.
- Kokoravec, I. in Meško, G. (2023). Prestopništvo in viktimizacija med mladletniki na Gorenjskem. V G. Meško in R. Hacin (ur.), *9. Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: varnost v lokalnih skupnostih – dobre prakse, aktualne teme in raziskovanje varnosti v lokalnih skupnostih v zadnjem desetletju* (1. izd.) (str. 69–78). Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba.
- Kokoravec, I., Meško, G. in Haen Marshall, I. (2021). Juvenile delinquency and victimisation: urban vs rural environments. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 72(4), 323–336.
- Kumer, P. (2017). Opredeljevanje, kaj je mestno in kaj je podeželsko. *Geografski zbornik*, 2(1), 1–10. https://giam.zrc-sazu.si/sites/default/files/kumer2017_opredeljevanje_kaj_je_mestno_in_kaj_podezelsko.pdf
- Lobnikar, B. in Prisljan Mihalič, K. (2021). Vpliv pandemije covida-19 na izvajanje policijske dejavnosti v Sloveniji: pogled slovenskih policistov. V G. Meško in I. Kokoravec (ur.), *7. Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: policijsko delo v skupnosti in zagotavljanje varnosti v lokalnih skupnostih: konferenčni zbornik* (1. izd.) (str. 5–21). Univerzitetna založba Univerze v Mariboru.

- McKechnie, G. (2019). NSW police force and rural crime. *International Journal of Rural Law and Policy*, 9(2). <https://doi.org/10.5130/ijrlp.2.2019.6553>
- Meško, G. (1997). Proučevanje policistov in policije. *Socialna pedagogika*, 1(2), 71–86.
- Meško, G. (2019). Uvod v delo programske skupine Varnost v lokalnih skupnostih – primerjava ruralnih in urbanih okolij (2019–2024). V G. Meško, R. Hacin in K. Eman (ur.), *Uvod v razpravo o varnosti v urbanih in ruralnih okoljih: konferenčni zbornik* (str. 1–13). Univerzitetna založba Univerze v Mariboru.
- Meško, G. (2020). Rural criminology – A challenge for the future. *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, 28(1), 3–13. doi:10.1163/15718174-02801001
- Meško, G. (2021a). Reminiscenca o policijskem delu v skupnosti, raziskovanju in razvoju policijskega dela v skupnosti v Sloveniji. V G. Meško in I. Kokoravec (ur.), 7. *Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: Policijsko delo v skupnosti in zagotavljanje varnosti v lokalnih skupnostih: konferenčni zbornik* (str. 55–68). Univerzitetna založba Univerze v Mariboru.
- Meško, G. (2023). Comparative criminology and comparative criminal justice in contemporary crime and social control research – a brief overview: editorial. *European journal of crime, criminal law and criminal justice*, 31(2), 117–129.
- Meško, G. (ur.). (2021). *Varnost v lokalnih skupnostih – med ruralnimi in urbanih perspektivami* (1. izd.). Univerzitetna založba. DOI: 10.18690/978-961-286-495-8
- Meško, G. (ur.). (2021b). *Varnost v lokalnih skupnostih – med ruralnimi in urbanih perspektivami*. Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba.
- Meško, G. in Bowden, M. (2024). Guest editorial: Rural policing in contemporary society. *Policing: An International Journal*, 47(3). <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/PIJPSM-06-2024-205/full/html>
- Meško, G. in Eman, K. (2022). Slovenia. Case study: Metal rods in corn – When personal resentment exceeds all limits of normal. V V. Cecatto in A. Harkness (ur.), *Rural perspectives on crime and justice* (str. 132–144). Routledge, Taylor & Francis Group.
- Meško, G. in Eman, K. (2022). Victims of farm crime. V R. Hale in A. Harkness (ur.), *Rural victims of crime: Representations, realities and responses* (str. 132–144). Routledge.
- Meško, G. in Eman, K. (2023). Viktimizacijska študija na slovenskih kmetijah. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 74(3), 203–217.
- Meško, G. in Eman, K. (2023). Water crimes. V A. Harkness, J. Rene Peterson, M. Bowden, C. Pedersen in J. Donnermeyer (ur.), *The encyclopedia of rural crime* (str. 162–165). Bristol University Press.
- Meško, G. in Hacin, R. (ur.). (2023). 9. *Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: varnost v lokalnih skupnostih – dobre prakse, aktualne teme in raziskovanje varnosti v lokalnih skupnostih v zadnjem desetletju* (1. izd.). Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba. DOI: 10.18690/um.fvv.8.2023
- Meško, G. in Kokoravec, I. (ur.). (2021). 7. *Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: policijsko delo v skupnosti in zagotavljanje varnosti v lokalnih skupnostih: konferenčni zbornik* (1. izd.). Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba. DOI: 10.18690/978-961-286-534-4
- Meško, G. in Kokoravec, I. (ur.). (2022). 8. *Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: [konferenčni zbornik]: cilji trajnostnega razvoja in varnost v lokalnih skupnostih* (1. izd.). Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba: Fakulteta za varnostne vede. <https://press.um.si/index.php/ump/catalog/book/724>
- Meško, G. in Pirnat, U. (2006). Pregled ugotovitev viktimizacijskih študij v Sloveniji in njihova uporabnost pri zagotavljanju varnosti v lokalnih skupnostih. V G. Meško, K. Eman in U. Pirnat (ur.), *Varnost v lokalnih skupnostih: (konferenčni zbornik)* (str. 63–70). Univerzitetna založba Univerze v Mariboru.
- Meško, G. in Hacin, R. (2024). Police legitimacy in urban, suburban and rural settings: a study in Slovenia. *Policing: An International Journal*, 47(3). <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/PIJPSM-08-2023-0102/full/html>

- Meško, G. in Urbas, V. (2021). Delo policije na področju preiskovanja kriminalitete v Sloveniji v času covida-19 s poudarkom na prvem valu epidemije covida-19 spomladi 2020. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 72(1), 21–35.
- Meško, G., Eman, K. in Bowden, M. (2024, v tisku). Rural Criminology in Europe. V M. Bowden in G. Meško (ur.), *Rural criminology in global perspective: State of the art on the world's Continents*. Bristol University Press.
- Meško, G., Eman, K., Hacin, R. in Pirnat, U. (2020). Slovenia: victimology and victimological research – past, present and future challenges. V G. Meško, E. Šarik in A.-M. Getoš (ur.), *Mapping the victimological landscape of the Balkans: a regional study on victimology and victim protection with a critical analysis of current victim policies* (str. 489–530). Duncker & Humblot.
- Meško, G., Hacin, R. in Eman, K. (ur.) (2020). 6. *Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: varnost v ruralnih in urbanih okoljih: konferenčni zbornik* (1. izd.). Univerzitetna založba Univerze v Mariboru. DOI: 10.18690/978-961-286-405-7
- Meško, G., Modic, M. in Sotlar, A. (2021). Veliki obeti in spreminjajoči se razvoj policijskega dela v skupnosti. V G. Meško in I. Kokoravec (ur.), 7. *Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: policijsko delo v skupnosti in zagotavljanje varnosti v lokalnih skupnostih: konferenčni zbornik* (1. izd.) (str. 201–216). Univerzitetna založba Univerze v Mariboru.
- Meško, G., Prislán Mihelič, K. in Hacin, R. (2020). Varnost uporabnikov kibernetskega prostora: analiza zaznav med prebivalci v urbanih in ruralnih okoljih. V G. Meško, R. Hacin in K. Eman (ur.), 6. *Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: varnost v ruralnih in urbanih okoljih: konferenčni zbornik* (1. izd.) (str. 118–129). Univerzitetna založba Univerze v Mariboru.
- Meško, G., Šifer, J. in Vošnjak, L. (2012). Strah pred kriminaliteto v mestih in vaških okoljih. *Varstvosloviye*, 14(3), 259–276.
- Modic, M. (2020). Varstvoslovni vidiki varnostnega samoorganiziranja prebivalcev. V G. Meško, R. Hacin in K. Eman (ur.), 6. *Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: varnost v ruralnih in urbanih okoljih: konferenčni zbornik* (1. izd.) (str. 59–67). Univerzitetna založba Univerze v Mariboru.
- Modic, M. in Prislán Mihelič, K. (2023). Potrebe po izboljšanju varnosti v občinah. V G. Meško in R. Hacin (ur.), 9. *Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: varnost v lokalnih skupnostih – dobre prakse, aktualne teme in raziskovanje varnosti v lokalnih skupnostih v zadnjem desetletju* (1. izd.) (str. 189–198). Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba. DOI: 10.18690/um.fvv.8.2023.13
- Nivette, A. E., Zahnow, R., Aguilar, R., Ahven, A., Amram, S., Ariel, B., Burbano, M. J. A., Astolfi, R., Baier, D., Bark, H.-M., Beijers, J. E. H., Bergman, M., Breetzke, G., Concha-Eastman, I. A., Curtis-Ham, S., Davenport, R., Diaz, C., Fleitas, D., Gerell, M., Jang, K.-H., Kääriäinen, J., Lappi-Seppälä, T., Lim, W.-S., Revilla, R. L., Mazerolle, L., Meško, G., Pereda, N., Peres, M. F. T., Poblete-Cazenave, R., Rose, S., Svensson, R., Trajtenberg, N., van der Lippe, T., Veldkamp, J., Vilalta Perdomo, C. J. in Eisner, M. P. (2021). A global analysis of the impact of COVID-19 stay-at-home restrictions on crime. *Nature human behaviour*, 5(7), 868–877. DOI: 10.1038/s41562-021-01139-z
- Pirnat, U. in Meško, G. (2019). Perception of security issues, social processes, and the police in urban neighbourhoods – the case of Ljubljana. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 70(5), 469–482.
- Pirnat, U. in Meško, G. (2019). Uvodna predstavitev rezultatov raziskave o varnosti v lokalnih skupnostih. V U. Pirnat, G. Meško in K. Eman (ur.), *Varnost v lokalnih skupnostih: II. zbornik raziskovalnega dela študentov Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru* (1. izd.) (str. 5–19). Univerzitetna založba Univerze v Mariboru; Fakulteta za varnostne vede.
- Prislán Mihelič, K. in Lobnikar, B. (2020). Zadovoljstvo prebivalcev z zagotavljanjem varnosti v različno urbaniziranih lokalnih skupnostih. V G. Meško, R. Hacin in K. Eman (ur.), 6. *Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: varnost v ruralnih in urbanih okoljih: konferenčni zbornik* (1. izd.) (str. 49–57). Univerzitetna založba Univerze v Mariboru.
- Prislán Mihelič, K. in Lobnikar, B. (2020). Zadovoljstvo prebivalcev z zagotavljanjem varnosti v različno urbaniziranih lokalnih skupnostih. V G. Meško, R. Hacin in K. Eman (ur.), 6.

- Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: varnost v ruralnih in urbanih okoljih: konferenčni zbornik* (1. izd.) (str. 49–57). Univerzitetna založba Univerze v Mariboru.
- Prislan Mihelič, K. in Modic, M. (2023). Stališča prebivalcev do dela policije v ruralnem okolju. V G. Meško in R. Hacin (ur.), *9. nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: varnost v lokalnih skupnostih – dobre prakse, aktualne teme in raziskovanje varnosti v lokalnih skupnostih v zadnjem desetletju* (1. izd.) (str. 135–145). Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba. DOI: 10.18690/um.fvv.8.2023.13
- Prislan Mihelič, K., Meško, G. in Lobnikar, B. (2019). Samovarovalni ukrepi prebivalcev Slovenije – primerjava med ruralnimi in urbanih območji bivanja. V G. Meško, R. Hacin in K. Eman (ur.), *Uvod v razpravo o varnosti v urbanih in ruralnih okoljih: konferenčni zbornik* (str. 65–76). Univerzitetna založba Univerze v Mariboru.
- Prislan Mihelič, K., Pečjak, T. in Lobnikar, B. (2022). Policijska dejavnost v pametnih trajnostnih skupnostih: pomen sodobne tehnologije za policijsko delo. V G. Meško in I. Kokoravec (ur.), *8. Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: [konferenčni zbornik]: cilji trajnostnega razvoja in varnost v lokalnih skupnostih* (1. izd.), str. 45–64. Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba; Fakulteta za varnostne vede. <https://press.um.si/index.php/ump/catalog/book/724>
- Prislan, K., Kropce, S. in Lobnikar, B. (2016). Viktimizacija zaradi družinskega nasilja in policijsko delo v skupnosti: analiza stanja v Pomurju. V G. Meško, K. Eman in U. Pirnat (ur.), *Varnost v lokalnih skupnostih: (konferenčni zbornik)* (str. 79–97). Univerzitetna založba Univerze v Mariboru.
- Ravbar, M. (2006). Slovensko podeželje na preizkušnji: kdo bo nadomestil kmetijstvo? *Dela*, 25, 207–221.
- Sotlar, A. in Tominc, B. (2019). Perception of security phenomena in local communities in Slovenia. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 70(5), 439–454.
- Tičar, B. in Meško, G. (2021). Analiza pravnih podlag za policijsko delo v skupnosti in pravna odgovornost vodij policijskega okoliša. V G. Meško in I. Kokoravec (ur.), *7. nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: policijsko delo v skupnosti in zagotavljanje varnosti v lokalnih skupnostih: konferenčni zbornik* (1. izd.) (str. 93–103). Univerzitetna založba Univerze v Mariboru.
- Tominc, B. in Sotlar, A. (2019). Razlike v zaznavanju varnostnih pojavov med prebivalci urbanih in ruralnih okolij v Sloveniji. V G. Meško, R. Hacin in K. Eman (ur.), *Uvod v razpravo o varnosti v urbanih in ruralnih okoljih: konferenčni zbornik* (str. 45–55). Univerzitetna založba Univerze v Mariboru.
- Tominc, B. in Sotlar, A. (2020). Varnostno samoorganiziranje državljanov – med teoretičnim konceptom in slovensko deklarativno prakso. V G. Meško, R. Hacin in K. Eman (ur.), *6. Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: varnost v ruralnih in urbanih okoljih: konferenčni zbornik* (1. izd.) (str. 77–96). Univerzitetna založba Univerze v Mariboru.
- Tucker, S. (2015). *Rural crime & policing: Literature review*. Universities' Police Science Institute, Cardiff University School of Social Sciences. <https://www.dyfedpowys-pcc.org.uk/UPSI/media/2694/ruralcrimeandpolicingliteraturereview2015.pdf>

DEJAVNIKI, POVEZANI Z OBČUTKOM VARNOSTI V SLOVENIJI – URBANA IN RURALNA PERSPEKTIVA

VANJA ERČULJ

Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede, Ljubljana, Slovenija
vanja.erculj@um.si

Strah pred kriminaliteto je pomembna tema raziskovanja v zadnjih 50 letih. Zaskrbljenost zaradi kriminalitete je povezana s spremembo navad prebivalcev, kar lahko vodi do povišanja kriminalitete v soseski. S strahom pred kriminaliteto so povezani številni dejavniki, ki pa se lahko v urbanih in ruralnih okoljih razlikujejo. Raziskava o varnosti v lokalnih skupnostih v letu 2022 je vključevala merjenje nekaterih dejavnikov, ki so se že v predhodnih raziskavah izkazali kot pomembno povezani z občutkom varnosti. Zanimalo nas je, v kolikšni meri so ugotovitve podobne ugotovitvam predhodnih študij in kakšne so razlike v dejavnikih, povezanih z občutkom varnosti, med ruralnimi, primestnimi in mestnimi okolji. Naša raziskava potrdi ugotovitve o močni vlogi socialne kohezije pri občutku varnosti kot tudi vlogi spola in izobrazbe, nakazujejo pa se razlike v povezanosti demografskih dejavnikov, kazalnikov družbenega in fizičnega nereda, heterogenosti prebivalstva ter prisotnosti premoženjske kriminalitete z občutkom varnosti med ruralnimi, polurbanimi, urbanimi okolji v Sloveniji.

DOI
[https://doi.org/
10.18690/um.fvv.6.2024.6](https://doi.org/10.18690/um.fvv.6.2024.6)

ISBN
978-961-286-875-8

Ključne besede:
občutek varnosti,
strah pred kriminaliteto,
tip okolja,
Slovenija,
dejavniki tveganja

Univerzitetna založba
Univerze v Mariboru

DOI

[https://doi.org/
10.18690/um.fvv.6.2024.6](https://doi.org/10.18690/um.fvv.6.2024.6)

ISBN

978-961-286-875-8

Keywords:

feeling of safety,
fear of crime,
environment type,
Slovenia,
risk factors

FACTORS RELATED TO THE PERCEPTIONS OF SAFETY IN SLOVENIA – URBAN AND RURAL PERSPECTIVE

VANJA ERČULJ

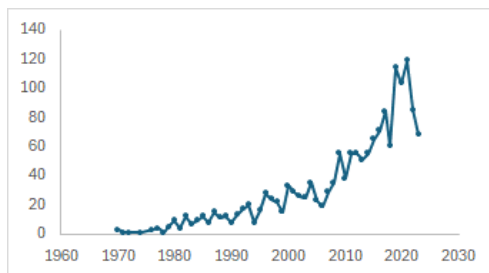
University of Maribor, Faculty of Criminal Justice and Security, Ljubljana, Slovenia
vanja.erculj@um.si

Fear of crime has been an important research topic for the past 50 years. Worrying about crime is related to a change in the habits of residents, which can lead to an increase in crime in the neighbourhood. There are many factors associated with the fear of crime in urban and rural environments. The survey on security in local communities in 2022 included the measurement of some factors that significantly related to the feeling of safety in previous studies. We were interested in whether the findings are similar to those of previous studies and what the differences are between rural, suburban and urban environments. Our research confirms the findings about the role of social cohesion, gender and education in the feeling of safety. Differences in the relationship between demographic factors, indicators of social and physical disorder, heterogeneity, property crime and the feeling of safety between the three environments in Slovenia are found.

1 Uvod

Strah pred kriminaliteto je aktualna tema raziskovanja, saj poizvedba v bazi Web of Science s ključno besedo »fear of crime« kaže na pozitiven trend števila publikacij vse do leta 2021, po katerem sicer pride do manjšega upada v publiciranju (slika 1; zapis iz baze Web of Science dne 22. 3. 2024).

Slika 1: Število prispevkov s ključno besedo »fear of crime« med letoma 1960 in 2023

Vir: <https://www.cobiss.si/baze/wos.htm> (2024).

Gabriel in Greve (2003) ločita med tremi komponentami (razsežnostmi) strahu pred kriminaliteto, ki so tudi medsebojno povezane. Prva razsežnost je kognitivna, ko posameznik zazna določeno situacijo ali dražljaj kot ogrožajočo. Sledi čustveni odziv – strah za lastno varnost. Jackson (2006) loči med strahom pred kriminaliteto in zaskrbljenostjo zaradi kriminalitete. Zaskrbljenost namreč vključuje tako čustveno ovrednotenje trenutne situacije kot tudi pričakovanja glede prihodnje viktimizacije. Vedenjski odziv na nevarno situacijo je pretežno tipa boj ali beg – izogibanje ali obramba (Liska idr., 1988; Rader idr., 2007). Posameznik se izogne ogrožajočemu dražljaju ali pa se spopade z njim. Mehanizmi izogibanja vključujejo vedenja, kot so izogibanje določenim predelom soseske, na primer parkom, zapuščanju stanovanja po določeni uri, zadrževanju v soseski brez spremstva (Rader idr., 2007), v skrajni meri pa tudi izselitev iz soseske (Conklin, 1976). Poleg mehanizmov izogibanja lahko posameznik uporablja tudi mehanizme samozaščite (boj) – oboroži se z določenim orožjem (Wilcox idr., 2006), namesti nadzorne kamere, dodatne ključavnice in senzorske luči ali si priskrbi psa čuvaja (Rader idr., 2007). Gabriel in Greeve (2003) ločita med tremi možnimi vedenjskimi odzivi na ogrožajoče okoliščine, in sicer načrtno vedenje, na primer ko posameznik iz torbe vzame orožje, vidna reakcija, na primer ko posameznik izvede določene nekontrolirane gibe ali grimase, ter nevidne reakcije, kot so povišan srčni utrip in tlak, pospešeno dihanje in/ali povišana raven

kortizola. Raziskave (Erčulj, 2022; Rader idr., 2007) so podprle teorijo o mediatorski vlogi čustvenega odziva med kognitivnim in vedenjskim, trikomponentni model pa je mogoče prevesti tudi v kibernetški prostor (Erčulj in Meško, 2022).

Jackson gradi na ugotovitvah modela o občutljivosti na tveganje (ang. *sensitivity to risk model*) (Warr, 1987) in povezuje zaskrbljenost zaradi viktimizacije z zaznanimi posledicami viktimizacije, zaznana verjetnostjo viktimizacije ter zaznana kontrolo nad okoliščinami, ki bi lahko vodile do nje (Jackson, 2004, 2006, 2011). Zaskrbljenost je višja, kadar je višja zaznana verjetnost viktimizacije, kadar so zaznane hujše posledice viktimizacije ter kadar je zaznana nižja kontrola nad okoliščinami, ki bi lahko vodile v viktimizacijo. S temi ugotovitvami je mogoče pojasniti paradoks, da je zaskrbljenost zaradi kriminalitete višja med starejšimi in ženskami, čeprav so mlajši in moški večkrat žrtve viktimizacije (Hale, 1996; Meško, 2002). Starejši in ženske se namreč počutijo bolj ranljive in ocenjujejo posledice viktimizacije kot hujše. Zaznana verjetnost viktimizacije se je izkazala kot povezana s splošnim strahom pred kriminaliteto, strahom pred nasilno kriminaliteto in premoženjsko kriminaliteto tudi v ruralnih predelih ZDA (Pleggenkuhle in Schafer, 2018). Da so s strahom pred kriminaliteto povezani zaznana resnost posledic in nizka zmožnost samoobrambe (kontrola nad okoliščinami) ter višja verjetnost viktimizacije (v bližnji prihodnosti), potrjuje tudi raziskava dejavnikov, povezanih s strahom pred kriminaliteto, ki je bila izvedena v šestih prestolnicah republik nekdanje Jugoslavije (Meško idr., 2012b). Vezano na demografske dejavnike, raziskava sicer ni podprla ugotovitev o povezanosti med starostjo in strahom pred kriminaliteto, je pa podprla ugotovitve o povezanosti med spolom, izobrazbo, socialno ekonomskim statusom (finančno situacijo) in strahom pred kriminaliteto. Tudi tuje raziskave so pokazale, da je od demografskih dejavnikov, poleg spola in starosti, s subjektivno oceno varnosti povezan še socialno-ekonomski status, in sicer se prebivalci z višjo izobrazbo in dohodkom počutijo bolj varne pred kriminaliteto (Austin idr., 1994, 2002). V Sloveniji je raziskava o varnosti v lokalnih skupnostih iz leta 2017 pokazala, da se moški počutijo bolj varne, izobrazba in dohodek pa z občutkom varnosti prebivalcev nista bila statistično značilno povezana (Erčulj, 2019). Raziskava iz leta 2008, torej skoraj desetletje prej (Meško idr., 2012a), pa je pokazala, da obstajajo nekatere razlike v (demografskih) dejavnikih, povezanih s strahom pred kriminaliteto v urbanem in ruralnem okolju. Spol se je izkazal kot pomemben dejavnik v obeh, starost pa samo v urbanih predelih. Odsotnost

povezanosti starosti in strahu pred kriminaliteto v ruralnih okoljih podpirajo tudi ugotovitve nekaterih tujih raziskav (Pleggenkuhle in Schafer, 2018).

S strahom pred kriminaliteto je povezan tudi nered v soseski (Wilson in Kelling, 1982). Ločimo med družbenim in fizičnim neredom. Slednji vključuje zapuščene ali razpadajoče stavbe, zapuščene avtomobile, prisotnost grafitov in smeti, kar so tudi indikatorji propadanja soseske (Schachterle idr., 2012). V taki soseski se poslabša ali prekine neformalno družbeno nadzorstvo, zaradi česar se lahko poveča stopnja kriminalitete v njej (Wilson in Kelling, 1982). Družbeni nered se kaže s prisotnostjo klatežev, beračev, vandalizma, prostitucije, prodajo drog in pijančevanja na javnih mestih (Meško, 2006). Teorija razbitih oken je močno gradila na povezanosti med neredom in prisotnostjo kriminalitete (Wilson in Kelling, 1982) in v ZDA vodila do strogega kaznovanja že manjših kršitev, kot sta javno pijančevanje in vandalizem – t. i. teorija ničelne prizanesljivosti (Braga idr., 2015; Gau in Pratt, 2010). Meško idr. (2012b) so ugotovili, da v urbanih predelih obstaja povezanost med neredom in strahom pred kriminaliteto, medtem ko ta povezava v ruralnem okolju ni bila statistično značilna. Raziskava o varnosti v lokalnih skupnostih v letih 2011, 2017 in 2022 je pokazala, da se ocena družbenega nereda giblje okoli srednje ocene lestvice in se z leti zmanjšuje, ocena fizičnega nereda pa je pod srednjo oceno lestvice (Erčulj, 2023). Med kazalniki družbenega nereda so se kot povezani s strahom pred kriminaliteto izkazali mladostniki, ki se zbirajo na določenih krajih, ne pa tudi prisotnost alkoholizma v soseski, medtem ko se kazalniki fizičnega nereda, kot so grafiti ali kopičenje smeti, niso izkazali kot statistično značilno povezani z občutkom varnosti (Erčulj, 2019).

Kazalniki propadanja soseske so močno povezani tudi s socialno kohezijo – socialne vezi med prebivalci soseske se rahljajo (Skogan, 1990). Povezanost med prebivalci soseske se je v raziskavi o varnosti v lokalnih skupnostih iz leta 2017 pokazala kot najpomembnejši dejavnik, povezan s strahom pred kriminaliteto (Erčulj, 2019). Ugotovitve, vezane na socialno kohezijo, so stabilne, saj so do iste ugotovitve o povezanosti le-te s strahom pred kriminaliteto prišli tudi Meško in sodelavci že leta 2009 (2012b). Tudi tuje raziskave kažejo, da so neobstoječi ali površni medsosedski odnosi in nizko zaupanje med prebivalci iste soseske povezani z višjo stopnjo kriminalitete in več nasilnimi kriminalnimi dejanji (Akcomak in Weel, 2012; Lederman idr., 2002).

Občutek varnosti in sproščenosti prebivalcev je nižji, če so v soseski vlomi ali je prisotno pijančevanje (Mason idr., 2013). Meško idr. (2012a) so ugotovili, da so med vsemi kaznivimi dejanji (KD) s strahom pred kriminaliteto najmočnejše povezane tatvine, kar se je kasneje, leta 2011, potrdilo tudi v raziskavi o varnosti v lokalnih skupnostih (Erčulj, 2019).

Tudi predhodna viktimizacija je pomemben dejavnik, povezan z občutkom varnosti. Ta je nižji pri osebah, ki so bile žrtve KD (Grabosky, 1995). Učinek pretekle viktimizacije na strah pred kriminaliteto naj bi bil kratkotrajen (Skogan, 1990). K povečanemu dojetanju tveganja pripomorejo tudi izkušnje sosedov, prijateljev in znancev z viktimizacijo ter poročanje medijev (Meško idr., 2012a; Skogan in Maxfield, 2012). Tako govorimo in ločimo med neposredno ter deljeno viktimizacijo. Nekoliko nenavadno se je v raziskavi Meška idr. (2012a) pokazalo, da so se osebe iz urbanega okolja, ki so bile v preteklosti že viktimizirane, počutile manj ogrožene. Raziskava v ruralnem okolju v ZDA pa ni ugotovila povezanosti med predhodno viktimizacijo in strahom pred kriminaliteto na splošno (Pleggenkuhle in Schafer, 2018), je pa bila ta povezava statistično značilna pri strahu pred premoženjsko kriminaliteto.

Pomemben dejavnik strahu pred kriminaliteto je tudi etnična heterogenost soseske (Chilenski idr., 2015; Kennedy in Silverman, 1985; Rountree in Land, 1996). Zaupanje med prebivalci je v tem primeru nižje in posledično tudi višji strah pred kriminaliteto.

Številni dejavniki so torej povezani s subjektivnim občutkom varnosti. Raziskave v Sloveniji kažejo na konsistentnost ugotovitev pri nekaterih dejavnikih, medtem ko pri drugih prihaja do razhajanj skozi čas. Nakazujejo se tudi razlike med urbani in ruralnimi predeli. Namen prispevka je proučiti nekatere dejavnike in njihovo morebitno povezanost s strahom pred kriminaliteto v Sloveniji na podlagi zadnje raziskave o varnosti v lokalnih skupnostih iz leta 2022. Ker so bile zaznane določene razlike med urbanim in ruralnim okoljem, je namen proučiti povezanost dejavnikov s strahom pred kriminaliteto tako v urbanem kot ruralnem okolju in ilustrirati morebitne razlike med njima.

2 Metode

2.1 Opis raziskave

Raziskava o varnosti v lokalnih skupnostih je leta 2022 potekala tretjič zapored. Anketirani so bili prebivalci in policisti Republike Slovenije. Anketiranje prebivalcev je bilo tipa papir in svinčnik in je potekalo v spomladanskih mesecih na območju osmih policijskih uprav (PU), znotraj katerih je bilo izbranih 24 občin – pri vsaki PU ena velika, ena srednja in ena majhna občina.

2.2 Opis vzorca

V vzorec je bilo vključenih 1.145 prebivalcev. Demografski podatki so prikazani v tabeli 1. V raziskavi je sodelovalo 548 (48,5 %) moških. Dobra tretjina (396; 35 %) anketirancev je bilo starih med 18 let in 30 let, 256 (22,6 %) med 31 let in 45 let, 319 (28,2 %) med 46 let in 60 let, 160 (14,1 %) pa jih je bilo starih 61 let ali več. Srednješolsko izobrazbo ali manj je imelo 650 (57,2 %) anketiranih. Iz ruralnega okolja je bilo 525 (46 %) anketirancev, iz urbanega (mestno ali primestno okolje) pa 616 (54 %) anketirancev. Več kot polovica (600; 53 %) anketirancev ima podpovprečen, 309 (27,3 %) povprečen in 223 (19,7 %) nadpovprečen dohodek.

Tabela 1: Demografske značilnosti vzorca.

	f (%)
Spol	
moški	548 (48,5)
ženski	581 (51,5)
Starost (v letih)	
18–30	396 (35)
31–45	256 (22,6)
46–60	319 (28,2)
61 in več	160 (14,1)
Izobrazba	
Srednja šola ali manj	650 (57,2)
Več kot srednja šola	487 (42,8)
Okolje	
Vaško	525 (46)
Primestno	255 (22,3)
Mestno	361 (31,6)
Dohodek gospodinjstva	
Podpovprečen	600 (53)
Povprečen	309 (27,3)
Nadpovprečen	223 (19,7)

2.3 Opis spremenljivk

Merjenje občutka varnosti prebivalcev je vključevalo 5 trditve, merjenih na petstopenjski lestvici strinjanja (od 1 – sploh se ne strinjam do 5 – popolnoma se strinjam). Vključene so bile naslednje trditve (v oklepaju so prikazane faktorske uteži, izračunane po metodi glavnih osi): *»Ko se ponoči sprehajam po svoji soseski, se počutim varno.«* (0,80), *»V svoji soseski se počutim varno.«* (0,89), *»Ko sem doma, se počutim varno.«* (0,83), *»Počutim se varno, ko grem v svoji soseski po nakupih.«* (0,79), *»Počutim se varno, ko preživljam prosti čas (npr. športne aktivnosti) v svoji soseski.«* (0,82). Lestvica je visoko zanesljiva (Cronbachov koeficient $\alpha = 0,91$). Nova spremenljivka, občutek varnosti, je bila izračunana kot povprečje ocen na vseh petih trditvah. Višje vrednosti nakazujejo na večji občutek varnosti anketirancev.

Lestvica socialne kohezije je vključevala 6 trditve na petstopenjski lestvici strinjanja (od 1 – sploh se ne strinjam do 5 – popolnoma se strinjam). Faktorska analiza po metodi glavnih osi je rezultirala v enofaktorski rešitvi. Trditve (faktorske uteži) so bile naslednje: *»Prebivalci si med seboj pomagamo.«* (0,78), *»Prebivalci naše soseske si medsebojno zaupamo.«* (0,80), *»Sosedje se med seboj poznajo.«* (0,76), *»V naši soseski se počutim sproščeno.«* (0,70), *»Če bi zbolel, lahko računam na pomoč sosedov, da bi zame opravili nakup v trgovini, šli po zdravila v lekarno in podobno.«* (0,84), *»Ko me ni doma, se lahko zanesem na sosedo, da bodo popazili na moj dom.«* (0,81). Lestvica je visoko zanesljiva (Cronbachov koeficient $\alpha = 0,91$). Nova spremenljivka, socialna kohezija, je bila izračunana kot povprečje ocen na vseh petih trditvah. Višje vrednosti nakazujejo na večjo povezanost med prebivalci soseske.

Premoženjska kriminaliteta je vključevala 3 trditve, in sicer so anketiranci na petstopenjski lestvici ocenjevali v kolikšni meri so v njihovi soseski varnostni problem tatvine (faktorska utež 0,78), ropi (0,73) in roparski napadi (0,80). Pri tem je ocena 1 pomenila, da pojav sploh ni varnostni problem, ocena 5 pa da je pojav zelo velik varnostni problem. Zanesljivost merjenja je bila visoka (Cronbachov koeficient $\alpha = 0,88$). Problematičnost premoženjske kriminalitete je bila izračunana kot povprečje ocen na treh trditvah.

V analizo smo vključili ocenjevanje naslednjih indikatorjev fizičnega (fn) in družbenega nereda (dn): alkoholizem (dn), kopičenje smeti na javnih mestih (fn), skupine mladostnikov, ki se zbirajo na določenem območju (dn), berači in klateži

(dn), grafiti (fn) in vandalizem (dn). Etnično heterogenost soseske smo merili s problematičnostjo prisotnosti pripadnikov drugih narodnosti ali kultur. Vse naštete pojave so anketiranci ocenjevali na petstopenjski lestvici, kjer je ocena 1 pomenila, da pojav sploh ni varnostni problem, 5 pa, da je pojav zelo velik varnostni problem.

V vprašalniku ni bilo vprašanja po pretekli neposredni viktimizaciji, bilo pa je vprašanje, ali je anketiranec v zadnjih 12 mesecih stopil v stik s policijo zaradi prijave KD. Vprašanje smo tretirali kot kazalnik nedavnih izkušenj z viktimizacijo in ga vključili v nadaljnje analize. V analizo so bile vključene še nekatere demografske spremenljivke.

2.3 Statistične metode

Opisne spremenljivke smo opisali s frekvencami in deleži, številske z aritmetično sredino in standardnim odklonom. Veljavnost merjenja smo preverjali s faktorsko analizo po metodi glavnih osi, zanesljivost s Cronbachovim koeficientom α . Za proučevanje povezanosti med nekaterimi varnostnimi pojavi, socialno kohezijo, demografskimi spremenljivkami in občutkom varnosti smo uporabili večkratno linearno regresijo. Preverili smo, da med neodvisnimi spremenljivkami ni multikolinearnosti (VIF med 1,03 in 2,36) ter da so ostanki približno normalno porazdeljeni in ni heteroskedastičnosti. Izračunan je bil delež anketirancev, ki so ocenili socialno kohezijo in občutek varnosti z oceno, višjo od 3,5. Oba deleža sta bila prikazana po PU. Vsi statistični testi so bili narejeni pri stopnji značilnosti $\alpha = 0,05$.

3 Rezultati

V tabeli 2 so prikazane povprečne ocene in standardni odkloni po posameznih spremenljivkah. Najvišja povprečna ocena je pri spremenljivki občutek varnosti ($M = 4,14$; $SD = 0,83$). Nad srednjo oceno lestvice (torej 3) je še ocena povezanosti med prebivalci soseske ($M = 3,69$; $SD = 0,91$) ter prisotnost problema alkoholizma v soseski ($M = 3,2$; $SD = 1,16$). Povprečne ocene vseh drugih varnostnih pojavov in indikatorjev družbenega ter fizičnega nereda so pod srednjo oceno lestvice. Poleg alkoholizma imajo najvišjo oceno (a nižjo od srednje ocene lestvice) še kopičenje smeti na javnih mestih ($M = 2,91$; $SD = 1,25$), vandalizem ($M = 2,76$; $SD = 1,16$), skupine zbirajočih mladostnikov ($M = 2,73$; $SD = 1,17$) ter premoženjska

kriminaliteta ($M = 2,71$; $SD = 1,07$). Izkušnje z neposredno ali deljeno viktimizacijo je imelo 76 (6,6 %) anketiranih, ki so iz tega razloga tudi kontaktirali policijo (podatek ni prikazan v tabeli). Posameznikov z deljeno viktimizacijo je lahko sicer več, a niso stopili v stik s policijo.

Tabela 2: Občutek varnosti, socialna kohezija in varnostni pojavi v soseski – opisna statistika

	<i>M (SD)</i>
Občutek varnosti ($n = 1.143$)	4,14 (0,83)
Socialna kohezija ($n = 1.145$)	3,69 (0,91)
Alkoholizem v soseski ($n = 1.140$)	3,2 (1,16)
Kopičenje smeti na javnih mestih ($n = 1.144$)	2,91 (1,25)
Pripadniki drugih narodnosti ali kultur ($n = 1.143$)	2,35 (1,3)
Skupine mladostnikov, ki se zbirajo na določenem območju ($n = 1.142$)	2,73 (1,17)
Premoženjska kriminaliteta ($n = 1.145$)	2,71 (1,07)
Vandalizem ($n = 1.142$)	2,76 (1,16)
Berači ali klateži ($n = 1.144$)	2,12 (1,21)
Grafiti ($n = 1.145$)	2,45 (1,24)

Regresijska analiza (tabela 3) pokaže, da so z občutkom varnosti statistično značilno povezani socialna kohezija ($p < 0,001$), spol ($p < 0,001$) in izobrazba ($p = 0,041$). Večja socialna kohezija, višja izobrazba ter moški spol so pozitivno povezani z občutkom varnosti. Socialna kohezija se pokaže kot statistično značilen dejavnik pri občutku varnosti tako v ruralnem kot primestnem in urbanem okolju. V urbanem okolju so z občutkom varnosti negativno povezani grafiti ($p = 0,005$) in izobrazba ($p = 0,005$). V primestnem okolju sta z občutkom varnosti negativno povezani prisotnost beračev ali klatežev ($p = 0,025$) ter prisotnost premoženjske kriminalitete ($p = 0,044$), pozitivno pa moški spol ($p = 0,004$). V mestnem okolju so negativno povezani z občutkom varnosti pripadniki drugih narodnosti in kultur ($p = 0,017$) ter starost ($p = 0,05$), pozitivno pa moški spol ($p = 0,001$).

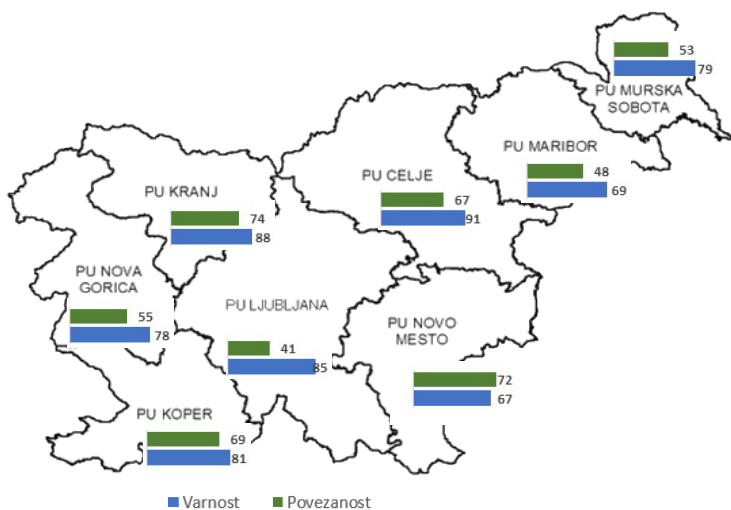
Tabela 3: Povezanost med socialno kohezijo, nekaterimi varnostnimi pojavi, demografskimi značilnostmi in občutkom varnosti (rezultat večkratne linearne regresije; prikazani so standardizirani regresijski koeficienti).

	Skupaj	Ruralno okolje	Primestno okolje	Urbano okolje
Socialna kohezija	0,30***	0,29***	0,26***	0,31***
Alkoholizem	0,02	0,01	0,06	0,01
Berači ali klateži	-0,06	0,01	-0,18*	-0,09
Vandalizem	0,07	0,10	0,09	0,00
Skupine zbirajočih mladostnikov	-0,05	-0,03	-0,13	-0,04

	Skupaj	Ruralno okolje	Primestno okolje	Urbano okolje
Kopičenje smeti na javnih mestih	-0,03	-0,08	0,09	-0,02
Grafiti	-0,03	-0,15**	0,07	0,08
Pripadniki drugih narodnosti ali kultur	-0,06	-0,06	0,12	-0,14*
Premoženjska kriminaliteta	-0,04	-0,02	-0,17*	0,00
Izkušnje z viktimizacijo	-0,02	-0,03	-0,08	0,00
Moški spol	0,10***	0,02	0,18**	0,18**
Starost	-0,04	0,01	-0,04	-0,10*
Več kot srednja šola	0,06*	0,13**	0,07	-0,01
Povprečen dohodek	-0,04	-0,03	-0,04	-0,05
Nadpovprečen dohodek	-0,02	-0,07	0,03	0,03
Primestno vs ruralno okolje	0,01			
Urbano vs ruralno okolje	0,02			
R ²	0,15	0,15	0,20	0,20

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$

Socialna kohezija je najmočnejše povezana z občutkom varnosti, zato sta na sliki 1 prikazana delež anketirancev, ki so socialno kohezijo ocenili z oceno, višjo od 3,5, ter delež anketirancev, ki so občutek varnosti ocenili z oceno, višjo od 3,5. Najvišji delež prebivalcev z visokim občutkom varnosti je v PU Celje (91 %), najnižji v PU Novo mesto (67 %). Najvišji delež prebivalcev, ki ocenjujejo močno povezanost med prebivalci, je prisoten v PU Kranj (74 %) ter PU Novo mesto (72 %), najnižji pa v PU Ljubljana (41 %) ter PU Murska sobota (53 %).

Slika 1: Občutek varnosti in socialna kohezija po PU.

4 Razprava

Tuje in domače raziskave kažejo, da so s strahom pred kriminaliteto povezani številni dejavniki. Naša raziskava je proučila le nekatere od številnih dejavnikov, kar je morda tudi razlog za nižji delež pojasnjene variance v oceni občutka varnosti. Z dejavniki, ki smo jih vključili v regresijski model, namreč pojasnimo le 15 % variabilnosti v občutku varnosti, ne glede na tip okolja. Ločeno, v ruralnem, primestnem in urbanem okolju pa 20 % variabilnosti v občutku varnosti. Razlog, da nekateri dejavniki, ki so se izkazali kot pomembne v tujih raziskavah, niso bili vključeni v raziskavo o varnosti v lokalnih skupnostih, je predvsem v obširnem vprašalniku, za izpolnjevanje katerega so anketiranci potrebovali več kot 20 minut. Tako so bili izpuščeni pomembni dejavniki, o katerih govorita tako Warr (1987) kot Jackson (2004, 2006, 2011), in sicer ocena verjetnosti viktimizacije (kognitivna komponenta zaskrbljenosti zaradi kriminalitete), ocena posledic viktimizacije ter zaznana kontrolo nad okoliščinami, ki bi lahko vodile do viktimizacije. Vključitev omenjenih dejavnikov bi najverjetneje povišala delež pojasnjene variance v občutku varnosti. Kljub temu pa so bili v našo raziskavo vključeni številni drugi dejavniki, ki so se v raziskavah izkazali kot pomembno povezane z občutkom varnosti. Kot najpomembnejši dejavnik z najvišjim standardiziranim regresijskim koeficientom, ne glede na tip okolja, se je izkazala povezanost in medsebojna pomoč med prebivalci. Ugotovitev je skladna s predhodno raziskavo o varnosti v lokalnih skupnostih iz leta 2017 (Erčulj, 2019) kot tudi z raziskavo Meška in sodelavcev iz leta 2009 (2012b). Kot kaže naša raziskava, je ocena povezanosti med prebivalci nad srednjo oceno lestvice, kar kaže, da so v Sloveniji stanovalci soseske še vedno močno povezani med seboj. Je pa ta povezanost različna med policijskimi upravami. Največji delež prebivalcev z oceno socialne kohezije, višjo od 3,5, je na območju PU Kranj (74 %) ter PU Novo mesto (72 %), najnižji pa po pričakovanju na območjih PU z največjima mestoma, PU Ljubljana in PU Maribor. Ne glede na povezanost med prebivalci pa je delež prebivalcev z visoko oceno občutka varnosti po vseh regijah nad 60 %. Najnižji je na območju PU Novo mesto (67 %) ter PU Maribor (69 %). Na splošno je povprečna ocena varnosti prebivalcev visoka, in sicer 4,14 ($SD = 0,83$) na petstopenjski lestvici. Ugotovitve se skladajo tudi z zaključki raziskave globalnega indeksa miru, kjer je bila Slovenija leta 2021 ocenjena kot peta najbolj varna država na svetu (Institute for Economics & Peace, 2021), v letu 2023 pa kot osma (Institute for Economics & Peace, 2023). Nestabilne razmere v Evropi in po svetu s številnimi vojnimi žarišči so lahko grožnja varnosti tudi v Sloveniji. Pogosto poročanje o vojnih

žariščih in številnih žrtvah, senzacionalizem, realističnost novic ter bližina dogodka lahko v ljudeh povečujejo občutek deljene viktimizacije, s čimer se viša tudi strah pred kriminaliteto (Chiricos idr., 1997; Silva in Guedes, 2023). Čeprav nekatere raziskave kažejo, da je predhodna viktimizacija povezana s strahom pred kriminaliteto, pa rezultati naše raziskave te ugotovitve ne podpirajo. Res je, da je mera predhodne viktimizacije, ki smo jo uporabili v raziskavi, le približek neposrednih in posrednih izkušenj z njo. Zajema namreč le prijavo KD policiji, viktimizacijske študije pa kažejo na precejšen razkorak med prijavljenimi in neprijavljenimi KD – t. i. temno polje kriminalitete (Kanduč, 2003). Iz naših podatkov lahko sklepamo le, da prijava KD policiji v zadnjih 12 mesecih ni statistično značilno povezana z občutkom varnosti, ne glede na tip okolja. Je pa z občutkom varnosti povezana pojavnost premoženjske kriminalitete, a to velja le za primestna okolja. Že raziskava Meška in sodelavcev (2012a) je pokazala, da so z zaskrbljenostjo zaradi kriminalitete v največji meri povezane tatvine, do podobnih ugotovitev pa je prišla tudi Erčulj (2019), ki je analizirala povezanost nekaterih dejavnikov s strahom pred kriminaliteto na podatkih o varnosti v lokalnih skupnostih iz leta 2017. Zanimivo, naša raziskava ne ugotovi povezanosti med premoženjsko kriminaliteto in občutkom varnosti pri vseh prebivalcih, ampak le pri prebivalcih iz primestnih naselij. Ti se v primeru povišane stopnje premoženjske kriminalitete počutijo manj varne.

Nekateri drugi varnostni pojavi, ki so hkrati tudi indikatorji družbenega nereda, kot so prisotnost alkoholizma, beračev ali klatežev, vandalizma, skupin zbirajočih mladostnikov v soseski, se v naši raziskavi, če ne upoštevamo tipa okolja, ne izkažejo za dejavnike, povezane s strahom pred kriminaliteto. Predhodna raziskava iz leta 2017 je sicer pokazala povezanost med zbirajočimi mladostniki in strahom pred kriminaliteto (Erčulj, 2019), Meško idr. (2012a) pa so povezavo med neredom in strahom pred kriminaliteto ugotovili le v urbanih okoljih. Tudi naša raziskava kaže na razlike v povezanosti dejavnikov z občutkom varnosti med različnimi tipi okolja. Zanimivo se pokaže negativna povezanost med prisotnostjo beračev ali klatežev in občutkom varnosti le v primestnem, ne pa tudi v mestnem ali vaškem okolju. Po drugi strani pa se med indikatorji fizičnega nereda grafiti izkažejo kot pomemben dejavnik, negativno povezan z občutkom varnosti v vaškem okolju. V mestnem okolju ni nobeden od indikatorjev družbenega ali fizičnega nereda povezan z občutkom varnosti, je pa z njim povezana heterogenost prebivalstva. Pripadniki drugih narodnosti in kultur v mestnem okolju nižajo občutek varnosti, medtem ko

v primestnem in mestnem okolju ta dejavnik ni statistično značilno povezan z občutkom varnosti. Odsotnost povezave ugotovljamo tudi na splošno, torej ne glede na tip okolja. Z občutkom varnosti, ne glede na tip okolja, so povezani tudi nekateri demografski dejavniki, in sicer spol in izobrazba. Oba dejavnika sta se izkazala kot pomembna tudi v nekaterih tujih in domačih raziskavah (Austin idr., 1994, 2002; Meško idr., 2012b). Raziskava iz leta 2017 pa ni odkrila povezave med izobrazbo in strahom pred kriminaliteto (Erčulj, 2019). Moški se torej počutijo varnejše kot ženske – ponavljajoče se ugotovitve raziskav v Sloveniji. Čeprav naj bi bil spol povezan s strahom pred kriminaliteto tako v urbanem kot ruralnem okolju (Meško idr., 2012a), pa naša raziskava pokaže, da je temu tako le v mestnem in primestnem, ne pa tudi vaškem okolju. V vaškem okolju torej, glede na izsledke naše raziskave, ni razlik med moškimi in ženskami v občutku varnosti. Izobrazba pa igra pomembno vlogo pri občutku varnosti, in sicer se bolj izobraženi prebivalci počutijo bolj varne. Ta ugotovitev je vezana predvsem na ruralna okolja. Po drugi strani pa se starost pokaže kot pomemben dejavnik le v mestnem okolju, kjer se starejši prebivalci počutijo manj varne. Ta ugotovitev je skladna z ugotovitvijo Meška idr. (2012a). Dohodek kot indikator SES se v naši raziskavi ni izkazal kot statistično značilno povezan z občutkom varnosti, kar je skladno z ugotovitvami enake raziskave v letu 2017 (Erčulj, 2019), ne pa tudi nekaterih predhodnih raziskav v urbanih okoljih (Meško idr., 2012b) ali nekaterih tujih raziskav (Austin idr., 1994, 2002).

Naša raziskava osvetli nekatere razlike v dejavnikih, povezanih z občutkom varnosti med ne samo urbani in ruralnimi predeli, ampak tudi primestnimi predeli. S svojimi ugotovitvami dopolnjuje in nadgrajuje obstoječa spoznanja o dejavnikih, povezanih s strahom pred kriminaliteto.

Viri in literatura

- Akcomak, T. S. in Weel, B. (2012). The impact of social capital on crime: Evidence from the Netherlands. *Regional Science and Urban Economics*, 42(1–2), 323–340.
<https://doi.org/10.1016/j.regsciurbeco.2011.09.008>
- Austin, D. M., Furr, L. A. in Spine, M. (2002). The effects of neighborhood conditions on perceptions of safety. *Journal of Criminal Justice*, 30(5), 417–427.
[https://doi.org/10.1016/S0047-2352\(02\)00148-4](https://doi.org/10.1016/S0047-2352(02)00148-4)
- Austin, D. M., Woolever, C. in Baba, Y. (1994). Crime and safety-related concerns in a small community. *American Journal of Criminal Justice*, 19(1), 79–97.
<https://doi.org/10.1007/BF02887440>
- Braga, A. A., Welsh, B. C. in Schnell, C. (2015). Can Policing Disorder Reduce Crime? A Systematic Review and Meta-analysis. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 52(4).

- <https://doi.org/10.1177/0022427815576576>
- Chilenski, S., Syvertsen, A. in Greenberg, M. (2015). Understanding the Link between Social Organization and Crime in Rural Communities. *Journal of Rural Community Development*, 10(1), 109–127.
- Chiricos, T., Eschholz, S. in Gertz, M. (1997). Crime, news and fear of crime: Toward an identification of audience effects. *Social Problems*, 44(3). <https://doi.org/10.2307/3097181>
- Conklin, G. H. (1976). The impact of crime. *Social Forces*, 54(4), 957–958.
<https://doi.org/10.1093/sf/54.4.957>
- Erčulj, V. (2019). Dejavniki, povezani z občutkom (ne)varnosti v lokalnih skupnostih. V G. Meško, R. Hacin in K. Eman (ur.), 5. Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: konferenčni zbornik (str. 77–86). Fakulteta za varnostne vede.
<https://press.um.si/index.php/ump/catalog/book/449>
- Erčulj, V. (2022). The ‘young and the fearless’: revisiting the conceptualisation of fear of crime. *Quality and Quantity*, 56(3). <https://doi.org/10.1007/s11135-021-01171-1>
- Erčulj, V. (2023). Fizična in socialna urejenost bivalnega okolja v Sloveniji – longitudinalna perspektiva. V G. Meško in R. Hacin (ur.), 9. Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: Varnost v lokalnih skupnostih – dobre prakse, aktualne teme in raziskovanje varnosti v lokalnih skupnostih v zadnjem desetletju (str. 117–126). Univerzitetna založba Univerze v Mariboru.
- Erčulj, V. in Meško, G. (2022). Fear of Crime – Measurement of Fear of Ordinary Crimes and Fear of Crimes in Cyberspace. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 73(4), 308–318.
- Gabriel, U. in Greve, W. (2003). The Psychology of Fear of Crime: Conceptual and Methodological Perspectives. *British Journal of Criminology*, 43(3), 600–614.
<https://doi.org/10.1093/bjc/azg600>
- Gau, J. M. in Pratt, T. C. (2010). Revisiting broken windows theory: Examining the sources of the discriminant validity of perceived disorder and crime. *Journal of Criminal Justice*, 38(4).
<https://doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2010.05.002>
- Grabosky, P. N. (1995). Fear of Crime, and fear reduction strategies. *Current Issues in Criminal Justice*, 7(1), 7–19. <https://doi.org/10.1080/10345329.1995.12036675>
- Hale, C. (1996). Fear of crime: A review of the literature. *International Review of Victimology*, 4(2), 79–150. <https://doi.org/10.1177/026975809600400201>
- Institute for Economics & Peace. (2021). *Global Peace Index 2021*.
<https://reliefweb.int/report/world/global-peace-index-2021>
- Institute for Economics & Peace. (2023). *Global Peace Index 2023*.
<https://reliefweb.int/report/world/global-peace-index-2023>
- Jackson, J. (2004). Experience and expression: Social and cultural significance in the fear of crime. *British Journal of Criminology*, 44(6). <https://doi.org/10.1093/bjc/azh048>
- Jackson, J. (2006). Introducing fear of crime to risk research. *Risk Analysis*, 16(1), 253–264.
<https://doi.org/10.1111/j.1539-6924.2006.00715.x>
- Jackson, J. (2011). Revisiting risk sensitivity in the fear of crime. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 48(4), 513–537. <https://doi.org/10.1177/0022427810395146>
- Kanduč, Z. (2003). Žrtve in viktimizacije v viktimološki in družbenokritični perspektivi. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 54(1), 23–40.
- Kennedy, L. W. in Silverman, R. A. (1985). Perception of social diversity and fear of crime. *Environment and Behavior*, 17(3), 275–295. <https://doi.org/10.1177/0013916585173001>
- Lederman, D., Loayza, N. in Menéndez, A. M. (2002). Violent crime: Does social capital matter? *Economic Development and Cultural Change*, 50(3), 509–539. <https://doi.org/10.1086/342422>
- Liska, A. E., Sanchirico, A. in Reed, M. D. (1988). Fear of crime and constrained behavior specifying and estimating a reciprocal effects model. *Social Forces*, 66(3), 827–837.
<https://doi.org/10.1093/sf/66.3.827>
- Mason, P., Kearns, A. in Livingston, M. (2013). »Safe Going«: The influence of crime rates and perceived crime and safety on walking in deprived neighbourhoods. *Social Science and Medicine*, 91, 15–24. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2013.04.011>

- Meško, G. (2002). *Osnove preprečevanja kriminalitete*. Visoka policijsko-varnostna šola.
- Meško, G. (2006). *Kriminologija*. Fakulteta za varnostne vede.
- Meško, G., Šifrer, J. in Vošnjak, L. (2012a). Strah pred kriminaliteto v mestnih in vaških okoljih v Sloveniji. *Varstvoslovje*, 14(3), 259–276.
- Meško, G., Vošnjak, L., Muratbegović, E., Budimlić, M., Bren, M. in Kury, H. (2012b). Fear of crime in urban neighbourhoods: a comparative analysis of six capitals. *Varstvoslovje*, 14(4), 397–421.
- Pleggenkühle, B. in Schafer, J. A. (2018). Fear of crime among residents of rural counties: an analysis by gender. *Journal of Crime and Justice*, 41(4). <https://doi.org/10.1080/0735648X.2017.1391109>
- Rader, N. E., May, D. C. in Goodrum, S. (2007). An empirical assessment of the „threat of victimization“: Considering fear of crime, perceived risk, avoidance, and defensive behaviors. *Sociological Spectrum*, 27(5), 475–505. <https://doi.org/10.1080/02732170701434591>
- Rountree, P. W. in Land, K. C. (1996). Burglary victimization, perceptions of crime risk, and routine activities: A multilevel analysis across Seattle neighborhoods and census tracts. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 33(2), 147–180. <https://doi.org/10.1177/0022427896033002001>
- Schachterle, S. E., Bishai, D., Shields, W., Stepnitz, R. in Gielen, A. C. (2012). Proximity to vacant buildings is associated with increased fire risk in Baltimore, Maryland, homes. *Injury Prevention*, 18(2). <https://doi.org/10.1136/injuryprev-2011-040022>
- Silva, C. in Guedes, I. (2023). The Role of the Media in the Fear of Crime: A Qualitative Study in the Portuguese Context. *Criminal Justice Review*, 48(3). <https://doi.org/10.1177/07340168221088570>
- Skogan, W. G. (1990). *Disorder and decline: crime and the spiral of decay in American neighborhoods*. University of California Press. <https://doi.org/10.5860/choice.28-3588>
- Skogan, W. G. in Maxfield, M. G. (2012). Coping With Crime. V F. Cullen in P. Wilcox (ur.), *Encyclopedia of Criminological theory*. <https://doi.org/10.4135/9781412959193.n236>
- Warr, M. (1987). Fear of victimization and sensitivity to risk. *Journal of Quantitative Criminology*, 3(1), 29–46. <https://doi.org/10.1007/BF01065199>
- Wilcox, P., May, D. C. in Roberts, S. D. (2006). Student weapon possession and the „fear and victimization hypothesis“: Unraveling the temporal order. *Justice Quarterly*, 23(4), 502–529. <https://doi.org/10.1080/07418820600985362>
- Wilson, J. Q. in Kelling, G. I. (1982). Broken Windows: The police and neighborhood safety. *Atlantic Monthly*. <https://www.theatlantic.com/magazine/archive/1982/03/broken-windows/304465/>

PRESTOPNIŠTVO IN VIKTIMIZACIJE MLADOLETNIKOV IZ RURALNIH OKOLIJ – REZULTATI SLOVENSKE ŠTUDIJE ISRD4

IZA KOKORAVEC POVH

Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede, Ljubljana, Slovenija
iza.kokoravec@um.si

Ruralna okolja se od urbanih opazno ne razlikujejo le v videzu, temveč tudi v sestavi in vplivu družbenih, ekonomskih in kulturnih faktorjev. Mladi so še posebno dovzetni za vplive okolja, naj bodo to vplivi družine, vrstnikov in soseske ali pa pomanjkljivosti, ki so prisotne v okolju, v katerem živijo. Pričujoče poglavje predstavi prestopništvo, viktimizacijo in družbeno ozadje mladoletnikov iz ruralnih okolij na podatkih, ki so bili zbrani v okviru četrte mednarodne študije o mladoletniškem prestopništvu in viktimizaciji (ang. *International Self-Report Delinquency Study [ISRD4]*). Poglavje prikaže opisno statistiko podatkov in z uporabo multivariatnih analiz prikaže vpliv dejavnikov tveganja in varovalnih dejavnikov na mlade. Moški spol, prestopniški prijatelji in osebne značilnosti mladih (manj občutkov sramu, slaba moralna presoja, slaba samokontrola, in zaznavanje nasilja) se izkažejo kot najbolj pomembni in statistično značilni dejavniki tveganja v ruralnih okoljih v Sloveniji. V zaključku so podani predlogi za nadaljnje delo in sugestije za oblikovanje relevantnih politik.

DOI
[https://doi.org/
10.18690/um.fvv.6.2024.7](https://doi.org/10.18690/um.fvv.6.2024.7)

ISBN
978-961-286-875-8

Ključne besede:
mladoletniško
prestopništvo,
mladoletniška
viktimizacija,
ruralna okolja,
ISRD4,
Slovenija

Univerzitetna založba
Univerze v Mariboru

DOI
[https://doi.org/
10.18690/um.fvv.6.2024.7](https://doi.org/10.18690/um.fvv.6.2024.7)

ISBN
978-961-286-875-8

Keywords:

juvenile delinquency,
juvenile victimisation,
rural environments,
ISRSD4,
Slovenia

DELINQUENCY AND VICTIMISATION OF JUVENILES IN RURAL ENVIRONMENTS – RESULTS OF THE SLOVENIAN STUDY ISRSD4

IZA KOKORAVEC POVH

University of Maribor, Faculty of Criminal Justice and Security, Ljubljana, Slovenia
iza.kokoravec@um.si

Rural environments noticeably differ from urban not only in appearance but also in the composition and influence of social, economic, and cultural factors. Young people are particularly susceptible to environmental influences, whether influences of family, peers and the neighbourhood or the shortcomings present in the environment they live. This chapter presents delinquency, victimisation, and the social background of adolescents from rural environments based on data collected as part of the International Self-Report Delinquency Study (ISRSD4). The chapter provides descriptive statistics of the data and, using multivariate analyses, demonstrates the influence of risk and protective factors on young people. Male gender, delinquent peers, and personal characteristics of juveniles (less shameful feelings, poor moral judgment, poor self-control, and perception of violence) are identified as the most important and statistically significant risk factors in rural environments in Slovenia. In conclusion, suggestions for further work and recommendations for shaping relevant policies are provided.

1 Uvod

Mladi so ključnega pomena za družbo, saj predstavljajo prihodnje voditelje, inovatorje in delavce ter prispevajo k družbeni dinamiki, gospodarski in kulturni rasti. Imajo ključno vlogo pri oblikovanju uspešne in napredne prihodnosti, hkrati pa so odraz okolja, v katerem odraščajo. Raziskovalce zanima preučevanje mladostnikov, njihovega družbenega okolja ter navad in nagnjenj, saj so ti ključni za razumevanje njihovega vedenja ter uspešnega in zdravega razvoja (Junger-Tas idr., 2010). Pri mladih je predvsem pomembno prepoznati znake nasilništva in prestopništva že zgodaj v njihovi mladosti, saj lahko tako ustrezno ukrepamo in preprečimo morebitne negativne vplive na njihovo življenje ter na družbo kot celoto.

Za ugotavljanje vzrokov mladoletniškega prestopništva in viktimizacije ter posledično oblikovanje ustreznih politik in strategij za ustrezno soočanje s problematiko ter preventivnih dejavnosti je pomembno, da raziskovalci posvetijo raziskovalno pozornost različnim dejavnikom tveganja in njihovi interakciji, ki vplivajo na nastanek prestopništva in viktimizacijskih izkušenj (Agnew in Brezina, 2018). Prestopništvo in viktimizacija, tako kot kriminaliteta na splošno, ne poznata meja, zato se ne pojavljata le v različnih delih sveta, temveč tudi v raznolikih geografskih kontekstih (Blackmon idr., 2016). Okolja pomembno vplivajo na njihove prebivalce in posledično na doživljanje in izvajanje kriminalitete. Zanimanje za raziskovanje ruralne kriminalitete in kriminologije sicer v zadnjem času narašča, vendar še zdaleč ne dosega števila publikacij in raziskav, opravljenih v urbanih okoljih (Harkness idr., 2022).

Čeprav se je le malo število študij do zdaj osredotočalo na preučevanje te mladinske problematike v ruralnih okoljih in primerjavo z urbanih okolji, so takšna prizadevanja pomembna in dobrodošla. Ruralna okolja se od urbanih ne razlikujejo le v videzu, temveč tudi v sestavi in vplivu družbenih, ekonomskih in kulturnih faktorjev. Zato je pomembno raziskovalni fokus usmeriti na preučevanje podobnosti in razlik v družbenem okolju mladostnikov ter številu, vplivu in odnosu dejavnikov tveganja v različnih lokalnih kontekstih. Za pridobitev bolj celovitega in natančnega razumevanja prestopništva in viktimizacije med mladimi, kar omogoča oblikovanje ustreznih preventivnih ukrepov, je ključno, da raziskovalni pristop presega zgolj uradne statistike, ki jih redno objavljajo institucije, kot so policija in sodišča. Poleg teh podatkov je pomembno pri raziskovanju upoštevati tudi informacije iz

viktimoloških in samonaznanitvenih študij, ki mlade neposredno sprašujejo o njihovih izkušnjah. Tako lahko pridobimo bolj poglobljen vpogled v njihovo družbeno ozadje in v temno polje kriminalitete (Whitehead in Lab, 2018).

Ena izmed takšnih študij je tudi četrta mednarodna samonaznanitvena študija o mladoletniškem prestopništvu in viktimizaciji (ang. *International Self-Report Delinquency Study* [ISRD]), ki poteka v več kot 40 državah po celem svetu. Podatki v tem poglavju temeljijo na slovenskem delu študije. Študija je bila nazadnje v Sloveniji izvedena na Pedagoški fakulteti Univerze v Ljubljani v letih 2005–2007 v drugem ciklu (ISRD2).

Z izjemo študije ISRD2, ki je primerjala razširjenost prestopništva v različno velikih mestih, v Sloveniji do zdaj še ni bilo raziskav, ki bi posvečale pozornost izključno mladim in njihovim družabnim okoljem v ruralnem kontekstu. Glavni cilj trenutne raziskave je preučiti ruralni vzorec na podatkih slovenskega dela študije ISRD4, predstaviti opisno statistiko zbranih podatkov in rezultate vpliva dejavnikov tveganja na prestopništvo mladih. Poglavje pomembno prispeva, ne le k nacionalni temveč tudi mednarodni ruralni kriminološki literaturi, in doprinese k boljšemu razumevanju mladih v ruralnih skupnostih.

2 Ruralna okolja in mladi

Ruralna okolja se od urbanih okolij bistveno razlikujejo v več vidikih. Glavna težava pri opisu značilnosti ruralnih okolij se pojavi že pri definiciji zaradi njihove raznolike in obsežne narave. Čeprav Donnermeyer (2020) poudarja, da globalno ne obstaja enoten ruralni sektor in si vsaka država ruralna območja razlaga po svoje, so takšna okolja običajno opredeljena glede na nizko gostoto prebivalstva oz. naseljenostjo, zaposlitvijo v ruralnih dejavnostih ali naselje pod določeno velikostjo Ruralne skupnosti po navadi prav tako izražajo večjo socialno kohezijo in povezanost med njenimi člani ter manj fizičnega nereda (Bruinsma, 2007; Meško, 2020). Vendar pa Donnermeyer (2020) opozarja, da obstajajo tudi izjeme, ki izstopajo od splošnih opredelitev ruralnih okolij oz. skupnosti. Življenje v ruralnih okoljih je bilo že od nekdaj prikazano kot idilično in varno, zaradi česar so bila prizadevanja za preprečevanje ruralne kriminalitete dolgo otežena (Smith, 2020). Uradne statistike, ki običajno kažejo višje stopnje kriminalitete v urbanih okoljih, ne upoštevajo raznolikosti ruralnih okolij in njihovih specifičnih vzorcev kriminalitete (Doucet in Lee, 2016). Na kriminaliteto v ruralnih okoljih vplivajo edinstveni dejavniki, s

katerimi se prebivalci v urbanih okoljih ne srečujejo, kot sta oddaljenost in manjše število policijskih uslužbencev, kar predstavlja še dodatne izzive pri odkrivanju in obravnavanju kriminalitete (Aransiola in Ceccato, 2020). Kljub temu ruralni prebivalci pogosto izkazujejo višje ravni splošnega zaupanja v sokrajane in policijo ter višje ravni neformalnega socialnega nadzora, kar po drugi strani olajšuje učinkovito policijsko delo v skupnosti (Bruinsma, 2007; Smith, 2020).

Ruralne skupnosti prav tako predstavljajo edinstvene izzive za mladostnike. V ruralnih skupnostih so mladi pogosto videni kot »antiidlični«, nemoralni, prinašalci nereda in nagnjeni h kriminaliteti (Kraack in Kenway, 2002). Vendar pa manj zgoščena poseljenost, visoka stopnja medsebojnega poznavanja in neformalnega socialnega nadzora pomenijo, da so dejavnosti mladostnikov bolj vidne, opazne in bolj verjetno tudi nadzorovane od sokrajanov, kar lahko vodi tudi v njihovo marginalizacijo in stigmatizacijo (Barclay idr., 2007; Meek, 2006). Omejene izobraževalne in zaposlitvene možnosti na ruralnih območjih mnoge ruralne mladostnike prisilijo v migracijo na urbana območja, kjer imajo na voljo več storitev, priložnosti in sovrstnikov in kjer je manj neformalnega nadzora (Onyx idr., 2005). Tisti, ki se odločijo ostati v ruralnih okoljih, imajo omejene možnosti za rekreacijo in zabavo, kar lahko povzroči dolgčas, ki pri mladih lahko spodbudi povečano zbiranje na javnih mestih in vpletenost v neprimerna vedenja in dejavnosti (Barclay, 2007; Iso-Ahola in Crowley, 1991). Oblike javnega prevoza so prav tako manj dostopne, zaradi česar so mladostniki še bolj izolirani ali bolj odvisni od vožnje motornih vozil (Evans idr., 2016). Poleg tega vrstniki močno vplivajo na vedenje mladostnikov, pri čemer je zmanjšana ponudba zunajšolskih dejavnosti tudi povezana z neprilagojenim vedenjem in povečano uporabo opojnih substanc (Pulver idr., 2015; Shears idr., 2006). V ruralnih okoljih primanjkuje tudi specializiranih storitev, ki bi mladim pomagale pri soočanju z uporabo prepovedanih substanc ali se ukvarjale z njihovim telesnim oz. mentalnim zdravjem, kar dodatno ogroža dobrobit mladostnikov (Gomez in Pruitt, 2016).

3 Kriminaliteta in prestopništvo v ruralnih okoljih

Kriminaliteta v ruralnih okoljih je precej slabše raziskana, saj je bila pozornost raziskovalcev v preteklosti v veliki meri usmerjena v preučevanje urbanih okolij, ugotovitve pa so bile posledično pogosto posplošene na ruralna okolja (Kaylen in Pridemore, 2013). Ruralna okolja in skupnosti so bila vedno idealizirana in

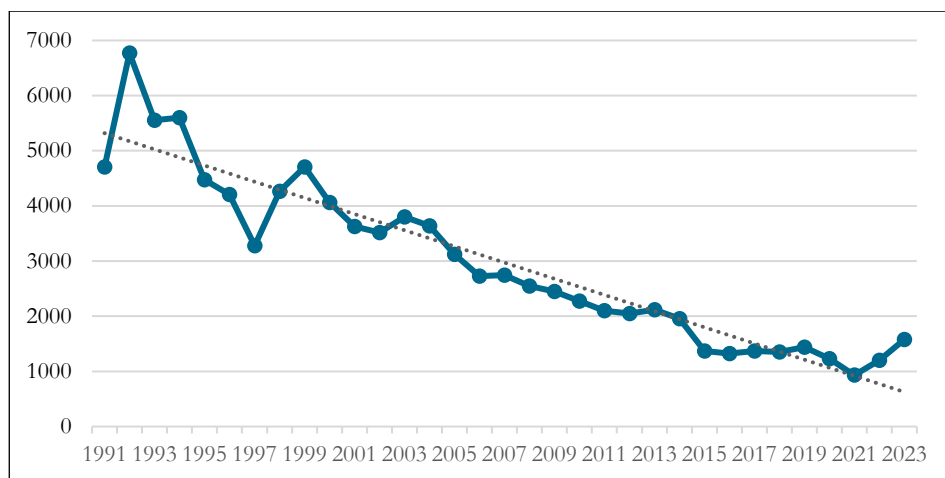
predstavljena kot idilična, kjer se vsi poznajo in so medsebojno povezani (Smith, 2020). Čeprav se ruralni prebivalci soočajo z različnimi izzivi, kot so revščina, nezaposlenost, izolacija in primanjkljaj storitev, so bila, in še vedno včasih so, ruralna okolja videna kot bolj družbeno odprotna zaradi svoje usmerjenosti v skupnost in dobre socialne kohezije (Evans, 2024).

Stopnje kriminalitete so običajno višje na urbanih območjih in čeprav so nekatere zgodnje študije prav tako izpostavile višje stopnje prevalence prestopništva v urbanih območjih (Laub, 1983; Shaw in McKay, 1942), so nekateri raziskovalci izrazili naraščajoče skrbi glede prestopništva v ruralnih okoljih (Nelson idr., 2010). Stummvoll idr. (2010) so na podlagi podatkov, zbranih v različno velikih mestih v Avstriji, ugotovili, da je mladoletniško prestopništvo prisotno tudi izven urbanih območij in je podobno razširjeno. Podobno je Weenink (2011) opazil le nekoliko nižje stopnje prevalence prestopništva med ruralnimi mladostniki na Nizozemskem. Ruralni mladostniki kažejo tudi več tveganih vedenj, ki so povezana z uporabo tobaka, zgodnjo spolno dejavnostjo, nošenjem orožja in višjimi stopnjami nosečnosti v primerjavi s svojimi urbanih sovrstniki (Atav in Spencer, 2002). Vožnja pod vplivom alkohola je prav tako pogostejša na podeželju, saj so mladi zgodaj izpostavljeni vožnji in bolj odvisni od svojega lastnega transporta (Weisheit, 2020).

Dejavniki tveganja, povezani z mladoletniškim prestopništvom, so podobni v urbanih kot ruralnih okoljih, vendar sta njihov relativni vpliv in interakcija drugačna glede na lokalno skupnost (Nelson idr., 2010). Medtem ko so ekonomski primanjkljaj, težave v družini, negativne izkušnje v šoli, pritisk vrstnikov in uporaba prepovedanih substanc pogosti dejavniki tveganja, igrajo sorodstveni odnosi veliko večjo vlogo v ruralnih okoljih, saj spodbujajo bolj osebne interakcije in neformalni socialni nadzor, kar lahko tudi pozitivno vpliva na mlade in zavira nastanek prestopništva (Barclay idr., 2007). Ruralna mladina se, kot je bilo že omenjeno, sooča z edinstvenimi izzivi, kot so izolacija, omejeni viri in negativne izkušnje v šoli, kar pa v veliki meri lahko prispeva k višjim stopnjam neprimerne vedenja, opustitvi šolanja in delinkventnim dejanjem (Witherspoon in Ennett, 2011).

3 Mladoletniška kriminaliteta in prestopništvo v Sloveniji

Uradno dostopna letna policijska poročila o mladoletniški kriminaliteti predstavijo splošno število kaznivih dejanj (v nadaljevanju KD), v katerih je bila osumljena mladoletna oseba. Slika 1 prikaže uradno zaznano prevalenco mladoletniške kriminalitete od osamosvojitve Republike Slovenije (v nadaljevanju RS) dalje. S slike 1 je razviden precejšen upad KD mladoletniške kriminalitete od leta 1992 do danes. Z izjemo porasta KD v letih 1998–2000 je trend vztrajno upadal do leta 2021, ko je bilo zaznanih 922 KD, v katerih je bila osumljena mladoletna oseba. V letih 2022 in 2023 je zopet opazen manjši porast.

Slika 1: KD, v katerih je bila osumljena mladoletna oseba v RS 1991–2023

(Filipič, 2004; Generalna policijska uprava, 2024; Ministrstvo za notranje zadeve, Policija, 2023)

V tabeli 1 je prikazano število obravnavanih KD splošne in mladoletniške kriminalitete za zadnjih 10 let po tipu območja v RS. Slovensko okolje sestavlja 212 občin, kjer ima 12 izmed njih (Celje, Koper, Kranj, Krško, Ljubljana, Maribor, Murska Sobota, Nova Gorica, Novo mesto, Ptuj, Slovenj Gradec in Velenje) status urbane občine, vse druge pa so ruralne (Ministrstvo za javno upravo, n. d.). Iz tabele 1 lahko razberemo, da je skozi leta na splošno viden padajoč trend števila obravnavanih KD. Tako kot potrjuje večina študij v kriminološki teoriji, je tudi v Sloveniji opazna razlika med urbanimi in ruralnimi okolji, pri čemer je število obravnavanih KD splošne kriminalitete višje na urbanih območjih. Čeprav je v

večini primerov, z izjemo leta 2021, število obravnavanih KD mladoletniške kriminalitete višje tudi v urbanih okoljih, so te razlike manj izrazite. Delež mladoletniške kriminalitete glede na splošno kriminaliteto je vsa leta približno 2,8-%, najvišji pa je bil v letu 2023 (3,4 %).

Da ne bi ne pridobili boljšega uvida le v stanje mladoletniške kriminalitete, temveč mladoletniškega prestopništva na splošno in možnih razlik ali podobnosti prevalence po tipu okolja, je treba pregled uradnih statistik dopolniti s pregledom viktimizacijskih in samonaznanitvenih študij. Takšne študije ponudijo dragocen vpogled v temno polje kriminalitete in nedokumentirane prekrške oz. KD ter razkrijejo dragocene informacije glede ozadja anketirancev in možnih varovalnih dejavnikov in dejavnikov tveganja (Junger-Tas idr., 2010).

ISR2 je bila v Sloveniji do zdaj edina primerjalna študija, ki se je osredotočila na mladoletniško prestopništvo in viktimizacijo na različnih slovenskih geografskih območjih. Raztezala se je od leta 2005 do leta 2007 in je vključevala mladoletnike iz Ljubljane (glavnega mesta), Celja (srednje velikega mesta), Jesenic, Kočevja in Pirana (manjših mest). Čeprav so ugotovitve pokazale majhne razlike v prevalenci prestopniških dejanj in viktimizacije med glavnim mestom in manjšimi mesti, je le sedem od 36 preučenihih fenomenov pokazalo manjše statistično pomembne razlike, pri katerih so bile stopnje višje v Ljubljani. Raziskovalci so te razlike pripisali majhnosti Slovenije in minimalnim variacijam v kulturi, gospodarstvu in socialnem nadzoru med urbani, suburbanimi in ruralnimi območji, pa tudi dejstvu, da je večina Slovenije ruralna (približno 81 % slovenskih občin je ruralnih) (Ministrstvo za okolje in prostor, n. d.).

Zaradi primanjkljaja ne le slovenskih, temveč tudi mednarodnih študij, ki bi celovito preučevale in naslovile problematike ruralnega prestopništva in viktimizacije, se trenutna študija in poglavje osredotočita na predstavitev rezultatov mladih iz ruralnih slovenskih okolij iz samonaznanitvene študije ISR4. Študija prav tako ponudi uvid v dejavnike tveganja, ki so najbolj povezani s prestopništvom ruralne mladine, in predloge za prevencijo ter delo z mladimi.

Tabela 1: Število obravnavanih KD (vsa KD) splošne kriminalitete in mladoletniške kriminalitete, v katerih je bila osumljena fizična mladoletna oseba (stara med 14 let in 18 let) v RS v obdobju 2014–2023
(Generalna policijska uprava, 2024)

Kriminaliteta	Občina	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	Skupaj
Splošna	<i>Urbana</i>	41.384	33.563	27.378	26.698	26.798	26.135	25.488	20.383	22.628	26.242	276.697
	<i>Ruralna</i>	29.602	23.242	24.305	22.711	21.501	20.887	20.129	17.182	19.399	19.918	218.876
	Skupaj	70.986	56.805	51.683	49.409	48.299	47.022	45.617	37.565	42.027	46.160	495.573
Mladoletniška	<i>Urbana</i>	1.184	809	676	701	822	787	660	460	668	875	7.642
	<i>Ruralna</i>	772	560	647	670	528	654	571	472	536	702	6.112
	Skupaj	1.956	1.369	1.323	1.371	1.350	1.441	1.231	932	1.204	1.577	13.754
Mladoletniška (%)	Skupaj	2,8 %	2,4 %	2,6 %	2,8 %	2,8 %	3,1 %	2,7 %	2,5 %	2,9 %	3,4 %	2,8 %

4 Metode

ISR4 se je začel leta 2020 in bo končan v letu 2024 (za podrobnosti o projektu ISR4 glej Marshall idr., 2022). V tej študiji sodeluje približno 40 držav iz vsega sveta, med drugim tudi Slovenija, pri čemer slovensko ekipo vodi dr. Gorazd Meško s Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru (UM FVV). Študija ISR4 je izvedena z uporabo standardiziranih vprašalnikov v vseh sodelujočih državah. Vprašalnik vključuje teme, povezane z izkušnjami s prestopništvom in viktimizacijo, in raziše družbeno okolje posameznikov, npr. družina, prijatelji, osebne značilnosti, sošola, cilji za prihodnost.

Da bi vprašalnik prilagodili slovenskemu kontekstu, smo izvedli povratni prevod in pilotno raziskavo, ki je vključevala študente prvega letnika UM FVV in nekaj mladih udeležencev, starih od 13 let do 17 let. Pridobili smo tudi soglasje Etične komisije UM FVV, ki je študijo razglasila za primerno za izvedbo na mladoletnih osebah. Pred začetkom zbiranja podatkov smo pridobili dovoljenja šol za sodelovanje, soglasja staršev in mladoletnikom na licu mesta ponudili možnost, da sami odstopijo od sodelovanja v raziskavi.

Zbiranje podatkov je potekalo med 10. 10. 2022 in 30. 3. 2023 osebno v šolah in individualno z vsakim izbranim razredom z uporabo mešanega pristopa. Anketiranci so anketo izpolnjevali na spletu preko portala LimeSurvey (70 % vzorca) ali po metodi papir in svinčnik (30 % vzorca). Protokol ISR4 sicer predvideva izključno uporabo spletnih vprašalnikov pri anketiranju, vendar so nas praktične omejitve, kot je premalo računalnikov v nekaterih šolah ali pomanjkanje dostopa do računalniških učilnic, pripeljale tudi do uporabe fizičnih vprašalnikov. Anketarji so vsakemu razredu posvetili vsaj eno šolsko uro (45 minut). Nekateri učenci so za izpolnjevanje vprašalnika potrebovali le 20–30 minut, drugi pa so potrebovali dodatni čas ali pa vprašalnika niso v celoti izpolnili. Zaradi obsega, kompleksnosti in potencialno občutljive vsebine vprašalnika za mladoletnike so se anketiranci lahko prosto odločili, da na določena vprašanja ne bodo odgovorili. Čeprav nekateri vprašalniki niso bili v celoti izpolnjeni, smo za nadaljnje analize v končnem vzorcu obdržali vse ankete, saj se zavedamo, da lahko tudi delno izpolnjene ankete zagotovijo dragocene vpoglede v stanje mladih in okolja, v katerem živijo.

4.1 Opis vzorca

Celoten slovenski vzorec ISRD4 vključuje 2.653 mladih iz urbanih okolij (Ljubljana in Kranj) in ruralnih okolij (po vsej Sloveniji). Stopnja odziva na podlagi vzorčenih razredov je bila na splošno ustrezna (73,8 %), najboljša odzivnost pa je bila v ruralnih okoljih (81,9 %). Kot omenjeno se v tem poglavju osredotočamo le na mlade iz ruralnih okolij. Da bi dosegli nadvse reprezentativen vzorec mladih iz ruralnih okolij, smo se soočili z nekaj izzivi. Ker Slovenija kaže izrazito nizko stopnjo urbanizacije in so zanjo značilna številna manjša mesta in vasi (Bučar Ručman, 2019), so meje med urbanimi, suburbanimi in ruralnimi okolji včasih nejasne, čeprav velik del slovenskega ozemlja predstavlja mešanico suburbanega in ruralnega okolja. Glede na to, da ni jasnih razmejitev in je na najbolj tipično ruralnih in oddaljenih območjih število srednjih in poklicnih šol zelo omejeno, smo zbirali podatke na srednjih šolah po vsej državi, s posebnim poudarkom na šolah, ki so agrikulturno ali tehnično usmerjene. Menimo, da je ruralna mladina bolj pragmatična in na splošno teži k srednjim šolam, ki ponujajo več praktičnega znanja, ki ga lahko v prihodnje dobro izkoristijo v ruralnih okoljih. S tem pristopom smo poskusili zagotoviti celovitejše razumevanje in obravnavanje mladih, ki prebivajo v različnih ruralnih skupnostih.

Tabela 2: Opisna statistika ruralnega vzorca

Vzorec	N	%
<i>Spol</i>		
Ženski	293	32,1 %
Moški	603	66,0 %
Ne-binarni in manjkajoči	17	1,8 %
<i>Starost v letih</i>		
14	23	2,5 %
15	257	28,1 %
16	339	37,1 %
17	253	27,7 %
18	26	2,8 %
18+	9	1 %
Manjkajoči	6	0,7 %
<i>Letnik</i>		
1. letnik	333	36,5 %
2. letnik	311	34,1 %
3. letnik	269	29,5 %
<i>Imigrantski status</i>		
1. generacija	53	5,8 %
2. generacija	103	11,3 %
Domačini	757	82,9 %

Vzorec	N	%
<i>Religija</i>		
Neverni	244	26,7 %
Kršćanstvo	572	62,7 %
Islam	74	8,1 %
Druge religije	12	1,3 %
Manjkajoči	11	1,2 %

Tabela 2 prikaže demografsko strukturo ruralnega vzorca. Vzorec zajema 913 ruralnih mladostnikov in je sestavljen iz 293 deklet (32,1 %) in 603 fantov (66 %), kar lahko pripišemo naravi samih šol, ki so bile v osnovi bolj agrikulturno in tehnično usmerjene. Študija ISRD4 je prvotno zasnovana za mladoletnike, stare od 13 let do 17 let; vendar je njen glavni poudarek na zbiranju podatkov iz razredov, kjer so običajno te starostne skupine. Posledično lahko vzorec zajema mladoletnike, ki so mlajši in/ali starejši od določene ciljne populacije, kar je značilnost, ki se odraža v opisu vzorca. Večina anketirancev v vzorcu je starih 15–17 let, saj smo podatke zbirali v prvih treh letnikih srednjih in poklicnih šol. Največ smo v vzorec zajeli 16-letnikov (37,1 %) oz. mladih iz 1. letnikov (36,5 %), čeprav je delitev po letnikih razmeroma enakomerna. Večina mladih v ruralnem vzorcu je domačinov (82,9 %), medtem ko je imigrantov 2. generacije (11,3 %) in 1. generacije (5,8 %) občutno manj. Večina mladih v vzorcu se je opredelila za kristjane (62,7 %), medtem ko je malo manj kot tretjina mladih (26,7 %) označila, da niso verni ali so ateisti.

4.2 Statistična strategija in spremenljivke

Za predstavitev rezultatov študije ISRD4 smo najprej predstavili opisno statistiko glavnih pojmov in nato za testiranje vzročnosti odvisne spremenljivke in neodvisnih spremenljivk uporabili multivariatno statistično metodo linearne regresije. Preden smo oblikovali faktorje, smo opravili faktorjske analize¹ oz. Kaiser-Meyer-Olkinov test (KMO) in Cronbachov test (α) zanesljivosti, da bi ugotovili, ali so spremenljivke primerne za združitev v faktorje. Omenjene psihometrične analize in multivariatne analize so bile izvedene z uporabo IBM SPSS Statistics Data Editor, različice 29.0.0.0. Vsebina in oblikovanje odvisne, neodvisnih in kontrolnih spremenljivk so opisani v naslednjih odstavkih.

¹ Uporabili smo metodo faktorizacije glavne osi s poševno rotacijo in mejno vrednostjo 0,40.

Odvisna spremenljivka *Prestopništvo v zadnjih 12 mesecih*

Faktor tvori 15 spremenljivk, kjer se vsaka nanaša na eno izmed kategorij oz. vrst prestopništva: špricanje pouka, grafitiranje, tatvina iz trgovine, tatvina vozila, vlom, rop, nošenje orožja, skupinski pretep, napad, preprodaja droge, deljenje intimne vsebine, pošiljanje žaljivih sporočil preko spleta (na podlagi osebnostnih značilnosti osebe, npr. etnične pripadnosti, rase, religije, spolne usmerjenosti, političnega prepričanja itd.), spletna prevara in hekanje. Anketirance smo vprašali, ali so že kdaj storili katero izmed omenjenih prestopniških dejanj v zadnjih dvanajstih mesecih, in njihove pritrdilne odgovore združili v faktor lanskoletno prestopništvo ($min = 0$; $max = 15$). Oblikovani faktor ne meri pogostosti dogodkov v vsaki kategoriji, temveč vpletenost v več različnih kategorij prestopništva². Faktor kaže dobro stopnjo zanesljivosti ($\alpha = ,823$).

Ker je spremenljivka še vedno precej pozitivno asimetrično oz. nenormalno porazdeljena, smo upoštevali priporočila Hirtenlehnerja in Treiberja (2017) ter logaritmično transformirali podatke odvisne spremenljivke in uporabili robustne standardne napake, da bi upoštevali gnezdenje študentov v razredih (Cameron in Miller, 2015). Uporaba asimetričnih odvisnih spremenljivk v linearni regresiji krši ključne predpostavke, zato se za zmanjšanje asimetrije in heteroskedastičnosti podatkov običajno uporabljajo logaritemske transformacije, vendar je treba omeniti, da lahko takšna transformacija zmanjša sposobnost zaznavanja interakcij med spremenljivkami (Russell in Dean, 2000).

Neodvisne spremenljivke

Starševska podpora: Faktor tvorijo 3 spremenljivke, kjer smo anketirance spraševali: (1) kako dobro se razumejo z očetom; (2) kako dobro se razumejo z mamo; in (3) ali od staršev zlahka dobijo čustveno podporo. Spremenljivke so bile merjene na petstopenjski lestvici od 1 – nikoli do 5 – vedno, kjer manjše vrednosti pomenijo slabšo povezanost in podporo. Omenjene spremenljivke so primerne za združitev v faktor, ki kaže zadovoljivo stopnjo zanesljivosti ($KMO = ,662$; $\alpha = ,679$).

² Uporaba lestvic raznolikosti kaznivih dejanj v analizah se v velikih primerih pokaže za boljše alternativo od frekvenčnih lestvic, saj so takšne lestvice bolj zanesljive, manj izkrivljene in kažejo višje korelacije z drugimi merili kriminalnega ravnanja (Sweeten, 2012).

Starševski nadzor: Faktor tvorijo 4 spremenljivke, kjer smo anketirance spraševali, ali doma vedo: (1) kje so, kadar gredo ven; (2) kaj počnejo, ko gredo ven, (3) s kom so, ko gredo ven; in (4) kaj počnejo na internetu. Spremenljivke so bile merjene na petstopenjski lestvici od 1 – skoraj nikoli do 5 – skoraj vedno, kjer manjše vrednosti pomenijo slabši starševski nadzor nad njihovim početjem. Omenjene spremenljivke so primerne za združitev v faktor, ki kaže dobro stopnjo zanesljivosti ($KMO = ,758$; $\alpha = ,780$).

Neugodno družinsko okolje: Faktor tvorijo 4 spremenljivke, kjer smo mlade spraševali, ali so že kdaj doživeli kaj od naštetega: (1) probleme z alkoholom ali drogami pri staršu; (2) fizično obravnavanje med staršema; (3) močno prepiranje med staršema; in (4) ločitev ali razhod staršev. Pritrdilne odgovore smo združili v faktor neugodno družinsko okolje ($min = 0$; $max = 4$), kjer večje vrednosti predstavljajo bolj neugodno družinsko okolje. Omenjene spremenljivke so primerne za združitev v faktor, ki kaže zadovoljivo stopnjo zanesljivosti ($KMO = ,717$; $\alpha = ,626$).

Prestopniški prijatelji: Faktor tvori 5 spremenljivk, kjer smo anketirance spraševali, ali so njihovi bližnji prijatelji že kdaj storili katero izmed naštetih prestopniških dejanj: tatvina iz trgovine, vlom, napad, deljenje intimne vsebine in hekanje. Pritrdilne odgovore smo združili v faktor prestopniški prijatelji ($min = 0$; $max = 5$), kjer večje vrednosti pomenijo, da imajo mladi bolj prestopniške prijatelje. Omenjene spremenljivke so primerne za združitev v faktor, ki kaže dobro stopnjo zanesljivosti ($KMO = ,797$; $\alpha = ,722$).

Navezanost na šolo: Faktor tvorijo 3 spremenljivke, kjer smo anketirance spraševali: (1) ali bi pogrešal/-a šolo, če bi se moral/-a preseliti; (2) ali večino dni rad/-a hodiš v šolo; in (3) ali je pouk zanimiv. Spremenljivke so bile merjene na petstopenjski lestvici od 1 – močno se ne strinjam do 5 – močno se strinjam, kjer manjše vrednosti pomenijo slabšo navezanost anketirancev na šolo. Omenjene spremenljivke so primerne za združitev v faktor, ki kaže dobro stopnjo zanesljivosti ($KMO = ,648$; $\alpha = ,730$).

Kriminogeno šolsko okolje: Faktor tvorijo 4 spremenljivke, kjer smo mlade spraševali, ali na njihovi šoli zaznajo: (1) veliko tatvin; (2) veliko pretefov; (3) veliko polomljenih in uničenih stvari; in (4) veliko uživanja drog. Spremenljivke so bile merjene na petstopenjski lestvici od 1 – močno se strinjam do 5 – močno se ne strinjam, kjer

manjše vrednosti pomenijo bolj kriminogeno šolsko okolje za mlade. Omenjene spremenljivke so primerne za združitev v faktor, ki kaže dobro stopnjo zanesljivosti ($KMO = ,783$; $\alpha = ,811$).

Kriminogena soseska: Faktor tvorijo 3 spremenljivke, kjer smo mlade spraševali, ali v soseski, kjer prebivajo, zaznajo veliko: (1) kriminalitete; (2) prodaje drog; in (3) pretefov. Spremenljivke so bile merjene na petstopenjski lestvici od 1 – popolnoma se strinjam do 5 – sploh se ne strinjam, kjer manjše vrednosti pomenijo bolj kriminogeno okolje oz. sosesko za mlade. Omenjene spremenljivke so primerne za združitev v faktor, ki kaže visoko stopnjo zanesljivosti ($KMO = ,753$; $\alpha = ,899$).

Neformalni odziv prebivalcev soseske na odklonsko ravnanje: Faktor tvorijo 3 spremenljivke, kjer smo anketirance spraševali, kako verjetno se jim zdi, da bi odrasli v soseski, kjer prebivajo, posredovali v primeru: (1) da nekdo riše grafite po stavbah; (2) se pred njihovo hišo nekdo pretepa oz. se nekomu grozi; in (3) da sumijo, da nekdo v soseski zanemara otroka. Spremenljivke so bile merjene na petstopenjski lestvici od 1 – sploh se strinjam do 5 – popolnoma se strinjam, kjer manjše vrednosti pomenijo bolj manjšo kolektivno zavest soseske in manjšo pripravljenost za reševanje težav v soseski. Omenjene spremenljivke so primerne za združitev v faktor, ki kaže dobro stopnjo zanesljivosti ($KMO = ,698$; $\alpha = ,857$).

Moralna presoja: Faktor tvori 8 spremenljivk, kjer smo anketirance spraševali, kako napačno se jim zdi, da nekdo pri njihovih letih počne naslednje: (1) laže in ne uboga odraslih; (2) zavestno žali nekoga zaradi npr. rase, etnične pripadnosti, spolne usmerjenosti itd.; (3) namerno poškoduje ali uniči tuje premoženje; (4) deli intimno vsebino (fotografijo ali posnetek) nekoga drugega; (5) v trgovini nekaj malega ukrade; (6) vdre v računalnik ali račun, da bi pridobil ali uničil podatke; (7) udari nekoga z namenom poškodovanja osebe; in (8) uporabi orožje oz. silo, da pridobi lastnino nekoga drugega. Spremenljivke so bile merjene na štiristopenjski lestvici od 1 – sploh ni narobe do 4 – zelo narobe, kjer manjše vrednosti pomenijo slabšo moralno presojo. Omenjene spremenljivke so primerne za združitev v faktor, ki kaže dobro stopnjo zanesljivosti ($KMO = ,895$; $\alpha = ,856$).

Občutki sramu: Faktor tvorijo 4 spremenljivke, kjer smo mlade spraševali, ali bi jih bilo sram, če: (1) bi jih ujeli pri kraji in bi za to izvedel njihov najboljši prijatelj/-ica; (2) bi jih ujeli pri kraji in bi za to izvedeli njihovi starši; (3) bi jih dobili, kako so

pošiljali žaljiva diskriminatorna sporočila na spletu in bi za to izvedel njihov najboljši prijatelj/-ica; in 4) bi jih dobili, kako so pošiljali žaljiva diskriminatorna sporočila na spletu in bi za to izvedeli njihovi starši. Spremenljivke so bile merjene na petstopenjski lestvici od 1 – sploh me ne bi bilo sram do 5 – zelo bi me bilo sram, kjer manjše vrednosti pomenijo manjše občutke sramu mladih. Omenjene spremenljivke so primerne za združitev v faktor, ki kaže dobro stopnjo zanesljivosti ($KMO = ,578$; $\alpha = ,785$).

Samokontrola: Faktor tvori 6 spremenljivk, kjer smo anketirance spraševali, ali se strinjajo, da: (1) delujejo po trenutnem vzgibu; (2) počnejo vse, kar jim prinaša zadovoljstvo zdaj, četudi jim lahko v prihodnosti škodi; (3) jih bolj skrbi, kaj se jim zgodi kratkoročno kot dolgoročno; (4) se radi občasno preizkusijo in naredijo kaj tveganege; (5) včasih tvegajo le zaradi zabave; in (6) so jim vznemirjenje in pustolovščine bolj pomembni od varnosti. Spremenljivke so bile merjene na petstopenjski lestvici od 1 – popolnoma se strinjam do 5 – sploh se strinjam, kjer manjše vrednosti pomenijo manj samokontrole oz. tveganege vedenja. Omenjene spremenljivke so primerne za združitev v faktor, ki kaže dobro stopnjo zanesljivosti ($KMO = ,816$; $\alpha = ,836$).

Zaznavanje nasilja: Faktor tvori 7 spremenljivk, kjer smo mlade spraševali, ali se jim naslednja dejanja zdijo nasilje, če bi jih storila mlada oseba: (1) deljenje intimne vsebine druge osebe; (2) namerno preprečevanje prehoda skozi vrata drugi osebi; (3) dotikanje ramen drugega brez njihovega dovoljenja; (4) objavljanje in deljenje žaljivih komentarjev o rasi ali etnični pripadnosti osebe; (5) namerna izključitev nekoga iz družbenih omrežij; (6) udarec druge osebe, brez poškodbe; in (7) grožnje na družbenih omrežjih. Spremenljivke so bile merjene na štiristopenjski lestvici od 1 – ne do 4 – da zagotovo, kjer manjše vrednosti pomenijo bolj permisiven pogled na nasilje oz. zaznavanje nasilja. Omenjene spremenljivke so primerne za združitev v faktor, ki kaže visoko stopnjo zanesljivosti ($KMO = ,903$; $\alpha = ,900$).

Maščevalnost: Faktor tvorijo 3 spremenljivke, kjer smo anketirance spraševali, ali se strinjajo z naslednjimi trditvami: (1) pomembno mi je, da se maščujem ljudem, ki so me prizadeli; (2) nič ni narobe, če se maščuješ komu, ki te je prizadel; in (3) ne le, da se ujezim, temveč tudi maščujem. Spremenljivke so bile merjene na petstopenjski lestvici od 1 – popolnoma se strinjam do 5 – sploh se ne strinjam, kjer manjše vrednosti pomenijo bolj maščevalno naravnost mladih. Omenjene spremenljivke

so primerne za združitev v faktor, ki kaže visoko stopnjo zanesljivosti ($KMO = ,731$; $\alpha = ,870$).

Kontrolne spremenljivke

Za kontrolne spremenljivke smo uporabili demografske spremenljivke *spol* (moški = 0 in ženski = 1), *letnik* (1. letnik = 0, 2. letnik = 1 in 3. letnik = 2), *imigrantski status* (imigranti 1. generacije = 0, imigranti 2. generacije = 1 in domačini = 2) in *religija* (neverni = 0, krščanstvo = 1, Islam = 2 in ostale religije = 3). Za vsak demografski faktor smo ustvarili slamnate spremenljivke, da bi lahko v linearno regresijo vključili vse razen ene slamnate spremenljivke znotraj demografskega faktorja.

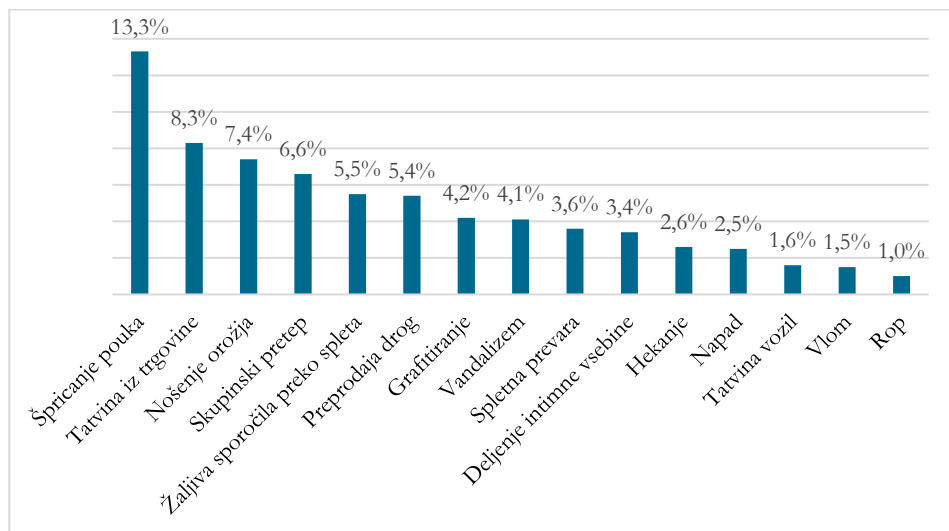
5 Rezultati

Poglavje predstavi rezultate slovenskega dela raziskave ISR4 v dveh delih. V prvem delu predstavimo opisno statistiko prestopništva in viktimizacije mladih v zadnjih 12 mesecih, kakor tudi glavnih dejavnikov tveganja v ruralnih okoljih. Rezultati so predstavljeni v tabeli in histogramih. V drugem delu pa predstavimo rezultate 6 modelov linearne regresije, kjer testiramo vpliv kontrolnih spremenljivk in dejavnikov tveganja na prestopništvo mladih iz ruralnih okolij.

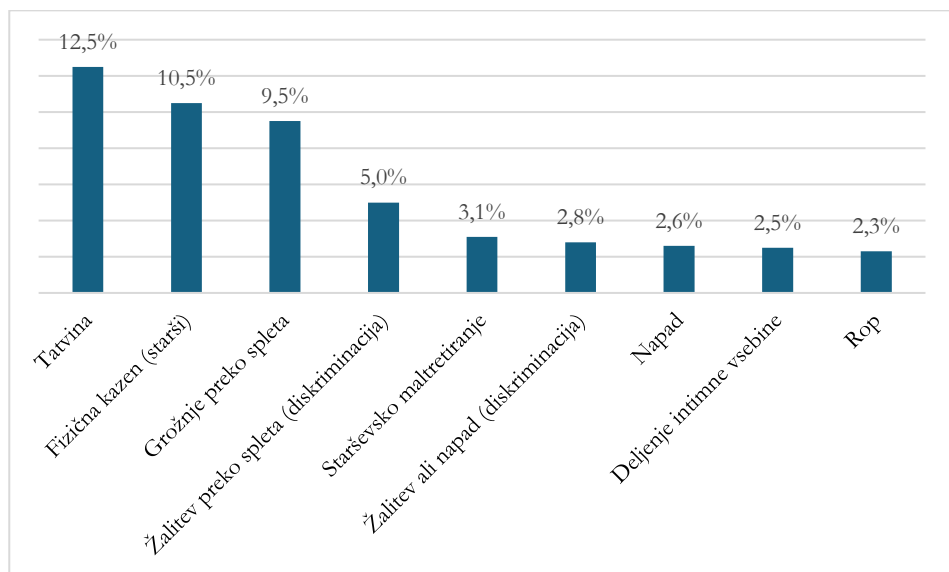
5.1 Prestopništvo in viktimizacija

Na sliki 2 je prikazana prevalenca samonaznanjenega prestopništva mladih v zadnjih 12 mesecih po 15 različnih vrstah prestopništva. Mladi iz ruralnih okolij so v večini poročali o nizkih stopnjah prestopništva, najbolj pa izstopa kategorija špricanje pouka (13,3 %). Med 'višjimi' so še vedno klasična manjša prestopniška dejanja, ki so pogosto normalni del odraščanja, kot so tatvina iz trgovine (8,3 %), nošenje orožja (7,4 %) in skupinski pretep (6,6 %).

Slika 3 prikaže prevalenco samonaznanjene viktimizacije mladih v zadnjih 12 mesecih po 9 različnih vrstah viktimizacije. Mladi iz ruralnih okolij so zopet v večini poročali o nizkih stopnjah viktimiziranosti, vendar so najpogosteje poročali, da so bili v prejšnjem letu žrtev tatvine (12,5 %), da so jih starši fizično kaznovali (10,5 %) in da so prejeli grožnje preko spleta oz. družbenih omrežij (9,5 %).

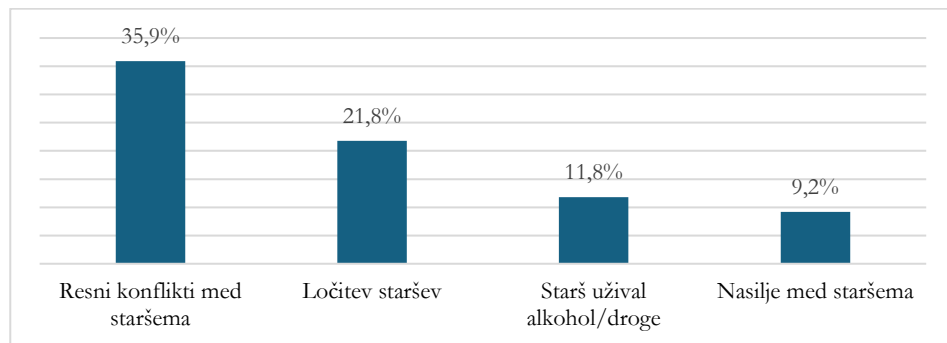
Slika 2: Prestopništvo mladih iz ruralnih okolij v zadnjih 12 mesecih

Slika 3: Viktimizacija mladih iz ruralnih okolij v zadnjih 12 mesecih

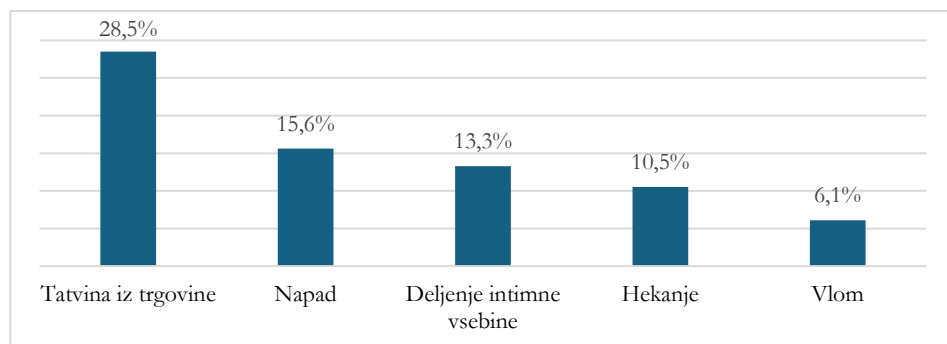
5.2 Dejavniki tveganja

Tabela 3 in histograma (sliki 4 in 5) prikažejo opisno statistiko dejavnikov družbenega okolja mladih, ki lahko pozitivno ali negativno vplivajo nanje in na pojav oz. zavor delinkventnosti. Kot glavne dejavnike in najbolj močne vplive na mlade smo prepoznali družino, prijatelje, šolo, sosesko in osebnostne značilnosti mladih.

Slika 4: Neugodno družinsko okolje mladih iz ruralnih okolij

S slike 4 je razvidno, da so mladi najpogosteje poročali, da so bili priča resnim konfliktom med staršema (35,9 %), približno petina (21,8 %) pa je doživela ločitev staršev. Slika 5 prikaže prevalenco 5 vrst zaznanega prestopništva bližnjih prijateljev mladih iz ruralnih okolij. Mladi so najpogosteje poročali, da so njihovi bližnji prijatelji že kaj ukradli iz trgovine (28,5 %). V vseh kategorijah so mladi veliko pogosteje poročali o višji stopnji prestopništva prijateljev kot lastnega prestopništva.

Slika 5: Prestopniški prijatelji mladih iz ruralnih okolij

V tabeli 3 so predstavljeni rezultati faktorjske analize za ordinalne spremenljivke, vključene v nadaljnje analize. Iz tabele so med drugim razvidni aritmetična sredina, standardni odklon in faktorjske uteži spremenljivk.

Tabela 3: Faktorjska analiza in Cronbachov Alfa

	<i>N</i>	<i>Razpon</i>	<i>FU</i>	\bar{x} (<i>SD</i>)
Starševska podpora (KMO: ,66; var.: 43,14; α: ,68)	896	5		4,31 (,78)
<i>Dober odnos (očec)</i>	716	5	,71	4,30 (,88)
<i>Dober odnos (mama)</i>	709	5	,69	4,44 (,76)
<i>Čustvena podpora staršev</i>	891	5	,57	4,23 (1,01)
Starševski nadzor (KMO: ,76; var.: 50,99; α: ,78)	910	5		3,80 (,87)
<i>Vedo kaj delam</i>	905	5	,84	3,81 (1,15)
<i>Vedo kje sem</i>	909	5	,73	4,39 (,91)
<i>Vedo s kom sem</i>	906	5	,70	4,20 (,98)
<i>Vedo kaj delam (splet)</i>	905	5	,55	2,80 (1,38)
Navezanost na šolo (KMO: ,65; var.: 50,08; α: ,73)	913	5		3,07 (,87)
<i>Rad/-a grem v šolo</i>	904	5	,87	3,00 (1,09)
<i>Pouk je zanimiv</i>	901	5	,64	2,82 (1,0)
<i>Ob selitvi bi pogrešal/-a šolo</i>	909	5	,58	3,38 (1,14)
Kriminogeno šolsko okolje (KMO: ,78; var.: 53,18; α: ,81)	912	5		3,19 (,92)
<i>V šoli se veliko pretepaajo</i>	901	5	,81	3,30 (1,1)
<i>V šoli veliko kradejo</i>	907	5	,79	3,35 (1,1)
<i>V šoli je veliko vandalizma</i>	905	5	,67	3,25 (1,16)
<i>V šoli veliko uporabljajo droge</i>	909	5	,63	2,84 (1,25)
Kriminogena soseska (KMO: ,75; var.: 74,99; α: ,90)	903	5		4,27 (1,11)
<i>Veliko kriminalitete v soseski</i>	902	5	,88	4,26 (1,22)
<i>Veliko prodaje drog v soseski</i>	900	5	,86	4,20 (1,29)
<i>Veliko pretepanja v soseski</i>	903	5	,86	4,36 (1,14)
Neformalni odziv prebivalcev soseske na odklonsko ravnanje (KMO: ,70; var.: 67,71; α: ,86)	903	5		3,29 (1,29)
<i>Odrasli bi posredovali v primeru pretepa</i>	902	5	,94	3,41 (1,50)
<i>Odrasli bi posredovali pri zanemarjanju otroka</i>	901	5	,81	3,32 (1,45)
<i>Odrasli bi posredovali ob risanju grafitov</i>	903	5	,71	3,13 (1,44)
Moralna presoja (KMO: ,90; var.: 45,38; α: ,86)	908	4		3,40 (,53)
<i>Kako napačno je uničevanje tuje lastnine</i>	901	4	,77	3,58 (,42)
<i>Kako napačno je namerno poškodovati drugo osebo</i>	903	4	,75	3,41 (,63)
<i>Kako napačno je z uporabo sile/ orožja pridobiti lastnino drugega</i>	907	4	,75	3,73 (,40)
<i>Kako napačno je deljenje intimne vsebine</i>	905	4	,71	3,58 (,48)
<i>Kako napačno je hekanje</i>	900	4	,70	3,52 (,54)
<i>Kako napačno je nekoga žaliti na podlagi njegovih lastnosti (diskriminacija)</i>	905	4	,67	3,48 (,63)
<i>Kako napačno je v trgovini krasti nekaj malega</i>	896	4	,51	2,90 (,86)
<i>Kako napačno je lagati in ne ubogati odrasle</i>	904	4	,46	3,01 (,63)
Občutki sramu (KMO: ,58; var.: 49,32; α: ,79)	907	5		4,0 (,96)
<i>Bi te bilo sram pred staršem, če bi ugotovili, da si pošiljal žaljiva sporočila (diskriminacija)</i>	903	5	,79	4,27 (1,24)

	<i>N</i>	<i>Razpon</i>	<i>FU</i>	\bar{x} (<i>SD</i>)
<i>Bi te bilo sram pred najboljšim prijateljem, če bi ugotovili, da si pošiljal žaljiva sporočila (diskriminacija)</i>	904	5	,76	3,70 (1,92)
<i>Bi te bilo sram pred najboljšim prijateljem, če bi te ujeli pri kraji</i>	900	5	,64	3,57 (1,83)
<i>Bi te bilo sram pred staršem, če bi te ujeli pri kraji</i>	900	5	,61	4,45 (1,02)
Samokontrola (KMO: ,82; var.: 58,94; α: ,84)	904	5		2,87 (,9)
<i>Tvegam le zaradi zabave</i>	901	5	,80	2,89 (1,66)
<i>Vznemirjenje in pustolovščine so mi pomembnejše od varnosti</i>	902	5	,75	2,94 (1,72)
<i>Rad/-a se preizkusim in naredim kaj tveganega</i>	900	5	,71	2,57 (1,33)
<i>Počnem vse kar mi trenutno prinese zadovoljstvo, četudi mi lahko v prihodnje škodi</i>	901	5	,71	3,11 (1,56)
<i>Delujem po trenutnem vzgibu</i>	898	5	,60	2,77 (1,23)
<i>Razmišljam bolj kratkoročno kot dolgoročno</i>	897	5	,58	2,97 (1,45)
Zaznavanje nasilja (KMO: ,90; var.: 56,73; α: ,90)	902	4		2,50 (,82)
<i>Grožnje nekomu na družbenih omrežjih</i>	901	4	,84	2,69 (1,16)
<i>Žaljivi komentarji na spletu o lastnostih druge osebe (diskriminacija)</i>	896	4	,80	2,76 (1,11)
<i>Namerna izključitev nekoga iz družbenih omrežij</i>	902	4	,75	2,34 (1,06)
<i>Namerno preprečevanje prehoda drugi osebi</i>	898	4	,75	2,27 (,83)
<i>Deljenje intimne vsebine</i>	902	4	,73	2,70 (1,19)
<i>Udarec druge osebe brez poškodbe</i>	898	4	,70	2,45 (1,12)
<i>Dotikanje druge osebe po ramenih brez dovoljenja</i>	895	4	,69	2,31 (1,09)
Maščevalnost (KMO: ,73; var.: 69,23; α: ,87)	897	5		2,90 (1,15)
<i>Ujezjim se in maščujem</i>	894	5	,88	2,65 (1,71)
<i>Pomembno mi je, da se maščujem</i>	896	5	,85	2,85 (1,68)
<i>Nič mi narobe, če se maščuješ nekomu</i>	894	5	,77	3,18 (1,60)

Opomba: Faktorizacija glavne osi s posevno rotacijo in mejno vrednostjo 0,40; FU – Faktorska utež; KMO – Kaiser-Meyer-Olkin; Var. – Varianca; α – Cronbachov Alfa.

5.3 Linearna regresija

Rezultati linearnih regresijskih analiz v ruralnih okoljih so prikazani v tabelah 4 in 5. Oblikovali smo 6 regresijskih modelov, kjer prvih 5 modelov preverja korelacije odvisne spremenljivke prestopništva v zadnjih 12 mesecih, kontrolnih spremenljivk ter neodvisnih spremenljivk različnih dejavnikov tveganja. Vsak model testira eno vrsto dejavnikov tveganja: (1) družina, (2) vrstniki, (3) šola, (4) soseska in (5) individualne značilnosti. Zadnji model preverja korelacijo med vsemi naštetimi spremenljivkami. Vsi modeli vključujejo isto logaritmčno transformirano odvisno spremenljivko lanskoletnega prestopništva in kontrolne spremenljivke spol, razred, imigrantski status ter religijo. Ker smo logaritmčno transformirali odvisno spremenljivko, smo nato sledili pristopu, ki so ga Kokkalera idr. (2020) uporabili v svoji raziskavi, ki olajša interpretacijo standardiziranih beta koeficientov. Za lažjo interpretacijo smo izračunali odstotek spremembe odziva za vsako povečanje enote.

Ta izračun smo izvedli s pomočjo preglednice Excel z naslednjo enačbo:
 $exp(\beta) - 1 \times 100$.

Model 1 preveri korelacijo med prestopništvom v zadnjih 12 mesecih, kontrolnimi spremenljivkami in družinskimi dejavniki. Spremenljivke skupaj razložijo skoraj 11 % variabilnosti odvisne spremenljivke. Kot statistično značilne se izkažejo kontrolni spremenljivki moški ($\beta = ,134^{**}$) in 2. generacija imigrantov ($\beta = ,079^{*}$) ter neodvisni spremenljivki starševski nadzor ($\beta = -,247^{**}$) in neugodno družinsko okolje ($\beta = ,086^{*}$). Model 1 torej prikaže, da se vpletenost v prestopništvo: (1) poveča za okrog 14 %, če je anketiranec moškega spola; (2) poveča za okrog 8 %, če je anketiranec imigrant 2. generacije; (3) poveča za skoraj 22 %, če imajo starši manj nadzora nad anketirancem in njegovim početjem; in 4) poveča za skoraj 9 %, če anketiranci živijo v bolj neugodnem družinskem okolju.

Model 2 preveri korelacijo med prestopništvom v zadnjih 12 mesecih, kontrolnimi spremenljivkami in prestopniškimi prijatelji. Spremenljivke skupaj razložijo okrog 27 % variabilnosti odvisne spremenljivke. Kot statistično značilna se izkažeta kontrolna spremenljivka moški ($\beta = ,109^{**}$) in neodvisna spremenljivka prestopniški prijatelji ($\beta = ,496^{**}$). Model 2 prikaže, da se vpletenost v prestopništvo: (1) poveča za skoraj 12 %, če je anketiranec moškega spola; in (2) za okrog 64 %, če ima anketiranec prestopniške prijatelje, ki so vpleteni v več prestopniških kategorij.

Model 3 preveri korelacijo med prestopništvom v zadnjih 12 mesecih, kontrolnimi spremenljivkami in šolskimi dejavniki. Spremenljivke skupaj razložijo skoraj 8 % variabilnosti odvisne spremenljivke. Kot statistično značilne se izkažejo kontrolni spremenljivki moški ($\beta = ,112^{**}$) in 2. generacija imigrantov ($\beta = ,081^{*}$) ter neodvisni spremenljivki navezanost na šolo ($\beta = -,128^{**}$) in kriminogeno šolsko okolje ($\beta = -,159^{**}$). Model 3 torej prikaže, da se vpletenost v prestopništvo: (1) poveča za skoraj 12 %, če je anketiranec moškega spola; (2) poveča za okrog 8 %, če je anketiranec imigrant 2. generacije; (3) poveča za okrog 12 %, če je anketiranec slabše navezan na šolo; in (4) poveča za skoraj 15 %, če je anketiranec v bolj kriminogenem šolskem okolju.

Model 4 preveri korelacijo med prestopništvom v zadnjih 12 mesecih, kontrolnimi spremenljivkami in dejavniki soseske. Spremenljivke skupaj razložijo 7 % variabilnosti odvisne spremenljivke. Statistično značilne so kontrolne spremenljivke

moški ($\beta = ,133^{**}$), 2. generacija imigrantov ($\beta = ,101^*$) in krščanstvo ($\beta = -,076^*$) ter neodvisna spremenljivka kriminogena soseska ($\beta = -,189^{**}$). Model 4 torej prikaže, da se vpletenost v prestopništvo: (1) poveča za okrog 14 %, če je anketiraneec moškega spola; (2) poveča za skoraj 11 %, če je anketiraneec imigrant 2. generacije; (3) zmanjša za okrog 7 %, če je anketiraneec kristjan, kot če je neveren; in (4) poveča za okrog 17 %, če anketiraneec živi v bolj kriminogeni soseski.

Model 5 preveri korelacijo med prestopništvom v zadnjih 12 mesecih, kontrolnimi spremenljivkami in osebnostnimi dejavniki. Spremenljivke skupaj razložijo skoraj 20 % variabilnosti odvisne spremenljivke. Statistično značilne so kontrolni spremenljivki 2. letnik ($\beta = -,082^*$) in 2. generacija imigrantov ($\beta = -,069^*$) ter neodvisne spremenljivke moralna presoja ($\beta = -,172^{**}$), občutki sramu ($\beta = -,228^{**}$), samokontrola ($\beta = -,187^{**}$) in zaznavanje nasilja ($\beta = ,082^*$). Model 5 prikaže, da se vpletenost v prestopništvo: (1) zmanjša za skoraj 8 %, če je anketiraneec v 2. letniku, kot v 3. letniku; (2) poveča za okrog 7 %, če je anketiraneec imigrant 2. generacije; (3) poveča za skoraj 16 %, če anketiraneec poseduje slabšo moralno presojo; (4) poveča za okrog 20 %, če ima anketiraneec manj občutkov sramu ob pomisleku na prestopniška dejanja; (5) poveča za okrog 17 %, če ima anketiraneec manj samokontrole in je bolj impulziven; in (6) poveča za skoraj 9 %, bolj ko anketiraneec določena dejanja zaznava kot nasilje.

Model 6 preveri korelacijo med prestopništvom v zadnjih 12 mesecih, kontrolnimi spremenljivkami in vsemi dejavniki tveganja. Spremenljivke skupaj razložijo okrog 31 % variabilnosti odvisne spremenljivke. Statistično značilne so kontrolna spremenljivka moški ($\beta = -,068^*$) ter neodvisne spremenljivke prestopniški prijatelji ($\beta = ,359^{**}$), moralna presoja ($\beta = -,070^*$), občutki sramu ($\beta = -,133^{**}$), samokontrola ($\beta = -,106^*$), in zaznavanje nasilja ($\beta = ,064^*$). Model 6 prikaže, da se vpletenost v prestopništvo: (1) zmanjša za okrog 7 %, če je anketiraneec moški; (2) poveča za okrog 43 %, če ima anketiraneec prestopniške prijatelje; (3) poveča za skoraj 7 %, če anketiraneec poseduje slabšo moralno presojo; (4) poveča za skoraj 13 %, če ima anketiraneec manj občutkov sramu ob pomisleku na prestopniška dejanja; (5) poveča za okrog 10 %, če ima anketiraneec manj samokontrole; in (6) poveča za skoraj 7 %, bolj ko anketiraneec določena dejanja zaznava kot nasilje.

Tabela 4: Linearni regresijski modeli za prestopništvo v zadnjih 12 mesecih, kontrolne spremenljivke in neodvisne spremenljivke (družina, vrstniki in šola)

	Model 1				Model 2				Model 3			
	β	se	t	VIF	β	se	t	VIF	β	se	t	VIF
<i>Moški</i>	,134**	,017	3,976	1,099	,109**	,015	3,712	1,049	,112**	,017	3,330	1,077
<i>1. letnik</i>	,022	,019	,570	1,425	-,014	,017	-,420	1,427	,005	,020	,121	1,435
<i>2. letnik</i>	-,043	,019	-1,108	1,438	-,032	,018	-,932	1,437	-,037	,020	-,965	1,442
<i>1. generacija imigrantov</i>	,034	,042	,839	1,544	,001	,038	,020	1,610	,025	,043	,601	1,611
<i>2. generacija imigrantov</i>	,079*	,026	2,268	1,177	,032	,024	1,025	1,209	,081*	,027	2,282	1,199
<i>Kršćanstvo</i>	-,024	,018	-,659	1,262	-,053	,016	-1,667	1,241	-,064	,018	-1,779	1,258
<i>Islam</i>	,009	,039	,211	1,867	,011	,035	,267	1,926	-,016	,040	-,358	1,937
<i>Druge religije</i>	,026	,082	,789	1,031	,002	,074	,079	1,028	,024	,084	,719	1,027
Starševska podpora	-,018	,011	-,485	1,301								
Starševski nadzor	-,247**	,010	-6,928	1,224								
Neugodno družinsko okolje	,086*	,008	2,443	1,192								
Prestopniški prijatelji					,496**	,006	16,961	1,038				
Navezanost na šolo									-,128**	,009	-3,871	1,057
Kriminogeno šolsko okolje									-,159**	,009	-4,738	1,081
<i>N</i>	859				884				885			
Prilagojen R^2	,107				,273				,079			
<i>F</i> vrednost	10,305**				37,836**				8,553**			

* $p > 0,05$, ** $p > 0,001$

Opomba: β – Standardiziran Beta koeficient; se – Robustna standardna napaka; VIF – Faktor napihnjenosti variance

Tabela 5: Linearni regresijski modeli za prestopništvo v zadnjih 12 mesecih, kontrolne spremenljivke in neodvisne spremenljivke (soseska, osebnostne značilnosti in skupni)

	Model 4				Model 5				Model 6			
	β	<i>se</i>	<i>t</i>	<i>VIF</i>	β	<i>se</i>	<i>t</i>	<i>VIF</i>	β	<i>se</i>	<i>t</i>	<i>VIF</i>
<i>Moški</i>	,133**	,017	3,969	1,053	,054	,017	1,629	1,184	,068*	,017	2,094	1,279
<i>1. letnik</i>	,024	,020	,610	1,427	–,010	,019	–,266	1,456	–,010	,018	–,276	1,482
<i>2. letnik</i>	–,028	,020	–,717	1,455	–,082*	,019	–2,234	1,453	–,038	,018	–1,083	1,501
<i>1. generacija imigrantov</i>	,023	,043	,557	1,590	,027	,041	,711	1,604	,007	,038	,195	1,547
<i>2. generacija imigrantov</i>	,101*	,027	2,841	1,192	,069*	,026	2,070	1,206	,008	,024	,260	1,236
<i>Kršćanstvo</i>	–,076*	,018	–2,107	1,239	–,055	,017	–1,605	1,242	–,017	,016	–,513	1,271
<i>Islam</i>	–,048	,040	1,058	1,924	,012	,038	,289	1,914	,059	,036	1,493	1,892
<i>Druge religije</i>	,014	,085	,426	1,031	,007	,079	,229	1,032	–,005	,072	–,169	1,043
Starševska podpora									,010	,011	,304	1,377
Starševski nadzor									–,060	,010	–1,743	1,425
Neugodno družinsko okolje									,039	,007	1,209	1,248
Prestopniški prijatelji									,359**	,007	10,519	1,411
Navezanost na šolo									–,034	,009	–1,081	1,169
Kriminogeno šolsko okolje									–,044	,008	–1,412	1,155
Kriminogena soseska	–,189**	,007	–5,706	1,036					–,022	,007	–,687	1,242
Neformalni odziv prebivalcev soseske na odklonsko ravnanje	,031	,006	,929	1,050					,038	,006	1,271	1,098
Moralna presoja					–,172**	,017	–4,665	1,457	–,070*	,016	–1,945	1,560
Občutki sramu					–,228**	,009	–6,259	1,423	–,133**	,009	–3,734	1,544
Samokontrola					–,187**	,009	–5,539	1,225	–,106*	,009	–3,206	1,337
Zaznavanje nasilja					,082*	,010	2,373	1,272	,064*	,010	1,958	1,297
Maščevalnost					,046	,007	1,350	1,237	,014	,007	,435	1,247
<i>N</i>			875				865				836	
Prilagojen <i>R</i> ²			,070				,195				,312	
<i>F</i> vrednost			7,611**				17,137**				19,019**	

* $p > 0,05$, ** $p > 0,001$ Opomba: β – Standardiziran Beta koeficient; *se* – Robustna standardna napaka; *VIF* – Faktor napihnjenosti variance

6 Diskusija in zaključek

Na podlagi podatkov iz ISRD4 študije o prestopništvu in viktimizaciji mladih v ruralnih okoljih ter analizi dejavnikov tveganja za prestopništvo v zadnjih 12 mesecih smo identificirali več ključnih ugotovitev. Mladi z ruralnih območij na splošno poročajo o nizkih stopnjah prestopništva in viktimizacije. Najpogostejša prestopniška dejanja so špricanje pouka, tatvina iz trgovine, nošenje orožja in skupinski pretep, med najpogostejšimi viktimizacijskimi izkušnjami pa so tatvina, fizično kaznovanje s strani staršev in prejemanje groženj preko spleta ali družbenih omrežij.

V raziskavi smo primerjali tudi več dejavnikov tveganja in ugotavljali, kako so družinsko okolje, prijatelji, šolski dejavniki, stanje v soseski ter osebne lastnosti mladih povezani s prestopništvom. Ugotovili smo, da so druženje s prestopniškimi prijatelji, manj občutkov sramu, slaba moralna presoja, zaznavanje nasilja in slaba samokontrola najbolj pomembni dejavniki, ki vplivajo na vpletenost mladih v prestopniška vedenja. Poleg tega se je demografska spremenljivka spol v večini modelov izkazala za statistično značilno in pomembno pri vpletenosti v prestopništvo. Čeprav so se v modelih, kjer smo preverjali povezanost prestopništva s posameznimi sklopi dejavnikov tveganja (npr. družina, soseska, itd.), nekateri dejavniki tveganja (imigrantski status: 2. generacija imigrantov; religija: krščanstvo; družina: starševski nadzor in neugodno družinsko okolje; šola: navezanost na šolo in kriminogeno šolsko okolje; soseska: kriminogena soseska) izkazali za relevantne in povezane s prestopništvom v prvih 5 modelih, so v modelu 6 postali statistično neznačilni. V model 6 smo vključili vse spremenljivke hkrati, da bi preverili, ali se izsledki spremenijo, če dovolimo, da neodvisne spremenljivke vplivajo druga na drugo. Tako smo ugotovili, da je medsebojna povezanost dejavnikov zmanjšala statistično značilnost povezanosti.

Zaradi pomanjkanja srednjih šol v tipično ruralnih regijah Slovenije smo za pridobitev željenega vzorca anketiranje opravili na šolah, kjer je bilo bolj verjetno, da se bodo nahajali mladostniki, ki prihajajo z ruralnih območij. Za bolj učinkovite in neposredne prihodnje primerjave okoljskih razlik in podobnosti bi nedvomno bilo bolje zbrati podatke izključno iz tipičnega urbana mesta in ruralnega območja. Poleg tega bi bilo vredno preveriti tudi, ali obstaja korelacija med prestopništvom in drugimi dejavniki tveganja, kot so prostočasne dejavnosti mladih in prejšnje

viktimizacijske izkušnje ter možna povezava z drugimi demografskimi dejavniki, kot je npr. socialno-ekonomski status. Prav tako ne bi bilo treba preučiti le razširjenosti vpletenosti v več prestopniških kategorij, temveč kot odvisno spremenljivko uporabiti frekvenčno spremenljivko specifične kategorije delinkventnega vedenja (npr. tatvina ali napad) ali preizkusiti korelacijo dejavnikov tveganja z drugimi kategorizacijami prestopništva (npr. nasilno proti nenasilnemu prestopništvu). Med omejitvami študije dopuščamo tudi možnost, da so mladoletniki kljub prostovoljnemu sodelovanju in zagotovitvi anonimnosti morda podali premalo ali preveč podatkov o svojih izkušnjah ali dali družbeno želene odgovore zaradi strahu pred razkritjem in morebitnimi sankcijami, ki bi sledile.

Ugotovitve študije podpirajo potrebo po celovitem pristopu k razumevanju in obravnavanju problema prestopništva in viktimizacije mladih v ruralnih okoljih. Eden izmed glavnih ciljev pri delu z mladimi bi raziskovalcem, strokovnjakom in drugim deležnikom moral biti interdisciplinarno in usklajeno izvajanje celovitih preventivnih pristopov za zmanjšanje dejavnikov tveganja in spodbujanje varovalnih dejavnikov. Kljub temu zavedanju se pojavljajo ovire zaradi fragmentiranih sistemov storitev in deležnikov, zaradi česar je potrebno delovanje pod enotnim preventivnim okvirom, kot je npr. okvir negovalnega okolja (ang. *'nurturing environment framework'*) (Kingston idr., 2020). Takšen okvir se osredotoča na krepitev varovalnih elementov in zmanjševanje tveganj v različnih družbenih kontekstih, poenostavi koordinacijo med sektorji in krepí celovita prizadevanja za preprečevanje prestopništva in nasilja (Biglan, 2015). Kingston idr. (2020) pravijo, da empirični testi kažejo uporabnost takšnega okvira delovanja, ki je aplikativen tako v ruralnih kot urbanih skupnostih.

Za učinkovito preventivo in delo z mladimi je torej potrebno sodelovanje več deležnikov na nacionalni in še posebno na lokalni ravni. Varnostni sosveti, ki so organizirani v večini slovenskih občin, predstavljajo dober primer partnerskega sodelovanja na različnih ravneh. Meško idr. (2024) pravijo, da so poleg predstavnikov občin in vodij policijskih okolišev, najpogostejši člani varnostnih sosvetov npr. občinski redarji, predstavniki krajevnih skupnosti, predstavniki osnovnih in srednjih šol, predstavniki upravne enote, predstavniki centra za socialno delo, predstavniki mladinskih centrov, predstavniki zdravstvenih domov idr. Čeprav ti sosveti nimajo izvršnih pooblastil in gre pri njih bolj za poročanje o delu kakor za operativno delo, so ključnega pomena pri posvetovanju in oblikovanju občinskih programov varnosti. Meško idr. (2024) tudi poročajo, da so v raziskavi o policijskem

delu in vpogledu v delovanje varnostnih sosvetov, opravljani leta 2023, anketiranci kot ene izmed največjih problemov izpostavili medvrstniško nasilje, vandalizem in nasilje v družini, ter kot enega izmed najbolj primernih preventivnih ukrepov zaznali organizirano delo z mladimi in problematičnimi otroki. Pomembno je, da člani sosvetov identificirajo težave, ki se pojavljajo v njihovih skupnostih, in pripravijo lokalno usmerjene programe in ukrepe za obravnavo varnostnih težav in preventivno delo v prihodnosti.

Nedvomno pa med najpomembnejše deležnike, ki lahko delujejo preventivno in igrajo pomembno vlogo pri zmanjšanju tveganj za prestopništvo in viktimizacijo v ruralnih okoljih, spadajo družine in šole. Mladim je treba zagotoviti, da se počutijo varne in sprejete tako v šolskem kot družinskem okolju. Medtem ko ruralni mladostniki kažejo dobro družinsko povezanost in podporo od staršev, so na šolo slabše navezani in se pri pouku pogosto dolgočasijo. Šola nima ključne vloge le pri izobraževanju mladih, temveč tudi pri njihovi vzgoji, socializaciji, moralnem razvoju in spodbujanju njihovih kompetenc. Šole morajo zato poskrbeti, da: (1) pritegnejo mlade z bolj interaktivnim in praktičnim kurikulumom; (2) jim ponudijo raznolike izvenšolske dejavnosti – kar je še posebej pomembno v ruralnih okoljih, kjer prostočasnih dejavnosti in zabavnih priložnosti za preživljanje prostega časa primanjkuje, zaradi česar se mladi posledično lahko zanesejo k bolj odklonskim dejavnostim; (3) pri svojem delu sodelujejo z različnimi lokalnimi podjetji in organizacijami, pri čimer mladi dobijo priložnost za praktično učenje; (4) ponudijo podporne sisteme svojim dijakom, kot so mentorstva, svetovanja ali na šoli uvedejo t. i. zaupnike, s katerimi dijaki lahko stekajo vez zaupanja in iskrenosti; ter (5) ustvarijo oz. podkrepijo vključujoče okolje, kjer so mladi povabljeni k sodelovanju v odločevalskih procesih in dejavnostih, ki krepijo občutek pripadnosti.

Preučevanje prestopništva in viktimizacije mladostnikov v ruralnih okoljih je bistvenega pomena za razumevanje edinstvenih izzivov, s katerimi se mladi v teh okoljih soočajo. Za uspešno reševanje problematike mladoletniškega prestopništva in viktimizacije v ruralnih okoljih je ključno ozaveščanje mladih, njihovih družin in šol ter njihovo tesno sodelovanje z lokalnimi oblastmi. Z identifikacijo ključnih varovalnih dejavnikov in dejavnikov tveganja lahko oblikujemo ustrezne, učinkovite in lokalno usmerjene preventivne strategije, ki naslavlajo specifične potrebe tiste lokalne oz. ruralne skupnosti.

Viri in literatura

- Agnew, R. in Brezina, T. (2018). *Juvenile delinquency: Causes and control* (6th ed.). Oxford University Press.
- Aransiola, T. J. in Ceccato, V. A. (2020). The role of modern technology in rural situational crime prevention. V A. Harkness (ur.), *Routledge studies in rural criminology: Rural crime prevention – Theory, tactics and techniques* (str. 58–72). Routledge.
- Atav, S. in Spencer, G. A. (2002). Health risk behaviors among adolescents attending rural, suburban and urban schools: A comparative study. *Family and Community Health*, 25(2), 53–64. doi:10.1097/00003727-200207000-00007
- Barclay, E., Hogg, R. in Scott, J. (2007). Young people and crime in rural communities. V E. Barclay, J. F. Donnermeyer, R. Hogg in J. Scott (ur.), *Crime in rural Australia*. Federation Press.
- Biglan A (2015). *The nurture effect: How the science of human behavior can improve our lives and our world*. New Harbinger Publications.
- Blackmon, B. J., Robison, S. B. in Rhodes, J. L. F. (2016). Examining the influence of risk factors across rural and urban communities. *Journal of the Society for Social Work and Research*, 7(4), 615–638.
- Bruinsma, G. J. N. (2007). Urbanization and urban crime: Dutch geographical and environmental research. *Crime and Justice*, 35(1), 453–502. doi:10.1086/650190
- Bučar Ručman, A. (2019). Social ties, solidarity and threat perception in rural and urban communities in Slovenia. *Journal of Criminal Investigation and Criminology*, 70(5), 409–421.
- Cameron, C. in Miller, D. L. (2015). A practitioner's guide to cluster-robust inference. *Journal of Human Resources*, 50(2), 317–372. doi:10.3368/jhr.50.2.317
- Donnermeyer, J. F. (2020). Social justice and problematising the concept of 'rural'. V A. Harkness (ur.), *Rural crime prevention: Theory, tactics, and techniques* (str. 19–29). Routledge.
- Doucet, J. M. in Lee, M. R. (2016). Civic community and violence in rural communities. V J. F. Donnermeyer (ur.), *The Routledge international handbook of rural criminology* (str. 15–21). Routledge.
- Evans, C. B. R., Smokowski P. R. in Cotter, K. L. (2016). Rural bullying: An overview of findings from the Rural Adaptation Project. V J. Donnermeyer (ur.), *The Routledge international handbook of rural criminology* (str. 201–210). Routledge.
- Evans, K. (2024). *Community and the problem of crime* (2nd ed.). Routledge.
- Filipičič, K. (2004). Odzivi sodobne družbe na nasilje mladih. V A. Anžič, G. Meško in J. Plazar (ur.), *Mladoletniško nasilje: zbornik* (str. 51–58). Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije.
- Generalna policijska uprava. (2024). *Kazniva dejanja splošne kriminalitete in mladoletniške kriminalitete za leta 2000–2023*.
- Gomez, D. G. in Pruitt, L. R. (2016). Rural adolescent substance use: Community causes and cures. V J. Donnermeyer (ur.), *The Routledge international handbook of rural criminology* (str. 245–252). Routledge.
- Harkness, A., Mulrooney, K. in Donnermeyer, J. F. (2022). Surveying in rural settings. V R. A. Weisheit, J. R. Peterson in A. Pytlarz (ur.), *Research methods for rural criminologists* (str. 103–114). Routledge.
- Hirtenlehner, H. in Treiber, K. (2017). Can Situational Action Theory explain the gender gap in adolescent shoplifting? Results from Austria. *International Criminal Justice Review*, 27(3), 165–187. doi:10.1177/1057567717690199
- Iso-Ahola, S. E. in Crowley, E. D. (1991). Adolescent substance abuse and leisure boredom. *Journal of Leisure Research*, 23(3), 260–271. doi:10.1080/00222216.1991.11969857
- Junger-Tas, J., Marshall, I. H., Enzmann, D., Killias, M., Steketee, M. in Gruszczyńska, B. (ur.). (2010). *Juvenile delinquency in Europe and beyond: Results of the Second International Self-Report Delinquency Study (ISRD2)*. Springer.
- Kaylen, M. T. in Pridemore, W. A. (2013). Social disorganisation and crime in rural communities: A first direct test of the systemic model. *The British Journal of Criminology*, 53(5), 905–923. doi:10.1093/bjc/azt031
- Kingston, B., Smokowski, P. R., MacFarland, A., Evans, C. B. R., Pampel, F., Mercado, M. C., Vagi, K. J. in Spies, E. L. (2020). Testing the nurturing environments framework on youth violence

- across ethnically and geographically diverse urban and rural samples of adolescents. *Youth & Society*, 53(5), 784–810. doi: 10.1177/0044118X19900904
- Kraack, A. in Kenway, J. (2002). Place, time and stigmatized youthful identities: Bad boys in paradise. *Journal of Rural Studies*, 18(2), 145–155. doi:10.1016/S0743-0167(01)00033-X
- Laub, J. H. (1983). Patterns of offending in urban and rural areas. *Journal of Criminal Justice*, 11(2), 129–142.
- Marshall, H. I., Birkbeck, C., Enzmann, D., Kivivuori, J., Markina, A. in Steketee, M. (2022). *International Self-Report Delinquency (ISR4) study protocol: Background, methodology and mandatory items for the 2021/2022 (ISR4 Technical Report #4)*. Northeastern University.
- Meek, R. (2006). Social deprivation and rural youth crime: Young men in prison and their experiences of the 'rural idyll'. *Crime Prevention and Community Safety*, 8(2), 90–103. doi:10.1057/palgrave.cpcs.8150006
- Meško, G. (2020). Rural criminology – A challenge for the future. *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, 28(1), 3–13. doi:10.1163/15718174-02801001
- Meško, G., Eman, K., Modic, M. in Hacin, R. (2024). *Policijsko delo v skupnosti in partnersko zagotavljanje varnosti v lokalnih skupnostih*. Univerzitetna zložbe Univerze v Mariboru.
- Ministrstvo za javno upravo. (n. d.). *Občine v številkah*. <https://www.gov.si teme/obcine-v-stevilkah/>
- Ministrstvo za notranje zadeve, Policija. (2023). *Letno poročilo o delu policije 2022*. <https://www.policija.si/images/stories/Statistika/LetnaPorocila/PDF/LetnoPorocilo2022.pdf>
- Ministrstvo za okolje in prostor. (n. d.). *Mesta in druga urbana naselja*. <https://www.gov.si teme/mesta-in-druga-urbana-naselja/>
- Nelson, D. M., Coleman, D. in Corcoran, K. (2010). Emotional and behavior problems in urban and rural adjudicated males: differences in risk and protective factors. *Victims and Offenders*, 5(2), 120–129. doi:10.1080/15564881003640710
- Onyx, J., Wood, C., Bullen, P. in Osburn, L. (2005). Social Capital, a rural youth perspective. *Youth Studies Australia*, 24(4), 21–27.
- Pulver, A., Davison, C. in Pickett, W. (2015). Time-use patterns and recreational use of prescription medications among rural and small town youth. *The Journal of Rural Health*, 31(2), 1–28. doi:10.1111/jrh.12103
- Russell, C. in Dean, M. (2000). To log or not to log: Bootstrap as an alternative to the parametric estimation of moderation effects in the presence of skewed dependent variables. *Organizational Research Methods*, 3, 166–185.
- Shaw, C. R. in McKay, H. D. (1942). *Juvenile delinquency and urban areas: A study of rates of delinquents in relation to differential characteristics of local communities in American cities*. The University of Chicago Press.
- Shears, J., Edwards, R. W. in Stanley, L. R. (2006). School bonding and substance use in rural communities. *Social Work Research*, 30(1), 6–18. doi:10.1093/swr/30.1.6
- Smith, N. (2020). Social media, rural communities and crime prevention. V A. Harkness (ur.), *Rural crime prevention: Theory, tactics and techniques* (str. 73–83). Routledge.
- Stummvoll, G. P., Kromer, I. in Hager, I. (2010). Austria. V J. Junger-Tas, I. H. Marshall, D. Enzmann, M. Killias, M. Steketee in B. Gruszczynska (ur.), *Juvenile delinquency in Europe and beyond* (str. 327–340). Springer.
- Sweeten, G. (2012). Scaling criminal offending. *Journal of Quantitative Criminology*, 28(3), 553–557. doi:10.1007/s10940-011-9160-8
- Weenink, D. (2011). Delinquent behavior of Dutch rural adolescents. *Journal of Youth and Adolescence*, 40(9), 1132–1146. doi:10.1007/s10964-011-9650-x
- Weisheit, R. A. (2020). Preventing rural alcohol- and drug-related crime. V A. Harkness (ur.), *Rural crime prevention: Theory, tactics and techniques* (str. 97–108). Routledge.
- Whitehead, J. T. in Lab, S. P. (2018). *Juvenile justice: An introduction* (9th ed.). Routledge.
- Witherspoon, D. in Ennett, S. (2011). Stability and change in rural youths' educational outcome through the middle and high school years. *Journal of Youth and Adolescence*, 40(9), 1077–1090. doi:10.1007/s10964-010-9614-6

Tretji del: Policijska in redarstvena dejavnost v lokalnih skupnostih – vpliv in sodelovanje deležnikov na področju zagotavljanja varnosti v lokalnem okolju

SAMOZAZNAVA LEGITIMNOSTI POLICISTOV: LONGITUDINALNA ŠTUDIJA V SLOVENIJI

ROK HACIN, GORAZD MEŠKO

Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede, Ljubljana, Slovenija
rok.hacin@um.si, gorazd.mesko@um.si

Dialogična narava legitimnosti policije je kompleksna zaradi pogostih in intenzivnih interakcij med policisti in prebivalci. V študiji preverjamo stabilnost samozaznave legitimnosti policistov na nacionalnem vzorcu policistov, zbranim v letih 2013 ($n = 492$), 2016 ($n = 461$) in 2022 ($n = 428$). Rezultati multivariatnih statističnih analiz so pokazali, da se s samozaznavo legitimnosti policistov povezujejo odnosi s sodelavci, postopkovna pravičnost nadrejenih, zaznava legitimnosti (projekcija), dosežena izobrazba, delovna doba in leto anketiranja. Rezultati potrjujejo, da imajo tradicionalne »temeljne spremenljivke« (odnosi s sodelavci, postopkovna pravičnost nadrejenih, zaznava legitimnosti (projekcija)), ki se uporabljajo za raziskovanje legitimnosti v kazenskem pravosodju, največji vpliv na samozaznavo legitimnosti policistov. Statistično pomembne razlike so bile identificirane v zaznavah lastne legitimnosti in spremenljivkah, ki se povezujejo s samozaznavo legitimnosti in tvorijo »triado priznavanja«. V zaključku poglavja razpravljamo o implikacijah ugotovitev za teorijo in prakso.

DOI
[https://doi.org/
10.18690/um.fvv.6.2024.8](https://doi.org/10.18690/um.fvv.6.2024.8)

ISBN
978-961-286-875-8

Ključne besede:
samozaznava legitimnosti,
pravičnost,
policisti,
longitudinalna študija,
Slovenija

Univerzitetna založba
Univerze v Mariboru

DOI

[https://doi.org/
10.18690/um.fvv.6.2024.8](https://doi.org/10.18690/um.fvv.6.2024.8)

ISBN

978-961-286-875-8

Keywords:

self-legitimacy,
fairness,
police officers,
longitudinal study,
Slovenia

SELF-LEGITIMACY OF POLICE OFFICERS: LONGITUDINAL STUDY IN SLOVENIA

ROK HACIN, GORAZD MEŠKO

University of Maribor, Faculty of Criminal Justice and Security, Ljubljana, Slovenia
rok.hacin@um.si, gorazd.mesko@um.si

The dialogical nature of police legitimacy is complex due to the frequent and intensive interactions between police officers and residents. The study aims to test the stability of police officers' self-legitimacy, based on a national sample of police officers collected in 2013 ($n = 492$), 2016 ($n = 461$) in 2022 ($n = 428$). Results of multivariate statistical analysis showed that relations with colleagues, supervisors' procedural justice, audience legitimacy, level of achieved education, work experience and year of surveying influence police officers' self-legitimacy. Results confirm that traditional "core variables" (relations with colleagues, supervisors' procedural justice, and audience legitimacy) used to explore legitimacy in criminal justice have a significant influence on police workers' self-legitimacy. Statistically significant differences were also found in police officers' perceptions of self-legitimacy and its correlates that form the "triad of recognition". In conclusion, the implications of these findings for theory and practice are discussed.

1 Uvod

Ohranjanje stabilnega in predvidljivega sistema pravil in reda v družbi brez uporabe prisile je zahtevna naloga (Trinkner in Reisig, 2022), vendar ne nemogoča, če nosilci moči izvajajo svojo avtoriteto legitimno. Williams (2005) je izpostavil, da se razlike med legitimno in nelegitimno močjo kažejo v sposobnosti nosilcev moči, da spoštujejo prebivalce. Sama narava legitimnosti je dialogična in relacijska, saj nosilci moči v družbi iščejo potrditev svojega položaja pri prebivalcih, kar od njih zahteva legitimno oziroma pravično izvajanje moči, ki jim je bila zaupana. Z drugimi besedami policisti v interakcijah s prebivalci iščejo potrditev svojega statusa legitimnih nosilcev moči (Bottoms in Tankebe, 2012). V interakcijah med policisti in prebivalci pride do prepletanja dveh narav legitimnosti (tj. dialogični vidik legitimnosti), saj policisti s pošteno obravnavo prebivalcev le-te poskušajo prepričati, da so upravičeni nosilci moči oziroma legitimna avtoriteta. Ta narava legitimnosti se primarno nanaša na zaznave legitimnosti policije/policistov/policijske dejavnosti pri prebivalcih in je izjemnega pomena, saj se prebivalci, ki ne zaznavajo policije in policistov kot legitimnega akterja formalnega družbenega nadzorstva, ne bodo prostovoljno podredili avtoriteti policistov. Samozaznava legitimnosti policistov predstavlja drugo naravo legitimnosti v tem odnosu oziroma interakcijah, saj policisti pri prebivalcih iščejo potrditev lastnega položaja v družbi (tj. lastne legitimnosti nosilca moči). Policisti predstavljajo specifično skupino nosilcev moči, saj jim je kot edini avtoriteti v družbi podeljena pravica fizične prisile nad prebivalci posamezne države. Posledično je izrednega pomena, da policija kot družbena institucija in policisti kot predstavniki te institucije uveljavljajo pravila in zakone na pošten, pravičen in legitimen način.

Sama gradnja legitimnosti policistov v odnosu do prebivalcev je možna, ko prvi verjamejo v upravičenost lastne moči. Bottoms in Tankebe (2013) tovrstno stanje imenujeta samozaznava legitimnosti, ki jo opredelita kot zaupanje nosilcev moči v legitimnost lastne avtoritete in položaja. Natančneje samozaznava legitimnosti policistov temelji na njihovi samozavesti o sposobnosti uveljavljanja zaupanih pooblastil ter prepričanju o zakonitosti in skladnosti lastnega dela z moralnimi vrednotami v širši družbi. Posameznikovo zaznavanje lastne legitimnosti temelji na večnem procesu konstrukcije, potrjevanja in odpora do določene podobe nosilca moči, ki razkriva nestabilno naravo samozaznave legitimnosti (Tankebe, 2014) oziroma drugače povedano policisti iščejo potrditev lastnega položaja v družbi, kot nosilci avtoritete, z »notranjim pogovorom«, preko katerega poskušajo priti do

zavedanja, da je avtoriteta, ki jo imajo, moralno upravičena (Archer, 2003; Bottoms in Tankebe, 2013).

Dialogično naravo legitimnosti oblikujejo družbeni konteksti (tj. specifične značilnosti kraja in časa, v katerem se pojavljajo) (Bottoms in Tankebe, 2021). Policija (in policisti) predstavljajo družbeno institucijo, ki odraža in uveljavlja politično vlogo nosilcev moči v državi (tj. političnih odločevalcev). Posledično družbeni kontekst močno vpliva na zaznave legitimnosti policije pri prebivalcih, kot tudi na samozaznavo legitimnosti policistov. Na primer, če je na oblasti avtoritarni režim, ki mu prebivalci odrečejo podporo in se mu aktivno upirajo (npr. državljanska nepokorščina, demonstracije ipd.), policija pa kot sredstvo političnih odločevalcev za uveljavljanje njihove volje zatira ljudi in krši njihove pravice, je iluzorno pričakovati, da bodo policisti v takšni družbi uživali status legitimne avtoritete. Hkrati pa, ker večina policistov prihaja iz nižjih družbenih slojev, tovrstno vedenje vpliva tudi na njihove zaznave legitimnosti lastnega položaja (tj. samozaznave legitimnosti), saj jim pravila službe nalagajo ukrepanje, ki je v nasprotju z njihovimi moralnimi vrednotami, ki hkrati predstavljajo širše moralne vrednote v družbi. Seveda je družbeni kontekst odvisen od posamezne države (npr. tradicionalno policije v zahodnoevropskih državah uživajo večjo legitimnost kot tiste v vzhodnoevropskih državah) in časovnega obdobja (npr. slovenska policija je pri prebivalcih uživala pozitivno javno mnenje od slovenske osamosvojitve leta 1991 do obdobja covid-19, ko je ugled policije močno upadel).

Mnenja glede vpliva družbenega konteksta na obe naravi legitimnosti se razlikujejo. V nasprotju s stališči Tankebeja (2019), ki zagovarja tezo o nestabilni naravi legitimnosti, na katero vplivajo dejavniki iz okolja, Brown in Reisig (2019) predstavita hipotezo o nespremenljivosti legitimnosti, ki izpostavlja, da učinek pravičnih postopkov v interakcijah med zakonitimi avtoritetami in prebivalci presega situacije, čas in prostor. V sklopu hipoteze nespremenljivosti naj bi bile socialnopsihološke koristi legitimnosti policije in policistov enake ne glede na individualne, kulturne in ekološke dejavnike (Brown in Reisig, 2019). Kljub številnim študijam, ki so potrdile to hipotezo (Jackson idr., 2012; Wolfe idr., 2016), druge niso podale empiričnih dokazov v podporo hipotezi (Murphy, 2017; Zahnnow idr., 2019). Skupni element večine empiričnih študij je, da se primarno osredotočajo na zaznavo legitimnosti in postopkovne pravičnosti policistov pri prebivalcih in ne na samozaznavo legitimnosti policistov. Iz študij o samozaznavi legitimnosti (Tankebe, 2019; Tankebe in Meško, 2015) je jasno, da zaznava lastne legitimnosti policistov in

dejavniki, ki vplivajo na samozaznavo legitimnosti, variirajo v različnih družbenoekonomskih in kulturnih območjih. Hkrati pa vpliv časa na nestabilno naravo legitimnosti ostaja zoperstavljen. Hacin in Meško (2022) sta v primerjalni študiji potrdila stabilnost samozaznave legitimnosti policistov v Sloveniji v dveh časovnih obdobjih, vendar vpliv časa na zaznavo lastne legitimnosti policistov zahteva temeljito empirično testiranje v obliki longitudinalne študije.

V poglavju bo predstavljena longitudinalna študija o samozaznavi legitimnosti in dejavnikih, ki se povezujejo z zaznavo lastne legitimnosti policistov. Študija se primarno osredotoča na testiranje (ne)stabilne naravne legitimnosti na reprezentativnem (nacionalnem) vzorcu slovenskih policistov v letih 2013, 2016 in 2022. Ugotovitve študije prispevajo k obstoječemu znanju o legitimnosti institucij kazenskega pravosodja, primarno policije oziroma policistov, s testiranjem vpliva časovne komponente na samozaznavo legitimnosti policistov ter podajajo empirične dokaze za testiranje hipoteze nespremenljivosti in vplivu družbenega konteksta na zaznavo lastne legitimnosti policistov (Bottoms in Tankebe, 2021; Brown in Reisig, 2019). Hkrati študija omogoča preverbo veljavnosti in zanesljivosti obstoječih merskih instrumentov (Tankebe, 2014; Tankebe in Meško, 2015) za merjenje samozaznave legitimnosti policistov. V prvem delu poglavja bo podan teoretični okvir samozaznave legitimnosti in dejavnikov, ki vplivajo na zaznavo lastne legitimnosti policistov, ki mu sledi opis slovenske policije. V drugem delu poglavja so predstavljene uporabljene metode in rezultati multivariatnih statističnih analiz. V zaključnem delu poglavja je podana razprava o ugotovitvah in njihovem pomenu za delo slovenskih policistov.

2 Pravičnost, odnosi in legitimnost

V splošnem lahko samozaznavo legitimnosti policistov opredelimo kot njihovo zaupanje v lastno avtoriteto (Bradford in Quinton, 2014). Samozaznava legitimnosti policistov je bistvenega pomena, ker vpliva na vedenje policistov, saj so policisti, ki imajo pozitivno zaznavo lastne legitimnosti bolj predani policijski organizaciji, pogosteje ponotranjijo in uporabljajo koncepte postopkovne pravičnosti v interakcijah s prebivalci ter kažejo zadržanost pri uporabi sile ali groženj z uporabo sile (Nix in Wolfe, 2017). Z drugimi besedami, policisti, ki pozitivneje zaznavajo lastno legitimnost, se nagibajo k vedenju, ki je koristno za policijsko organizacijo in skupnost, v kateri delujejo. Študije (Hacin in Meško, 2022; Tankebe in Meško, 2015) so potrdile pozitiven vpliv samozaznave legitimnosti na »primerno« vedenje

policistov. Hkrati pa ugotovitve študij dajejo različne rezultate glede dejavnikov, ki se povezujejo z zaznavo lastne legitimnosti policistov, kar zahteva nadaljnje raziskovanje.

Legitimnost avtoritet oblikujejo relevantni subjekti, ki vključujejo: (1) nosilce moči in njihovo osebje, (2) subjekte moči in (3) deležnike, katerih podpora vpliva na potrjevanje legitimnosti (Beetham, 2013). Tankebe (2014) je izhajajoč iz Barkerjevega modela (2001), ki predpostavlja vpliv treh občinstev: (1) sodelavci (ang. *staff*), (2) odločevalci (ang. *mighty citizens*) in (3) prebivalci (ang. *ordinary citizens*) na legitimnost nosilcev moči, izpostavil tako imenovano triado priznavanja, ki združuje odnose s sodelavci, postopkovno pravičnost nadrejenih in zaznavo legitimnosti pri prebivalcih (projekcija), kot temeljne dejavnike, ki vplivajo na samozaznavo legitimnosti policistov. Interakcije policistov s sodelavci, nadrejenimi in prebivalci predstavljajo priložnosti za učenje o lastni legitimnosti, saj jim omenjeni deležniki dajejo povratno informacijo o njihovi avtoriteti in upravičenosti položaja, ki ga zasedajo (Tyler in Blader, 2000). Barker (2001) je izpostavil, da je legitimacija (tj. priznavanje) avtoritete najpomembnejši korak za nosilce moči, da sebi upravičijo legitimnost lastnega položaja, saj, kot je izpostavil Herbet (1996, str. 805), policisti iščejo moralno upravičenost avtoritete, ki jo posedujejo kot: »ponosni in plemeniti vojščaki, ki varujejo mir pred kaotično in turbulentno anarhijo zla«. Samozaznava legitimnosti policistov pa ni statični, temveč je večno trajajoči proces notranje debate ter iskanja in vzdrževanje identitete moralno upravičene avtoritete (Bottoms in Tankebe, 2013; Dunn, 2013),

Barker (2001) je poudaril, da odnosi s sodelavci predstavljajo primarni vpliv na potrjevanje lastne legitimnosti pri posamezniku. Temelje posameznikove samozavesti je mogoče najti v socialnih odnosih. Vzpostavljanje dobrih odnosov med policisti je ključnega pomena pri soočanju z vsakodnevnimi delovnimi nalogami in preprečevanju širjenja cinizma kot posledici stresnega dela. Oblikovanje tesno povezane, medsebojno podpirajoče skupine konservativnih posameznikov je skoraj univerzalen pojav znotraj policijske organizacije. Meško (2010) je izpostavil, da večina policistov izhaja iz delavskega razreda in se identificira z vrednotami tega razreda, ki so po naravi konservativnejše od preostalih družbenih slojev. Policisti v svojih sodelavcih iščejo podporo in priznavanje lastnega statusa nosilca moči. Hkrati dobri odnosi med policisti vplivajo na normativno orientacijo policistov (tj. pripadnost organizaciji) in proorganizacijsko vedenje posameznika, ki ga lahko preprosto opišemo kot vedenje posameznika, ki podpira organizacijo in gre preko

svojih zadolžitvev (tj. delovnih nalog) (Katz, 1964; Tan in Lim, 2009). Dobri odnosi med policisti ne vplivajo zgolj na posameznikovo zaznavo lastne legitimnosti, temveč tudi na poglede oziroma podpora različnim policijskim dejavnostim (preventivne dejavnosti, represija, policijsko delo v skupnosti ipd.) in vedenje policistov (Kutnjak Ivković idr., 2016; Long idr., 2013).

Postopkovna pravičnost nadrejenih predstavlja odločevalce v Barkerjevem (2001) modelu priznavanja legitimnosti nosilcev moči. Pravičnost nadrejenih v postopkih in interakcijah s policisti je vidna v organizacijski pravičnosti, ki združuje: (1) distributivno pravičnost (primerjanje in ocenjevanje izidov interakcij med policisti; npr. primerjava plačila), (2) postopkovno pravičnost (ocenjevanje kakovosti sprejemanja odločitev pri nadrejenih ter njihovo poštenost in iskrenost v interakcijah s policisti), (3) interakcijsko pravičnost (medosebna pravičnost, ki se izraža v vljudnem in spoštljivem odnosu med policisti in nadrejenimi) in (4) informacijska pravičnost, ki se osredotoča na resničnost in ustreznost informacij in pojasnil, ki jih vodje posredujejo policistom (Clay-Warner idr., 2005; Colquitt idr., 2005; Greenberg, 1982; Hamm idr., 2022; Wolfe in Piquero, 2011). Tankebe (2019) je izpostavil, da pravična obravnava policistov potrjujejo njihov normativni status znotraj organizacije – daje jim občutek, da so pomemben člen policijske organizacije. Občutek pri policistih, da jih nadrejeni obravnavajo pošteno in spoštljivo, pozitivno vpliva na njihovo zaznavo lastne legitimnosti, pripadnost organizaciji in upoštevanju pravil ter poštenemu obravnavanju prebivalcev (lastno pravično obravnavo znotraj organizacije projicirajo v odnose in obravnavo prebivalcev) (Haas idr., 2015; Nix in Wolfe, 2017; Tankebe, 2014; Tankebe in Meško, 2015; Tyler idr., 2007).

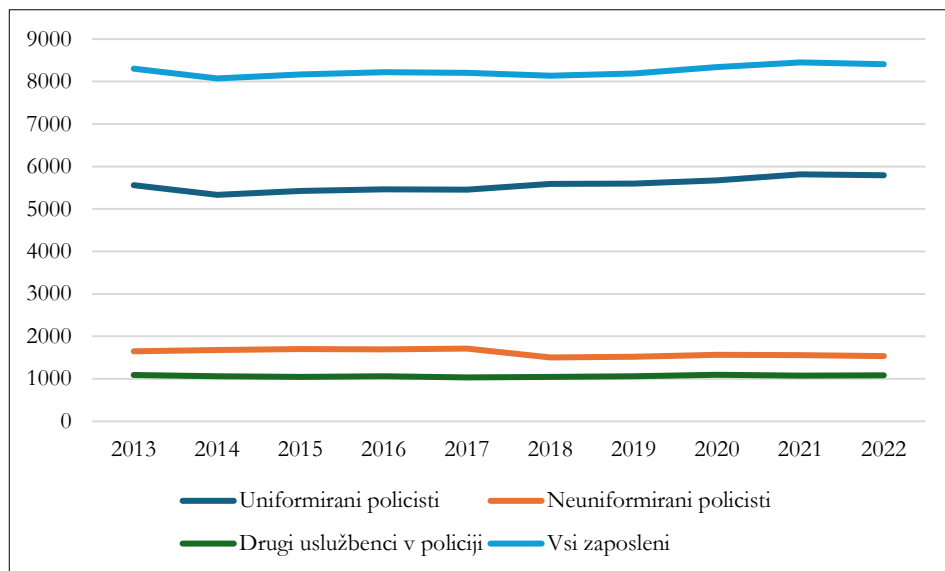
Barker (2001) opredeli »običajne državljane« kot zadnji dejavnik, ki vpliva na zaznavo lastne legitimnosti. Zaznava legitimnosti pri prebivalcih (projekcija) (ang. *audience legitimacy*) se nanaša na zaznave policistov, kako jih skupnost vidi. Policisti se pri oblikovanju »predstave« o svojem položaju v skupnosti opirajo na neposredne izkušnje vedenja prebivalcev, ko so z njimi v interakcijah (Nix idr., 2020). Pozitivne informacije iz okolja, kjer delujejo, vplivajo na pristop policistov do opravljanja nalog, specifično, kako pristopajo do prebivalcev (Muir, 1977; Nix idr., 2020). Prepričanje policistov, da imajo prebivalci pozitivno mnenje o njih (in njihovem delu), vpliva na njihovo podporo demokratičnemu pristopu policijske dejavnosti (Kang in Nalla, 2011) kot tudi na pošteno in pravično izvajanje policijskih nalog (posebno, ko te naloge vključujejo interakcije s prebivalci) (Jonathan-Zamir in Harpaz, 2018). Nasprotno, nespoštovanje avtoritete policistov negativno vpliva na

postopanje policistov v interakcijah s prebivalci (Mastrofski idr., 2002; Reisig idr., 2004) kot tudi na njihovo zaznavo lastne legitimnosti. V nadaljevanju so predstavljene značilnosti policije in policijskega dela v Sloveniji.

3 Policija, policijsko delo in preučevanje samozaznave legitimnosti policistov v Sloveniji

Razvoj slovenske policije sega v 19. stoletje, ko je bila policija del Avstrijskega cesarstva oziroma Avstro-Ogrske monarhije. Vzpostavljena je bila žandarmerija po francoskem (kontinentalnem) modelu. Po drugi svetovni vojni je Slovenija postala ena izmed šestih zveznih republik socialistične države Jugoslavije. Policija oziroma policijske enote v predvojni obliki so bile opuščene, razvila pa se je ljudska milica, ki je bila pod močnim vplivom komunistične partije. V letu 1991 je Slovenija dosegla neodvisnost, kar je pomenilo reorganizacijo policije, v smislu depolitizacije in [večjega] spoštovanja človekovih pravic. V letu 1992 je bila z opustitvijo dotedanje milice ustanovljena slovenska policija, kot organ Ministrstva za notranje zadeve (Kolenc, 2002). Začetnim simboličnim reformam (npr. preimenovanje milice v policijo, sprememba insignij ipd.) je sledilo sprejetje novega »Zakona o policiji (ZPol)« (1998), ki je prinesel širše spremembe v pooblastilih policije in vpeljal civilni nadzor nad policijsko dejavnostjo (Meško in Lobnikar, 2018). Hkrati je Generalna policijska uprava, ki jo vodi generalni direktor, postala avtonomen organ znotraj Ministrstva za notranje zadeve. S sprejetjem nove zakonodaje v letu 2013 je prišlo do večje decentralizacije policije ter poudarjanja policijskega dela v skupnosti in na dokazih temelječe policijske dejavnosti.

Organiziranost in pooblastila policije urejata dva temeljna zakona: (1) »Zakon o nalogah in pooblastilih policije (ZNPPol)« (2013) in (2) »Zakon o organiziranosti in delu v policiji (ZODPol)« (2013). Slovenska policija je organizacijsko razdeljena na državno raven (Generalna policijska uprava), regionalno raven, ki obsega osem policijskih uprav, in lokalno raven, ki obsega 111 policijskih postaj. V obdobju 2013–2022 je število policistov naraslo z 8.300 zaposlenih v letu 2013 na 8.412 zaposlenih v letu 2022 (slika 1). Od vseh zaposlenih v letu 2013 so uniformirani in neuniformirani policisti predstavljali 86,9 % vseh zaposlenih, v letu 2022 pa 87,1 % vseh zaposlenih v Policiji (Ministrstvo za notranje zadeve, Policija, 2023).

Slika 1: Zaposleni v policiji v obdobju 2013–2022

Vir: Ministrstvo za notranje zadeve, Policija, 2023.

Slovenska policija je v letu 2013 sprejela Strategijo o policijskem delu v skupnosti, s katero se je policijsko delo usmerilo v izboljšanje sodelovanja med policijo in lokalno skupnostjo ter drugimi državnimi in nevladnimi akterji, izboljšanje vidnosti in večji prisotnosti policistov v soseskah ter povečanje zadovoljstva prebivalcev z delom policije, predvsem s povečanjem občutka varnosti in zaupanja Policiji (Ministrstvo za notranje zadeve, Policija, n. d.). Pri sami implementaciji policijskega dela v skupnosti so se pojavili nekateri izzivi, saj je sprejeta strategija opredelila vse policiste kot izvajalce policijskega dela v skupnosti ne glede na njihovo delo v policijski organizaciji (npr. prometna policija, kriminalistična policija ipd.) (Ministrstvo za notranje zadeve, Policija, 2013). Vsi policisti namreč niso imeli primernih kompetenc za opravljanje tovrstnega dela. Pred sprejetjem strategije so bili vodje policijskih okolišev primarni izvajalci policijskega dela v skupnosti, ki so opravljali vlogo posrednika med policijo in skupnostjo ter nudili podporo in informacije drugim policistom. Meško idr. (2020) so izpostavili, da nova orientacija policijskega dela lahko vodi v dve smeri: (1) če/ko vsi policisti opravljajo policijsko delo v skupnosti, tega ne počne nihče, in (2) nova usmeritev lahko prispeva k razvoju kulture policijskega dela, ki temelji na integriteti policije in dejavnem partnerstvu z lokalnimi skupnostmi. V zadnjih letih je bila slovenska policija soočena tudi z izvajanjem poostrelega nadzora in uporabo prisilnih sredstev nad prebivalci v času pandemije

covida-19 in demonstracij, ki so sledile, kar je omadeževalo njen ugled in legitimnost kot neodvisne organizacije v očeh prebivalcev. Hkrati pa se je obseg dela policistov povečal zaradi velikega števila ilegalnih migracij, ki kljub prestavitvi schengenske meje na zunanjo mejo Republike Hrvaške ostaja velik problem.

Raziskovanje samozaznave legitimnosti policistov v Sloveniji, ki se je začelo pred več kot desetletjem (prvi vzorec policistov je bil zbran v letu 2013), ko sta Tankebe in Meško (2015) objavila prve rezultate, se je odvijalo v spremenljivem družbenem kontekstu Slovenije. Prve študije so potekale v obdobju okrevanja po gospodarski krizi, katere posledice so bile še močno prisotne. V teh prvih študijah (Meško idr., 2014; Tankebe in Meško, 2015) so raziskovalci testirali aplikativnost tujih modelov za merjenje samozaznave legitimnosti policistov v Sloveniji. Ugotovitve so potrdile veljavnost uporabljenih vprašalnikov in izpostavile povezave med postopkovno pravičnostjo nadrejenih, odnosi s sodelavci, zaznavo legitimnosti pri prebivalcih in samozaznavo legitimnosti policistov (Tankebe in Meško, 2015). Hkrati so Meško idr. (2014) izpostavili pomembne razlike v samozaznavi legitimnosti policistov in pravosodnih policistov v Sloveniji, Čuvan in Meško (2015) pa v zaznavah lastne legitimnosti policistov in policistk. Drugo obdobje empiričnega raziskovanja, ki se je začelo leta 2016, je zaznamovalo konec ekonomske krize in varčevalnih ukrepov vlade. V študijah o samozaznavi legitimnosti policistov so raziskovalci (Hacin in Meško, 2022; Meško in Hacin, 2023b; Prisljan idr., 2017) primerjali dejavnike, ki se povezujejo z zaznavo lastne legitimnosti policistov v različnih časovnih obdobjih ter urbanih in ruralnih okoljih v Sloveniji in izpostavili pomembne razlike. Ponovljena je bila tudi študija o podobnostih in razlikah samozaznave legitimnosti policistov in pravosodnih policistih (Hacin in Meško, 2021), ki je potrdila razlike v zaznavah lastne legitimnosti med skupinama. Hkrati so se v temeljni vprašalnik začele uvajati nove spremenljivke, ki so se izkazale za obetavne. Zadnje obdobje zbiranja podatkov o samozaznavi legitimnosti policistov pa je potekalo v letu 2022, kar je predstavljalo obdobje pandemije covida-19 in neposredno po nasilnem policijskem zatiranju demonstracij v Sloveniji (več o tem v nadaljevanju).

4 Metodologija

Študija temelji na kvantitativni analizi reprezentativnega vzorca slovenskih policistov v različnih časovnih obdobjih. Študija je bila zasnovana kot primerjalna (longitudinalna) študija, ki se periodično izvaja z namenom preučevanja legitimnosti

in odnosov v slovenski policiji. Prvi dve zbiranji podatkov v letih 2013 in 2016 sta potekali v okviru Temeljnega raziskovalnega projekta Zakonitost in legitimnost policijske dejavnosti, kazenskega pravosodja in izvrševanja kazenskih sankcij (2013–2016) (J5-5548). Zadnje zbiranje v letu 2022 je potekalo v okviru Programske skupine Varnost v lokalnih skupnostih – primerjava ruralnih in urbanih okoljih (2019–2024) (P5-0397). V letu 2022 je bil uporabljen posodobljen vprašalnik o zaznavi varnosti v lokalnih skupnosti, varnostnih pojavih in delovanju varnostnih institucij v Sloveniji pri policistih, ki je za razliko od vprašalnikov, uporabljenih v predhodnih zbiranjih v letih 2013 in 2016, vseboval vprašanja o samozaznavi legitimnosti policistov. Za merjenje zaznave lastne legitimnosti policistov (Tankebe in Meško, 2015) so bila uporabljena vprašanja, ki so se nanašala na samozaznavo legitimnosti policistov, odnose s sodelavci, zaznave postopkovne pravičnosti nadrejenih, zaznave legitimnosti pri prebivalcih (projekcija) in sociodemografske podatke.

V vseh treh obdobjih (2013, 2016 in 2022) je bila pred samim anketiranjem policistov pridobljena odobritev Generalne policijske uprave za izvedbo študije s predlaganim vprašalnikom. Pred začetkom anketiranja so raziskovalci kontaktirali predstojnike izbranih policijskih postaj in se dogovorili za termin anketiranja. Anketiranje policistov je potekalo osebno z metodo »papir in svinčnik« na 24 policijskih postajah po Sloveniji. Znotraj osmih policijskih uprav so bile naključno izbrane ena velika, ena srednja in ena manjša policijska postaja. Sodelovanje v študiji je bilo prostovoljno in anonimno. Anketiranje se je začelo s predstavitvijo študije in informacijami policistom o njihovem prostovoljnem sodelovanju in zagotovitvi anonimnosti oziroma zaupnosti odgovorov. Vsem policistom, ki so se odločili za sodelovanje v študiji, so bili razdeljeni vprašalniki, ki so jih izpolnili na sestankih, ki so jih organizirali predstojniki policijskih postaj. Odgovori policistov so bili vneseni v elektronsko bazo podatkov računalniškega programa SPSS, s katerim so bile izvedene statistične analize, ki so predstavljene v nadaljevanju.

4.1 Vzorec

V anketiranju je sodelovalo 1.470 policistov s 24 policijskih postaj vseh osmih policijskih uprav (529 policistov v letu 2013, 478 policistov v letu 2016 in 463 policistov v letu 2022). V vzorec je bilo vključenih 1.381 policistov (93,9 % vseh anketiranih policistov), ki so v celoti izpolnili dele vprašalnika, ki so se nanašali na samozaznavo legitimnosti, odnosi s sodelavci, postopkovno pravičnost nadrejenih,

zaznavo legitimnosti (projekcija) in sociodemografske podatke (492 policistov v letu 2013, 461 policistov v letu 2016 in 428 policistov v letu 2022, kar predstavlja 92,9 %, 96,4 % in 92,4 % vseh anketiranih policistov). Značilnosti vzorca policistov v vzorcu so predstavljene v tabeli 1. Sam vzorec odseva značilnosti populacije policistov v preučevanih obdobjih (Ministrstvo za notranje zadeve, Policija, 2014, 2017, 2023).

Tabela 1: Značilnosti vzorca

		2013		2016		2022	
		<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
Spol	Moški	396	80,5	380	82,4	345	80,6
	Ženska	96	19,5	81	17,6	83	19,4
Starost (v letih)	20–24	22	4,6	7	1,5	27	6,3
	25–29	89	18,1	47	10,2	39	9,1
	30–34	131	26,6	91	19,7	35	8,2
	35–39	120	24,4	128	27,8	65	15,2
	40–44	81	16,5	107	23,2	92	21,5
	45 <	48	9,8	81	17,6	170	39,7
Izobrazba	Obvezna minimalna izobrazba (srednja šola)	361	73,4	288	62,5	145	33,9
	Dosežena višja izobrazba	131	26,6	173	37,5	283	66,1
Delovna doba (v letih)	< 1	3	0,6	10	2,1	1	0,2
	1–5	87	17,7	18	3,9	77	18,0
	6–10	108	22,0	92	20,0	22	5,1
	11–15	129	26,2	118	25,6	70	16,4
	16 <	165	33,5	223	48,4	258	60,3

V letu 2013 je vzorec obsegal 396 policistov in 96 policistk, kar je skupno predstavljalo 5,9 % vseh policistov v Sloveniji (Ministrstvo za notranje zadeve, Policija 2014). Večina anketirancev je bila starejša od 30 let (77,4 %) in je imela dokončano srednjo šolo (73,3 %). Približno tretjina anketiranih je bila v policiji zaposlena 16 let in več. V letu 2016 je vzorec obsegal 380 policistov in 81 policistk, kar je skupno predstavljalo 5,6 % vseh policistov v Sloveniji (Ministrstvo za notranje zadeve, Policija, 2017). Večina anketirancev je bila starejša od 30 let (88,2 %) in je imela dokončano srednjo šolo (62,5 %). Skoraj polovica anketiranih je bila v policiji zaposlena 16 let in več. V letu 2022 je vzorec obsegal 345 policistov in 83 policistk, kar je skupno predstavljalo 5,1 % vseh policistov v Sloveniji (Ministrstvo za notranje zadeve, Policija, 2023). Večina anketirancev je bila starejša od 30 let (84,6 %) in je dosegla višjo stopnjo izobrazbe (66,1 %). Več kot 60 % anketiranih je bila v policiji zaposlena 16 let in več.

4.2 Spremenljivke

V nadaljevanju predstavljamo spremenljivke, ki so bile vključene v faktorsko analizo (metoda glavnih osi z rotacijo Varimax). Faktorska analiza je postopek zmanjšanja podatkov, ki se uporablja za identifikacijo latentnih spremenljivk med velikim številom posameznih meritev (Field, 2009). Vse spremenljivke, vključene v faktorsko analizo, so bile merjene na petstopenjski Likertovi lestvici (1 – sploh se ne strinjam do 5 – popolnoma se strinjam). Iz 16 spremenljivk smo oblikovali štiri modificirane faktorje (Meško in Tankebe, 2015): (1) samozaznava legitimnosti, (2) odnosi s sodelavci, (3) postopkovna pravičnost nadrejenih in (4) zaznava legitimnosti (projekcija).

Samozaznava legitimnosti. Za merjenje zaznave lastne legitimnosti policistov so bile uporabljene štiri trditve: (1) Mislim, da kot policist predstavljam vrednote javnosti v lokalni skupnosti, kjer delam (faktorska utež [F. U.] = 0,67), (2) Pooblastila, ki jih imam kot policist, so moralno upravičena (F. U. = 0,59), (3) Prepričan sem, da imam dovolj avtoritete za opravljanje policijskega dela (F. U. = 0,57) in (4) Prepričan sem, da lahko podam dobre razloge, zakaj so moja pooblastila moralno ustrezna (F. U. = 0,72). Iz navedenih spremenljivk je bil oblikovan faktor »Samozaznava legitimnosti« (Cronbach's α [α] = 0,73; Kaiser-Meyer-Olkin [KMO] = 0,76; var. = 40,86 %).

Odnosi s sodelavci. Za merjenje kakovosti odnosov med policisti so bile uporabljene tri trditve: (1) Sodelavci mi zaupajo (F. U. = 0,84), (2) Sodelavci me podpirajo (F. U. = 0,90) in (3) Sodelavci se do mene vedejo spoštljivo (F. U. = 0,77). Iz navedenih spremenljivk je bil oblikovan faktor »Odnosi s sodelavci« (α = 0,87; KMO = 0,73; var. = 70,08 %).

Postopkovna pravičnost nadrejenih. Za merjenje zaznave postopkovne pravičnosti nadrejenih pri policistih je bilo uporabljenih šest trditev: (1) Nadrejeni me obravnava s spoštovanjem in dostojanstvom (F. U. = 0,83), (2) Nadrejeni mi navadno obrazloži svoje odločitve glede mojega dela (F. U. = 0,83), (3) Nadrejeni upošteva moje potrebe, ko sprejema odločitve glede mojega dela (F. U. = 0,83), (4) V policiji me obravnavajo pošteno (F. U. = 0,64), (5) Odločitve mojega nadrejenega so enako poštene do vsakega policista (F. U. = 0,86) in (6) Odločitve mojega nadrejenega vedno temeljijo na dejstvih, ne na osebnih predsodkih (F. U. = 0,86). Iz navedenih

spremenljivk je bil oblikovan faktor »Postopkovna pravičnost nadrejenih« ($\alpha = 0,92$; $KMO = 0,90$; var. = 65,56 %).

Zaznava legitimnosti (projekcija). Za merjenje zaznave legitimnosti policistov so bile uporabljene tri trditve: (1) Večina občanov v lokalni skupnosti, na območju katere delam, meni, da jih policija obravnava pravično ($F. U. = 0,77$), (2) Večina občanov v lokalni skupnosti, na območju katere delam, meni, da policisti vedno upoštevajo zakone ($F. U. = 0,82$) in (3) Večina občanov v lokalni skupnosti, na območju katere delam, meni, da si policisti vzamejo čas za razlago odločitev ($F. U. = 0,63$). Iz navedenih spremenljivk je bil oblikovan faktor »Zaznava legitimnosti (projekcija)« ($\alpha = 0,79$; $KMO = 0,69$; var. = 55,73 %).

Poleg štirih oblikovanih faktorjev so bile v nadaljnje analize vključene tudi binarno kodirane spremenljivke (0 = ne, 1 = da): spol (moški), starost (mlajši od 29 let), izobrazba (dokončana srednja šola), delovna doba (10 let in manj) in leto anketiranja (2013). Domneva normalne porazdelitve odvisne spremenljivke samozaznava legitimnosti je bila grafično testirana (histogram, grafi Q-Q in P-P).

5 Rezultati

V tabeli 2 so predstavljene korelacije med spremenljivkami, ki so rezultat Pearsonovega testa korelacij. Test je bil izveden kot: (1) preliminarna preverba dejavnikov, ki se povezujejo s samozaznavo legitimnosti policistov, in (2) preverba bivariatnih korelacij med odvisno spremenljivko in drugimi spremenljivkami ter morebitnim problemom multikolienarnosti. Rezultati so pokazali, da obstajajo statistično pomembne korelacije med samozaznavo legitimnosti in: (1) odnosi s sodelavci ($r = 0,46$; $p < 0,01$), (2) postopkovno pravičnostjo nadrejenih ($r = 0,42$; $p < 0,01$), (3) zaznavo legitimnosti (projekcija) ($r = 0,34$; $p < 0,01$), (4) izobrazbo ($r = -0,19$, $p < 0,01$), (5) delovno dobo ($r = -0,11$, $p < 0,01$) in (6) letom anketiranja ($r = -0,22$, $p < 0,01$). Vrednosti korelacij niso izpostavile problema multikolienarnosti, saj vrednosti niso presegle 0,80 (Field, 2009). Test kolienarnosti (ang. *Variance Inflation Factor*) je bil za vsako spremenljivko ustrezen (vrednosti niso presegle 1,70).

V tabeli 3 so predstavljeni rezultati OLS regresijske analize za napovedovanje dejavnikov, ki se povezujejo z zaznavo lastne legitimnosti policistov. Uporabljene so bile robustne standardne napake, s katerimi je bila naslovljena gručasta narava

podatkov po letih in policijskih postajah. Oblikovana sta bila dva modela. V prvi model so bile vključene temeljne spremenljivke oziroma kar Tankebe (2019) imenuje triada priznavanja legitimnosti: odnosi s sodelavci, postopkovna pravičnost nadrejenih in zaznava legitimnosti (projekcija). Rezultati so pokazali, da se: (1) odnosi s sodelavci ($\beta = 0,31$; $p < 0,001$), (2) postopkovna pravičnost nadrejenih ($\beta = 0,23$; $p < 0,001$), (3) zaznava legitimnosti (projekcija) ($\beta = 0,17$; $p < 0,001$) povezuje s samozaznavo legitimnosti policistov. Odnosi med sodelavci so se najmočnejše povezovali z zaznavo lastne legitimnosti policistov, kar potrjuje vlogo odnosov v triadi priznavanja, na katero so opozorile številne študije (Tankebe, 2014, 2019; Tankebe in Meško, 2015). Hkrati sta se s samozaznavo legitimnosti policistov povezovali zaznava pravičnosti nadrejenih in zaznava legitimnosti pri prebivalcih. Delež pojasnjene variance v modelu 2 je znašal 29,1 %.

V drugi model so poleg temeljnih spremenljivk vključene sociodemografske spremenljivke. Rezultati so pokazali, da se s samozaznavo legitimnosti policistov povezujejo: (1) odnosi s sodelavci ($\beta = 0,29$; $p < 0,001$), (2) postopkovna pravičnost nadrejenih ($\beta = 0,19$; $p < 0,001$), (3) zaznava legitimnosti (projekcija) ($\beta = 0,16$; $p < 0,001$), (4) izobrazba ($\beta = -0,09$; $p < 0,001$), (5) delovna doba ($\beta = -0,07$; $p < 0,01$) in (6) leto anketiranja ($\beta = -0,11$; $p < 0,001$). Najmočnejša povezava je bila ponovno identificirana med odnosi s sodelavci in zaznavo lastne legitimnosti policistov. Hkrati sta na samozaznavo legitimnosti vplivala tudi druga dva dejavnika v triadi priznavanja legitimnosti: postopkovna pravičnost nadrejenih in zaznava legitimnosti pri prebivalcih. Na samozaznavo legitimnosti policistov je vplivalo leto anketiranja, kar izpostavlja pomembnost časovne komponente na legitimnost policistov in potrjuje ugotovitve preteklih študij (Hacin in Meško, 2022). Delež pojasnjene variance v modelu 2 je znašal 31,7 %.

Tabela 2: Korelacijska matrika

	1	2	3	4	5	6	7	8
Samozaznava legitimnosti	–							
Odnosi s sodelavci	0,46**	–						
Postopkovna pravičnost nadrejenih	0,42**	0,43**	–					
Zaznava legitimnosti (projekcija)	0,34**	0,32**	0,33**	–				
Spol (moški)	0,05	0,08**	0,05	0,13**	–			
Starost (mlajši od 29 let)	–0,03	0,03	–0,06*	–0,05	–0,13**	–		
Izobrazba (dokončana srednja šola)	–0,19**	–0,12**	–0,15**	–0,06*	–0,01	0,07*	–	
Delovna doba (10 let in manj)	–0,11**	–0,04	–0,10**	–0,07*	–0,18**	0,63**	0,08**	–
Leto anketiranja (2013)	–0,22**	–0,09**	–0,21**	–0,11**	–0,01	0,12**	0,24**	0,16**

* $p < 0,05$, ** $p < 0,01$.

Tabela 3: OLS regresijska analiza

Samozaznava legitimnosti	Model 1				Model 2			
	<i>se</i>	β	<i>t</i>	VIF	<i>se</i>	β	<i>t</i>	VIF
Odnosi s sodelavci	0,03	0,31	10,04***	1,29	0,03	0,29	9,84***	1,31
Postopkovna pravičnost nadrejenih	0,03	0,23	7,94***	1,29	0,03	0,19	6,67***	1,34
Zaznava legitimnosti (projekcija)	0,03	0,17	5,97***	1,17	0,03	0,16	5,77***	1,19
Spol (moški)					0,05	–0,01	–0,59	1,05
Starost (mlajši od 29 let)					0,07	0,05	1,49	1,65
Izobrazba (dokončana srednja šola)					0,04	–0,09	–3,83***	1,08
Delovna doba (10 let in manj)					0,06	–0,07	–2,38**	1,69
Leto anketiranja (2013)					0,04	–0,11	–4,55***	1,12
<i>F</i>	189,82***				81,12***			
<i>R</i> ² (prilagojen)	29,1 %				31,7 %			
<i>n</i>	1.381							

* $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$.*se* – robustne standardne napake.

Rezultati regresijske analize so izpostavili vpliv časa na samozaznavo legitimnosti policistov. V tabeli 4 so predstavljeni rezultati analize variance (ANOVA), ki je bila izvedena z namenom ugotavljanja razlik med faktorji in posamičnimi spremenljivkami v različnih časovnih obdobjih. Rezultati so pokazali, da obstajajo statistično pomembne razlike v različnih časovnih obdobjih pri vseh faktorjih: (1) samozaznavna legitimnost ($F = 100,43, p < 0,001$), (2) odnosi s sodelavci ($F = 18,44, p < 0,001$), (3) postopkovna pravičnost nadrejenih ($F = 56,69, p < 0,001$) in (4) zaznavna legitimnost (projekcija) ($F = 15,05, p < 0,001$) in vsemi posamičnimi spremenljivkami (16). Primerjava vrednosti faktorjev in posamičnih spremenljivk je pokazala, da so vrednosti naraščale skozi celotno preučevano obdobje, kar pomeni, da so policisti v letu 2022 v primerjavi z letom 2013 pozitivneje zaznavali lastno legitimnost, zaznavo legitimnosti pri prebivalcih in pravičnost postopkov nadrejenih ter imeli pozitivnejše odnose s sodelavci. Primerjalna analiza je izpostavila, da so vrednosti pri vseh spremenljivkah, podobno kot pri faktorjih, v obdobju 2013–2022 narasle.

Tabela 4: Analiza variance (ANOVA)

	2013 ($n = 492$)		2016 ($n = 461$)		2022 ($n = 428$)		$F(1.381)$	η^2
	M	$S.O.$	M	$S.O.$	M	$S.O.$		
Samozaznavna legitimnost	3,65	0,67	3,74	0,66	4,21	0,62	100,43***	0,13
Mislím, da kot policist predstavljám vrednote javnosti v lokalni skupnosti, kjer delám.	3,44	0,97	3,64	0,99	4,24	0,76	93,18***	0,12
Pooblastila, ki jih imam kot policist, so moralno upravičena.	4,07	0,94	3,93	0,99	4,32	0,75	21,67***	0,03
Prepričan sem, da imam dovolj avtoritete za opravljanje policijskega dela.	3,78	1,03	3,91	1,01	4,20	0,86	21,38***	0,03
Prepričan sem, da lahko podám dobre razloge, zakaj so moja pooblastila moralno ustrezna.	3,54	0,93	3,67	0,84	4,24	0,74	87,29***	0,11
Odnosi s sodelavci	3,97	0,69	3,98	0,75	4,24	0,68	18,44***	0,03
Sodelavci mi zaupajo.	4,08	0,68	4,12	0,79	4,29	0,70	10,68***	0,02
Sodelavci me podpirajo.	3,89	0,83	3,92	0,86	4,17	0,76	14,84***	0,02
Sodelavci se do mene vedejo spoštljivo.	3,93	0,83	3,91	0,87	4,26	0,78	25,52***	0,04
Postopkovna pravičnost nadrejenih	3,19	0,95	3,40	0,91	3,85	0,86	56,69***	0,08
Nadrejeni me obravnava s spoštovanjem in dostojanstvom.	3,58	1,06	3,74	1,00	4,12	0,94	34,65***	0,05

	2013 (<i>n</i> = 492)		2016 (<i>n</i> = 461)		2022 (<i>n</i> = 428)		<i>F</i> (1,381)	<i>η</i> ²
	<i>M</i>	<i>S.O.</i>	<i>M</i>	<i>S.O.</i>	<i>M</i>	<i>S.O.</i>		
Nadrejeni mi navadno obrazloži svoje odločitve glede mojega dela.	3,43	1,07	3,59	1,01	4,01	0,90	40,19***	0,06
Nadrejeni upošteva moje potrebe, ko sprejema odločitve glede mojega dela.	3,44	1,07	3,61	1,02	3,88	1,00	20,84***	0,03
V policiji me obravnavajo pošteno.	2,85	1,05	3,10	1,08	3,68	1,06	71,31***	0,09
Odločitve mojega nadrejenega so enako poštene do vsakega policista.	2,82	1,29	3,11	1,22	3,62	1,16	48,91***	0,07
Odločitve mojega nadrejenega vedno temeljijo na dejstvih, ne na osebnih predsodkih.	3,02	1,24	3,22	1,18	3,78	1,04	52,28***	0,07
Zaznava legitimnosti (projekcija)	3,15	0,76	3,21	0,64	3,39	0,69	15,05***	0,02
Večina občanov v lokalni skupnosti, na območju katere delam, meni, da jih policija obravnava pravično.	3,08	0,94	3,21	0,81	3,34	0,82	10,67***	0,02
Večina občanov v lokalni skupnosti, na območju katere delam, meni, da policisti vedno upoštevajo zakone.	3,16	0,89	3,25	0,81	3,43	0,81	12,07***	0,02
Večina občanov v lokalni skupnosti, na območju katere delam, meni, da si policisti vzamejo čas za razlago odločitev.	3,22	0,83	3,16	0,77	3,42	0,82	12,56***	0,02

6 Razprava in zaključek

Raziskovanje legitimnosti policije, policijske dejavnosti in policistov je v zadnjih dveh desetletjih doživelo izjemen razcvet, kljub temu pa študije, ki se osredotočajo na dimenzijo legitimnosti, ki jo imenujemo samozaznava legitimnosti policistov, predstavljajo relativno majhen delež vseh raziskav o legitimnosti policije, kjer še vedno prevladujejo javnomnenjske študije o zaznavah legitimnosti policije pri prebivalcih. Študije o zaznavi lastne legitimnosti so izpostavile razlike v samozaznavi legitimnosti med različnimi organi kazenskega pravosodja, vplivu kulturnega in delovnega okolja, dvojno naravo legitimnosti, ki temelji na dialogih med policisti in prebivalci, vplivu samozaznave legitimnosti na vedenje policistov in spreminjajočo se naravo legitimnosti (Meško in Hacin, 2023a, 2023b; Tankebe, 2018; Tankebe in Meško, 2015). Trenutna študija predstavlja prvo longitudinalno študijo o

samozaznavni legitimnosti policistov v Sloveniji in svetu, katere namen je prispevati k obstoječemu znanju o (ne)stabilnosti oziroma spremenljivi naravi legitimnosti organov kazenskega pravosodja, z analizo zaznave lastne legitimnosti slovenskih policistov v treh časovnih obdobjih.

Izhajajoč iz rezultatov multivariatnih statističnih analiz je razvidno, da so dejavniki, ki vplivajo na samozaznavo legitimnosti stabilni skozi čas, kar potrjuje veljavnost uporabljenih modelov za preučevanje legitimnosti, ki temeljijo na »triadi priznavanja« legitimnosti (tj. odnosi s sodelavci, postopkovna pravičnost nadrejenih in zaznava legitimnosti pri prebivalcih), ki jo je opredelil Tankebe (2019). Do podobnih ugotovitev sta prišla tudi Hacin in Meško (2022) v primerjalni študiji o samozaznavni legitimnosti policistov. Rezultati analize variance so izpostavili statistično pomembne razlike v zaznavi lastne legitimnosti slovenskih policistov v različnih časovnih obdobjih (vrednost faktorja samozaznava legitimnosti je v preučevanem obdobju narasla za 15,3 %). To nas pripelje do vprašanja, kaj je ključno pri preučevanju stabilnosti oziroma nestabilnosti legitimnosti – dejavniki, ki vplivajo na (samo)legitimnosti ali zaznave lastne legitimnosti (tj. vrednosti samozaznave legitimnosti)? Ti dejavniki so izziv za raziskovanje v prihodnje, kajti ta študija ni vsebovala spremenljivk, ki kažejo na spremembe v družbi ter pojmovanje policijskega dela na splošno, ampak samo zaznave anketirancev glede perspektiv samozaznane legitimnosti.

Ugotovitve, ki se nanašajo na dejavnike, ki se povezujejo s samozaznavo legitimnosti policistov, dajejo empirično podporo delu hipoteze nespremenljivosti, ki se nanaša na vpliv časa zbiranja podatkov o legitimnosti (Brown in Reisig, 2019). Empirični rezultati so potrdili hipotezo, da (samo)zaznava legitimnosti oziroma dejavniki, ki vplivajo na zaznavo lastne legitimnosti policistov presegajo »čas« in da se ne spreminjajo v daljšem časovnem obdobju. Izhajajoč iz teh ugotovitev lahko izpeljemo argument, da je zaznava lastne legitimnosti ključni element v lastnem upravičenju policistov in avtoritete, ki jo posedujejo, kar pomembno vpliva na profesionalno vedenje in korektno opravljanje delovnih nalog. Hkrati nespremenljivost dejavnikov, ki se povezujejo s samozaznavo legitimnosti policistov, kaže na veljavnost obstoječih modelov za preučevanje samozaznave legitimnosti, kar se odraža tudi v »stabilnem« deležu pojasnjene variance, ki je približno 30 %; to potrjujejo tudi druge študije o samozaznavni legitimnosti v slovenskem prostoru (Hacin in Meško, 2022; Meško in Hacin, 2023a; Meško idr., 2014; Prisljan idr., 2017). Izpostaviti moramo, da je bil model, ki vključuje

samozaznavo legitimnosti, postopkovno pravičnost nadrejenih, odnose s sodelavci in zaznavo legitimnosti pri prebivalcih, primarno razvit za in uporabljen v nezahodnih družbah (Gana, Slovenija itd.), saj so se nekateri zahodni modeli za preučevanje legitimnosti izkazali kot neprimerni v slovenskem okolju (npr. Tylerjev model za preučevanje legitimnosti avtoritet se je izkazal za neprimerne v slovenskem zaporskem okolju; Reisig in Meško, 2009).

Ugotovitve, ki se osredotočajo na samo vrednost faktorja samozaznava legitimnosti policistov, dajejo empirično podporo teoretičnim predpostavkam Bottomsa in Tankebeja (2021), da je sama narava legitimnosti odvisna od družbenega konteksta (tj. specifičnih značilnosti kraja in časa, v katerem se pojavljajo). Naraščajoče vrednosti samozaznave legitimnosti kot tudi drugih faktorjev so v določenih segmentih presenetljive, še posebej, če upoštevamo širši družbeni kontekst v Sloveniji v preučevanem obdobju. Tradicionalno visok ugled in zaupanje prebivalcev v policijo sta močno upadla v času pandemije covid-19, saj so policisti uporabili silo (vodne topove in solzivec) nad demonstranti, ki so policiji in vladi očitali visoko stopnjo nelegitimnega delovanja, pri čemer so imeli pomembno vlogo pri ustvarjanju javnega mnenja tudi mediji, znotraj policijske organizacije in v strokovnih krogih pa so bila mnenja deljena o upravičenosti policijskih intervencij v času demonstracij. Kljub temu pa sta njihova zaznava lastne legitimnosti kot tudi zaznava, da jih prebivalci vidijo kot legitimne nosilce moči, narasli. Sklepamo lahko, da je na povečanje samozaznave legitimnosti policistov vplivalo izboljšanje plačila v obliki dodatkov zaradi covid-19 kot tudi povečanje [represivnih] nalog za ohranjanje reda in miru, za katere se [večina] policisti vidijo poklicane (Herbert, 1996). Hacin in Meško (2020) sta izpostavila, da je zadovoljstvo s plačilom pokazatelj nosilcem moči o pomembnosti njihovega položaja v družbi, ki se med drugim odraža v izkazanem spoštovanju v obliki dostojnega plačila, ki je za običajne policiste večinoma nizko.

Ne nazadnje, moramo podati komentar k ugotovitvam o dejavnikih, ki se povezujejo s samozaznavo legitimnosti policije. Vse temeljne spremenljivke (odnosi s sodelavci, postopkovna pravičnost nadrejenih in zaznava legitimnosti pri prebivalcih) so se pozitivno povezovala s samozaznavo legitimnosti policistov. Tankebe (2018) je izpostavil, da sodelavci policistom predstavljajo oporo pri obvladovanju vsakodnevnega stresa pri opravljanju policijskega dela in jim dajejo prepotrebno potrditev njihovega položaja legitimnega nosilca avtoritete v družbi. Predvidevamo, da je kakovost odnosov med sodelavci znotraj policijske organizacije v zadnjih letih narasla kot posledica [negativnih] zunanjih dogajanj, kar je vodilo v še večje

zanašanje na sodelavce pri policistih. Zaznava nadrejenih kot poštenih in sposobnih vodij v policistih vzbudi željo, da bi jim bili podobni, kot tudi predstavlja pomemben element v njihovi zaznavi lastne legitimnosti, kar se odraža v njihovi pripadnosti organizaciji in upoštevanju pravil (Nix in Wolfe, 2017; Tankebe in Meško, 2015). Zaznava legitimnosti pri prebivalcih kaže, da policisti pri javnosti iščejo potrditev lastne legitimnosti, da je njihovo delo pomembno ter da predstavljajo nenadomestljive člane družbe, ki so odgovorni za zagotavljanje varnosti vseh (Meško idr., 2014).

Trenutna študija prispeva k obstoječemu znanju o (ne)stabilni naravi legitimnosti policije, hkrati pa odpira pomembne nove dimenzije preučevanja zapletene narave legitimnosti policijske dejavnosti. Ugotovitve naše študije ne podajajo enoznačne podpore zagovornikom nespremenljive narave legitimnosti kot tudi ne tistim, ki izpostavljajo, da je narava legitimnosti odvisna od širših družbenih, ekonomskih in kulturnih dejavnikov. Prispevek naše prve longitudinalne študije o samozaznavi legitimnosti je viden v potrditvi veljavnosti obstoječega modela za preučevanje zaznave lastne legitimnosti policistov. To pa hkrati predstavlja izziv v prihodnje, saj bi obstoječi model veljalo nadgraditi oziroma razširiti s spremenljivkami, s katerimi merimo družbene dejavnike, kar bi poglobilo naše razumevanje podobnosti in razlik v samozaznavi legitimnosti policistov v specifičnih časovnih obdobjih. Leta 2011 je bila v Sloveniji še vedno prisotna ekonomska kriza, leta 2016 je bilo obdobje po koncu ekonomske krize in varčevalnih ukrepov vlade, leta 2022 pa je bila prisotna pandemija covid-19. Vredno je nadaljevati s preučevanjem legitimnosti, saj poleg zakonitega dela policije priznavanje legitimnosti pri prebivalcih izraža njihova občutja o upravičenosti policijskega dela, kar vpliva na občutke in moralne pomisleke policistov, ko morajo izvajati zakonite ukrepe in se znajdejo v dvomih glede upravičenosti svojega poslanstva.

Kljub prispevku študije k obstoječemu znanju o legitimnosti policije ta ni brez omejitev. Kot v vseh empiričnih študijah, ki vključujejo anketiranje, je prisoten problem iskrenosti anketirancev. Obstaja možnost, da so policisti zaradi strahu pred razkritjem odgovorov in morebitnih posledic, ki bi sledile, podali socialno zaželeno odgovore. V izogib tovrstnemu vedenju sta bili pred samo izvedbo anketiranja policistom zagotovljeni zaupnost in anonimnost. Kot sta izpostavila Bottoms in Tankebe (2021), kulturno okolje vpliva na samozaznavo legitimnosti policistov kot tudi na dejavnike, ki se povezujejo z njihovo zaznavo lastne legitimnosti. Poglobljeno raziskovanje stabilnosti oziroma nestabilnosti legitimnosti in njenih korelatov v

prihodnje zahteva primerjalno študijo, ki ne bi obsegala le različnih kulturnih okolij (študijo bi zaradi nacionalnega okvira bilo smiselno razširiti na mednarodno okolje in jo izvesti v vsaj v treh okoljih v treh različnih obdobjih), temveč tudi uporabo mešanih metod raziskovanja, kjer bi rezultate statističnih analiz (tj. kvantitativnega raziskovanja) dopolnili z ugotovitvami kvalitativnega raziskovanja, kar bi povečalo zanesljivost in veljavnost raziskovanja. Izpostaviti je treba tudi problematiko vzročnosti, saj je primerjava rezultatov v letih 2013, 2016 in 2022 omejena s presečno naravo vzorcev. Čeprav so bili vzorci policistov v vseh treh obdobjih zbrani na 24 policijskih postajah in so bili naključni ter reprezentativni glede na populacijo policistov v Sloveniji, sledljivost anketirancev ni bila mogoča.

Opombe

Poglavje je nastalo v okviru Temeljnega raziskovalnega projekta Zakonitost in legitimnost policijske dejavnosti, kazenskega pravosodja in izvrševanja kazenskih sankcij (2013–2016) (J5-5548) (zbiranje podatkov v letih 2013 in 2016) in Programske skupine Varnost v lokalnih skupnostih – primerjava ruralnih in urbanih okoljih (2019–2024) (P5-0397) (zbiranje podatkov v letu 2022). Financer obeh projektov je Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije (ARIS, pred tem ARRS), izvajalec pa Fakulteta za varnostne vede Univerze v Mariboru.

Viri in literatura

- Archer, M. (2003). *Structure, agency, and internal conversation*. Cambridge University Press.
- Barker, R. (2001). *Legitimizing identities: The self-presentation of rulers and subjects*. Cambridge University Press.
- Beetham, D. (2013). Revisiting legitimacy, twenty years on. V J. Tankebe in A. Liebling (ur.), *Legitimacy and criminal justice* (str. 19–36). Oxford University Press.
- Bottoms, A. in Tankebe, J. (2012). Beyond procedural justice: A dialogic approach to legitimacy in criminal justice. *Journal of Criminal Law and Criminology*, 102(1), 119–170. <http://www.jstor.org/stable/23145787>
- Bottoms, A. in Tankebe, J. (2013). 'A voice within': Powerholders' perspectives on authority and legitimacy. V J. Tankebe in A. Liebling (ur.), *Legitimacy and criminal justice* (str. 60–82). Oxford University Press.
- Bottoms, A. in Tankebe, J. (2021). Procedural justice, legitimacy, and social contexts. V D. Meyerson, C. Mackenzie in T. MacDermott (ur.), *Procedural justice and relational theory: Empirical, philosophical, and legal perspectives* (str. 85–110). Routledge.
- Bradford, B. in Quinton, P. (2014). Self-legitimacy, police culture and support for democratic policing in an English constabulary. *British Journal of Criminology*, 54(6), 1023–1046. doi:10.1093/bjc/azu053
- Brown, K. L. in Reisig, M. D. (2019). Procedural justice, police legitimacy, and officer gender: A vignette-based test of the invariance thesis. *Behavioral Sciences & The Law*, 37(6), 696–710. doi:10.1002/bsl.2439
- Clay-Warner, J., Reynolds, J. in Roman, R. (2005). Organizational justice and job satisfaction: A test of three competing models. *Social Justice Research*, 18(4), 391–409. doi:10.1007/s11211-005-8567-5

- Colquitt, J., Greenberg, J. in Zapata-Phelan, C. (2005). What is organizational justice? A historical overview. V J. Greenberg in J. Colquitt (ur.), *Handbook of organizational justice* (str. 3–56). Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Čuvan, B. in Meško, G. (2017). Samozaznava legitimnosti policistk in policistov v Sloveniji. *Varstvoslovje*, 17(3), 318–337.
- Dunn, I. (2013). Legitimacy and democracy in the world today. V J. Tankebe in A. Liebling (ur.), *Legitimacy and criminal justice* (str. 7–18). Oxford University Press.
- Field, A. (2009). *Discovering statistics using SPSS* (3rd ed.). Sage Publications Ltd.
- Greenberg, J. (1982). Approaching equity and avoiding inequity in groups and organizations. V J. Greenberg in R. Cohen (ur.), *Equity and justice in social behavior* (str. 389–435). Academic Press.
- Haas, N. E., van Craen, M., Skogan, W. G. in Fleitas, D. M. (2015). Explaining officer compliance: The importance of procedural justice and trust inside a police organization. *Criminology and Criminal Justice*, 15(4), 442–463. doi:10.1177/1748895814566288
- Hacin, R. in Meško, G. (2021). Samozaznava legitimnosti policistov in pravosodnih policistov: podobnosti in razlike. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 72(2), 141–152.
- Hacin, R. in Meško, G. (2022). Self-legitimacy of police officers in Slovenia. *Policing: An International Journal of Police Strategies & Management*, 45(5), 693–706. doi:10.1108/PIJPSM-01-2021-0013
- Hamm, J. A., Wolfe, S. E., Cavanagh, C. in Lee, S. (2022). (Re)organizing legitimacy theory. *Legal and Criminological Psychology*, 27(2), 129–146. doi:10.1111/lcrp.12199
- Herbet, S. (1996). Morality in law enforcement: Chasing 'Bad guys' with the Los Angeles police department. *Law and Society Review*, 30(4), 799–818. doi:10.2307/3054118
- Jackson, J., Bradford, B., Stanko, E. in Hohl, K. (2012). *Just authority? Trust in the police in England and Wales*. Routledge.
- Jonathan-Zamir, T. in Harpaz, A. (2018). Predicting support for procedurally just treatment: The case of the Israel National Police. *Criminal Justice and Behavior*, 46(6), 840–862. doi:10.1177/0093854818763230
- Kang, W. in Nalla, M. K. (2011). Perceived citizen cooperation, police operational philosophy, and job satisfaction on support for civilian oversight of the police in South Korea. *Asian Journal of Criminology*, 6(2), 177–189. doi:10.1007/s11417-011-9116-9
- Katz, D. (1964). The motivational basis of organizational behavior. *Behavioral Science*, 9(2), 131–133. doi:10.1002/bs.3830090206
- Kolenc, T. (ur.) (2002). *Slovenska policija*. Ministrstvo za notranje zadeve. <https://www.policija.si/images/stories/Publikacije/PDF/SlovenskaPolicija.pdf>
- Kutnjak Ivković, S., Haberfeld, M. in Peacock, R. (2016). Decoding the code of silence. *Criminal Justice Policy Review*, 29(2), 172–189. doi:10.1177/0887403416680853
- Long, M. A., Cross, J. E., Shelley, T. O. in Kutnjak Ivković, S. (2013). The normative order of reporting police misconduct: examining the roles of offense seriousness, legitimacy, and fairness. *Social Psychology Quarterly*, 76(3), 242–267. doi:10.1177/0190272513493094
- Mastrofski, S. D., Reising, M. D. in McCluskey, J. D. (2002). Police disrespect toward the public: An encounter-based analysis. *Criminology*, 40(3), 519–552. doi:10.1111/j.1745-9125.2002.tb00965.x
- Meško, G. (2010). *Kriminologija* (1. izd.). Fakulteta za varnostne vede.
- Meško, G. in Hacin, R. (2023a). Samozaznava legitimnosti policistov in pravosodnih policistov v Sloveniji v treh časovnih obdobjih: primerjalna študija. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 74(2), 137–150.
- Meško, G. in Hacin, R. (2023b). Self-legitimacy of police officers in urban and rural environments. V S. Kutnjak Ivković, J. Maskály, C. M. Donner, I. Cajner Mraović in D. K. Das (ur.), *Exploring contemporary police challenges: A global perspectives* (str. 61–72). Routledge.
- Meško, G. in Lobnikar, B. (2018). Police reforms in Slovenia in the last 25 years. *Policing: A Journal of Policy and Practice*, 15(1), 237–250. doi:10.1093/police/pay008
- Meško, G., Bobnar, T., Mikulan, M., Modic, M. in Lobnikar, B. (2020). Okrogla miza "Poličijsko delo v skupnosti v Sloveniji". V M. Modic, I. Arh, B. Flander, B. Lobnikar in T. Pavšič Mrevlje (ur.), 21. *Dnevi varstvoslovja, Ljubljana, 3. junij 2020* (str. 3–14). Fakulteta za varnostne vede.

- Meško, G., Tankebe, J., Čuvan, B. in Šifrer, J. (2014). Samozaznava legitimnosti policistov in pravosodnih policistov v Sloveniji: perspektive postopkovne pravičnosti nadrejenih, odnosov s sodelavci in zaznane legitimnosti policije v javnosti. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 65(3), 221–231.
- Ministrstvo za notranje zadeve, Policija. (n. d.). *Zgodovina in razvoj policijskega dela v skupnosti*. <https://www.policija.si/delovna-podrocja/policijsko-delo-v-skupnosti/zgodovina-in-razvoj-policijskega-dela-v-skupnosti>
- Ministrstvo za notranje zadeve, Policija. (2013). *Strategija policijskega dela v skupnosti*. <https://www.policija.si/nase-naloge/druga-podrocja/policijsko-delo-v-skupnosti/zgodovina-in-razvoj-policijskega-dela-v-skupnosti>
- Ministrstvo za notranje zadeve, Policija. (2014). *Poročilo o delu policije za 2013*. <https://www.policija.si/images/stories/Statistika/LetnaPorocila/PDF/LetnoPorocilo2013.pdf>
- Ministrstvo za notranje zadeve, Policija. (2017). *Poročilo o delu policije za 2016*. <https://www.policija.si/images/stories/Statistika/LetnaPorocila/PDF/LetnoPorocilo2016.pdf>
- Ministrstvo za notranje zadeve, Policija. (2023). *Poročilo o delu policije za 2022*. <https://www.policija.si/images/stories/Statistika/LetnaPorocila/PDF/LetnoPorocilo2022.pdf>
- Muir, K. W. (1977). *Police: Streetcorner politicians*. University of Chicago Press.
- Murphy, K. (2017). Challenging the 'invariance' thesis: Procedural justice policing and the moderating influence of trust on citizens' obligation to obey police. *Journal of Experimental Criminology*, 13(3), 429–437. doi:10.1007/s11292-017-9298-y
- Nix, J. in Wolfe, S. E. (2017). The impact of negative publicity on police self-legitimacy. *Justice Quarterly*, 34(1), 84–108. doi:10.1080/07418825.2015.1102954
- Nix, J., Pickett, J. T. in Wolfe, S. E. (2020). Testing a theoretical model of perceived audience legitimacy: The neglected linkage in the dialogical model of police-community relations. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 57(2), 217–259. doi:10.1177/002242781987395
- Prislan, K., Meško, G., Lobnikar, B. in Čuvan, B. (2017). Samozaznana legitimnost pri policistih v Sloveniji – primerjava med študijama v letih 2013 in 2016. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 68(2), 100–115.
- Reisig, M. D. in Meško, G. (2009). Procedural justice, legitimacy and prisoner misconduct. *Psychology, Crime and Law*, 15(1), 41–59. doi:10.1080/10683160802089768
- Reisig, M. D., McCluskey, J. D., Mastrofski, S. D. in Terrill, W. (2004). Suspect disrespect toward the police. *Justice Quarterly*, 21(2), 241–268. doi:10.1080/07418820400095801
- Tan, H. H. in Lim, A. K. H. (2009). Trust in coworkers and trust in organizations. *Journal of Psychology: Interdisciplinary and Applied*, 143(1), 45–66. doi:10.3200/JRLP.143.1.45-66
- Tankebe, J. (2014). Rightful authority: Exploring the structure of police self-legitimacy. V A. Liebling, J. Shapland in J. Tankebe (ur.), *Crime, justice and social order: Essays in honour of A. E. Bottoms* (str. 1–30). Springer.
- Tankebe, J. (2019). In their own eyes: An empirical examination of police self-legitimacy. *International Journal of Comparative and Applied Criminal Justice*, 43(2), 99–116. doi:10.1080/01924036.2018.1487870
- Tankebe, J. in Meško, G. (2015). Police self-legitimacy, use of force, and pro-organizational behavior in Slovenia. V G. Meško in J. Tankebe (ur.), *Trust and legitimacy in criminal justice: European perspectives* (str. 261–278). Springer. doi:10.1007/978-3-319-09813-5_12
- Trinkner, R. in Reisig, M. D. (2022). The utility and limitations of the concentric diagram of legitimacy: Commentary on Hamm and colleagues. *Legal and Criminological Psychology*, 27(2), 160–165. doi:10.1111/lcrp.12224
- Tyler, T. R. in Blader, S. (2000). *Cooperation in groups: Procedural justice, social identity, and behavioral engagement*. Psychology Press.
- Tyler, T. R., Braga, A., Fagan Meares, J. T., Sampson, R. in Winship, C. (2007). Legitimacy and criminal justice: international perspectives. V T. R. Tyler (ur.), *Legitimacy and criminal justice: International perspectives* (str. 9–29). Russel Sage Foundation.

- Williams, B. (2005). *The beginning was the deed: Realism and moralism in political argument*. Princeton University Press.
- Wolfe, S. in Piquero, A. (2011). Organizational justice and police misconduct. *Criminal Justice and Behavior*, 38(4), 332–353. doi:10.1177/009385481039773
- Wolfe, S., Nix, J., Kaminski, R. in Rojek, J. (2016). Is the effect of procedural justice on police legitimacy invariant? Testing the generality of procedural justice and competing antecedents of legitimacy. *Journal of Quantitative Criminology*, 32(2), 253–282. doi:10.1007/s10940-015-9263-8
- Zahnw, R., Mazerolle, L. in Pang, A. (2019). Do individual differences matter in the way people view police legitimacy? A partial replication and extension of the invariance thesis. *Policing: A Journal of Policy and Practice*, 15(2), 665–685. doi:10.1093/police/paz066
- Zakon o policiji (ZPol). (1998). *Uradni list RS*, (49/48).
- Zakon o nalogah in pooblastilih policije (ZNPPol). (2013). *Uradni list RS*, (15/13).
- Zakon o organiziranosti in delu v policiji (ZODPol). (2013). *Uradni list RS*, (15/13).

ZAZNANA USPEŠNOST POLICIJSKEGA DELA SKOZI PRIZMO ČASA

KAJA PRISLAN MIHELIČ, BRANKO LOBNIKAR

Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede, Ljubljana, Slovenija
kaja.prislan@um.si, branko.lobnikar@um.si

Raziskovanje zaznane uspešnosti policijskega dela služi več namenom. Razumevanje, kako javnost zaznava policijsko uspešnost, je ključno, saj so te zaznave pomembno povezane z zaupanjem javnosti v policijo. Enako pomembno je razumeti, kako svojo uspešnost dojemajo policisti, za ugotavljanje morebitnih vrzeli v zmogljivostih policije. Poleg tega je bistvena tudi primerjava zaznav med prebivalci in policisti, saj lahko razkrije razlike v zaznavah, ki kažejo na neskladja v stališčih, ki jih je treba nasloviti pri gradnji odnosov za sodelovanje. V poglavju predstavljamo razvoj zaznav uspešnosti policijskega dela med prebivalci in policisti v Sloveniji skozi čas, s primerjavo rezultatov treh raziskav, opravljenih v desetletnem časovnem obdobju. Primerjalna analiza kaže, da obstajajo statistično značilne razlike v večini ocen, povezanih z zaznano uspešnostjo policije med prebivalci in policisti, ter med posameznimi obdobji raziskovanja. Prebivalci in policisti največjo uspešnost pripisujejo policiji pri vzdrževanju reda v lokalnem okolju in opravljanju temeljne dejavnosti, najmanjšo pa pri izvajanju preventivne dejavnosti.

DOI
[https://doi.org/
10.18690/um.fvv.6.2024.9](https://doi.org/10.18690/um.fvv.6.2024.9)

ISBN
978-961-286-875-8

Ključne besede:
policijsko delo,
prebivalci,
policisti,
zaznana uspešnost,
primerjalna analiza

Univerzitetna založba
Univerze v Mariboru

DOI

[https://doi.org/
10.18690/um.fvv.6.2024.9](https://doi.org/10.18690/um.fvv.6.2024.9)

ISBN

978-961-286-875-8

Keywords:

police work,
residents,
police officers,
perceived effectiveness,
comparative analysis

PERCEIVED EFFECTIVENESS OF POLICE WORK THROUGH THE LENS OF TIME

KAJA PRISLAN MIHELIČ, BRANKO LOBNIKAR

University of Maribor, Faculty of Criminal Justice and Security, Ljubljana, Slovenia
kaja.prislan@um.si, branko.lobnikar@um.si

Exploring perceived police effectiveness serves several purposes. Understanding how the public perceives police effectiveness is crucial, as these perceptions are linked to their trust. Understanding how police officers perceive their effectiveness is essential for identifying capability gaps. Comparing perceptions between the public and police officers is also important, as it reveals differences in perceptions that point to discrepancies in viewpoints that need to be addressed to build stronger relationships. We present the development of perceived police effectiveness among residents and police officers in Slovenia over time by comparing the results of three surveys conducted over a decade. The comparative analysis shows statistically significant differences in most assessments related to the police effectiveness between the residents and police officers and the research periods. The residents and police officers attribute the highest effectiveness to the police in maintaining order and performing basic police activities and the lowest in crime prevention.

University of Maribor Press

1 Uvod

Merjenje in ocenjevanje uspešnosti, učinkovitosti in kakovosti je ključna dejavnost pri usmerjanju in načrtovanju dela policije, saj omogoča optimizacijo njenega delovanja in spodbuja ustreznost pristopov k uresničevanju njenega temeljnega poslanstva in strateških ciljev. Upravljanje uspešnosti, kar vključuje tudi merjenje in ocenjevanje uspešnosti, ima za policijsko organizacijo in družbo številne pozitivne učinke. Policija lahko prepozna področja, ki potrebujejo izboljšave, in uvede potrebne spremembe, da izboljša storitve za državljane. Poleg tega spremljanje in vrednotenje rezultatov dela omogoča policiji, da bolje razporedi svoje vire in se osredotoči na ukrepe, ki so najbolj pomembni za varnost državljanov. Ocenjevanje uspešnosti in kakovosti dela spodbuja tudi odgovornost zaposlenih v policiji ter zagotavlja, da se spoštujejo standardi in zakonodaja. K temu je treba dodati še pomen transparentnosti in odgovornosti, ki sta ključna za pridobivanje zaupanja javnosti. Z objavo podatkov o uspešnosti in rezultatih opravljenega dela se poveča preglednost policijskega dela, kar pripomore k večjemu zaupanju državljanov v policijo. Dobro zasnovan sistem upravljanja uspešnosti v policijski organizaciji prispeva k nenehnemu izboljšanju policijskega dela, saj se s tem spodbujajo inovacije, razvoj novih metod in pristopov ter prilagajanje novim izzivom (Prislán Mihelič idr., 2023). Z ocenjevanjem uspešnosti policije lahko pristojni organi oblikujejo boljše politike in strategije ter učinkoviteje določajo prednostne naloge in cilje, spremljanje in ocenjevanje uspešnosti pa omogoča primerjavo med enotami, z drugimi državami in tudi z mednarodnimi standardi, kar lahko privede do prepoznavanja najboljših praks, učenja iz izkušenj in izboljšanja policijskega dela. Ne nazadnje pa lahko sistematično in strukturirano ocenjevanje uspešnosti okrepi zavedanje soodvisnosti v zagotavljanju varnosti in spodbuja sodelovanje med policijo, državnimi in nadzornimi organi ter drugimi institucijami, kar prispeva k boljšemu usklajevanju ukrepov in izmenjavi informacij.

V poglavju najprej s pomočjo pregleda literature opredelimo področje (merjenja in ocenjevanja) uspešnosti policijskega dela, nato pa predstavljamo razvoj zaznav uspešnosti policijskega dela med prebivalci in policisti v Sloveniji skozi primerjavo rezultatov treh raziskav, opravljenih v desetletnem časovnem obdobju (2011, 2017, 2022). Namen je ugotoviti, kako prebivalci in policisti v Sloveniji zaznavajo uspešnost policije na različnih področjih dela in kako so te zaznave razlikujejo glede na skupine, področja in obdobja raziskovanja.

Skladno s tem bomo odgovorili na naslednja raziskovalna vprašanja (RV):

- RV1: Ali se ocene zaznane uspešnosti policije na različnih področjih dela statistično značilno razlikujejo med posameznimi obdobji raziskovanja?
- RV2: Ali se ocene zaznane uspešnosti policije na različnih področjih dela statistično značilno razlikujejo med prebivalci in policisti?
- RV3: Kakšni so trendi v spremembah ocen zaznane uspešnosti dela policije v desetletnem obdobju?

2 Pristopi in vidiki ocenjevanja uspešnosti, učinkovitosti in kakovosti policijskega dela

Strateški cilj vsake sodobne in demokratične policijske organizacije je zagotoviti sprejetost oz. legitimnost policije med prebivalci in pridobiti njihovo zaupanje. Med številne dejavnike, ki se povezujejo z legitimnostjo in zaupanjem v policijo, sodi tudi uspešnost policije pri opravljanju policijskega dela. Merjenje uspešnosti je postalo pomemben mehanizem strateškega upravljanja, ki omogoča ugotavljanje doseganja ciljev policijske organizacije, spremljanje pravilnosti dela policije, napredek pri doseganju ciljev in vpliv, ki jih imajo spremembe ali reforme na (zaznano in dejansko) uspešnost (Lobnikar in Prislan, 2018). Organizacije pri svojem delovanju in razvoju stremijo k doseganju različnih atributov (rezultatov in učinkov), kot so uspešnost, učinkovitost, kakovost in (poslovna) odličnost. Kljub določenim podobnostim in povezavam gre za kompleksne in različne koncepte, kar je treba upoštevati tudi pri organizacijskem upravljanju in vodenju.

Uspešnost se nanaša rezultate in učinke dela oz. ustreznost izvedenih dejavnosti in se presoja skozi stopnjo uresničevanja ciljev in nalog policije (Mihaiu idr., 2010; Mustea idr., 2021; Robbins, 2009; Sparrow in Cooper, 2014; Van Dooren idr., 2015). Merjenje uspešnosti se lahko izvaja s pomočjo kazalnikov, vezanih na različna področja dela. Pomembna je multidimenzionalna zasnova. Čeprav se uspešnost najpogosteje presoja z analizo statističnih podatkov o delu policije, je meritve pomembno dopolnjevati s študijami zaznav med različnimi deležniki in kvalitativnimi kazalniki, ki omogočajo poglobljeno razumevanje prispevka dela policije k reševanju varnostne problematike. Policija lahko izboljša svojo uspešnost z rednim spremljanjem teh kazalnikov in prilagajanjem svojih strategij, taktik in metod, da se bolje spopada s kriminaliteto in varnostno problematiko.

Kakovost, ki se pogosto povezuje z uspešnostjo, se nanaša na stopnjo, do katere policijske storitve ustrezajo potrebam in pričakovanjem državljanov, kar se odraža tudi v uresničevanju ključnih vrednot in načel pri opravljanju policijskega dela (Alosani, 2020; Antony idr., 2019; Chu idr.; 2010; Donnelly idr.; 2006; Kiely in Peek, 2002; Mastrofski, 1999; Sahapattana in Cheurprakobkit; 2019; Tari, 2006; Warcup, 1992). Merjenje kakovosti je pomembno za pridobivanje zaupanja javnosti in zagotavljanje integritete policije. Kakovost se lahko ocenjuje z uporabo kazalnikov, kot so stopnja zadovoljstva javnosti in različnih deležnikov, število pritožb ter ugotovitve notranjega nadzora. Policija lahko izboljša kakovost s povečanjem transparentnosti, uvedbo mehanizmov odgovornosti, spodbujanjem sodelovanja z lokalnimi skupnostmi in razvijanjem zaposlenih.

Učinkovitost pa se nanaša na razmerje med doseženimi rezultati in vloženi viri, kot so čas, denar in človeški viri, ki so tudi najpogostejši kazalniki, ki se uporabljajo v presojah (Mandl idr., 2008; Mihaiu idr., 2010; Profiroiu in Profiroiu, 2001; Van Dooren idr., 2015). Merjenje učinkovitosti je pomembno, ker omogoča policiji, da bolje razporedi svoje vire in se osredotoči na tiste ukrepe, ki so najbolj učinkoviti pri zagotavljanju varnosti. Policija lahko izboljša učinkovitost z optimizacijo delovnih procesov, uvajanjem novih tehnologij in boljšim sodelovanjem z drugimi organi ter mednarodnimi partnerji.

Poslovna odličnost in zagotavljanje javne varnosti sicer nista neposredno povezana koncepta, vendar lahko delita nekaj skupnih načel, ki se nanašajo na upravljanje in izboljšanje dela policije in drugih institucij za zagotavljanje varnosti v skupnosti (Al-Dhaafri in Alosani, 2022, 2021, 2020a, 2020b; Klein idr., 2023). Poslovna odličnost običajno označuje niz praks in strategij, ki jih organizacije uporabljajo za doseg visoke ravni uspešnosti, učinkovitosti in kakovosti v svojem delovanju. Pogosto vključuje načela, kot so neprestano izboljševanje, osredotočenost na stranke, vodenje, vključenost zaposlenih in optimizacija procesov.

Omenjene karakteristike odražajo različne značilnosti oziroma attribute rezultatov dela organizacije in jih je mogoče ocenjevati tudi pri vrednotenju rezultatov dela policijskih organizacij. Kot je razvidno iz opredelitev, so ti koncepti medsebojno tesno povezani oz. prepleteni in se tudi prenašajo med posameznimi ravni policijske organizacije.

Merjenje in ocenjevanje uspešnosti policijskega dela ter s tem povezanih atributov, tako zaradi narave organizacije (njene poslanstva in družbene vloge) kot tudi raznolikosti dela, predstavljata kompleksno in metodološko zahtevno nalogo (Coleman, 2012; Maguire, 2003; Moore in Braga, 2003). Pristopi k merjenju in ocenjevanju rezultatov policijskega dela so se skozi čas sicer intenzivno razvijali, skladno z usmeritvami in trendi v razvoju sodobnih policijskih organizacij (Maguire in Uchida, 2000). V začetnih fazah razvoja pristopov k upravljanju in nadzoru policijske uspešnosti se je ocenjevanje zanašalo na kvantitativne, enostavno merljive kazalnike, vezane na klasične, reaktivne naloge policije, z vse večjim poudarjanjem kakovosti pri policijskem delu pa se je sistem ocenjevanja uspešnosti dela policije postopno prilagajal spremembam v naravi policijskega dela. Novejši pristopi poudarjajo, da je treba upoštevati različne vrste in oblike dela, ki jih opravlja policija, ter tudi situacijske dejavnike (Ludwig idr., 2017).

Današnje policijsko delo je sestavljeno iz veliko več kot samo obvladovanja kriminalitete, zato je uspešnost policijskega dela treba ocenjevati z večdimenzionalnim pristopom. Večdimenzionalni model izvira iz gospodarskega sektorja, kjer morajo vodstveni delavci zadovoljiti veliko različnih deležnikov, ne le vlagateljev, če želijo postati uspešni (Shane, 2008). Pri ocenjevanju dela sodobnih policijskih organizacij se zato tradicionalni (statistični) kazalniki dopolnjujejo oziroma nadgrajujejo z rezultati študij med ključnimi deležniki, predvsem prebivalci in policisti, kar v kombinaciji omogoča bolj objektivno oceno glede policijske uspešnosti (Maslow, 2015).

Z vprašanjem, kakšne so primerne metode in kazalniki merjenja za ocenjevanje uspešnosti, učinkovitosti in kakovosti policijske dejavnosti, se je ukvarjala tudi skupina raziskovalcev s Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru v okviru ciljnega raziskovalnega projekta št. V5-2140 »*Razvoj celovitih modelov ocenjevanja nacionalnovarnostne ogroženosti in merjenja uspešnosti, učinkovitosti ter kakovosti policijskega dela: pregled tujih pristopov, dobrih praks in njihova aplikacija za Slovenijo*«. V tem projektu so raziskovalci, skladno s sodobnimi pristopi in dobrimi praksami, razvili enovit in aplikativni model ocenjevanja uspešnosti, kakovosti in učinkovitosti dela slovenske policije. Med drugim je bila opravljena tudi sistematična analiza pristopov k ocenjevanju policijske uspešnosti, učinkovitosti in kakovosti (vključno s sistemsko ureditvijo, modeli, metodami, merili), ki se uporabljajo v državah EU in drugje v tujini (skupaj je bila opravljena analiza 22 držav) ter v Sloveniji. Pregled praks je pokazal, da evalvacije večinoma zajemajo celotno delovanje policije, ocenjuje pa se

uspešnost doseganja posameznih prioritarnih ciljev, ki si jih policije zadajo v določenih obdobjih. Ocenjevanje po segmentih učinkovitosti, uspešnosti in kakovosti se najpogosteje izvaja pri presoji posameznih področij dela policij. Poleg merjenja na temeljnih področjih dela policij velja izpostaviti še naslednja specifična področja, ki jih glede na aktualno problematiko zajamejo nekatere policijske organizacije: razvoj kadrov, enakopravnost spolov v organizaciji in delež žensk na vodstvenih položajih, učinkovitost ukrepa prepovedi približevanja, policijsko delo v skupnosti, trajnostni razvoj, delo z žrtvami in ranljivimi skupinami ter mnenje javnosti o delu policije. Institucije, ki izvajajo evalvacijo, v večini držav uporabljajo statistične podatke, ki se generirajo pri delovanju policije, odkrivanju in preiskovanju kriminalitete ter javnomnenjske raziskave v različnih oblikah. Le-te se večinoma nanašajo na občutke varnosti prebivalcev, zaupanje v policijo in zadovoljstvo z delom policije. Del policijskih organizacij v tujini izvaja tudi intervjuje in fokusne skupine s ključnimi deležniki, med drugim tudi intervjuje/anketiranje zaposlenih. Nekatere tuje prakse, izhajajoč iz večdeležniške odgovornosti za zagotavljanje javne varnosti, vključujejo tudi študije o zaznani uspešnosti med oblastnimi institucijami, ki sodelujejo s policijo ali jim je policija odgovorna, in drugimi deležniki, s katerimi sodeluje policija. V tujini so pogoste tudi viktimizacijske študije, študije zaznane kriminalitete in nereda ter pripravljenosti prijavljati kriminaliteto, kot pomembno merilo ocenjevanja uspešnosti, učinkovitosti in kakovosti dela policije (Prislan Mihelič idr., 2022).

Pregled sistemske ureditve ocenjevanja uspešnosti, učinkovitosti in kakovosti dela slovenske policije je pokazal, da se ocena uspešnosti pretežno veže na kvantitativne kazalnike, ne izostajajo pa tudi kvalitativni kazalniki, katerih obseg je relativno sorazmeren. Vsebinski pregled kazalnikov je pokazal, da so nekateri kazalniki vezani na klasične, redne operativne naloge policije, ki opisujejo izvajanje nalog, določenih z zakonodajo in drugimi strateško-usmerjevalnimi dokumenti. Gre za temeljno policijsko delo, ki ga lahko razumemo kot osnovo za delovanje policije. Ti kazalniki pretežno odražajo rezultat izvedenih programov in nalog, vendar iz njih ni mogoče razbrati izida ali učinka teh dejavnosti, saj z vidika analize ostajajo na opisni stopnji. Gre za prikaz opravljenega dela, dodana je tudi časovna primerjava, opaziti pa je pomanjkanje poglobljenih analiz oziroma vrednotenja rezultatov. Pri kvalitativnih kazalnikih je denimo redko določena pričakovana stopnja kakovosti izvedenih dejavnosti. K podatkom, ki se vrednotijo v procesu ocenjevanja policije v Sloveniji, sicer sodijo ugotovitve javnomnenjskih raziskav o stališčih prebivalcev Slovenije do dela policije. Te ugotovitve se kot vir podatkov upoštevajo pri ocenjevanju

uspešnosti policije pri uresničevanju strateških ciljev, opredeljenih v aktualnem srednjeročnem načrtu dela policije. K javnomnenjskim rezultatom pa je treba kot vir ocenjevanja uspešnosti dodati še merjenje organizacijske klime v slovenski policiji. Vsebine, ki so vezane na zaposlene, so omejene z merjenjem organizacijske klime oziroma elementov le-te, kot so zadovoljstvo z delovnimi pogoji, opremo, plačo in medsebojnimi odnosi. Vsi podatki, ki jih o svojem delu zbira in analizira slovenska policija, so vsebinsko podobni podatkom, ki jih v veliki večini zbirajo tuje policije: statistični podatki o izvedenih nalogah, podatki o zaupanju v policijo in občutkih varnosti ter tudi podatki o zadovoljstvu z delom (organizacijska klima) (Prislan Mihelič idr., 2023).

Pri primerjavi slovenske s tujo prakso se je nujno treba zavedati, da so policijske organizacije raznotere in da je težko tuje prakse izvesti na en skupni imenovalc. Čeprav so opredelitve organizacijske uspešnosti in učinkovitosti teoretično relativno enotno konceptualizirane, je pomembno upoštevati raznolikost policijskih organizacij in temu primerno raznolikim okoljem prilagojene metode ter načine vrednotenja in zbiranja podatkov. Razlike v organizacijskih strukturah, sistemskih ureditvah, strateških usmeritvah in drugih okoljskih ter situacijskih dejavnikih, ki vplivajo na oblikovanje pristopov merjenja in ocenjevanja policijskega dela, otežujejo natančnejše primerjave med policijskimi organizacijami. Skupno sodobnim pristopom merjenja pa je predvsem osredotočenost na preventivno dejavnost, reševanje problemov oz. izpolnjevanje potreb po vzdrževanju reda in zagotavljanju varnosti, zmanjševanje kriminalitete in krepitev zaupanja v odnosu do drugih deležnikov in javnosti, inovativnost ter izpolnjevanje pričakovanj glavnih deležnikov. Usmerjeni so v merjenje uspešnosti, družbenih učinkov in koristi za skupnosti ter upoštevajo vidike kakovosti, pri čemer uporabljajo tudi kvalitativne kazalnike (Prislan Mihelič idr., 2023).

Pomembna značilnost sodobnih pristopov k merjenju uspešnosti, učinkovitosti in kakovosti policijskega dela je torej upoštevanje mnenj in stališč različnih deležnikov, ki so na različne načine vpeti v proces izvajanja njenega poslanstva. To vključuje tudi prebivalce, njihovo zadovoljstvo s policijo, zaznavanje ogroženosti in zaznavo kakovosti stikov s policisti. Pri merjenju mnenja prebivalcev o delu policije oz. njihovega zadovoljstva s policijo se navadno uporabljajo splošna vprašanja o zadovoljstvu s policijo, njenem uspehu in posebna vprašanja glede zadovoljstva s specifičnimi področji/oblikami in načini dela (Lobnikar in Prislan, 2018). Poleg stališč prebivalcev pa so za spremljanje uspešnosti, učinkovitosti in kakovosti dela

sodobnih policijskih organizacij uporabne tudi interne ocene zmogljivosti policijske organizacije in stanja v organizaciji. V ta namen se denimo ocenjujejo stališča policistov in policijskih šefov (skozi ankete in intervjuje) glede zadovoljstva z delom in delovnimi razmerami, podporo zaposlenim, sistem kadrovanja in vodenja, razvoj kadrov in dobro počutje, opremljenost, skladnost procesov in programov s prioriteta, določenimi v strategijah, itd. (His Majesty's Inspectorate of Constabulary and Fire & Rescue Services, n. d.; Maslow, 2015).

Med pomembne vire podatkov, ki dajejo vpogled v stališča deležnikov in njihove zaznave policijskega dela, sodijo tudi znanstvene raziskave. Te ponujajo dodaten (neodvisen) vpogled v stanje in s tem predstavljajo element zunanje kontrole ter vir znanstveno podprtih ugotovitev, uporabnih za sistem upravljanja uspešnosti, kakovosti in učinkovitosti policijske organizacije. Tudi v znanstveni literaturi lahko zaznamo različne vrste študij na temo zaznane uspešnosti policijskega dela med prebivalci. Tovrstne raziskave so relativno pogoste, navadno pa se policijska uspešnost raziskuje v povezavi z drugimi dejavniki (npr. legitimnostjo, pravičnostjo). Raziskovalci se pri tem osredotočajo ali na splošne ocene uspešnosti policijske organizacije (Rengifo, 2005; Rosenbaum idr., 2017; Rosenbaum idr., 2015; Tankebe idr., 2016) ali pa podrobnejše analize zaznane uspešnosti policije na različnih področjih dela in pri opravljanju različnih nalog, npr. na področju nasilniške kriminalitete, organizirane kriminalitete, premoženjske kriminalitete, vzdrževanja reda, varnosti v prometu, preventivne dejavnosti, odzivanja na probleme v skupnosti, nudenja pomoči, odzivnosti itd. (Rogge in Verschelde, 2012; Sunshine in Tyler, 2003; Stanko in Bradford, 2009). Med policisti pa so na temo uspešnosti uveljavljene predvsem študije o (samo)poročani delovni uspešnosti in s tem povezanimi dejavniki (npr. stres, organizacijska pravičnost) (Helfers idr., 2020; Li idr., 2021) ali zaznani samoučinkovitosti (Hassan idr., 2022; Somers in Terill, 2022). Primanjkuje pa študij, ki bi primerjale zaznano uspešnost policijskega dela med prebivalci in policisti. Čeprav so primerjalne raziskave nasploh aktualne, se te osredotočajo pretežno na primerjavo specifičnih zaznav, pomembnih za razumevanje legitimnosti policijskega dela, npr. zaznane nepristranskosti, pravičnosti ali odklonskosti policistov pri opravljanju policijskega dela (Bates idr., 2015; Ioimo idr., 2009; Kutnjak Ivković idr., 2019).

3 Metoda

V prispevku predstavljamo rezultate longitudinalne raziskave, opravljene v treh zaporednih obdobjih v desetletnem razponu (2011–2022). Raziskavo o varnosti v lokalnih skupnostih periodično izvaja programska skupina Varnost v lokalnih skupnostih (PS VLS) na Fakulteti za varnostne vede Univerze v Mariboru.

3.1 Opis raziskav in spremenljivk

Raziskava je potekala v obliki terenske ankete med prebivalci in policisti. Zbiranje podatkov je potekalo v spomladanskih mesecih v letih 2011, 2017 in 2022, znotraj osmih policijskih uprav in skupaj 24 občin v Sloveniji. V vsaki policijski upravi so bile izbrane po tri občine (majhna, srednja in velika). Vprašalnik, uporabljen za zbiranje podatkov, je bil v vseh treh obdobjih vsebinsko podoben in v večini sklopov primerljiv za policiste in prebivalce, med obdobji pa prav tako relativno poenoten z nekaj manjšimi razlikami, ki so nastale zaradi posodobitev in nadgradnje tematike raziskovanj skozi posamezna obdobja razvoja PS VLS. V vseh treh obdobjih je zbiranje podatkov izvajala skupina usposobljenih anketarjev in raziskovalcev PS VLS.

Vprašalnik¹ je poleg vprašanj o demografskih značilnostih anketirancev vseboval različne vsebinske sklope (npr. uspešnost občin pri uresničevanju nalog s svojega področja, stališča o bivanju v skupnosti, načini odzivanja prebivalcev na varnostne probleme, pričakovani načini zagotavljanja varnosti v prihodnje, zaznava varnostnih problemov v policijskem okolju, zaznava uspešnosti policije na različnih področjih dela, pripravljenost sodelovanja prebivalcev pri zagotavljanju varnosti, mnenje o policiji).² V prispevku se osredotočamo na analizo podatkov, zbranih v vsebinskem sklopu, vezanem na zaznavo uspešnosti policije na različnih področjih dela, ki je skupaj vključeval 13 trditev. V tem delu je bil vprašalnik za policiste in prebivalce enak. Anketirance smo spraševali, kako ocenjujejo uspešnost policije pri opravljanju različnih nalog in dolžnostih, svojo oceno pa so za posamezne naloge (skupaj 13) podajali na petstopenjski lestvici (pri tem je ocena 1 pomenila »nezadostno«, ocena 2 »zadostno«, ocena 3 »dobro«, ocena 4 »prav dobro« in ocena 5 »odlično«). Podatke smo analizirali s programskim statističnim orodjem SPSS (verzija 29). Statistične

¹ Izključujoč razlike, ki so nastale ob nadgradnji skozi časovna obdobja.

² Nekateri deli vprašalnika so bili posebej prilagojeni za policiste in prebivalce. Npr. vprašalnik za policiste je vključeval vprašanja o zaznavi organizacijske podpore in pravičnosti ter delu policistov.

metode so vključevale faktorsko analizo, opisno statistiko, t-teste za neodvisna vzorca in teste ANOVA.

3.1 Vzorec

V vzorec je bilo skupno vključenih 4.936 anketirancev, od tega 3.372 prebivalcev in 1.564 policistov. Podatki o številu anketirancev, vključenih v posameznih časovnih obdobjih raziskave, so predstavljeni v tabeli 1.

Tabela 1: Število anketirancev

	2011	2017	2022	Skupaj
Prebivalci	961	1.266	1.145	3.372
Policisti	581	520	463	1.564
Skupaj	1.542	1.786	1.608	4.936

4 Rezultati

Analiza podatkov je bila usmerjena v primerjalno analizo med posameznimi obdobji raziskave in med posameznimi skupinami anketirancev glede zaznave dela policije na posameznih področjih, s ciljem ugotoviti trende v razvoju stališč in potencialne razlike. Za namene ugotavljanja strukture opazovanih dimenzij oz. področij merjenja in identifikacije ključnih konstruktov smo uporabili eksploratorno faktorsko analizo, zanesljivost ugotovljenih faktorjev pa smo preverili s Cronbach koeficientom alfa. Faktorska analiza je bila opravljena na celotnem vzorcu. Ob tem smo opravili še ločene faktorske analize za vzorec prebivalcev in vzorec policistov, pri čemer nismo ugotovili razlik v povezovanju spremenljivk v faktorje. Normalnost porazdelitve podatkov smo preverili z merama asimetrije in sploščenosti. T-teste smo uporabili za testiranje razlik med anketiranimi prebivalci in policisti, analizo variance (ANOVA) pa za preverjanje statistične značilnosti razlik med posameznimi obdobji raziskovanja.

V tabeli 2 so predstavljeni rezultati eksploratorne faktorske analize, izvedene z metodo glavnih osi (ang. *Principal Axis Factoring*) in Varimax rotacijo, ter opisna statistika vključenih spremenljivk (*F. U.* predstavlja faktorske uteži, *M* aritmetične sredine, *S. O.* pa standardni odklon). Analiza je bila opravljena na celotnem vzorcu za skupno 12 spremenljivk. Eno spremenljivko smo zaradi izzivov multikolineranosti in vsebinske neprimernosti izločili iz obravnave. Rezultati

pokažejo, da so podatki primerni za analizo ($KMO = 0,910$; Bartlettov test sig. $< 0,001$, determinanta = $0,001$) in da se porazdeljujejo približno normalno, saj se mere asimetrije gibajo med $-0,460$ in $0,002$, mere sploščenosti pa med $-0,454$ in $0,041$.

Tabela 2: Faktorska analiza

			Faktorji			
			F1	F2	F3	F4
Spremenljivke/področja dela policije	<i>M</i>	<i>S. O.</i>	<i>F. U.</i>			
Vzdrževanje javnega reda in miru	3,58	,88	,690			
Nadzorovanje in urejanje prometa	3,61	,90	,703			
Varovanje državne meje in opravljanje mejne kontrole	3,61	,94		,721		
Preprečevanje ilegalnih prehodov državne meje	3,42	1		,860		
Opravljanje nalog v zvezi s tujci	3,42	,95		,729		
Nudnje pomoči pri zaščiti in reševanju	3,77	,93			,510	
Varovanje osebne varnosti	3,57	,97			,829	
Varovanje premoženja ljudi	3,32	,98			,577	
Preprečevanje zlorabe drog	3,03	1,02				,715
Preprečevanje vandalizma	3,07	,99				,739
Zmanjševanje števila ponovnih klicev iz istega naslova	3,04	,96				,677
Usmerjanje pozornosti na povratnike	3,17	1				,659

Faktorska analiza je pokazala, da se opazovane spremenljivke povežejo v štiri faktorje, ki skupaj pojasnjujejo 67,08 % variance. Poimenovanja faktorjev, njihovi opisi, koeficienti Cronbach alfa (CA) in odstotki pojasnjenih varianc so predstavljeni v tabeli 3.

S faktorsko analizo smo ugotovili, da se merjene spremenljivke povezujejo v vsebinsko smiselne faktorje, ki predstavljajo različna področja dela policije, konstrukti pa večinoma odražajo močno notranjo zanesljivost, z izjemo prvega faktorja, ki ima srednjo zanesljivost in vključuje dve spremenljivki. Ugotovljeni faktorji oz. področja dela se tako nanašajo na zaznano uspešnost policije pri:

- vzdrževanju reda v lokalnem okolju,
- delu s tujci,
- opravljanju temeljne policijske dejavnosti in
- preventivnem delovanju na področju kriminalitete.

Tabela 3: Faktorji – področja dela policije

Ime faktorja	Število spremenljivk	Opis	CA	% pojasnjene variance
Vzdrževanje reda v lokalnem okolju (F1_VR)	2	Zaznana uspešnost policije na področju javnega reda in miru in prometa	,784	11,22
Delo s tujci (F2_DT)	3	Zaznana uspešnost policije pri delu s tujci in varovanju državne meje	,890	19,23
Temeljna policijska dejavnost (F3_TPD)	3	Zaznana uspešnost policije pri varovanju življenja, premoženja in pomoči ob nesrečah	,841	14,80
Preventivno delovanje na področju kriminalitete (F4_PDK)	4	Zaznana uspešnost policije pri preprečevanju kaznivih ravnanj	,861	21,80

V nadaljevanju smo ugotavljali, kako so se stališča anketirancev glede uspešnosti policije pri opravljanju dela na teh štirih področjih spreminjala skozi čas oz. posamezna obdobja raziskovanja in kakšne so razlike med stališči prebivalcev ter policisti znotraj posameznih obdobj raziskovanja. Za ugotavljanje statistično značilnih razlik med skupinami anketirancev smo izvedli t-teste, za ugotavljanje statistično značilnih razlik v stališčih anketirancev med štirimi področji dela in med tremi obdobji proučevanja pa analize varianc (ANOVA). Zaradi kršenih predpostavk o enakosti varianc smo pri tem uporabili Welchovo analizo. V tabeli 4 so predstavljeni rezultati opisne statistike (aritmetične sredine in standardni odkloni) po posameznih faktorjih, ločeno za prebivalce in policiste ter združeno za obe skupini, tako po posameznih obdobjih kot skupno za vsa tri obdobja raziskovanja. Pri vsakem obdobju so predstavljeni tudi rezultati t-testov (t-vrednost in p-vrednost), kjer smo primerjali rezultate za prebivalce in policiste. V zadnjem stolpcu sledijo rezultati analize varianc (F-statistika in p-vrednost), kjer smo primerjali razlike med rezultati (prebivalcev, policistov ter skupnih stališč) v treh obdobjih (2011, 2017, 2022).

Tabela 4: Primerjalna analiza

		Združeno (2011-2022)			2011			2017			2022			Welch ANOVA (2011, 2017, 2022)
		<i>M</i>	<i>S.O.</i>	t-test	<i>M</i>	<i>S.O.</i>	t-test	<i>M</i>	<i>S.O.</i>	t-test	<i>M</i>	<i>S.O.</i>	t-test	
F1_VR	Preb.	3,45	0,82	-21,75***	3,25	0,82	-16,82***	3,50	0,80	-9,51***	3,56	0,81	-12,778***	39,88 ***
	Pol.	3,93	0,67		3,90	0,67		3,85	0,66		4,05	0,66		12,86 ***
	Skupaj	3,60	0,81		3,50	0,83		3,60	0,78		3,70	0,80		24,20***
F2_DT	Preb.	3,42	0,88	-8,13***	3,32	0,85	-9,07***	3,51	0,88	-1,20***	3,40	0,89	-4,401	12,50 ***
	Pol.	3,63	0,82		3,71	0,78		3,56	0,87		3,61	0,82		4,65 **
	Skupaj	3,49	0,87		3,47	0,84		3,52	0,88		3,46	0,88		2,355
F3_TPD	Preb.	3,38	0,83	-23,03***	3,15	0,85	-18,81***	3,50	0,80	-8,73***	3,46	0,81	-13,916***	55,09 ***
	Pol.	3,92	0,72		3,92	0,74		3,84	0,75		4,01	0,67		6,75 ***
	Skupaj	3,55	0,84		3,44	0,89		3,60	0,80		3,62	0,81		20,57***
F4_PDK	Preb.	2,96	0,83	-23,03***	2,80	0,75	-13,67***	3,03	0,87	-6,42***	3,01	0,84	-7,212***	27,19 ***
	Pol.	3,33	0,78		3,34	0,76		3,30	0,80		3,33	0,80		0,37
	Skupaj	3,08	0,84		3,01	0,80		3,11	0,86		3,10	0,84		8,15***

Rezultati t-testov kažejo, da se stališča (združeno za vsa tri obdobja raziskovanja) prebivalcev in policistov o uspešnosti policije statistično značilno razlikujejo na vseh štirih področjih dela. Podrobna primerjava ocen prebivalcev in policistov s t-testi po posameznih obdobjih raziskave pokaže, da so se v vseh treh letih ta stališča pomembno razlikovala, izjema je zgolj ocena uspešnosti dela policije pri delu s tujci v letu 2022, kjer te razlike med skupinama niso statistično značilne. Primerjava ocen med posameznimi leti z ANOVO razkriva, da so se v veliki večini stališča med leti tako prebivalcev, policistov kot skupna stališča statistično razlikovala, izjema pa so skupne ocene policije pri delu s tujci in ocene policistov preventivnega dela na področju kriminalitete, kjer ne moremo trditi, da so razlike med leti statistično značilne.

Za lažje razumevanje razlik v proučevanih stališčih in trendov gibanja v tabeli 5 prikazujemo rezultate *post-hoc* testov ANOVE (zaradi neenakih varianc smo uporabili konservativen Games-Howell test), na grafu 1 predstavljamo ocene policistov in ocene prebivalcev po posameznih področjih in letih proučevanja.

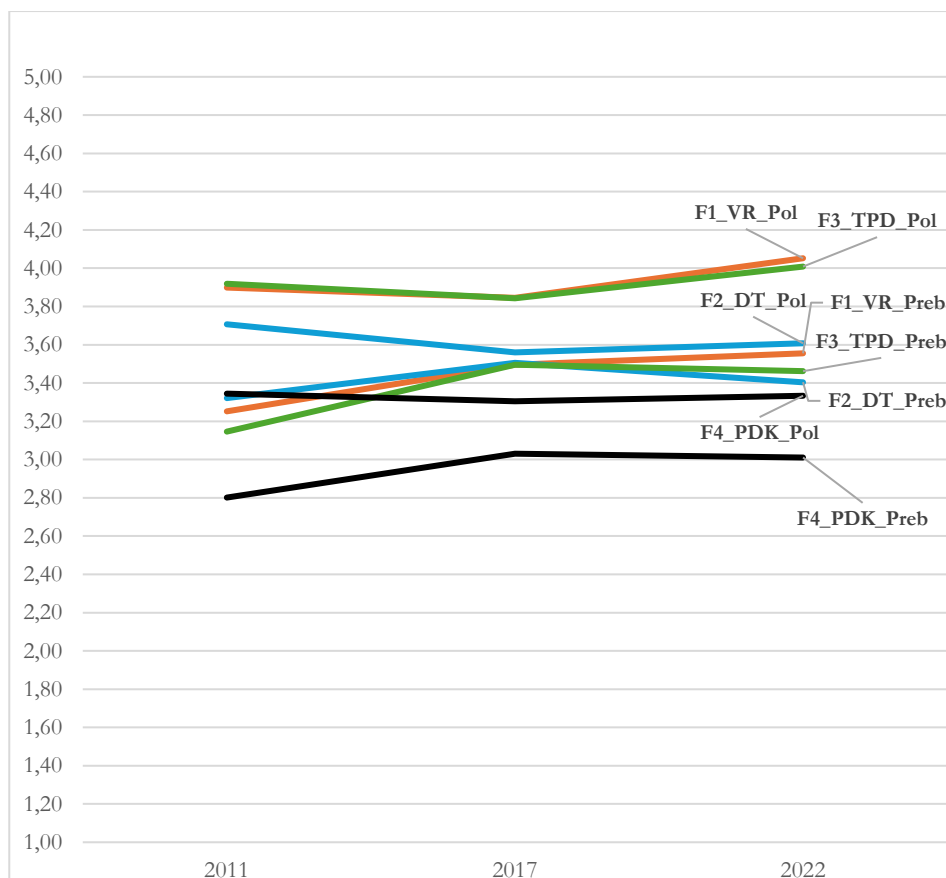
Tabela 5: Rezultati post-hoc ANOVA testov

Leto	Skupaj (prebivalci in policisti)				Prebivalci				Policisti			
	F1	F2	F3	F4	F1	F2	F3	F4	F1	F2	F3	F4
2011												
2017	-0,10*	-0,05	-0,16*	-0,10*	-0,24*	-0,18*	-0,35*	-0,23*	0,05	0,15*	0,08	0,04
2022	-0,20*	0,00	-0,18*	-0,10*	-0,30*	-0,08	-0,32*	-0,21*	-0,15*	0,10	-0,09	0,01
2017												
2011	0,10*	0,05	0,16*	0,10*	0,24*	0,18*	0,35*	0,23*	-0,05	-0,15*	-0,08	-0,04
2022	-0,10*	0,06	-0,02	0,01	-0,06	0,10*	0,03	0,02	-0,21*	-0,05	-0,17*	-0,03
2022												
2011	0,20*	0,00	0,18*	0,10*	0,30*	0,08	0,32*	0,21*	0,15*	-0,10	0,09	-0,01
2017	0,10*	-0,06	0,02	-0,01	0,06	-0,10*	-0,03	-0,02	0,21*	0,05	0,17*	0,03

*Statistično značilne razlike ob 95-% stopnji zaupanja.

ANOVA je pokazala, da prihaja pri veliki večini ocenjevanih področij dela do razlik med obdobji raziskovanja. Da bi ugotovili, med katerimi skupinami prihaja do razlik, smo uporabili *post-hoc* teste, ki kažejo, da so združena stališča prebivalcev in policistov pri ocenjevanju dela policije na področju vzdrževanja reda (F1) statistično značilno različna v vseh treh obdobjih. Pri tem se sicer ocene prebivalcev statistično ne razlikujejo med drugim in tretjim obdobjem, medtem ko se ocene policistov na ne razlikujejo med prvim in drugim obdobjem raziskovanja. Pri ocenjevanju dela

policije s tujci (F2) z ANOVO nismo ugotovili statistično značilnih razlik v združenih stališčih, medtem ko posamična primerjava stališč prebivalcev in policistov pokaže, da prihaja do statistično značilnih razlik med njihovimi ocenami po obdobjih, izjema so razlike med prvim in zadnjim obdobjem. Zaznana uspešnost policije na področju temeljne dejavnosti (F3) razkriva, da se združene ocene statistično ne razlikujejo med drugim in zadnjim obdobjem raziskovanja, enako je pri ocenah prebivalcev, medtem ko se ocene policistov na tem področju statistično značilno ne razlikujejo, razen med letoma 2017 in 2022. Pri zadnjem področju ocenjevanja, ki se nanaša na preventivno dejavnost (F4), opazamo, da se združene ocene statistično ne razlikujejo samo med drugim in tretjim obdobjem raziskovanja, kar velja tudi za ocene prebivalcev, medtem ko ANOVA ni pokazala statistično značilnih razlik med ocenami policistov po posameznih obdobjih.

Slika 1: Trendi razvoja zaznane uspešnosti dela policije skozi desetletno obdobje

S slike 1 je razvidno, da so v vseh letih in na vseh področjih policisti v povprečju bolje ocenjevali uspešnost policije. Največja razhajanja med ocenami policistov in prebivalcev so bila v letu 2011, najbolj poenotene pa so bile njihove ocene v letu 2017. Ocene policistov in prebivalcev so najbolj enotne pri ocenjevanju uspešnosti pri delu s tujci, največje razlike pa so vidne v ocenah uspešnosti pri opravljanju temeljne policijske dejavnosti. Tako prebivalci kot tudi policisti so v skupnem povprečju najbolje ocenili uspešnost policije na področju vzdrževanja reda v lokalnem okolju, najslabše pa ocenjujejo delo policije na področju preventivnega delovanja. Tovrstne ugotovitve potrjujejo tudi rezultati, razvidni iz tabele 4. Kljub ugotovljenim razlikam pa lahko vidimo, da razponi med najbolj skrajnimi oceni niso izrazito visoki. Najnižjo povprečno oceno beležimo pri prebivalcih leta 2011 na področju preventivnega dela, najvišjo pa leta 2022 pri policistih na področju vzdrževanja reda (z razliko 1,25).

4 Razprava

V prispevku smo analizirali, kako so v desetletnem obdobju policisti in prebivalci zaznavali uspešnost dela policije na štirih osnovnih področjih izvajanja policijske dejavnosti (vzdrževanje reda, delo s tujci, temeljna in preventivna dejavnost). Namen je bil ugotoviti morebitna razhajanja v ocenah prebivalcev in policistov, med posameznimi področji in med leti raziskovanja, proučiti naravo teh razlik in razumeti trende v razvoju zaznane uspešnosti dela policije.

Gre za eno redkih neodvisnih longitudinalnih študij v Sloveniji na področju zaznane uspešnosti dela policije, ki omogoča spremljanje sprememb dela policije, kot ga zaznavajo »stranke« policije na eni strani in »ponudniki« storitev oz. odgovorni deležniki na drugi. V kriminoloških raziskavah so longitudinalne študije izjemno redke (Meško, 2023), enako pa velja tudi za primerjalne raziskave, ki vzporedno proučujejo stališča policistov in prebivalcev (Bouranta idr., 2015). Takšne raziskave so ob upoštevanju vpliva javnih zaznav na samozaznavo policistov (Stevens in McDavid, 1981) še posebej pomembne.

Cilj vsake sodobne policijske organizacije je s prebivalci zgraditi trden odnos zaupanja in dobro medsebojno sodelovanje. S primerjavo stališč prebivalcev in policistov lahko ugotovimo, v kolikšni meri se ujemajo njihovi pogledi na delo policije, medtem ko lahko razhajanja razkrijejo področja, kjer so potrebne izboljšave, ki bi lahko prispevale k večji transparentnosti in zaznani odgovornosti policije. Če

policisti svoje delo zaznavajo drugače kot javnost, to nakazuje na razkorake v razumevanju dela policije ali slabosti v komunikaciji in obveščanju. Prevelika razhajanja v stališčih imajo lahko neželene učinke tudi na samoznavo in občutke policistov ter posledično kakovost njihovega dela. Poznavanje razvoja tovrstnih stališč skozi čas pa razkriva napredek in uspešnost strategij oziroma možnosti za oblikovanje strategij, ki ustrezno naslavljajo prave prioritete.

Primerjava in analiza stališč po obdobjih raziskovanja, s čimer smo naslovili prvo raziskovalno vprašanje, sta pokazali, da so na področju vzdrževanja reda v lokalnem okolju, opravljanja temeljne policijske dejavnosti in preventivnega dela razlike v skupnih ocenah med posameznimi obdobji raziskovanja statistično značilne. Ob ugotavljanju med katerimi skupinami – obdobji raziskovanja – prihaja do statistično značilnih razlik, smo ugotovili, da so se skupna stališča prebivalcev in policistov glede dela na področju reda v lokalnem okolju statistično značilno izboljševala vsako leto. Pri ocenjevanju dela s tujci se ocene niso statistično značilno razlikovale, so se pa ocene dela na področju temeljne in preventivne dejavnosti glede na leto 2011 izboljšale, čeprav razlike med drugim in tretjim obdobjem niso statistično značilne. Stabilen razvoj stališč oz. ocen v pozitivno smer lahko torej zaznamo zgolj pri vzdrževanju reda v lokalnem okolju. V drugih primerih ne moremo govoriti o stabilni rasti ali padcu ocen, saj so se stališča prebivalcev in policistov med leti različno spreminjala, tako v pozitivno kot negativno smer. V splošnem, če upoštevamo zgolj opisno statistiko, je največji napredek v razvoju stališč prebivalcev možno zaznati med prvim in drugim obdobjem (2011–2017), pri policistih pa med drugim in tretjim obdobjem (2017–2022).

Takšno spreminjanje stališč je mogoče povezati z značilnostmi obdobji raziskovanja, saj je bilo, kot navaja Meško (2023), vsako obdobje zaznamovano s pomembnim družbenim dogajanjem. Za prvo in drugo obdobje je bilo značilno sprva zaostrovanje, nato pa popuščanje ekonomskih ukrepov v povezavi s finančno krizo, kar je lahko povezano s (samo)dojemanjem zmogljivosti pri policistih. Čas pred tretjim obdobjem raziskovanja pa je zaznamovala pandemija, vsesplošen družbeni strah in nezadovoljstvo ter s tem povezane spremembe v nalogah policije, kar je lahko povezano s spremembami dojetja uspešnosti dela policije v očeh prebivalstva.

Ugotovitve naše raziskave se pretežno ujemajo z ugotovitvami javnomnenjske raziskave policije. Ta ugotavlja, da so se v obdobju med letoma 2016 in 2022 (z meritvami v letih 2016, 2018, 2021 in 2022) ocene prebivalcev na vseh področjih dela z izjemo prometne varnosti med prvim in zadnjim obdobjem merjenja poslabšale, najbolj na področju vzdrževanja reda, državne meje in dela s tujci. Najbolj zadovoljni so bili prebivalci z delom policije na področju vzdrževanja javnega reda in miru leta 2018 in državne meje leta 2016, najmanj pa z delom na področju odkrivanja in preiskovanja kriminalitete ter preventivne dejavnosti leta 2021. Leto 2021 nasploh beleži najnižje povprečne ocene, leto 2018 pa najvišje (Policija, 2022). Kljub temu pa so seveda, ob upoštevanju razlik v metodologijah, opazna tudi nekatera logična razhajanja v vsebinskih ugotovitvah med raziskavo policije in raziskavo, ki jo predstavljamo v tem prispevku.

V iskanju odgovora na drugo raziskovalno vprašanje ugotavljamo, da se v vseh treh obdobjih raziskovanja in na vseh področjih dela policije ocene prebivalcev in policistov statistično značilno razlikujejo (z izjemo dela policije s tujci v letu 2017). Na vseh področjih in v vseh letih so policisti izkazali bolj pozitivna stališča glede uspešnosti policije kot prebivalci. Največje razlike v ocenah prebivalcev in policistov zaznavamo na področju opravljanja temeljne policijske dejavnosti, najmanjše pa pri delu s tujci, kar je značilno za vsa tri obdobja raziskovanja. Prebivalci in policisti so v vseh treh obdobjih raziskovanja največjo uspešnost pripisali policiji leta 2022 na področju vzdrževanja reda v lokalnem okolju, najnižjo pa leta 2011 na področju preventivne dejavnosti. Razhajanja v razumevanju uspešnosti policijskega dela med prebivalci in policisti sicer niso presenetljiva ugotovitev, saj so o fundamentalnih neujemanjih stališč poročale že zgodnje raziskave o zaznavah policijskega dela v skupnostih (Carlson in Sutton, 1981).

Čeprav ob analizi razlik med obdobji raziskovanja na splošno ni mogoče govoriti o linearnih izboljšavah ocen, pa je analiza trendov, s katero smo naslovili še tretje raziskovalno vprašanje, pokazala, da so se ocene prebivalcev denimo na vseh področjih ocenjevanja glede na prvo obdobje v drugem obdobju izboljšale. Glede na rezultate prvega in zadnjega obdobja raziskovanja so se ocene prebivalcev na treh izmed štirih področij ocenjevanja statistično značilno izboljšale, sprememb niso zaznali zgolj na področju dela s tujci, čeprav se ocena vmesnega obdobja (2017) razlikuje od ocen prvega in zadnjega. Njihova stališča glede dela v lokalnem okolju ter na področju opravljanja temeljne in preventivne dejavnosti so v zadnjem obdobju sicer bolj pozitivna kot v prvem, vendar je v zadnjih dveh obdobjih raziskovanja

zaznati stagnacijo. Najbolj so se v pozitivno smer, glede na prvo in zadnje obdobje, spremenila stališča prebivalcev na področju opravljanja temeljne policijske dejavnosti. Nasprotno pa se stališča policistov med prvim in zadnjim obdobjem raziskovanja na treh področjih niso statistično značilno spremenila, njihove ocene so se izboljšale zgolj na področju dela v lokalnem okolju, vendar pa v tem primeru ni bilo statistično značilnih razlik med prvim in drugim obdobjem raziskovanja. Ocene dela na področju vzdrževanja reda in temeljne dejavnosti so se sicer glede na drugo obdobje v tretjem nato izboljšale. Policisti so ocenili še, da je bilo njihovo delo na področju tujcev leta 2011 boljše kot leta 2017, kar je ravno nasprotno, kot so to ocenili prebivalci, in da je bilo njihovo delo na področju temeljne dejavnosti leta 2022 boljše kot leta 2017. O drugih statistično značilnih razlikah pa ne moremo sklepati.

Čeprav so tovrstne ugotovitve rezultat skrbno načrtovane in sistematično izvedene nacionalne raziskave z dolgo tradicijo ter znanstveno utemeljeno podlago, pa imajo ti izsledki tudi omejitve. Rezultati namreč ne omogočajo zanesljivih sklepov glede vzrokov ugotovljenih razlik in dejavnikov, ki jih lahko povežemo z zaznavo dela policije na posameznih področjih, zato bi bilo smiselno ta vprašanja nasloviti v prihodnjih raziskovalnih dejavnostih. Obenem ne smemo zanemariti dejstva, da policija svoje delo opravlja v izjemno raznolikih okoljih in skupnostih, zaradi česar bi bilo treba proučevati morebitne razlike tudi med tovrstnimi skupinami. Kljub temu pa lahko na podlagi rezultatov sklenemo, da tako prebivalci kot policisti najmanjšo uspešnost pripisujejo delu policije na področju preventivne dejavnosti in dela s tujci, kar bi moralo predstavljati pomembnejšo prioriteto v strateških razvojnih načrtih dela policije. Da bi se razhajanja med stališči prebivalcev in policistov v prihodnje zmanjšala, bi bilo treba okrepiti komunikacijo in obveščanje javnosti o rezultatih in načrtih dela na področjih, kjer so te razlike največje. Čeprav spremenljivosti v zaznavah, ki so pod vplivom številnih situacijskih in političnih dejavnikov, ni mogoče odpraviti, pa bi bilo treba na temeljih poglobljenega raziskovanja dejavnikov, ki vplivajo na ocene zaznane uspešnosti policije, izdelati celostne modele, ki bi omogočali celovito razumevanje teh stališč. S tem bi v prihodnje lažje načrtovali ustrezne ukrepe preprečevanja nezadovoljstva in vzdrževanja pozitivnih stališč med različnimi skupinami prebivalcev.

Opomba

Prispevek je nastal deloma v okviru raziskovalnega projekta »Razvoj celovitih modelov ocenjevanja nacionalnovarnostne ogroženosti in merjenja uspešnosti, učinkovitosti ter kakovosti policijskega dela: pregled tujih pristopov, dobrih praks in njihova aplikacija za Slovenijo« št. V5-2148, ki sta ga sofinancirala Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost RS (ARIS) ter Ministrstvo za notranje zadeve RS in deloma v okviru raziskovalnega programa »Varnost v lokalnih skupnostih: primerjava ruralnih in urbanih okolij« št. P5-0397, ki ga je sofinancirala ARIS.

Literatura in viri

- Al-Dhaafri, H. in Alosani, M. S. (2022). Role of leadership, strategic planning, and entrepreneurial organizational culture towards achieving organizational excellence: evidence from public sector using SEM. *Measuring Business Excellence*, 26(3), 378–396. <https://doi.org/10.1108/MBE-02-2021-0021>
- Al-Dhaafri, H. S. in Alosani, M. S. (2021). Mechanism of organisational excellence as a mediator on the relationship between human resource management and organisational performance: empirical evidence from public sector. *International Journal of Quality & Reliability Management*, 38(3), 822–838. <https://doi.org/10.1108/IJQRM-12-2019-0364>
- Al-Dhaafri, H. S. in Alosani, M. S. (2020a). Impact of total quality management, organisational excellence, and entrepreneurial orientation on organisational performance: empirical evidence from the public sector in UAE. *Benchmarking: An International Journal*, 27(9), 2497–2519. <https://doi.org/10.1108/BIJ-02-2020-0082>
- Al-Dhaafri, H. in Alosani, M. (2020b). Closing the strategic planning and implementation gap through excellence in the public sector: empirical investigation using SEM. *Measuring Business Excellence*, 24(4), 553–573. <https://doi.org/10.1108/MBE-12-2019-0128>
- Alosani, M. S. (2020). Case example of the use of Six Sigma and Kaizen projects in policing services. *Teaching Public Administration*, 38(3), 333–345. <https://doi.org/10.1177/0144739420921932>
- Antony, J., Rodgers, B. in Cudney, E. A. (2019). Lean Six Sigma in policing services: case examples, lessons learnt and directions for future research. *Total Quality Management & Business Excellence*, 30(5-6), 613–625. <https://doi.org/10.1080/14783363.2017.1327319>
- Bates, L. J., Antrobus, E., Bennett, S. in Martin, P. (2015). Comparing Police and Public Perceptions of a Routine Traffic Encounter. *Police Quarterly*, 18(4), 442–468. <https://doi.org/10.1177/1098611115589290>
- Bouranta, N., Siskos, Y. in Tsotsolas, N. (2015). Measuring police officer and citizen satisfaction: comparative analysis. *Policing: An International Journal*, 38(4). <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/PIJPSM-01-2015-0008/full/html>
- Carlson, H. M. in Sutton, M. S. (1981). A multimethod approach to community evaluation of police performance. *Journal of Criminal Justice*, 9(3), 227–234. [https://doi.org/10.1016/0047-2352\(81\)90072-6](https://doi.org/10.1016/0047-2352(81)90072-6)
- Chu, K.-K., Li, C.-H. in Chiu, P.-H. (2010). A study of the quality of police services in exercising public power in Taiwan. *Total Quality Management & Business Excellence*, 21(5), 537–551.
- Coleman, T. G. (2012). *A model for improving the strategic measurement and management of policing: the police organizational performance index (POPI)* [doktorska disertacija]. University of Regina. https://ourspace.uregina.ca/bitstream/handle/10294/3775/Coleman_Terence_197703880_PhD_PLST_Fall2012.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Donnelly, M., Kerr, N. J., Rimmer, R. in Shiu, E. M. (2006). Assessing the quality of police services using SER-VQUAL. *Policing: An International Journal of Police Strategies and Management*, 29(1), 92–105. <https://doi.org/10.1108/13639510610648502>
- Hassan, S., Raza, A. in Ahmad, H. (2022). Relationship between self-efficacy and job performance with moderating role of age: A study of police stations in Lahore. *Business Review*, 17(1), 25–42. <https://doi.org/10.54784/1990-6587.1424>
- Helfers, R. C., Reynolds, P. D. in Maskály, J. (2020). Prior discipline and performance among police officers: Does organizational fairness matter? *Criminology, Criminal Justice, Law & Society*, 21(3),

- 1–16. <https://ccjls.scholasticahq.com/article/18152-prior-discipline-and-performance-among-police-officers-does-organizational-fairness-matter/attachment/47464.pdf>
- His Majesty's Inspectorate of Constabulary and Fire & Rescue Services [HMICFRS]. (n. d.). *PEEL Assessment Framework (PAF) 2023–2025*. <https://hmicfrs.justiceinspectorates.gov.uk/publication-html/peel-assessment-framework-2023-25/>
- Ioimo, R., Becton, J. B., Meadows, L. M., Tears, R. S. in Charles, M. T. (2009). Comparing the police and citizen views on biased policing. *Criminal Justice Studies*, 22(2), 123–140. <https://doi.org/10.1080/14786010902975408>
- Kiely, J. A. in Peek, G. S. (2002). The culture of the British police: Views of police officers. *The Service Industries Journal*, 22(1), 167–183. <https://doi.org/10.1080/714005065>
- Klein, L. L., de Pádua, S. I. D., Gera, R., Vieira, K. M. in Dorion, E. C. H. (2023). Business process management effectiveness and maturity through lean management practices: the Brazilian federal police experience. *International Journal of Lean Six Sigma*, 14(2), 368–396. <https://doi.org/10.1108/IJLSS-07-2021-0125>
- Kutnjak Ivković, S., Cajner Mraović, I. in Sudar, D. (2019). The speed of progress: Comparing citizen perceptions of police corruption in Croatia over time. V S. Kutnjak Ivković in M. R. Haberfeld (ur.), *Exploring police integrity* (str. 341–364). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-030-29065-8_14
- Li, J. C. M., Cheung, C.-K., Sun, I. Y. in Cheung, Y.-K. (2022). Perceived work engagement and performance amongst police officers during the COVID-19 pandemic in Hong Kong. *Policing: A Journal of Policy and Practice*, 16(1), 135–151. <https://doi.org/10.1093/policing/16.1/135>
- Lobnikar, B. in Prisljan, K. (2018). Ocena uspešnosti policijskega dela v Sloveniji – primerjava percepcije pre-bivalcev v letih 2011 in 2017. V G. Meško, A. Sotlar in B. Lobnikar, B. (ur.), *Zbornik prispevkov 4 nacionalne konference o varnosti v lokalnih skupnostih – sklepne ugotovitve raziskovanja (2015–2018)* (str. 105–140). Univerzitetna založba Univerze v Mariboru.,
- Ludwig, A., Norton, M. in McLean, I. (2017). *Resource allocation processes in policing in Great Britain – Project report*. A Gwilym Gibbon Centre for Public Policy Working Paper; Nuffield College.
- Maguire, E. R. (2003). Measuring the performance of law enforcement agencies. *Calea Update Magazine*, 83. <http://www.calea.org/calea-update-magazine/issue-83/measuring-performance-law-enforcement-agencies-part-1-of-2-oart-articl>
- Maguire, E. R. in Uchida, C.D. (2000). Measurement and explanation in the comparative study of American police organizations. V D. Duffee (ur.), *Criminal justice 2000: Vol 4. Measurement and analysis of crime and justice* (str. 491–557). National Institute of Justice. http://www.ncjrs.gov/criminal_justice2000/vol_4/04j.pdf
- Mandl, U., Dierx A. in Ilzkovitz F. (2008). *The effectiveness and efficiency of public spending. Economic papers 301*. European Commission, Directorate General for Economic and Financial Affairs. https://ec.europa.eu/economy_finance/publications/pages/publication11902_en.pdf
- Maslow, A. (2015). *Measuring the performance of the Police: the perspective of the public. research report 2015 – R034*. Research Division, Public Safety Canada.
- Mastrofski, S. D. (1999). *Policing for people: Ideas in American policing*. Police Foundation.
- Meško, G. (2023). Primerjava med študijami o varnosti v lokalnih skupnostih v letih 2011, 2017 in 2022 – Perspektive prebivalcev in policistov. V G. Meško in R. Hacin (ur.), *9. Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih, Varnost v lokalnih skupnostih – dobre prakse, aktualne teme in raziskovanje varnosti v lokalnih skupnostih v zadnjem desetletju* (str. 5–18). Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba. <https://press.um.si/index.php/ump/catalog/book/822>
- Mihaiu, D. M., Opreana, A. in Cristescu, M. P. (2010). Efficiency, effectiveness and performance of the public sector. *Romanian Journal of Economic Forecasting*, 13(4), 132–147.
- Moore, M. H. in Braga, A. (2003). *The bottom line of policing: what citizens should value (and measure!) in police performance*. Police Executive Research Forum. <http://www.policeforum.org/library/police-evaluation/BottomLineofPolicing.pdf>

- Mustea, L., Mihiț, L.D. in Lobonț, O.R. (2021). How should we measure public sector performance? *Postmodern Openings*, 12(1Sup1), 71–89. <https://doi.org/10.18662/po/12.1Sup1/272>
- Policija (2022). *Ocene in stališča prebivalcev Slovenije o delu policije 2022: Poročilo*. https://www.policija.si/images/stories/NovinarskoSredisce/SporocilaZaJavnost/2022/10_oktober/28_porocilo_jm_raziskava_o_delu_policije/JM2022-
- Prislan Mihelič, K., Lobnikar, B., Modic, M., Slak, B., Primc, T. in Mihelič, A. (2022). *Razvoj celovitih modelov ocenjevanja nacionalnovarnostne ogroženosti in merjenja uspešnosti, učinkovitosti ter kakovosti policijskega dela: ciljni raziskovalni projekt 2021. Vmesno raziskovalno poročilo – delovni sveženj 3: pregled tujih pristopov k ocenjevanju uspešnosti policijskega dela ter policijskih organizacij*. Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede.
- Prislan Mihelič, K., Lobnikar, B., Modic, M., Slak, B., Primc, T. in Mihelič, A. (2023). *Razvoj celovitih modelov ocenjevanja nacionalnovarnostne ogroženosti in merjenja uspešnosti, učinkovitosti ter kakovosti policijskega dela: Pregled tujih pristopov, dobrih praks in njihova aplikacija za Slovenijo, ciljni raziskovalni projekt 2021. Zaključno raziskovalno poročilo – delovni sveženj 5: Model za merjenje uspešnosti, učinkovitosti in kakovosti policijskega dela v Sloveniji*. Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede.
- Profiroiu, M. in Profiroidu, A. (2001). Cadrul de analiza a performantelor sectorului public (The analysis of public sector performances). *Economie teoretica si aplicata*, 44–47. <https://store.ectap.ro/articole/180.pdf>
- Rengifo, A. F., Slocum, L. A. in Chillar, V. (2019). From impressions to intentions: Direct and indirect effects of police contact on willingness to report crimes to law enforcement. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 56(3), 412–450. <https://doi.org/10.1177/0022427818817338>
- Robbins, S. P. (2009). *Organizational theory: The structure of organization*. Prentice-Hall.
- Rogge, N. in Verschelde, M. (2013). A composite index of citizen satisfaction with local police services. *Policing: An International Journal of Police Strategies & Management*, 36(2), 238–262. <http://dx.doi.org/10.1108/13639511311329697>
- Rosenbaum, D. P., Maskaly, J., Lawrence, D. S., Escamilla, J. H., Enciso, G., Christoff, T. E. in Posick, C. (2017). The police-community interaction survey: Measuring police performance in new ways. *Policing: An International Journal*, 40(1), 112–127. <https://doi.org/10.1108/PIJPSM-07-2016-0119>
- Rosenbaum, D. P., Lawrence, D. S., Hartnett, S. M., McDevitt, J. in Posick, C. (2015). Measuring procedural justice and legitimacy at the local level: the police–community interaction survey. *Journal of Exploratory Criminology*, 11, 335–366. <https://doi.org/10.1007/s11292-015-9228-9>
- Shane, J. M. (2008). Developing police performance measurement system. *FBI Law Enforcement Bulletin*, 77(9), 8–18. https://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/fbleb77&div=88&g_sent=1&casa_token=&collection=journals
- Sahapattana, P. in Cheurprakobkit, S. (2019). The police station service quality: A comparative study of the areas in the South of Thailand. *Journal of Ethnicity in Criminal Justice*, 17(4), 361–378. <https://doi.org/10.1080/15377938.2019.1652949>
- Somers, L. J. in Terrill, W. (2022). Confidence in their craft: Assessing the relationship between officer work experiences and their perceptions of self-efficacy. *Criminal Justice and Behavior*, 49(11), 1656–1675. <https://doi.org/10.1177/00938548221105879>
- Sparrow, P. in Cooper, C. (2014). Organizational effectiveness, people and performance: new challenge, new research agendas. *Journal of Organizational Effectiveness*, 1(1), 2–13
- Stanko, E. A. in Bradford, B. (2009). Beyond measuring 'How good a job' police are doing: The MPS Model of Confidence in Policing. *Policing: A Journal of Policy and Practice*, 3(1), 322–330.
- Stevens, J. M. in McDavid, J. C. (1981). Urban police performance attitudes. *Computers, Environment and Urban Systems*, 6(4), 157–169. [https://doi.org/10.1016/0198-9715\(81\)90012-0](https://doi.org/10.1016/0198-9715(81)90012-0)
- Sunshine, J. in Tyler, T. (2003). The role of procedural justice and legitimacy in shaping public support for policing. *Law and Society Review*, 37(3), 513–547.
- Tankebe, J. Reisig, M. D. in Wang, X. (2016). A multidimensional model of police legitimacy. *Law and Human Behavior*, 40(1), 11–22. <https://doi.org/10.1037/lhb0000153>

- Tarí, J. J. (2006). Improving service quality in a Spanish police service. *Total Quality Management & Business Excellence*, 17(3), 409–424. <https://doi.org/10.1080/14783360500451275>
- Van Dooren, W., Bouckaert, G. in Halligan, J. (2015). *Performance management in the public sector*. Routledge.
- Warcup, D. (1992). Abandoning Tradition: The concept of total quality management in the police service. *The Police Journal: Theory, Practice and Principles*, 65(1), 56–61. <https://doi.org/10.1177/0032258X9206500109>

ORGANIZACIJA OBČINSKIH VARNOSTNIH ORGANOV IN PRAVNA ANALIZA NJIHOVIH POOBLASTIL ZDAJ IN V PRIHODNJE

BOJAN TIČAR, TINE MESARIČ

Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede, Ljubljana, Slovenija
bojan.ticar@um.si, tine.mesaric@student.um.si

Cilj naslovnega prispevka je bilo ugotoviti, koliko občinskih in medobčinskih redarstev v Republiki Sloveniji sploh obstaja, katero območje (občin) pokrivajo posamezne redarske službe in njihovo velikost po številu zaposlenih ter posledično skupno število vseh zaposlenih redarjev v Republiki Sloveniji. Drugi cilj je bil analizirati pooblastila redarjev zdaj in v prihodnje. Sintetično smo poskusili predlagati tudi, katere vidike bi bilo smiselno upoštevati pri prihodnji ureditvi teh pooblastil predvsem takrat, ko občinski redarji zagotavljajo javni red iz svoje pristojnosti. Za dosego zastavljenih ciljev smo metodološko v prvem delu prispevka z zbiranjem in pregledom poročil redarskih služb ter z gramatikalno in teleološko pravno razlago veljavnih predpisov izdelali pregled organizacije občinskih redarstev. Prvi del prispevka predstavlja *de lege lata* analizo organizacije redarskih služb in pregled njihovih poročil za leto 2022. V drugem delu smo pripravili *de lege ferenda* analizo redarskih pooblastil z vidika zagotavljanja splošne varnosti in predvsem javnega reda na lokalni ravni.

DOI
[https://doi.org/
10.18690/um.fvv.6.2024.10](https://doi.org/10.18690/um.fvv.6.2024.10)

ISBN
978-961-286-875-8

Ključne besede:
organizacija občinskega
redarstva,
varnost v lokalnih
skupnostih,
medobčinsko redarstvo,
pooblastila redarjev,
javni red in mir

Univerzitetna založba
Univerze v Mariboru

DOI

[https://doi.org/
10.18690/um.fvv.6.2024.10](https://doi.org/10.18690/um.fvv.6.2024.10)

ISBN

978-961-286-875-8

Keywords:

organisation of municipal
policing,
security in local
communities,
inter-municipal policing,
powers of the municipal
officers,
public order and peace

ORGANISATION OF MUNICIPAL SECURITY BODIES AND A LEGAL ANALYSIS OF THEIR POWERS NOW AND IN THE FUTURE

BOJAN TIČAR, TINE MESARIČ

University of Maribor, Faculty of Criminal Justice and Security, Ljubljana, Slovenia
bojan.ticar@um.si, tine.mesaric@student.um.si

The aim of this paper was to determine how many municipal and inter-municipal services exist in Slovenia, which areas (municipalities) are covered by each municipal service, and their size in terms of the number of employees. The second objective was to analyse the current powers of the municipal officers. In order to achieve the set objectives, in the first part of the paper, we methodologically prepared an overview of the organisation of municipal services in Slovenia by collecting and reviewing the reports of the municipal services and by grammatical and teleological legal interpretation of the current regulations. The first part of the paper presents a *de lege lata* analysis of the organisation of the municipal services and an overview of their reports from the year 2022. In the second part, a *de lege ferenda* analysis of the powers of municipal services from the perspective of ensuring general security is presented.

1 Uvod

Državi in lokalnim skupnostim je v slovenskem veljavnem pravnem redu naložena dolžnost, da si aktivno prizadevajo zagotavljati najvišjo mogočo razumno dosegljivo stopnjo varnosti vseh prebivalcev in tujcev, ki so na območju Slovenije. Zagotavljanje varnosti pa se praktično dosega predvsem na lokalni ravni. V okviru navedene ustavne dolžnosti morajo državni in občinski organi zagotoviti vsem ljudem pod jurisdikcijo naše države učinkovito pravno varstvo pred posegi v njihovo osebno varnost. Varstvo pravice do osebne varnosti zagotavlja tudi na podlagi 5. člena »Ustave Republike Slovenije (URS)« (1991), ki na splošno določa, da Republika Slovenija na svojem ozemlju varuje človekove pravice in temeljne svoboščine. V odločbi št. Up-1082/12 je Ustavno sodišče RS (2014) zavzelo stališče, da javna oblast posamezniku absolutne varnosti pred posegi drugih posameznikov v telesno integriteto in varnost ne more zagotoviti, mora pa poskrbeti, da zaščita, ki jo zagotavlja, ne pade pod ustavno zahtevani minimum (Flander in Tičar, 2019).

Varnost, za katero skrbijo občine kot osnovne lokalne skupnosti, se nanaša na ukrepe in strategije za zagotavljanje zaščite ljudi in premoženja na njihovih območjih. Za to dejavnost sta pristojna dva organa: na državni ravni policija in na občinski ravni lokalno redarstvo.

Ta prispevek je namenjen predvsem pravni analizi pooblastil in organizacije drugo navedenih organov. Glavni razlog za slednje je dejstvo, da smo ugotovili, da v javno dostopni literaturi ni celovitih podatkov o organiziranosti občinskih redarskih služb v Republiki Sloveniji. Predvsem nismo nikjer našli celovitih informacij (za celotno državo), katere občine imajo ustanovljeno občinsko ali medobčinsko redarstvo (včasih tudi skupaj z inšpektorati) ter kakšni so aktualni podatki o številu zaposlenih varnostnih organov v občinah.

Pri pregledu objavljene znanstvene in strokovne literature na tem področju ugotavljamo, da se le malo avtorjev ukvarja s predmetno problematiko. Tako sta na primer najprej Lavtar in Kečanović (2007) vsebinsko opredelila naslovno problematiko v komentarju »Zakona o občinskem redarstvu (ZORed)« (2007), Jarc in Nunič (2007) sta obravnavala pooblastila občinskih redarjev v komentarju zakona, ki ureja javni red in mir, kasneje je Fortuna (2013) v svoji magistrski nalogi opisal dileme in pravni vidik uporabe prisilnih sredstev občinskih redarjev v Gorici.

Petančič idr. (2011) so v Delu objavili o mestnih redarjih v razmerju do policije. Sotlar in Dvojmoč (2015) sta objavila v Reviji za kriminalistiko in kriminologijo prispevek o redarski dejavnosti kot obliki »policinga«, nato pa je Dvojmoč (2017) kasneje še v članku s področja varstvoslovja predstavil analizo dosedanjega razvoja občinskega redarstva v Sloveniji in pogled v prihodnost. O aktualnih vprašanih občinskega redarstva so zadnja leta pisali tudi Tičar (2019), soavtor tega prispevka, in diplomanti v zaključnih delih na različnih družboslovnih fakultetah v Sloveniji.

Na podlagi »Zakona o lokalni samoupravi (ZLS)« (2007) občine samostojno opravljajo lokalne zadeve javnega pomena. Navedene zadeve se določijo s splošnim aktom občine (občinskim odlokom) ali pa so določene z zakonom. Med drugim so naloge občine (povezane z občinskim redarstvom): skrb za varstvo zraka, tal, vodnih virov, varstvo pred hrupom, zbiranje in odlaganje odpadkov ter druge dejavnosti varstva okolja; gradi, vzdržuje in ureja lokalne ceste, javne poti, rekreacijske in druge javne površine, ureja promet v občini ter opravlja naloge občinskega redarstva; opravlja nadzorstvo nad krajevnimi prireditvami, organizira komunalno-redarstveno službo in skrbi za red v občini; določa prekrške in denarne kazni za prekrške, s katerimi se kršijo predpisi občine, in opravlja inšpekcijsko nadzorstvo nad izvajanjem občinskih predpisov in drugih aktov, s katerimi ureja zadeve iz svoje pristojnosti (»ZLS«, 2007, 21. člen).

Izhajajoč iz navedenega občinsko redarstvo predstavlja poglobljen del zagotavljanja varnosti na lokalni ravni. Prav občinski redarji s svojimi pooblastili in nalogami ter poznavanjem lokalnega terena pripomorejo k večji učinkovitosti pri zagotavljanju spoštovanja predpisov. Z leti se je obseg njihovih nalog povečal, predvsem zaradi prenosa nekaterih nalog s policije na občinsko redarstvo. S sprejetjem Zakona o občinskem redarstvu (»ZORed«, 2007) je le-to postalo bolj pravno regulirano in nadzorovano. Skladno s prakso je bil zakon tudi enkrat noveliran (2017) in je prinesel spremembe predvsem na področju uporabe pooblastil in prisilnih sredstev. Prav uporaba prisilnih sredstev je sprožala največ vprašanj, saj lahko občinski redarji z njimi posegajo v človekove pravice.

Prvi cilj tega prispevka je ugotoviti, koliko občinskih in medobčinskih redarstev v Republiki Sloveniji sploh obstaja, katero območje (občine) pokrivajo posamezne redarske službe ter njihovo velikost po številu zaposlenih ter posledično skupno število zaposlenih redarjev v Republiki Sloveniji.

Drugi cilj pa je analizirati sedanja pooblastila redarjev po splošni zakonodaji in po zakonodaji, ki ureja javni red. Sintetično pa smo poskusili predlagati, katere vidike bi bilo smiselno upoštevati pri prihodnji ureditvi teh pooblastil, ko občinski redarji zagotavljajo lokalno varnost z vzdrževanjem javnega reda.

Za doseg zastavljenih ciljev smo metodološko v prvem delu prispevka z zbiranjem in pregledom poročil redarskih služb za leto 2022 izdelali pričujočo analizo. Ključna omejitev pri našem raziskovanju je bila (v nekaj primerih) slaba pripravljenost redarstev na sodelovanje in različna odzivnost ter nekaterih organov za posredovanje informacij.

Prvi del je pravno organizacijski (pravno formalni), medtem ko je drugi del naše raziskave pravno vsebinski. V drugem delu smo pripravili analizo redarskih pooblastil z vidika zagotavljanja javnega reda in miru. Omejitev je bila v necelovitem prikazu dostopnosti konkretnih informacij o uporabi zakonskih ukrepov redarstev na lokalni ravni. Sklepno smo predvideli, kateri problemi prihodnje pravne ureditve lokalne varnosti na tem področju so takšni, da jih bo treba posebej nasloviti.

2 Občinska redarstva in njihova organiziranost – analiza zbranih podatkov

Medtem ko se policijska dejavnost izvaja na ravni območnih policijskih postaj, policijskih okolišev in policijskih pisarn, so za izvajanje nalog v zvezi z zagotavljanjem varnosti na ravni lokalnih skupnosti pristojni občinski organi, in sicer občinska in medobčinska redarstva. Naloge občinskih redarstev in področja njihovega delovanja urejajo »ZORed« (2006) in občinski odloki, sprejeti na podlagi 2. člena tega zakona. Dve ali več občin lahko ustanovita medobčinsko redarstvo kot organ skupne občinske uprave, ki ga enako kot druga občinska redarstva z odlokom ustanovita vsaj dve občini (Dvojmoč, 2017). Navedeni zakon splošno ureja področje uresničevanja pristojnosti občin za ustanovitev in organizacijo občinskega redarstva ter določanje njegovega delovnega področja in nalog. Po zakonu so mestne občine dolžne ustanoviti mestno redarstvo, drugim občinam pa je dana le možnost ustanovitve občinskega redarstva. Če se občina ne odloči za ustanovitev občinskega redarstva, ima možnost, da skupaj z več občinami ustanovi medobčinsko redarstvo. Kot tretjo možnost zakon ponuja občinam, da ne ustanovijo redarske službe, namesto tega pa z odlokom določijo, da naloge občinskega redarstva opravlja

občinski redar. Naloge občinskega redarstva so (»ZORed«, 2006, 3. člen): »nadzorovati varen in neoviran cestni promet v naseljih, varovati ceste in okolje v naseljih in na občinskih cestah zunaj naselij skrbeti za varnost na občinskih javnih poteh, rekreacijskih in drugih javnih površinah, varovati javno premoženje, naravo in kulturno dediščino ter vzdrževati javni red in mir«.

Nadalje je v slovenskem pravnem redu predvideno sodelovanje med občinskim redarstvom in policijo. Oba organa sta zaradi delovanja na enakem področju pogosto v stikih, kar privede do potrebe po sodelovanju. Nekaterne občine tako poznajo tudi mešane patrulje, sestavljene iz enega redarja in enega policista, ki skupaj opravljata naloge vsak iz svoje pristojnosti. Poudariti je treba, da kadar občinski redar opravlja naloge, ki jih določa »ZORed« (2006, 9. člen), ter to počne skupaj s policisti, se je dolžan ravnati po navodilu policije (Senčar, 2008).

Da bi lahko učinkovito pregledali in analizirali organizacijo občinskih in medobčinskih varnostnih organov na lokalni ravni, smo najprej morali identificirati število obstoječih redarskih služb v Republiki Sloveniji. Za namene izvedbe raziskave smo se odločili zbrati letna poročila redarskih služb in tako iz njih pridobiti podatke, potrebne za izvedbo raziskave. Popis redarskih služb smo izvedli s pregledom spletnih strani vseh slovenskih občin, kjer smo iskali objavljene odloke o ustanovitvah redarskih in inšpekcijskih organov, opise njihovih redarskih in inšpekcijskih služb oziroma kakršne koli podatke, ki so vsebovali informacije o tem, katera občina pripada kateri redarski službi. Po pregledu smo najprej identificirali 43 redarskih služb, ki pokrivajo vseh 212 slovenskih občin. V nadaljnji raziskavi se je izkazalo, da ena skupina občin nima redarske službe (npr. Beltinci). Končno število redarskih služb je torej 42 in pokrivajo 207 občin.

Od 42 redarskih služb je: (1) 6 redarskih služb, ki pokrivajo eno občino; (2) 26 redarskih služb, ki pokrivajo 2 do 5 občin; (3) 7 redarskih služb, ki pokrivajo 6 do 10 občin; in (4) 3 redarske službe, ki pokrivajo 11 ali več občin.

Največ občin pokriva Medobčinsko redarstvo Mestne občine Ptuj, ki skupaj pokriva 19 občin. Sledi Medobčinsko redarstvo Mestne občine Maribor, ki skupaj pokriva 18 občin. Redarskih služb, ki pokrivajo samo eno občino ustanoviteljico, je 6. V spodnji tabeli so prikazani tudi podatki o skupnem številu prebivalcev, ki jih pokriva posamezno občinsko redarstvo. Mestno redarstvo Mestne občine Ljubljana je tako

največje v državi, saj pokriva 293.845 prebivalcev in ima 37 zaposlenih redarjev (največ). Najmanjšo medobčinsko službo predstavlja Medobčinsko redarstvo občin Dolenjske Toplice, Mirna Peč, Žužemberk, ki pokriva 11.372 prebivalcev in zaposluje enega občinskega redarja. V nadaljevanju raziskave smo se odločili zbrati letna poročila redarskih služb za leto 2022. Obravnavana poročila so kot informacija javnega značaja opredeljena po »Zakonu o dostopu do informacij javnega značaja (ZDIJZ)« (2006).

Dobra polovica poročil redarskih služb je bila prosto dostopna na spletnih straneh občin oz. medobčinskih uprav. Za preostala poročila smo se po elektronski pošti in po telefonu s prošnjo obrnili neposredno na redarske in inšpekcijske službe. Odzivnost služb je bila različna, velika večina jih je to poročilo posredovala, pri nekaterih pa smo se morali sklicevati na »ZDIJZ« (2006) in podati dodatna pojasnila o razlogih glede prošnje za dostop do zelenega poročila.

Poleg števila redarskih služb smo želeli ugotoviti tudi število zaposlenih redarjev po službah in posledično določiti število vseh redarjev v Sloveniji v letu 2022. Vsa poročila podatka o številu zaposlenih niso vsebovala. Za manjkajoče podatke smo se preko elektronske pošte in telefonskih klicev obrnili neposredno na redarske službe.

Od 42 redarskih služb je 27 takšnih, ki zaposluje od 1 do 5 redarjev, 6 takšnih, ki zaposluje od 6 do 10 redarjev, 4 takšne, ki zaposlujejo od 11 do 15 redarjev, 2 takšni, ki zaposlujeta več kot 16 redarjev.

Največ redarjev zaposluje Mestno redarstvo Ljubljana, ki je s 37 zaposlenimi redarji največja redarska služba v Sloveniji. Na drugem mestu je Medobčinsko redarstvo občin Koper, Ankaran, Izola in Piran z 28 zaposlenimi redarji. Na tretjem mestu je Medobčinsko redarstvo občin Maribor, Benedikt, Cerkljenjak, Duplek, Hoče – Slivnica, Kungota, Lenart, Lovrenc na Pohorju, Miklavž na Dravskem polju, Rače – Fram, Ruše, Selnica ob Dravi, Starše, Sveta Ana, Sveti Jurij v Slovenskih goricah, Sveta Trojica v Slovenskih goricah, Šentilj, Pesnica s 15 zaposlenimi redarji. Največ redarskih služb (8) zaposluje po dva redarja, sledijo službe, ki zaposlujejo po enega redarja, takšnih je 6 služb. Po tri redarje zaposluje 5 redarskih služb, enako 5 služb zaposluje po štiri redarje. Tri službe pa zaposlujejo po 7 redarjev.

Tabela 1: Pregled mestnih, občinskih in medobčinskih redarstev

Občine	Število občin	Število prebivalcev – skupno v letu 2022 (SURS, n. d.)	Število zaposlenih v letu 2022
Celje , Braslovče, Laško, Polzela, Store, Tabor, Vrnsko, Žalec	8	104.361	13
Maribor , Benedikt, Cerkvenjak, Duplek, Hoče – Slivnica, Kungota, Lenart, Lovrenc na Pohorju, Miklavž na Dravskem polju, Rače – Fram, Ruše, Selnica ob Dravi, Starše, Sveta Ana, Sveti Jurij v Slovenskih goricah, Sveta Trojica v Slovenskih goricah, Šentilj, Pesnica	18	205.931	15
Koper , Ankaran, Izola, Piran	4	91.599	28
Kranj , Cerklje na Gorenjskem, Jezersko, Preddivor, Šenčur, Tržič	6	93.205	14
Krško , Brežice, Bistrica ob Sotli, Radeče, Sevnica	5	73.302	3
Nova Gorica , Ajdovščina, Brda	3	57.156	7
Novo mesto , Trebnje, Straža, Mokronog – Trebelno, Mirna	5	60.958	6
Ptuj , Cirkulane, Destrnik, Dornava, Gorišnica, Hajdina, Juršinci, Kidričevo, Majšperk, Markovci, Ormož, Podlehnik, Središče ob Dravi, Sveti Andraž v Slovenskih goricah, Sveti Tomaž, Trnovska vas, Videm, Zavrč, Žetale	19	85.088	10
Slovenj Gradec , Mislinja, Muta, Radlje ob Dravi, Ribnica na Pohorju, Vuzenica, Podvelka	7	37.044	4
Velenje , Gornji Grad, Ljubno, Luče, Mozirje, Nazarje, Prebold, Rečica ob Savinji, Solčava, Šmartno ob Paki, Šoštanj	11	67.542	13
Ljubljana	1	293.845	37
Murska Sobota	1	18.619	3
Apače, Gornja Radgona, Sveti Jurij ob Ščavnici	3	14.829	2
Bled, Bohinj, Železniki	3	20.369	Podatka nam ni uspelo dobiti
Bloke, Postojna, Pivka, Loška dolina, Cerknica	5	40.048	7
Bovec, Kobarid, Kanal ob Soči, Tolmin	4	23.286	5
Cankova, Gornji Petrovci, Grad, Hodoš, Kuzma, Moravske Toplice, Puconci, Rogašovci, Šalovci, Tišina	10	27.995	1
Idrija, Cerkno	2	16.289	2
Ravne na Koroškem, Prevalje, Mežica, Črna na Koroškem, Dravograd	5	33.604	4
Črnomelj, Metlika, Semič	3	26.547	2
Divača, Hrpelje – Kozina, Komen, Sežana	4	26.827	3
Dobje, Dobrna, Oplotnica, Slovenske Konjice, Šentjur, Vitanje, Vojnik, Zreče	8	59.963	3
Loški Potok, Ribnica, Sodražica, Velike Lašče	4	18.283	1
Vrhnika, Brezovica, Dobrova – Polhov Gradec, Gorenja vas – Poljane, Žiri, Borovnica, Log – Dragomer, Horjul	8	62.485	5
Lendava, Dobrovnik, Kobilje	3	12.085	3
Dol pri Ljubljani, Litija, Šentrupert, Šmartno pri Litiji	4	30.792	2
Dolenjske Toplice, Mirna Peč, Žužemberk	3	11.372	1

Občine	Število občin	Število prebivalcev – skupno v letu 2022 (SURS, n. d.)	Število zaposlenih v letu 2022
Domžale	1	37.179	2
Jesenice, Gorje, Kranjska Gora, Žirovnica	4	36.082	7
Grosuplje, Ivančna Gorica, Škofljica, Ig, Dobropolje	5	62.340	5
Hrastnik, Trbovlje, Zagorje ob Savi	3	41.207	4
Ilirska Bistrica	1	13.352	1
Kamnik	1	29.856	2
Kočevo, Kostel, Osilnica	3	16.637	5
Trzin, Komenda, Lukovica, Mengeš, Moravče, Vodice	6	35.474	2
Šentjernejski, Škofjan, Šmarješke Toplice, Kostanjevica na Krki	4	16.658	1
Rogaška Slatina, Rogatec, Podčetrtek, Šmarje pri Jelšah, Kozje	5	31.577	2
Ljutomer, Križevci, Razkrižje, Veržej, Radenci	5	22.400	4
Logatec	1	14.756	1
Slovenska Bistrica, Poljčane, Makole	3	32.702	4
Škofja Loka, Radovljica, Naklo, Medvode	4	65.382	9
Šempeter – Vrtojba, Renče – Vogrsko, Miren – Kostanjevica, Vipava	4	21.471	4

Tabela je izdelana na podlagi pridobljenih letnih poročil občinskih in medobčinskih redarstev, ki so navedena v virih in literaturi na koncu prispevka.

3 Kazenskopravna in prekrškovna pooblastila občinskih redarjev

Na področju kazenskega prava zakonodaja nalaga dolžnost občinskemu redarju, da obvesti policijo, ko izve za pripravljeno ali izvedeno kaznivo dejanje. Občinski redarji niso pravosodni organi in nimajo kazenskopravnih policijskih pooblastil. So *sui generis* občinski varnostni organi, ki imajo dolžnost sodelovanja s policijo.

Redarji ne morejo voditi predkazenskega postopka, aretirati storilcev kaznivih dejanj ali jih pridržati v posebnih prostorih. Lahko pa zaznajo kazniva dejanja, obvestijo policijo ali zadržijo domnevnega storilca, ko obravnava dejanja ni v njihovi pristojnosti. Zadržanje je časovno omejeno na eno uro in ne pomeni pridržanja, ki je posebni pravni institut izključno v pristojnosti policije. Kot smo že povedali v uvodu, so splošna pooblastila redarjev urejena v njihovi matični področni zakonodaji.

Občinsko redarstvo pa je nedvomno prekrškovni organ. Občinski redarji so po prekrškovnem pravu pooblaščenice uradne osebe. Lokalno varnost zagotavljajo s sankcioniranjem prekrškov na področju cest in prometa, na področju javnega reda

in miru, zaščiti živali in na področjih, urejenih z občinskimi odloki. Občinski redarji imajo tukaj dvojni položaj. S posebnimi zakoni so pooblaščen za prekrške, ki jih predpiše država (ceste, promet, javni red in živali ipd.), z občinskimi odloki pa za prekrške, ki jih predpisujejo občine.

Prekrške urejajo tudi občinski odloki, ki pa jih na tem mestu še ne analiziramo vsebinsko in sistematično. V skladu s 140. členom »URS« (1991) spadajo v pristojnost občine lokalne zadeve, ki jih občina lahko ureja samostojno in ki zadevajo samo prebivalce občine. V 21. členu »ZLS« (2007) je določeno, da občina samostojno opravlja lokalne zadeve javnega pomena (izvirne naloge), ki jih določi s splošnim aktom občine (npr. odlokom) ali so določene z zakonom. Pravni viri, ki nastajajo v občinah, so tako tudi občinski odloki, kjer so določeni *sui generis* občinski prekrški (Brezovnik in Grafenauer, 2006). Občinske odloke bomo analizirali posebej v drugem, ločenem prispevku.

V Sloveniji je po veljavnih predpisih prekršek tisto dejanje, ki pomeni kršitev zakona, uredbe vlade ali odloka samoupravne lokalne skupnosti, ki je določeno kot prekršek ter je zanj predpisana sankcija za prekršek (»ZP-1«, 2016). Pravo o prekrških je v slovenskem pravnem redu sestavljeno iz splošnega in posebnega dela. Medtem ko so določbe posebnega dela razpršene po zakonskih in podzakonskih besedilih, v katerih so opisi posameznih prekrškov, je splošni del enotno zakonodajno urejen z enim zakonom – »ZP-1« (2016). Navedeni zakon je sistemski zakon, ki določa splošne pogoje za predpisovanje prekrškov in sankcij, splošne pogoje za odgovornost za prekrške, za izrekanje in za izvršitev sankcij prekrškov, postopek za prekrške ter organe in sodišča za odločanje o njih (Selinšek, 2003).

Na podlagi 3. člena »Zakona o financiranju občin« (ZFO-1) (2006) je določeno, da financiranje občin temelji na načelih lokalne samouprave, predvsem načelu sorazmernosti virov financiranja z nalogami občin in načelu samostojnosti občin pri financiranju občinskih nalog. Eden izmed poglavitnih virov financiranja občin je tako prihodek iz naslova glob za prekrške, ki pripada občini v višini, ki je določena v aktu o njihovi uvedbi (»ZFO-1«, 2006).

Skladno s 1. odstavkom 3. člena »ZP-1« (2011) se lahko prekrški določijo z zakonom, z uredbo Vlade Republike Slovenije ali z odlokom samoupravne lokalne skupnosti. Pri tem se smejo z odlokom samoupravne lokalne skupnosti določiti prekrški in zanje predpisane globe samo v določenem znesku ter samo za kršitve predpisov, ki

jih samoupravne lokalne skupnosti same izdajajo na podlagi svojih pristojnosti ter če jih zakon in uredba še ne sankcionirata. Določbe občinskih odlokov, s katerimi so določeni prekrški, pa veljajo le na območju tiste lokalne skupnosti, ki jih je izdala (»ZP-1«, 2016). Občina ne more določiti prekrška z nobenim drugim pravnim aktom, razen z odlokom. Določitev prekrška v sklepu občinskega sveta ali pravilniku bi bila nezakonita in je prekrškovni organi ne bi smeli uporabiti. Če bi bila takšna določba uporabljena, bi moral odločbo prekrškovnega organa po uradni dolžnosti odpraviti pritožbeni organ (Selinšek, 2003). Bistvenega pomena za uspešno in korektno uporabo občinskega odloka, ki določa prekršek, je jasen in nedvoumen opis (dejanski stan) prekrška. Iz opisa prekrška mora biti nedvoumno razvidno, kršitev katere določbe odloka je z njim inkriminirana in v kakem obsegu. Če je dejanski stan prekrška v odloku podan opisno in ne le s sklicevanjem na ustrezne določbe odloka, mora biti ta opis kratek, jedrnat in jasen. Občinski odlok mora biti dostopen na primeren način; občanu oziroma državljanu mora biti glede na okoliščine omogočeno razpolaganje z zadostnimi podatki o pravnih normah, ki pridejo v poštev v danem primeru (Selinšek, 2003).

»Zakon o pravilih cestnega prometa (ZPrCP)« (2013) opredeljuje prekrškovna pooblastila občinskega redarstva na področju cestnega prometa v občini. Občinski redarji na cestah v naselju, na občinskih cestah zunaj naselja in na nekategoriziranih cestah zunaj naselja, ki se uporabljajo za javni cestni promet, izvajajo nadzor določb »ZPrCP« (2013) glede: (1) varstva okolja; (2) odgovornosti staršev, skrbnikov oz. rejnikov; (3) listin, ki jih morajo imeti pri sebi udeleženci v cestnem prometu; (4) izločitev vozila iz prometa; (5) odstranitve nepravilno parkiranega in zapuščenega vozila; (6) območja umirjenega prometa; (7) območja za pešce; (8) uporabe varnostnega pasu; (9) uporabe zaščitne čelade; (10) prepovedi uporabe naprav ali opreme, ki zmanjšujejo voznikovo zaznavanje; (11) vožnje z vozilom po cesti; (12) vožnje z vozilom na prehodu za pešce; (13) največje dovoljene hitrosti; (14) odpiranja vrat vozila; (15) zapustitve vozila; (16) označitve ustavljenih vozil; (17) ustavljanja in parkiranja vozil; (18) parkiranja na mestu, označenem za invalide; (19) parkiranja na območju kratkotrajnega parkiranja; (20) pogojev za razlaganje in nalaganje tovora na cesti; (21) pogojev za opravljanje gospodarske vožnje; (22) udeležbe pešcev v cestnem prometu; (23) označitve pešcev; (24) varstva otrok kot udeležencev v cestnem prometu; (25) prevoza oseb; (26) jahačev, goničev in vodičev živali v prometu ter pogojev za udeležbo živali v cestnem prometu; (27) koles in koles s pomožnim motorjem; (28) vožnje voznikov koles z licenco; (29) pogojev za

udeležbo motornih koles in koles z motorjem v cestnem prometu; (30) pogojev za uporabo posebnih prevoznih sredstev v cestnem prometu; (31) upoštevanja prometne signalizacije; (32) upoštevanja svetlobnih prometnih znakov.

Izvajanje nadzora nad največjo dovoljeno hitrostjo opravljajo občinski redarji izključno s samodejnimi napravami in sredstvi za nadzor prometa, s katerimi prekrške slikovno dokumentirajo, nimajo pa pravice ustaviti voznika v prekršku.

Občinski redarji kot prekrškovni organ izvajajo tudi nadzor na podlagi določb, ki so določene v »Zakonu o cestah (ZCes-1)« (2010). Slednji daje občinskim redarjem pooblastila za izvajanje nadzora na občinskih cestah, nekategoriziranih cestah, ki se uporabljajo za javni cestni promet, in državnih cestah v naseljih. Občinski redarji opravljajo nadzor skladno z naslednjimi določbami »ZCes-1« (2010): (1) prepovedi ogrožanja varne uporabe javne ceste; (2) uporaba nekategoriziranih cest; (3) največje dovoljene osne obremenitve vozil na javnih cestah; (4) največje dovoljene skupne in največje dovoljene mase vozil na javnih cestah; (5) izredni prevoz po javni cesti; (6) označitev vozil za izredne prevoze; (7) naležne ploskve na kolesih vozil; (8) izjeme pri omejitvi uporabe javne ceste – lokalni promet.

Skladno z »Zakonom o zaščiti živali (ZZZiv-UPB3)« (2013) lahko občinski redarji v okviru svojih pristojnosti in nalog preverijo izpolnjevanje obveznosti lastnikov psov (6. člen), zagotavljanje fizičnega varstva psa na javnem mestu s povodcem (11. člen), sodelujejo pa lahko tudi z imetniki zavetišč in veterinarskih služb pri ugotavljanju lastništva zapuščenih živali (28. člen).

Nadalje izpostavljamo posebej področje javnega reda, saj je specifično za splošno varnost v mestu in je vsebinsko v pristojnosti tako občinskih redarjev kot tudi policije. »ZJRM-1« (2006) velja že 18 let in je bil v tem času samo enkrat dopolnjen, in sicer z »Zakonom o dopolnitvah Zakona o varstvu javnega reda in miru (ZJRM-1A)« (2020), s katerim se je z izvajanjem pooblastil državnih organov reševalo vprašanje legitimnosti delovanja t. i. vaških straž. Tako dopolnjeni zakon velja tri leta. Prekrškovne pristojnosti občinskega redarstva na področju javnega reda določa 3. odstavek 27. člena »ZJRM-1« (2006). Pristojnosti redarjev zajemajo: (1) nedostojno vedenje, (2) beračenje na javnem mestu, (3) uporaba nevarnih predmetov, (4) poškodovanje uradnega napisa, oznake, odločbe, (5) pisanje po objektih, (6) vandalizem, (7) kampiranje, (8) uporaba živali in (9) neupoštevanje

zakonitega ukrepa uradne osebe. Občinsko redarstvo mora za vse preostale kršitve po vseh drugih državnih prekrškovnih predpisih obvestiti policijo z možnostjo zadržanja domnevnega kršitelja do prihoda policije, največ do 1 ure od začetka postopka. Glede na sedanjo prakso bi lahko v prihodnje imeli občinski redarji pooblastila tudi za prenočevanje na javnem kraju, nadzor nad zbiranjem prostovoljnih prispevkov in nadzor nad lažno naznanitvijo prekrška. S tem bi se razbremenilo policijo.

4 Razprava

Občinske redarske službe so del sistema javne uprave v Republiki Sloveniji (Grafenauer in Brezovnik, 2006). Predstavljajo tudi sistem izvršilne veje oblasti na lokalni ravni (Tičar, 2022). Na podlagi pregleda organiziranosti in pooblastil lahko potrdimo, da imajo redarji pri opravljanju svojih nalog veliko pooblastil. Pojavlja se mnenje, da slednje predstavlja možnost za lokalno skupnost, da sama vpliva na večjo stopnjo reda in varnosti, pri čemer naj se pristojnosti policije ne bi zmanjšale. V strokovnih krogih se namreč že leta 2011 omenja možnost uvedbe mestne policije, ki ji na Ministrstvu za notranje zadeve odločno nasprotujejo. Po njihovem mnenju gre za dve neprimerljivi organizaciji, zato je problem predstavlja že samo izrazoslovje, ne obstajajo niti razlogi javnega interesa, potrebe po dodatnem drobljenju državnih varnostnih subjektov, kaj šele zakonska podlaga za njeno ustanovitev (Petančič idr., 2011).

Nadalje pravo o prekrških, ki je del kaznovalnega pravnega sistema Republike Slovenije, daje tudi občinam pooblastilo za predpisovanje prekrškov. To sicer veljavno zakonsko pooblastilo v teoriji ni popolnoma nesporno. Glede na majhnost Slovenije, veliko število občin in nedostopnost predpisov, v katerih so objavljeni odloki, bi v praksi v velikem številu primerov ob pravilni uporabi zakona tako morali priti do sklepa, da je storilec prekrška ravnal v opravičljivi pravni zmoti, kar bi imelo na podlagi 8. člena »ZP-1« v zvezi z 21. členom »KZ-1« (2008) za posledico izključitev odgovornosti za prekršek (Selinšek, 2003).

Nadaljnji razmislek je ta, da lahko prekrške predpisujejo občine tudi iz razlogov polnjenja občinskega proračuna in ne zaradi zagotavljanja osnovnega namena – varnosti občanov. Če se v posameznem primeru ti očitki izkažejo za resnične, se postavita pod vprašaj legitimnost in legalnost (Meško idr., 2016; Tičar 2019) delovanja občine na področju predpisovanja prekrškov

Občinski redarji že dolgo ne skrbijo več samo za urejanje mirujočega prometa in pisanje kazni za nepravilno parkiranje. Razloge za to lahko vidimo v želji države in lokalnih skupnosti po večji učinkovitosti pri nadzoru in uveljavljanju lokalnih predpisov, ki jih policija kot taka ne zmora sama nadzirati, bodisi zaradi kadrovskega primanjkljaja ter velikega števila občin, ki imajo lahko vsaka svoje specifične predpise in prekrške, ki izhajajo iz kršenja javnega reda in miru, ki predstavlja problem v določeni občini. V takšnih primerih je zelo učinkovito sodelovanje med občinskim redarstvom in policijo, saj občinski redar, ki deluje na območju občine pozna specifične prekrške in probleme, medtem ko policist ni nujno seznanjen z njimi, saj pokriva večje območje in opravlja več nalog. Kot dobra praksa se je izkazalo tudi sodelovanje policije in redarstva na terenu v obliki mešanih patrolj, saj lahko tako oba državna uslužbenca opravljata naloge iz svoje pristojnosti, pri čemer si pomagata z uporabo in dopolnjevanjem pooblastil.

Število občin in občinskih redarstev je z leti raslo. Podatki iz leta 2004 navajajo 193 slovenskih občin, ki so skupaj zaposlovale 143 občinskih redarjev (Lavtar in Kečanović, 2007). V letu 2008 je bilo zaposlenih redarjev že dobrih 150. Po ugotovitvah izvedene raziskave lahko trdimo, da je ta številka v letu 2022 nekje okrog 250. Ti podatki v svoji luči potrjujejo večanje vloge občinskega redarstva na lokalni ravni, pri čemer je treba opozoriti, da se nekatere občinske uprave srečujejo s kadrovskimi pomanjkanji na področju zaposlovanja občinskih redarjev, kot razloge pa navajajo težke pogoje dela in nizko plačilo.

Delo občinskih redarjev se spreminja skladno s potrebami na terenu, zato je nujno potrebno, da so občinski redarji deležni dobrega strokovnega usposabljanja, saj bodo lahko le tako zakonito in legitimno opravljali svoje naloge. Zaradi hitrega spreminjanja potreb na terenu je tudi nujno potrebno, da se občinski redarji sproti izpopolnjujejo. Na vseh državljanih pa je, da se zavemo, da občinski redarji predstavljajo enega glavnih deležnikov pri zagotavljanju varnosti v lokalni skupnosti in jih kot take tudi sprejmemo.

Glede prihodnje ureditve pooblastil redarjev smo naslovili nekaj odprtih vprašanj s področja prihodnje ureditve zagotavljanja javnega reda in miru. Menimo, da bi v prihodnje lahko imeli občinski redarji pooblastila tudi za nadzor prenočevanja na javnem kraju, nadzor nad prostovoljnim zbiranjem prispevkov ter pregon lažne naznanitve prekrška. Vendar je ureditev javnega reda in miru predvsem holistična in

se mora osredotočiti na ustreznost predpisovanja višine glob in na prekrške, storjene na družbenih omrežjih, kar pa je v pristojnosti zakonodajalca, da to v prihodnje pravno uredi.

Viri in literatura

- Brezovnik, B. in Grafenauer, B. (2006). *Javna uprava*. Univerza v Mariboru, Pravna fakulteta.
- Dvojmoč, M. (2017). Občinska redarstva v Sloveniji – analiza dosedanjega razvoja in pogled v prihodnost. *Varstvoslojce*, 19(1), 80–98.
- Flander, B. in Tičar, B. (2019). The right to security – An outline of the legal regulation at the state and local levels in Slovenia. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 70(5), 422–438.
- Fortuna, R. (2013). *Dileme in pravni vidiki uporabe prisilnih sredstev občinskih redarjev* [Magistrsko delo]. Evropska pravna fakulteta v Novi Gorici.
- Jarc, S. in Nunič, M. (2007). *Zakon o varstvu javnega reda in miru (ZJRM-1) s komentarjem*. GV Založba.
- Kazenski zakonik (KZ-1). (2008, 2009, 2011, 2012, 2015, 2016, 2017, 2020). *Uradni list RS*, (55/08, 66/08, 39/09, 91/11, 50/12, 54/15, 6/16, 38/16, 27/17, 23/20, 91/20).
- Lavtar, R. in Kečanović, B. (2007). *Zakon o občinskem redarstvu s komentarjem*. GV Založba.
- Medobčinska inšpekcija in redarstvo občin Bele krajine. (2023). *Poročilo o delu skupne občinske uprave – Medobčinske inšpekcije in redarstva občin Bele krajine za leto 2022*.
- Medobčinska inšpekcija in redarstvo občin Cankova, Gornji Petrovci, Grad, Hodoš, Kuzma, Moravske Toplice, Puconci, Rogašovci, Šalovci in Tišina. (2023). *Letno poročilo o delu medobčinske inšpekcije in redarstva za leto 2022*.
- Medobčinska uprava Istre. (2023). *Letno poročilo o delu Medobčinske uprave Istre leto 2022*.
- Medobčinska uprava Mestne občine Nova Gorica, Občine Ajdovščina in Občine Brda. (2023). *Letno poročilo o delu medobčinske uprave Mestne občine Nova Gorica, občine Ajdovščina in občine Brda za leto 2022*.
- Medobčinska uprava občin Bovec, Kobarid, Tolmin in Kanal ob Soči. (2023). *Poročilo o delu medobčinske uprave občin Bovec, Kobarid, Tolmin in Kanal ob Soči za obdobje od 1. 1. 2022 do 31. 12. 2022*.
- Medobčinska uprava občin Šempeter – Vrtojba, Renče – Vogrsko, Miren – Kostanjevica in Vipava. (2023). *Poročilo o delu Medobčinske uprave občin Šempeter – Vrtojba, Renče – Vogrsko, Miren – Kostanjevica in Vipava za obdobje od 1. 1. 2022 do 31. 12. 2022*.
- Medobčinski inšpektorat – Skupni prekrškovni organ občinskih uprav občin Bistrica ob Sotli, Brežice, Krško, Radeče in Sevnica. (2023). *Letno poročilo o delu medobčinskega inšpektorata – Skupnega prekrškovega organa občinskih uprav občin Bistrica ob Sotli, Brežice, Krško, Radeče in Sevnica za leto 2022*.
- Medobčinski inšpektorat in redarstvo Mestne občine Celje, Občine Braslovče, Občine Laško, Občine Polzela, Občine Štore, Občine Tabor, Občine Vransko in Občine Žalec. (2023a). *Poročilo o delu za leto 2022 na območju Občine Braslovče*.
- Medobčinski inšpektorat in redarstvo Mestne občine Celje, Občine Braslovče, Občine Laško, Občine Polzela, Občine Štore, Občine Tabor, Občine Vransko in Občine Žalec. (2023b). *Poročilo o delu za leto 2022 na območju Občine Laško*.
- Medobčinski inšpektorat in redarstvo Mestne občine Celje, Občine Braslovče, Občine Laško, Občine Polzela, Občine Štore, Občine Tabor, Občine Vransko in Občine Žalec. (2023c). *Poročilo o delu za leto 2022 na območju Občine Polzela*.
- Medobčinski inšpektorat in redarstvo Mestne občine Celje, Občine Braslovče, Občine Laško, Občine Polzela, Občine Štore, Občine Tabor, Občine Vransko in Občine Žalec. (2023d). *Poročilo o delu za leto 2022 na območju Občine Štore*.

- Medobčinski inšpektorat in redarstvo Mestne obline Celje, Občine Braslovče, Občine Laško, Občine Polzela, Občine Štore, Občine Tabor, Občine Vransko in Občine Žalec. (2023e). *Poročilo o delu za leto 2022 na območju Občine Tabor*.
- Medobčinski inšpektorat in redarstvo Mestne obline Celje, Občine Braslovče, Občine Laško, Občine Polzela, Občine Štore, Občine Tabor, Občine Vransko in Občine Žalec. (2023f). *Poročilo o delu za leto 2022 na območju Občine Vransko*.
- Medobčinski inšpektorat in redarstvo Mestne obline Celje, Občine Braslovče, Občine Laško, Občine Polzela, Občine Štore, Občine Tabor, Občine Vransko in Občine Žalec. (2023g). *Poročilo o delu za leto 2022 na območju Občine Žalec*.
- Medobčinski inšpektorat in redarstvo občin Bled, Bohinj in Železniki. (2023). *Poročilo o delu Medobčinskega inšpektorata in redarstva občin Bled, Bohinj in Železniki v letu 2022*.
- Medobčinski inšpektorat in redarstvo občin Divača, Hrpelje – Kozina, Komen in Sežana. (2023a). *Poročilo o delu MIR-a za občino Komen in ocena stanja varnosti na območju občine Komen za leto 2022*.
- Medobčinski inšpektorat in redarstvo občin Divača, Hrpelje – Kozina, Komen in Sežana. (2023b). *Poročilo o delu MIR-a za občino Sežana in ocena stanja varnosti na območju občine Sežana za leto 2022*.
- Medobčinski inšpektorat in redarstvo občin Gornja Radgona, Apače in Sveti Jurij ob Ščavnici. (2024). *Letno poročilo medobčinskega inšpektorata in redarstva občin Gornja Radgona, Apače in Sveti Jurij ob Ščavnici za leto 2023*.
- Medobčinski inšpektorat in redarstvo občin Indrija in Cerklno. (2023). *Poročilo o delu v letu 2023*.
- Medobčinski inšpektorat in redarstvo občin Ljutomer, Križevci, Radenci, Razkrižje in Veržej. (2023). *Poročilo o delu Medobčinskega inšpektorata in redarstva za leto 2022*.
- Medobčinski inšpektorat in redarstvo občin Radovljica, Škofja Loka, Medvode in Naklo. (2023). *Poročilo o delu SOU MIR občin Radovljica, Škofja Loka, Medvode in Naklo za Občino Škofja Loka za leto 2022*.
- Medobčinski inšpektorat in redarstvo občin Rogaška Slatina, Rogatec, Podčetrtek, Šmarje pri Jelšah in Kozje. (2023). *Poročilo Skupne občinske uprave Medobčinskega inšpektorata in redarstva občin Rogaška Slatina, Rogatec, Podčetrtek, Šmarje pri Jelšah in Kozje*.
- Medobčinski inšpektorat in redarstvo občin Slovenska Bistrica, Poljčane in Makole. (2023a). *Poročilo o delu Medobčinskega inšpektorata in redarstva z oceno tveganja občinskega programa varnosti občine Makole v letu 2022*.
- Medobčinski inšpektorat in redarstvo občin Slovenska Bistrica, Poljčane in Makole. (2023b). *Poročilo o delu Medobčinskega inšpektorata in redarstva z oceno tveganja občinskega programa varnosti občine Poljčane v letu 2022*.
- Medobčinski inšpektorat in redarstvo občin Slovenska Bistrica, Poljčane in Makole. (2023c). *Poročilo o delu Medobčinskega inšpektorata in redarstva z oceno tveganja občinskega programa varnosti občine Slovenska Bistrica v letu 2022*.
- Medobčinski inšpektorat in redarstvo Zasavje. (2023a). *Poročilo o delu Medobčinskega inšpektorata in redarstva Zasavje v občini Hrastnik za leto 2022*.
- Medobčinski inšpektorat in redarstvo Zasavje. (2023b). *Poročilo o delu Medobčinskega inšpektorata in redarstva Zasavje v občini Trbovlje za leto 2022*.
- Medobčinski inšpektorat in redarstvo Zasavje. (2023c). *Poročilo o delu Medobčinskega inšpektorata in redarstva Zasavje v občini Zagorje za leto 2022*.
- Medobčinsko redarstvo Maribor. (2023). *Opravljenе naloge medobčinskega redarstva v letu 2022*.
- Medobčinsko redarstvo občin Mežiške doline in občine Dravograd. (2023). *Letno poročilo o delu medobčinskega redarstva občin Mežiške doline in občine Dravograd za leto 2022*.
- Mestna občina Ljubljana: Mestno redarstvo. (2023). *Poročilo o delu mestnega redarstva mestne občine Ljubljana v letu 2022*.
- Mestna občina Ptuj. (2023). *Ocena in poročilo o izvajanju občinskega programa varnosti mestne občine Ptuj v letu 2022*.
- Mestna občina Slovenj Gradec – Skupni organ Koroške: Medobčinsko redarstvo. (2023). *Poročilo o delu medobčinskega redarstva za leto 2022*.

- Meško, G., Eman, K. in Flander, B. (2016). O oblasti, legitimnosti in družbenem nadzorstvu. V G. Meško, K. Eman in B. Flander (ur.), *Oblast, legitimnost in družbeno nadzorstvo*. Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede.
- Ministrstvo za notranje zadeve, Policija. (2023). *Poročilo o delu policije 2022*.
- MMC RTV SLO. (22. 9. 2008). *Priprave redarjev v polnem teku*.
<https://www.rtv slo.si/slovenija/pripravljanje-redarjev-v-polnem-teku/92467>
- Občina Cirkulane. (2023). *Ocena in poročilo o izvajanju občinskega programa varnosti občine Cirkulane v letu 2022*.
- Občina Destrnik. (2023). *Ocena in poročilo o izvajanju občinskega programa varnosti občine Destrnik v letu 2022*.
- Občina Dornava. (2023). *Ocena in poročilo o izvajanju občinskega programa varnosti občine Dornava v letu 2022*.
- Občina Gorišnica. (2023). *Ocena in poročilo o izvajanju občinskega programa varnosti občine Gorišnica v letu 2022*.
- Občina Hajdina. (2023). *Ocena in poročilo o izvajanju občinskega programa varnosti občine Hajdina v letu 2022*.
- Občina Juršinci. (2023). *Ocena in poročilo o izvajanju občinskega programa varnosti občine Juršinci v letu 2022*.
- Občina Kidričevo. (2023). *Ocena in poročilo o izvajanju občinskega programa varnosti občine Kidričevo v letu 2022*.
- Občina Logatec. (2023). *Ocena izvajanja občinskega programa varnosti občine Logatec za leto 2022*.
- Občina Majšperk. (2023). *Ocena in poročilo o izvajanju občinskega programa varnosti občine Majšperk v letu 2022*.
- Občina Markovci. (2023). *Ocena in poročilo o izvajanju občinskega programa varnosti občine Markovci v letu 2022*.
- Občina Ormož. (2023). *Ocena in poročilo o izvajanju občinskega programa varnosti občine Ormož v letu 2022*.
- Občina Podlehnik. (2023). *Ocena in poročilo o izvajanju občinskega programa varnosti občine Podlehnik v letu 2022*.
- Občina Središče ob Dravi. (2023). *Ocena in poročilo o izvajanju občinskega programa varnosti občine Središče ob Dravi v letu 2022*.
- Občina Sveti Andraž v Slovenskih goricah. (2023). *Ocena in poročilo o izvajanju občinskega programa varnosti občine Sveti Andraž v Slovenskih goricah v letu 2022*.
- Občina Sveti Tomaž. (2023). *Ocena in poročilo o izvajanju občinskega programa varnosti občine Sveti Tomaž v letu 2022*.
- Občina Trnovska vas. (2023). *Ocena in poročilo o izvajanju občinskega programa varnosti občine Trnovska vas v letu 2022*.
- Občina Videm. (2023). *Ocena in poročilo o izvajanju občinskega programa varnosti občine Videm v letu 2022*.
- Občina Vrhnika – Skupna občinska uprava: Medobčinski inšpektorat in redarstvo. (2023). *Letno poročilo organa skupne občinske uprave: Medobčinski inšpektorat in redarstvo za leto 2022*.
- Občina Zavrch. (2023). *Ocena in poročilo o izvajanju občinskega programa varnosti občine Zavrch v letu 2022*.
- Občina Žetale. (2023). *Ocena in poročilo o izvajanju občinskega programa varnosti občine Žetale v letu 2022*.
- Petančič, S., Žerjavič, P. in Kramžar, B. (31. 3. 2011). Mestno redarstvo in policija: drobljenje varnostnih služb povzroča nepreglednost. *Delo*. <https://old.delo.si/novice/politika/mestno-redarstvo-in-policija-drobljenje-varnostnih-sluzb-povzroca-nepreglednost.html>
- Selinšek, L. (2003). Predpisovanje prekrškov v odlokih samoupravnih lokalnih skupnosti skladno z ZP-1. *Lex localis*, 1(3), 103–119.
- Senčar, A. (2008). Policija in občinsko redarstvo – parterja pri zagotavljanju javnega reda v skupnosti. V *3. dnevi prekrškovnega prava: 2008, Portorož; Zbornik 2008* (str. 103–113). Ljubljana, GV Založba.
- Skupna občinska uprava 5G. (2024). *Poročilo skupne občinske uprave 5G 1. 1. 2022–31. 12. 2022*.
- Skupna občinska uprava občin Dobje, Dobrna, Oplotnica, Slovenske Konjice, Šentjur, Vitanje, Vojnik in Zreče. (2023). *Poročilo o delu Skupne občinske uprave občin Dobje, Dobrna, Oplotnica, Slovenske Konjice, Šentjur, Vitanje, Vojnik in Zreče za leto 2022*.
- Skupna občinska uprava občin Dol pri Ljubljani, Litija, Šentrupert in Šmartno pri Litiji. (2023). *Letno poročilo Skupne občinske uprave občin Dol pri Ljubljani, Litija, Šentrupert in Šmartno pri Litiji za leto 2022*.

- Skupna občinska uprava občin Dolenjske (2023). *Poročilo skupne občinske uprave občin Dolenjske za leto 2022*.
- Skupna Občinska uprava občin Gorenjske (2023). *Poročilo za leto 2022*.
- Skupna občinska uprava občin Kočevje, Kostel in Osilnica. (2023). *Letno poročilo o delu SOU 2022*.
- Skupna občinska uprava občin Lendava, Dobrovnik in Kobilje. (2023). *Poročilo o doseženih ciljih in rezultatih organa Skupne občinske uprave občin Lendava, Dobrovnik in Kobilje v letu 2022*.
- Skupna občinska uprava občin Postojna, Cerknica, Pivka, Loška dolina in Bloke. (2023). *Poročilo o realizaciji finančnega načrta skupne občinske uprave občin Postojna, Cerknica, Pivka, Loška dolina in Bloke za leto 2022*.
- Skupna občinska uprava občin Ribnica, Loški Potok, Sodražica in Velike Lašče. (2023). *Letno poročilo skupne občinske uprave občin Ribnica, Loški Potok, Sodražica in Velike Lašče za leto 2022*.
- Skupna občinska uprava občin Dolenjske Toplice, Mirna Peč in Žužemberk. (2023). *Poročilo o delu Skupne občinske uprave občin Dolenjske Toplice, Mirna Peč in Žužemberk za leto 2022*.
- Skupna občinska uprava SAŠA regije – Služba medobčinskega redarstva. (2024). *Poročilo o delu skupne občinske uprave SAŠA regije za leto 2022*.
- Skupna občinska uprava: Medobčinski inšpektorat in redarstvo občin Jesenice, Gorje, Kranjska Gora in Žirovnica. (2023). *Poročilo o delu, s finančnim poročilom 2022*.
- Sotlar A. in Dvojmoč, M. (2015), Municipal Warden Services in the Pluralised Policing Environment in Slovenia. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo* 66(4), 330–341.
- Statistični urad Republike Slovenije (SURS). (n. d.). *Prebivalstvo po starosti, občine, Slovenija, polletno*. <https://pxweb.stat.si/SiStatData/pxweb/sl/Data/Data/05C4003S.px/>
- Tičar, B. (2022). *Uvod v razumevanje upravnega prava in javne uprave* (1. ponatis 1. izd.). Univerzitetna založba Univerze v Mariboru.
- Tičar, B. (2019), Local safety: an analysis of minor offences in the largest Slovenian cities – a case study on Ljubljana and Maribor. *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, 27(1), 45-59.
- Ustava Republike Slovenije (URS). (1991, 1997, 2000, 2003, 2004, 2006, 2013, 2016, 2021). *Uradni list RS*, (33/91, 42/97, 66/00, 24/03, 69/04, 68/06, 47/13, 75/16, 92/21).
- Ustavno sodišče RS. (2014). Odločba št. Up-1082/12 z dne 29. 5. 2014.
- Zakon o cestah (ZCes-1). (2010, 2012, 2014, 2015, 2018). *Uradni list RS*, (109/10, 48/12, 36/14, 46/15, 10/18).
- Zakon o dostopu do informacij javnega značaja (ZDIJZ). (2006, 2014, 2015, 2022) *Uradni list RS*, (51/06, 117/06, 23/14, 50/14, 19/15, 102/15, 7/18, 141/22).
- Zakon o financiranju občin (ZFO-1). (2006, 2008, 2011, 2015, 2017, 2018, 2020). *Uradni list RS*, (123/06, 57/08, 36/11, 14/15, 71/17, 21/18, 80/20).
- Zakon o lokalni samoupravi (ZLS). (2007, 2008, 2009, 2010, 2012, 2015, 2018, 2020). *Uradni list RS*, (94/07, 76/08, 79/09, 51/10, 40/12, 14/15, 11/18, 30/18, 61/20, 80/20).
- Zakon o občinskem redarstvu (ZORed). (2006, 2017). *Uradni list RS*, (139/06, 9/17).
- Zakon o pravilih cestnega prometa (ZPrCP) (2013, 2016, 2017, 2018, 2019). *Uradni list RS*, (82/13, 68/16, 69/17, 54/17, 3/18, 43/19).
- Zakon o prekrških (ZP-1)- (2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2013, 2014, 2016, 2017, 2020, 2021). *Uradni list RS*, (7/03, 86/04, 23/05, 44/05, 55/05, 40/06, 51/06, 70/06, 115/06, 139/06, 3/07, 17/08, 21/08, 76/08, 108/09, 109/09, 45/10, 9/11, 29/11, 21/13, 111/13, 74/14, 92/14, 32/16, 15/17, 73/19, 175/20, 5/21).
- Zakon o varstvu javnega reda in miru (ZJRJM-1 in ZRJM - 1A). (2006, 2020). *Uradni list RS*, (70/06, 139/20).
- Zakon o zaščiti živali (ZZZiv-UPB3). (2013, 2018, 2020, 2021, 2023). *Uradni list RS*, (38/13, 21/18, 92/20, 159/21, 109/23).

ZAGOTAVLJANJE LOKALNE VARNOSTI: SODELOVANJE REDARSTVA Z DRUGIMI SUBJEKTI

MIHA DVOJMOČ

Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede, Ljubljana, Slovenija
miha.dvojmoc@um.si

Na področju zagotavljanja varnosti v lokalnih skupnostih smo v zadnjem času priča spremembam narave policijskega dela, ki se kažejo s pojavljanjem različnih subjektov zagotavljanja varnosti, ki imajo določena pooblastila na področju zagotavljanja varnosti. Ena izmed primarnih nalog občin je tako skrb za javno varnost in red ter organizacija redarske službe. Te so v zadnjem času postale pomemben člen zagotavljanja varnosti v lokalni skupnosti, saj imajo redarji zakonsko določena pooblastila na različnih področjih. Varnost v lokalni skupnosti je široka kategorija, ki pa ni v celoti pokrita s pristojnostmi redarstev. Posledično je za učinkovito naslavljanje varnostne problematike nujno sodelovanje med različnimi subjekti. Prispevek izpostavlja prednosti vzpostavljanja učinkovitega sodelovanja med redarstvi in drugimi subjekti, ki skrbijo za varnost v lokalni skupnosti, poudarja ključne izzive, s katerimi se sooča sodobno varnostno okolje, ter kako lahko tesno povezovanje med redarstvi in drugimi akterji prispeva k celovitemu varnostnemu pristopu.

DOI
[https://doi.org/
10.18690/um.fvv.6.2024.11](https://doi.org/10.18690/um.fvv.6.2024.11)

ISBN
978-961-286-875-8

Ključne besede:
redarstvo,
lokalna varnost,
sodelovanje,
subjekti zagotavljanja
varnosti,
pooblastila redarjev

Univerzitetna založba
Univerze v Mariboru

DOI
[https://doi.org/
10.18690/um.fvv.6.2024.11](https://doi.org/10.18690/um.fvv.6.2024.11)

ISBN
978-961-286-875-8

Keywords:
municipal wardens,
local security,
cooperation,
entities providing security,
powers of municipality
wardens

ENSURING LOCAL SECURITY: COOPERATION OF MUNICIPAL WARDENS WITH OTHER ENTITIES

MIHA DVOJMOČ

University of Maribor, Faculty of Criminal Justice and Security, Ljubljana, Slovenia
miha.dvojmoc@um.si

In the field of ensuring security in local communities, we have recently witnessed changes in the nature of police work. These are manifested by the appearance of various entities providing security, which have certain powers. One of the primary tasks of municipalities is to take care of public safety and order and the organisation of the municipality wardens. Recently, these have become an important part of ensuring security in the local community. They have statutory powers in various areas, but security in the local community is not only their responsibility. In order to effectively address security issues, cooperation between different entities is necessary. The paper highlights the advantages of establishing effective cooperation between municipality wardens and other entities that take care of security in the local community and highlights the key challenges facing the modern security environment and how close these cooperations can contribute to a comprehensive security approach.

1 Uvod

Ena izmed najbolj pomembnih prvin človeštva je varnost. Pomembna je za sam obstoj človeka in za kakovost njegovega bivanja, predstavlja sestavino človekove kakovosti življenja ter pojmuje tudi različne vidike njegovega obstoja in delovanja v družbi kot tudi v naravi (Žnidarič, 2004). Čeprav ima sam pojem varnosti neskončno definicij, pa tista enotna še vedno ne obstaja (Čas, 2010). V zgodovini je bilo s pojmom varnosti povezano predvsem zagotavljanje le-te na državni ravni, pri čemer je bila varnost posameznika zapostavljena. Na državni ravni je bilo z varnostjo povezano predvsem politično in vojaško delovanje oz. preučevanje vojaške moči samih držav in njihove splošne ureditve. Skozi čas je prišla v ospredje tudi posameznikova varnost in tako so se države usmerile v celostno zagotavljanje varnosti (Grizold in Bučar, 2011). Tičar (2015) meni, da mora biti varnost dostopna vsem, opredeljuje pa jo kot inkluzivno javno dobrino, kot temeljna pravica pa je opredeljena v 34. členu »Ustave RS (URS)« (1991).

Zagotavljanje varnosti v lokalni skupnosti moramo razumeti v najširšem pomenu, pri čemer se moramo zavedati, da si občina in država delita odgovornost pri zagotavljanju varnosti v lokalni skupnosti (Sotlar, 2017). Temelji na vzpostavljanju partnerstva, ki povežejo državno in lokalno raven oblasti ter javno in zasebno sfero (Modic, 2015). Sama lokalna varnost skrbi za to, da je zagotovljen red znotraj občine, s čimer je zaščiten prebivalstvo le-te, odvisna pa je predvsem od zagotavljanja varnosti posameznika (Sotlar in Dvojmoč, 2015). V Sloveniji je zagotavljanje varnosti na lokalni ravni urejeno v 21. členu »Zakona o lokalni samoupravi (ZLS-UPB2)« (2007). Za lokalno varnost poleg policije skrbijo tudi redarstvo, inšpekcijske in zasebno varnostne službe ter službe za zaščito in reševanje (Meško idr., 2020).

Redarske službe so postale pomemben dejavnik oz. subjekt pri zagotavljanju javne in prometne varnosti ter tudi javnega reda in miru v lokalnem okolju. Leta 2006 je bil sprejet prvi korak pri določanju in ureditvi redarstva, in sicer »Zakon o občinskem redarstvu Zakon o občinskem redarstvu (ZORed)« (2006). V letu 2017 je bil zakon dopolnjen z dodatnimi pooblastili in pristojnostmi redarjev. Pomemben je predvsem 3. člen zakona, ki določa delovna področja in naloge občinskih redarjev, ki pa so določene tudi v občinskih odlokih in občinskih programih varnosti. Na podlagi nalog in pooblastil, ki jih imajo redarji, jih uvrščamo v nacionalnovarnostni sistem Slovenije (Sotlar idr., 2021). Prav tako imajo redarske službe na določenih področjih

zagotavljanja varnosti enaka pooblastila, kot jih imajo policisti (Sotlar in Dvojmoč, 2015).

Za celovito zagotavljanje lokalne varnosti je izredno pomembno sodelovanje in izmenjava informacij med različnimi subjekti, katerih naloga je zagotovitev varnosti. Praksa sodelovanja med različnimi subjekti prihaja iz tujine, vendar je vse bolj opazna tudi v Sloveniji. Na Nizozemskem, ki ima podobno vizijo, kot je pri nas, se redarstvo povezuje z drugimi subjekti v skupnosti, kot so policija in druge zasebne ter javne institucije (Van Steden, 2015). Pri tem je v Sloveniji omembe vreden 9. člen »ZORred« (2006), ki opredeljuje sodelovanje med redarstvom in policijo. Poleg omenjenega sodelovanja so pomembne tudi druge oblike sodelovanja, ki pa so odvisne od varnostnih situacij v določeni občini, organizacijo redarske službe, interesov samih občin in podobno.

2 Metode

Teoretični del prispevka temelji na analizi primarnih in sekundarnih virov. V sklopu analize teh virov smo pregledali, kako poteka zagotavljanje lokalne varnosti ter kakšno vlogo in pooblastila imajo pri tem redarstva in tudi drugi subjekti, ki so pomembni za varnost v lokalnih skupnostih.

Empirični del temelji na kvantitativni metodi, saj smo v raziskavi uporabili anketni vprašalnik, narejen v spletnem orodju 1KA, ki je bil razdeljen na tri vsebinske sklope. Glede na raziskavo, ki je bila opravljena na Fakulteti za varnostne vede Univerze v Mariboru, lahko bolj podrobno povzamemo sodelovanje redarstev z drugimi subjekti na območju Republike Slovenije. Anketa je bila razposlana vsem redarskim službam v Sloveniji, in sicer 12. 6. 2023 ter zaradi pomanjkanja odgovorov ponovno 20. 7. 2023. Prejetih je bilo 35 odgovorov od skupno 41 redarskih služb, po ponovnem pozivu k sodelovanju pa so prispeli tudi manjkajoči odgovori, tako da je bilo na koncu zbranih vseh 41 odgovorov. Med 41 redarstvi je sodelovalo 36 medobčinskih, tri občinska in dve mestni redarstvi. Pri tem so občinska redarstva Občinsko redarstvo Domžale, Občinsko redarstvo Kamnik in Občinsko redarstvo Ilirska Bistrica. Mestni redarstvi pa sta v Mestni občini Ljubljana in v Mestni občini Murska Sobota.

Omejitve raziskave vidimo v tem, da so redarske službe v Sloveniji preobremenjene in so bile zato ankete izpolnjene »na hitro«. Glede na to lahko rečemo, da poglobljenega vpogleda v tematiko nismo pridobili. Dodatno omejitev predstavlja

možnost podajanja netočnih odgovorov in pričakovanih odgovorov, ki so v skladu z interesi občine, v kateri redarstva delujejo.

3 Raziskava

3.1 Zagotavljanje lokalne varnosti in redarstva v Sloveniji

Pri zagotavljanju lokalne varnosti obstaja razlika med lokalnimi skupnostmi v urbanih in ruralnih okoljih, ki vpliva na način zagotavljanja varnosti. Predvsem v Sloveniji je meja med urbani in ruralnimi okolji pogosto zakrita, zato jih je težje razlikovati. Ruralna okolja imajo nizko gostoto prebivalstva in predvsem nerazvito okolje (Pruitt, 2008), v urbanih okoljih pa je prisotna visoka gostota prebivalstva ter tudi razvitost okolja/infrastrukture (National Geographic, n. d.). Za ruralna območja je značilen tudi močnejši občutek pripadnosti, medsebojnega zaupanja in kakovosti medosebnih stikov ter višja stopnja neformalnega družbenega nadzora, solidarnosti, vključenost prebivalcev v lokalne zadeve in podobno (Pirnat in Meško, 2020). Vse to so tudi razlogi, da je stanje varnosti v ruralnih okoljih boljše.

V lokalnih skupnostih sta občina in država tisti, ki si delita odgovornost pri zagotavljanju varnosti, vseeno pa je država tista, ki zakonsko določa naloge, pooblastila in druge pristojnosti subjektom, ki skrbijo in zagotavljajo varnost. Čeprav je vloga države izredno pomembna, pogosto pride do oblikovanja različnih strategij v samih lokalnih skupnostih. Te strategije so zaradi poznavanja problema in drugih okoliščin lahko pomembnejše od tistih, ki jih določa država (Sotlar, 2016). Ker na samo razvitost sistema za zagotavljanje varnosti vplivajo različni dejavniki, imajo občine te sisteme razvite zelo različno. Večje občine imajo v svojem sistemu več organizacij in subjektov, predvsem pa je izredno pomembno, da so viri ogrožanja in stopnja varnosti čim bolj natančno določeni (Sotlar, 2015). Čeprav je izvor virov ogrožanja na lokalni ravni najpogosteje v nacionalnem, nadnacionalnem in globalnem okolju, pa se posledice izražajo predvsem v lokalnem okolju (Sotlar in Tominc, 2012). Za zagotavljanje lokalne varnosti skrbijo različni subjekti, med katerimi ima primarno vlogo policija, poleg nje pa so to še redarske službe, občinske inšpekcije, zasebna varnostna podjetja, zasebni detektivi, pravosodna policija, vojaška policija, carinske službe in podobno. Pomembno vlogo imajo tudi civilna zaščita, gasilci in zdravstvene ustanove, ki s svojim delovanjem bistveno prispevajo k splošni javni varnosti lokalne skupnosti (Eman in Bulovec, 2021).

Redarstvo je eden izmed pomembnih subjektov pri zagotavljanju lokalne varnosti. Kot že predhodno omenjeno, je temeljni zakon občinskega redarstva Zakon o občinskem redarstvu iz leta 2006 (»ZORred«, 2006), ki je bil leta 2017 spremenjen z Zakonom o spremembah in dopolnitvah Zakona o občinskem redarstvu (»Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o občinskem redarstvu (ZORed-A)«, 2017), zakonsko pa občinsko redarstvo urejajo tudi Zakon o varnosti cestnega prometa (»Zakon o varnosti cestnega prometa (ZVCP-1)«, 2008) ter Zakon o varstvu javnega reda in miru (»Zakon o varstvu javnega reda in miru (ZJRM-1)«, 2006). Primarne naloge redarstva so nadzor cestnega prometa v naseljih; nadzor varnosti občinskih cest, poti in rekreacijskih površin; nadzor nad občinskimi javnimi potmi ter vzdrževanje javnega reda in miru (»ZORred-A«, 2017). Občinsko redarstvo opravlja naloge, ki spadajo med izvirne naloge občine, kar pomeni, da so občine pri tem samostojne (Jeršin, 2008) in lahko samostojno ustanovljajo občinsko redarstvo z odlokom, ki ga na predlog župana ali županje sprejme občinski svet (»ZORred-A«, 2017). Občine prav tako sprejemajo občinske programe varnosti, ki določajo obseg ter naloge občinskega redarstva (»ZORred-A«, 2017). Lavtar in Kečanovič (2007) navajata, da je občinski program varnosti strateški dokument. V njem so opredeljena izhodišča za zagotavljanje varnega in kakovostnega življenja prebivalcev občine. Bistvo programa kot dokumenta je načrtno zagotavljanje kakovosti prostora v občini. To pomeni predvsem zadovoljstvo občanov z okoljem. Kakovosten javni prostor je opredeljen kot zadovoljiva stopnja javne varnosti in javnega reda: z občinskimi cestami, ulicami, parki in drugimi odprtimi prostori, ki so čisti, urejeni in predvsem varni. Program mora določati tudi splošne cilje in ukrepe za doseganje ciljev. Zasnovan mora biti razvojno in imeti priporočila in smernice, ki se uporabljajo kot smerokaz pri uresničevanju letnih programov dela občinskih redarjev oziroma občinske službe in pri razpolaganju s finančnimi sredstvi občine. Je pomemben dokument pri določanju delovanja občinskega redarstva, v katerem so opredeljena tudi izhodišča za zagotavljanje varnosti v občini ter cilji in ukrepi. Program naj ne bi poudarjal le sodelovanja redarstva s policijo, temveč tudi sodelovanje z drugimi akterji, ki zagotavljajo varnost. V Sloveniji imamo 212 občin, v katerih deluje 41 občinskih, medobčinskih in mestnih redarstev. Pri tem se manjše občine lahko med seboj združijo v medobčinsko redarstvo ali pa ustanovijo organ skupne občinske uprave (Dvojmoč, 2017).

Pooblastila, ki jih ima občinski redar pri opravljanju svojih nalog, so določena v 10. členu »ZORred-A« (2017), in sicer:

- opozorilo;
- ustna odredba;
- ugotavljanje identitete;
- varnostni pregled osebe;
- zaseg predmetov;
- zadržanje osebe;
- uporaba telesne sile, sredstev za vklepanje in vezanje ter plinskega razpršilca (prisilna sredstva).

Prvo izmed pooblastil je opozorilo, s katerim redar osebo le opozori in s tem prepreči prekršek. Naslednje pooblastilo je v 11. členu »ZORred-A« (2017) določena ustna odredba, s katero redar daje ukaz, obvezna navodila in prepovedi ter odreja ukrepe in dejavnosti. Sledi ugotavljanje identitete, pri čemer občinski redar ugotavlja identiteto osebe, ki vzbuja sum s svojim obnašanjem in ravnanjem na določenem kraju ali času, da bo storila, izvršuje ali je izvršila prekršek ali kaznivo dejanje. Identiteto preverja z zahtevo po izročitvi javne listine s fotografijo osebe. V primeru, da je oseba zakrita ali zamaskirana lahko zahteva, da se odkrije, prav tako lahko v primeru, da dvomi o pristnosti javne listine ali je oseba nima oz. identitete ni mogoče ugotoviti, opravi razgovor, v katerem preverja podatke z uporabo drugih listin, s pomočjo oseb ali na kakšen drug način. V skrajnem primeru, ko identitete ne more ugotoviti, lahko le-to zahteva od policije. V 13. členu »ZORred-A« (2017) je določeno zadržanje osebe, s katerim občinski redar omeji gibanje osebi v postopku, pri čemer ji mora pojasniti razlog in na njeno zahtevo tudi predviden čas pridržanja. Pridrži lahko osebo, katere identiteto mora ugotoviti; osebo, ki jo zaloti pri storitvi kaznivega dejanja, za katero se storilec preganja po uradni dolžnosti; storilca prekrška. Zadržanje sme trajati, dokler je to nujno za izvedbo postopka oz. do prihoda policistov ali uradne osebe drugega prekrškovnega organa, vendar največ eno uro od začetka postopka. V 14. členu »ZORred-A« (2017) je določena uporaba prisilnih sredstev, in sicer sme sredstva za vklepanje in vezanje redar uporabiti, če se oseba upira zadržanju, zaradi odvrnitve napada ali zaradi preprečitve samopoškodbe osebe. Telesno silo sme uporabiti, če ne more drugače obvladati osebe ob omenjenih pogojih. Plinski razpršilec sme uporabiti, če so izpolnjeni pogoji telesne sile in ne more uporabiti milejšega prisilnega sredstva. Pri tem prisilnih sredstev ne sme uporabiti proti otrokom, vidno bolnim, starim, onemoglim osebam, vidno težkim invalidom in vidno nosečim ženskam, razen v primerih, ko je to nujno za

obvladovanje njihovega upiranja zadržanju, odvrnitve njihovega napada ali preprečitve samopoškodbe osebe (»ZORred-A«, 2017).

3.2 Sodelovanje redarstva z drugimi subjekti v lokalni skupnosti

V 9. členu »ZORred-A« (2017) je navedeno, da redarji pri opravljanju nalog in pooblastil sodelujejo s policisti. V primeru, če občinski redarji naloge opravljajo skupaj s policisti, so dolžni ravnati po navodilu policista oziroma vodje policijske enote (»ZORred-A«, 2017). Dvojmoč (2017) omenja izziv, ki ga predstavlja sodelovanje med državno policijo v lokalnem okolju in redarji pri zagotavljanju varnosti ljudi. Pri tem je glavni cilj razvoj konstruktivnega odnosa sodelovanja in ne tekmovanja, za to pa je pomembno predvsem medsebojno zaupanje. Občinski redarji so pri svojem delu dolžni voditi postopke strokovno, kar pomeni, da so tudi odgovorni za svoje odločitve in dejanja, policisti pa nanje ne smejo imeti vpliva. Vseeno mora policist od redarja prevzeti postopek, če ugotovi, da bo le-ta storil kaznivo dejanje (Jeršin, 2008). S kakovostnim delom in izobrazbo so lahko občinska redarstva enakovreden partner policije, saj gre predvsem za naloge, ki potekajo hkrati, s tem pa se obremenjenost policije zmanjšuje (Dvojmoč, 2017).

V lokalni skupnosti so subjekti zagotavljanja varnosti poleg občinskega redarstva predvsem posvetovalna telesa samoupravnih skupnosti, območne policijske postaje, nevladne organizacije in sile za zaščito, reševanje in pomoč, kamor so uvrščene tudi Civilna zaščita, gasilci, zdravstvene postaje ter Rdeči križ (Regijski NVO center, 2010; Uprava Republike Slovenije za zaščito in reševanje, 2014; »ZLS-UPB2«, 2014; »Zakon o organiziranosti in delu v policiji (ZODPol)«, 2013). Pri svojem delu redarstva ne sodelujejo le s policijo, temveč tudi z drugimi subjekti za zagotavljanje varnosti. Taka sodelovanja se kažejo predvsem na področju prekrivanja in v primerih, ki presegajo pristojnosti redarstev.

Posvetovalna telesa samoupravnih skupnosti ustanovijo občine v okviru svojega delovanja. Samoupravne lokalne skupnosti glede na svoje potrebe ustanavljajo sosvete, svete, komisije in tudi druge oblike sodelovanja. Glavne naloge posvetovalnih teles so predvsem analiziranje varnostnih razmer znotraj lokalne skupnosti, oblikovanje strategije s področja varnosti, izvajanje različnih projektov, ustanavljanje delovnih skupin, organizacija okroglih miz in podobno (Meško idr., 2012). Kot že omenjeno, je sodelovanje med redarstvom in policijo zelo pomembno. Pri tem ima pomembno vlogo tudi vodja policijskega okoliša, ki opravlja predvsem

preventivne naloge, ugotavlja kriminalna žarišča, sodeluje pri njihovem nadzoru, sodeluje s prebivalci, organizacijami in društvi, predava v šolah in vrtcih, svetuje občanom, jim izdaja različna opozorila in podobno (Policija, n. d.). Prav tako so pomembne sile za zaščito, reševanje in pomoč. To so enote, ki so organizirane na ravni države, lokalnih skupnosti, gospodarskih družb, zavodov in drugih organizacij. Njihova vloga je skrb za zaščito, reševanje in pomoč ob naravnih in drugih nesrečah. Delijo se na poklicne, prostovoljne in dolžnostne, lahko pa so tudi kombinirane, torej poklicne in prostovoljne skupaj (Uprava Republike Slovenije za zaščito in reševanje, 2014). Znotraj samega sistema zaščite in reševanja so gasilci tisti, ki imajo največjo in najbolj prepoznavno institucijo, ki posreduje v primerih požarov, poplav in preostalih naravnih in drugih nesrečah. Med drugim opravljajo tudi preventivne naloge, ki so povezane z varstvom pred samimi požari, zaščito ljudi in premoženja (GOV.si., n. d. a.). Eden izmed subjektov, ki je prav tako pomemben za zagotavljanje lokalne varnosti, so tudi javne zdravstvene službe, ki zagotavljajo primarne, sekundarne in terciarne zdravstvene storitve, poleg pa uvrščamo tudi službo za nujno medicinsko pomoč, reševalne prevoze in preskrbo z nujnimi zdravili (GOV.si., n. d. b.). Med druge subjekte prištevamo tudi gorsko reševalno zvezo, ki je zadolžena za zagotavljanje zaščite, pomoči in reševanja v gorskem svetu. Izvaja tudi preventivne in druge akcije, vseeno pa je glede svojega območja delovanja geografsko precej omejena (Gorska reševalna zveza Slovenije, n. d.). Pri samem zagotavljanju lokalne varnosti je pomembno tudi spoštovanje zakonov in drugih predpisov, pri čemer imajo pomembno vlogo inšpektorji, ki izvajajo nadzor z namenom varovanja javnega interesa, ter interesa pravnih in fizičnih oseb (GOV.si., n. d. c.). Delo inšpekcijskih služb je usmerjeno v preverjanje ustreznosti ravnanja subjektov v skladu s predpisi in zakoni (Dvojmoč, 2017). Ena izmed dejavnosti zagotavljanja varnosti je tudi zasebno varovanje, ki skrbi za varovanje ljudi, objektov in premoženja ter javnega reda in miru na zasebno varovanem območju (GOV.si., n. d. d.).

Ker je zagotavljanje lokalne varnosti izredno pomembno, mora biti nad izvajanem delom zagotovljen tudi nadzor nad zakonitostjo dela občinskih organov, občinskih uprav in občinskih redarstev, za kar je pristojno Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije. Prekrške nezakonite reprodukcije, uporabo uniform in označbe občinskega redarstva pa obravnava Inšpektorat Republike Slovenije za notranje zadeve (Ministrstvo za notranje zadeve RS, n. d.). Nadzor nad izvajanjem nalog redarstva, ki so določene z občinskimi predpisi, izvaja župan (»ZORred-A«, 2017), kot že omenjeno, pa je pomembna tudi vloga občinske inšpekcije, ki prav tako

sodeluje z redarstvom. Pri tem ima redarstvo že omenjena pooblastila, ki so določena v zakonu (»ZORred-A«, 2017), za pooblastila občinske inšpekcije pa veljajo določbe »Zakona o inšpekcijskem nadzoru (ZIN-UPB1)« (2007), ki pooblastila določajo zelo široko (Dvojmoč, 2017).

Sodelovanje redarstva z različnimi subjekti pri zagotavljanju lokalne varnosti je potrebno, saj je le-tako zagotovljena celovita varnost. Vseeno je v »ZORred-A« (2017) opredeljeno le sodelovanje redarstva s policijo, pri čemer sodelovanje z vsemi drugimi subjekti ni opredeljeno, zato so pri tem pomembni predvsem komunikacija in protokoli na lokalni ravni v posameznih občinah. Prav tako lahko občinska redarstva s pravilno organizacijo pripomorejo k povečanju varnosti v celoti, predvsem kadar je govora o sodelovanju s policijo, ko z le-to sodelujejo kot partner in ne kot podrejeni organ (Dvojmoč, 2017). Za zagotavljanje medsebojnega sodelovanja med redarstvom in policijo skrbita tako župan kot tudi vodja organizacijske policijske enote, ki sta pristojna za območje občine (»ZORred-A«, 2017). Občinska redarstva imajo pomembno vlogo pri zagotavljanju lokalne varnosti in prispevajo del tudi k zagotavljanju nacionalne in globalne varnosti. Zaradi tega jih umeščamo ob bok policiji in tudi drugim subjektom, ki skrbijo za varnost prometa ter javnega reda in miru in podobno (Dvojmoč, 2017).

4 Rezultati raziskave

Cilj ankete je bil ugotoviti, s katerimi subjekti mora redarstvo nujno sodelovati, na katerih področjih je sodelovanje potrebno, zakaj in podobno. Ugotovljeno je bilo, kot že večkrat poudarjeno, da je sodelovanje med redarstvom in policijo najpogosteje. Anketiranci so v kar 83 % izpostavili, da je sodelovanje s policijo nujno potrebno, kar je posledica dejstva, da je policija najpomembnejši subjekt zagotavljanja varnosti na splošno. Omenimo lahko tudi, da so naloge redarstev podobne nalogam policije na področjih zagotavljanja javnega reda in miru ter na področju cestnega prometa. Z medsebojnim sodelovanjem lahko subjekta prav tako zmanjšata pomanjkanje kadra, ki je prisotno pri obeh službah, poleg tega pa je tudi za ugled in vidnost v skupnosti pomembno, da redarstvo in policija med seboj tesno sodelujeta. Kot tudi že omenjeno, je sodelovanje redarstva z drugimi subjekti zagotavljanja varnosti odvisno predvsem od varnostnih potreb same občine, kar je določeno v občinskih dokumentih, saj le-to v zakonu ni opredeljeno oz. predvideno. Od samih občin je odvisno, kakšna je potreba po sodelovanju redarstva z drugimi subjekti. Na področju zagotavljanja javnega reda in miru je v 73 % izražena tudi

nujnost sodelovanja z varnostnimi službami, na področju varovanja okolja pa sodelovanje z inšpektorati in čuvaji – nadzorniki. Redarstva lahko delujejo le na področjih, na katerih imajo pristojnosti in pooblastila, zato je v primeru naravnih in drugih nesreč ter izrednih dogodkov nujno sodelovanje s civilno zaščito, gasilci in reševalci. Na področju svetovanja, izmenjave dobrih praks in mnenj je pomembno tudi sodelovanje redarstev z redarstvi drugih občin, tujimi lokalnimi policijami in tudi izobraževalnimi institucijami. Omenili bi tudi, da najverjetneje zaradi razlik med področji dela sodelovanja z detektivi skorajda ni oz. v anketi ni bilo izpostavljeno.

Pri vprašanih, navezujočih se na nujnost sodelovanja redarske službe, je bilo izpostavljeno tudi sodelovanje z inšpektoratom, ki je subjekt, s katerim na dnevni ravni redarstva najpogosteje sodelujejo. Čeprav se glede na tesno sodelovanje med redarstvi in policijo to zdi presenetljivo, pa le-to izhaja predvsem iz dejstva, da sta tako redarstvo kot inšpektorat del občinske uprave. Ravno zaradi tega je njuno sodelovanje pomembno, saj so dobri odnosi, zagotovitev varnosti v občini ter izmenjava informacij v interesu občinske uprave. Na področju zaščite živali pa se prepleta sodelovanje med redarji, inšpektorji in tudi policisti.

Anketiranci so izpostavili tudi omejitve, ki po njihovem mnenju onemogočajo nadgradnjo sodelovanja, in kot pravijo je težava predvsem v kadrovske podhranjenosti pri vseh subjektih, ki zagotavljajo varnost. Izpostavili so tudi dejstvo oz. težavo, da večina redarstev nima vzpostavljenega centra za komunikacijo. To predstavlja težavo predvsem pri sodelovanju z interventnimi službami. Primarni problem je izpostavljen pri sodelovanju med občinsko upravo in državo, ki bi morali okrepiti kadrovske zasedenost redarskih služb, pri čemer bi bilo treba začeti vpeljevati spremembe na državni ravni, kar bi občinskim upravam omogočalo, da bi redarje bolje plačale. Posledično bi bilo zanimanje za zaposlitev v redarstvu večje in pritegnilo bi nov kader. Anketiranci so v anketi omenili tudi, da področje delovanja redarjev izven krajevne pristojnosti v času izrednih razmer ni dobro urejeno in potrebuje spremembe. Težava je predvsem v tem, da po trenutni zakonodaji redarji lahko delujejo le na območju svoje občine, ne glede na to, da se je v preteklosti že izkazala potreba po njihovi pomoči tudi v drugih občinah. Izpostavljeno je tudi, da drugi subjekti, ki zagotavljajo varnost, ne poznajo dela redarskih služb, njihovih pristojnosti in pooblastil, zaradi česar se ti subjekti za sodelovanje z redarstvi ne odločajo. Na podlagi tega lahko dorečemo, da je potrebna večja promocija redarskih služb, saj predstavljajo pomemben subjekt zagotavljanja varnosti na prometnem področju in tudi na področju javne varnosti.

Rezultati raziskave so prikazali, da večina anketirancev slabih praks na področju medsebojnega sodelovanja med subjekti ni prepoznala. Omenili so tudi, da je obseg sodelovanja redarstev z večino subjektov na zadostni ravni, pri čemer je učinkovitost najvišja pri sodelovanju s civilno zaščito, gasilci in policijo. Zaradi že omenjene kadrovske podhranjenosti pa redarji svojega dela ne morejo opravljati v želenem obsegu. Ne glede na pomanjkljivosti pa je ohranjanje dobrega sodelovanja in izmenjevanje informacij med subjekti ključno za zagotavljanje varnosti v lokalnih skupnostih. Iz raziskave smo ugotovili tudi, da sama organiziranost redarstev ne vpliva na sodelovanje z drugimi subjekti.

Kot že omenjeno, na dnevni ravni redarstva najpogosteje sodelujejo z inšpektoratom, medtem ko na tedenski in mesečni ravni prevladuje sodelovanje redarstev s policijo. Na letni ravni je sodelovanje z vsemi subjekti v različnem obsegu, večina redarstev pa na letni ravni najpogosteje sodeluje z gasilci, redarskimi službami drugih občin in z reševalci. Gorska reševalna služba je subjekt, s katerim redarstva nikoli ne sodelujejo, razlog za to pa je predvsem v specifikah določenih območij in pa samem delu redarstev.

Za izboljšanje sodelovanja redarstva z drugimi subjekti pri zagotavljanju lokalne varnosti je treba zakonsko opredeliti naloge, potek sodelovanja in druge pomembne segmente, ki vključujejo vse subjekte, ki bi med seboj lahko sodelovali oz. sodelujejo. Pri tem je treba izvajati tudi različna izobraževanja in usposabljanja, preko katerih bi se krepili njihovi medsebojni odnosi, s čimer bi se izboljšalo tudi sodelovanje med njimi. Omenili smo, da težavo predstavlja predvsem pomanjkanje kadra. Odprava te ovire oz. povečanje kadra bi izboljšalo tudi sodelovanje z drugimi subjekti in omogočilo več sodelovanj. Razmisliti bi bilo treba tudi o zakonskih spremembah, ki bi predvidevale in definirale sodelovanje redarstev tudi z drugimi subjekti zagotavljanja varnosti na lokalni ravni in ne le s policijo. Z okrepitevijo zavedanja lokalnih oblasti o dejanski pomembnosti redarskih služb bi se spremenil pogled na njihovo delovanje, kar bi posledično vodilo v večji interes za sodelovanje drugih subjektov z redarstvi.

5 Razprava in zaključek

Zagotavljanje varnosti v lokalni skupnosti je izredno pomembno, za kar skrbijo različni subjekti, ki morajo za to, da je varnost zagotovljena, med seboj tudi sodelovati. To pomeni, da zagotavljanje lokalne varnosti temelji na vzpostavitvi

partnerstva med njimi (Modic, 2015), kar zagotavlja red znotraj občin in s tem zaščito prebivalstva (Sotlar in Dvojmoč, 2015). Subjekti, ki skrbijo za varnost v lokalnem okolju, so redarstvo, policija, inšpekcijske službe, zasebnovarnostne službe, službe za zaščito in reševanje in drugi subjekti (Meško idr., 2020), ki so prav tako pomembni.

Vse bolj pomembno vlogo v lokalni skupnosti ima redarstvo, ki svoje naloge opravlja na podlagi pooblastil, ki so določena z zakonom (»ZORred-A«, 2017). Pri svojem delu najpogosteje sodeluje s policijo, kar je prav tako opredeljeno v zakonu (»ZORred-A«, 2017), sodelovanje z vsemi drugimi subjekti pa temelji predvsem na medsebojnem povezovanju in medobčinskih protokolih ter na občinskih programih varnosti. Drugi subjekti imajo pomembne vloge pri zagotavljanju lokalne varnosti v primerih, ki presegajo pristojnosti in pooblastila redarstva, vseeno pa le-to ni določeno v zakonih ali drugih aktih. Za izboljšanje področja sodelovanja različnih subjektov z redarstvom bi bilo treba to področje nujno zakonsko opredeliti in določiti naloge, povezave, pooblastila ter kdaj in na kakšne načine lahko subjekti med seboj sodelujejo in delujejo.

V našem prispevku smo proučevali sodelovanje redarstva z drugimi subjekti zagotavljanja varnosti v lokalni skupnosti, pri čemer so sodelovala vsa redarstva v Sloveniji. Anketiranci so izpostavili svoja mnenja glede pomembnosti sodelovanja z drugimi subjekti, različnimi področji sodelovanja, omejitvami pri sodelovanju in podobno. Kot že večkrat omenjeno je sodelovanje redarstev z drugimi subjekti izredno pomembno, ne glede na dejstvo, da je zakonsko določeno oz. predvideno le sodelovanje med redarstvi in policijo. Opredeljene so bile tudi težave redarstev, ki so v veliki večini pomanjkanje kadra, nepoznavanje pristojnosti in pooblastil, birokratske ovire, tehnična oprema in sam interes za sodelovanje. Na vseh omenjenih področjih so mogoče izboljšave in spremembe, ki bi krepko pripomogle k delovanju redarstev, njihovemu sodelovanju z drugimi subjekti in tudi varnosti na lokalni ravni. Nujne so tudi zakonske spremembe, s katerimi bi bile zakonske opredelitve jasno določene.

Pri pregledu izbrane literature smo ugotovili, da raziskava, ki bi se v tako širokem pogledu usmerila na delovanje redarstev in njihovo sodelovanje z drugimi subjekti zagotavljanja varnosti, v Sloveniji še ni bila izvedena. Večina drugih prispevkov temelji na analizi pisnih virov, tako domačih kot tujih, na podlagi katerih je narejena primerjava in razprava. Ob tem bi za prihodnost priporočili izvedbo dodatnih

raziskav, s pomočjo katerih bi se področje redarstva lahko začelo izboljševati in s katerimi bi pridobili tudi več informacij in podatkov o njihovih pomanjkljivostih, težavah in omejitvah.

Ključno je predvsem zavedanje, da je sodelovanje med različnimi subjekti nujno, saj se s tem zagotavlja lokalna varnost, zaradi katere so posamezniki varni pred različnimi dejavniki, nesrečami, posledicami in podobno. Poleg tega menimo tudi, da je skupno izobraževanje in usposabljanje subjektov lahko zelo koristno, prav tako pa bi moralo biti tudi samo prebivalstvo lokalne skupnosti izobraženo o delovanju teh subjektov, saj bi s tem lahko tudi sami pripomogli k višji varnosti v različnih okoliščinah. Pri tem je pomembno predvsem dojetje teh subjektov, da je njihovo sodelovanje nujno potrebno in ni le aktivnost ali dokazovanje moči, saj ima le-to lahko negativne posledice, pri čemer so v najslabšem položaju prav prebivalci lokalnih skupnosti.

Viri in literatura

- Čas, T. (2010). *Zasebno varovanje in nekatere druge oblike nedržavnega varovanja*. Čas – Zasebna šola za varnostno izobraževanje.
- Dvojmoč, M. (2017). Občinska redarstva v Sloveniji – analiza dosedanjega razvoja in pogled v prihodnost. *Varstvoslojce*, 19(1), 80–98.
- Eman, K. in Bulovec, T. (2021). A case study of rural crime and policing in Pomurje region in Slovenia. *Journal of Rural Studies*, 85(1), 43–51. 10.1016/j.jrurstud.2021.05.01
- Gorska reševalna zveza Slovenije. (n. d.). *Kaj je GRZS in kaj so društva GRS*. <https://www.grzs.si/o-grzs/predstavitev/>
- GOV.si. (n. d. a.). *Gasilstvo*. GOV.si. <https://www.gov.si teme/gasilstvo/>
- GOV.si. (n. d. b.). *Mreža javne zdravstvene službe*. GOV.si. <https://www.gov.si teme/mreza-javne-zdravstvene-sluzbe/>
- GOV.si. (n. d. c.). *Sistem inšpekcijskega nadzora*. GOV.si. <https://www.gov.si teme/sistem-inspekcijskega-nadzora/>
- GOV.si. (n. d. d.). *Zasebno varovanje*. GOV.si. <https://www.gov.si teme/zasebno-varovanje/>
- Grizold, A. in Bučar, B. (2011). Izzivi sodobne varnosti: od nacionalne in mednarodne do človekove varnosti. *Teorija in praksa*, 48(4), 827–851.
- Jeršin, R. (2008). Naloge pooblaščenih oseb občinskega redarstva včeraj, danes in jutri. V J. Šifrer (ur.), *Zasebno varstvo in občinsko redarstvo*, 9. Slovenski dnevi varstvoslovja. Fakulteta za varnostne vede. <http://www.fvv.unimb.si/dv2008/zbornik/index.html>
- Lavtar, R. in Kečanovič, B. (2007). *Zakon o občinskem redarstvu s komentarjem*. GV založba.
- Meško, G., Dvojmoč, M., Lobnikar, B., Modic, M., Prislán, K., Sotlar, A. in Tominc, B. (2020). *Policija in drugi deležniki zagotavljanja varnosti – vidiki pluralne policijske dejavnosti v lokalnih skupnostih: ciljni raziskovalni projekt: raziskovalno poročilo*. Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede.
- Meško, G., Sotlar, A., Lobnikar, B., Jere, M. in Tominc, B. (2012). *Občutek ogroženosti in vloga policije pri zagotavljanju varnosti na lokalni ravni*. http://www.mnz.gov.si/fileadmin/mnz.gov.si/pageuploads/SOJ/word/Tacen_1511_2012/Porocilo_CRP_zagotavljanje_varnosti_v_lokalni_skupnosti_FVV_2010_2012.pdf

- Modic, M. (2015). Vloga in vidiki sodelovanja občin pri zagotavljanju varnosti na lokalni ravni – predstavitev ugotovitev ciljnega raziskovalnega projekta. V G. Meško (ur.), *Varnost v lokalnih skupnostih* (str. 46–54). Fakulteta za varnostne vede. <https://www.fvv.um.si/vls/Zbornik-VLS-2015.pdf>
- National Geographic. (n. d.). *Urban area*. <https://education.nationalgeographic.org/resource/urban-area/>
- Policija. (n. d.). *Vodje policijskih okolišev*. <https://www.policija.si/svetujemo-ozavescamo/vodje-policijskih-okolisev>
- Pruitt, L. R. (2008). Place matters: Domestic violence and rural difference. *Wisconsin Journal of Law, Gender & Society*, 23(2), 346–416.
- Regijski NVO center. (2010). *Nevladne organizacije*. Nevladnik. <http://www.nevladnik.info/si/nevladne-organizacije/>
- Sotlar, A. (2015). Reševanje varnostnih problemov – med nacionalno lokalno in človekovo varnostjo. V G. Meško (ur.), *Varnost v lokalnih skupnostih* (str. 26–33). Fakulteta za varnostne vede. <https://www.fvv.um.si/vls/ZbornikVLS-2015.pdf>
- Sotlar, A. (2016). Zagotavljanje varnosti v lokalnih skupnostih – med lokalno izraženimi potrebami in pričakovanji ter državno določenimi potrebami in pričakovanji ter državno določenimi strategijami. V G. Meško, K. Eman in U. Pirnat (ur.), 2. *Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: Varnost v lokalnih skupnostih* (str. 37–45). Fakulteta za varnostne vede.
- Sotlar, A. (23. 03. 2017). Zagotavljanje varnosti v lokalni skupnosti – med lokalno izraženimi potrebami in pričakovanji ter državno določenimi strategijami. *Varen svet*. <https://www.varensvet.si/zagotavljanje-varnosti-v-lokalni-skupnosti-med-lokalno-izrazenimi-potrebami-in-pricakovanji-ter-drzavno-dolocenimi-strategijami/>
- Sotlar, A. in Dvojmoč, M. (2015). Municipal warden services in the pluralised policing environment in Slovenia. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 66(4), 330–341.
- Sotlar, A. in Tominc, B. (2012). Zaznava deklarativnih virov ogrožanja nacionalne varnosti v slovenski družbi. *Varstvoslovje*, 14(3), 231–258.
- Tičar, B. (2015). Pravna ureditev varnosti na lokalni ravni. V G. Meško (ur.), *Varnost v lokalnih skupnostih: zbornik prispevkov Prve nacionalne konference o varnosti v lokalnih skupnostih* (str. 34–45). Univerza v Mariboru.
- Uprava Republike Slovenije za zaščito in reševanje. (2014). *Sile za zaščito, reševanje in pomoč*. <http://www.sos112.si/slo/page.php?src=szr1.htm&tr=1>
- Ustava Republike Slovenije (URS). (1991, 1997, 2000, 2003, 2004, 2006, 2013, 2016). *Uradni list RS*, (33/91, 42/97, 66/00, 24/03, 69/04, 68/06, 47/13, 75/16).
- Van Steden, R. (2015). Municipal Law Enforcement Officers: towards a new system of local policing in the Netherlands? *Policing and Society*, 27(1), 40–53.
- Zakon o lokalni samoupravi (ZLS-UPB2). (2007, 2008, 2009, 2010, 2018). *Uradni list RS*, (94/07, 76/08, 79/09, 51/10, 30/18).
- Zakon o občinskem redarstvu (ZORed). (2006). *Uradni list RS*, (139/06).
- Zakon o organiziranosti in delu v policiji (ZODPol). (2013). *Uradni list RS*, (15/13).
- Zakon o varnosti cestnega prometa (ZVCP-1). (2008). *Uradni list RS*, (56/08).
- Zakon o varstvu javnega reda in miru (ZJRM-1). (2006). *Uradni list RS*, (70/06).
- Žnidarič, B. (2004). *Zavarovalništvo in varnost*. Fakulteta za družbene vede.

Četrto del: Multikulturalnost in (vprašljivo) neformalno odzivanje na varnostna tveganja

IZZIVI ZAGOTAVLJANJA KAKOVOSTI ŽIVLJENJA ROMOV V PREKMURJU IN VPLIV PRETEKLIH IZKUŠENJ NA ZAGOTAVLJANJE VARNOSTI ZA VSE

BRANKO LOBNIKAR, KAJA PRISLAN MIHELČ

Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede, Ljubljana, Slovenija
branko.lobnikar@um.si, kaja.prislan@um.si

V prispevku predstavljamo sodobne izzive romske skupnosti v Prekmurju. V Sloveniji se Romi kljub zakonodaji in programom za integracijo še vedno soočajo z izzivi, kot so slabše bivalne razmere, nizka zaposlenost in socialna izključenost. Na območju Prekmurja lahko zaznamo primere dobrih praks, ki vplivajo na boljšo kakovost življenja Romov. Prikazani so primeri policijskega dela v romski skupnosti, kjer policisti Policijske uprave Murska Sobota izvajajo preventivne dejavnosti in sodelujejo z romskimi predstavniki za gradnjo medsebojnega zaupanja, opisan je primer delovanja lokalnih oblasti z vidika prostorskega urejanja in socialnega vključevanja, predstavljeni so primeri dobrih praks medijskega poročanja o romski skupnosti. Podrobneje so kot primer dobre prakse predstavljeni projekti, ki jih za in z romsko skupnostjo izvajajo na Ljudski univerzi Lendava. Prispevek ne idealizira življenja Romov v Prekmurju, prikaže pa dejavnosti, ki vplivajo na boljše življenje tako romske skupnosti kot večinskega prebivalstva v Prekmurju.

DOI
[https://doi.org/
10.18690/um.fvv.6.2024.12](https://doi.org/10.18690/um.fvv.6.2024.12)

ISBN
978-961-286-875-8

Ključne besede:
policijsko delo,
Romi,
socialna izključenost, dobre
prakse,
policijska
Prekmurje

DOI
[https://doi.org/
10.18690/um.fvv.6.2024.12](https://doi.org/10.18690/um.fvv.6.2024.12)

ISBN
978-961-286-875-8

Keywords:
police work,
Roma,
social exclusion,
good practices,
police,
Prekmurje

CHALLENGES IN ENSURING QUALITY OF LIFE FOR ROMA IN PREKMURJE AND THE IMPACT OF PAST EXPERIENCES ON ENSURING SAFETY FOR ALL

BRANKO LOBNIKAR, KAJA PRISLAN MIHELIČ

University of Maribor, Faculty of Criminal Justice and Security, Ljubljana, Slovenia
branko.lobnikar@um.si, kaja.prislan@um.si

The article presents the contemporary challenges of the Roma community in Prekmurje. In Slovenia, despite legislation and integration programs, Roma still faces challenges such as poor living conditions, low employment, and social exclusion. In the Prekmurje region, we observe examples of good practices that impact the quality of life for the Roma. Examples of community policing are presented, where the officers of the Murska Sobota Police Department cooperate with Roma representatives to build mutual trust. The work of local authorities in terms of spatial planning and social inclusion of the Roma is described, and examples of good media reporting practices are highlighted. Specifically, projects carried out for and with the Roma community at the Lendava People's University are detailed as examples of good practices. The article does not idealise the life of Roma in Prekmurje but highlights practices that improve the lives of the Roma community and the majority population.

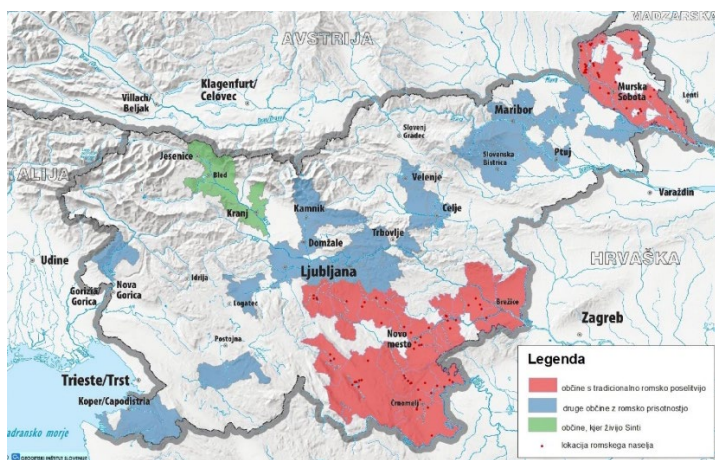
1 Uvod

Življenje v multikulturnih skupnostih, vključno s policijskim delom, predstavlja velik izziv za sodobno družbo. Zgodovinsko gledano in tudi danes so interakcije med državnimi institucijami, kot so policija, centri za socialno delo, šolskimi institucijami in multikulturnimi skupnostmi pogosto napete zaradi jezikovnih ovir, kulturnih nesporazumov na obeh straneh ter strahu marginaliziranih skupin pred zunanjimi oblastmi. To še posebej velja za Rome, največjo manjšino v Evropi. Romi so bili in so še vedno tarča vztrajnega preganjanja vsake oblasti skozi zgodovino in tudi danes ne samo v državah brez demokratične tradicije, temveč tudi v državah, ki se imajo za zibelke demokracije. Brearley (2001) odlično povzame položaj Romov v Evropi v zadnjih stoletjih:

»Romi/Cigani, nomadi, ki so v 1400-ih prispeli v Evropo, so trpeli zaradi izgonov, prisilne odstranitve otrok, suženjstva na galijah ali v rudnikih, smrtne kazni zaradi pripadnosti romski skupnosti ter popolnega suženjstva na Balkanu od 16. stoletja dalje. Preganjanje je izhajalo od najvišjih avtoritet v državi in Cerkvi. Po umoru od 200.000 do 500.000 Romov v holokavstu, preganjanje še vedno traja, zlasti v Srednji in Vzhodni Evropi, kjer Romi predstavljajo do 10 % prebivalstva (Bolgarija, Slovaška, Romunija). Diskriminirani pod komunizmom, se je njihovo trpljenje po letu 1989 dramatično poslabšalo. Endemične težave (nizka pričakovana življenjska doba, visoka nepismenost, huda revščina, slabe bivalne razmere) so zdaj še poslabšane zaradi množične, nesorazmerne brezposelnosti. Brez primere preganjanje je bilo sproženo z novim državnim nacionalizmom in omilitvijo cenzure. Romi so novi grešni kozel za težave postkomunistične družbe. Mediji pogosto stigmatizirajo Rome.«

Romsko prebivalstvo izvira iz Indije. Romi so začeli zapuščati Indijo leta 1192 (Djurić in Horvat Muc, 2010). Njihov nomadski način življenja jih je popeljal skozi Afganistan in Iran, v Turčijo, Grčijo in proti Srednji Evropi, medtem ko se je drugi del romske populacije odpravil skozi Egipt vse do Španije (Horvat Muc, 2011; Novak, 2012). Prvi zapis o Romih v Sloveniji sega v 14. stoletje. Dejstvo, da je uradno število Romov, ki živijo v Sloveniji, drugačno od dejanskega števila, je eden izmed mnogih izzivov trenutnih romskih vprašanj. Statistični podatki kažejo, da v Sloveniji živi približno 3.200 Romov. Vendar se dejansko število giblje med 11.000 in 12.000 (Banutai idr., 2011). Te razlike se pojavljajo zaradi različnih dejavnikov, eden od teh je neurejenost romskih naselij. Le malo naselij je legaliziranih, hiše pa pogosto niso oštevilčene; zato lahko veliko Romov deli gospodinjstvo z drugimi romskimi družinami.

V Sloveniji obstajajo štiri skupine znotraj romske populacije (Štrukelj, 2004): romska skupnost v dolenski regiji, Mariboru, gorenjski regiji in Prekmurju. Romi večinoma živijo v enem od 130 naselij v državi (glej sliko 1), od katerih je ena tretjina nezakonitih, saj so na zasebnem ali občinskem zemljišču. Romska skupnost v dolenski regiji je prišla iz Bosne in Hercegovine ter Hrvaške. Po poklicu so bili večinoma rejci konj in kovači (Štrukelj, 2004). Ta skupina romske skupnosti je verjetno najmanj integrirana v večinsko prebivalstvo. Zaradi tega obstajajo splošna varnostna vprašanja ter razlike in nesoglasja med Romi in večinsko skupnostjo.

Slika 1: Raznolikost romske skupnosti v Sloveniji ¹

(vir: Svet romske skupnosti RS, n.d.; Barborič idr., 2013)

Romska skupnost v Mariboru je prišla s Kosova in iz Republike Makedonije, njihova verska usmeritev pa je muslimanska. Po poklicu so bili večinoma trgovci na različnih področjih in so zelo prilagodljivi in konkurenčni (Novak, 2012). Skoraj popolnoma so integrirani v prebivalstvo – razlog za to je, da niso imeli možnosti, da bi se skupaj preselili in ustvarili tako imenovani »geto« kot Romi na Dolenjskem in Prekmurju (Novak, 2012) – lokalne oblasti v Mariboru so vedno želele, da živijo znotraj meja mesta. Romi v gorenjski regiji – imenovani tudi Sinti – so prišli s severa, s teritorija nekdanje Habsburške monarhije. Popolnoma so integrirani v prebivalstvo in ne živijo v zaprtih skupnostih in naseljih (Novak, 2012). Romska populacija v Prekmurju je prišla iz Madžarske in Avstrije. Po poklicu so bili večinoma glasbeniki

¹ Zemljevid je del Tematskega atlasa romskih naselij v Sloveniji, ki je bil izdelan v okviru projekta, namenjenega povečevanju socialnega in kulturnega kapitala v okoljih z romskimi skupnostmi (Barborič idr., 2013)

in kmetje, poleg tega pa so bili tudi zelo dobri konjeniki (Štrukelj, 2004; Horvat Muc, 2011). Govorijo drugačen romski dialekt kot Romi na Dolenjskem in Mariboru (včasih se te skupine med seboj sploh ne razumejo).

Namen prispevka je povzeti ugotovitve glavnih izzivov, s katerimi so soočeni Romi pri bivanju in delu v Sloveniji in v nadaljevanju prikazati nekaj primerov dobrih praks pri naslavljanju teh izzivov na območju Prekmurja.

2 Izzivi bivanja in dela romske skupnosti v Sloveniji

V Sloveniji je romska skupnost manjšinska skupnost, priznana z ustavo. Čeprav nima statusa narodnostne manjšine, je v ustavi posebej omenjena kot manjšinska skupnost in ji je z zakonom zagotovljena posebna zaščita. Priznana je kot posebna skupnost oziroma manjšina s posebnimi etničnimi in kulturnimi značilnostmi (s svojim jezikom, kulturo in zgodovino), ki se lahko ohranjajo v skladu z ustavnimi določbami, ob upoštevanju potreb, ki jih skupnost sama izrecno izraža. Ustavno sodišče Republike Slovenije Rome obravnava kot posebno romsko etnično skupnost, ki živi v Sloveniji, medtem ko slovenska ustava uporablja izraz »romska skupnost«. Pravna podlaga za urejanje njihovega statusa je 65. člen ustave, ki določa, da se status in posebne pravice romske skupnosti, ki živi v Sloveniji, urejajo z zakonom. Ta ustavna določba je bila uresničena s sprejetjem »Zakona o romski skupnosti v Republiki Sloveniji ZRomS-1« (2007). Zaščita romske skupnosti je zagotovljena tudi v drugih zakonih. Poleg zakonodaje je skrb za uresničevanje posebnih pravic romske skupnosti in izboljšanje njenega statusa vključena v številne programe, strategije in resolucije na različnih družbenih področjih (Nacionalni program ukrepov za Rome Vlade Republike Slovenije za obdobje 2021–2030, 2021).

Kot omenjeno, je Državni zbor Republike Slovenije 30. marca 2007 sprejel »ZRomS-1« (2007), ki je začel veljati 28. aprila 2007. »ZRomS-1« (2007) ureja pristojnosti državnih organov in organov samoupravnih lokalnih skupnosti glede uresničevanja posebnih pravic romske skupnosti, organizacijo romske skupnosti na nacionalni in lokalni ravni ter sredstva za financiranje teh dejavnosti. Zakon določa, da Vlada v sodelovanju s samoupravnimi lokalnimi skupnostmi in Svetom romske skupnosti Republike Slovenije sprejme program ukrepov. Ta program ukrepov mora vključevati ustrezne predpise, obveznosti in naloge, ki jih izvajajo pristojna ministrstva, drugi državni organi in organi samoupravnih lokalnih skupnosti. Z

»ZRomS-1« (2007) se Slovenija zavezuje, da bo zagotovila posebne pravice romske skupnosti na področjih izobraževanja, kulture, zaposlovanja, prostorskega upravljanja in varstva okolja, zdravstva in socialnega varstva, informiranja in soodločanja o javnih zadevah, ki zadevajo člane romske skupnosti, izvajanja predpisov in predpisov, ki jih sprejemajo samoupravne lokalne skupnosti, ter posebnih programov in ukrepov, ki jih sprejemajo državni organi in organi samoupravnih lokalnih skupnosti.

Slovenija je med evropskimi državami, ki vključujejo Rome v upravljanje javnih zadev na lokalni ravni. V dvajsetih občinah, kjer so prisotni skozi zgodovino, imajo člani romske skupnosti poleg splošne volilne pravice tudi posebno pravico izvoliti predstavnika v občinski svet (v 20 od vseh 212 občin v Sloveniji), kar uresničujejo na lokalnih volitvah. V skladu z veljavno zakonodajo o varstvu osebnih podatkov ministrstva in drugi državni organi ne smejo voditi posebnih evidenc oseb na podlagi nacionalne ali etnične pripadnosti, zato so edini razpoložljivi demografski podatki tisti, ki so zbrani v uradnih popisih pod okriljem Statističnega urada Republike Slovenije. Ker je bil zadnji uradni popis prebivalstva v Sloveniji izveden leta 2002, so statistični podatki zastareli. Vendar (zgodna) pravna ureditev delovanja romske skupnosti ne naslavlja, še zdaleč pa ne rešuje vseh težav in izzivov, s katerimi se soočajo Romi v Sloveniji.

Hojnik Kelenc (2023) v svoji analizi odlično povzame temeljne izzive sodobne družbe v povezavi z romskim vprašanjem. Ugotavlja, da so Romi že od časa Grellmanna, priznanega kot utemeljitelja znanstvenega proučevanja Romov (1783), pa vse do danes zaradi svoje drugačnosti in nenavadnega življenjskega sloga, ki je po mnenju mnogih v popolnem nasprotju z življenjskim slogom večinske družbe, zbujali pozornost javnosti, politikov in raziskovalcev. Vsi ti predstavniki večinskih skupnosti že stoletja iščejo »recept«, kako bi to manjšino *par excellence* (Sardelić, 2010), ki vzbuja čustveno ambivalenco med fascinacijo in strahom, ukalupili v zahteve vladajoče družbe. Javnomenjski diskurzi nenehno izpostavljajo tujost Romov v »drugacnem načinu življenja«, velikih družinah, odvisnosti od socialnih prejemkov, vrstah kaznivih dejanj, malomarnem odnosu do okolja, zanemarjenih naseljih ter nesprejemanju splošnih civilizacijskih vrednot (Hojnik Kelenc, 2023).

Odnos večinskega naroda in njegova percepcija romske skupnosti, s katero sobivajo, sta srž konfliktov med dvema družbenima skupinama. Pozitivna in negativna zaznavanja temeljijo na značilnostih, ki jih javnost neupravičeno ali upravičeno

pripisuje manjšinski skupini. V Evropi so Romi pogosto zaznamovani z negativnimi zaznavami in označeni kot tatovi, nasilneži in lenuhi, kar se je v preteklosti odražalo v preganjanju, danes pa, sicer v veliko manjši meri kot pred desetletji, v diskriminaciji, marginalizaciji in segregaciji. Diskriminatorne, pogosto institucionalizirane politike do Romov zagotovo ne pomagajo v boju proti tem odnosom (Hojnik Kelenc, 2023).

Ugotovitve študije »*Spodbujanje enakosti Romov v Sloveniji in na Slovaškem*« (Ivanco idr., 2024) kažejo, da se Romi, tudi v slovenskem prostoru, z diskriminacijo srečujejo že od zgodnjega otroštva na različnih področjih življenja. Ta diskriminacija temelji na globoko zakoreninjenih predsodkih in negativnih stereotipih med večinskim prebivalstvom. Segregirano izobraževanje in nastanitev, neenak dostop do zdravstvenih storitev, diskriminacija na delovnem mestu in pri dostopu do javnih prostorov ter policijske zlorabe so pogosto del njihovega vsakdana. Kljub razširjenosti teh oblik diskriminacije je le malo primerov prijavljenih organu za enakost ali drugim ustreznim državnim organom. Romi pogosto ne vedo, na koga naj se obrnejo, ali pa se jim pravni postopki zdijo preveč zapleteni. Zaradi negativnih izkušenj številni Romi ne zaupajo državnim institucijam, pri čemer mnogi verjamejo, da se s prijavo primerov diskriminacije ne splača truditi, saj se razmere ne bodo spremenile. Poleg tega strah pred povračilnimi ukrepi pogosto preprečuje diskriminiranim Romom, da bi sprejeli pravne ukrepe (Ivanco idr., 2024).

Hojnik Kelenc (2023) se sprašuje, ali so Romi res tako drugačni od večinskega prebivalstva v nekem okolju? Izhaja iz vprašanja, ali mi kot družba v tehnološko hitro spreminjajočem se svetu zahtevamo od ljudi, ki živijo na družbeni margini, da se spreminjajo hitreje kot zmorejo ter skoraj čez noč opustijo vse tradicionalne jim običaje in navade, kulturo, ki so jo gojili in ohranjali od prihoda v Evropo naprej, izolirani od družbenega dogajanja, prepogosto pa tudi preganjani, marginalizirani in diskriminirani od večinske družbe? Smo sposobni zabrisati mejo med njimi in nami, jih poskusiti sprejemati takšne, kot so, ter jim omogočiti, da se bodo kljub vsem svojim posebnostim vključevali v širšo družbo ter sledili svojemu tempu razvoja ali pa se bomo še naprej, pod pretvezo pomoči nebogljenu ljudstvu, trudili poiskati recept, s katerim jih bomo čim hitreje »ustvarili po svoji podobi? Kljub vsem ukrepom EU, neštetim programom opolnomočenja in vključevanja v sodobne evropske družbene mehanizme imamo pogosto občutek, da capljamo na mestu in se ne premaknemo ne v medsebojnih odnosih in ne pri sprejemanju Romov v širšo

družbeno skupnost. V javnem diskurzu prevladujejo mnenja, ki v nas vnašajo dvom, saj preko izpostavljanja pogosto enkratnih dogodkov želijo prikazati, da se Romi ne želijo spremeniti, pri tem pa so jim v veliko pomoč mediji, ki v javnosti ustvarjajo »sliko o neprilagojenih *Ciganib*«, ki nikoli ne bodo sprejeli civilizacijskih norm, ne glede na vse oblike pomoči, ki so jim ponujene. Ostajajo tisti, ki so umazani, leni, agresivni, z množico otrok, ki jih ne pošiljajo v šolo in so odvisni od socialnih prejemkov (Hojnik Kelenc, 2023).

Velikokrat lahko v medijih in javni razpravi naletimo na trditev, da je biti Rom v Prekmurju veliko bolje kot biti Rom na Dolenjskem. Sardelić (2010) je pred dobrim desetletjem kritično analizirala to trditev. Sklenila je, da je sožitje med večinskim prebivalstvom in pomurskimi Romi bolj mit kot realnost. Svojo ugotovitev je dokazovala v razkoraku med povprečno starostjo prebivalcev, stopnjo izobrazbe in stopnjo zaposlenosti. V času začetka 21. stoletja so bili podatki o Romih v Pomurju primerljivi s podatki o Romih na Dolenjskem: življenjska doba Romov je bila krajša od življenjske dobe večinskega prebivalstva, skoraj tretjina Romov ni imela dokončane osnovne šole in v generaciji starejših (zlasti žensk) je precej nepismenih, večina Romov v romskem naselju Kamenci (kakor tudi v Prekmurju) je bila še vedno brezposelna in se je preživljala s sredstvi državnih socialnih prejemkov in s priložnostnimi deli (zbiranje starega železa, pomoč v kmetijstvu). Po vseh navedenih podatkih je domnevno boljše stanje Romov v Pomurju zelo vprašljivo (Sardelić, 2010). Zato je avtorica sklenila, da gre pri idealiziranju pomurskih Romov bolj za ideologijo, ki skriva resnična razmerja in prikriva, da nekdo zaradi svoje nacionalne pripadnosti (ki se razlikuje od nacionalnosti večinskega prebivalstva) živi življenje pod minimumom običajnega standarda. Zaključila je s trditvijo, da je mit o idiličnem stanju in sožitju v Prekmurju torej še eden izmed diskurzov izključevanja Romov. Ker pa je od njene analize minilo precej časa in se je v tem obdobju v Pomurju marsikaj dogajalo, bomo v nadaljevanju prikazali nekaj primerov dobrih praks, s katerimi bomo poskusili pokazati na pozitivne premike na področju kakovosti življenja romske populacije v Prekmurju.

3 Primeri dobrih praks v povezavi z romsko skupnostjo v Prekmurju

V nadaljevanju bomo poskušali predstaviti primere dobrih praks pri delu z in za romsko skupnost na območju Prekmurja², in sicer tako, da bomo osvetlili dejavnosti

² Prekmurje je nižinska pokrajina na skrajnem severovzhodnem delu Slovenije, ob meji z Avstrijo, Madžarsko in Hrvaško. Nahaja se na levem bregu reke Mure, po kateri je pokrajina tudi dobila ime. Večji mesti v regiji sta Murska

s področij, ki pomembno vplivajo na kakovost tako romske kot večinske skupnosti. Zajeli bomo policijsko delo v skupnosti, medijsko poročanje, delovanje lokalnih skupnosti in dejavnosti za krepitev kompetenc Romov za kakovostnejše in vključujoče življenje.

3.1 Policijsko delo – dejavnosti Policijske uprave Murska Sobota

Na Policijsko upravo Murska Sobota smo naslovili prošnjo, če nam lahko opišejo njihovo delo z romsko skupnostjo. Maja 2024 so nam posredovali odgovore, ki jih predstavljamo v nadaljevanju. Z vidika komuniciranja s pripadniki romske skupnosti so zapisali (Policijska uprava Murska Sobota, 2024; v nadaljevanju PU MS):

»Izkušnje policistov z romsko skupnostjo se lahko zelo razlikujejo glede na lokacijo, kulturo in individualne izkušnje posameznih policistov. Nekateri imajo pozitivne izkušnje in uspešno sodelujejo z romsko skupnostjo, medtem ko se drugi soočajo z izživi in težavami pri komunikaciji in razumevanju. Tudi v Pomurju te zadeve niso tuje. Odnos romske skupnosti do policije je lahko precej kompleksen in se lahko razlikuje glede na različne dejavnike. Nekateri pripadniki romske skupnosti imajo pozitiven odnos do policije in sodelujejo z njo, medtem ko se drugi počutijo marginalizirane ali imajo negativne izkušnje, kar lahko vpliva na njihov odnos do policije. Pomembno je, da se policija zaveda teh razlik in se trudijo graditi zaupanje in vzpostavljati pozitiven dialog s celotno skupnostjo.«

Opisali so tudi načine njihovega dolgoletnega dela na tem področju, pri čemer so izpostavili pomen vzpostavitve trajne in kakovostne komunikacije in preventivnega dela v romskih skupnostih (PU MS, 2024):

»V Pomurju se policija v veliki meri trudi in se zaveda, kako pomembno je medsebojno sodelovanje, kajti le na ta način lahko mirno živijo v sožitju. Preventivno delo je ključno za izboljšanje odnosa med policijo in romsko skupnostjo ter za zagotavljanje varnosti in blaginje vseh nas. Policijska uprava Murska Sobota zelo dobro sodeluje z romsko skupnostjo, kar se kaže v samem načinu sodelovanja in razumevanja. Vsi zaposleni na PU Murska Sobota razumejo in se v tej meri veliko izražajo o kulturi in specifičnih potrebah romske skupnosti, kajti le na ta način lahko učinkovito opravljajo svoje delo. ... Na PU Murska Sobota se daje velik pomen preventivnemu delu. V zadnjih treh letih je število preventivnega dela drastično naraslo. Tako se vsako leto v začetku leta opravi razgovor s predstavniki Zveze Romov Slovenije, kjer skupaj pripravijo načrt za tekoče leto in skupno sodelovanje. Iz PU se vsako leto vsaj dvakrat udeležijo t. i. Komisije za Romsko vprašanja, ker predstavijo tekočo problematiko in si izmenjajo mnenja, kako to problematiko skupaj rešiti. Udeležijo se tudi vsaj dvakrat letno t. i. seje Varnostnega sosveta Romske skupnosti v Pomurju.«

Sobota in Lendava. Pomurje zajema tako levi kot desni breg reke Mure; na levem bregu Mure je Prekmurje, na desnem bregu Mure pa se raztezata Štajerska in Prekija. Občine s tradicionalno romsko poseljenostjo so v Prekmurju, na desnem bregu Mure pa so občine z romsko prisotnostjo.

»Policisti na začetku leta opravijo več razgovorov z Romskimi svetniki, bodisi na policijski postaji ali v samem naselju, tu bi izpostavili dobro sodelovanje s predsednikom Foruma romskih svetnikov Darkom Rudašem, Natašo Horvat in predsednikom Zveze Romov Slovenije Jožetom Horvatom Mucem. Namen teh kratkih sestankov je izmenjava informacij. Policisti se večkrat udeležujejo delovnih sestankov in usposabljanj. V lanskem letu so izvedli usposabljanje na PP Gornja Radgona, kjer so policiste izobraževali o zavedanju stereotipov, obvladovanje predsodkov ter preprečevanju diskriminacije.«

V odgovoru so opisali tudi druge dejavnosti v povezavi z delom policistov z romsko skupnostjo na območju PU Murska Sobota. Letno večkrat sodelujejo z Radiem Romic. Oddaja je zelo priljubljena v Romski skupnosti. V oddaji policisti opozarjajo in ozaveščajo poslušalce s postopki in pooblastili. Policisti se udeležujejo tudi različnih posvetov, ki jih organizira Zveza Romov Slovenije, tako so se udeležili strokovnega posveta o zdravstveni oskrbi Romov v Mariboru in okolici, kjer so tudi sami predstavili situacijo na območju Pomurja. Udeležujejo se tudi Svetovnega dneva Romov, dan romskega jezika, Evropske romske konference, slavnostne seje Sveta romske skupnosti, obiski Evropskega muzeja romske kulture in zgodovine, različnih proslav, kot je Genocid nad Romi. Z lanskim letom (2023) so na željo predsednika Foruma romskih svetnikov Darka Rudaša izvajali t. i. informativno točko, ki je potekala v naselju Pušča. Tam so policisti prisluhnili težavam vaščanov in skupno reševali težave.

Policisti so dnevno v romskih naseljih, tako so bili lansko leto prisotni na sestankih na Občini Beltinci, kjer so si z drugimi ustanovami izmenjali mnenja glede stanovanjske stiske Romov v Beltincih. Ker je policistom mar, so lani izdelali preventivni plakat z naslovom »ŠOLA, POT K USPEHU« ter plakat o ozaveščanju in pravilni rabi pirotehniko v romskem in slovenskem jeziku. Plakate so policisti izobesili na vseh osnovnih šolah in naseljih ter ga predstavljajo na vsakem taboru. Policisti se vsaj 5x letno udeležijo taborov, ki jih organizirajo različna društva. Tam predstavijo svoje delo in ozaveščajo o pomembnosti izobrazbe. Policisti sodelujejo tudi pri organizaciji »ROMA ART KAMP«, ki traja vsaj pet dni.

Za uspešno delo, predvsem z vidika policijskega dela v skupnosti, so izpostavili trajne in raznolike stike s posamezniki in društvi iz romske skupnosti (PU MS, 2024):

»Policija sodeluje z veliko društvi, tako lahko izpostavimo društvo »VSTANI, ROMSKI OTROK«, »HIŠA VZAJAJOČEGA SONCA« ter »ZVEZA ROMOV SLOVENIJE«. Policija se odzove vsakemu povabilu s strani teh ali drugih društev. Letos smo gostili mladinsko izmenjavo iz Francije. Udeležili so se tudi strokovnega posveta nasilja nad romskimi ženskami. Policija izredno dobro sodeluje z Uradom za

narodnosti, tako se policisti udeležujejo različnih posvetov, ne samo v Pomurju temveč tudi drugje. Policisti so se udeležili sestanka na Dolenjskem na temo PREPEČEVANJE IN PREPOZNAVANJE PREZGODNIH POROK. V lanskem letu so gostili CSD in VPO policiste iz PP Novo Mesto, ker so skupaj z Zvezo Romov Slovenije izvedli enodnevni tabor. Namen je bil prikaz Pomurja kot dobra praksa. V Pomurju imamo veliko romskih pomočnikov/pomočnic, z njimi se opravijo razgovori o romskih otrocih. Policisti so v rednem stiku z CSD Pomurjem, tako se udeležijo tudi preventivnih razgovor v naseljih z družinami, ki imajo šolo obvezne otroke. Nudimo asistenco veterinarski inšpekciji in delavkam CSD ter drugim upravičencem v primeru izkazane potrebe. Pri tem sodeluje tudi Andreja Horvat, ki je na PU Murska Sobota zaposlena za namene reševanja romske problematike.»

V primeru potrebe oz. sporov med romskimi družinami policisti sklicujejo in organizirajo t. i. mediacije s sptimi romskimi družinami, letos (2024) pa so se tudi prvič udeležili strokovnega posveta za povečanje udeležb romskih otrok v šolah in vrtcih. Prisotni so bili tudi pri strokovni konferenci z naslovom *Zdravje Romov v Sloveniji*. V svojem odgovoru so zapisali, da policisti na PU Murska Sobota resno in redno opravljajo preventivno delo. Namen teh preventivnih dejavnosti je, da bi Romi razbili stereotipe o policiji in obratno. Policisti in vodstveni delavci PU Murska Sobota se zavedajo, da bodo le s skupnimi močmi vsi skupaj živeli in uživali v sožitju. Zapisali so: »*Romski otroci pa vse to potrebujejo danes in ne jutri*«. (PU MS, 2024)

3.2 Dejavnosti lokalne samouprave – dejavna vloga občin

Kovač (2023) je proučevala bivanjske pogoje Romov v Sloveniji. Ugotovila je, da večina Romov v Sloveniji živi v romskih naseljih, ki so v stroki obravnavana kot poseben pojav na našem ozemlju. Zanje je značilno, da so v večini primerov na obrobju naseljenih območij ali pa so celo ločena od njih in v celoti izolirana. Posebna so tudi zaradi svoje oblike, prostorske strukture, naseljenosti in drugih lastnosti. Zgodovinski temelji prostorske segregacije romske skupnosti nakazujejo, da gre v primeru romskih naselij v Sloveniji sprva za neprostovoljno prostorsko koncentrirano območje, kljub temu pa lahko na določenih območjih ugotovimo tudi elemente prostovoljne segregacije. Kovač (2023) ugotavlja, da so Romi prav zaradi specifičnih bivanjskih razmer v Sloveniji uvrščeni med socialno ogrožene in marginalne družbene skupine. Kot taka se romska naselja pogosto enačijo z različnimi pojavnimi oblikami prostorske segregacije, predvsem z getom, romsko skupnost v Sloveniji pa se posledično opisuje kot getoizirano. Je pa med posameznimi naselji z vidika getoizacije veliko razlik – nekatera naselja so bolj, druga pa manj vpeta v okolico, pri čemer glavna razlika ne temelji zgolj na geografski legi romskega naselja (stereotipno bi lahko rekli, da je getoizacija značilna za Dolenjsko,

ne pa za Prekmurje). Kovač (2023) v svoji analizi ugotavlja, da se izmed štirih analiziranih naselij prekmursko romsko naselje Beltinci in dolenjsko romsko naselje Žabjak izkažeta kot tisti, kjer so elementi geta še najbolj očitni in zatorej problematični. Druga primerjana naselja (Dolga vas v Prekmurju in Šmihel na Dolenjskem) pa veliko manj.

V nadaljevanju želimo predstaviti dva primera dobre prakse, ki sta povezana z delovanjem lokalne samouprave z vidika prostorske urejenosti romskih naselij. Na območju Mestne občine Murska Sobota je to primer razvoja romskega naselja Pušča in v povezavi z bivanjskimi razmerami strateški načrt dejavnosti, vezanih za krepitev kakovosti življenja romskih skupnosti v tej največji občini v Prekmurju, na območju Občine Lendava pa je to primer delovanja Večnamenskega romskega centra Dolinsko kot načina urejanja bivanjskih in socialnih razmer v romskem naselju.

Mestna občina Murska Sobota je prostor bivanja za več kot 1.100 Romov, ki živijo v naseljih Pušča, Černelavci, Nemčavci in v mestu Murska Sobota. Romsko prebivalstvo v občini je raznoliko in vključeno v številne društvene dejavnosti.

Slika 2: Romsko naselje Pušča v Mestni občini Murska Sobota
(MOMSa, 2024)

Pušča je največje in najstarejše romsko naselje v Prekmurju, z okoli 533 prebivalci, živijo v približno 218 gospodinjstvih. Naselje se lahko pohvali z urejenimi hišami, vrtcem, trgovino, gostinskim lokalom in športno-rekreativnim centrom. Pušča ima

tudi lastno reševalno ekipo in turistična društva, ki sodelujejo v različnih projektih ter pri številnih dogodkih. Kljub temu se naselje sooča z izzivi, kot so nizka stopnja zaposlenosti, visoka odvisnost od socialnih prejemkov in potreba po izboljšanju stanovanjskih razmer za nekatere družine ter slaba cestnoprometna infrastruktura. MO Murska Sobota je v zadnjih letih izvedla mnogo dejavnosti na področju zagotavljanja infrastrukturnih pogojev ter ureditve celotnega romskega naselja Pušča, kar je rezultiralo v dejstvu, da je danes Pušča popolnoma enakovredno in primerljivo naselje vsem preostalim naseljem na območju MO Murska Sobota (MOMSa, 2024). V letu 2023 so sprejeli nov strateški načrt Akcijski načrt za razvoj romske skupnosti v Mestni občini Murska Sobota za obdobje 2023–2030 (MOMSb, 2024a). Akcijski načrt je strateški dokument, pripravljen za naslovitev specifičnih potreb in izzivov romske skupnosti v občini. Cilj načrtovanih dejavnosti je izboljšati položaj romske skupnosti ter zagotoviti njihovo enakovredno vključevanje v lokalno skupnost, pri čemer si želijo ustvariti kakovostno, varno in privlačno okolje za romsko skupnost, kjer bodo lahko enakopravno sodelovali v družbenem, gospodarskem in kulturnem življenju. Tako so si zadali cilj, da zagotovijo enak dostop do izobraževanja, zaposlitve, zdravstvenega varstva in ustreznih bivalnih pogojev tudi za Rome, ki na tem področju doživljajo največ diskriminacije (Ivanco idr., 2024). Ob tem želijo opolnomočiti romsko skupnost, da bodo lahko dejavno sodelovali pri oblikovanju lastne prihodnosti in prihodnosti širše družbe, pri čemer bodo še posebej poskrbeli za podporo mladih (MOMSb, 2024a). V dokumentu so opredeljena prednostna področja, ki jih je treba obravnavati pri razvoju romske skupnosti. Med njimi so kakovostno in zdravo bivalno okolje, izobraževanje, zaposlovanje, zdravstveno varstvo in socialna varnost. Načrt predvideva konkretne ukrepe in dejavnosti za vsako od teh prednostnih področij ter vključuje mehanizme za spremljanje in evalvacijo napredka pri izvajanju teh ukrepov. S tem celovitim pristopom si MO Murska Sobota prizadeva za trajnostno izboljšanje položaja romske skupnosti in njeno popolno vključitev v družbeno tkivo občine.

Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti je v letu 2017 objavilo razpis za vzpostavitev večnamenskih romskih centrov, ki so bili zamišljeni kot enotna točka in prostor, namenjen izvajanju različnih dejavnosti (izobraževanje, usposabljanje in svetovanje ter druženje) za pripadnike romske skupnosti v Republiki Sloveniji. Med sedmimi financiranimi projekti (Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, 2024) je bil tudi Večnamenski romski center (VNRC) Dolinsko v Dolgi vasi, ki je bil dokončan leta 2022. V projektu sta

kot partnerja nastopila Ljudska univerza Lendava in Občina Lendava, cilj vzpostavitve VNRC Dolinsko pa je krepitev socialno-ekonomskega položaja romske skupnosti na območju Centra za socialno delo Lendava. Projekt je izvajala Ljudska univerza Lendava ob pomoči občine Lendava. Dejavnosti sta vodili direktorica Ljudske univerze Lendava Rahela Hojnik Kelenc in romska aktivatorka Nataša Horvat, ki živi v romskem naselju Dolga vas in je dolgoletna romska svetnica v občinskem svetu Občine Lendava. Cilj projekta je bil krepitev socialno-ekonomskega položaja romske skupnosti na območju lendavske upravne enote. Z različnimi dejavnostmi so si prizadevali spodbuditi pripadnike romske skupnosti za večje vključevanje v širšo družbeno skupnost. Organizirali so delavnice po naseljih, v katerih živijo Romi, poletne tabore za otroke in izobraževanja. Rome so informirali in jim svetovali, kako priti do poklica in dodatne izobrazbe. Spodbujali pa so tudi mlade Rome za nadaljnje izobraževanje po končani osnovni in srednji šoli. V delavnice in druge dejavnosti so vključili tako otroke kakor tudi najstnike in druge generacije, se posvetili družinam, ženskam, brezposelnim ter drugim skupinam. Z različnimi dejavnostmi pa si niso prizadevali samo za razvoj romske skupnosti, ampak tudi za spodbujanje medkulturnega dialoga med Romi in neromi, predvsem pa so si prizadevali med Romi spodbujati zaupanje v javne ustanove. Pri tem so sodelovali z različnimi organizacijami in javnimi ustanovami, kot so policija, Center za socialno delo, šole in drugimi (Gabor, 2021). VNRC Dolinsko je zaživel in dobro deluje tudi po kuncu projekta (glej v nadaljevanju enega izmed opisov projektov LU Lendava), vsebinsko delo v okviru tega večnamenskega projekta pa se podpira tudi z infrastrukturno ureditvijo romskega naselja Dolinsko v Dolgi vasi. Maja 2024 so tako na primer slavnostno odprli prenovljeno rekonstruirano cesto skozi naselje, dogodek pa je bil tudi priložnost za krepitev vključenosti romske skupnosti v lokalno okolje. Predstavnica romske skupnosti Nataša Horvat je ob tem izrazila veselje nad pozitivnimi spremembami in poudarila pomen sožitja in vključenosti romske skupnosti, župan Janez Magyar pa je izpostavil pomen nove infrastrukture za varnost in trajnostni razvoj celotnega območja, vključno z romskim naseljem (Občina Lendava, 2024). Otvoritev so s kulturnim programom obogatili otroci iz Vrta Lendava s plesom (slika 3).

Slika 3: Otvoritev prenovljene ceste v romskem naselju v Dolgi vasi
(Foto: Duško Abramušić; Občina Lendava, 2024)

3.3 Medijsko poročanje o romski skupnosti – Sobotainfo in Rtvsllo.si

Medijsko poročanje o romski skupnosti je pomembno zaradi več razlogov. Mediji imajo odločilen vpliv na oblikovanje javnega mnenja. Pozitivno in objektivno poročanje lahko prispeva k zmanjšanju predsodkov in stereotipov o romski skupnosti, medtem ko negativno poročanje te stereotipe lahko še okrepi. Poleg tega lahko mediji opozorijo na težave in izzive, s katerimi se sooča romska skupnost, kot so diskriminacija, marginalizacija, slabi bivalni pogoji, omejen dostop do izobraževanja in zdravstvenih storitev. S tem lahko spodbudijo javne razprave in politične odločitve za reševanje teh vprašanj. S poročanjem o kršitvah človekovih pravic, diskriminaciji in drugih nepravilnostih, ki jih doživlja romska skupnost, lahko mediji spodbudijo ukrepe za zaščito teh pravic in spodbujanje enakosti ter pravičnosti. Poročanje o pozitivnih prispevkih Romov k družbi, njihovi kulturi, tradicijah in dosežkih lahko poveča prepoznavnost romske skupnosti in jo predstavi v objektivni luči. To lahko vodi do večjega spoštovanja in razumevanja med različnimi družbenimi skupinami. Ob tem pa lahko medijsko poročanje da glas Romom in omogoči, da sami predstavijo svoje zgodbe, izkušnje in perspektive. To je ključno za opolnomočenje skupnosti in omogočanje njihovega dejavnega sodelovanja v družbenem življenju. Medijsko poročanje je torej ključnega pomena

za spodbujanje strpnosti, razumevanja in pravičnosti v odnosu do romske skupnosti ter za krepitev njihovega položaja v družbi. V nadaljevanju predstavljamo po našem mnenju dva primera dobre prakse medijskega poročanja o Romih. Prvi je primer dobre prakse na nacionalni ravni, drugi pa je vezan na medijsko poročanje v lokalnem okolju Pomurja.

Opozorimo najprej na oddajo »*Naše poti – Amare dromas*« na Prvem programu Radia Slovenija (Naše poti, n. d.). Gre za prvo nacionalno stičišče vseh Romov, ki živijo v Sloveniji. Vsak ponedeljek zvečer lahko v enournih oddajah spoznavamo romsko kulturno in politično življenje, prikazana so stališča do aktualnega dogajanja, predstavljajo uspešne posameznike in se poročajo o dogodkih po Evropi in Svetu in tako povezujejo ljudi in dogodke, ki imajo romske korenine. Do maja 2024 je bilo na sporedu že 514 epizod oddaje, ki so v obliki podkasta dosegljive za ponovno poslušanje. Primer te oddaje je vztrajno korektno in poglobljeno komuniciranje o Romih, romski kulturi, izzivih in težavah, s katerimi se soočajo Romi pri svojem bivanju in delovanju v Sloveniji.

V nadaljevanju želimo predstaviti dejavnosti majhne, a lokalno priznane medijske hiše Sobotainfo. Ta ima na svoji spletni platformi stalni zavihek z naslovom Romska skupnost (Romska skupnost, n. d.). Po mnenju avtorjev gre za poskus celovitega in objektivnega komuniciranja vsebin, vezanih na romsko skupnost. Tako objavljajo prispevke o volitvah v svete romskih skupnosti in občinske svete, o težavah oziroma diskriminaciji, ki jih doživljajo pomurski Romi, o pravnem položaju in spremembah zakonodaje, ki vpliva na življenje Romov, predstavljeno je delo zagovornika enakih možnosti v povezavi z romskimi vsebinami, delovanju izvoljenih predstavnikov romskih institucij in obiskih državnih in tujih političnih delegacij (npr. predsednice Državnega zbora RS, evropske komisarke, funkcionarjev Vlade RS). Odpirajo vsebinsko pomembna vprašanja, kot je na primer vprašanje prisilnih porok v romski skupnosti, novice so vezane tudi na življenje v lokalnih skupnostih (na primer v naselju Pušča), vsebine pa na nekatera odklonska vedenja (na primer grožnje z nasiljem na nogometni tekmi romskega nogometnega kluba). Gre za medijsko poročanje, ki je sicer omejeno in bi lahko bilo kakovostnejše (skupaj 17 prispevkov), a je vsebinsko strnjeno v enotno rubriko in lahko predstavlja izhodišče za primer celostnega komuniciranja, ki služi tako Romom kot bralcem večinskega prebivalstva v Pomurju.

3.4 Krepitev kompetenc Romov in za delo z Romi – dejavnosti Ljudske univerze Lendava

V okviru naše analize želimo izpostaviti primer delovanja Ljudske univerze Lendava, kjer v zadnjem desetletju intenzivno izvajajo programe, vsebinsko vezane na izobraževanje, socialno vključevanje in opolnomočenje Romov. Gre za dejavnosti, ki naslavljajo veliko vsebin, ki jih raziskovalci označujejo kot klasične v povezavi z Romi: pridobivanje kompetenc in izobrazbe, vključenost v okolje, krepitev pozitivne podobe Romov, opolnomočenje romskih žensk. V nadaljevanju predstavljamo programe, ki so bili uspešno izvedeni v zadnjem obdobju (Ljudska univerza Lendava, n. d.)

– Program socialne aktivacije

Ljudska univerza Lendava je bila skupaj z vodilnim partnerjem RIS – Raziskovalno izobraževalno središče Dvorec Rakičan izbrana na javnem razpisu Ministrstva za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti za sofinanciranje programov socialne aktivacije izbrana za izvajanje programa *Zaupaj si – Patja andi tute*, ki je namenjen opolnomočenju pripadnic romske skupnosti (Program socialne aktivacije, n. d.). Program socialne aktivacije je vključen v prednostno os Socialna vključenost in zmanjšanje tveganja revščine, prednostna naložba programa je dejavno vključevanje, vključno s spodbujanjem enakih možnosti in dejavnega sodelovanja ter izboljšanje zaposljivosti, specifični cilj projekta pa se nanaša na opolnomočenje ciljnih skupin za približevanje trgu dela.

Program, ki so ga prijavi, je bil sestavljen iz 3 modulov v skupnem obsegu 288 ur, izvajal pa se je trikrat tedensko po štiri ure, kar pomeni, da so z udeleženkami v stiku šest mesecev. V času izvajanja programa so udeleženkam zagotovili razvoj socialnih kompetenc, dvig funkcionalnih kompetenc za aktivno reševanje težav na katere naletijo v vsakdanjem življenju, povečati njihovo socialno vključenost v lokalno okolje, dvigniti motivacijo ter jih opolnomočiti za vstop na trg dela in pridobivanje različnih znanj, ki jih potrebujejo pri delu.

– Projekt Večnamenski romski center Dolinsko

Projekt *Večnamenski romski centri* (VNRC) je bil financiran iz sredstev Evropskega socialnega sklada (85 %) in sredstev Ministrstva za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti (15 %) in se je zaključil leta 2022. Partnerstvo v projektu VNRC Dolinsko je bilo sklenjeno med Ljudsko univerzo Lendava in Občino Lendava, cilj vzpostavitve VNRC Dolinsko (n. d.) pa je krepitev socialno-ekonomskega položaja romske skupnosti na območju CSD Lendava. Zaradi nizke izobrazbene strukture pripadnikov romske skupnosti, ki živijo na območju CSD Lendava, predvsem pa zaradi krepitev njihove integracije v širšo družbeno skupnost, saj je najbolj pereča težava skupnosti izločenost iz širšega družbenega okolja, ter dviga splošnih in poklicnih kompetenc, predvsem odraslih Romov, so želeli z različnimi dejavnostmi v VNRC Dolinsko opolnomočiti pripadnike romske skupnosti za vključevanje v širšo družbeno skupnost, predvsem z delavnicami, različnimi oblikami informiranja in svetovanja ter s poudarkom na pridobivanju temeljnih in poklicnih kompetenc, s katerimi bodo slednji lahko konkurirali na trgu delovne sile. Drugi glavni cilj VNRC Dolinsko je spodbujanje mladih Romov za nadaljevanje izobraževanja po zaključeni osnovni šoli ter uspešno dokončanje slednjega na sekundarni ravni. V delavnice in druge dejavnosti so vključili predšolske in šoloobvezne otroke, najstnike, družine, ženske, brezposelne ter tiste z nedokončano II. ali III. stopnjo izobrazbe. Poleg socialne aktivacije je osnovno poslanstvo VNRC Dolinsko približevanje Romov trgu dela in s tem omejevanje tveganja revščine med pripadniki romske skupnosti. Z različnimi dejavnostmi niso želeli vplivati samo na razvoj romske skupnosti, ampak tudi na spodbujanje medkulturnega dialoga med Romi in večinskim narodom, predvsem pa pri Romih spodbujati razvoj zaupanja v javne ustanove.

VNRC Dolinsko deluje že od meseca oktobra 2017 ter izvaja različne dejavnosti, delavnice in individualne storitve za pripadnike romske skupnosti. Ugotovimo lahko, da so se tudi pripadniki romske skupnosti na vse dejavnosti odzvali v presenetljivo visokem številu. Poudariti pa je treba tudi dobro sodelovanje z drugimi organizacijami in javnimi zavodi v lokalnem okolju, s čemer so pripomogli k opolnomočenju romske skupnosti in vzpostavljanju medkulturnega dialoga na vseh ravneh javnega in zasebnega življenja.

– **Razvijanje digitalnih kompetenc pri romskih učencih »DIGIUP«**

Projekt DigiUp (DigiUp, n. d.) je rezultat sodelovanja partnerskih organizacij iz treh držav, in sicer Slovenije, Hrvaške in Severne Makedonije. Poleg Ljudske univerze Lendava so bili partnerji v projektu Pučko otvoreno učilište Čakovec (Hrvaška), NGO Kham Delcevo (Severna Makedonija), Zveza Preporod (Slovenija) in UZOR – Udruga za obrazovanje Roma (Hrvaška). Projektna ideja je nastala v času prvega vala pandemije covid-19, ko so se osnovne šole morale prilagoditi izrednim razmeram, ki so zahtevale, da se poučevanje iz učilnic preseli v digitalno okolje spletnih učilnic, na kar osnovne šole niso bile pripravljene. Izkazalo se je, da je to še posebej težavno za učence, ki prihajajo iz romske skupnosti, ki se v digitalnem okolju spletnih učilnic niso znašli, saj niso imeli znanja, kako dostopati do le-teh, kar je vodilo do tega, da so bili ves čas trajanja šolanja na daljavo nedejavni. Vse to je negativno vplivalo na njihov uspeh ob zaključku šolskega leta. S projektom DigiUp so s pomočjo inovativnega programa usposabljanja krepili digitalne kompetence romskih pomočnikov ter drugih pedagoških profilov, ki na osnovnošolski ravni poučujejo romske učence ter jih opolnomočili za prenašanje njihovega znanja na končne uporabnike, romske učence.

– **New chance for us – NEC**

Projekt NEC (New chance for us, n. d.) povezuje partnerje iz treh držav: Hrvaške, Slovenije in Severne Makedonije, ki se s svojimi rednimi dejavnostmi ukvarjajo s pripravo izobraževalnih programov in usposabljanjem za odrasle pripadnike romske etnične skupnosti. Projekt omogoča povezovanje v mreže in vzpostavitev partnerstev za uskladitev in izboljšanje procesa socialne integracije pripadnikov romskih manjšin na mednarodni ravni. Projektne partnerji delujejo na območjih, kjer je veliko romske populacije in se vedno znova srečujemo s težavami, ki se nenehno ponavljajo in jih je treba sistematično reševati. Prizadevanja projektne partnerjev so, glede na dejstvo, da se zavedamo slabih življenjskih razmer romske populacije in težav, s katerimi se soočajo, omogočiti zadovoljstvo z lastnimi dosežki na več področjih življenja, predvsem pa zadovoljiti potrebo po znanju in izobraževanju, da bi omogočili kakovostno socialno vključenost, saj je cilj partnerskih institucij v projektu dvigniti stopnjo izobrazbe pripadnikov romske etnične skupine. V okviru projekta so tako obravnavali vsebine, kako razviti kompetence in spretnosti učiteljev v sistemu izobraževanja odraslih in učiteljev v formalnem in neformalnem

izobraževanju za delo z odraslim romskim prebivalstvom ter razviti programe, ki bodo prispevali k njihovi boljši pripravljenosti za delo z romsko narodno manjšino.

– **Higher education for Roma – HEDROM**

Vodilni partner v projektu (HEDROM, n. d.), ki so ga izvajali v letu 2021, je bila Dvojezična srednja šola Lendava (Slovenija), preostali partnerji pa so prihajali iz Hrvaške. Na podlagi sekundarne raziskave dokumentacije obeh srednjih šol in fokusnih skupin z učitelji so pripraviti izhodišča za spremembo programa usposabljanja, ki je nastal v okviru projekta GEM (Give them a Chance; <https://erasmusgem.eu>), financiranega iz programa Erasmus+ in namenjenega usposabljanju izobraževalcev odraslih, ki se pri svojem delu srečujejo s pripadniki Romske skupnosti, cilj pa je bil opolnomočiti učitelje, ki poučujejo na srednjih šolah, za delo z romskimi dijaki. S projektom so želeli preprečiti zgodnje opuščanje šolanja in neuspeh v procesu poklicnega in strokovnega izobraževanja pri pripadnikih romske skupnosti, dvigniti izobrazbeno raven pripadnikov romske skupnosti in posledično vplivati na njihovo konkurenčnost na trgu delovne sile. V projektu so analizirali trend vpisa in osipa romskih dijakov v programe poklicnega in strokovnega izobraževanja in analizirali težave, na katere naletijo učitelji, ki poučujejo romske dijake. Program GEM so prilagodili potrebam učiteljev v srednjem poklicnem in strokovnem izobraževanju s ciljem usposobiti učitelje v programih srednjega poklicnega in strokovnega izobraževanja za delo s pripadniki romske skupnosti. Rezultat so bila priporočila za delo z romskimi dijaki za druge poklicne in strokovne srednje šole, ki jih obiskujejo romski dijaki.

– **Digital integration for equality – DIFE**

Partnerji iz štirih držav (Inicijativa – Hrvaška, Ljudska univerza Lendava – Slovenija, Institut für Roma und Minderheiten e.V. – Nemčija in Welcome Home International – Belgija) so leta 2022 začeli z dvoletnim projektom DIFE (več na <https://irm-inclusion.eu/projects/dife/>). Glavni cilj projekta (DIFE, n. d.) je bil razviti enoten, kakovosten ter brezplačen program e-tečajev za inkluzijo in vključevanje odraslih Romov in migrantov v širšo družbeno skupnost. Z oblikovanjem e-tečajev so želeli okrepiti znanja in spretnosti pripadnikov romske in migrantske skupnosti, da bi olajšali njihovo socialno-ekonomsko vključevanje. Projekt načrtuje vzpostavitev učne platforme, ki bo ponujala e-tečaje s štirih ključnih

področij, prepoznanih kot ključni za proces vključevanja priseljencev in Romov: aktivno državljanstvo, vključevanje na trg dela, zdravstvo (in skrb za reproduktivno zdravje žensk) in digitalna pismenost (več na <https://countmein.academy/>). Dodana vrednost učne platforme je, da je gradivo pripravljeno v angleščini in je hkrati prevedeno tudi v romščino, arabščino in farsi, kar pomeni, da so učna gradiva dostopna tudi v maternem jeziku ciljnih skupin.

– Help to opportunities – H2O

Ljudska univerza Lendava je kot vodilni partner skupaj s partnerji iz Madžarske, Španije, Irske, Srbije, Grčije, Portugalske in Hrvaške v letu 2021 začela 30-mesečni projekt H2O (H2O, n. d.). Izhajali so iz ugotovitev raziskav, ki kot enega od ključnih razlogov socialne izključenosti pripadnikov romske skupnosti omenjajo zdravstveno nepismenost Romov (Dragišić, 2021; Goričanec, 2019; Tutić Grokša, 2021; Urh, 2011). Čeprav se na ta problem opozarja že vrsto let, je zdravstvena nepismenost pripadnikov romske skupnosti vsakič znova eden izmed najpogostejših problemov tudi v aktualnih raziskavah. Iz tega lahko sklepamo, da so bili dosednji programi in projekti na tem področju neuspešni, ali pa je bil njihov uspeh omejen. Nekatere raziskave kažejo tudi na to, da Romi prejemajo slabšo zdravstveno oskrbo, tako v smislu slabše dostopnosti zdravstvenih storitev kot tudi slabše kakovosti storitev, kar le še podkrepi njihovo nezaupanje v zdravstveni sistem. EU v zadnjih letih spodbuja države članice k sledenju strategijam zviševanja zdravstvene pismenosti in dostopnosti zdravstvenih storitev, pri čemer se jim zdi ključno obvezno vključevati Rome. Nekaj tujih raziskav in pristopov (EuroCities, 2020; Szilvasi idr., 2015) dokazuje, da je za manjšine pozitivno, če imajo med strokovnjaki svoje predstavnike. Nekatere raziskave opozarjajo, da Romi prejemajo slabšo zdravstveno oskrbo, tako glede dostopnosti kot kakovosti zdravstvenih storitev, kar dodatno pogloblja njihovo nezaupanje v zdravstveni sistem. Tudi pandemija covida-19 je otežila dostop do večine zdravstvenih storitev. Te ugotovitve podpirajo nujnost po dvigu zdravstvene pismenosti med pripadniki romske skupnosti, da bodo le-ti lahko zagovarjali svoje pravice v zvezi z zdravstvom. V raziskavi, ki so jo izvedli v okviru projekta (Horvat, 2024), je raziskovalka Melisa Guttman ugotovila nizko stopnjo zdravstvene pismenosti med Romi in iz tega izhajajočo visoko stopnjo diskriminiranosti. Romi zaradi neurejenega zdravstvenega zavarovanja ne obiskujejo zdravnikov, ne razumejo diagnoz in potekov bolezni, zaradi različnih osebnih razlogov pa tudi ne zaupajo zdravstvenemu osebju. Odstotek kroničnih nenalezljivih bolezni, ki so

posledica nezdravega življenjskega sloga pripadnikov romske skupnosti, ki ga njihovi otroci prevzemajo, se ne spreminja in že leta ostaja na enako visoki ravni. Socialna izključenost Romov in odsotnost mrež družbene podpore in vezi povzročajo izključenost iz zdravstvenih sistemov in poslabšajo nezdrav življenjski slog. Najpogosteje je slabo zdravstveno stanje posledica manj ustrezne zdravstvene oskrbe, finančnih ovir pri uporabi zdravstvenih storitev in nefinančnih ovir pri uporabi zdravstvenih storitev, kot so psihološke, relacijske in socialne težave. Zaradi neugodnih življenjskih razmer v romskih naseljih, podhranjenosti, različnih oblik odvisnosti in različnih stisk je značilno, da pripadniki romske skupnosti umrejo prej kot pripadniki večinskega naroda, in sicer k temu dejstvu veliko prispevajo številne kronične nenalezljive bolezni, težave z duševnim zdravjem in debelost, v nekaterih državah pa tudi odstotek precepljenosti romskih otrok. Zaradi dejstva, da je spolnost tabuizirana tema med pripadniki romske skupnosti, pa se nenadzorovano prenašajo tudi spolne bolezni, izjemno veliko pa je tudi število nenačrtovanih nosečnosti.

– **Razvoj kulturnega kapitala romskih učencev – KULko**

V okviru Ljudske univerze v Lendavi so s partnerji iz Hrvaške leta 2021 pripravili tudi dvoletni projekt razvoja kulturnega kapitala romskih učencev (KULko, n. d.). Izhajali so iz ugotovitev, da so med učenci razlike v znanju in ravni usvojene temeljne pismenosti že ob vstopu v šolo očitne in posledica kulturnega kapitala, ki so ga vanje vložili starši do vstopa v institucionalizirani sistem izobraževanja. V šoli namreč povezanost ali pa razlikovanje med kulturo doma in šole prvič pride do večjega izraza. V projektu KULko so se posvetili razvijanju ključnih kompetenc pri romskih učencih. Pri romskih učencih razrednega pouka/prvega vzgojno-izobraževalnega obdobja so s pomočjo inovativnih dodatnih vsebin stremeli k dvigu ravni njihovega kulturnega kapitala in bralne pismenosti s ciljem, da nadoknadijo manko, ki ga imajo romski učenci že ob vstopu v šolo, kar naj bi dolgoročno vplivalo na izboljšanje njihovega učnega uspeha. Učitelje razrednega pouka so v okviru projekta opremili s potrebnimi znanji/navodili in didaktičnim materialom, da lahko z inovativnimi pristopi pri različnih dejavnostih uporabijo pripravljen material za razvoj kulturnega kapitala romskih učencev. Didaktični material, analiza stanja in s tem tudi nova znanja ter kompetence tako služijo kot podpora učiteljem, vodjem šol in drugim poklicem v izobraževanju pri njihovem delu z romskimi učenci.

– Projekt »Roma Influencers«

Konec leta 2023 so v Ljudski univerzi Lendava s partnerji Razvojni center Murska Sobota (Slovenija), Institut für Roma und Minderheiten e.V. (Nemčija) ter Udruga za obrazovanje Roma – »UZOR« (Hrvaška) začeli s projektom »Roma Influencers« z namenom osvetlitve navdihujočih zgodb uspešnih Romov in Rominj. Glavni cilj projekta, ki se bo zaključil leta 2025, je ustvarjanje in promocija pozitivnih zgodb o uspešnih Romih, ki bodo delovale kot močan vir navdiha za mlade Rome (Roma influencers, n. d.). Pri delu izhajajo iz predpostavke, da je osvetlitev teh zgodb ključnega pomena za izboljšanje samopodobe in motivacije mladih posameznikov ter za spodbujanje njihovega pozitivnega prispevka družbi. S projektom ne želijo le izpostaviti dosežkov in vloge Romov v naši družbi, temveč mlade spodbuditi tudi k razmišljanju o lastnih ciljih in možnostih za dejavno sodelovanje v vseh družbenih procesih. Zato zbirajo uspešne zgodbe Romov na različnih področjih življenja, ki bodo služile kot motivacijsko gradivo za mlade Rome oziroma kot orodje za spodbujanje razvoja osebnih virov moči in oblikovanje pozitivne samopodobe. Zgodbe bodo dostopne na vzpostavljenem spletnem portalu, ki bo namenjen predvsem mladim Romom. Slednjim bodo na voljo tudi različna motivacijska gradiva za spodbujanje razvoja osebnih potencialov. Tekom projekta bodo vključene Rome tudi opolnomočili in opremili s kompetencami, s katerimi bodo lahko delovali kot pozitivni vzorniki in vplivneži v svoji skupnosti.

4 Razprava

V prispevku smo poskušali predstaviti kompleksnost in večplastnost izzivov, s katerimi se sooča romska skupnost v Prekmurju, pri čemer smo izhajali iz potrebe po celovitem in usklajenem pristopu različnih deležnikov za izboljšanje njihove kakovosti življenja tako Romov kot večinske skupnosti v okoljih, kjer prebivajo Romi. Kljub ustavnim pravicam in zakonodaji, ki priznavajo Rome kot manjšino, so le-ti še vedno soočeni z diskriminacijo, socialno izključenostjo, slabimi bivalnimi pogoji in nizko zaposlenostjo. Opredelili smo nekaj glavnih izzivov. Romi so skozi zgodovino trpeli zaradi sistematičnega preganjanja in diskriminacije. Ti zgodovinski vzorci so globoko zakoreninjeni v družbeni zavesti, kar otežuje njihovo vključevanje v sodobno družbo. Romi pogosto živijo v izoliranih naseljih z neustrezno infrastrukturo, kar povečuje njihovo socialno in gospodarsko marginalizacijo. Prostorska segregacija in pomanjkanje dostopa do osnovnih storitev še dodatno

poslabšujeta njihov položaj. Pomanjkanje ustreznih stanovanjskih pogojev in omejene možnosti za zaposlitev ustvarjajo začaran krog revščine in socialne izključenosti. Brez dostopa do stabilnih zaposlitev ostajajo Romi odvisni od socialnih prejemkov, kar dodatno utrjuje stereotipe in predsodke. Ob tem segregirano izobraževanje in omejen dostop do kakovostnega izobraževanja omejujeta možnosti romske mladine za socialno mobilnost in integracijo v širšo družbo. Na primeru Prekmurja smo nato opisali nekaj dobrih praks na tem področju. Policijska uprava Murska Sobota izvaja preventivne dejavnosti in sodeluje z romskimi predstavniki, kar prispeva h gradnji medsebojnega zaupanja in izboljšanju varnosti v romskih naseljih. Primeri dejavnosti Mestne občin Murska sobota in Občine Lendava, kot sta razvoj romskega naselja Pušča in delovanje VNRC Dolinsko v romskem naselju v Dolgi vasi, kažejo na pomembne pozitivne premike v prostorskem urejanju in socialnem vključevanju romske skupnosti. Pozitivno in objektivno poročanje medijev, kot sta oddaja »Naše poti – Amare droma« in portal Sobotainfo, prispeva k zmanjševanju predsodkov in stereotipov ter spodbuja medkulturni dialog. Predvsem pa je treba opozoriti na dejavnosti Ljudske univerze Lendava, ki izvaja številne programe za krepitev kompetenc in opolnomočenje Romov, kar prispeva k izboljšanju njihove socialne in gospodarske vključenosti. Ti programi naslavljajo ključne izzive za delo z Romi in so lahko primer skupnostnega dela za krepitev vključenosti romske skupnosti.

Pomembno je, da se posameznik v lokalni skupnosti, ki jo razumemo kot »družbeno skupnost na določenem območju« (Vlaj, 2006), počuti varno. To je še posebej zahtevno na območjih, kjer živijo različne skupnosti, ki se med seboj ne razumejo. Eden od razlogov je lahko, da ena skupnost ne sprejema druge. Na primer, Romov večinsko prebivalstvo pogosto ne sprejme v zadostni meri, zaradi česar niso obravnavani enako kot neRomi (Lobnikar idr., 2013). Lokalno skupnost in varnost pogosto povezujemo s policijo, ki je glavni predstavnik zagotavljanja varnosti v lokalni skupnosti, vendar poleg policije v lokalni skupnosti deluje veliko drugih subjektov, pomembnih za zagotavljanje varnosti (Meško, 2021). Petek in Eman (2018), sklicujoč se na prvaka slovenske kriminologije Janeza Pečarja, te subjekte delita na formalno družbeno nadzorstvo, neformalno družbeno nadzorstvo in institucionalizirano neformalno družbeno nadzorstvo. Formalno družbeno nadzorstvo vključuje nadzorstvo, ki deluje v okviru države in se bori proti odklonskim pojavom. Sem spada policija, ki ima največ pooblastil in deluje na lokalni, regionalni in državni ravni. Del formalnega nadzorstva je tudi (med)občinsko

redarstvo, ki za razliko od policije deluje le v okviru lokalne skupnosti oziroma občine, kjer je ustanovljeno. Neformalno družbeno nadzorstvo predstavlja lokalna skupnost, v kateri delujejo posamezniki kot družina, vrstniki itd. To so primarne in sekundarne skupine, ki pripomorejo k uveljavljanju vrednot (vključno z redom, sprejetostjo, sodelovanjem) v družbi (na primer verska skupnost, društva ...). Tretjo skupino subjektov predstavlja institucionalizirano nedržavno družbeno nadzorstvo, ki ga ne moremo tretirati niti kot formalno niti neformalno. Ima značilnosti obeh skupin; država jih do določene mere regulira, vendar gre za organizacije, ki jih vodijo ljudje s skupnim ciljem, a neposredno ne predstavljajo skupnosti kot take (na primer zasebno varstvo, detektivska dejavnost ipd.). Pri zagotavljanju varnosti je zelo pomembno medsebojno sodelovanje vseh, ki so prisotni v lokalni skupnosti. Gre za soodvisnost ravnanja različnih deležnikov, katerih skupni rezultat sta varno in kakovostno bivanje ter delo v skupnosti (Petek in Eman, 2018). Primer takšne soodvisnosti smo poskušali prikazati tudi pri analizi primerov dobrih praks dela z in za romsko skupnost v Prekmurju.

Prispevek ne idealizira življenja Romov v Pomurju, vendar izpostavlja prakse, ki pomembno prispevajo k izboljšanju življenja tako romske skupnosti kot večinskega prebivalstva. Za trajnostno izboljšanje kakovosti življenja Romov v Pomurju je ključno nadaljnje sodelovanje med romsko skupnostjo, lokalnimi oblastmi, policijo in civilno družbo. Pomembno je, da se ohranijo in nadgradijo obstoječe dobre prakse ter se zagotovi enakopraven dostop do izobraževanja, zaposlitve in osnovnih storitev. Le tako lahko dosežemo resnično integracijo romske skupnosti in izboljšanje njihovega položaja v družbi.

Viri in literatura

- Banutai, E., Strobl, S., Habersfeld, M. R. in Duque, S. (2011). Sodelovanje policistov in romske skupnosti. V T. Pavšič Mrevlje in I. Arh (ur.), *Zbornik povzetkov, 12. slovenski dnevi varstvoslovja*. (str. 70). Fakulteta za varnostne vede UM.
- Barborič, B., Žagar, K., Radovan, D., Klanjšček, M., Kete, P., in Demšar, J. (2013). *Tematski atlas romske poselitve v Sloveniji* [Zemljevid]. Geodetski inštitut Slovenije.
- Brearley, M. (2001). The Persecution of Gypsies in Europe. *American Behavior Scientist*, 45(4), 588–599. <http://abs.sagepub.com/content/45/4/588.refs.html>
- DIFE. (n. d.). <https://www.lulendava.si/dogodki>
- DigiUp. (n. d.) <https://www.lulendava.si/digiup4>
- Djurić, R. in Horvat Muc, J. (2010). *Zgodovina romske književnosti*. Zveza Romov Slovenije.

- Dragišić, G. (2021). Celostna obravnava oseb iz multikulturnega okolja v zdravstveni negi. *Celostna obravnava pacienta*, 62.
- EuroCities. (2020). *What role for cities in Roma inclusion?* <https://eurocities.eu/latest/what-role-for-cities-in-roma-inclusion/>
- Gabor, J. (2021). Zaključili štiriletni projekt Večnamenski romski center Dolinsko. *Vestnik*. 1. 10. 2021. <https://vestnik.svet24.si/clanek/aktualno/zakljucili-stiriletni-projekt-vecnamenski-romski-center-dolinsko-909094>
- Goričanec, E. (2019). *Integracija Roma u redovni odgojno-obrazovni sustav u Međimurskoj županiji* [Doktorska disertacija]. Sveučilište u Zagrebu. Učiteljski fakultet.
- HEDROM. (n. d.). <https://www.dssl.si/projekti/hedrom/>
- Hojnik Kelenc, R. (2023). *Vpliv temeljne pismenosti in socialnih spretnosti na pojmovanje življenjske uspešnosti odraslih Romov* [Doktorska disertacija.] Fakulteta za uporabne družbene študije Nova Gorica.
- Horvat Muc, J. (2011). *Romski jezik – osnova za razumevanje zgodovine in kulture Romov*. Zveza Romov Slovenije.
- H2O. (n. d.). <https://www.h2oerasmus.eu/>
- Ivanco, Š., Simončič, Š. in Spitalszky, A. (2024). *Enakost pri dostopu do pravnega varstva: Odprava vir za Rome pri uveljavljanju njihovih pravic v primerih diskriminacije*. Minority rights Group.
- Kovač, L. (2023). *Romska naselja v Sloveniji kot potencialna geta* [Magistrsko delo]. Filozofska fakulteta Univerze v Mariboru.
- KULko. (n. d.). <https://www.lulendava.si/razvoj-kulturnega-kapitala-romskih-u%C4%8Denc>
- Lobnikar, B., Hozjan, U., Šuklje, T. in Banutai, E. (2013). Policing a multicultural community: A case study of the Roma community in northeastern Slovenia. *International Journal of Comparative and Applied Criminal Justice*, 38(2), 191–210.
- Ljudska univerza Lendava. (n. d.). <https://www.lulendava.si/>
- Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti. (2024). *Večnamenski romski centri*. <https://www.gov.si/zbirke/projekti-in-programi/vecnamenski-romski-centri/>
- Meško, G. (ur.). (2021). *Varnost v lokalnih skupnostih – med ruralnimi in urbani perspektivami*. Univerzitetna založba UM. <https://doi.org/10.18690/978-961-286-495-8>
- MOMS. (2024a). *Romska skupnost v Mestni občini Murska Sobota*. <https://www.murska-sobota.si/za-obcane/romska-skupnost-v-mestni-obcini-murska-sobota>
- MOMS. (2024b). *Sprejet akcijski načrt za razvoj romske skupnosti*. <https://www.murska-sobota.si/novice/sprejet-akcijski-nacrt-za-razvoj-romske-skupnosti>
- Nacionalni program ukrepov za Rome Vlade Republike Slovenije za obdobje 2021–2030*. (2021). [https://gradiva.vlada.si/mandat20/VLADNAGRADIVA.NSF/18a6b9887c33a0bdc12570e50034eb54/a4ea8fc90ac48f03c12587a5003b4ff8/\\$FILE/NPUR_21_30.docx](https://gradiva.vlada.si/mandat20/VLADNAGRADIVA.NSF/18a6b9887c33a0bdc12570e50034eb54/a4ea8fc90ac48f03c12587a5003b4ff8/$FILE/NPUR_21_30.docx)
- Naše poti*. (n. d.). <https://prvi.rtvsllo.si/podcast/nase-poti/9172690/174876771>
- New chance for us*. (n. d.). <https://www.lulendava.si/nec4us>
- Novak, B. (2012). *Romi – neuspešno vključevanje v večinsko slovensko skupnost* [interno gradivo]. Ministrstvo za notranje zadeve, Policija.
- Občina Lendava. (20. 5. 2024). *Slavnostna otvoritev rekonstruirane ceste v romskem naselju v Dolgi vasi*. <https://www.lendava.si/vsebina/slavnostna-otvoritev-rekonstruirane-cest-v-romskem-naselju-dolga-vas>
- Petek, A. in Eman, K. (2018). Zagotavljanje varnosti v lokalni skupnosti – študija primera Mestne občine Murska Sobota. *Varstvoslovje*, 1(20), 82–101.

- Program socialne aktivacije.* (n. d.). <https://www.lulendava.si/socialna-aktivacija>
- Romska skupnost.* (n. d.). <https://sobotainfo.com/tags/romska-skupnost>
- Roma influencers.* (n. d.). <https://www.rcms.si/roma-influencers>
- Tutić Grokša, I. (2021). Zdravstvene razlike u Republici Hrvatskoj— prikaz odabranih ranjivih skupina. *Ljetopis socijalnog rada*, 28(2), 375–394.
- Sardelić, J. (2010). Multikulturalizem in položaj Romov v Sloveniji. *Socialno delo*, 49(2/3), 109–120.
- Svet romske skupnosti Republike Slovenije (n.d.). *Spodbujamo in obranjamo razvoj romske skupnosti v Sloveniji.* <https://www.svetromskeskupnosti.com/>
- Szilvasi, M., Rövid, M., Rostas, I., Bogdan, M., Kocze A. in Taba, M. (2015). Nothing about us Without Us? Roma participation in policy making and knowledge production. *Roma Rights Journal*, 2, 3–7.
- Štrukelj, P. (2004). *Tisočletne podobe nemirnih nomadov: Zgodovina in kultura Romov v Sloveniji.* Družina.
- Vlaj, S. (2006). *Lokalna samouprava: Teorija in praksa.* Fakulteta za upravo.
- Urh, Š. (2011). Etničnost in spol. *Socialno delo*, 50(6), 357–368.
- Zakon o romski skupnosti v Republiki Sloveniji (ZromS-1). (2007). *Uradni list RS*, (37/07).

VIGILANTSKE SKUPINE V SLOVENIJI: PRAVNI IN VARNOSTNI VIDIKI

BENJAMIN FLANDER

Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede, Ljubljana, Slovenija
benjamin.flander@um.si

Poglavje naslavlja pravne in varnostne vidike varnostnega samoorganiziranja občanov v obliki ustanavljanja in delovanja tako imenovanih vard, vaht in straž, ki je v zadnjih letih zaznamovalo Slovenijo. Definiciji in tipologiji vigilantizma sledi prikaz konkretnih pojavnih oblik tega pojava v zadnjih petih letih v Sloveniji. Osrednja pozornost je namenjena izsledkom analize odziva pravnega reda in državnih organov na pojav in delovanje Štajerske varde in »vaške straže« v Ivančni Gorici, ki sta (bila) najbolj izpostavljena primera vigilantizma na slovenskih tleh. Poglavje prinaša sintezo in nadgradnjo že objavljenih ugotovitev kvalitativne raziskave, ki jo je avtor opravil v okviru programske skupine *Varnost v lokalnih skupnostih*. Raziskava je, med drugim, pokazala, da je vprašanje ustanavljanja in delovanja vigilantских skupin, kljub dopolnitvam zakonov, ki urejata varstvo javnega reda in miru ter nadzor državne meje, tudi po presoji ustavne skladnosti obeh novel, ostalo pravno nedorečeno.

DOI

[https://doi.org/
10.18690/um.fvv.6.2024.13](https://doi.org/10.18690/um.fvv.6.2024.13)

ISBN

978-961-286-875-8

Ključne besede:

varnost,
lokalna skupnost,
vigilantizem,
vaške straže,
ustava,
Slovenija

Univerzitetna založba
Univerze v Mariboru

DOI
[https://doi.org/
10.18690/um.fvv.6.2024.13](https://doi.org/10.18690/um.fvv.6.2024.13)

ISBN
978-961-286-875-8

Keywords:
safety,
local community,
vigilante groups,
village guards,
constitution,
Slovenia

VIGILANTE GROUPS IN SLOVENIA: LEGAL AND SECURITY ASPECTS

BENJAMIN FLANDER

University of Maribor, Faculty of Criminal Justice and Security, Ljubljana, Slovenia
benjamin.flander@um.si

The chapter examines the legal and security dimensions of citizens' self-organisation through the establishment and operation of vigilante groups which have characterised Slovenia over the last decade. It begins with an attempt to define and typologize vigilantism, followed by a presentation of its specific manifestations in Slovenia. The primary focus lies on analysing the responses of the legal system and competent authorities to the emergence and operations of the Styrian Guard (*Štajerska varda*) and the Ivančna Gorica »village guard«, two of the most notorious recent examples of vigilantism in Slovenia. The chapter offers a comprehensive overview and upgrade of the previously published findings from qualitative research conducted by the author within the framework of the *Safety and Security in Local Communities* program group. The research indicates, *inter alia*, that in Slovenia, the issue of establishing and operating vigilante groups remains legally undefined.

1 Uvod: o vigilantizmu in vigilantskih skupinah

Izraz *vigilantizem* oz. *vigilant* naj bi etimološko izhajal iz latinskega izraza *vigilare*, ki pomeni »biti buden« in španske besede *vigilante*, ki je samostalnik in pomeni (»stražar«) (Modic, 2020; Nel, 2016; Zabyelina, 2019). V znanstveni in strokovni literaturi v angleškem jeziku nekateri avtorji vigilantizem opredeljujejo z izrazom 'ljudska pravičnost' (*popular justice*), ki naj bi kot koncept predpostavljala okoliščine, v katerih »ljudje vzamejo pravo v svoje roke« (ang. »*the concept of people taking the law into their own hands*«). Abrahams (1998) navaja, da je izraz vigilantizem večplasten in izmuzljiv, da ima v različnih kontekstih različne konotacije (tako pozitivne kot negativne) in da univerzalna definicija vigilantizma ne obstaja.

Kljub temu lahko na splošno ugotovimo, da se izraz vigilantizem praviloma porablja za označevanje pojava in dejavnosti straž, milic in drugih podobnih oblik varnostnega samoorganiziranja ljudi, pri čemer gre za dejavnosti, ki so na prvi pogled videti kot uradna dejanja, dejansko pa jih izvajajo posamezniki ali skupine brez javnih pooblastil, v prepričanju, da se je njim ali komu drugemu zgodila krivica ali da je bilo storjeno kaznivo dejanje ali prekršek, na katerega se državni ali drugi uradni organi ne želijo, ne morejo ali ne znajo ustrezno odzvati, zaradi nesposobnosti, nepoštenosti ali neučinkovitosti pri izvajanju javnih pooblastil. Vigilantske skupine so hierarhično organizirane, dejavnosti vigilantov oz. vigilantskih skupin so načrtovane in koordinirane, imajo (samo)oklicanega vodjo in jasno verigo poveljevanja. Sestavljajo jih posamezniki, ki niso vojaške ali druge uradne osebe, pač pa civilisti oz. »navadnik« občani. Dejavnosti, ki jih izvajajo take skupine, so nezakonite in praviloma predstavljajo prekršek ali kaznivo dejanje (Abrahams, 1998; Flander, 2023a, 2023b; Haas, 2010; Hine, 1998).

Obstajajo različne vrste oz. tipi vigilantizma. Vigilantizem, ki je usmerjen v nadzor in preprečevanje kriminalitete, vključuje preventivno delovanje pripadnikov vigilantskih skupin zoper posamezne dejanske in potencialne storilce kaznivih dejanj in prekrškov. Druga vrsta je vigilantizem s ciljem obvladovanja družbenih skupin, ki je usmerjen v obrambo teritorija in/ali vrednot države in družbe pred pripadniki določenih (praviloma manjšinskih) družbenih skupin, zlasti prebežnikov, ki nezakonito prečkajo državno mejo. V literaturi se kot tipa vigilantizma omenjata tudi vigilantizem z namenom nadzora politične ureditve in virtualni vigilantizem, ki se je pojavil z razvojem informacijskih tehnologij in interneta (Flander, 2023a, 2023b; Haas, 2010).

Nel (2016) poudarja, da vigilanti svoje dejavnosti običajno dojemajo kot »zapolnjevanje vrzeli«, ki nastane zaradi nesposobnosti ali neučinkovitosti državne ali lokalne oblasti. Pripadniki vigilantskih skupin svoje ravnanje dojemajo kot moralno upravičenega uporabe sile, ki je nujno potrebno, če in kadar ni ustreznih formalnih mehanizmov preprečevanja kriminalitete in zagotavljanja javnega reda. Skratka, vigilanti »vzamejo zakon v svoje roke«, da bi preprečili ali kaznovali nezakonito oz. deviantno ravnanje posameznikov ali skupin. Kot tak je vigilantizem vsaj delno usmerjen v zagotavljanje kolektivne varnosti in javnega reda v okoliščinah, kjer dejansko ali navidezno formalno družbeno nadzorstvo ne deluje ali deluje pomanjkljivo. Po drugi strani pa je, kot rečeno, za vigilantske skupine značilno tudi to, da se zatekajo k nepooblaščenemu uporabi sile, zato lahko nekatere pojavne oblike vigilantizma razumemo kot praviloma nezakonito ravnanje posameznikov, ki nimajo javnih pooblastil, s ciljem preprečitve dejanja ali kaznovanja nekoga, ki je povzročitelj dejansko ali domnevno nezakonitega ali deviantnega ravnanja (Flander, 2023a, 2023b).

Nel (2016) tudi opozarja na pogosto preveč enostransko dojemaje vigilantizma. Po njenem mnenju bi nas moral pojav vigilantizma spodbuditi k uvidu, da je navidezno jasna meja med zakonitim ravnanjem in zločinom pogosto zamegljena in da je lahko določitev te meje problematična. Vigilantizem se po njenem videnju giblje na meji med »zakonitostjo in nezakonitostjo«, ker vigilant paradoksalno krši zakon, s ciljem, da bi zagotovil njegovo spoštovanje, kar implicira negotovo in sporno naravo razlikovanja med deviantnostjo in odzivi na deviantnost, vključno z dvoumnim statusom vigilantov kot storilcev. V nasprotju s tem prevladujoč pravni pogled na vigilantizem vztrajno ignorira temeljne vzroke tega pojava, pri čemer država kazensko oz. prekrškovno preganja vigilante, ker so vzeli zakon v svoje roke (Flander, 2023a, 2023b).

Precej bolj kritičen do vigilantizma je, na primer, zgodovinar Timothy Snyder (2017), ki meni, da so vigilantske in paravojaške skupine grožnja sodobnim demokratičnim državam. Demokracija in pravna država sta po njegovem mnenju možni le pod pogojem, če je državna oblast edina, ki sme monopolizirati in zakonito uporabiti (pri)silo in če je slednja omejena z zakonom. Po Snyderjevem mnenju država ne more zagotoviti svobodnih in demokratičnih volitev, legitimnosti zakonodajne in izvršilne veje oblasti ter neodvisnosti in učinkovitosti sodstva, če se lahko tudi nedržavne entitete zatekajo k uporabi sile. Prav zato se posamezniki in skupine, ki želijo škodovati demokraciji in vladavini prava, radi zatečejo k ustanavljanju

vigilantskih skupin. Te po njegovem lahko nastanejo v obliki paravojaškega krila politične stranke, osebne telesne straže določenega politika ali na videz spontanah državljskih pobud, za katere se običajno izkaže, da jih je organizirala stranka ali njen voditelj (Flander, 2023a).

Vigilantizem se v različnih oblikah pojavlja povsod po svetu, vendar je v nekaterih državah bolj razširjen kot v drugih, razlike pa nastajajo tudi v odzivanju držav (njihovih pravnih redov) na vigilantizem (Flander, 2023a). V prvo skupino spadajo države, ki vigilantizem in dejavnosti vigilantskih skupin in posameznikov pravno prepovedujejo, inkriminirajo (v obliki prekrškov ali kaznivih dejanj) in preganjajo. Pristop v drugi skupini držav je diametralno nasproten: temelji na strpnosti do vigilantov in vigilantskih skupin ali celo sodelovanju državnih organov s tovrstnimi skupinami pri opravljanju uradnih nalog. Nel (2016) ugotavlja, da je za večino držav značilen prvi omenjeni pristop. Oblast se na pojav in dejavnosti vigilantov odzove s prepovedjo in kaznovanjem. Pravni sistemi si, z redkimi izjemami, ne prizadevajo, da bi vigilantizem poglobljeno naslovili in dejanja vigilantov ločeno opredelili kot posebna (milejša) kazniva ravnanja. Tudi sodna praksa je do vigilantizma skoraj brez izjeme odklonilna.

Namen prispevka je ugotoviti, na kakšen način se to, kar ugotavlja Nel (2016), odraža v Sloveniji, ki jo je v zadnjih letih tako in drugače zaznamovalo varnostno samoorganiziranje občanov v obliki ustanavljanja in delovanja tako imenovanih vard, vaht in straž. Osrednja pozornost je namenjena izsledkom analize odziva pravnega reda in pristojnih oblasti na pojav in delovanje Štajerske varde in »vaške straže« v Ivančni Gorici, ki sta (bila) najbolj izpostavljena primera vigilantizma na slovenskih tleh. Poglavje prinaša sintezo in nadgradnjo že objavljenih ugotovitev kvalitativne raziskave, ki jo je avtor opravil v okviru programske skupine *Varnost v lokalnih skupnostih* (Flander, 2020, 2023a, 2023b).

2 Vigilantizem v Sloveniji

V Sloveniji je bil vigilantizem pred pojavom vard, vaht in vaških straž v letu 2018 domala neznan pojav. V preteklosti so bile najvidnejši primer vigilantizma vaške straže iz obdobja druge svetovne vojne. Vaške straže so bile paravojaške enote vaščanov, ki so v revolucionarnem gibanju in partizanih prepoznali grožnjo. Sčasoma so prerasle v protikomunistične in protipartizanske prostovoljne milice kolaborantov pod fašističnim in nacističnim poveljstvom med italijansko in nemško

okupacijo. Pokroviteljstvo okupatorja nad vaškimi stražami naj bi zahtevale nekatere desne politične stranke, ki so se odločile za sodelovanje z okupatorjem, in del rimokatoliške duhovščine. Vigilantizem preteklega časa morda lahko pripišemo tudi delovanju Franca Guzeja v drugi polovici 19. stoletja. Guzej, znan kot slovenski Robin Hood, naj bi »jemal bogatim in dajal revnim«. Po neupravičeni obsodbi se je odločil »vzeti pravico v svoje roke.« Na svojih roparskih pohodih, ki so se raztezali po južni Štajerski in Hrvaški, sta bila tarča njegovih dejavnosti zlasti plemstvo in duhovščina. Policija je bila pri sledenju Guzeju dolgo časa neuspešna. Našli so ga in ustrelili 10. septembra 1880 v Košnici. Za vigilanta naj bi veljal tudi Franc Rihtarič, ki je po drugi svetovni vojni deloval s podobnimi motivi kot Guzej. Rihtarič je bil obsojen na smrt, njegova usmrtitev leta 1957 pa velja za zadnjo izvršeno smrtno kazen v Sloveniji (Flander, 2023b).

2.1 Štajerska varda

V začetku septembra 2018 so družbena omrežja in slovenske medije preplavile fotografije z neobičajnimi prizori urjenja in postroja zamaskirane in oborožene skupine ljudi. Ugotovljeno je bilo, da so bile fotografije posnete na Pohorju, da se skupina imenuje Štajerska varda ter da jo vodi Andrej Šiško, ki je tudi ustanovitelj in predsednik zunajparlamentarne politične stranke Zedinjena Slovenija. Številni so bili sprva prepričani, da gre bodisi za šalo bodisi za lažno novico, češ da se takšni dogodki v Sloveniji ne morejo zgoditi. Presenečenje se je spremenilo v šok, ko je postalo jasno, da so fotografije resnične.

Prevladujoče prepričanje predstavnikov državne oblasti in državljanov je bilo, da so paravojaške in vigilantske skupine v Sloveniji nesprejemljive in nedopustne. Takratni minister za notranje zadeve v levo-liberalni vladi premierja Marjana Šarca je izrazil mnenje, da je vsakršno ustvarjanje vzporednih oboroženih struktur nevarno, nedopustno in skrajno problematično. Kot popolnoma nesprejemljivo je »ustanovitev oborožene skupine« ocenil tudi predsednik republike in vrhovni poveljnik Slovenske vojske Borut Pahor. Javno je izrazil mnenje, da je Slovenija varna država, v kateri nihče, ki za to ni pooblaščen, ne more in ne sme samovoljno skrbeti za varnost države in njenih meja (Flander, 2023b; Rabuza in Atelšek, 2018).

Novico o postroju, salutiranju in urjenju zamaskiranih in oboroženih mož v idiličnih slovenskih gozdovih so objavili tudi nekateri tuji mediji. Hina, Jutranji list in drugi hrvaški mediji so objavili naslove, kot so 'Panika v Sloveniji zaradi oblikovanja

paravojaške skupine', 'Oborožena Štajerska straža v pohodu na Pohorje' in 'Podobe paravojaške formacije skrajnih desničarjev so povzročile paniko v Slovenija'. Ameriška tiskovna agencija AP in New York Times sta objavila slike moških v vojaških uniformah, ki v rokah držijo sekire in puške. Med drugim so zapisali, da je »dogodek povzročil zaskrbljenost v majhni članici EU«. EU Observer je poročal, da se v srednji Evropi pojavljajo protimigrantske milice. Novinarka je opozorila na »protimigrantsko retoriko politikov v Sloveniji, kjer je skrajno desna Slovenska demokratska stranka (SDS) na volitvah poleti 2018 postala najmočnejša stranka, a ji ni uspelo sestaviti vlade.« Reuters in BBC sta poročala o »nenavadnih dogodkih iz Slovenije.« Novinar tega britanskega medija je zapisal, da se je Šiško označil za domoljuba in borca za slovenski narod. Poudaril je, da je bil v preteklosti v zaporu in da je slovenska javnost ravnodušna do njegovega delovanja, saj ima njegova stranka le 0,6-% podporo volivcev (Flander, 2023b; Rabuza, 2018).

Novinar tabloida Slovenske novice, ki je obiskal tridnevni vojaški tabor Štajerske varde, je poročal, da je na taboru vse kot v pravi vojski. Člani skupine se učijo rokovanja z orožjem, spoštovati morajo hierarhijo, imajo svojo reševalno službo, članom skupine je prepovedano pitje alkohola ipd. Andrej Šiško, vodja skupine, je v izjavah za medije med drugim pojasnil, da je Štajerska varda prostovoljna obrambna skupina dežele Štajerske, da šteje več kot tisoč članov, da »se ne bo pustila razorožiti in da se bo odzvala, če bosta ogrožena domovina in narod« (Flander, 2023b; Toplak, 2019). Na podlagi njegovih izjav je bilo mogoče sklepati, da pripadniki Štajerske varde t. i. nezakonite migrante (prebežnike, ki nezakonito prestopijo državno mejo – običajno s Hrvaško – in nato zaprosijo za azil) vidijo kot najresnejšo grožnjo slovenski državi in njenim državljanom (Flander, 2023b).

Mediji so poročali, da so pripadniki skupine obiskali policijsko postajo v Slovenski Bistrici in od komandirja zahtevali pojasnila v zvezi z intervencijo policistov na zasebnem zemljišču, medtem ko je bil lastnik zemljišča na urjenju pripadnikov skupine. Predstavniki skupine naj bi na družabnem omrežju ob posnetku dogajanja zapisali, da so se »*vidno zbegani policisti najprej zaprli v prostore postaje, na njihovo vztrajanje in prigovarjanje pa naposled le prišli prednje*«. Vodja skupine je, kot so še zapisali, potem, ko so policisti podali javno zagotovilo, da lastnika zemljišča ne bodo več vznemirjali, »*poskerbel za to, da so njihovi člani odblokirali policijsko postajo*« (V. L., 2020). Drug izstopajoči primer se je zgodil ob začetku sojenja vodji skupine in njegovemu pomočniku na Okrožnem sodišču v Mariboru (glej spodaj). Približno 25 pripadnikov

in podpornikov skupine v črnih majicah je ob začetku sojenja pred sodiščem pripravilo postroj in izobesilo zastave (Kolednik, 2019).

2.2 »Vaška straža« v Ivančni Gorici

V začetku jeseni 2023 so medije znova preplavila poročila o varnostnem samoorganiziranju prebivalcev. V občini Ivančna Gorica je skupina občanov, ki so jo mediji naslavljali kot »vaško stražo«, zvečer in ponoči patroljirala ter bdela nad varnostjo občanov in njihovega premoženja. Vodja skupine je pojasnil, da so se krajanji samoorganizirali, ker se zaradi čedalje pogostejših tatvin in vlomov v stanovanjske hiše, poslovne in verske objekte ter gradbišča niso več počutili varne. Ob rob temu so mediji navajali, da se število članov »vaške straže« v Ivančni Gorici povečuje, ker naj bi po navedbah vodje skupine občani začutili, da je kriminaliteta težava, da je odziv policije nezadosten in da se želijo priključiti pobudi (Flander, 2023a; Valadžija, 2023).¹

3 Odziv pravnega reda in državnih organov ob pojavu vigilantstkih skupin – pravni in varnostni vidiki vigilantizma

3.1 Dopolnitve Zakona o varstvu javnega reda in miru in Zakona o nadzoru državne meje

Predstavniki Ministrstva za notranje zadeve in Policije so sporočili, da je zaradi porasta nezakonitih migracij in hkratni polarizaciji slovenske družbe ustanavljanje vard, straž in drugih tovrstnih oblik varnostnega samoorganiziranja državljanov čedalje pogostejše. Nekatera dejanja pripadnikov teh skupin so po njihovi oceni predstavljala resno varnostno tveganje za državo in državljane, saj je bil njihov skriti namen – pod krinko varnostnega samoorganiziranja – izvedba nalog (na primer varovanje državne meje), ki so v izključni pristojnosti državnih organov. Kot najbolj sporno početje vigilantov so navedli njihovo prisotnost in urjenje v bližini državne meje, nošenje uniform in imitacij orožja, uporaba simbolov, kot so grbi in zastave, ter občutek, da dejansko opravljajo uradne naloge. Predstavniki ministrstva in policije so ob tem opozorili, da so imela ta ravnanja nekatere elemente prekrškov po določbah predpisov s področij javnega reda in miru, orožja, javnih zbiranj ter

¹ Zaradi vse pogostejših vlomov in tatvin naj bi bili, po navedbah župana, zaskrbljeni tudi krajanji Žužemberka. V tej občini »vaške straže« sicer še niso ustanovili, so pa napovedali, da se bodo morali v primeru nadaljnega poslabšanja razmer povezati, ob pasivnosti policije samoorganizirati in zaščititi svojo varnost in premoženje (Flander, 2023a; Valadžija, 2023).

društev, da pa kljub temu pregon, razen v redkih primerih, ni bil mogoč. Po takrat veljavni pravni ureditvi je bilo ta dejanja mogoče preganjati kot prekrške le, če so jih prebivalci ob meji zaradi vznemirjenja ali občutka ogroženosti naznanili policiji. Z redkimi izjemami tudi kazenski pregon vigilantov ni prišel v poštev. Čeprav so nekatera njihova ravnanja res imela določene elemente kaznivih dejanj, bi, kot so pojasnili predstavniki ministrstva in policije, postala uradno pregonljiva kazniva dejanja le v primeru, če oz. ko bi vigilant izvršil dejanje ali več dejanj, ki jih smejo po zakonu izvršiti samo uradne ali vojaške osebe, ob pogoju, da bi bili zaloteni pri kaznivem dejanju (Flander, 2023b; Vlada Republike Slovenije, 2019). V času, ko se je problematika ustanavljanja in delovanja vigilantских skupin pojavila in je postala tema številka ena, državno tožilstvo ni kazensko preganjalo nobenega izmed pripadnikov Štajerske varde, z izjemo vodje Štajerske varde in njegovega pomočnika (Flander, 2023b).

Levo-liberalna vladna koalicija in varnostna stroka sta soglašali, da ustanavljanje in delovanje vigilantских skupin predstavlja varnostno tveganje in da so za ustrezen odziv policije in drugih državnih organov nujne spremembe pravne ureditve. Nasprotno pa med domačini, ki živijo ob meji s Hrvaško, ni bilo soglasja. Medtem ko so nekateri menili, da so vardisti dobrodošli, so drugi zatrdili, da jih raje ne bi videvali v svojem kraju (Flander, 2023b).

Vlada Marjana Šarca je konec novembra 2019 v parlamentarni postopek vložila predlog dopolnitev »Zakona o varstvu javnega reda in miru (ZRJM-1)« (2006) in »Zakona o nadzoru državne meje (ZNDM-2)« (2007). Predlog je pripravil Direktorat za policijo in druge varnostne naloge Ministrstva za notranje zadeve. Vlada je predlagala nujni postopek obravnave predloga, ker naj bi bile spremembe zakonov nujne zaradi interesov varnosti države. V obrazložitvi predloga je podala oceno, da tipične dejavnosti vard in podobnih skupin kažejo na konkretna varnostna tveganja za Republiko Slovenijo, saj se pripadniki teh skupin lahko pod pretvezo samoorganiziranja s ciljem zagotavljanja varnosti združujejo s prikritim namenom varovanja državne meje ter izvajanja obrambnih in varnostnih nalog, ki so v izključni pristojnosti državnih organov (Flander, 2020; Vlade Republike Slovenije, 2019).

Državni zbor o tem predlogu ni glasoval, saj je Šarčeva vlada odstopila februarja 2020. Nespremenjena sestava DZ je s tesno večino za novega predsednika vlade izvolila Janeza Janšo. Desnosredinska vlada je opustila predloge prejšnje vlade za spremembo »ZJRM-1« (2006) in »ZNDM-2« (2007), svojih predlogov pa ni

pripravila. Ob očitkih Janševi vladi, da ni zainteresirana za učinkovito prepoved in sankcioniranje delovanja vigilantskih skupin, je parlamentarna opozicija pripravila in vložila nov predlog zakonskih sprememb. Državni zbor je te predloge sprejel konec septembra 2020 (Flander, 2020; K. T., 2020; Pušnik, 2020).²

Z »Zakonom o dopolnitvah Zakona o varstvu javnega reda in miru (ZJRM-1A)« (2020) sta bila 11. členu »ZJRM-1« (2006) dodana tretji in četrti odstavek, ki določata, da se z globo od 500 evrov do 1.000 evrov kaznuje vsakdo, ki z namenom vzbujati videz, da izvaja naloge uradnih ali vojaških oseb na javnem kraju, nosi, razkazuje ali uporablja dekorativno orožje, imitacije orožja, orožje, ki je namenjeno za alarm, signaliziranje ali druge predmete, ki so po videzu podobni orožju. Če je dejanje storjeno v skupini najmanj dveh oseb, se posameznik kaznuje z globo od 1.000 evrov do 2.000 evrov. Z globo od 500 evrov do 1.000 evrov se kaznuje tudi vsakdo, ki nosi maskirna oblačila, uniformo ali oblačila, podobna uniformi uradnih ali vojaških oseb, in s svojim obnašanjem, ravnanjem, gibanjem in zadrževanjem na določenem javnem ali zasebnem kraju ali z uporabo opreme ali pripomočkov vzbuja videz, da izvaja naloge uradnih ali vojaških oseb. Če je dejanje storjeno v skupini najmanj dveh oseb, se posameznik kaznuje z globo od 1.000 evrov do 2.000 evrov.

Skladno z novim 11.a členom »ZJRM-1« (2006) se z globo od 1.000 evrov do 2.000 evrov kaznuje tudi posameznik, ki v skupini najmanj dveh oseb nosi maskirna oblačila, uniformo ali oblačila, podobna uniformi uradnih ali vojaških oseb, in s svojim obnašanjem, ravnanjem, gibanjem in zadrževanjem na določenem javnem ali zasebnem kraju ali z uporabo simbolov, grbov, zastav, ali z ustvarjanjem vtisa hierarhične ureditve skupine, ali uporabo vozil, na katerih so nameščene prepoznavne oznake, ali z uporabo opreme ali pripomočkov vzbuja videz, da gre za policijsko ali vojaško silo, in nima pravne podlage za delovanje v zakonu.

Podobne spremembe je uveljavil tudi »Zakon o dopolnitvah Zakona o nadzoru državne meje (ZNDM-2E)« (2020). Novela je »ZNDM-2« (2007) dodala 46.a člen, ki določa, da se z globo najmanj 1.000 evrov za prekršek kaznuje posameznik, ki z namenom nadzora državne meje ravna na način, ki je enak ali podoben oblikam opravljanja policijskih nalog pri izvajanju nadzora državne meje, ali ki ovira policijo pri izvajanju nadzora državne meje. Če je dejanje iz prejšnjega odstavka storjeno v

² Dopolnitve so poleg predlagateljev podprli tudi nekateri poslanci in poslanke strank vladajoče koalicije. Nekoliko presenetljivo pa so se tako poslanci največje stranke vladne koalicije (SDS) kot tudi opozicijske Levice glasovanja vzdržali.

skupini najmanj dveh oseb, se posameznik kaznuje z globo najmanj 1.500 evrov. Prepovedala in sankcionirala je tudi vsako ravnanje pravne osebe ali posameznika, ki pomeni omogočanje, spodbujanje ali organiziranje tovrstnih dejanj.

3.2 Odločba Ustavnega sodišča št. U-I-56/21

Spomladi 2021 so sopobudniki na čelu z vodjo Štajerske varde na Ustavno sodišče vložili pobudo za oceno ustavnosti zgoraj prikazanih zakonskih sprememb. Pobudniki so zapisali, da jim je z izpodbijanimi določbami »ZJRM-1A« (2020) in »ZNDM-2E« (2020) kršena človekova pravica do svobodnega združevanja iz drugega odstavka 42. člena »Ustave Republike Slovenije (URS)« (1991). Ustavna pravica do svobodnega združevanja naj bi zagotavljala vsem, da se prostovoljno povezujejo s podobno mislečimi zaradi izražanja in uresničevanja skupnih ciljev. Samoorganiziranje državljanov naj bi omogočal tudi Dopolnilni protokol k Ženevskim konvencijam. Po oceni pobudnikov bi bilo protiustavno, če katera koli skupnost ljudi ne bi smela uporabljati svojih simbolov, grbov, zastav ali drugih znakov. Varnostno samoorganiziranje, ki ga je zakonodajalec inkriminiral, je po prepričanju pobudnikov posameznikova naravna in ustavna pravica, tako kot pravica do varnosti iz 34. člena »URS« (1991). Prebivalci Republike Slovenije, ki živijo ob njeni južni meji, zaradi nezakonitih migracij nimajo zagotovljene varnosti, zato naj bi jim pomagali pobudniki kot prostovoljna obrambna skupnost. Poleg navedenega so pobudniki zatrjevali, da imajo državljani v skladu z Ustavo pravico, da sodelujejo pri obrambi države na drug način kot z opravljanjem vojaške obveznosti. Pobudniki so se sklicevali tudi na »Zakon o obrambi (ZObr)« (2015), ki določa pravico do civilne obrambe kot nevojaške oblike obrambe, ki jo med drugim izvajajo državljani. Opozorili so, da pripadniki skupine pri svojih dejavnostih ne nosijo orožja in da zato niso paravojaška organizacija, prav tako naj ne bi bili politična organizacija (Ustavno sodišče Republike Slovenije, 2024).

Pobudniki so se, nadalje, sklicevali tudi na pomensko nedoločnost izpodbijanih določb, s čimer naj bi bilo kršeno načelo zakonitosti iz 28. člena »URS« (1991). Izpodbijana ureditev po »ZJRM-1A« (2020) naj bi omogočala arbitrarno odločanje vsakega posameznega policista, ki bi obravnaval konkreten, domnevno sporni dogodek. Sporno naj bi bilo tudi, da lahko posameznik zakonske znake prekrška izpolni že s svojim videzom. Zakon naj bi tudi nesorazmerno omejeval svobodno ravnanje posameznikov, saj naj bi prepovedoval gibanje tako na zasebnem kot tudi javnem kraju. Prav tako naj ne bi bilo jasno, kako oz. na podlagi česa naj bi se

odločalo o »ustvarjanju vtisa hierarhične ureditve skupine«. V delu pobude, ki se nanaša na novelo »ZNDM-2E« (2020), so pobudniki opozorili, da zgolj opazovanje ne pomeni »namena nadzora državne meje« na način, ki je enak ali podoben policijskim nalogam pri izvajanju nadzora državne meje. Po njihovem mnenju iz izpodbijanih določb ni jasno razvidno, kako bi policisti na kraju morebitnega spornega dogodka ocenjevali namen posameznika, ki zgolj opazuje državno mejo in dogajanje v njeni neposredni bližini, v primeru nezakonitih prehodov meje pa o tem obvešča policijo. Pobudniki so izpodbijanim določbam očitali protiustavnost tudi zato, ker v njih ni obrazloženo, zakaj se za te prekrške v hitrem prekrškovnem postopku lahko izreče višja globa od najnižje predpisane, za druge prekrške pa ne (Ustavno sodišče Republike Slovenije, 2024).

Ustavno sodišče je zavzelo stališče, da je treba pri presoji ustavnosti izpodbijanih določb upoštevati ustaljeno ustavno sodno presojo. V eni od že sprejetih odločitev je bil po oceni Ustavnega sodišča v neskladju z »URS« (1991) prvi odstavek 35. člena tedaj veljavnega zakona o policiji, ker je policistom dajal pooblastilo za ugotavljanje identitete osebe, ki s svojim obnašanjem, ravnanjem, videzom ali zadrževanjem na določenem kraju ali ob določenem času vzbuja sum, da bo izvršila, izvršuje ali je izvršila prekršek ali kaznivo dejanje. Ustavno sodišče je pojasnilo, da izpodbijana zakonska določba ni bila v skladu z načelom jasnosti in pomenske določljivosti predpisov kot enem izmed načel pravne države iz 2. člena »URS« (1991), ker ne vsebuje podrobnejših meril, kdaj je posamezna od navedenih okoliščin (obnašanje, ravnanje, videz ali zadrževanje) lahko zadostna podlaga za vzbuditev suma izvršitve kaznivega ravnanja. Drugače kot prvi odstavek 35. člena tedaj veljavnega zakona o policiji po mnenju Ustavnega sodišča dopoljnjeni 11. člen »ZJRM-1« (2006) vsebuje elemente za natančnejšo določitev, kakšen videz se zahteva za izpolnitev zakonskega znaka prekrška – gre za videz izvajanja nalog uradnih ali vojaških oseb. Takšen videz se lahko ustvari samo z aktivnim ravnanjem, enakim ali podobnim izvajanju nalog uradnih ali vojaških oseb. Pristojni organi se lahko pri razlagi, katera ravnanja vzbujajo videz izvajanja nalog uradnih in vojaških oseb, oprejo na zakone, ki podrobno opisujejo njihove naloge. Vzbujanje videza, da se izvajajo naloge uradnih ali vojaških oseb, pa mora sodišče oz. prekrškovni organ ugotavljati v vsakem konkretnem primeru na podlagi drugih okoliščin (obnašanje, ravnanje, opozarjanje, ukazovanje ipd.) (Ustavno sodišče Republike Slovenije, 2024).

Ustavno sodišče je k navedenemu dodalo, da okoliščina, da izpodbijana določba uporabi besedno zvezo »vzbuja videz«, ne pomeni, da bi bilo sankcioniranje posameznika odvisno zgolj od subjektivnih zaznav posameznega prekrškovnega organa. Oprlo se je na Slovar slovenskega knjižnega jezika in ugotovilo, da so videz z vidom zaznane lastnosti, značilnosti česa oz. tisto, kar se kaže na zunaj. Ali posameznik ravna tako, da vzbuja videz opravljanja nalog uradnih in vojaških oseb, se presoja z vidika tistih, ki jih inkriminacijska norma varuje. Presoja se torej z vidika povprečnega posameznika, ki ga lahko takšno ravnanje vznemiri, zavede in mu povzroči napačne predstave o pristojnostih storilca. Ob takšni zožujoči razlagi tretji odstavek 11. člena »ZJRM-1« (2006) ni neskladen z načelom zakonitosti iz 28. člena »URS« (1991), zato je Ustavno sodišče ugotovilo, da izpodbijane določne »ZJRM-1A« (2020) niso v neskladju z Ustavo (Ustavno sodišče Republike Slovenije, 2024).

Enako kot za tretji odstavek 11. člena »ZJRM-1« (2006) po mnenju Ustavnega sodišča valja tudi za nov prvi odstavek 11.a člena »ZJRM-1« (2006), po katerem se kaznuje vsakdo, ki nosi maskirna oblačila, uniformo ali oblačila, podobna uniformi uradnih ali vojaških oseb, in s svojim obnašanjem, ravnanjem, gibanjem in zadrževanjem na določenem javnem ali zasebnem kraju ali z uporabo opreme ali pripomočkov vzbuja videz, da izvaja naloge uradnih ali vojaških oseb. Zakonski znaki tega prekrška so po oceni Ustavnega sodišča lahko izpolnjeni samo ob ugotovljenem aktivnem ravnanju storilca, videz pa se presoja z vidika povprečnega posameznika (Ustavno sodišče Republike Slovenije, 2024).

Prekršek po tretjem odstavku 11.a člena »ZJRM-1« (2006), kot rečeno, stori kdor v skupini najmanj dveh oseb, ki nosi maskirna oblačila, uniformo ali oblačila, podobna uniformi uradnih ali vojaških oseb, in s svojim obnašanjem, ravnanjem, gibanjem in zadrževanjem na določenem javnem ali zasebnem kraju in z uporabo simbolov, grbov, zastav ali z ustvarjanjem vtisa hierarhične ureditve skupine ali uporabo vozil, na katerih so nameščene prepoznavne oznake, ali uporabo opreme ali pripomočkov vzbuja videz, da gre za policijsko ali vojaško silo, katere delovanje nima podlage v zakonu. Ustavno sodišče je pojasnilo, da se za izpolnitev zakonskih znakov tega prekrška zahteva izpolnitev treh pogojev. Po zakonski opredelitvi mora posameznik tak videz vzbujati z (1) obnašanjem, ravnanjem, gibanjem in zadrževanjem na določenem javnem ali zasebnem kraju in (2) z uporabo simbolov, grbov, zastav ali z ustvarjanjem vtisa hierarhične ureditve skupine ali uporabo vozil, na katerih so nameščene prepoznavne oznake, ali uporabo opreme ali pripomočkov. Kumulativno naštevanje samostalnikov obnašanje, ravnanje, gibanje in zadrževanje

samo po sebi ne zadostuje za dovolj določno opredelitev zakonskega znaka prekrška. Iz takšnega naštevanja pa izhaja, da se za izpolnitev zakonskih znakov zahteva aktivno ravnanje storilca. Dodatno mora biti izpolnjen eden izmed alternativno naštetih načinov vzbujanja videza, in sicer mora storilec uporabljati simbole, grbe, zastave; ustvarjati vtis hierarhične ureditve skupine; uporabljati vozila, na katera so nameščene prepoznavne oznake; oziroma uporabljati opremo ali pripomočke. Izraz »uprabljati opremo ali pripomočke«, glede katerega pobudniki trdijo, da ni dovolj določen, je Ustavno sodišče pojasnilo, da tudi te besedne zveze ni mogoče razlagati ločeno od drugih zakonskih znakov oz. jo je treba razlagati tako, da gre za tisto opremo in pripomočke, ki jih uporabljajo milice oziroma paravojaške sile. Po mnenju Ustavnega sodišča so vsi navedeni načini vzbujanja videza dovolj določno opredeljeni, da je z njihovo pomočjo mogoče ločiti kaznivo ravnanje od nekaznivega, zato izpodbijane določbe 11.a člena »ZJRM-1A« (2020) niso neskladne z načelom zakonitosti iz 28. člena »URS« (1991) (Ustavno sodišče Republike Slovenije, 2024).

Ustavno sodišče je zavrnilo tudi argumente, s katerimi so pobudniki utemeljevali neustavnost »ZNDM-2E« (2020). Ocenilo je, da bi ravnanje posameznikov in skupin, ki se nepooblaščno vmešavajo v nadzor državne meje, v skrajni obliki lahko prešlo v izvrševanje nalog, ki so v izključni pristojnosti državnih organov, kar bi lahko ogrozilo javno varnost. Policist bi pri opravljanju nalog nadzora državne meje v stiku s tako osebo lahko zaradi lastne varnosti uporabil nesorazmerna prisilna sredstva. Po oceni Ustavnega sodišča *»je javna varnost lahko ogrožena, če nepooblaščen osebe ravna, kot da bi imele pooblastilo za nadzor državne meje, saj lahko s tem tretje osebe spravijo v zmotu in ovirajo policiste pri varovanju meje«* (Ustavno sodišče Republike Slovenije, 2024).

Ustavno sodišče je ocenilo, da so bili očitki pobudnikov usmerjeni predvsem v inkriminacijo *»ravnania, ki je enako ali podobno oblikam opravljanja policijskih nalog pri izvajanju nadzora državne meje«*. V zvezi s tem je pojasnilo, da je to, katera ravnanja so enaka ali podobna oblikam opravljanja policijskih nalog pri izvajanju nadzora državne meje, mogoče razbrati iz predpisov, ki določajo naloge in pooblastila ter tudi oblike dela policije. Določbe teh predpisov dajejo z uporabo ustaljenih metod razlage pristojnim organom zadostno podlago, da v sodni praksi vzpostavijo ločnico med ravnanjem, ki je enako ali podobno oblikam policijskega dela pri nadzoru državne meje in izpolnjuje objektivne zakonske znake prekrška po 1. členu »ZNDM-2E« (2020), ter ravnanjem, ki teh znakov ne izpolnjuje. Ker sta obliki policijskega dela pri nadzoru državne meje tudi opazovanje in patroljiranje, bo morala po mnenju

Ustavnega sodišče sodna praksa z vidika načela zakonitosti zagotoviti zožujočo razlago, kdaj je neko ravnanje enako ali podobno opazovanju in patroljiranju, da ne bo inkriminirano tudi ravnanje posameznikov, ki bi bili ob meji iz razlogov, nepovezanih z nadzorom državne meje (Ustavno sodišče Republike Slovenije, 2024).

Poleg navedenega je treba po mnenju Ustavnega sodišča pri presoji, ali gre za prekršek po 1. členu »ZNDM-2E« (2020), posebej konkretizirati in obrazložiti tudi, ali je izpolnjen subjektivni zakonski znak »namen izvajati nadzor državne meje«. Ustavno sodišče pojasnjuje, da so pri tem prekrškovnim organom v pomoč opredelitve namena, s katerim policisti opravljajo nadzor državne meje in oblike nadzora državne meje iz »ZNDM-2« (2007) in zakonodaje EU (preprečevanje nezakonitih prehodov meja, odvratanje čezmejne kriminalitete in izvedba ukrepov proti osebam, ki so prestopile mejo nezakonito). Ti predpisi so po mnenju Ustavnega sodišča dovolj podrobni, da je v njih mogoče najti podlago za ugotavljanje namena izvajati nadzor državne meje. Zato izpodbijane določbe »ZNDM-2E« (2020) niso v nasprotju z načelom zakonitosti iz 28. člena »URS« (1991) (Ustavno sodišče Republike Slovenije, 2024).

Ustavno sodišče je izpodbijane zakonske določbe presojalo tudi z vidika splošne svobode ravnanja iz 35. člena »URS« (1991), pri čemer je uporabilo test sorazmernosti, pri katerem mora biti izpolnjen tudi pogoj sorazmernosti v ožjem pomenu.³ Poudarilo je, da se z učinkovitim delom policije zagotavlja tudi varstvo človekove pravice do varnosti iz 34. člena Ustave in da je razumno stališče zakonodajalca, da je učinkovitost policijskega dela lahko ovirana, če se nepooblaščenim posameznikom vključujejo v delo policije na način, da jih je mogoče zamenjati z uradnimi ali vojaškimi osebami. Razumno je tudi stališče, da lahko takšna ravnanja pri ljudeh povzročijo vznemirjenje in nelagodje. Po drugi strani pa po oceni ustavnega sodišča izpodbijana ureditev nedvomno vpliva tudi na življenjski slog pobudnikov, saj jim prepoveduje nošenje določenih oblačil, znakov pripadnosti, ponaredkov orožja in podobno, pa tudi določena ravnanja, ki jih pobudniki štejejo za koristna. V zvezi s tem je Ustavno sodišče presodilo, da je teža posledic, ki jih ima prepoved takih ravnanj za splošno svobodo ravnanja posameznika, sorazmerna s koristmi izpodbijane ureditve za zagotovitev učinkovitega dela policije pri

³ Pri presoji sorazmernosti v ožjem pomenu gre za presojo, ali je teža posledic ocenjevanega posega v prizadeto človekovo pravico sorazmerna vrednosti zasledovanega cilja oz. koristim, ki bodo zaradi posega nastale.

zagotavljanju varnosti, pa tudi s koristmi za pravice tretjih oseb, ki jih taka ravnanja zmedejo oz. vznemirjajo. Zato izpodbijana ureditev prestane tudi test sorazmernosti v ožjem pomenu (Ustavno sodišče Republike Slovenije, 2024).⁴

3.3 Kazenski pregon in obsodba vodje Štajerske varde

Policisti so 9. septembra 2018, nekaj dni po njegovem govoru med urjenjem Štajerske varde v Apačah, aretirali Andreja Šiška. Pridržali so ga zaradi suma storitve kaznivega dejanja napeljevanja k nasilni spremembi ustavne ureditve po prvem odstavku 359. člena »Kazenskega zakonika (KZ-1-UPB2)« (2012), očitali pa so mu tudi več drugih kaznivih dejanj. Zaradi suma pomoči Šišku je bil pridržan tudi Matej Lesjak, ki je bil v času domnevnega kaznivega dejanja član izvršilnega odbora podmladka Slovenske demokratske stranke (SDS). Preiskovalni sodnik je zoper vodjo skupine odredil pripor, izvedenih pa je bilo tudi več hišnih preiskav. Mariborsko okrožno državno tožilstvo je zoper Šiška vložilo obtožnico za kaznivo dejanje po prvem odstavku 359. člena »KZ-1-UPB2« (2012). Očitki so se nanašali na njegov govor v Apačah pred približno šestdesetimi pripadniki Štajerske varde. V govoru je med drugim zatrdil, da je Republika Slovenija ogrožena, da policija in vojska nista sposobni zagotavljati varnosti in da bi bilo treba tedanjo vlado odstaviti. Tedanjega premierja je označil za izdajalca. Obtožnica se je nanašala tudi na druge Šiškovke izjave na javnih shodih in v medijih, tako osrednjih kot družbenih (Flander, 2023b).

Šiško je v zagovoru na dveh obravnavah, ki sta skupaj trajali skoraj 12 ur, med drugim izjavil, da ustavnosti ni rušil, temveč jo je branil. Povedal je, da je bil shod v Apačah le provokacija, s ciljem, da se javno izpostavi. Šiškova zagovornica je v izjavi za medije pred razglasitvijo sodbe dejala, da abstraktni očitki iz obtožnice njenemu klientu preprečujejo učinkovito obrambo. Po njenih besedah naj bi tožilstvo obtožnico zoper Šiška vložilo iz političnih razlogov, sojenje pa je bilo politični konstrukt (Flander, 2023b).

Okrožno sodišče v Mariboru je 29. marca 2019 Šiška spoznalo za krivega kaznivega dejanja napeljevanja k nasilni spremembi ustavne ureditve po prvem odstavku 359. člena »KZ-1-UPB2« (2012). Z isto sodbo je bil Matej Lesjak obsojen pomoči obsojenemu Šišku. Višje sodišče v Mariboru je zavrnilo pritožbi obeh obsojenih,

⁴ Ustavno sodišče je odločitev o ustavnosti prikazanih določb (točka 1 izreka odločbe) sprejelo s šestimi glasovi proti enemu.

njegovega zagovornika in državne tožilke ter potrdilo sodbo sodišča prve stopnje. Sodišče je vodjo Štajerske varde obsodilo na osem mesecev zapora, Lesjaka pa pogojno. Obema je sodišče v kazni prištelo še čas odvzema prostosti in pripora (Flander, 2023b).

Obsojeni Šiško in njegova zagovornica sta pravnomočno sodbo izpodbijala pred Vrhovnim sodiščem Republike Slovenije z vložitvijo zahteve za varstvo zakonitosti. To sodišče je ocenilo, da je Šiškove izjave, ki jih je v sodbi povzelo sodišče prve stopnje, nedvomno mogoče razumeti kot konkretizacijo napeljevanja k nasilju, kot to določa prvi odstavek 259. člena »KZ-1-UPB2« (2012). Po mnenju Vrhovnega sodišča so imela Šiškova sporočila svojim naslovnikom eno samo rdečo nit: prepričati jih o nujnosti nasilnega ravnanja, tj. o nujnosti organiziranja oboroženega upora. Natančneje, njegova sporočila, glede na opise v sodbi sodišča prve stopnje, jasno izražajo nujnost storitve kaznivega dejanja organiziranja oboroženega upora iz prvega odstavka 355. člena »KZ-1-UPB2« (2012). Šiško je to potrebo po mnenju Vrhovnega sodišča izrazil tako, da je naslovnike prepričeval, da je za varnost in obrambo Republike Slovenije treba vzpostaviti alternativo rednim oboroženim silam, tj. oboroženo deželno stražo oz. vardo. Prikazovanje uporabe sile kot edinega možnega načina za uresničitev tega cilja z ustanovitvijo nezakonite oborožene skupine. Šiško je po mnenju Vrhovnega sodišča v svojih izjavah ob spodbujanju ustanavljanja in delovanja alternativnih oboroženih sil vedno znova in vztrajno zanikal veljavnost pravnega reda Republike Slovenije (Flander, 2023b; Vrhovno sodišče Republike Slovenije 2019).

Pri kazenskoopravni kvalifikaciji Šiškovih ravnanj je po mnenju Vrhovnega sodišča ključno, da razlaga določb »KZ-1-UPB2« (2012) dosledno sledi ustavno dopustnim mejam kazenskoopravnega odziva na dejanja, s katerimi želi posameznik sodelovati pri upravljanju javnih zadev. Natančneje, iskati je treba meje inkriminacije napeljevanja k nasilni spremembi ustavne ureditve v prvem odstavku 359. člena »KZ-1-UPB2« (2012), ki varuje ustavni red Republike Slovenije in njen obstoj kot demokratične republike, v ustavno dopustnih omejitvah svobode izražanja in združevanja. Inkriminacijo je treba razumeti kot normativno konkretizacijo drugega odstavka 63. člena »URS« (1991), ki prepoveduje vsakršno spodbujanje k nasilju. Pri realizaciji te ustavne določbe na konkretni ravni – na primer v sodbi sodišča – je treba po mnenju Vrhovnega sodišča uporabiti test legitimnosti in sorazmernosti, sodišče pa mora izhajati iz ustavne zahteve, da mora omejevanje svobode izražanja zasledovati legitimen cilj, da mora biti taka omejitev ustrezna in nujna za doseg tega

cilja in da mora biti omejitev te temeljne pravice tudi sorazmerna v ožjem smislu. Povedano drugače, kategoričnost ustavne prepovedi vsakršnega spodbujanja k nasilju in inkriminacija v »KZ-1-UPB2« (2012) ne odvezuje sodišča presoje sorazmernosti oblastnega omejevanja svobode (političnega) izražanja na konkretni ravni. V skladu s tem je Vrhovno sodišče pri odločanju o zahtevi za varstvo zakonitosti, ki jo je vložil vodja Štajerske varde, uporabilo oba testa. Presojalo je, ali so bili v tem primeru znaki kaznivega dejanja oz. elementi inkriminacije – po prvem odstavku 359. člena »KZ-1-UPB2« (2012) – v sodbi sodišča prve stopnje ustrezno konkretizirani, tj. tako, da je v njej mogoče prepoznati ustavno dopustno omejevanje svobode izražanja (Flander, 2023b; Vrhovno sodišče Republike Slovenije, 2019).

Vrhovno sodišče je na podlagi navedenega (ključne poudarke iz sodbe smo povzeli zgolj na kratko) presodilo, da je sodišče prve stopnje pravilno ocenilo, da je Šiškovsko ravnanje preseglo mejo dovoljene svobode političnega izražanja in da je kazenskopравни odziv nujen, primeren in sorazmeren za zagotovitev zasledovanega legitimnega cilja, to je varstva države in njene demokratične ustavne ureditve. Zahtevo za varstvo zakonitosti je zavrnilo kot neutemeljeno. Sodba je bila sprejeta s štirimi glasovi proti nemu.

3.4 Odziv države (policije) in lokalne skupnosti ob pojavu »vaške straže«

Mediji so v začetku jeseni 2023 poročali, da so se občani Ivančne Gorice v prepričanju, da je vlomov in tatvin v njihovi občini čedalje več, policija pa je ob tem neučinkovita in ne uspe zagotoviti varnosti občanov in njihovega premoženja, organizirali kot »vaška straža«. Predstavniki policije so v izjavi za medije očitke o neodzivnosti in neučinkovitosti odločno zavrnili in ob tem navedli podatke o številu kaznivih dejanj in oseb, ki jim je bila odvzeta prostost na območju občine in širše. Poudarili so, da ne beležijo povečanega števila kaznivih dejanj in izpostavili šest velikih tatvin oz. vlomov v župnišča na območju Grosuplja, Ivančne Gorice in Ribnice. Predstavniki policije so zatrdili, da po prijettu osumljencev tovrstnih kaznivih dejanj niso več zaznali (Flander, 2023a; G. K., 2023; Valadžija, 2023).

Na sestanku s predstavniki policije in iniciative občanov v prostorih Občine Ivančna Gorica je podžupan pritrdil oceni, da so v občini zaznali porast premoženjskih kaznivih dejanj. Poudaril je, da na občini nimajo informacij o tem, ali so osebe, ki jim je policija odvzela prostost, povezane tudi z drugimi kaznivimi dejanji, ki so se zgodila v občini. Opozoril je, da v občini Ivančna Gorica in sosednjih občinah

policija v nočnem času občanom in njihovem premoženju ne zagotavlja zadostne varnosti. Kot razlog je navedel premajhno število policijskih patrolj. Po mnenju podžupana je bila uporaba izraza vaška straža sicer nekoliko pretirana, kljub temu pa so na občini razumeli stisko ljudi, ki so čutili, da morajo proti razraščanju kriminalitete ukrepati. Predstavniki lokalne skupnosti so se s predstavniki Policijske postaje Grosuplje dogovorili, da bo PU Ljubljana zagotovila nočne okrepitve na terenu. Predstavniki policije so ob tem poudarili pomen sodelovanja policije z lokalno skupnostjo pri naslavljanju varnostnih izzivov in zagotavljanju varnosti, vendar hkrati izrazili odločno nasprotovanje ustanavljanju vigilantskih skupin. Poudarili so, da tovrstne skupine občanov vidijo kot varnostno tveganje, da njihove dejavnosti pozorno spremljajo in da prilagajajo ukrepe za zagotavljanje varnosti ter preprečevanje in pregon morebitnih kaznivih dejanj in prekrškov. Čeprav ustava zagotavlja svobodo zbiranja in združevanja, dejavnosti tovrstnih skupin po mnenju predstavnikov PU Ljubljana ne smejo posegati v pristojnosti in naloge, ki jih lahko opravljajo oz. izvajajo izključno državni organi (Flander, 2023a; G. K., 2023; Valadžija, 2023).

4 Razprava in sklep

Neformalno družbeno nadzorstvo v obliki samoorganiziranja prebivalstva z namenom zaščite sebe, svojih bližnjih in svojega premoženja sega daleč v zgodovino in je kot ideja obstajalo veliko prej kot pa organizirano in specializirano zagotavljanje varnosti v obliki izvajanja policijske dejavnosti (Modic, 2020). Čeprav gre načeloma pri sodelovanju prebivalstva pri zagotavljanju varnosti za enega od temeljev demokracije, pa lahko težnja prebivalcev po sodelovanju pri zagotavljanju varnosti meje sprejemljivosti in pravne dopustnosti tudi preseže. Kot nezaželena in nevarna oblika varnostnega samoorganiziranja prebivalcev se v znanstvenem in strokovnem diskurzu najpogosteje navaja prav vigilantizem oz. ustanavljanje in delovanje vigilantskih skupin, ki so v zadnjih letih zaznamovale tudi Slovenijo.

Primer Štajerske varde in »vaške straže« v občini Ivančna Gorica kažeta na to, da imamo v Sloveniji opravka z dvema tipoma vigilantizma in sicer s protimigrantskim vigilantizmom in vigilantizmom z namenom nadzora in preprečevanja kriminalitete. V prvem primeru gre za hierarhično organizirano skupino, ki naj bi bila ustanovljena z namenom izvajanja nadzora nad nezakonitimi migranti oz. prosilci za azil, ki po mnenju pripadnikov skupine ogrožajo državo. Za to skupino lahko ugotovimo, da je (bila) po oceni pristojnih državnih organov (vključno z Vrhovnim sodiščem

Republike Slovenije) oborožena, kar je vodja skupine sicer zanikal. Iz objavljenih fotografij je moč razbrati, da so člani skupine nosili hladno orožje (sekire ipd.) in imitirane kose strelnega orožja in uniforme oz. maskirna oblačila. Udeleževali so se organiziranih urjenj, ki so vključevala urjenje rokovanja z orožjem, postroj in raport vodji. Skupina je imela tudi reševalno službo. Člani skupine so s ciljem varovanja in izvajanja nadzora patroljirali na meji s Hrvaško, dejavnosti skupine pa so privedle tudi do javno odmevnih incidentov. V nasprotju s Štajersko vardo, pri kateri opazimo nekatere značilnosti paravojaške skupine, gre v drugem primeru za vigilantsko skupino, ki (je) svoje dejavnosti izvaja(la) z namenom nadzora kriminalitete. Skupina je imela vodjo, vendar ni bila oborožena, njeni člani niso nosili uniform ali maskirnih oblačil, za svoje člane ni izvajala urjenj in tudi sicer ni imela atributov vojaške oz. obrambne formacije. Skupina je delovala s ciljem zagotoviti varnost premoženja pred vlomilci in tatovi na območju lokalne skupnosti, na katerem je bila ustanovljena (Flander, 2023a, 2023b).

Nel (2016) kot rečeno opozarja, da lahko odziv pravnih redov in državnih oblasti na pojav vigilantskih skupin v grobem razdelimo na dva pristopa. K prvemu spadajo države, ki vigilanzem in dejavnosti vigilantskih skupin in posameznikov pravno prepovedujejo, inkriminirajo (v obliki prekrškov ali kaznivih dejanj) in preganjajo. Drugi pristop je diametralno nasproten prvemu: temelji na strpnosti do vigilantov in vigilantskih skupin ali celo sodelovanju državnih organov s tovrstnimi skupinami pri opravljanju uradnih nalog. Po njeni oceni je za večino držav značilen prvi pristop: oblasti se na pojav in dejavnosti vigilantov odzovejo s prepovedjo in kaznovanjem. Pravni sistemi si, z redkimi izjemami, ne prizadevajo, da bi vigilanzem poglobljeno naslovili in dejanja vigilantov ločeno opredelili kot posebna (milejša) kazniva ravnanja. Tudi sodna praksa je po mnenju Nel (2016) do vigilantizma skoraj brez izjeme odklonilna (Flander, 2023a, 2023b).

Zdi se, da to, kar ugotavlja Nel (2016), vsaj na prvi pogled, velja tudi za Slovenijo. V slovenskem pravnem redu (v kazenskem in prekrškovnem pravu) tipična ravnanja pripadnikov tovrstnih skupin ne uživajo posebnega statusa, ki bi temeljil na spoznanju, da so vigilanti storilci z »dobrimi nameni« in da jih je posledično treba obravnavati mileje. Dopolnitve »ZJRM-1« (2006) in »ZNDM-2« (2007) tega niso spremenile. Odziv pravnega reda in državnih organov je bil ob pojavu vigilantskih skupin kvečjemu nasproten – tipične dejavnosti, ki so jih izvajali pripadniki Štajerske varde in drugih skupin na t. i. zeleni meji med Slovenijo in Hrvaško, se bile prepoznane kot grožnja javnemu redu in državni varnosti. Kot takšne so bile (z

zakonodajno intervencijo) te dejavnosti opredeljene kot *delicti proprii* prekrškov po splošnih določbah »ZJRM-1« (2006) o uporabi nevarnih predmetov. Na izrazito odklonilen odnos slovenske države in njenega pravnega reda do vigilantizma kaže tudi aretacija, kazenski pregon in obsodba vodje Štajerske varde in njegovega pomočnika.

Ob navedenem ne gre spregledati, da je Vrhovno sodišče v obrazložitvi pravnomočne sodbe v kazenski zadevi zoper vodjo Štajerske varde opozorilo na ustavne vidike pregona kaznivih dejanj zoper varnost in suverenost države. Po mnenju sodišča mora implementacija relevantnih določb kazenske zakonodaje v konkretnih primerih slediti ustavno dopustnim mejam omejevanja temeljnih pravic. Vrhovno sodišče je izhajalo iz ustavne zahteve, da mora omejevanje svobode izražanja zasledovati legitimen cilj, da mora biti taka omejitev ustrezna in nujna za doseg tega cilja, in da mora biti kazenskopravna omejitev te temeljne pravice tudi sorazmerna v ožjem smislu. Poudarilo je, da kategoričnost ustavne prepovedi vsakršnega spodbujanja k nasilju in inkriminacija napeljevanja k rušenju ustavne ureditve ne odvezuje sodišča presoje sorazmernosti oblastnega omejevanja svobode (političnega) izražanja na konkretni ravni. Pravna argumentacija v sodbi Vrhovnega sodišča kaže na to, da odziv slovenske države (njene sodstva) na dejavnosti vigilantskih skupin ni bil *a priori* odklonilen in da je kazenski pregon v primeru vodje najbolj izpostavljen tovrstne skupine temeljil na upoštevanju ustavne zahteve po sorazmernosti kazenskopravnega omejevanja svobode (političnega) izražanja, ki je temeljni postulat pravnega reda demokratične države.

Na to, da odziv pravnega reda in državnih organov na dejavnosti vigilantskih skupin ni temeljil na dosledni uveljavitvi načela ničelne tolerance (ang. *zero tolerance*), kaže tudi primer »vaške straže« v občini Ivančna Gorica. V prostorih občine je bil organiziran sestanek predstavnikov lokalne oblasti, iniciative občanov (»vaške straže«) in policije, na katerem je predstavnik občine (podžupan) izrazil razumevanje stiske občanov, ki po njegovem mnenju »*čutijo, da morajo ukrepati in ne morejo samo čakati in gledati, kako se kriminal razraščati*«. Ob soočenju z vodjo iniciative so tudi predstavniki policije poudarili, da se zavedajo pomena sodelovanja policije z lokalno skupnostjo v pogledu zagotavljanja občutka varnosti ljudi (Flander, 2023a; Valadžija, 2023). Ne nazadnje v podporo oceni, da odnos pravnega reda in državne ter lokalne oblasti do primerov varnostnega samoorganiziranja državljanov z elementi vigilantizma ni izključno odklonilen in temelječ na prekrškovnem ter kazenskem pregonu, govori tudi to, da je tedanji predsednik republike Borut Pahor predstavnik

Štajerske varde v svojih prostorih sprejel na pogovor. Vendar pa to po našem mnenju ne pomeni, da lahko ugotovimo, da je bil v Sloveniji med oblastmi in vigilantskimi skupinami vzpostavljen dialog, kakršnega v svoji analizi kot zgled partnerstva in sodelovanja izpostavlja Nel (2016).

Po uveljavitvi sprememb zakonodaje s področja javnega reda in miru in nadzora državne meje, pravnomočni obsodbi vodje Štajerske varde in razglasitvi odločbe Ustavnega sodišča v medijih o varnostnem samoorganiziranju občanov v obliki vard, vaht, vaških straž in drugih podobnih skupin skorajda ni bilo več glasu. Edina izjema je bila, kot rečeno, »vaška straža« v Ivančni Gorici, o kateri pa mediji po prvih objavah, ki so bile po večini kratke, tudi niso več poročali. To kakopak ne pomeni, da so se vigilantske skupine v Sloveniji razpusstile, da so njihove dejavnosti povsem prenehale ali da ne nastajajo nove tovrstne skupine.⁵ Pristojni bi morali po našem mnenju vzeti v obzir, da vprašanje ustanavljanja in delovanja vigilantskih skupin, kljub dopolnitvam zakonov, ki urejata varstvo javnega reda in miru ter nadzor državne meje, tudi po presoji ustavne skladnosti obeh novel, ostaja pravno nedorečeno. Noveli zakonodaje s področja javnega reda in miru ter nadzora državne meje sta bili oblikovani *ad rem*, tj. naslovili sta (s prepovedjo in sankcioniranjem) delovanje Štajerske varde in njej podobnih skupin, ne pa tudi delovanja skupin, kakršna je (bila) na primer »vaška straža« v Ivančni Gorici. Po našem videnju v dopolnitvah predpisov, na primer, ni zajeto ravnanje posameznikov oz. skupin, ki patrolirajo po mestnih ulicah in/ali vaseh ter se ob tem sklicujejo na to, da skrbijo za red in varnost, ne nosijo pa (imitacij) orožja in (ali) maskirnih oblačil, ne uporabljajo simbolov, grbov, zastav ali vozil s prepoznavnimi oznakami, in tudi ne izvajajo ravnanj z znaki kaznivih dejanj ali prekrškov. Takšno »državljsko patroliranje« po trenutno veljavnem prekrškovnem pravu ni prepovedano in sankcionirano ravnanje, zaradi česar lahko sklepamo, da je, v očeh zakonodajalca, znotraj meja ustavno zagotovljene svobode zbiranja. »ZJRM-1« (2006) v 3. členu sicer določa, da za javni red in mir ter varnost skupnosti ali posameznika v objektu ali na določenem območju skrbi tisti, »ki je za to odgovoren v okviru svojih pristojnosti ali predpisov,« ne določa pa, da so posamezniki ali skupine, ki to

⁵ Kot kaže, se je nova tovrstna skupina pojavila prav času, ko zaključujemo s pisanjem tega prispevka. Mediji so poročali o skupini zamaskirancev, ki na videoposnetku trdi, da je »Slovenska obrambna straža (SOS)«, da je »treba vzpostaviti red« in da »bo obračunala z migranti«. Na posnetku je videti, kako so moškega, domnevno prebežnika, privezali na drog ulične svetilke, pozneje pa se z njim posneli tako, da je imel obraz prekrit in okoli vratu zanko. Prvi odziv predstavnikov policije na medijske objave je bil previden, ocenili so, da je takšno ravnanje nesprejemljivo in da tovrstno samoorganiziranje lahko predstavlja varnostno tveganje in tudi kaznivo ravnanje (Na. R., 2024).

(dejansko ali navidezno oz. namišljeno) počnejo nepooblaščen in brez uradnih pooblastil, v prekršku in da jih je treba kaznovati z globo.

V zvezi s tem se torej zastavi vprašanje, ali ustanavljanje in zgoraj opisan način delovanja skupin občanov s ciljem preprečevanja nezakonitih prehodov državne meje in drugih »zločinov« res sovпада z ustavno zajamčeno svobodo zbiranja in združevanja. Ni povsem jasno, ali je zakonodajalec namenoma želel prepovedati in sankcionirati zgolj določene dejavnosti oz. ravnanja specifičnih vigilantskih skupin in njihovih pripadnikov ali pa je bil preprosto (ne prvič in ne zadnjič) nedosleden in ni upošteval, da ima vigilantizem več »obrazov« ter da nastajajo in delujejo različne vrste vigilantskih skupin, ki so, vse po vrsti, v pogledu zagotavljanja varnosti težava, ne rešitev.

Viri in literatura

- Abrahams, R. (1998). *Vigilant citizens: Vigilantism and the state*. Polity Press.
- Flander, B. (2020). Varde: gena in pregled novel Zakona o varstvu javnega reda in miru in Zakona o nadzoru državne meje. V G. Meško, R. Hacin in K. Eman (ur.), *6. Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: varnost v ruralnih in urbanih okoljih. Konferenčni zbornik* (1. izd.) (str. 79–85). Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba.
- Flander, B. (2023a). »Vaške straže« v Sloveniji: as hoc (pravna) analiza policije in drugih pristojnih organov. V G. Meško in R. Hacin (ur.), *9. Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: varnost v lokalnih skupnostih: dobre prakse, aktualne teme in raziskovanje varnosti v lokalnih skupnostih v zadnjem desetletju. Konferenčni zbornik* (1. izd.) (str. 91–104). Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba.
- Flander, B. (2023b). State sovereignty in the trenches: legal aspects of vigilantism in Slovenia. *Central European Journal of Comparative Law*, 1(4), 9–28.
- G. K. (24. 9. 2023). *Policija nasprotuje vaškim stražam. Početje je nevarno, lahko tudi kaznivo*. MMC RTV SLO. <https://www.rtvsl.si/lokalne-novice/dolenjska/policija-nasprotuje-vaskim-strazam-pocetje-je-nevarno-lahko-tudi-kaznivo/682514>
- Haas, N. E. (2010). *Public support for vigilantism*. Netherlands Institute for the Study of Crime and Law Enforcement (NSCR).
- Hine, K. D. (1998). Vigilantism revisited: An economic analysis of the law of extra-judicial self-help or why can't Dick shoot Henry for stealing Jane's truck?. *The American University Law Review*, 47(5), 1221–1255.
<https://digitalcommons.wcl.american.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=&httpsredir=1&article=1397&context=aulr>
- Kazenski zakonik (KZ-1-UPB2). (2012). *Uradni list RS*, (50/12).
- Kolednik, A. (6. 3. 2019). *Začetek sojenja Andreju Šišku: pred sodiščem postroj Štajerske varde*. Siol.net. <https://siol.net/novice/slovenija/zacetek-sojenja-andreju-sisku-pred-sodiscem-postroj-stajerske-varde-video-foto-491940>
- Modic, M. (2020). Varstvoslovni vidiki varnostnega samoorganiziranja prebivalcev. V G. Meško, R. Hacin in K. Eman (ur.), *6. Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: varnost v ruralnih in urbanih okoljih. Konferenčni zbornik* (1. izd.) (str. 59–67). Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba.

- Na. R. (20. 5. 2024). *Policija o zamaskirancih, ki bi obračunali z migranti: to je nesprejemljivo in kaznivo*. Siol.net. <https://siol.net/novice/slovenija/policija-o-zamaskirancih-ki-bi-obracunala-z-migranti-to-je-nesprejemljivo-in-kaznivo-video-634508>
- Nel, M. (2016). *Crime as punishment: A legal perspective on vigilantism in South Africa* [Doktorska disertacija]. Stellenbosch University.
- Pušnik, N. (24. 9. 2020). *Omejevanje delovanja vard na meji: globe v višini od 500 do 2000 evrov*. 24ur.com. <https://www.24ur.com/novice/slovenija/poslanci-podprli-dopolnitve-zakona-ki-omejujejo-delovanje-ward-na-meji.html>
- Rabuza, M. (5. 9. 2018). *Tuji mediji: stroj ekstremnih desničarjev izžval paniko v Sloveniji*. Siol.net. <https://siol.net/novice/slovenija/tuji-mediji-postroj-ekstremnih-desnicarjev-izval-paniko-v-sloveniji-476935>
- Rabuza, M. in Atelšek, R. (2018). *Pahor zaskrbljen: Oblikovanje oborožene skupine je nesprejemljivo*. Siol.net. <https://siol.net/novice/slovenija/pahor-zaskrbljen-oblikovanje-oborozene-skupine-je-nesprejemljivo-foto-video-476791>
- Snyder, T. (2017). *O tiraniji: dvajset stvari, ki smo se jih naučili iz dvajsetega stoletja*. Totaliteta.
- Toplak, G. (23. 11. 2019). *V Šiškovih vardi že več kot tisoč pripadnikov?*. Marbor24.si. <https://maribor24.si/lokalno/v-siskovi-wardi-ze-vec-kot-tisoc-pripadnikov>
- Ustavno sodišče RS (2024). *Odločba št. U-I-56/21*. <https://www.us-rs.si/odlocitev/?q=U-I-56%2F21&order=desc&id=120864>
- Ustava Republike Slovenije (URS). (1991, 1997, 2000, 2003, 2004, 2006, 2013, 2016). *Uradni list RS*, (33/91, 42/97, 66/00, 24/03, 69/04, 68/06, 47/13, 47/13, 75/16).
- Valadžija, M. (24. 9. 2023). *Ko krajanji vzamejo stvari v svoje roke: policija svari, a vaska straža se krepi*. N1 SLO. <https://n1info.si/novice/slovenija/ko-krajanji-vzamejo-stvari-v-svoje-roke-policija-svari-a-vaska-straza-se-krepi/>
- V. L. (19. 5. 2022). *Pripadniki varde obiskali policijsko postajo in zahtevali pojasnila komandirja*. Siol.net. <https://siol.net/novice/slovenija/pripadniki-varde-obiskali-policijsko-postajo-in-zahtevali-pojasnila-komandirja-video-525776>
- Vlada Republike Slovenije (2019). *Predlog Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o varstvu javnega reda in miru (EVA2019-1711-0027)*. [http://vrs-3.vlada.si/MANDAT18/VLADNAGRADIVA.NSF/71d4985ffda5de89c12572c3003716c4/5158f6b59aead6f4c12584be003ea677/\\$FILE/ZJRM-1A_VG-9.pdf](http://vrs-3.vlada.si/MANDAT18/VLADNAGRADIVA.NSF/71d4985ffda5de89c12572c3003716c4/5158f6b59aead6f4c12584be003ea677/$FILE/ZJRM-1A_VG-9.pdf)
- Vrhovno sodišče RS (2019). *Sodba št. III K 40945/2018*. [https://sodnapraksa.si/?q=III%20Ips%201/2008&database\[SOVS\]=SOVS&_submit=i%205%20A1%20C4%20Di&order=code&direction=desc&rowsPerPage=20&page=9&id=201508111449886](https://sodnapraksa.si/?q=III%20Ips%201/2008&database[SOVS]=SOVS&_submit=i%205%20A1%20C4%20Di&order=code&direction=desc&rowsPerPage=20&page=9&id=201508111449886)
- Zabyelina, Y. (2019). *Vigilante justice and informal policing in post-Euromaidan Ukraine*. *Post-Soviet Affairs*, 35(4), 277–292.
- Zakon o dopolnitvah Zakona o varstvu javnega reda in miru (ZRJM-1A). (2020). *Uradni list RS*, (139/20).
- Zakon o nadzoru državne meje (ZNDM-2). (2020). *Uradni list RS*, (35/10).
- Zakon o obrambi (ZObr). (2015). *Uradni list RS*, (95/15, 139/20).
- Zakon o varstvu javnega reda in miru (ZJRM-1). (2006). *Uradni list RS*, (70/06).
- Zakon o dopolnitvah Zakona o nadzoru državne meje (ZNDM-2E). (2020). *Uradni list RS*, (139/20).

Peti del: Kibernetska varnost in varnost v lokalnih skupnostih

KIBERNETSKI PROSTOR IN KIBERNETSKA VARNOST V LUČI TRAJNOSTNEGA RAZVOJA: SINERGIJA LOKALNIH SKUPNOSTI V DRUŽBI 5.0

IGOR BERNIK

Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede, Ljubljana, Slovenija
igor.bernik@um.si

V času digitalne in zelene preobrazbe se lokalne skupnosti soočajo s prepletanjem kibernetске varnosti in trajnostnega razvoja. Pri prehodu v Družbo 5.0 stremimo k harmonični integraciji tehnologij v vsakdanje življenje. Ključnega pomena so strategije varne uporabe kibernetскеga prostora ter vloga kibernetскеga prostora in njegov vpliv na vsakdanje življenje. Pomemben del trajnostnega razvoja je digitalna enakost kot temelj za oblikovanje odpornega, vključujočega in trajnostno naravnaneга kibernetскеga okolja za prehod v Družbo 5.0. Izpostavljamo pomen enakopravnega dostopa do kibernetскеga prostora ter uporabe kibernetскеga prostora za krepitev vezi skupnosti, ob tem pa upoštevamo vplive realnega okolja. Vsebina se prepleta s cilji trajnostnega razvoja Organizacije združenih narodov, ki se usmerjajo proti zmanjševanju neenakosti in spodbujanju trajnostnega razvoja. Prikazano je, kako lahko sodobne tehnologije in storitve kibernetскеga prostora, skupaj z varnostnimi politikami v kibernetském prostoru podpirajo zeleni prehod in digitalno preobrazbo, hkrati pa ohranjajo lokalno identiteto in spodbujajo globalno sodelovanje za doseganje globalnih razvojnih ciljev.

DOI
[https://doi.org/
10.18690/um.fvv.6.2024.14](https://doi.org/10.18690/um.fvv.6.2024.14)

ISBN
978-961-286-875-8

Ključne besede:
lokalne skupnosti,
kibernetška varnost,
trajnostni razvoj,
digitalna enakost,
Družba 5.0

DOI
[https://doi.org/
10.18690/um.fvv.6.2024.14](https://doi.org/10.18690/um.fvv.6.2024.14)

ISBN
978-961-286-875-8

Keywords:
local communities,
cybersecurity,
sustainable development,
digital equality,
Society 5.0

CYBERSPACE AND CYBERSECURITY IN THE LIGHT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT: SYNERGY OF LOCAL COMMUNITIES IN SOCIETY 5.0

IGOR BERNIK

University of Maribor, Faculty of Criminal Justice and Security, Ljubljana, Slovenia
igor.bernik@um.si

During the digital and green transformation era, local communities face the intertwining challenges of cybersecurity and sustainable development. It is crucial to develop strategies for securing cyberspace and recognising its impact on daily life. An aspect of sustainable development is digital equality, the foundation for creating a resilient, inclusive, and sustainably oriented cyber environment for the transition to Society 5.0. The importance of equal access to cyberspace and its use to strengthen the bonds between individuals and the community while considering the influences of the real environment is highlighted. Analysing studies and research intertwines with the United Nations' sustainable development goals, which focus on reducing inequalities and promoting sustainable development globally. The chapter demonstrates how modern technologies, cyberspace services, and cybersecurity policies can support the green transition and digital transformation while preserving local identity and fostering global cooperation to achieve international development goals.

University of Maribor Press

1 Uvod

Kibernetski prostor predstavlja kompleksno in dinamično okolje. Prostor je digitalni ekosistem, kjer se prepletajo digitalne tehnologije, komunikacijska omrežja in uporabniki. Razumevanje tega prostora je ključnega pomena za učinkovito upravljanje in zaščito pred kibernetskimi grožnjami. Trajnostni razvoj skozi digitalizacijo sloni na ključni uporabi kibernetskega prostora in omogoča (tudi) globalno sodelovanje vseh deležnikov. V kibernetskem prostoru se vsakodnevno prepletajo različni uporabniki, od posameznikov in podjetij do državnih institucij, ki se na različnih ravneh med seboj povezujejo tako lokalno kot globalno. Uporabniki kibernetskega prostora imajo ključno vlogo pri oblikovanju in delovanju tega kompleksnega okolja.

V kibernetskem prostoru so uporabniki aktivni ustvarjalci vsebin, obenem pa tudi potrošniki digitalnih vsebin. S pomočjo socialnih omrežij, blogov, forumov in drugih spletnih platform uporabniki ustvarjajo in delijo vsebine, ki prispevajo k nenehnemu širjenju informacij in znanja (Anderson in Rainie, 2021). Tako kibernetski prostor prinaša številne priložnosti in načine sodelovanja, vendar predstavlja tudi tveganja, povezana z varnostjo in zasebnostjo uporabnikov. Grožnje, kot so kibernetski napadi, kraja identitete in zlonamerna programska oprema, lahko resno ogrozijo varnost osebnih podatkov in zasebnost uporabnikov (Chertoff in Simon, 2020). Kibernetska varnost je zato ključnega pomena za zaščito uporabnikov v tem prostoru. Pomemben vidik kibernetskega prostora je tudi digitalna enakost, ki zagotavlja, da imajo vsi uporabniki, ne glede na njihov socialno-ekonomski status, dostop do digitalnih tehnologij in omrežij. Digitalna enakost omogoča širše vključevanje v digitalno družbo in spodbuja trajnostni razvoj (United Nations, 2020). Le ta sta vključena v več ciljev trajnostnega razvoja (ang. *Sustainable Development Goals – SDGs*) Organizacije združenih narodov. Najbolj relevantna sta cilja (United Nations, 2020) 9 in 10. Cilj 9: Industrija, inovacije in infrastruktura poudarjajo potrebo po izgradnji odporne infrastrukture, spodbujanju trajnostne industrializacije in podpiranju inovacij. Vključuje dostop do informacijskih in komunikacijskih tehnologij ter prizadevanje za univerzalni dostop do interneta v najmanj razvitih državah. Cilj 10: Zmanjšanje neenakosti se osredotoča na zmanjševanje neenakosti znotraj držav in med njimi. Vključuje zagotavljanje enakih možnosti ter zmanjševanje neenakosti v prihodkih. Digitalna enakost je ključni del tega cilja, saj omogoča dostop do izobraževanja, zaposlitvenih priložnosti in drugih pomembnih

storitev za vse ljudi, ne glede na njihovo družbeno ali gospodarsko ozadje. Tudi cilj 4 (United Nations, 2020): Kakovostna izobrazba prispeva k digitalni enakosti z zagotavljanjem vključujoče in enakopravne kakovostne izobrazbe ter spodbujanjem vseživljenjskega učenja za vse. Poudarja pomen digitalne pismenosti kot dela sodobne izobrazbe; cilj 17 (United Nations, 2020): Partnerstva za doseganje ciljev pa poudarja pomen globalnega partnerstva za trajnostni razvoj, vključno s sodelovanjem pri tehnologiji, znanju in finančnih sredstvih za doseganje ciljev. Vključuje krepitev mednarodnega sodelovanja pri znanosti, tehnologiji in inovacijah ter izboljšanje dostopa do tehnologij, zlasti informacijskih in komunikacijskih tehnologij. Uporaba kibernetkega prostora močno prispeva k transparentni in vključujoči družbi. Predstavljeni cilji skupaj pa pomagajo ustvariti okolje, ki podpira digitalno enakost in trajnostni razvoj na globalni ravni.

Kibernetki prostor s svojo vseprisotnostjo in globalnostjo močno vpliva na družbo in kulturo. Uporabniki s(m)o nosilci sprememb, saj s svojimi dejanji, interakcijami in inovacijami oblikujemo digitalne skupnosti in (sub)kulture. Tako kibernetki prostor omogoča globalno povezovanje in sodelovanje, kar vodi do izmenjave idej in kulturnih vplivov (Geels idr., 2017). Zato so uporabniki kibernetkega prostora pomembni snovalci prihodnjih družb, s svojo vlogo in vplivi pa sodelujejo tudi pri spodbujanju trajnostnega razvoja. S sodelovanjem v digitalnih iniciativah, ki podpirajo okoljevarstvene projekte, družbeno odgovorne prakse in trajnostne inovacije, prispevajo k ustvarjanju bolj trajnostne prihodnosti (United Nations, 2020). Kibernetki prostor je torej dinamično okolje, kjer uporabniki igrajo ključno vlogo pri oblikovanju digitalne pokrajine, zagotavljanju varnosti, spodbujanju digitalne enakosti in trajnostnega razvoja. Kibernetka varnost, kot del dejavnosti posameznika in rabe tehnologij za polno rabo kibernetkega prostora, vključuje ukrepe in strategije za zaščito informacijskih sistemov in podatkov pred nepooblaščenim dostopom, napadi in drugimi škodljivimi dejanji (Chertoff in Simon, 2020). Pomen kibernetke varnosti zato narašča z rastjo digitalizacije in povezanosti različnih sistemov v naših življenjih in je neločljivo povezan z napredkom družbe in prehodom v Družbo 5.0, kjer svojo moč črpa iz sinergij med realnim in navideznim-kibernetkim prostorom in povezovanjem (lokalnih) skupnosti v globalnem prostoru.

2 Kibernetska varnost v luči Družbe 5.0 in digitalnega prehoda

Kibernetska varnost igra ključno vlogo v prehodu k Družbi 5.0, kjer je cilj harmonična integracija naprednih tehnologij v vsakdanje življenje za izboljšanje kakovosti življenja in trajnostni razvoj. Družba 5.0, ki jo je prvič predlagala Japonska, se osredotoča na uporabo tehnologij, kot so umetna inteligenca, internet stvari (IoT) in veliki podatki (BigData), za reševanje družbenih izzivov ter ustvarjanje pametnih skupnosti (Fukuyama, 2018). V Družbi 5.0 je kibernetska varnost ključnega pomena zaradi naslednjih razlogov:

- *Zaščita občutljivih podatkov in sistemov:* Ker Družba 5.0 temelji na obsežni uporabi digitalnih tehnologij, je zaščita občutljivih podatkov in sistemov ključnega pomena. Brez ustreznih varnostnih ukrepov so osebni podatki, zdravstveni zapisi, finančni podatki in drugi kritični podatki ranljivi za kibernetske napade (Sandip Foundation, 2023).
- *Zaupanje in varnost:* Za uspešno integracijo naprednih tehnologij v vsakdanje življenje je potrebno zaupanje uporabnikov. Kibernetska varnost zagotavlja, da so digitalne storitve in platforme varne za uporabo, kar povečuje zaupanje uporabnikov in spodbuja širšo uporabo teh tehnologij (Von Solms in Van Niekerk, 2013).
- *Ohranjanje gospodarske in državne stabilnosti:* Kibernetski napadi lahko povzročijo velike gospodarske izgube ali vplivajo na državno stabilnost. Varnostne rešitve in digitalno varnostna opismenjenost in opolnomočenje uporabnikov pomagajo zaščititi podjetja pred finančnimi izgubami, ki jih povzročijo kibernetski napadi, ter zagotavljajo nemoteno delovanje gospodarstva (Ponemon Institute, 2020), na državni ravni pa preprečujejo vmešavanje tujih deležnikov s svojimi politikami in mednarodno manipulacijo.
- *Podpora trajnostnemu razvoju:* Kibernetska varnost skozi sodelovanje različnih deležnikov z intenzivno rabo kibernetskega prostora omogoča varno izvajanje trajnostnih projektov, kot so npr. pametna omrežja, pametna mesta in e-zdravje. Varna digitalna infrastruktura, kot hrbenica zagotavljanja delovanja interneta, in izvajanje dejavnosti v kibernetskem prostoru podpirata trajnostne rešitve, ki prispevajo k okoljski zaščiti in družbeni blaginji (World Economic Forum, 2020). Obenem pa z zmanjševanjem potreb po potovanjih in globalnim povezovanjem v

kibernetskem prostoru pomembno vplivajo na zmanjševanje ogljičnega odtisa.

Kibernetski prostor in kibernetska varnost igrata pomembno vlogo pri podpori trajnostnemu razvoju in zmanjševanju ogljičnega odtisa. Uporaba digitalnih tehnologij, kot so internet stvari (ang. *Internet of Things – IoT*), pametna mesta in pametna omrežja, omogoča učinkovitejše upravljanje virov, kar zmanjšuje porabo energije in emisije (Geels idr., 2017). Digitalizacija omogoča daljinsko delo in telekomunikacije, kar zmanjšuje potrebo po fizičnih potovanjih. Pametna logistika optimizira transportne poti, kar vodi k manjši porabi goriva in emisij. Poleg tega digitalne tehnologije omogočajo boljšo integracijo obnovljivih virov energije v omrežja, kar zmanjšuje odvisnost od fosilnih goriv (United Nations, 2020). Kot ugotavljata Titus in Russell (2023), kibernetska varnost zagotavlja zaščito teh digitalnih sistemov pred napadi, kar je ključno za zanesljivo delovanje trajnostnih tehnologij.

2.1 Izzivi in strategije za kibernetsko varnost

Izzivi kibernetske varnosti v Družbi 5.0 vključujejo nenehno razvijajoče se kibernetske grožnje, soočanje s pomanjkanjem strokovnjakov za kibernetsko varnost in naraščajočo potrebo po globalnem sodelovanju. Reševanje teh izzivov zahteva celovit pristop, ki vključuje naslednje strategije:

- *Izobraževanje in usposabljanje*: Povečanje znanja in zavedanja o kibernetski varnosti med uporabniki in strokovnjaki je ključno za preprečevanje kibernetskih napadov (Soomro idr., 2016). Opolnomočenje uporabnikov je glavni cilj te točke strategije.
- *Razvoj naprednih varnostnih tehnologij*: Uporaba naprednih tehnologij, kot so generativna umetna inteligenca, mehke logike, nevronske mreže in strojno učenje, za zaznavanje in preprečevanje kibernetskih groženj v realnem času (Li idr., 2020). Te tehnologije se stalno razvijajo in so vse bolj uporabljene in uporabne pri zaščiti kibernetskega prostora.
- *Mednarodno sodelovanje*: Kibernetske grožnje ne poznajo meja, zato je mednarodno sodelovanje bistvenega pomena za izmenjavo informacij, najboljših praks in skupnih varnostnih standardov (International Telecommunication Union – ITU, 2018).

Kibernetska varnost je torej temeljni element za uspešen prehod v Družbo 5.0, saj zagotavlja varno in zanesljivo uporabo naprednih tehnologij, ki prispevajo k trajnostnemu razvoju in izboljšanju kakovosti življenja. Trajnostni razvoj pa se nanaša na uravnoteženje gospodarskega razvoja, socialne vključenosti in okoljskega varstva, da bi zadostili potrebam sedanjih generacij, ne da bi pri tem ogrozili zmoglosti prihodnjih generacij (United Nations, 2020). Integracija naprednih tehnologij v vsakdanje življenje igra ključno vlogo pri doseganju harmonije med digitalno in zeleno preobrazbo (Geels idr., 2017). Kibernetska varnost je torej ključni element pri uresničevanju trajnostnega razvoja in digitalnega prehoda, zlasti v kontekstu lokalnih skupnosti. Sinergija med omenjenimi elementi (trajnostni razvoj, digitalni prehod, varen kibernetski prostor) omogoča ustvarjanje varnih, odpornih in vključujočih digitalnih okolij, ki spodbujajo trajnostne cilje. Ker pa je kibernetski prostor stičišče dogajanj v sodobni družbi in omogoča trajnostni razvoj, je njegova vloga pri trajnostnem razvoju naslednja:

- *Varna digitalna infrastruktura:* Za doseganje trajnostnih ciljev je nujno, da lokalne skupnosti vzpostavijo varno in zanesljivo digitalno infrastrukturo. To vključuje zaščito pametnih omrežij, energetskih sistemov, komunikacijskih omrežij in drugih kritičnih infrastruktur pred kibernetskimi grožnjami (ITU, 2018). Varna digitalna infrastruktura omogoča učinkovito upravljanje virov in zmanjšuje okoljski odtis.
- *Podpora pametnim mestom, skupnostim in vsem:* Kibernetska varnost je temelj delovanja pametnih mest, ki so osrednji del trajnostnega razvoja. Pametne skupnosti uporabljajo tehnologije, kot so IoT, veliki podatki in umetna inteligenca za izboljšanje kakovosti življenja, zmanjšanje porabe energije in boljše upravljanje urbanih virov. Kot ugotavlja Fukuyama (2018), so te tehnologije ranljive brez ustreznih varnostnih ukrepov za napade, ki lahko ogrozijo njihove koristi.
- *Zaščita podatkov in (podatkovne) zasebnost:* Trajnostni razvoj vključuje varovanje podatkov in zasebnosti prebivalcev lokalnih skupnosti. Kibernetska varnost zagotavlja, da so osebni podatki, zdravstveni zapisi, finančni in drugi občutljivi podatki zaščiteni pred nepooblaščenim dostopom in zlorabami (Von Solms in Van Niekerk, 2013), obenem pa posameznik lahko ustrezno zavaruje svojo zasebnost. To povečuje zaupanje prebivalcev v digitalne rešitve in spodbuja njihovo širšo uporabo.

Varnostne politike in strategije, ki podpirajo digitalno preobrazbo in zeleni prehod, pomagajo zmanjševati neenakosti in spodbujajo trajnostni razvoj na globalni ravni.

2.2 Varnostne politike za digitalno preobrazbo

Celovita kibernetška varnost vključuje razvoj in izvajanje politik za zaščito digitalne infrastrukture pred kibernetškimi napadi, varovanje podatkov in zaščito osebnih informacij. Digitalna preobrazba pa vključuje integracijo digitalnih tehnologij v vse vidike družbe in gospodarstva. Za uspešno izvedbo te preobrazbe so potrebne močne zaveze, ki jih implementiramo skozi varnostne politike. Tako se zagotovi boljša zaščita podatkov, omrežij in sistemov pred kibernetškimi grožnjami. Varnostne politike morajo vključevati več ključnih elementov za zagotovitev učinkovite kibernetške varnosti in podpore digitalni preobrazbi. Varnostne politike morajo vključevati naslednje ključne elemente:

- *Celovita kibernetška varnost*: Temeljni element digitalne preobrazbe. Vključuje razvoj in izvajanje politik, ki zaščitijo digitalno infrastrukturo pred kibernetškimi napadi, zagotavljajo varnost podatkov in zaščito osebnih informacij. Kot navaja Chertoff (2020), morajo organizacije sprejeti celovit pristop h kibernetški varnosti, ki vključuje preprečevanje, zaznavanje, odzivanje in obnovo po kibernetških napadih.
- *Izobraževanje in ozaveščanje*: Digitalna preobrazba zahteva visoko raven ozaveščenosti in usposobljenosti na področju kibernetške varnosti med vsemi uporabniki digitalnih tehnologij. Uporabniki morajo biti seznanjeni s tveganji in naučeni, kako se zaščititi pred kibernetškimi grožnjami. Tako npr. Hatamian idr. (2019) poudarjajo pomen izobraževalnih kampanj in programov za ozaveščanje o kibernetški varnosti ter doseganje opolnomočenja uporabnikov.
- *Regulacija in skladnost*: Varnostne politike morajo vključevati regulativne okvire, ki določajo standarde in smernice za kibernetško varnost. Organizacije morajo upoštevati te standarde in zagotavljati skladnost s predpisi, kot sta npr. Uredba o varstvu podatkov (General data protection rule – GDPR) v Evropi in Zakon o zasebnosti potrošnikov (California Consumer Privacy Act – CCPA) v Kaliforniji. Regulacija pomaga zagotoviti, da so varnostne prakse usklajene in učinkovite (Lewis, 2018).

Chertoff (2020) poudarja, da moramo sprejeti celovit pristop h kibernetski varnosti, ki vključuje preprečevanje, zaznavanje, odzivanje in obnovo po kibernetskih napadih. Izobraževanje in ozaveščanje sta ključna za uspešno digitalno preobrazbo, saj je potrebna visoka raven ozaveščenosti in usposobljenosti na področju kibernetske varnosti med vsemi uporabniki digitalnih tehnologij.

2.3 Strategije za zeleni prehod

Zeleni prehod vključuje prehod na trajnostne prakse in tehnologije, ki zmanjšujejo okoljski in ogljični odtis ter spodbujajo uporabo obnovljivih virov energije, trajnostni transport in digitalizacijo. Pri podpori zelenemu prehodu se opiramo na elementa:

- *Pametna omrežja in obnovljivi viri energije*: Pametna omrežja omogočajo učinkovitejšo rabo energije in integracijo obnovljivih virov energije. Vendar pa so ta omrežja ranljiva za kibernetske napade, zato je pomembno zagotoviti njihovo varnost. Lee idr. (2013) poudarjajo pomen kibernetske varnosti pri zaščiti pametnih omrežij in zagotavljanju stabilnega delovanja energetskih sistemov. Za uspeh pa je treba dodati vse dele kritične in ključne infrastrukture.
- *Trajnostne urbane rešitve*: Pametne skupnosti, ki uporabljajo digitalne tehnologije za upravljanje virov in izboljšanje kakovosti življenja, igrajo ključno vlogo pri zelenem prehodu. Varnostne politike, ki naslavljajo rabo kibernetskega prostora, morajo opredeliti zaščito digitalnih sistemov pred kibernetskimi grožnjami, da se zagotovita njihova zanesljivost in učinkovitost delovanja. Primeri uspešnih pametnih mest, kot je Ljubljana, (Seidl, 2022) kažejo, kako lahko varnostne politike podpirajo trajnostni razvoj.

Zagotavljanje varnega dostopa do digitalnih tehnologij za vse člane družbe zmanjšuje digitalni razkorak in spodbuja vključujoč razvoj. Združeni narodi (United Nations, 2020) poudarjajo pomen zagotavljanja enakih možnosti za dostop do digitalnih virov in storitev za vse prebivalce. Varnostne politike, ki podpirajo uporabo trajnostnih tehnologij, prispevajo k doseganju trajnostnih ciljev. Varnostne politike, ki podpirajo digitalno preobrazbo in zeleni prehod, imajo ključno vlogo pri zmanjševanju neenakosti in spodbujanju trajnostnega razvoja na globalni ravni. Na primer, Masdar City v Združenih arabskih emiratih uporablja napredne tehnologije

za energetska učinkovitost in obnovljive vire energije, hkrati pa zagotavlja kibernetično varnost za zaščito svojih digitalnih sistemov (Reiche, 2010). Globalne varnostne politike in standardi pomagajo uskladiti prizadevanja za kibernetično varnost in trajnostni razvoj po vsem svetu. Mednarodno sodelovanje pri izmenjavi informacij, najboljših praks in tehnologij je ključnega pomena za obvladovanje globalnih izzivov (ITU, 2018).

Pri rabi kibernetičnega prostora je za uspešno digitalno preobrazbo in trajnostni razvoj ključna sinergija med kibernetično varnostjo in lokalnimi skupnostmi. Sodelovanje med lokalnimi skupnostmi, vladami in zasebnim sektorjem pri razvoju in izvajanju varnostnih politik je bistvenega pomena za ustvarjanje varnega in trajnostno naravnega digitalnega okolja (Chertoff in Simon, 2020). Lokalne skupnosti lahko delujejo kot katalizatorji sprememb, saj z izvajanjem trajnostnih projektov in varnostnih ukrepov prispevajo k doseganju globalnih razvojnih ciljev. Skupnosti, sodelujoče v digitalnih pobudah, ki podpirajo trajnostne in varnostne prakse, prispevajo k ustvarjanju bolj varne in trajnostne prihodnosti za vse (Soomro idr., 2016). Z zagotavljanjem varnosti in zanesljivosti digitalnih sistemov lahko lokalne skupnosti učinkovito izkoristijo prednosti digitalizacije za trajnostno in vključujočo prihodnost.

Z digitalizacijo in prehodom od klasičnega v kibernetični prostor pa se vloga lokalnih skupnosti spreminja. Lokalno postaja vse bolj globalno, lokalno delovanje ima širši vpliv, vpliv globalnega pa vpliva na večino lokalnih dejavnosti. Digitalni prehod v lokalnih skupnostih vodimo skozi naslednje korake:

- *Vključujoča digitalizacija*: Lokalnim skupnostim omogoča dostop do digitalnih tehnologij in storitev, kar zmanjšuje digitalni razkorak in spodbuja digitalno enakost. Vsi člani skupnosti, ne glede na njihov socialno-ekonomski status, imajo dostop do digitalnih virov, izobraževanja in storitev.
- *Krepitev lokalne identitete in sodelovanja*: Digitalne platforme omogočajo lokalnim skupnostim, da krepijo svojo identiteto in sodelovanje. Kibernetična varnost zagotavlja varno okolje za izmenjavo informacij, sodelovanje pri lokalnih projektih in komunikacijo med člani skupnosti; to spodbuja občutek pripadnosti in krepí socialno kohezijo.
- *Spodbujanje trajnostnih praks*: Digitalni prehod lokalnim skupnostim omogoča, da sprejmejo trajnostne prakse, podprte z informacijskimi tehnologijami in

storitvami kibernetškega prostora, kot so recikliranje, zmanjšanje porabe energije in uporaba obnovljivih virov energije. Kibernetška varnost zagotavlja, da so sistemi za upravljanje teh praks zaščiteni pred napadi in motnjami, kar omogoča njihovo učinkovito delovanje.

Kombinacija kibernetškega prostora in trajnostnega razvoja ponuja edinstvene priložnosti za lokalne skupnosti, da izboljšajo svojo odpornost, vključenost in trajnostno naravnost. Predstavev pomena integracije naprednih tehnologij v vsakdanje življenje z namenom doseganja harmonije med digitalno in zeleno preobrazbo pa včasih predstavlja težavo, saj vpliva na odpornost (ang. *resilience*) posameznika, gospodarskih družb, držav in družbenih skupnosti.

Konflikti, ki smo jim trenutno priča – v Ukrajini, Palestini in na drugih kriznih območjih, kažejo na pomen kibernetškega prostora, storitev in odpornosti družbe ob pojavu nove realnosti in novih groženj. Kibernetško bojevanje in kibernetški napadi so postali del sodobnih konfliktov, kar vpliva na stabilnost in varnost globalne skupnosti. In posredno seveda vpliva na lokalne skupnosti, varnost – tako v realnem kot kibernetškem prostoru in odpira hibridne grožnje.

V kontekstu kibernetškega prostora, kibernetške varnosti in trajnostnega razvoja so hibridne grožnje še posebej pomembne, saj združujejo različne oblike napadov in taktike za doseg kompleksnih ciljev. Hibridne grožnje vključujejo kombinacijo kibernetških napadov, dezinformacij, gospodarskega pritiska in drugih oblik asimetričnega bojevanja, kar ustvarja večplastne izzive za varnost in stabilnost. Kot vidimo, so značilnosti hibridnih groženj podobne značilnostim kibernetške varnosti in kibernetškega bojevanja:

- *Kombinacija različnih taktik*: Hibridne grožnje združujejo kibernetške napade z drugimi oblikami napadov, kot so dezinformacijske kampanje in ekonomski pritiski, kar otežuje zaznavanje in odzivanje nanje. To (Borghard in Lonergan, 2017) lahko povzroči destabilizacijo in dolgotrajno škodo za tarčne države ali organizacije.
- *Vpliv na kritično infrastrukturo*: Kibernetški napadi, ki so del hibridnih groženj, lahko ciljajo na kritično infrastrukturo, kar ima lahko hude posledice za energetske sisteme, vodooskrbo, promet in zdravstvene storitve. Napadi na

ukrajinsko elektroenergetsko omrežje (Greenberg, 2019) so primer grožnje, ki lahko povzroči obsežne izpade in motnje.

- *Dezinformacijske kampanje*: Uporaba dezinformacij kot dela hibridnih groženj lahko vpliva na javno mnenje, povzroči zmedo in zmanjša zaupanje v institucije. Te taktike se pogosto uporabljajo za destabilizacijo političnih sistemov in manipulacijo volitev (Wardle in Derakhshan, 2017).
- *Nujnost celovitega pristopa*: Boj proti hibridnim grožnjam zahteva celovit pristop, ki vključuje krepitev kibernetске varnosti, izobraževanje in ozaveščanje prebivalstva ter mednarodno sodelovanje. Pomembno je vzpostaviti regulativne okvire in politike, ki podpirajo odpornost proti hibridnim grožnjam (Lewis, 2018).

Hibridne grožnje lahko neposredno vplivajo na trajnostni razvoj, saj napadi na kritično infrastrukturo in dezinformacije lahko upočasnijo ali celo onemogočijo doseganje trajnostnih ciljev. Zato je ključnega pomena, da varnostne politike vključujejo ukrepe za zaščito pred hibridnimi grožnjami in spodbujajo odpornost skupnosti. Seveda pa vse elemente kibernetскеga prostora napredno uporabljajo države, ki so v konfliktu z drugimi državami (Rusija – Ukrajina), entitetami (Izrael – Hamas Palestina) ali organizacijami (ZDA – Huawei).

3 Kibernetски prostor in konflikti

Kibernetски prostor je postala pomembna platforma za ustvarjanje konfliktov in manipulacijo, ki se pogosto dosega s kibernetским bojevanjem in drugimi oblikami digitalnih napadov. Kibernetски prostor vključuje vse digitalne infrastrukture in omrežja, ki omogočajo komunikacijo, shranjevanje in obdelavo informacij. Zaradi globalne povezanosti in odvisnosti od teh tehnologij je kibernetски prostor ključni cilj za tiste, ki želijo destabilizirati nasprotnike ali pridobiti strateške prednosti. Konflikte se ustvarja predvsem z naslednjimi dejavnostmi:

- *Kibernetסקo bojevanje*: V sodobnih konfliktih se kibernetски prostor uporablja kot bojišče. Kibernetסקo bojevanje vključuje napade na kritične infrastrukture, komunikacijske sisteme, finančne institucije in druge ključne sektorje, kar povzroča motnje in škodo (Kostyuk in Zhukov, 2019). Primeri vključujejo ruske kibernetске napade na Ukrajino, kjer so napadi na elektroenergetски sistem povzročili obsežne izpade električne energije

(Greenberg, 2019). Kibernetsko bojevanje vključuje uporabo kibernetskih napadov za doseganje vojaških ali političnih ciljev. Te operacije lahko vključujejo napade na kritično infrastrukturo, kot so energetske sistemi, vodni viri, transportna omrežja in komunikacijski sistemi, kar lahko povzroči hude motnje in škodo. Prav tako vključujejo finančne napade, ki lahko povzročijo gospodarsko škodo, destabilizirajo trg in zmanjšajo zaupanje v finančne sisteme. To obsega krajo podatkov, izsiljevalsko programsko opremo in druge oblike finančnih goljufij. Vohunske operacije, ki vključujejo krajo občutljivih informacij, in vohunske dejavnosti lahko oslabijo nasprotnikove zmogljivosti in omogočijo strateško prednost. To vključuje vdor v vladne sisteme, vojaške podatkovne baze in druge ključne tarče. Za proučevanje pa je treba poznati elemente kibernetskega bojevanja, ki so:

- *Kibernetski napadi (ang. Cyber Attacks)*: Vključujejo različne oblike napadov, kot so napadi z zavrnitvijo storitve (DDoS), zlonamerna programska oprema (ang. *malware*), ribarjenje (ang. *phishing*) in vdor v sisteme (ang. *hacking*). Tovrstni napadi (Lewis, 2018) so usmerjeni v destabilizacijo, krajo podatkov ali povzročanje gospodarske škode.
- *Kibernetska obramba (ang. Cyber Defense)*: Vključuje vse ukrepe in strategije za zaščito informacijskih sistemov pred kibernetskimi napadi. To vključuje (Von Solms in Van Niekerk, 2013) uporabo požarnih zidov, šifriranje, varnostne protokole in nenehno spremljanje sistemov.
- *Kibernetsko obveščanje (ang. Cyber Intelligence)*: Vključuje zbiranje in analizo podatkov za prepoznavanje in preprečevanje kibernetskih groženj. Obveščevalne službe in varnostni strokovnjaki uporabljajo te informacije za razvoj učinkovitih obrambnih strategij (Borghard in Lonergan, 2017).
- *Operacije v kibernetskem prostoru (ang. Cyber Operations)*: Vključujejo načrtovane in usklajene dejavnosti za izvajanje kibernetskih napadov ali obrambo pred njimi. Kot predstavljata Titus in Russell (2023), so vključene tako ofenzivne kot defenzivne operacije.
- *Propaganda in dezinformacije*: Kibernetski prostor se uporablja tudi za širjenje propagande in dezinformacij, kar vpliva na javno mnenje in destabilizira

družbo. Po Wardle in Derakhshanu (2017) so te taktike pogosto uporabljene za manipulacijo informacij, kar povzroča zmedo in zmanjšuje zaupanje v (klasične) medije in (državne, uradne) institucije. Kibernetski prostor omogoča hitro in široko razširjanje informacij, kar se izkorišča za širjenje propagande in dezinformacij, z naslednjimi taktikami:

- *Manipulacija informacij*: Lažne novice, zavajajoče informacije in teorije zarote se širijo prek družbenih omrežij in drugih digitalnih platform. To lahko vpliva na javno mnenje, povzroča zmedo in zmanjšuje zaupanje v medije in institucije.
- *Kampanje vplivanja*: Organizirane kampanje za vplivanje na volitve, politične odločitve in družbene konflikte lahko destabilizirajo države in regije. Te kampanje pogosto vključujejo uporabo botov¹, lažnih profilov in ciljanih oglasov za širjenje specifičnih narativov.
- *Psihološke operacije*: Uporaba psiholoških tehnik za vplivanje na vedenje in prepričanja ljudi. To vključuje širjenje strahu, negotovosti in dvomov, kar lahko oslabi nasprotnikovo odpornost in povečanje notranjih konfliktov.

Ker kibernetski prostor omogoča najrazličnejše manipulacije, je, kot omenjeno, opolnomočenje uporabnikov nujno, uporaba naprednih tehnoloških rešitev za identifikacijo neželenih elementov iz kibernetskega prostora pa predstavlja osnovno higieno sodobne rabe informacijsko-komunikacijskih tehnologij. S tem dosežemo tudi (ustrezno?) stopnjo družbene odpornosti. Zaradi konflikta interesov in dejanskega vpliva (globalnega) kibernetskega prostora na družbo pa iščemo elemente družbene odpornosti, ki jo dosegamo z različnimi elementi. Glavni elementi so:

- *Izobraževanje in ozaveščanje*: Povečanje zavedanja o kibernetskih grožnjah in izobraževanje prebivalstva o varnostnih ukrepih sta ključna za krepitev odpornosti družbe. Uporabniki morajo biti seznanjeni s tehnikami

¹ Bot je računalniški program, zasnovan za izvajanje določenih nalog samodejno, brez človeškega posredovanja. Boti se uporabljajo v različnih kontekstih, od preprostih spletnih robotov, ki zbirajo podatke z interneta, do zapletenih chatbotov, ki komunicirajo z uporabniki v naravnem jeziku. Pri uporabi botov je pomembno razumeti in upoštevati etične in varnostne vidike, zlasti kadar gre za bote, ki širijo dezinformacije ali izvajajo zlonamerna dejanja.

- prepoznavanja dezinformacij in zaščite pred kibernetskimi napadi (Hatamian idr., 2019).
- *Razvoj varnostnih politik:* Države in organizacije morajo razviti in izvajati celovite varnostne politike, ki vključujejo preventivne ukrepe, hitro odzivanje na incidente in obnovitvene strategije po napadih. Vključuje tudi mednarodno sodelovanje pri izmenjavi informacij in najboljših praks (Kello, 2018).
 - *Uporaba naprednih tehnologij:* Uporaba umetne inteligence, strojnega učenja in drugih naprednih tehnologij za zaznavanje in preprečevanje kibernetskih groženj lahko bistveno izboljša odpornost sistemov. Te tehnologije omogočajo hitro prepoznavanje nenavadnih vzorcev in odzivanje na potencialne grožnje v realnem času (Titus in Russell, 2023).
 - *Krepitev kritične infrastrukture:* Zaščita kritične infrastrukture, kot so energetski sistemi, zdravstvene storitve in komunikacijska omrežja, je bistvenega pomena za ohranjanje stabilnosti med konflikti. Robustne varnostne ukrepe je treba vključiti v načrtovanje in upravljanje teh sistemov (Lewis, 2018).

Ti elementi omogočajo in ob pravilni izvedbi zagotovijo visoko raven odpornosti na kibernetskovarnostne incidente, v primeru incidentov pa se skrajša čas okrevanja in povrnitve informacijskih sistemov in ponovnega, celovitega dostopa do informacij v krajšem času oziroma zagotavlja elemente neprekinjenega delovanja. Neprekinjeno delovanje je element varnosti kibernetskega prostora in v povezavi s skupnostjo/mi zagotovi ustrezno tehnično zmogljivost za digitalno preobrazbo v prihajajočo Družbo 5.0.

4 Družbeni prehod

Povezava med kibernetskim prostorom, storitvami in lokalnimi skupnostmi prinaša številne prednosti, kot so krepitev socialne kohezije, izboljšanje kakovosti življenja in povečanje odpornosti na kibernetske grožnje. Pri prehodu v Družbo 5.0 lokalne skupnosti predstavljajo ključno vlogo pri gradnji odporne družbe, še posebej v kontekstu digitalnega prehoda in trajnostnega razvoja. Z vključevanjem lokalnih pobud v varnostne strategije in zagotavljanjem, da so lokalne infrastrukture zaščitene, lahko povečamo odpornost na kibernetske grožnje. Lokalne skupnosti lahko služijo kot prvi odziv na incidente in pomagajo pri obnovi po napadih, kar krepi celotno odpornost družbe (Cybersecurity and Infrastructure Security Agency -

CISA, 2021). Za povečanje odpornosti družbe na kibernetške grožnje je ključno izobraževanje in ozaveščanje prebivalstva. Poleg tega morajo države in organizacije razvijati celovite varnostne politike, ki vključujejo preventivne ukrepe, hitro odzivanje na incidente in obnovitvene strategije po napadih. To vključuje tudi mednarodno sodelovanje pri izmenjavi informacij in najboljših praks. Uporaba naprednih tehnologij bistveno izboljša odpornost sistemov. Te tehnologije omogočajo hitro prepoznavanje nenavadnih vzorcev in odzivanje na potencialne grožnje v realnem času. Dostop do sodobne digitalne infrastrukture, vključno s hitrim internetom, pametnimi napravami in izobraževalnimi viri, je bistven za zmanjšanje digitalnega razkoraka in omogoča enakopravno sodelovanje vseh članov skupnosti v digitalni dobi. Spodbujanje lokalnih pobud in projektov, ki temeljijo na uporabi digitalnih tehnologij, lahko izboljša kakovost življenja v skupnosti. Primeri vključujejo pametne rešitve za (pametna) mesta, skupnosti (Pametna mesta, 2024) in vasi (Pametne vasi, 2024), kot so pametna osvetlitev, upravljanje odpadkov in prometni sistemi, ki povečujejo učinkovitost in trajnost. E-participacija in spletne skupnosti lahko okrepijo demokratične procese ter spodbujajo transparentnost in odgovornost lokalnih oblasti. Kibernetški prostor omogoča tudi vzpostavljanje in krepitev socialnih vezi med prebivalci lokalnih skupnosti. S pomočjo digitalnih orodij lahko prebivalci komunicirajo, sodelujejo v skupnih projektih in si medsebojno pomagajo, kar krepi socialno kohezijo in pripadnost skupnosti. Povezava med kibernetским prostorom, storitvami in lokalnimi skupnostmi je ključna za zagotavljanje varne, odporne in trajnostne prihodnosti. S krepitvijo digitalne infrastrukture, izobraževanjem o kibernetški varnosti, spodbujanjem socialne kohezije in pripravljenostjo na incidente lahko lokalne skupnosti učinkovito izkoristijo prednosti digitalizacije in povezovanja v kibernetškem prostoru za boljše življenje. Prehod v Družbo 5.0 stremi k harmonični integraciji naprednih tehnologij v vsakdanje življenje z namenom izboljšanja kakovosti življenja in doseganja trajnostnega razvoja. V tej novi družbeni paradigmi imajo kibernetški prostor, digitalne storitve in odpornost na kibernetške grožnje ključno vlogo.

Družba 5.0 temelji na uporabi naprednih tehnologij, predvsem umetne inteligence, IoT in velikih podatkov za reševanje družbenih izzivov ter ustvarjanje pametnih skupnosti. Ključni element družbenega prehoda skozi digitalizacijo je robustna in varna digitalna infrastruktura, ki vključuje širokopasovne internetne povezave, pametne naprave in digitalne platforme, ki omogočajo učinkovito upravljanje virov in izboljšanje javnih storitev (Fukuyama, 2018). Poleg tega ne smemo pozabiti, da je

za uspešen prehod bistvenega pomena kibernetska varnost. Kibernetski prostor, kjer se prepletajo digitalne tehnologije in komunikacijska omrežja, mora biti zaščiten pred grožnjami kibernetskih napadov, kraj podatkov in zlonamerne programske opreme. Kot navajata Kostyuk in Zhukov (2019), brez ustreznih varnostnih ukrepov lahko napadi na kritično infrastrukturo, kot so energetske sistemi in komunikacijska omrežja, povzročijo hude motnje in škodo. V ta sklop sodi tudi priprava in upoštevanje varnostnih politik in strategij, ki vključujejo preventivne ukrepe, hitro odzivanje na incidente in obnovitvene strategije.

4.1 Digitalna enakost

Pomembna prednost oziroma lastnost prehoda v Družbo 5.0 je krepitev socialne kohezije in spodbujanje digitalne enakosti. Digitalne platforme omogočajo prebivalcem, da aktivno sodelujejo pri odločanju o zadevah, ki vplivajo na njihovo skupnost. Kot navajajo Geels idr. (2017), e-participacija in spletne skupnosti lahko okrepijo demokratične procese ter spodbujajo transparentnost in odgovornost lokalnih oblasti.

Digitalna enakost je ključna za zagotavljanje dostopa digitalnih virov in storitev vsem članom skupnosti, kar zmanjšuje digitalni razkorak in spodbuja vključujoč razvoj. Dostop do hitrega interneta, izobraževalnih virov in digitalnih orodij omogoča vsem prebivalcem, da izkoristijo prednosti digitalizacije in prispevajo k trajnostnemu razvoju (United Nations, 2020). Pri tem imajo lokalne skupnosti ključno vlogo. Z zagotavljanjem varne in zanesljive digitalne infrastrukture ter izobraževanjem prebivalstva o kibernetski varnosti lahko lokalne skupnosti povečajo svojo odpornost na kibernetske grožnje. Kot ugotavlja CISA (2021), je izmenjava informacij, virov in najboljših praks med lokalnimi organi, podjetji in prebivalci bistvena za izgradnjo odpornih skupnosti. Poleg tega morajo lokalne skupnosti razvijati načrte za obnovo po kibernetskih napadih ali drugih incidentih. Hitri in učinkoviti odzivni ukrepi ter strategije za obnovitev normalnega delovanja kritične infrastrukture so ključni za ohranjanje stabilnosti in varnosti.

Prehod v Družbo 5.0 ponuja edinstveno priložnost za sinergijo med kibernetskim prostorom, trajnostnim razvojem in lokalnimi skupnostmi. Uporaba naprednih tehnologij za izboljšanje javnih storitev, upravljanje virov in spodbujanje socialne kohezije prispeva k ustvarjanju bolj trajnostnih in odpornih skupnosti. Sodelovanje

med lokalnimi, nacionalnimi in mednarodnimi akterji pa je ključno za doseg te ciljev. Povezava med kibernetiskim prostorom, storitvami in lokalnimi skupnostmi je torej ključna za zagotavljanje varne, odporne in trajnostne prihodnosti.

5 Kibernetiski prostor in trajnostna prihodnost

Kibernetiski prostor in trajnostni razvoj sta medsebojno povezana in se medsebojno dopolnjujeta na več ravneh. Kibernetiski prostor, ki zajema digitalne tehnologije, komunikacijska omrežja in podatkovne infrastrukture, igra ključno vlogo pri spodbujanju trajnostnega razvoja, saj omogoča učinkovito upravljanje virov, boljše storitve in povečuje vključenost vseh članov družbe. Za trajno prihodnost so posebej pomembni naslednji elementi:

- *Učinkovito upravljanje virov:* Pomemben prispevek kibernetiskega prostora k trajnostnemu razvoju je omogočanje učinkovitega upravljanja virov. Digitalne tehnologije (predvsem IoT, veliki podatki in umetna inteligenca) omogočajo zbiranje in analizo podatkov v realnem času. S tem se izboljšuje upravljanje naravnih virov (voda, energija, kmetijska zemljišča). Pametni sistemi za upravljanje energije, na primer, omogočajo optimizacijo porabe energije, zmanjšanje izgube in povečanje uporabe obnovljivih virov energije.
- *Izboljšanje javnih storitev:* Kibernetiski prostor prispeva k izboljšanju javnih storitev. Digitalizacija javnih storitev, kot so zdravstvo, izobraževanje in javni prevoz, omogoča večjo dostopnost, učinkovitost in kakovost teh storitev. E-zdravstvo, na primer, omogoča oddaljeni dostop do zdravstvenih storitev, kar zmanjšuje potrebo po potovanju in s tem povezane emisije ter izboljšuje zdravstveno oskrbo prebivalcev, zlasti na oddaljenih območjih.
- *Povečevanje vključenosti:* Digitalna enakost je pomemben vidik trajnostnega razvoja. Kibernetiski prostor omogoča digitalno vključenost, kar zmanjšuje digitalni razkorak in omogoča vsem prebivalcem, da izkoristijo prednosti digitalizacije. To vključuje dostop do izobraževalnih virov, zaposlitvenih priložnosti in socialnih storitev, kar prispeva k večji socialni koheziji in zmanjševanju neenakosti.
- *Spodbujanje trajnostnih praks:* Kibernetiski prostor omogoča spodbujanje trajnostnih praks in vedenj. Digitalne platforme in aplikacije lahko

- spodbujajo trajnostno vedenje posameznikov, kot so recikliranje, zmanjšanje porabe energije in uporaba javnega prevoza. Informacijske kampanje in izobraževalni programi na spletu lahko povečajo zavedanje o okoljskih vprašanjih in spodbujajo trajnostne življenjske sloge.
- *Varovanje okolja*: Uporaba naprednih tehnologij v kibernetskem prostoru omogoča tudi boljše spremljanje in varovanje okolja. Senzorji in naprave IoT lahko spremljajo okoljske pogoje, kot so kakovost zraka, onesnaženje vode in stanje ekosistemov, kar omogoča pravočasno ukrepanje in zmanjšanje negativnih vplivov na okolje. Veliko rezerv opazamo tudi v optimizaciji prometa in zamenjavo načina prevoza. Podatki, zbrani z naprednimi digitalnimi tehnologijami, pomagajo pri oblikovanju učinkovitih politik in ukrepov za varovanje okolja.
 - *Krepitev odpornosti*: Kibernetski prostor prispeva tudi h krepitvi odpornosti družb na okoljske in druge grožnje. Digitalne tehnologije omogočajo hitrejše in učinkovitejše odzivanje na naravne nesreče, kot so poplave, požari in potresi, ter izboljšujejo sisteme zgodnjega opozarjanja. S pomočjo digitalnih orodij skupnosti načrtujejo in upravljajo obnovo po nesrečah, kar povečuje njihovo odpornost in prilagodljivost.

Za trajno prihodnost je sinergija med kibernetskim prostorom in trajnostnim razvojem ključna za doseganje trajnostnih ciljev. Kibernetski prostor je globoko prepleten z našim vsakdanjim življenjem, omogoča številne prednosti (izboljšana komunikacija, dostop do informacij, boljše storitve in povečana produktivnost), a prinaša tudi izzive, kot so vprašanja zasebnosti, varnosti in digitalne enakosti.

5.1 Vpliv kibernetskega prostora na vsakdanje življenje

Digitalne tehnologije in komunikacijska omrežja so revolucionarno spremenili način komuniciranja. Internet, socialna omrežja in aplikacije za sporočanje omogočajo hitro in učinkovito komunikacijo na daljavo. Anderson in Rainie (2021) znova poudarjata, da internet in digitalne tehnologije ljudem omogočajo, da se povezujejo z družino, prijatelji in sodelavci ne glede na geografske razdalje. Poleg tega omogočajo dostop do ogromne količine informacij prek spletnih iskalnikov, digitalnih knjižnic in spletnih medijev, kar prispeva k širšemu razumevanju sveta in spodbuja izobraževanje ter osebni razvoj.

Digitalizacija javnih in zasebnih storitev je ena izmed pomembnih možnosti kibernetnega prostora. E-uprava omogoča državljanom, da urejajo uradne zadeve prek spleta, kar zmanjšuje potrebo po osebnih obiskih uradov in povečuje učinkovitost storitev. Chertoff (2020) ugotavlja, da digitalizacija zdravstvenih storitev omogoča oddaljeni dostop do zdravnikov in zdravstvenih informacij, kar izboljšuje zdravstveno oskrbo, zlasti na oddaljenih območjih. Kibernetni prostor prav tako povečuje produktivnost z omogočanjem boljše organizacije dela in sodelovanja. Digitalna orodja za upravljanje projektov, komunikacijske platforme in oblčne storitve omogočajo delovnim skupinam, da učinkovito sodelujejo, ne glede na njihovo lokacijo. To prispeva k večji fleksibilnosti dela in boljši izrabi časa.

Kibernetni prostor pa prinaša tudi (varnostne) izzive, zlasti na področju zasebnosti in varnosti. S povečanjem količine osebnih podatkov, ki se zbirajo in obdelujejo v digitalnih sistemih, se povečuje tveganje za kršitve zasebnosti. Tako Sandip Foundation (2023) opozarja, da so osebni podatki pogosto tarča kibernetnih napadov, kar lahko vodi do kraje identitete, finančnih izgub in drugih škodljivih posledic. Tudi zato je kibernetna varnost ključna za zaščito podatkov in zagotavljanje zasebnosti uporabnikov. Uporabniki morajo biti ozaveščeni o varnostnih grožnjah in izvajati ustrezne varnostne ukrepe (uporaba močnih gesel, dvofaktorska avtentikacija, redno posodabljanje programske opreme).

Digitalna enakost je še en pomemben vidik vpliva kibernetnega prostora, ki zagotavlja, da imajo vsi člani družbe enak dostop do digitalnih tehnologij in storitev. Vendar pa digitalni razkorak še vedno obstaja, saj nekateri deli prebivalstva nimajo dostopa do interneta ali digitalnih naprav. Združeni narodi (United Nations, 2020) poudarjajo, da je pomembno, da se sprejmejo ukrepi za zmanjšanje digitalnega razkoraka in zagotavljanje enakih možnosti za vse. Digitalna vključenost omogoča večjo socialno kohezijo in prispeva k zmanjšanju neenakosti v družbi. Posebej je treba paziti, da z digitalizacijo in uvajanjem novih storitev ne pride do digitalne diskriminacije² in izključevanja posameznih skupin prebivalstva (starejše osebe,

² Digitalna diskriminacija je pojav, kjer določeni posamezniki ali skupine nimajo enakega dostopa do digitalnih tehnologij, interneta ali digitalnih veščin, kar vodi v neenakosti in izključenost iz digitalne družbe. Ta oblika diskriminacije se lahko manifestira skozi pomanjkanje infrastrukture na ruralnih območjih, finančne omejitve, ki preprečujejo nakup potrebne opreme, ali pomanjkanje izobraževalnih priložnosti za razvijanje digitalnih veščin. Posledično lahko prizadeti težje dostopajo do informacij, izobraževanja, zaposlitvenih priložnosti in socialnih storitev, kar pogloblja obstoječe družbene in ekonomske neenakosti.

otroci, invalidi ...). Dostop do izobraževalnih virov, zaposlitvenih priložnosti in socialnih storitev prek kibernetkega prostora lahko izboljša kakovost življenja in spodbuja trajnostni razvoj. Brez digitalne enakosti sta digitalni prehod in sinergija v skupnosti ogrožena.

Za razumevanje uporabe kibernetkega prostora in pristopov h kibernetki varnosti v luči trajnostnega razvoja predstavljamo nekaj primerov dobrih praks.

6 Sinergija lokalnih skupnosti v Družbi 5.0

Lokalne skupnosti imajo pri prehodu v Družbo 5.0 ključno vlogo kot katalizatorji sprememb. V tej preobrazbi gre za vključevanje naprednih tehnologij in digitalnih rešitev, ki so namenjene izboljšanju kakovosti življenja in trajnostnemu razvoju. Lokalni projekti in pobude so pogosto bolj prilagodljivi in lahko hitreje implementirajo inovativne rešitve, kar jih postavlja v ospredje teh sprememb. Eden od načinov, kako lokalne skupnosti prispevajo k Družbi 5.0, je z izvajanjem projektov pametnih mest, vasi.

Poudarjanje dobrih praks je ključno za razumevanje in širjenje učinkovitih rešitev, ki združujejo kibernetki prostor, kibernetko varnost in trajnostni razvoj. Te prakse ne izboljšujejo le lokalnega življenja, temveč prispevajo tudi k doseganju globalnih trajnostnih ciljev. Z izmenjavo znanja in izkušenj ter povezovanjem teorije in prakse lahko ustvarimo bolj varno, trajnostno in povezano družbo v Družbi 5.0. Posebno pozornost smo namenili lokalnim skupnostim, ki so uspešno implementirale napredne tehnologije za doseg trajnostnih ciljev. Primere navajamo v časovnem zaporedju, ki prikazujejo, da je odločitev za digitalni prehod nujna, da se bivanje, sinergije in dobrobiti skupnosti odrazijo v daljšem časovnem obdobju.

- *Pametna skupnost Masdar, Združeni arabski emirati* (Reiche, 2010): Masdar City je ena najbolj trajnostnih mestnih skupnosti na svetu, ki uporablja napredne tehnologije za doseg trajnostnih ciljev. Mesto je zasnovano z uporabo naj sodobnejših tehnologij za energetska učinkovitost, obnovljive vire energije in trajnostno arhitekturo. Masdar City uporablja pametne mreže za

- upravljanje porabe energije in vode, kar zmanjšuje porabo virov in ogljični odtis. Opremljeno je z naprednimi kibernetskimi varnostnimi rešitvami za zaščito svojih digitalnih sistemov in podatkov. Poleg tega mesto spodbuja raziskave in razvoj novih trajnostnih tehnologij ter sodelovanje med akademskimi institucijami, podjetji in vladnimi agencijami.
- *Pametno mesto Songdo, Južna Koreja* (Lee idr., 2013): Songdo je visoko tehnološko pametno mesto, ki je zasnovano kot model trajnostnega razvoja. Mesto je zgrajeno na načelih zelene gradnje in uporablja napredne digitalne tehnologije za upravljanje virov. Songdo uporablja integrirane IoT sisteme za spremljanje porabe energije, upravljanje prometa in ravnanja z odpadki. Zasnovano je tako, da spodbuja uporabo javnega prevoza in kolesarjenje, kar ugodno vpliva (tudi) na zmanjšan ogljični odtis. Songdo prav tako uporablja napredne kibernetske varnostne ukrepe za zaščito svojih digitalnih sistemov in podatkov, kar zagotavlja varnost in zanesljivost mestnih storitev.
 - *Pametno mesto Barcelona, Španija* (Ajuntament de Barcelona, 2020): Barcelona je eno vodilnih pametnih mest na svetu, ki uspešno združuje digitalne tehnologije s trajnostnim razvojem. Mesto je implementiralo pametne mreže, ki izboljšujejo energetske učinkovitost in zmanjšujejo porabo energije. Barcelona uporablja IoT tehnologije za spremljanje porabe vode in energije v realnem času, kar omogoča učinkovitejše upravljanje virov. Prav tako so razvili digitalne platforme za participacijo prebivalcev, kar jim omogoča sodelovanje v odločanju o mestnih zadevah. Te platforme so zaščitene z naprednimi kibernetskimi varnostnimi ukrepi, kar zagotavlja varnost podatkov in zaupanje prebivalcev v digitalne storitve.
 - *Pametno mesto Ljubljana, Slovenija* (Seidl, 2022): Ljubljana je primer uspešnega pametnega mesta, ki združuje kibernetski prostor, kibernetsko varnost in trajnostni razvoj. Mesto je uvedlo vrsto naprednih tehnologij za izboljšanje kakovosti življenja svojih prebivalcev in trajnostno upravljanje virov. Ljubljana uporablja pametne senzorske sisteme za spremljanje kakovosti zraka, upravljanje prometa in ravnanje z odpadki. Senzorji zbirajo podatke v realnem času, kar omogoča mestnim oblastem, da sprejemajo informirane odločitve in zmanjšujejo negativne vplive na okolje. Poleg tega mesto uporablja napredne kibernetske varnostne ukrepe za zaščito svojih digitalnih sistemov pred grožnjami, kar zagotavlja varno in zanesljivo delovanje mestnih storitev.

Prikaz dobrih praks vključuje več ključnih vidikov učinkovite implementacije, ki služijo kot konkretni primeri uspešnih implementacij in vzor drugim skupnostim za izmenjavo znanja in izkušenj, tudi med različnimi skupnostmi in regijami. Uspešno implementirani obstoječi sistemi spodbujajo širjenje inovacij in najboljših praks, kar je ključno za doseganje trajnostnih ciljev na globalni ravni. Dobre prakse povezujejo teoretične koncepte trajnostnega razvoja in kibernetske varnosti z dejanskimi primeri iz prakse. To pa pomaga bolje razumeti, kako je možno razvite koncepte učinkovito prenesti v realno okolje.

Ti projekti vključujejo uporabo digitalnih tehnologij za upravljanje infrastrukture, kot so pametna osvetlitev, prometni sistemi in ravnanje z odpadki. Na primer, Ljubljana je uvedla vrsto tehnologij za spremljanje kakovosti zraka in upravljanje prometa, kar ne izboljšuje le kakovosti življenja, temveč zmanjšuje tudi okoljski odtis mesta (Seidl, 2022). Poleg tega lokalne skupnosti lahko prispevajo k doseganju globalnih razvojnih ciljev OZN z vključevanjem trajnostnih praks v svoje vsakodnevne dejavnosti. To vključuje uporabo obnovljivih virov energije, spodbujanje recikliranja in zmanjševanje porabe virov. Pametno mesto Songdo v Južni Koreji je primer, kjer so z uporabo naprednih tehnologij in trajnostnih praks dosegli visoko raven energetske učinkovitosti in zmanjšali ogljične odtise (Lee idr., 2013). Sodelovanje med lokalnimi in globalnimi akterji je ključno za širjenje najboljših praks in inovacij. Mednarodne organizacije, vlade in podjetja lahko podpirajo lokalne pobude z izmenjavo znanja, tehnologij in financiranja. Masdar City v Združenih arabskih emiratih je odličen primer, kjer so lokalni trajnostni projekti podprti z globalnimi partnerstvi, kar omogoča napredek v zelenih tehnologijah in energetske učinkovitosti (Reiche, 2010). Pomemben vidik sinergije lokalnih skupnosti v Družbi 5.0 je tudi digitalna enakost. Zagotavljanje dostopa do digitalnih tehnologij in internetnih storitev za vse prebivalce zmanjšuje digitalni razkorak in omogoča enakopravno sodelovanje vseh članov skupnosti v digitalni dobi. To vključuje izobraževanje prebivalcev o uporabi digitalnih orodij in zagotavljanje infrastrukture, ki omogoča dostop do interneta.

Lokalne skupnosti lahko služijo kot prvi odziv na kibernetske grožnje in druge krizne situacije. S hitrim odzivanjem in učinkovitimi varnostnimi ukrepi lahko zmanjšajo vpliv kibernetskih napadov na lokalno infrastrukturo in storitve. Poleg tega sodelovanje med lokalnimi oblastmi in nacionalnimi agencijami povečuje celotno odpornost skupnosti (CISA, 2021). Vse te pobude in projekti, ki izhajajo iz lokalnih

skupnosti, so ključni za prehod v Družbo 5.0. S spodbujanjem inovacij, trajnostnih praks in sodelovanja lahko lokalne skupnosti bistveno prispevajo h globalnim ciljem trajnostnega razvoja in izboljšanju kakovosti življenja.

7 Sklep

Pri prehodu v Družbo 5.0 imajo lokalne skupnosti ključno vlogo kot katalizatorji sprememb. S svojimi inovativnimi projekti in pobudami lahko hitro implementirajo napredne tehnologije, ki izboljšujejo kakovost življenja in spodbujajo trajnostni razvoj. Primeri, kot sta mesti Ljubljana in Songdo, kažejo, kako lahko lokalne skupnosti uporabljajo digitalne tehnologije za učinkovito upravljanje virov, zmanjšanje okoljskega odtisa in izboljšanje mestnih storitev (Lee idr., 2013; Seidl, 2022). Poleg tega lokalne skupnosti prispevajo k doseganju globalnih razvojnih ciljev OZN z vključevanjem trajnostnih praks in spodbujanjem digitalne enakosti. Masdar City je odličen primer, kjer globalna partnerstva podpirajo lokalne trajnostne projekte, kar omogoča napredek v zelenih tehnologijah in energetski učinkovitosti (Reiche, 2010).

Digitalna enakost je pomemben vidik sinergije lokalnih skupnosti v Družbi 5.0. Zagotavljanje dostopa do digitalnih tehnologij in internetnih storitev za vse prebivalce zmanjšuje digitalni razkorak in omogoča enakopravno sodelovanje vseh članov skupnosti v digitalni dobi. Vse pobude in vsi projekti digitalizacije in uvajanja trajnostnih praks, podprtih s tehnološkimi rešitvami in inovacijami, ki izhajajo iz lokalnih skupnosti, so ključni za digitalni prehod. S spodbujanjem inovacij, trajnostnih praks in sodelovanja lahko lokalne skupnosti bistveno prispevajo h globalnim ciljem trajnostnega razvoja in izboljšanju kakovosti življenja. Sinergija med kibernetiskim prostorom, kibernetiko varnostjo in trajnostnim razvojem je torej ključna za zagotavljanje varne, odporne in trajnostne prihodnosti z vključevanjem vseh. Znanstvene in strokovne implikacije vključujejo razvoj celovitih varnostnih politik, ki naslavljajo tako digitalno kot fizično infrastrukturo, ter spodbujanje mednarodnega sodelovanja pri izmenjavi znanja in tehnologij (CISA, 2021; ITU, 2018). Vrednost za splošno javnost se odraža v povečani odpornosti na kibernetiske grožnje, boljši kakovosti javnih storitev in večji socialni vključenosti, kar skupaj prispeva k bolj trajnostni in pravični prihodnosti.

Pri prehodu v Družbo 5.0 imajo lokalne skupnosti ključno vlogo kot katalizatorji sprememb. S svojimi inovativnimi projekti in pobudami lahko hitro implementirajo napredne tehnologije, ki izboljšujejo kakovost življenja in spodbujajo trajnostni razvoj. Digitalna enakost je pomemben vidik sinergije lokalnih skupnosti z zagotavljanjem dostopa do digitalnih tehnologij in internetnih storitev za vse. Zmanjšuje digitalni razkorak in omogoča enakopravno sodelovanje vseh članov skupnosti v digitalni dobi. Sinergija med kibernetškim prostorom, kibernetško varnostjo in trajnostnim razvojem je ključna za zagotavljanje varne, odporne in trajnostne prihodnosti. Digitalni prehod se odraža v izboljšanju kakovosti življenja skozi boljše upravljanje mestnih virov, povečano odpornost na kibernetške grožnje in zmanjšanje digitalnega razkoraka. Lokalna skupnost je tako močnejša, bolj povezana in trajnostno naravnana, kar pozitivno vpliva na globalno raven trajnostnega razvoja.

Viri in literatura

- Ajuntament de Barcelona. (2020). *Smart City Barcelona*.
<https://www.barcelona.cat/infobarcelona/en/tema/smart-city>.
- Anderson, J. Q. in Rainie, L. (2021). *The future of digital spaces and their impact on society*. Pew Research Center. <https://www.pewresearch.org/internet/2021/11/22/the-future-of-digital-spaces-and-their-role-in-democracy/>
- Hatamian, M., Serna, J. in Rannenberg, K. (2019). Revealing the unrevealed: Mining smartphone users' privacy perception on app markets. *Computers & Security*, 83, 332–353.
<https://doi.org/10.1016/j.cose.2019.02.010>
- Borghard, E. D. in Lonergan, S. (2017). The logic of coercion in cyberspace. *Security Studies*, 26(3), 452–481. <https://doi.org/10.1080/09636412.2017.1306396>
- CISA. (2021). *Critical infrastructure security and resilience*. Cybersecurity and Infrastructure Security Agency.
<https://www.cisa.gov/topics/critical-infrastructure-security-and-resilience>
- Chertoff, M. (2020). *The cybersecurity playbook: How every leader and employee can contribute to a culture of security*. Wiley.
- Fukuyama, M. (2018). Society 5.0: Aiming for a new human-centered society. *Japan SPOTLIGHT*, (July/August 2018), 47–50.
- Geels, F. W., Sovacool, B. K., Schwanen, T. in Sorrell, S. (2017). Sociotechnical transitions for deep decarbonization: Accelerating innovation is as important as climate policy. *Science*, 357(6357), 1242–1244. <https://doi.org/10.1126/science.aao3760>
- Greenberg, A. (2019). *Sandworm: A new era of cyberwar and the hunt for the Kremlin's most dangerous hackers*. Doubleday.
- Titus, A. in Russell, A. (2023). *The promise and peril of artificial intelligence: Violet teaming offers a balanced path forward*. <https://ar5iv.labs.arxiv.org/html/2308.14253>
- ITU. (2018). *Global Cybersecurity Index (GCI) 2018*. International Telecommunication Union.
<https://www.itu.int/en/ITU-D/Cybersecurity/Pages/GCI.aspx>
- Sandip Foundation. (2023). *What is the future of cyber security in the digital world?*.
<https://www.sandipfoundation.org/blog/what-is-the-future-of-cyber-security-in-the-digital-world/>

- Kello, L. (2018). *The virtual weapon and international order*. Yale University Press.
- Kostyuk, N. in Zhukov, Y. M. (2019). Invisible digital front: Can cyber attacks shape battlefield events? *Journal of Conflict Resolution*, 63(2), 317–347.
<https://doi.org/10.1177/0022002717737138>
- Lee, J., Phaal, R. in Lee, S. H. (2013). An integrated service-device-technology roadmap for smart city development. *Technological Forecasting and Social Change*, 80(2), 286–306.
<https://doi.org/10.1016/j.techfore.2012.09.020>
- Lewis, J. A. (2018). *Rethinking cybersecurity: Strategy, mass effect, and states*. Center for Strategic and International Studies. https://csis-website-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/publication/180108_Lewis_ReconsideringCybersecurity_Web.pdf
- Pametne vasi. (2024). *Pametne vasi*. <https://pametne-vasi.info/>
- Reiche, D. (2010). Renewable energy policies in the Gulf countries: A case study of the carbon-neutral 'Masdar City' in Abu Dhabi. *Energy Policy*, 38(1), 378–382.
<https://doi.org/10.1016/j.enpol.2009.09.028>
- Seidl, P. (29. 4. 2022). *Zgled drugim evropskim mestom: Ljubljana podnebno nevtralno pametno mesto*. Ljubljana.info. <https://ljubljanainfo.com/novica/lokalno/zgled-drugim-evropskim-mestom-ljubljana-podnebno-nevtralno-pametno-mesto/133172>
- Soomro, Z. A., Shah, M. H. in Ahmed, J. (2016). Information security management needs more holistic approach: A literature review. *International Journal of Information Management*, 36(2), 215–225. <https://doi.org/10.1016/j.ijinfomgt.2015.11.009>
- United Nations. (2020). *The Sustainable Development Goals Report 2020*.
<https://unstats.un.org/sdgs/report/2020/>
- Von Solms, R. in Van Niekerk, J. (2013). From information security to cyber security. *Computers & Security*, 38, 97–102. <https://doi.org/10.1016/j.cose.2013.04.004>
- Wardle, C. in Derakhshan, H. (2017). *Information disorder: Toward an interdisciplinary framework for research and policy making*. Council of Europe. <https://rm.coe.int/information-disorder-toward-an-interdisciplinary-framework-for-research/168076277c>
- World Economic Forum. (2020). *The global risks report 2020*.
http://www3.weforum.org/docs/WEF_Global_Risk_Report_2020.pdf

PREKRŠKI ZOPER JAVNI RED IN MIR, STORJENI NA INTERNETU, SEDAJ IN V PRIHODNJE

BOJAN TIČAR,¹ ANDREJA PRIMEC^{2,3}

¹ Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede, Ljubljana, Slovenija

bojan.ticar@um.si

² Univerza v Mariboru, Ekonomsko-poslovna fakulteta, Maribor, Slovenija

andreja.primec@um.si

³ Univerza na Primorskem, Fakulteta za management, Koper, Slovenija

andreja.primec@fm-kp.si

Slovenski Zakon o varstvu javnega reda in miru (»ZJRM-1«, 2006) je star 18 let. V času njegovega nastanka internet še ni bil obravnavan kot javni kraj, kjer so lahko storjeni prekrški. Zato sedanja in prihodnja ureditev prekrškov zoper javni red na internetu postavlja nove dileme. Država mora namreč uravnorežiti svobodo izražanja z zaščito posameznikov pred škodljivimi vsebinami. Internet kot relativno anonimno okolje omogoča različne izraze, od konstruktivnih razprav do širjenja sovražnega govora in drugega družbeno škodljivega vedenja. Pri prihodnji ureditvi prekrškov zoper javni red na internetu je ključno uravnorežiti zaščito posameznika in ohranjanje odprtega, dostopnega prostora za izražanje. Drugi izziv je vprašanje nadzora in cenzure interneta. Kdo odloča, kaj je na internetu sprejemljivo in kaj ne? Posegi državnih organov in ponudnikov internetnih storitev lahko predstavljajo pri urejanju prekrškov nov okvir za tveganje eventualne zlorabe moči za politične, komercialne ali druge posebne interese. V prispevku bomo poskusili odgovoriti na ta vprašanja.

DOI

[https://doi.org/
10.18690/um.fvv.6.2024.15](https://doi.org/10.18690/um.fvv.6.2024.15)

ISBN

978-961-286-875-8

Ključne besede:

internet,
etika,
prekrški,
javni red in mir,
človekove pravice

Univerzitetna založba
Univerze v Mariboru

DOI
[https://doi.org/
10.18690/um.fvv.6.2024.15](https://doi.org/10.18690/um.fvv.6.2024.15)

ISBN
978-961-286-875-8

Keywords:
internet,
ethics,
misdemeanours,
i.e. minor offences,
law and order,
human rights

MINOR OFFENCES AGAINST PUBLIC ORDER COMMITTED ON THE INTERNET NOW AND IN THE FUTURE

BOJAN TIČAR,¹ ANDREJA PRIMEC^{2,3}

¹ University of Maribor, Faculty of Criminal Justice and Security, Ljubljana, Slovenia
bojan.ticar@um.si

² University of Maribor, Faculty of Economic and Business, Maribor, Slovenia
andreja.primec@um.si

³ University of Primorska, Faculty of Management, Koper, Slovenia
andreja.primec@fm-kp.si

The Slovenian Public Order and Peace Act (»ZJRM-1«, 2006) is 18 years old. At its creation, the Internet was not yet considered a public place where minor offences could be committed. Therefore, the current and future regulation of minor offences against public order raises new dilemmas. As a relatively anonymous environment, the Internet allows various terms, from constructive debates to spreading hate speech. In the future regulation of minor offences against public order, it is crucial to balance the protection of the individual with the preservation of an open space for expression. The second challenge is the issue of Internet surveillance. Who decides what is acceptable on the Internet and what is not? Interventions by state authorities and Internet service providers may provide a new framework for the risk of possible abuse of power. In the article, we will try to answer these questions.

1 Uvod

Pravna ureditev prekrškov zoper javni red na internetu postavlja zapletene pravne in etične dileme, saj mora uravnotežiti svobodo izražanja z zaščito posameznikov pred škodljivimi vsebinami. Internet kot globalno, dostopno in relativno anonimno okolje omogoča različne izraze. Posamezniki na internetu pišejo od konstruktivnih razprav do širjenja sovražnega govora, lažnih novic in drugega družbeno škodljivega vedenja. Pri ureditvi prekrškov zoper javni red na internetu je ključno uravnotežiti zaščito posameznika in ohranjanje še odprtega in dostopnega elektronskega prostora za izražanje. Ključno bo določiti meje svobode izražanja. Zakonodajalcu se bo gotovo postavilo vprašanje: kje naj demokratična država potegne mejo med dopuščanjem izražanja mnenja in nedopustnim napadom na druge?

Praviloma so prekrški oblike kaznivega ravnanja (*malum prohibitum*) (Yogis in John, 2003), ki so v primerjavi s kaznivimi dejanji podvrženi milejšim sankcijam. Med kaznivimi dejanji in prekrški načeloma velja dihotomija. To pomeni, da se pri razmejevanju med prekrški in kaznivimi dejanji odpira vprašanje, katera pravno zavarovana dobrina je z nekim ravnanjem prizadeta. Če je ista dobrina zavarovana s prekrškovno in kazensko normo, ima prednost kazenska obravnava oz. kaznivo dejanje.

Ista dobrina je lahko zavarovana kot prekršek ali kaznivo dejanje, ne velja pa to za vse pravne dobrine.¹ Po veljavnem »Zakon o prekrških (ZP-1)« (2016) je prekršek ravnanje, ki pomeni kršitev zakona, uredbe vlade ali odloka samoupravne lokalne skupnosti in je kot tako določeno kot prekršek. Bistveno je, da je zanj predpisana sankcija za prekršek. Intenziteta posega v pravno zavarovano dobrino pri prekršku je običajno manjša kot v primeru kaznivega dejanja. Za razliko od prekrškov, so vsa kazniva dejanja enotno urejena v samo enem predpisu, to je »Kazenskem zakoniku (KZ-1)« (2008).

¹ Na primer: telesna poškodba pri gostilniškem pretepu je lahko prekršek po zakonu, ki ureja javni red in mir in ga preganja policija, ali kaznivo dejanje, kolikor oškodovanec kot zasebni tožilec sproži kazenski postopek na sodišču. V tem primeru se prednostno obravnava kaznivo dejanje. Kot prekršek pa le, če oškodovanec ne prične postopka ali od predloga odstopi. Podobno je tudi z nevarno vožnjo v prometu, ki je po pravilih cestnega prometa prekršek ali pa kaznivo dejanje po kazenski zakonodaji, če so izpolnjeni znaki za kaznivo dejanje. Če policija kvalificira nevarno vožnjo kot kaznivo dejanje, se ta obravnava po kazenskem postopku na sodišču in ne kot prekršek. Niso pa vsa kazniva dejanja predhodno prekrški. Na primer (mala) tatvina ni nikoli prekršek. Vedno je kaznivo dejanje. Isto velja za goljufijo, zatajitev ipd. in druga naklepna premoženjska kazniva dejanja. Dihotomija med prekrški in kaznivimi dejanji mora biti posebej določena.

Kaznivo dejanje temelji na krivdi storilca, pri prekrškovem pravu pa govorimo o odgovornosti za prekršek. Odgovoren za prekršek je lahko posameznik, lahko pa tudi pravna oseba, odgovorna oseba pravne osebe, samostojni podjetnik ali nekdo, ki opravlja dejavnost in ni samostojni podjetnik. Seveda pravna oseba ne more biti kriva, ker je fiktivna tvorba, nima lastne volje in se ne zaveda sama sebe. Njena odgovornost za prekršek je pridružena odgovornosti neposrednega storilca ali njene odgovorne osebe, ki je opustila dolžni nadzor. Zato pravimo, da je odgovornost pravne osebe za prekrške pridružitvena ali akcesorna odgovornost (Tičar in Primec, 2019).

Da lahko kršitelja, ki je fizična oseba, štejemo za odgovornega za določen prekršek, mora krivdno (naklepno ali iz malomarnosti) ravnati v nasprotju s predpisi, kršiti zakon, uredbo vlade ali odlok občine ter biti prišteven in se zavedati svojega ravnanja. To mora storiti na način, da izključitev odgovornosti ni mogoča. Pri tem se smiselno uporabljajo kazenska pravila o silobranu, skrajni sili, dejanski in pravni zmoti (»KZ-1«, 2008). Posebnost prekrškovega prava je tudi, da poskus prekrška ni nikoli kazniv in da se napeljevalcu ali pomagaču lahko sankcija tudi ne izreče, kar v kazenskem pravu ne velja.

Prav tako za prekršek ni predpisana kazen, pač pa prekrškovna sankcija (glavna sankcija je globa in ne denarna kazen, lahko pa je to tudi opomin in kakšna od stranskih sankcij). Prekrškovna sankcija je običajno milejša in storilca prizadene manj kot kazen za kazniva dejanja. Zaporna kazen za prekrške ni predvidena.

Po Devetaku (2013) je sedanje razlikovanje med prekrški in kaznivimi dejanji tema, ki je v slovenski literaturi (pre)malo obravnavana. V odločbi Ustavnega sodišča št. U-I-213/98 (Ustavno sodišče RS, 2000) je le-to navedlo, da se kazenska teorija bolj ukvarja z vprašanjem meril, po katerih je treba opredeliti kazniva dejanja, kot s prekrški. Devetak (2013) poudarja, da se v zvezi s tem pogosto navaja, da kaznivo dejanje ni le *malum prohibitum*, ampak tudi *malum in se*. Na podlagi zgornje odločitve je treba tudi opozoriti, da je: »prekrškovno pravo, tako kot tradicionalno kazensko pravo, nepopolno, kar pomeni, da predpisuje kazni le za določena nezakonita dejanja. Odločilno je torej, da se najprej ugotovi, katero dejanje ni le prepovedano, ampak tudi *malum*, nato pa v okviru vseh manjših prepovedi ponovno izključi tiste, ki so kazniva dejanja.« (Devetak, 2013, str. 23).

Ali bo v prihodnje prepovedano ravnanje zoper javni red, storjeno na internetu, kvalificirano kot kaznivo dejanje ali kot prekršek bo določil zakonodajalec. Pri tem bo moral vsebinsko zagotoviti, da bodo istovrstna protipravna ravnanja opredeljena ali kot kazniva dejanja ali kot prekrški na način, da podobna ravnanja ne bodo imela enakih zakonskih znakov protipravnosti. Med njimi bo morala biti vzpostavljena *diferenca specifična*, ki bo omogočila dihotomijo. Načelo legitimnosti in omejitve represije bi se v tem kontekstu lahko razlagalo kot opozorilo zakonodajalcu v obveznosti spoštovanja subsidiarne narave prekrškov glede kaznivega dejanja. Da bi pojasnili etično naravo prekrškov na internetu, bomo v nadaljevanju opredelili ustavno podlago svobode izražanja.

Svoboda izražanja je v Sloveniji temeljna človekova pravica, ki ni absolutna. Omeji se lahko v primerih, ko je treba zaščititi druge temeljne pravice, kot so dostojanstvo, varnost in enakost pred zakonom. Prav tako je pravica do varnosti ustavna kategorija, ki je lahko v nasprotju s pravico do svobode izražanja pri takem ravnanju.

Na ozemlju Republike Slovenije sta za nadzor javnega reda stvarno pristojna dva organa. Na državni ravni policija in na lokalni ravni občinska redarstva. Državni in občinski organi imajo različne funkcije in različna pooblastila za ohranjanje javnega reda v urbanih območjih. Medtem ko se policijska dejavnost za zagotavljanje javnega reda izvaja na ravni policijskih postaj in policijskih uradov, so za izvajanje teh nalog na ravni lokalne skupnosti odgovorni občinski organi (Meško in Lobnikar, 2005). Uveljavljanje svobode izražanja je povezano s pravico do varnosti. To vključuje tudi zagotavljanje realnega in digitalnega javnega reda. Meje zakonske svobode izražanja pravno urejata kazenska zakonodaja (»KZ-1« 2008) in »ZJRM-1« (2006), ki zagotavlja javni red in mir. Ta zakon velja že več kot 18 let in je bil leta 2020 le enkrat dopolnjen. Kmalu bo treba urediti tudi prekrške zoper javni red, storjene na internetu.

Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije [MNZ] (2022) je 30. 6. 2022 podalo usmeritve za pripravo srednjeročnega načrta razvoja in dela policije za obdobje 2023–2027. Smernice ministrstva temeljijo na interni raziskavi ministrstva. Iz njih je razvidno, da se je število zabeleženih kršitev javnega reda in miru v Republiki Sloveniji med letoma 2017 in 2019 gibalo med 34.879 in 35.391, v letih

2020 in 2021 je preseglo 60.000². V prihodnje se postavlja vprašanje digitalnega prehoda slovenske zakonodaje o javnem redu s prihodnjo ureditvijo spletnih prekrškov, ki jih veljavna slovenska zakonodaja ne ureja. Zaradi pojava različnih oblik diskriminacije ranljivih skupin nastaja očitna potreba po sistemski uskladitvi načina evidentiranja prekrškov, povezanih s sovražnim govorom in radikalizacijo, storjenih na spletu. Zato bo potrebno ločiti prekrške, storjene v realnem okolju, in prekrške, storjene na internetu.

Vsebinski sklopi, ki jih bo treba vzeti v obzir, so:

- ureditev spodobnega vedenja na internetu (prepoved razžalitve drugih oseb, razžalitve uradnih oseb, nadlegovanja ipd.),
- ureditev prepovedi širjenja lažnih novic in vznemirjanja javnosti,
- ureditev prepovedi spolnega nadlegovanja na spletu,
- ureditev prepovedi uporabe prepovedanih simbolov in sovražnega govora na internetu,
- ureditev zbiranja »prostovoljnih« prispevkov na spletu ter
- višina novih glob za prekrške na internetu (v znesku ali razponu).

V prihodnje bo potrebno opredeliti tudi pravni izraz »javni prostor«. Zdaj je to fizično okolje, prekrški pa so lahko storjeni na javnem ali zasebnem fizičnem prostoru. Kako bo zakonodajalec kvalificirano zajel splet, je naslednje pomembno in še neodgovorjeno vprašanje. Slovenska sodna praksa trenutno vsebuje le malo sodnih zadev, ki obravnavajo prekrške v digitalnem okolju. V nadaljevanju predstavljamo dve študiji primerov.

2 Študiji primerov

V prvem primeru je Okrožno sodišče v Novem mestu (Okrožno sodišče Novo mesto, 2022) odločilo o zahtevi za sodno varstvo zoper odločbo policijske postaje, s katero je storilec zahteval ustavitev postopka. O sporni odločbi o prekršku zoper javni red in mir je bil storilec obveščen za krivega prekrška (»ZJRM-1«, 2006, 1. člen), za kar mu je bila naložena globa 250,38 evra.

² Povečanje je posledica kršitev »Zakona o nalezljivih boleznih« (2006). Statistični podatki so vključili tudi posebne prekrške, predpisane v času epidemije covid-19.

Storilec po zagovornikih v zahtevi za sodno varstvo navaja, da je odločba nepravilna in nezakonita iz naslednjih razlogov. Kot najprej, da očitano dejanje ni prekršek, in tudi če bi bilo prekršek, bi njegovo dejanje pomenilo le prekršek neznatnega pomena, za kar bi mu pripadal kvečjemu opomin. Kot drugo storilec dvomi o prizadetosti oškodovanca, ki to le pavšalno zatrjuje v prijavi prekrška, poleg tega pa iz odločbe ni razvidno, kdo je bil z dejanjem prizadet, zaradi česar je izrek nerazumljiv in ga ni mogoče preizkusiti. V izreku je zapisano, da je »kršitelj na oškodovančevem domu preko omrežja Twitter objavil žaljivo novico«, ne pa tudi kje in kako je nastala prepovedana posledica – občutek prizadetosti. V nadaljevanju storilec nasprotuje izreku odločbe, saj iz njega ni razvidno, kateri zakonski znaki očitane prekrška naj bi bili z njegovim ravnanjem izvedeni. Za boljšo ponazoritev navajamo, da je mogoče očitano dejanje izvršiti na način, da nekdo »izziva ali koga spodbuja k pretepu ali se vede na drzen, nasilen, nesramen, žaljiv ali podoben način ali koga zasleduje in s takšnim vedenjem pri njem povzroči občutek ponižanosti, ogroženosti, prizadetosti ali strahu, se kaznuje ...« (»ZJRM-1«, 2006, 6. člen).

Oškodovanca pa ni neposredno bilo na protestih in ni neposredno izvajal policijskih pooblastil in uporabljal prisilnih sredstev (kar je bil predmet storilčeve objave na družbenem omrežju, opomba avtorjev). Storilec v svoji zahtevi opozarja, da je domet veljavnega zakona o javnem redu in miru omejen in ga ni mogoče uporabiti za prekrške, izvršene z objavami na svetovnem spletu. Navedeni zakon predvsem zagotavlja varstvo v primerih, ko pride do neposrednega soočenja med kršiteljem in oškodovancem. Družbenih omrežij, kamor je sodil Twitter, ni mogoče razumeti kot javni kraj (»ZJRM-1«, 2006, 2. člen). V zahtevi za sodno varstvo storilec še navaja, da sporna izjava, ki jo je objavil na spletu, temelji na splošno znanih in resničnih dejstvih, zato izjava ni nesramna ali žaljiva ter tudi zakonski znak prekrška ni podan. Njegova izjava je zgolj odziv na številne predhodno objavljene izjave o dogodku (uporabi čezmernih sredstev (solzivca in vodnega topa) policije nad protestniki, ki so nasprotovali tedanji vladi) in predstavlja storilčevo osebno mnenje o zadevi, ki je v javnem interesu, kar je popolnoma v skladu z ustavno pravico do svobode izražanja. Zapisana izjava se ni nanašala na oškodovanca, temveč na splošno na policiste, ki so zoper mirne protestnike nezakonito, in nesorazmerno uporabili prisilna sredstva. Ne nazadnje mora biti oškodovanec glede na svoj poklic in funkcijo, ki jo zaseda, pripravljen na kritike delovanja organa, ki ga vodi.

Sodišče je po preizkusu izpodbijane sodbe ugotovilo, da storilcu očitano ravnanje ne vsebuje vseh znakov očitane mu prekrška 6. členu po »ZJRM-1« (2006). Iz izjave storilca ne izhajajo izvršitvena ravnanja (nasilnega in drznega vedenja), ki jih kot znake prekrška določa navajani zakon. Poleg tega, da očitano ravnanje ni nasilno in tudi ne držno, tudi ni uperjeno zoper določeno osebo, kar je naslednji zakonski znak prekrška. V sporni izjavi oškodovanec sploh ni omenjen, poleg tega tudi ni bil prisoten na kraju dogodka, ki ga izjava obravnava. Ker izjava vsebuje splošno kritiko dela policistov na protestnem shodu, ni uperjena zoper posameznika, zato tudi pri oškodovancu ni mogla povzročiti občutka prizadetosti, ogroženosti ali strahu.

Sodišče se je opredelilo tudi do storilčeve navedbe o ustavno zagotovljeni svobodi izražanja iz »Ustave Republike Slovenije (URS)« (1991, 39. člen). V zvezi s tem je opozorilo na sodbo Ustavnega sodišča RS Up345/01 z dne 5. 2. 2022 (Ustavno sodišče, 2022), v kateri je prikazano stališče, da je treba v primeru kolizije med dvema pomembnima osebnima pravicama, pravice do časti in dobrega imena (oziroma pravice do osebnega dostojanstva) ter pravice do svobodnega izražanja odločiti, katera je v danih okoliščinah pomembnejša in potrebuje ustrezno zaščito. Naloga sodišča v takšnem primeru je, da ugotovi vsa upoštevana dejstva, oceni nasprotujoče si interese ter upošteva vse okoliščine, ki so pomembne za vrednotenje posega v osebno čast na eni in svobodo izražanja na drugi strani. Hkrati je opozorilo, da bi bilo zelo nevarno enačiti negativno mnenje z razvrednotenjem, ker bi to preveč omejevalo območje svobode izražanja in izrekanja javnih kritik posameznikov.

Prav slednje, javna kritika ravnanja policije na protestnem shodu, je v javnem interesu, zato je izjava storilca v skladu s pravico do svobode izražanja. Upošteva je predstavljene ugotovitve, je sodišče zahtevi za sodno varstvo ugodilo, postopek o prekršku pa je ustavilo. Dodajamo še, da se sodišče v sodbi do navedb, da splet ne predstavlja javnega kraja, ni opredelilo. Skladno s stališči pravne teorije so po trenutno veljavni zakonodaji prekrški lahko storjeni na javnem kraju ali v zasebnem prostoru, torej ni več pogoja, kot v predhodnem zakonu, po katerem bi bili ti prekrški lahko storjeni samo na javnem kraju (Nunič, 2007).

V drugem primeru je odločalo Višje sodišče v Celju (2018, 2023), in sicer o pritožbi zoper prvostopenjsko sodbo. V izpodbijani sodbi je sodišče odločalo o zahtevi za sodno varstvo. Prvostopenjsko sodišče je odločbo o prekršku prekrškovnega organa spremenilo tako, da je storilcu za navedeni prekršek izreklo opomin. Več podatkov v zvezi s tem prekrškom drugostopenjska odločba ne vsebuje. Sodba je kljub temu

zanimiva za temo, ki jo obravnavamo v poglavju, saj je bil drug prekršek, o katerem pa je sodišče odločalo, izveden v digitalnem svetu, natančneje s sredstvi elektronske komunikacije (z uporabo elektronske pošte).

Z odločbo o prekršku je bil storilec spoznan za odgovornega prekrška po »Zakonu o nalogah in pooblastilih policije (ZNPPol)« (2013, 162. člen), ker je kljub veljavnemu ukrepu prepovedi približevanja s svojega elektronskega naslova poslal elektronsko sporočilo svoji partnerki: »Sem vesel ... sem vesel, da si dojela, da je konec.«, ki ga je partnerka prebrala na naslovu prebivanja, s čimer ni upošteval odredbe prepovedi približevanja svoji partnerki, ki so jo izrekli policisti in je bila s sklepom Okrožnega sodišča potrjena in podaljšana. V odredbi je bila izrecno navedena prepoved nadlegovanja po komunikacijskih sredstvih, na kar je bil storilec ob izreku ukrepa še posebej opozorjen.

Prvostopenjsko sodišče je postopek zoper ta prekršek ustavilo zaradi razloga, da ni bilo dokazano, da bi bil storilec o prepovedi približevanja oziroma komunikacije po komunikacijskih sredstvih obveščen ob izdaji odredbe. Višje sodišče o pritožbenih navedbah, da prvostopenjsko sodišče ni pravilno ugotovilo dejanskih okoliščin glede storilčevega vedenja o vsebini prepovedi nadlegovanja po komunikacijskih sredstvih, ni razsojalo. Pritožbeno sodišče namreč v okviru pritožbenega postopka zoper sodbo o zahtevi za sodno varstvo presoja le, ali je glede na dejansko stanje, kot ga je ugotovilo sodišče prve stopnje, le-to pravilno uporabilo materialne določbe »ZP-1« (2016) ter določbe predpisa, ki določa prekršek, ali je pri tem storilo kakšno bistveno kršitev določb postopka ter ali je pravilno odmerilo sankcijo za storjeni prekršek. Povzete pritožbene trditve prekrškovnega organa tako ne morejo vplivati na pritožbeno presojo izpodbijane odločitve.

Višje sodišče pa je na podlagi ugotovljenega dejanskega stanja iz prvostopenjske odločbe ugotovilo, da je treba postopek ustaviti iz drugih razlogov. Pri tem je izhajalo iz razlage pomena besede »nadlegovanje« iz Slovenskega slovarja knjižnega jezika (SSKJ, 2008). Navedeni slovar nadlegovanje definira kot času in položaju neprimerne zahteve ali dejanja, s katerim se komu povzroča neprijetnost, slaba volja oziroma (v drugem primeru) kot vsiljivo prosjačenje. Iz elektronskega sporočila z vsebino: »Sem vesel... sem vesel, da si dojela, da je konec.«, ki ga je storilec poslal partnerki v času prepovedi približevanja, glede na citirano razlago pomena nadlegovanja iz SSKJ, namreč ne izhaja zadostna kriminalna količina, ki bi storilčevo dejanje opredelila kot prekršek. Posledično je pritožbeno sodišče potrdilo

prvostopenjsko odločitev o ustavitvi postopka v zvezi z navedenim prekrškom, vendar na podlagi drugih razlogov.

Tudi v tem primeru lahko ugotovimo, da v »ZNPPok« (2013) zakonske določbe, pristojne za izvršitev prekrška zaradi prepovedi približevanja kraju, kraj, kjer oškodovanec stanuje, dela, se izobražuje, je v varstvu, ali se vsakodnevno giblje, vključno s prepovedjo nadlegovanja s komunikacijskimi sredstvi (»ZNPPok«, 2013, 60. člen), ne vključujejo digitalnega sveta. Pojem komunikacijskega sredstva ni obrazložen. Niti v delu, kjer navedeni zakon (»ZNPPok«, 2013, 3. člen) razlaga pomen posameznih izrazov, uporabljenih v zakonu. SSKJ (2008) sicer v najširšem pomenu razlaga komunikacijsko sredstvo kot sredstvo, ki omogoča izmenjavo, posredovanje informacij. Podobno kot v prvem primeru se lahko z razumevanjem komunikacijskih sredstev tudi kot sredstev elektronske komunikacije prestopi prag zakonitosti oziroma določenosti obravnavanega prekrška. V slovenski pravni teoriji je zaslediti stališče, da je s tako široko zapisanim besedilom zakonodajalec zajel vse oblike komunikacijskih sredstev, ki jih trenutno poznamo, in tudi tiste, ki bi se morebiti pojavile v prihodnje z razvojem novih tehnologij (Senčar, 2015). Razlaga zakonskih znakov prekrška s širitvijo na prihodnje pojavne oblike komunikacijskih sredstev v povezavi s tehnološkim napredkom je preveč nedoločna in ohlapna ter kot takšna odpira vrata arbitrarni presoji.

3 Prihodnje raziskovalne usmeritve

Svetovni splet je skladno s teorijo in sodno prakso sredstvo javnega obveščanja, saj so vsebine, objavljene na svetovnem spletu, (razen izjemoma) dostopne vsakomur (Vrhovno sodišče RS, 2018).

V nekaterih primerih družbenih omrežij, kot sta na primer Instagram ali Facebook, ki omogočata različne nastavitve za omejitev dostopa do vsebin, dostop ni vedno zagotovljen. Za vsako posamezno vsebino na spletni strani, ki bi lahko predstavljala prekršek, bi bilo zato treba preveriti, ali bi do nje lahko dostopal običajen posameznik z elektronsko napravo in dostopom do svetovnega spleta. Tako presojanje je usklajeno tudi z zakonsko definicijo, ki zahteva, da mora biti »prostor« odprt za vse, ne samo za tiste, ki objavo spremljajo, so del skupine ali so povezani z objavljavcem na način, da lahko vidijo njegove objave (Križnar, 2019). Iz zapisanega izhaja, da je ugotavljanje, ali splet predstavlja javni prostor ali ne, odvisno od

okolščin posameznega primera in torej predstavlja dejansko vprašanje, ki ga je treba presoditi v vsakem konkretnem primeru.

Po našem mnenju je pri ugotavljanju, ali do prekrškov zoper javni red in mir lahko pride tudi na spletu, treba opozoriti na dejstvo, da splet predstavlja digitalen (virtualen svet). Eno osrednjih vprašanj je torej, ali je zakonodajalec pri opredelitvi teh prekrškov imel v mislih selitev iz realnega v digitalen svet? Ali so to zgolj prekrški, ki izvirajo iz neposredne konfrontacije med storilcem in oškodovancem, ki imajo torej podlago v realnem svetu? Če lahko odgovorimo pritrdilno, bi razlaga »ZJRM-1« (2006) v smislu širitve na splet pomenila arbitrarno odločanje, kar ne bi bilo v skladu s strogimi standardi kazenskega prava, zlasti z načelom določnosti kaznivih ravnanj (*lex certa*). Načelo *lex certa* ali načelo določne opredelitve kaznivega dejanja predstavlja eno temeljnih jamstev v kazenskem pravu in izhaja iz širše formuliranega načela zakonitosti, po katerem ni kaznivega dejanja (enako velja tudi za prekrške kot ene izmed oblik kaznivih ravnanj), če le-to ni bilo poprej z zakonom določeno kot kaznivo (*nullum crimen sine lege praevia*) (Odločba Ustavnega sodišča, 1998). Temu razmišljanju pritrjuje tudi primerjava z ureditvijo kaznivih dejanj zoper čast in dobro ime iz »KZ-1« (2008), npr. razžalitve, obrekovanja in žaljive obdolžitve itd. Pri navedenih kaznivih dejanjih je med možne načine izvršitve poleg standardnih sredstev javnega obveščanja vključena tudi možnost izvršitve na spletnih straneh. Kot opozarja Zupančič (2002), je smisel načela *lex certa* v tem, da storilec vnaprej ve, kaj je kaznivo, in se zaveda, da dela nekaj, kar je določeno kot kaznivo dejanje. Samo za takšno kazenskopravno normo je mogoče storilcu očitati, da bi jo moral poznati. Zakonodajalec bo moral tem vprašanjem v prihodnje nameniti več pozornosti, prav tako se bosta s pravnimi učinki kršitev v digitalnem svetu morali spopasti pravna teorija in sodna praksa.

4 Razprava in zaključek

Digitalizacija prinaša spremembe na vsa področja družbenega življenja. Pravo (tudi kaznovalno) mora tem spremembam slediti. Spremembe v kazenskopravni zakonodaji so že prisotne, medtem ko je področje prekrškov, kot lažje oblike kaznivih ravnanj, neupravičeno zapostavljeno. Ker je tehnološki razvoj tako sunkovit, mu je s pravnimi pravili težko slediti. Poleg pravnega okvirja je zato treba vzpostavljati tudi ustrezen etični okvir, ki bo poleg usmerjevalne vloge opravljal tudi vzgojno in preventivno funkcijo. Novejša zakonodaja, ki obravnava spletne zlorabe,

se namreč velikokrat osredotoča na kaznovanje in ne na ukrepe za preprečevanje takšnih zlorab (Barker in Jurasz, 2019).

Tako pravni kot etični okviri prekrškov, storjenih na spletu, se še razvijajo. Tudi mednarodne literature, ki bi se ukvarjala s prekrški na spletu, praktično ni zaslediti. Večina prispevkov je namenjenih obravnavi kaznivih dejanj na spletu. Kot na primer ugotavlja Gordon (2024), ki se v svoji raziskavi predvsem ukvarja s kaznivim dejanjem sovražnega govora, so zakonske določbe Zakona o javnem redu iz leta 1986 v Združenem kraljestvu za kršitve javnega reda na družbenih omrežjih praviloma neuporabne. Obstoječa pravila so namenjena obravnavi kršitev, izvršenih v bližini žrtve. Razširitev teh kaznivih dejanj na sovražna sporočila na spletu, kjer sporočilo morda ni slišno ali vidno nekomu v neposredni bližini, vzbuja pomisleke glede njihove učinkovitosti v spletnem okolju. Tudi to stališče pritrjuje našim ugotovitvam, da je treba pravni in etični ureditvi prekrškov na spletu v prihodnje nameniti več pozornosti.

Prihodnja ureditev prekrškov zoper javni red in mir je pomembna za slovenski prostor, saj to področje urejajo tudi naše sosednje države. Pri tem posebej lahko izpostavimo Hrvaško, ki je s spremembami in dopolnitvami podobnega zakona o prekrških zoper javni red in mir – »Zakon o prekršajima protiv javnog reda i mira (ZPPJRM)« (2023, 16. člen) restriktivno in z visokimi kaznimi v razponu od 700 evrov do 4.000 evrov uredila širjenje lažnih novic, ki pa se seveda najhitreje in najučinkoviteje širijo na spletu.

Viri in literatura

- Barker, K. in Jurasz, O. (2019). *Online misogyny as a hate crime. A challenge for legal regulation?* Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780429956805>.
- Devetak, H. (2013). *Kazenskoopravno varstvo poštenja v poslovnem prometu* [Doktorska disertacija]. Univerza v Ljubljani, Pravna fakulteta.
- Flander, B. in Tičar, B. (2019). The right to security – an outline of the legal regulation at the state and local levels in Slovenia. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 70(5), 422–438.
- Gordon, B. I. (2024). Public order offences: how feasible is their applicability to online hate? *Oñati Socio-Legal Series*. doi: 10.35295/osls.iisl.1905
- Kazenski zakonik (KZ-1). (2008, 2009, 2011, 2012, 2015, 2016, 2017, 2020). *Uradni list RS*, (55/08, 66/08, 39/09, 91/11, 50/12, 54/15, 6/16, 38/16, 27/17, 23/20, 91/20).
- Meško, G. in Lobnikar, B. (2005). The contribution of local safety councils to local responsibility in crime prevention and provision of safety. *Policing: An International Journal of Police Strategies and Management*, 28(2), 353–373.
- Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije. (2022). *Smernice za pripravo srednjeročnega načrta razvoja in dela policije v obdobju 2023–2027*.

- Nunič, M. (2007). *Zakon o varstvu javnega reda in miru s komentarjem*. GV Založba, d.o.o.
- Okrožno sodišče Novo mesto. (2022). Odločba št. ZSV 40/2022.
- Senčar, A. (2015). *Zakon o nalogah in pooblastilih policije s komentarjem*. GV Založba, d.o.o.
- Slovar slovenskega knjižnega jezika*. (2008). Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU.
- Tičar, B. in Primec, A. (2019) Administrative violations or minor offences: where is the boundary between them? Administrativne kršitve ali prekrški: kje je meja med njimi?. *Poslovodno računovodstvo*, 12(1), 11–25.
- Ustava Republike Slovenije (URS). (1991, 1997, 2000, 2003, 2004, 2006, 2013, 2016). *Uradni list RS*, (33/91, 42/97, 66/00, 24/03, 69/04, 68/06, 47/13, 75/16).
- Ustavno sodišče RS. (1997). Odločba št. U-I-25/95 z dne 27. 11. 1997. <http://www.us-rs.si/documents/9b/8b/u-i-25-952.pdf>
- Ustavno sodišče RS. (2014). Odločba št. Up-1082/12 z dne 29. 5. 2014. <https://www.us-rs.si/odlocba-ustavnega-sodisca-st-up-1082-12-z-dne-29-5-2014/>
- Višje sodišče v Celju. (2018). Odločba št. mIps 31885/2014 z dne 23.08.2018.
- Višje sodišče v Celju. (2023). Odločba št.: No. VSC 66869 z dne 21.04.2023.
- Yogis, Q. C. in John, A. (2003). *Canadian Law Dictionary*. Barrons.
- Zakon o nalogah in pooblastilih policije (ZNPPol). (2013, 2015, 2017, 2019). *Uradni list RS*, (15/13, 23/15, 10/17, 46/19, 47/19).
- Zakon o prekršajima protiv javnog reda i mira (ZPPJRM). (1977, 1987, 1989, 1990, 1994, 2022, 2023). *Narodne novine RH*, (41/77, 52/87, 47/89, 55/89, 05/90, 30/90, 47/90, 29/94, 114/22, 47/23).
- Zakon o prekrških (ZP–1). (2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2013, 2014, 2016, 2017, 2020, 2021). *Uradni list RS*, (7/03, 86/04, 23/05, 44/05, 55/05, 40/06, 51/06, 70/06, 115/06, 139/06, 3/07, 17/08, 21/08, 76/08, 108/09, 109/09, 45/10, 9/11, 29/11, 21/13, 111/13, 74/14, 92/14, 32/16, 15/17, 73/19, 175/20, 5/21).
- Zakon o varstvu javnega reda in miru (ZJRM–1). (2006, 2020). *Uradni list RS*, (70/06, 139/20).
- Zupančič, B. M. (2002). *Ustavnosodna presoja: Človekove pravice in temeljne svoboščine (28. člen)*. <https://e-kurs.si/komentar/ustavnosodna-presoja-21/>

Biografije urednikov in avtorjev

Dr. Gorazd Meško je vodja programske skupine Varnost v lokalnih skupnostih (PS VLS), redni profesor za kriminologijo in predstojnik Katedre za kriminologijo na Fakulteti za varnostne vede Univerze v Mariboru (UM FVV). Sodeloval je v raziskovalnih projektih o legitimnosti kazenskega pravosodja, varnosti v urbanih okoljih, mladoletniškem prestopništvu in kaznovalni politiki. V okviru programske skupine koordinira delo raziskovalcev, je soavtor vprašalnika o varnosti v lokalnih skupnosti in organizator zbiranja podatkov 2006, 2011, 2017 in 2022. Ključni temi njegovega raziskovanja v PS VLS sta policijsko delo v skupnosti in ruralna kriminologija. Vodi tudi slovensko študijo ISRD4 in CRP Policijsko delo v skupnosti. E-pošta: gorazd.mesko@um.si

Dr. Katja Eman je izredna profesorica za kriminologijo na Fakulteti za varnostne vede Univerze v Mariboru. V zadnjem desetletju je sodelovala pri nacionalnih in evropskih raziskovalnih projektih: Varnost v lokalnih skupnostih: Primerjava ruralnega in urbanega okolja (2019–2024), Legitimnost in zakonitost policijskega dela, kazensko pravosodje in izvrševanje kazenskih sankcij (2013–2016), Kriminaliteta zoper vodo v Evropi (2016–2017), SHINE – spolno nadlegovanje na območjih nočnega življenja v mestih (2020–2023). Je soavtorica prispevkov ter sourednica publikacij. V okviru projektov je pogosto preučevala teme, povezane s policijsko dejavnostjo. Leta 2020 je prejela srebrni znak Policije za sodelovanje in pomoč pri delu policije. E-pošta: katja.eman@um.si

Dr. Igor Bernik je dekan in profesor s področja varnostnih ved na Fakulteti za varnostne vede Univerze v Mariboru. Njegova raziskovalna področja so informacijski sistemi, kibernetška varnost in ozaveščenost o kibernetški varnosti. Je

(so)avtor več znanstvenih knjig in člankov, objavljenih pri priznanih založbah in v revijah.

E-pošta: igor.bernik@um.si

Dr. Aleš Bučar Ručman je izredni profesor s področja sociologije na Fakulteti za varnostne vede Univerze v Mariboru. Njegovo raziskovanje vključuje sociologijo odklonskosti, s poudarkom na raziskovanju različnih oblik nasilja (strukturnega in direktnega), medvrstniškega nasilja, povezave med migracijami in kriminaliteto, sekuritizacijo mednarodnih migracij in delovanjem različnih oblik družbenega nadzorstva. Je avtor in soavtor številnih publikacij (monografij, raziskovalnih poročil in znanstvenih člankov), opravil pa je tudi več predavanj na univerzah v tujini. E-pošta: ales.bucar@um.si

Dr. Miha Dvojmoč je izredni profesor za področje varnosti vede in na področju pedagoške dejavnosti sodeluje na Fakulteti za varnostne vede Univerze v Mariboru. V zadnjih desetih letih sodeluje pri nacionalnih in mednarodnih projektih s področja sistemske ureditve zasebnega varovanja, sistemske ureditve detektivske dejavnosti, varnosti v lokalni skupnosti, pluralne policijske dejavnosti, pregleda na področju občinskih redarstev na področju korporativne varnosti in obveščevalne dejavnosti ter prekrškovnega prava. Poleg izvajanja pedagoškega procesa je tudi raziskovalno dejaven, je avtor več znanstvenih in strokovnih del, se udeležuje domačih in mednarodnih konferenc, posvetov in okroglih miz ter je avtor več varnostnih načrtov, elaboratov in študij. E-pošta: miha.dvojmoč@um.si

Dr. Vanja Erčulj je docentka na Fakulteti za varnostne vede Univerze v Mariboru. Je univerzitetna diplomirana psihologinja in ima pridobljen znanstveni magisterij ter doktorat iz

statistike. Njeni raziskovalni interesi so tekstovno rudarjenje, strukturno modeliranje in validacija vprašalnikov. Kot statistik in metodolog je letno vključena v več nacionalnih in mednarodnih raziskovalnih projektov. Statistično in metodološko sodeluje z raziskovalci številnih znanstvenih disciplin, od medicine, varstvoslovja, psihologije do logistike. Je avtorica statističnih učbenikov ter strokovnih in znanstvenih del. Od leta 2024 je predsednica Statističnega društva Slovenije, ki si prizadeva za zavedanje in razširjanje statistične pismenosti ter razvoj statistike Sloveniji.

E-pošta: vanja.erculj@um.si

Dr. Benjamin Flander je izredni profesor prava na Fakulteti za varnostne vede Univerze v Mariboru in višji znanstveni sodelavec pri Pravnem inštitutu Znanstveno-raziskovalnega središča Koper. Njegovo znanstveno-raziskovalno in pedagoško delo se osredotoča na teorijo in filozofijo prava, ustavno pravo in človekove pravice v kazenskem pravosodju. Posveča se tudi kritični kriminologiji in penologiji ter nadzoru nad policijo. Objavil je dve znanstveni monografiji ter več izvornih znanstvenih člankov in samostojnih sestavkov v domačih in mednarodnih znanstvenih publikacijah. Vodil je slovensko projektno skupino pri mednarodnem raziskovalnem projektu Innocent – Improving the application of the presumption of innocence when applying electronic evidence (JUST) in ciljni raziskovalni projekt Učinkovitost systemskega nadzora nad policijo na področju spoštovanja človekovih pravic ter zakonskih in strokovnih standardov policijskega dela (2019–2021).

E-pošta: benjamin.flander@um.si

Dr. Rok Hacin je izredni profesor za kriminologijo na Fakulteti za varnostne vede Univerze v Mariboru. Njegovo raziskovanje se osredotoča na legitimnost kazenskega pravosodja, legitimnost policije in policijske dejavnosti, kartiranje kriminalitete, kaznovalno politiko ter kriminalitetno in kaznovalno statistiko. S področja legitimnosti policije in policijske dejavnosti je v soavtorstvu objavil znanstvene članke v domačih in tujih znanstvenih revijah (Policing, Revija za kriminalistiko in kriminologijo) ter poglavja in knjige pri domačih in mednarodnih založbah (Routledge, Springer, Univerzitetna založba Univerze v Mariboru). V letu 2020 je prejel

nagrado Evropskega združenja za kriminologijo ESC Young Criminologist Award.

E-pošta: rok.hacin@um.si

Iza Kokoravec Povh je doktorska študentka varstvoslovja, asistentka za kriminologijo in mlada raziskovalka na Fakulteti za varnostne vede Univerze v Mariboru. Njeno raziskovanje v okviru programske skupine Varnost v lokalnih skupnostih se osredotoča na varnostne problematike v lokalnih skupnostih, še posebej na področju mladoletniškega prestopništva in viktimizacij, prevencije in dela z mladimi. Je tudi članica slovenske ekipe v mednarodni samonaznanitveni študiji o mladoletniškem prestopništvu in viktimizaciji (ISR4D).

E-pošta: iza.kokoravec@um.si

Dr. Branko Lobnikar je na Univerzi v Mariboru doktoriral s področja kadrovskega menedžmenta. Zaposlen je kot redni profesor varnostnih ved na Fakulteti za varnostne vede. Kot sodelavec mednarodnih organizacij in slovenske policije je sodeloval na usposabljanjih varnostnih strokovnjakov v tujini, bil je pomočnik direktorja Splošne bolnišnice Celje, dvakrat pa je bil imenovan za državnega sekretarja, in sicer na Ministrstvu za javno upravo (2010) in Ministrstvu za notranje zadeve (2022). Raziskovalno se ukvarja z načini krepitve integritete v varnostnih institucijah, preprečevanja radikalizacije in ekstremnega nasilja, nasilja v družini in nad starejšimi ter z vprašanji razvoja pametne policijske dejavnosti.

E-pošta: branko.lobnikar@um.si

Tine Mesarič je študent na Fakulteti za varnostne vede Univerze v Mariboru. Raziskovalno je dejaven na področjih kazenskega, prekrškovnega in upravnega prava ter kriminalistike, gospodarske in finančne kriminalitete.

E-pošta: tine.mesaric@student.um.si

Dr. Kaja Prislan Mihelič je izredna profesorica za področje varnostnih ved. Njeni raziskovalni interesi so organizacijski in vedenjski vidiki informacijske varnosti, inovativne rešitve na področju varnostne dejavnosti in strateški ter upravljavki vidiki varnostnih organizacij. V zadnjem času sodeluje tudi pri raziskovalnih projektih celovitega odzivanja na nasilje nad starejšimi. E-pošta: kaja.prislan@um.si

Dr. Andreja Primec je članica Katedre za gospodarsko pravo Ekonomsko-poslovne fakultete Univerze v Mariboru. Svojo poklicno pot je začela na Višjem sodišču v Mariboru. Po opravljenem pravosodnem izpitu se je pridružila Katedri za gospodarsko pravo, sprva kot asistentka in danes kot izredna profesorica za področje prava. Glavna področja njenega strokovnega in znanstvenega raziskovalnega dela so gospodarsko pravo, mednarodno gospodarsko pravo, pravo Evropske unije, pravo intelektualne lastnine in arbitražno pravo. Od leta 2017 je predsednica Poravnalnega sveta Urada za intelektualno lastnino RS. Objavila je številne znanstvene članke in sodelovala na različnih strokovnih in znanstvenih konferencah doma in v tujini.

E-pošta: andreja.primec@um.si

Dr. Andrej Sotlar je redni profesor za varnostne vede na Fakulteti za varnostne vede Univerze v Mariboru. Je glavni in odgovorni urednik revije *Varstvoslovje* ter sourednik monografij ob štiridesetletnici in petdesetletnici delovanja Fakultete za varnostne vede in njenih predhodnic. Je soorganizator vsakoletne konference Dnevi nacionalne varnosti. V zadnjih desetih letih je sodeloval pri raziskovalnih projektih s področja varnosti v lokalnih skupnostih, urbane varnosti, pluralne policijske dejavnosti, radikalizacije in ekstremizma, zasebnega varovanja, detektivske dejavnosti in občinskega redarstva. V programski skupini VLS se ukvarja predvsem z vprašanji virov ogrožanja in z vlogo različnih subjektov pri zagotavljanju varnosti v lokalni skupnosti. E-pošta: andrej.sotlar@um.si

Dr. Bojan Tičar je redni profesor za upravno in prekrškovno pravo na Fakulteti za varnostne vede Univerze v Mariboru. Sodeluje tudi s Pravno fakulteto Univerze v Mariboru, Znanstveno-raziskovalnim središčem Koper in Visoko šolo za računovodstvo v Ljubljani. Raziskuje področja in poučuje univerzitetne predmete na vseh treh akademskih stopnjah, kot so pravna ureditev javne uprave, prekrškovno pravo in pravna ureditev forenzike v financah. Objavil je več člankov in monografij v mednarodno priznanih publikacijah in sodeloval v vrsti raziskav na področjih, ki jih preučuje.

E-pošta: bojan.ticar@um.si

Bernarda Tominc je predavateljica za varnostne vede na Fakulteti za varnostne vede Univerze v Mariboru. Pedagoško in raziskovalno se ukvarja z vprašanji nacionalne in mednarodne varnosti ter kriznega upravljanja. V okviru raziskovalnega dela programske skupine Varnost v lokalnih skupnostih se ukvarja predvsem z vprašanji virov ogrožanja na lokalni in nacionalni ravni ter z vlogo različnih subjektov pri zagotavljanju varnosti v lokalni skupnosti.

E-pošta: bernarda.tominc@um.si

Natalija Žarn je mlada raziskovalka, doktorska študentka in asistentka za kriminologijo na Fakulteti za varnostne vede Univerze v Mariboru. Raziskovalno delo v programski skupini Varnost v lokalnih skupnostih opravlja na področju kriminologije in viktimologije. Po uspešno zaključenem dodiplomskem in podiplomskem študiju varstvoslovja se je jeseni leta 2023 na Fakulteti za varnostne vede zaposlila kot mlada raziskovalka.

E-pošta: natalija.zarn1@um.si

VARNOST V LOKALNIH SKUPNOSTIH – MULTIDISCIPLINARNE PERSPEKTIVE

GORAZD MEŠKO, KATJA EMAN (UR.)

Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede, Ljubljana, Slovenija
gorazd.mesko@um.si, katja.eman@um.si

Pričujoča knjiga o multidisciplinarnih perspektivah varnosti v lokalnih okoljih predstavlja delo raziskovalcev programske skupine Varnost v lokalnih skupnostih – primerjava ruralnih in urbanih okolij (2019–2024). Knjiga obsega pet delov, in sicer o delu programske skupine ter večdisciplinarnosti in večperspektivnosti varnosti v lokalnih okoljih, urbanih in ruralnih perspektivah varnosti, policijski in redarstveni dejavnosti ter deležnikih na področju zagotavljanja varnosti v lokalnih okoljih, multikulturalnosti in odzivanju na varnostna tveganja ter kibernetiki varnosti v lokalnih skupnostih. Prispevki obravnavajo naslednje teme: raziskovanje varnosti, nacionalno in človekovo varnost, javno mnenje o varnosti, družbene vezi in solidarnost, ruralno kriminologijo, občutke varnosti, mladoletniško prestopništvo, samozaznavo legitimnosti policistov, uspešnost policije, organizacijo občinskih redarstev in sodelovanje redarstev z drugimi subjekti varnosti, romsko tematiko, vigilantske skupine, kibernetiko varnost in prekrške zoper javni red in mir na internetu.

DOI
[https://doi.org/
10.18690/um.fvv.6.2024](https://doi.org/10.18690/um.fvv.6.2024)

ISBN
978-961-286-875-8

Ključne besede:

varnost,
lokalne skupnosti,
kriminologija,
varnostne vede,
Slovenija,
raziskava

Univerzitetna založba
Univerze v Mariboru

DOI

[https://doi.org/
10.18690/um.fvv.6.2024](https://doi.org/10.18690/um.fvv.6.2024)

ISBN

978-961-286-875-8

Keywords:

security and safety,
local communities,
criminology,
security sciences,
Slovenia,
research

SAFETY AND SECURITY IN LOCAL COMMUNITIES – A MULTIDISCIPLINARY PERSPECTIVE

GORAZD MEŠKO, KATJA EMAN (EDS.)

University of Maribor, Faculty of Criminal Justice and Security, Ljubljana, Slovenia
gorazd.mesko@um.si, katja.eman@um.si

This book on multidisciplinary perspectives on security in local settings presents the work of the researchers of the Security in Local Communities – Comparing Rural and Urban Settings (2019–2024) programme group. The book comprises five parts: on the work of the programme group and the multidisciplinary and multiple perspectives of security in local settings, urban and rural perspectives on security, policing and policing and stakeholders in security provision in local settings, multiculturalism and responding to security risks, and cybersecurity in local communities. The contributions cover the following topics: security research, national and human security, public opinion on security, social ties and solidarity, rural criminology, feelings of security, juvenile delinquency, self-perception of police legitimacy, police performance, the organisation of municipal police forces and the cooperation of police forces with other security actors, Roma issues, vigilante groups, cyber-security, and offences against law and order on the internet.

Delo je aktualno, saj odraža raziskovanje v programski skupini Varnost v lokalnih skupnostih, prav tako pa tudi longitudinalno raziskovanje varnosti v lokalnih skupnostih v zadnjih dvajsetih letih. Pričujoča znanstvena monografija je izvirno znanstveno delo raziskovalcev Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru, ki pomembno prispeva k razumevanju varnosti na lokalni ravni.

Darko Anželj

Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije

Ta monografija osvetljuje različne aspekte varnosti (kajpak ne vseh, saj je to nemogoče), ki je brez dvoma izredno pomembna dobrina (tj. dobra »stvar«, ki jo vsi potrebujemo za ukvarjanje s »stvarmi«, ki niso samo dobre, ampak so tudi vredne, namreč dobre že »kot take«). Po drugi strani pa tudi ni neka skrbno varovana skrivnost, da je človeško bitje skrajno ranljivo in – ko gre za zadovoljevanje temeljnih potreb in želja – v skoraj vseh ozirih odvisno od solidarne pomoči in delovnih prispevkov nepreštevne množice ljubi, kljub temu pa mnogi na to domišljavo »pozabijo«, ko se samovšečno promovirajo kot samozadostni in neodvisni.

Zoran Kanduč

Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani

Univerza v Mariboru

Fakulteta za varnostne vede

